Coperta: Done Stan

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE

Aleea Alexandru nr. 38
Sector 1, București 71273
ROMÂNIA

TeL 679.65.43; 633.11.62.

ISBN 973-9132-48 0

PETRU DUMITRIU

CRONICA DE FAMILIE

EDIȚIA A TREIA

EDITURA
FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE

BUCUREȘTI © 1993

Postfață de Nicolae Manolescu

ALTE CÎTEVA CUVINTE... de Geo Şerban

Textul este o reproducere integrală a
primei ediții a romanului „Cronică de familie",
publicat de Editura de Stat pentru Literatură şi Artă
m 1956, reluată fără modificări îh 1958.

PARTEA A ŞAPTEA

Viata la tară (I)

în amintirea lui Francisco Goya

I

Într-o seară călduroasă de sfîrşit de iunie sau început de iulie a anului 1915, Dimitrie Cozianu sosi cu micul tren de persoane în halta Dobrunu, cea mai apropiată de moşia şi conacul părinților săi. Era băiat de paisprezece sau cincisprezece ani; se întorcea în vacanță de la liceul internat unde-şi isprăvise clasa a cincea. Dimitrie era fiul lui Manolică Cozianu, fiul lui Eustațiu, fiul lui Alexandru Cozianu şi al Sofiei; Eustațiu fiind fratele cel mai mare al Davidei Lascari, Dimitrie Cozianu era nepotul doamnei Vorvoreanu, văr cu Elvira şi cu Mişu Vorvoreanu, cu Ghighi Duca, cu Şerban Romano, cu copiii Apostolescu, cu Cezar Lascari, cu Alexandra Şufană şi cu frații ei; ca mulți fii şi nepoți ai familiilor avute din vremea aceea, avea o duzină de unchi şi mătuşi şi două duzini de veri; lucru din ce în ce mai rar în generațiile viitoare, cînd Telațiile patriarhale bazate pe avere teritorială au dispărut o dată cu marile moşii.

Stătea pe peron cu valiza în mînă, încercînd să se obişnuiască întîi cu întunericul. Deasupra, noapte albastră cu sutele de mii de stele ale cerului de vară. împrejur, frunzişurile unor castani prăfuiți. Sub castani se ascundea clădirea de cărămizi cenuşii, de care spînzurau felinarele pe ale căror geamuri scria cu litere roşii *Halta Dobrunu.* Uşa deschisă lăsa să se vadă o odaie luminată slab de o lampă cu petrol şi înăuntru forme nedesluşite, o femeie costelivă care se uita afară. Pe bucata de peron, se înghesuiau țărani cu femeile lor ce se chemau între ele sau îşi chemau copiii, cu glasuri tari, stridente. Erau alarmați, în plină panică: sosise trenul! Avea să plece iar!

— Costandine! Costiică! țipa cîntător o bătrînă cu un sac în spate. Nu-i răspunse nimeni. Ea mai chemă:

— Costandine! Costiică!

Şi se repezi, cu sacul în spate şi cu capul în piept, unde era înghesuiala cea mai mare. Undeva departe, în întunericul cald, locomotiva pufăia. Ţăranii scoteau capetele pe ferestrele vagoanelor, ieşeau pînă la brîu ca să discute, aplecaţi spre cei de pe lîngă linie, care repetau insistent recomandări greu de înţeles:

— Da' să nu uiţi,auzi? Să-i spui! Să nu uiţi să-i spui!

— Costiică! ţipa bătrîna cu sacul, care încă nu-l găsise pe Costică al ei.

„Nu e nimeni, se gîndi Dimitrie Cozianu, Mă aşteaptă afară." Mai aruncă o privire micii clădiri a gării, luminată slab de flacăra gălbuie a felinarului cu petrol; castanii dormeau, stufoşi şi nemişcaţi, în întunericul albastru. Oamenii începeau să se liniştească. Locomotiva fluieră. „Ei, mai am puţin şi am ajuns", îşi zise Dimitrie Cozianu. Pomi, ocoli clădirea haltei, trecu printr-un gard pe jumătate prăbuşit şi ajunse în şoseaua care se ghicea, albicioasă, în întuneric. Se auzeau departe cîini lătrînd. Aici, sub castanii şi teii de pe lîngă şosea, era beznă. Nişte mase de umbră şi mai neagră erau de bună seamă căruţe cu coviltire. Se auzea zornăit slab de lanţuri şi ronţăit de grăunţe în măselele unor cai. Iar mai încolo băteau şoseaua cu copitele caii trăsurii de la curte; Dimitrie Cozianu o recunoscuse îndată după felinarele aprinse, în care ardeau luminări scurte şi groase. Se îndreptă spre trăsură, simţind cum i se înfundă ghetele în colbul moale, adînc de-o palmă. Lîngă trăsură stăteau doi ţărani, rezemaţi cu şezutul în ciomege, şi vorbeau cu vizitiul:

— Hai, mă, nu fi prost! Nu vezi că n-a venit? zise unul din ei.

— Stai, mă, să mai stăm oleacă, mormăi moale vizitiul.

Dimitrie Cozianu îi recunoscu glasul: era Nicolae, mustăciosul, bărbatul bucătăresei de la curte.

— Hai, bre, nu ne mai ţine. îţi mai dau şi eu o litră, vorbi nerăbdător al doilea ţăran.

Nicolae nu răspunse. Dimitrie Cozianu, indignat, nu mai stătu să-l pîndească ce face, ci intră în cercul de lumină al unuia din felinare:

— Bună seara, Nicolae, spuse el acru şi, trecînd pe lîngă ţărani, se urcă uşor în trăsură.

— Să trăiţi, conaşule! exclamă tare şi prompt, ca la armată, Nicolae. Apoi strigă la cai şi le dădu bici. Caii, odihniţi şi puternici, tresărnrfl şi porniră în trap viu. Dimitrie Cozianu se trezi căzînd de-a-ndaralelca pe pernele trăsurii. Se uită iute îndărăt. Cei doi ţărani rămăseseră Iu urmă. Porniseră şi ei, topindu-se în noapte.

- Ce voiau oamenii ăia, Nicolae? întrebă Dimitrie Cozianu.

Vizitiul se întoarse şi se aplecă spre el binevoitor.

- Care oameni, conaşule? întrebă el liniştit.

- Aia doi cu care vorbeai! Nu te mai face că nu înţelegi care!

- A, ăia? Nimica. Vorbeau şi ei... Sînt dintr-un sat cu mine.

-- Minţi! Voiau să-i duci cu trăsura! îţi dădeau ţuică să-i duci!

-- Doamne fereşte, conaşule. Nu voiau ei aşa ceva. Ce, asta-i trăsură să-i ducă pe ei? Au căruţă; căruţa e de ei.

- Iar minţi! V-am auzit eu! spuse răstit şi supărat băieţandrul, pe un ton de autoritate, deşi simţea că autoritatea lui nu e bazată pe nimic şi că n-are cum să-l dovedească pe Nicolae.

- Glumeau şi ei. Prostii, conaşule. Ce, vă uitaţi dumneavoastră în gura lor? zise Nicolae întorcîndu-se iar şi aplecîndu-se cu bunăvoinţă şi solicitudine, parcă spunea: „Uite ce grijă am eu de tine, fiul stăpînilor mei; nu te las să te iei după glumele nesărate ale unor oameni de nimic".

Totuşi, tinerelul nu era sigur că Nicolae nu-şi bate joc de el. Il apucă mînia. „Să-i spun lui papa să-l ia la rost? Să-i tragă palme? Ar trebui să-i tragă palme!"

Era evident că Nicolae, aşa cum îl bănuia toată lumea, cară oamenii cu trăsura stăpînilor, de cîte ori face un drum degeaba. Se silea cît putea ca să-şi ţie nasul roşu. Dimitrie Cozianu se gîndi la ochii mici şi şireţi ai lui Nicolae şi la nasul acestuia, ascuţit ca un morcov mic şi roşu, şi-i crescu furia: *ăsta* să-şi bată joc de el? „O să-l spun lui papa", se hotărî el, şi se rezemă bine de perne, picior peste picior, cu o mînă în şold şi cealaltă pe marginea trăsurii, ca un bărbat şi un stăpîn.

Trăsura mergea lin, fără alt zgomot decît ciocănitul înăbuşit, moale, al copitelor în colb. Ce noapte radioasă! Luna era sus de tot pe cer, strălucitoare; nişte cîmpuri de un verde cenuşiu cu luciri de argint se întindeau de-a dreapta şi de-a stînga; şoseaua se pierdea în depărtare între două şiruri nesfîrşite de copaci cu coroane rotunde, cu frunzişuri dese, grele, pline, desenate pe cer cu fiecare frunzuliţă, gravuri făcute cu un vîrf de oţel pe cristal albastru. Totul era de o

claritate şi de o precizie nemaipomenită; clăile de fin, copacii, căruţele eu coviltire de rogojină, cîmpurile, casele; totul cenuşiu-albastru şi înconjurat de văzduh goh de un aer subţire, parcă inexistent, în care veneau de departe, stinse, de jur împrejurul zării, lătrăturile neobosite a o mie, sau zece mii, sau o sută de mii de cîini plictisişi, hămesiţi şi înduşmăniţi cu trecătorii nocturni, cîinii nocturni şi întregul univers al nopţii. Dar arţagul lor nesfîrşit era uşor de trecut cu vederea; liceanul din trăsură nici nu-i auzea. Se uita fermecat la cerul de cristal, la cîmpurile pictate de un penel subţire, şi se gîndea la sine însuşi. Simţea nedesluşit că e un om important. Frînturi de fraze din romane citite de curînd îi umblau prin minte. Se „întorcea la castelul strămoşilor săi". (Conacul din Dobrunu fusese reclădit de două ori, după două răscoale; în 1907 arsese de tot.) Era „tânărul Lionel, fiul lordului Fitzrobert". (Era fiul domnului Cozianu, proprietar, alegător la colegiul I, licenţiat în drept.) Şi alături de el, pe pernele „diligentei care ducea pe călători din Edinburg spre Athlone" (adică ale trăsurii de la curte, mînată de mincinosul şi beţivul de Nicolae), alături de tînărul Lionel, şedea „încîntătoarea lady Margaret-Rose". Aceasta era mai greu de întruchipat în realităţile de pe cîmpia Dunării; dar Dimitrie Cozianu se gîndea la o domnişoară cu ochi mari, negri şi coade castanii aduse pe cap ca o coroană, o domnişoară cu rochie de satin negru şi şorţ alb cu margine de danteluţă; dînsa îi zîmbise visător, dar şi şăgalnic, pe fereastra clasei a cincea a liceului de fete din N... După aceea băieţandrul mai trecuse prin faţa ferestrei, dar la ore cînd profesoara era în clasă sau cînd fetele erau în curte. Ştia cum o cheamă: o chema Julieta, Julieta Doicescu, era fata avocatului Doicescu; o căsătorie n-ar fi fost imposibilă. Şi după căsătorie, să plece la ţară, cu trenul, şi de la haltă pînă la conac cu trăsura, prin noaptea albastră; şi apoi, la conac, noaptea, o orgie de mîngîieri şi fapte ale cărnii.

începea să-şi imagineze asta, cu detalii pe care încerca să le precizeze şi, din lipsă de experienţă, nu ştia cum. Nu-şi putea închipui bine totul, fiindcă ce ştia, ştia din auzite, de la băieţii din clasele mai mari şi de la externi, care puteau să fugă noaptea de-acasă, ca să se strecoare pînă la „Marele Hotel Unirea", unde îşi făceau slujba cele cîteva prostituate ale oraşului, sau ca să se ducă la mahala, să intre aplecîndu-se în căsuţa strîmbă şi mizeră a slabei şi durei Ioana C... de

Fier, cu care trăiau vardiştii de noapte din oraş. Dimitrie Cozianu combina aceste informaţii orale cu fraze din romane şi cu faţa măslinie şi copilăroasă a domnişoarei Doicescu, ca să-şi construiască visele desfrînate, care-i dădeau o încordare trupească greu de îndurat, pe cînd trăsura îl ducea printr-un univers nocturn şi translucid, unde nu domnea decât un aer albastru şi subţire, şi o căldură moale, emanată din adîncimea pămîntului încălzit de soarele zilei de ieri.

„Aş vrea să fie cu mine aici", îşi spunea junele Cozianu, mîngîind voluptuos, cu o mînă tremurătoare, marginea rotunjită şi capitonată a trăsurii. Era pierdut în visuri lascive cînd se iviră copacii mari, cu uriaşe şi sumbre coroane, şi trăsura intră pe alee; răsăriră din întuneric un şir de ferestre luminate şi izbucniră lătrăturile furioase ale cîinilor pe care Nicolae îi plesnea cu biciul la nimereală, prin întuneric. Trăsura se opri în faţa intrării; se presimţeau în noapte tufe bogate de glicină şi de viţă sălbatică, căsuţele scunde şi lungi ale slugilor, iar dincolo de un şir de plopi, hambarele, şi, undeva departe, în noapte, moara; dar Dimitrie Cozianu sări jos fără să se uite împrejur şi intră în casă, pe uşa deschisă a antreului; scaunele de paie, puştile de vînătoare din colţ, oglinda mare şi demodată, cu cristalul gălbui, un bust de bronz al unei cucoane necunoscute, fotografiile de domni cu bărbi pătrate, gulere înalte şi cravate negre, late de-o palmă, clopoţelul de argint atârnat deasupra uşii (îl trăgeai din salon de un cordon de mătase, iar aici îl auzea feciorul mereu prezent, aşezat pe un scăunel fără spetează), toate acestea şi Ghiordezul de pe jos, verde ca măslina şi tocit pînă la sfoară, îl primiră cu mirosul lor de pereţi încălziţi, de podele proaspăt vopsite, de praf uscat, de levănţică, mirosul fiecărei veri, mirosul vacanţelor. îşi scoase şapca neagră cu cozoroc pătrat, care purta brodate cu aur iniţialele liceului „Gheorghe Bibescu", şi intră în salonul mare şi pustiu, unde ardeau pe gheridoane lămpile de petrol cu globuri verzi, trecu spre sufragerie, de unde auzea voci; perdeaua se dădu la o parte ca să treacă Victoria sufragioaica, purtând o tavă de farfurii; femeia, groasă, tuciurie, zîmbitoare, se sperie şi fu gata să scape tava.

— Conaşule! Să trăiţi, bine-aţi venit!

Tînărul Cozianu mulţumi şi intră. Se opri în uşă, intimidat, cu inima bătând de surpriză şi emoţie, în clipa cînd de altfel toată lumea de la masă se întoarse să-l vadă. Stătea în uşă, subţirel, înalt, cu gîtul

prea subţire, palid de emoţie, cu o umbră de mustăcioară neagră pe buza de sus şi vreo două-trei coşuri pudrate de-a lungul fălcii; ochii negri şi adînciţi sub frunte erau frumoşi, dar nu exprimau nici deosebită inteligenţă, nici vioiciune, ci doar uşoara rătăcire şi tulbureală a anumitor adolescente dificile. Era strîns în uniforma neagră încheiată pînă la gît, şi stătea aşa, cu şapca în mînă, pe cînd mesenii, bărbaţi, femei şi copii, exclamau:

— Uite-l pe Dim! A venit Dim! Vino-ncoace, Dim!

Erau foarte mulţi, mult mai mulţi decît se aşteptase Dim să găsească: veniseră de bună seamă în vizită, automobilele şi trăsurile stăteau undeva în întuneric în fundul curţii; era chiar de mirare că nu le zărise: aşa e cînd nu te aştepţi. Iar păcătosul de Nicolae nici nu se gîndise să-i spuie, îşi zicea Dim, înclinîndu-se stîngaci dar politicos, şi apoi ocolind toată imensa masă ovală, ca să-i pupe mîna bunicii, care prezida în capul mesei şi zîmbea înduioşată din prima clipă cînd apăruse el în uşă.

Bunica, doamna Cleopatra Cozianu, măritată după moartea lui Eustaţiu, fratele Davidei, cu domnul Walter Apostolescu, era acuma o femeie trecută de şaizeci de ani, pe care nu se mai vedea dacă fusese sau nu frumoasă; avea obrajii rotunzi, pufoşi şi graşi, cam căzuţi, ca şi guşa la fel de grasă; sprîncenele Cleopatrei erau cărunte, dar sub ele jucau nişte ochi negri şi vioi. Născută şi trăită într-o vreme cînd cucoanele nu-şi vopseau buzele, Cleopatra se luase după tinerele la modă de la 1910 încoace care se fardau şi era şi ea sulemenită, părul cărunt, aproape de tot alb, foarte bogat, îl purta strîns la spate într-un conci mare; tot capul îi era făcut din sfericităţi oarecum independente unele de altele: obrajii bucălaţi, guşa, fruntea bombată, cele două emisfere sure ale părului, cocul, toate aceste suprafeţe curbe adunate într-un ciorchine deasupra gulerului înalt de tot, cu margine de dantelă sus. în rochie de mătase *gris-argent,* cu un lanţ de aur pe piept, de care atîrna o cutiuţă rotundă de aur şi smalţ, cu medalionul lui Walter Apostolescu înăuntru, bunica prezida masa cu uşurinţă şi bunăvoinţă. îl privi cu ochi lucioşi şi aprinşi, dar înduioşaţi, pe nepotu-său care se apropia, roşindu-se; îi întinse să i-o sărute, o mînuţă grăsuţă cu pete de ficat pe ea şi împodobită cu un solitar de zece carate, cu sclipiri albăstrii.

— Făceţi-i loc, zise ea. O fi obosit copilul. Ia. să te văd.

ţinu de mînă să nu plece, privindu-l de jos în sus, cu o atenţie care-l făcu pe Dim să roşească. I se roşiră mai cu seamă urechile; simţea asta şi era cu atît mai nenorocit, mai furios, şi-şi trăgea stîngaci mîna din mînuţa grasă şi fermă a bunicii.

— Ai mai crescut. Te faci bărbat! zise cu un fel de satisfacţie bunica, privindu-l printre gene.

El nu ştia ce să spună.

— Hai, şezi la masă şi mănîncă, urmă dînsa. Dar mai întîi pupă-i mîna mă-ti şi lui tat'tu.

— Da, dar nu mănînc, sărut mîna, nu mi-e foame, spuse liceanul, mereu roşu. Bunica rîse încîntată:

— Ia ascultaţi la el ce glas a făcut! Cîrîie ca un cocoşel!

Femeile tinere de la masă rîseră aţîţător şi dispreţuitor. Dim, dîndu-şi seama că într-adevăr glasul său în schimbare e spart şi discordant, se roşi şi mai tare; simţea că-l trece o uşoară sudoare. Scăpă în sfîrşit de mîna bunică-si şi se duse să le sărute mîna părinţilor. Maică-sa, tristă şi cercănată, îi zîmbi cu iubire şi-l mîngîie pe cap. Tată-său, domnul Manole Cozianu, îi scutură mîna *a l'anglaise,* bărbăteşte, zîmbindu-i cu o jovialitate seacă şi neroadă. Apoi Dim făcu înconjurul mesei. Era tulburat, căci din prima ochire asupra sufrageriei, din uşă, observase prezenţa unor femei tinere şi de o frumuseţe care lui i se părea ameţitoare: se afla acolo vară-sa Elvira, măritată cu un prinţ Ipsilanti, general în armată; era singură aici, desigur venită să-l vadă pe unchiu-său Manolică, tatăl lui Dim. Verişoara lui Dim era o femeie de vreo douăzeci şi cinci de ani, neagră, cu părul albăstriu, cu ochii verzi ca două smaragde. Gura roşie, vopsită, îi zîmbi şi mîna îngustă şi tuciurie se întinse în întîmpinarea lui Dim, care se înclină şi o sărută, simţind în aceeaşi clipă un parfum dulce şi iute, ca al garoafelor sau al tuberozelor; contactul buzelor sale cu pielea netedă, mătăsoasă şi rece, a acelei mîini, îl făcu pe Dim să închidă ochii, pierzîndu-şi imperceptibil cunoştinţa; dar se ţinu tare şi trecu mai departe, îmbătat, să-i sărute mîna doamnei Hagibei, verişoara lui, de asemenea. Pe atunci, la douăzeci şi opt de ani, Augusta Hagibei era grăsuţă, cu şolduri mari, care umpleau scaunul, şi cu un cap de statuie grecească, colorat însă cu ivoriul Levantului şi cu roşul sulimanului parizian pe buzele arcuite; ochii erau frumoşi şi adînci, limpezi, castanii ca şi părul, dar nu spuneau nimic: Augusta Hagibei i-ar fi părut insig-

nifiantă şi proastă oricărui observator imparţial; dar Dim Cozianu simţi că i se topeşte în mînă mîna fină şi cam grasă, cu palma imperceptibil umedă, a verişoarei sale Augusta, şi-o auzi că-i spune:

— Ei, domnul meu! Ce mai faci?

Ceea ce, împreună cu un zîmbet şi cu o privire a ochilor căprii, îl ameţi iarăşi pe băieţandru, căruia nici o femeie nu-i zîmbise astfel, nici nu-l privise în ochi cu acea uşoară chemare batjocoritoare care la Augusta era maşinală şi nu însemna nimic, dar căreia el îi dădu toată importanţa şi semnificaţia unei mărturisiri şi unei invitări. îşi feri privirea şi fugi spre cealaltă mînă întinsă, tulburat, speriat şi îmbătat. *Tanti* Zoe nu era la Dobrunu, nici nenea Ionel, magistrat într-un oraş de provincie; dar tanti Olga, măritată cu prinţul Gheorghe Duca, mort într-un accident de automobil cu doi ani înainte, şi mama lui Gheorghe (alintat Ghighi) Duca, văr cu Dim, era acolo cu fiu-său, femeie de aproape patruzeci de ani, cu faţa îngustă, mîini fine şi un aer rece şi plictisit. Era încă frumoasă, dar nepăsătoare şi absentă; aşa, cu nepăsare, îi dădu mîna lui Dim, care crezu că a greşit şi că e supărată fiindcă ni i-a sărutat mîna ei, mătuşă-si, înaintea verişoarelor; de aceea fu cît pe ce să o neglijeze cu totul pe vară-sa Alexandrina Romano, sora Augustei, fete amîndouă ale lui Alexandru Lascari, primul fiu al Davidei. Era blîndă şi ştearsă; îi zîmbi cu îngăduinţă cînd îl văzu că e gata să treacă pe lîngă ea fără s-o salute şi-l iertă, binevoitoare. Iar Dim, după o înclinare fugară, dădea mîna acuma cu domnii, domnul Roman6, preşedinte de tribunal într-un judeţ de la munte, cu guler înalt, scrobit, părul bogat şi o mustaţă neagră, şi cu domnul Hagibei, care purta monoclu, amîndoi calmi, superiori, cu un aer protector, resimţit de către Dim cu enervare şi nemulţumire; apoi căpitanul Vorvoreanu, Mişu, fratele Elvirei şi văr cu Dim, în civil, adică haine albe de stofă de mătase, cu mustaţa răsucită în sus, căci făcea parte din corpul de armată al generalului Averescu, care interzisese ofiţerilor să-şi radă mustaţa, căci militarul trebuie să aibă o înfăţişare bărbătească; şi în sfîrşit verii mai de vîrsta lui Dim, adică Ghighi Duca, de şaisprezece ani, înalt, pirpiriu şi blond, cu ochi albaştri într-un obraz supt, osos, triunghiular; elegant de tot, cu guler mare răsfrînt asupra unei haine de pînză fină vărgată albastru şi alb; Şerbănică, fiul soţilor Romano, băiat de zece ani, gras, voinic, cu un

cap mare şi serios. Dim se aşeză printre ei la coada mesei. Ghighi Duca îl întrebă rece şi cam de sus:

— Ei, tinere, cum te simţi?

— Perfect: văd că sînt şi ceva femei, răspunse, cu un aer cinic şi bărbătesc, Dim.

Cellalt îl privi cu mai mult interes şi cu o nuanţă de ironie:

— Ce, ai început să observi şi femeile?

— Eu? întrebă Dim. Eu sînt armăsarul oraşului. La mine le aduc pe toate la montă.

Ghighi Duca zîmbi şovăitor; nu era cu totul sigur că văru-său se laudă. Şerbănică îi asculta cu ochii mari, cu gura căscată, zdrobit de admiraţie.

Erau la desert, şi se vorbea despre război.

— Ah, Franţa, suspina bunica. *Pauvre France!*[1]

Domnul Hagibei declamă:

— *Tout homme a deux patries: la sienne, et puis la France!*[2]

— Patria ta unde era? La „Moulin Rouge"? îl întrebă batjocoritor nevastă-sa.

Ceilalţi domni rîseră gras. El, oleacă jenat, răspunse:

— Nu scădea lucruri nobile şi simţăminte înalte: Franţa este farul civilizaţiei, iar boşii sînt barbaria care ameninţă să invadeze omenirea.

— Pardon! Nu poţi spune că nu sînt civilizaţi şi ei! observă căpitanul Vorvoreanu. Disciplină, curăţenie, cinste, subordonare, loialitate, asta găseşti în Germania. Sînt cei mai buni soldaţi din lume! Şi - adăugă el rîzînd - nemţoaicele sînt cele mai de treabă femei din lume!

— Ce, nu-ţi plac romîncele? întrebă bătrîna Cleopatra. Sau nu te plac ele pe tine?

— Ele m-ar plăcea... au o slăbiciune pentru cavalerişti; nu pe mine mă plac, uniforma, rîse Mişu Vorvoreanu cu falsă modestie.

— Chestiunea este: intrăm în război, sau nu? întrebă domnul Manolică Cozianu. Toată lumea ridică glasul şi domnii începură să peroreze toţi în acelaşi timp: „Sigur că trebuie să intrăm! Imediat! Ba nu, la anul! Trebuia de mult! Niciodată! Ne sinucidem! Ne înghite

[1] **Biata Franţă!**

[2] **Orice om are două patrii: a lui şi pe urmă Franţa!**

Austro-Ungaria! Ne înghite țarul Nicolae! Cum, cînd austriecii au fost în așa hal bătuți de sîrbi? Regele nu vrea săintrăm! Ba vrea, dar n-a sosit momentul!"

Dim Cozianu nu asculta. Mînca prăjitură și se uita pe furiș la vară-sa Elvira, care rîdea cu dinți albi, strălucitori, într-o față îngustă și întunecată, cu buze de purpură și ochi glaciali; ea vorbea cu cineva; se uită poate din întîmplare, poate însă simțindu-se observată, spre coada mesei și privirea ci se întîlni cu a lui Dim; acesta se sperie, i se păru că se pierde într-un gol, și inima i se opri. Se uită într-altă parte, speriat de această tulburare; apoi, peste cîteva clipe, se uită iar. Dar privirea Elvirei nu mai reveni asupra lui. Zîmbise Elvira? li zîmbise lui? Nu putea să creadă așa ceva. N-avea cum. N-avea de ce. Dar zîmbise! începuse să zîmbească, atunci cînd el, ca un prost, ca un mizerabil, închisese ochii. Ce ticălos fusese! Dar acuma era prea tîrziu. Elvira vorbea cu cei din capătul cellalt al mesei. Deodată Dim se trezi că, uitîndu-se într-acolo, întîlnește privirea gravă a Augustei, adîncă, fixă, care, o clipă, îl lovi drept în față, apoi alunecă încet, cu nepăsare, către altcineva. Dim, tulburat, simți că-i vine să se ridice de la masă. îi era aproape frică. Augusta se uitase la el. Ce frumoasă era! Semăna cu Julieta Doicescu, dar mult mai frumoasă; incomparabil mai frumoasă. Și-i contemplă pierdut bustul strîns de un plastron de dantele albe, ca niște flori de liliac alb primăvara, și scos în evidență de gulerul înalt și negru și de cordonul de mătase neagră. îi căută privirea, dar nici Augusta nu se mai uită la el. Pe furiș, cu ochi lacomi, fricoși și impudici, domnul Dimitrie Cozianu, absolvent al clasei a cincea a liceului „Gheorghe Bibescu" din N... se uita la femeile de la masă, iar dînsele la el, nu. Afară de bunică-sa, Cleopatra Apostolescu, a cărei privire o întîlni pe neașteptate. Căruntă, pufoasă, vopsită, cu obrajii căzuți, cu gușa peste guler, bunica îi zîmbea drăguț, ca o bunică, cu înduioșare și tandrețe. El, rușinat, lăsă nasul în farfurie și nu mai ridică ochii.

II

După-masă, toată lumea trecu pe terasă. Trebuia străbătut salonul din mijloc, trecînd peste un mare covor de Tebriz, colorat ca o grădină de flori și zarzavat, roșu ca daliile și petuniile, roșu ca pătlăgelele și macii, vînăt ca dudele și vinetele, galben ca dovleceii și bostanii. Deasupra lui ardea o lampă de petrol atîrnată în tavan, împrejurul căreia jucau veșnic fluturi de noapte și jțîzc înnebunite, intrate pe ușa deschisă. Prin ușa aceasta se ieșea pe terasa care în două laturi era acoperită; fotolii și mese de paie, glastre mari cu plante revărsate în fire verzi din ele, dincolo straturi de flori, pajiște udată și tunsă, pe urmă tufișuri de liliac, pe urmă desișuri de tufe de stejar, pe urmă stejari și tei cu coroane grele și masive, iar după aceea cîmpul cu ierburi sălbatice și buruieni, și miriști arse de soarele cumplit al verii din Cîmpia Dunării; deasupra, noaptea albastră cu miriadele de stele sclipitoare: iată terasa. Victoria, Florica, Rafira aduceau tăvile cu cafele, dulceață și pahare aburite cu apă rece ca gheața; pentru domni aduceau frapierele de argint cu sticle la gheață. Ei continuau să discute cu aprindere dacă țara va intra sau nu în război. Cucoanele, adică bunica, Alexandrina Romano și mama lui Dim, vorbeau despre bolile de care sufereau fiecare și-și recomandau doctori, cure și leacuri. Elvira se așeză cu Augusta Hagibei și, zîmbindu-i (Dim nu știa de ce), spuse:

— Ghighi, adu-mi șalul.

Ghighi Duca sări în picioare, zvelt în pantalonii strimți, albi, cu briu de mătase albastră și haina largă, vărgată; se repezi în casă și se întoarse cu un șal mare în care învălui umerii Elvirei. Augusta îi privi pe amîndoi destul de răuvoitor și zîmbi rece ca să spuie:

— Ia vezi, Elvirițo, că-i sucești capul mucosului ăstuia... nu-l vezi ce gesturi de motan are, cum te-a învelit în șalul ăsta? îți faci păcat, fetițo... afară dacă nu vrei să te înduri de el... încheie ea ușurel de tot, fără să apese deloc asupra cuvintelor, astfel încît un ascultător neatent nici n-ar fi simțit că n-a spus ceva indiferent.

— Fugi de-aici, ce, eşti nebună? Sîntem rude, rîse Elvira. Vrei să fac ca Lot din biblie? Ştii?

„// but,
II devint tendre,
Et puis il fut
Son gendre!"'

Rîseră amîndouă. Ghighi, picior peste picior, le întrebă foarte serios:

— Nu vreţi să facem o plimbare cu barca pe baltă?

Ba da; voiau amîndouă. Porniră între tufele de buxus tunse perie; dincolo de stejari era o baltă cu păpurişuri şi sălcii; cînd venea Dunărea mare, primăvara, ajungeau limbi de apă pînă aici, şerpuind printre pămînturi. Dim rămăsese cu Şerbănică şi ascultase ce vorbeau verişoarele lui, apoi stătuse cu ochii după ele cum se depărtează, cu talii de viespe, strînse în cordoane late, şi şolduri legănate în rochiile largi şi albe de vară, iar între ele silueta subţirică a lui Ghighi Duca. Deodată Şerbănică, care-i privise şi el 'cu gravitate, se-ntoarse către Dim cu capul său mare, cu frunte bombată, şi foarte serios, pe un ton prozaic, realist, constată folosind un cuvînt cu totul indecent:

— Ghighi o... pe Elvira.

— Ce, mă, eşti nebun? întrebă Dim înlemnit. **Păi** n-ai auzit ce **i**-a spus adineauri Augusta Elvirei?

Puştiul dădu din cap cu superioritate:

— I-am văzut.

— Cum i-ai văzut? Pe cine? întrebă Dim. I se uscase gura. La fel de sobru, puştiul explică:

— în pădurice. Pe Ghighi şi pe Elvira.

— Ia spune! Cum **i**-ai văzut? Ce făceau? întrebă Dim, febril. Mititelul nu răspunse. Apoi, la insistenţele lui văru-său, se mărgini să repete:

— I-am văzut, ce mai vrei?

' **A băut,**
A devenit sentimental.
Şi pe urmă a fost
Propriul său ginere! (Cavalerul de Boufflers)

Minţi! Nu cred! exclamă Dim, prefăcîndu-se sceptic, ca să-l Iacă pe băiat să vorbească; dar acesta nu voi să-i mai spuie nimic, iar la ofertele de a-i da o minge de oină sau o carte de Jules Verne, Şerbănică, liniştit, răspunse scurt:

— Am şi eu.

După un răstimp de tăcere, Dim întrebă:

— Singur erai?

— Nu, răspunse puştiul.

— Dar cu cine mai erai?

— Cu nişte băieţi de-aici, din sat. Merg să vînez iepuri cu ei, cu cîinii lor, zise Ş^'ᵉan Romano, însufleţindu-se oleacă.

— Vin şi eu,)*ă. Luaţi-mă şi pe mine, spune Dim, întrezărind o vagă posibilitate de a-i cunoaşte.

— Nu se poate, zise Şerbănică, dînd din cap.

— De ce, mă? Ce, nu vrei? Vrei să-ţi cîrpesc vreo două palme? întrebă ameninţător Dim.

Băieţaşul, foarte liniştit, răspunse:

— Vezi c-o să-mi şi cîrpeşti tu palme! Te bate Ghighi de te stinge! învaţă boxul.

Urmă o tăcere. Apoi tot Şerbănică, paşnic, explică:

— Nu se poate, că nu vor ei. Pe mine mă iau că sînt mic.

— Ai naibii ţărănoi! Auzi, ce obraznici! mîrîi Dim. Apoi reveni la viziunile neclare care-i umblau prin cap şi pe care voia să le limpezească, să le aibă în ochi: Mă, spune-mi, mă, cum făcea Ghighi cu Elvira! îţi dau puşca mea să tragi cu ea! suflă el cu gura uscată. Şerbănică răspunse scurt şi foarte calm:

— Hă-hă! De cînd mi-o dă Ghighi pe a lui! Trag la ţintă cu ea.

Dim rămase tăcut. Se gîndea la ce văzuse puştiul şi încerca să-şi imagineze scena. încordarea trupului îi revenea, chinuitoare, de neîndurat. Sări în picioare; pe un ton silit, îi spuse, fierbînd, lui Şerbănică:

— Nici că-mi pasă de tine! Mai întîi de toate, eşti un mincinos. Parcă te crede cineva pe tine.

Şi porni pe aleile dintre tufele de buxus. Avea în chip nelămurit intenţia de a-i urmări pe Elvira, Augusta şi Ghighi. Dar se opri înainte de asta căci, umblînd pe iarbă, pe lîngă aleea de pietriş, deci fără zgomot, se apropiase de doi domni care umblau încet, fumînd ţigări de foi. Erau domnul Hagibei şi domnul Romano; îşi puseseră pălăriile

de pai *canotier şi,* în vestoane albe, pantaloni negri şi ghete înalte, cu gulere tari şi cravate, se preumblau agale, în sfîrşit la răcoare, şi vorbeau alene. Dim auzea foarte desluşit ce spuneau.

— Straşnică, zicea domnul Hagibei. Straşnică. Pe Manolică l-a făcut cu bătrînul Lascari, bunicul nevesti-mi şi-al Alexandrinei...

— Fugi, nene, de-acolo, nu se poate! rîse domnul Romano, încercînd să-şi păstreze gravitatea de magistrat, dar neputînd să-şi stăpînească excitarea şi curiozitatea: Ce vorbeşti, domnule? Nu se poate!

— Frate dragă, eu n-am fost sub pat; spun ce se aude; în orice caz, coana Zoe e făcută cu Bonifaciu Cozianu iar pe madam Duca a avut-o cu Lăscăruş Lascari! Avea slăbiciune la celebrităţi politice, coana mare.

— Cum, nene, cu amîndoi cumnaţii? *Pas possible!*[1] Hi-hi-hi! He-he-he! Hi-hi-hi! chicotea domnul Romano, renunţînd definitiv la gravitate.

— îţi spusei, straşnică muiere! Pe ăilalţi i-a făcut cu răposatul conul Walter şi, pe urmă, după ce şi ăsta a căzut la datorie, a început să voiajeze în străinătate; aici, acasă, decenţa şi cuviinţa întruchipată; *elle rotissait le bălai a l'etranger* \ mă-nţelegi. N-o vezi şi acum ce ochi are? Drac împieliţat. La şaizeci sau şaptezeci de ani.

— Ei, lasă-mă, monşer, n-o să-mi spui că...

— Nu, frate, dar ca să-ţi arăt că...

Dim încetini pasul. îi era frică să nu-l prindă că-i ascultase. Vorbeau de lucruri pe care el cu siguranţă că nu trebuia să le audă. O tulburare cumplită îl cutremura. Despre cine vorbeau? Era cu putinţă? Ea? Da, de ea era vorba. Ea îl făcuse pe Manolică, adică pe papa, şi pe tanti Olga şi pe tanti Zoe, cu... Se opri, singur în întuneric. Nu ştia ce gîndeşte, nici ce simte. Era pierdut, străin de sine. Stătea în picioare, cu ochii în pămînt, acolo pe iarbă, în întuneric, silueta subţire şi neagră, afît de nemişcată încît Ghighi, Elvira şi Augusta, care se întorceau, nu-l observară. De altfel, nici nu erau atenţi. El le auzi paşii pe pietriş, tresări şi se uită la ei cum vin, mergînd repede pe alee, cele două verişoare ridicîndu-şi puţin fustele ca să poată merge mai iute. Se uitau amîndouă înainte, mute. Ghighi încerca să se ţină

[1] **Nu se poate**

[2] **îşi făcea de cap îh străinătate.**

după ele şi părea că zîmbeşte uşor, dar nu se desluşea bine în întuneric. Trecură pe lîngă el, dînsele reci, mute, cu ochii drept înainte; Ghighi îl simţi pe Dim, îi aruncă o privire care lui Dim i se păru sticloasă şi cu totul neexpresivă, şi se depărtară toţi trei spre terasă. Dim mai stătu cîteva clipe şi se luă după ei. Ce păţiseră? Ce făcuseră? Nu putea să-şi închipuie. Se afla pe marginea unui lucru necunoscut carc-l făcea să uite de sine, să nu se gîndească decît numai şi numai la lucru acela.

III

Dim dormea agitat; visa scene absurde şi neruşinate, apoi îl apucau spaime; se trezi dintr-o dată şi încercă să recunoască dormitorul de la internat.

Nu: era la Dobrunu, cu ferestrele înalte deschise asupra nopţii senine de afară, iar în patul cellalt dormea Şerbănică. în cămaşă de noapte lungă, desculţ, Dim se dădu jos din pat şi se duse să-şi toarne un pahar cu apă, pe care-l bău pe nerăsuflate; era încălzit, se simţea fierbinte şi cu pielea rece; avea febră? Se uită la Şerbănică. Copilul dormea liniştit, cu amîndouă mîinile sub obrazul drept. Dim se duse la fereastră şi se uită afară, la terasa pustie, cu fotoliile de paie în care nu şedea nimeni, şi dincolo de ea la iarba albăyrie în lumina slabă a stelelor din acea noapte de vară. Mai departe, copacii se înălţau sumbri în întuneric.

Un zgomot de şoapte repezi îl făcu atent pe Dim. Scoase capul pe fereastră, să vadă. într-un colţ al terasei, două siluete mai luminoase decît Ce le înconjura se despărţeau chiar în clipa aceea. Dim auzi un glas de femeie şuierînd pătimaş:

— Lasă-mă! Dar lasă-mă!

Şi una din siluete se apropie, aproape alergînd. Era Elvira, în halat de casă alb sau foarte deschis la culoare, "şi cu picioarele goale. Trecu pe sub fereastră, cu capul sus, cu ochii pe jumătate închişi, ca ai cuiva care se gîndeşte la ceva, şi cu un ciudat surîs de satisfacţie pe buze. Intră pe uşa salonului şi dispăru. Silueta cealaltă ieşi de pe tereasă, ocolind casa. Dim mai stătu cîteva clipe la fereastră, apoi se

întoarse şi se aşeză pe pat. Cine fusese? Ghighi. El era, cu siguranţă. Ce se întâmplase? Cît era de frumoasă? Se trânti pe pat, rămase o clipă nemişcat, apoi se zvîrcoli brusc. Nu, nu putea să doarmă. încercă totuşi să numere pînă la o sută. Dar nu izbuti, căci după zece secunde imagini lascive începură iar să-i treacă prin minte. Stătu aşa, chinuindu-se, străbătut de o uşoară senzaţie de frig pe tot corpul, afară de păr pe care-1 simţea fierbinte.

O nevoie îl făcu să se dea iar jos din pat, peste cinci minute, sau poate două ceasuri - n-ar fi putut spune, pierduse simţul timpului. în halat şi papuci, ieşi pe coridorul în care nu ardea noaptea decît o lampă, departe, la un capăt, şi aceea cu flacăra micşorată. Deodată inima începu să-i bată foarte tare: din zona de întuneric ieşise, mergînd repede, îmbrăcată în halat larg cu dantele la gît, Augusta. Se opri în faţa lui, zîmbind, cu un aer febril şi silit, care încerca să mimeze indiferenţa şi buna dispoziţie şi începu să-i vorbească în şoaptă:

— Ce e, domnule? Nici tu nu poţi dormi? Eu am încercat şi nu reuşesc cu nici un preţ, am numărat pînă la zece mii, am respirat adînc, nu m-am gîndit la nimic, degeaba; e aşa de cald, încît nici nu ştiu ce-o să ne facem şi cum o să mai stăm aici la Dobrunu; va să zică şi ţie ţi-a fost cald, da? Tu eşti bărbat, poţi să faci o plimbare pe afară, dar eu, îţi închipui ce-ar zice paznicii să vadă o cucoană în halat umblînd ca o fantomă pe cîmp!

Şi începu să chicotească, iar după aceea, fără nici o pauză, turui mai departe cîteva minute, tot nimicuri inutile. Dim se uita la ea, la faţa ei pală în lumina aceea puţină, la ochii limpezi şi întunecaţi, şi la gura imperceptibil schimonosită de sila pe care şi-o făcea: gîndea şi simţea cu totul altceva decît spunea în clipa aceea. Dar Dim nu-şi dădea seama cu claritate de ce.se petrece, ci doar că se petrece ceva; ce voia Augusta? Unde se ducea? Poate era un drum foarte prozaic şi nevinovat; dar poate că avea o întâlnire; poate o aştepta cineva. „O s-o pîndesc", îşi zise Dim; totuşi, nu ştia bine ce gîndeşte nici ce va face, căci simţea o tulburare delicioasă; îi spusese: „Tu eşti bărbat". Era bărbat! Se uita cu un aer nătîng, absent, la gîtul fraged al Augustei şi la triunghiul de piept care se vedea dintre dantelele halatului, în aşa fel încît Augusta, turuind mereu, îşi strînse mai bine halatul pe dînsa, în vreme ce Dim îşi zicea: ‚JLa urma urmei, te pomeneşti că mă caută

K< nune!" Era evident că nu; totuşi, starea lui de ameţeală şi febră îl lAi'ii să se gîndească la privirea pe care i-o aruncase Augusta la masă; |MMte că atunci îi venise ideea să-1 caute! Şi pînă acuma nu putuse, «iui nu îndrăznise... De aceea îi spusese „eşti bărbat", ca să-1 încurajeze. Da, să-1 încurajeze...

("u cît se gîndea mai mult la asta, cu aiita i se făcea mai frică. „Trebuie să mă arăt bărbat, să-i propun o plimbare afară, la răcoare", îşi repeta el, desperat că-şi simte limba amorţită. „Lasă, că vine ea cu ulcea!" îi spunea glasul timidităţii. „Nu, spune-i tu! spune-i!" ţipa dorinţa înnebunită şi singuratică. Dar Dim şovăia. Secundele trecură cu turuiala nervoasă a Augustei. Brusc, cu un chicotit care suna fals, Augusta îi ură noapte bună şi se întoarse de unde venise, adică în odaia ei şi a lui Hagibei, în capătul întunecat al coridorului; iar Dim rămase neclintit, mut, timp, cu ochii la şoldurile masive şi legănate ale Augustei, greoaie de la talie în jos, şi care dispăru peste cîteva clipe. Apoi, încet, Dim se duse unde voise, se întoarse în odaie şi se culcă. îi venea să se strîngă de gît singur, să-şi zdrobească ţeasta de pereţi; îşi muşca mîinile, de turbare şi desperare că pierduse o ocazie! Şi ce ocazie! îşi închipuia uşor invitaţia, cu un aer dezinvolt şi uşor şi sigur de sine, oferindu-i braţul Augustei, plimbarea prin grădină, apoi încet-încet, spre cîmp, şi acolo... Imaginile erau foarte clare, pînă la un punct cel puţin. Dim gemu înăbuşit, dar din rărunchi, şi rămase pe spate, răsuflînd greu.

Adormi cînd se lumina de ziuă şi somnul îi fu greu, zdrobitor, plin de vise monstruoase. Cînd se trezi, era aproape amiază. Cineva trăsese jaluziile. Printre lamele lor pătrundea o lumină aurie, o boare de culoarea mierii; se simţea că e cald afară, că vibrează văzduhul deasupra cîmpurilor; şi aici, în odaie, aerul era cald şi parcă mirosea a fin, a ierburi încălzite, oleacă a praf; era un aer parfumat şi uscat, încis de soarele dogoritor al miezului verii. în odaie umbrele erau calde, de un cafeniu roşcat, ca în tablourile vechilor maeştri; dulapul, o comodă, luceau tainic din toate suprafeţele lor de lemn chihlimbariu. Afară se auzeau glasuri: poate oameni la cîmp. Dim nu se putea trezi cu totul; era greu, îşi simţea carnea trupului grea şi caldă, şi începu să se gîndească la verişoarele sale Eivira şi Augusta. Era limpede: trebuia s-o invite seara pe Augusta la o plimbare, şi pe urmă să facă ceea cc îl obseda de atâta vreme. Dar dacă Augusta nu voia? Atunci... Nu, nu

ştia ce va fi atunci. Nu vedea decît un gol negru, o genune de întuneric. „Dar trebuie să vrea!" îşi spuse el cu desperare.

Se sculă, îşi spălă ochii înfierbîntaţi (îl durea capul, apa rece îl făcu să se cutremure de un fior care încreţi carnea pe el) şi ieşi în curte, cu intenţia să-1 caute pe Şerbănică şi să încerce totuşi să afle ce nu voise să-i spuie puştiul seara trecută. Dar nu-1 găsi, nu găsi pe nimeni, decît pe papa, care stătea de vorbă cu un ţăran, în mijlocul curţii, în fundul căreia automobilul lui tanti Olga, acela al soţilor Hagibei şi trăsura soţilor Romano stăteau la soare, înconjurate de o droaie de copii. Era o căldură cumplită; cîinii clănţăneau după muşte, toropiţi, în fîşia îngustă de umbră de pe lîngă clădirile curţii; zidul văruit al grajdurilor era de un alb orbitor; în ciorchinii florilor de glicină de sub streşini, bîzîiau albine, viespi, bărzăuni. Se auzeau oameni strigînd departe, spre moară, şi scîrţîit de care.

Domnul Manolică Cozianu, om gălbejit şi trist, în pantaloni de călărie, cizme cu pinteni, jachetă de alpaga neagră, obrajii galbeni, pleoştiţi, mustaţa pleoştită şi *canotier-vl* de pai pus cam pe nas, stătea cu mîinile la spate, cu burta înainte, cu umerii cocoşaţi, pieptul supt, şi se uita la o capră. Ţăranul cu care vorbea el o ţinea deo sfoară. Dim se apropie de tată-său, luînd o atitudine din ce în ce mai băţoasă şi mai demnă, ca a unui tînăr latifundiar ce se afla. Ţăranul nu-1 observă, fiind prea doritor să-1 convingă de ceva anume pe domnul Cozianu. Era un om de vreo patruzeci de ani, voinic, cu umeri rotunzi, cu obraji rotunzi şi roşii, cu nişte ochi căprii, atenţi, care, în loc să oglindească ce se petrece înăuntru, priveau cu mare atenţie în afară. După ce de bună seamă îl salutase pe boier, îşi pusese iarăşi căciula pe cap; purta o vestă de lînă împletită, ceea ce lui Dim i se păru destul de ciudat pe căldura aceea, ca şi căciula şi izmenele de cînepă. Era desculţ. Mîna mare, groasă, crăpată, trăgea mereu de sfoară, iar capra smucea şi ea, de capătul cellalt.

— De ce să nu mi-o cumpăraţi, coane? întreba ţăranul zîmbind respectuos. Păi n-aţi cumpărat viţeaua lui Nicuţă cînd şi-a rupt piciorul, şi capra lui Cumpănaşu cînd a rămas stearpă, şi...

Domnul Cozianu îl întrerupse:

— Am cumpărat şi-o să mai cumpăr pentru curte, să aibă ce mînca oamenii, mă-nţelegi, orice vită pe care-o vinde-o careva din sat; dar pe asta nu înţeleg de ce o vinzi. Ce are? E stearpă?

Vai de mine, conaşule, cum să fie stearpă? Fată, cucoane, şi dă lupte! Puteţi să nici n-o tăiaţi, s-o ţineţi numai pentru iezi şi pentru lupte.

Ţăranul îl privea pe domnul Cozianu cu naivă sinceritate şi bunăercdinţă. Dim, care încerca să priceapă, simţi că ceva nu e în regulă. < V spusese ţăranul putea să fie adevărat. Dar răspunsese la întrebarea lui papa? Parcă nu răspunsese. Dim se uită la capră. Era o capră albă, i ▌▌ botul prelung şi subţire, şi nările umede, trandafirii; mesteca între buze nişte fire de iarbă şi se uita drept înainte, la nivelul capului, fără să ridice ochii la oamenii din jurul ei, şi fără să-i coboare. Se uita drept înainte, în gol, sau nici măcar în gol, cu ochii ei galbeni ca două opale, sub genele albe, întoarse în sus. Stătea cu capul sus şi din i înd în cînd smucea de sfoară, făcînd paşi pe loc şi legănîndu-şi şuviţele de păr lung ca pe faldurile unei rochii.

— Bine, bine, e foarte bună, dar de ce o vinzi? întrebă domnul Cozianu. N-are nimic, nu şi-a rupt nimic, nu e stearpă...

— Nu, nu e, cucoane! Nu e stearpă...

— Bine, măi, dar de ce o vinzi?

— O vînd şi eu aşa... că am nevoie de bani, zise ţăranul, uitîndu-se în ochii domnului Cozianu.

Acesta zîmbi acru sub mustaţa pleoştită.

— Uite, mă Dobrică. Nu mă ţine tu pe mine aici cu poveşti, în soarele ăsta. Ţi-o cumpăr, dar spune-mi de ce 6 vinzi. Şi nu umbla cu minciuni, că nu mă înşeli. De ce o vinzi? Ţi-o cumpăr, mă-nţelegi? Dar spune! -

Ţăranul se uită la domnul Cozianu şi înţelese dintr-o ochire; apoi se uită la căpriţă, ca la un om. Apoi zise simplu:

— Păi eu o ţineam pentru lapte.

Şi tăcu. Domnul Cozianu întrebă:

— Ei şi? Parcă spuneai că e bună de lapte.

— Ar fi ea; dar nu mai putem bea lapte de la ea, cucoane, zise de-a dreptul, într-o izbucnire, ţăranul, că am prins-o în grajd cu Bîzdîc! Adică pe Bîzdîc cu ea... făcea prostii, adăugă el întunecat.

Se lăsă o tăcere. Domnul Cozianu se uită la capră. Dim se uită şi el la capră. Se uită şi ţăranul la ea. Capra mesteca mai departe liniştită şi depărtată, independentă, privind nu se ştie ce cu ochii ei opalini. Domnul Cozianu oftă.

— De...

Apoi spuse:

— Bine, ți-o cumpăr.

După o tăcere, adăugă cu oarecare amărăciune:

— Bine, mă Dobrică, va să zică tu nu poți bea lapte de la ea, dar boierului i-o vinzi, să bea lapte el, ' ai?

Țăranul zîmbi umil şi satisfăcut.

— Ei, dumneavoastră hotărîţi ce faceţi cu ea... eu n-am spus să beți lapte...

— Bine, oftă domnul Cozianu. Du-te la bucătărie cu ea şi pe urmă vino să-ți dau banii.

— Am înţeles, să trăiţi! exclamă încîntat Dobrică şi porni, tîrînd capra după el.

— Hai la masă, îi spuse domnul Cozianu lui fiu-său. Unde-ai fost pînă acum?

— Am citit, îngînă Dim.

— Vii la țară ca să citeşti, în loc să faci mişcare, mormăi domnul Cozianu sever, dar în fond total indiferent. Apoi, ca pentru sine:

— Ce imorali sînt oamenii ăştia! Nişte brute. Numai instincte, şi-atîta tot.

Dim îl urmă în casă tulburat; ce spusese țăranul îi dăduse un simţămînt ciudat pe care nu şi-1 putea lămuri şi nu încerca să şi-1 lămurească; se simţea prost, trupeşte, dar atît de vag încît n-ar fi putut spune unde şi ce îi lipseşte. Ca în unele vise cînd simți că lipseşte ceva, că ai pierdut ceva, nu ştii ce, dar ireparabil; sau te ameninţă ceva, nu ştii ce, dar cumplit. Dormise prost; de bună seamă asta era, şi numai asta.

Dar n-avea nici poftă de mîncare. Era o masă ca la țară, cu țuică, măsline, brînză, roşii, ciorbă de perişoare, pe urmă cegă friptă, pe urmă sarmale în foi de viță şi cu smîntînă pe deasupra, pe urmă baclavale şi sarailii; dar brînza i se păru că miroase, ciorba i se păru prea grasă, cega nici n-o gustă cînd o văzu cum curge untură din ea, foile de viță i se păru că au un gust metalic, baclavalele nu i se părură dulci. Mînca în silă, încercînd să prindă privirea Elvirei sau a Augustei; dar Elvira nu se uită nici măcar o dată către coada mesei; Augusta însă da, o dată, cu o fixitate profundă şi îngrijorată, la Ghighi Duca, apoi b Dim, apoi îndărăt la Ghighi, spoi în farfurie. Ghighi vorbea

tare cu domnul Romand şi păru că nici nu bagă de seamă. Toți domnii de la masă discutau cu pasiune eternul subiect: dacă trebuie sau nu să intre țara în război, iar dacă da, de care parte şi cînd. Sosiseră ziarele.

— Au încercat nemții şi gazele asfixiante la Ypres, acum o lună, şi tot nimic n-au făcut! exclama domnul Cozianu.

— Dă-mi voie să-fi spun, monşer, zicea domnul Hagibei.

— Ce să-mi spui? Ai pariat că ruşii n-o să ia fortăreața Przemysl? Ai pariat şi ai pierdut, nene! exclama aprins tatăl lui Dim.

— Nu vă pricepeți, domnilor; sînteți țivili şi n-aveți idee, striga Mişu Vorvoreanu.

Cucoanele vorbeau între ele despre sănătate şi boli; Şerbănică dădea de mîncare unui cîine sub masă; iar Dim simţea că-i e capul greu şi fierbinte. Avea să se plimbe deseară, să se răcorească; avea să se plimbe cu Augusta; la cină avea să-i strecoare două vorbe, ca de pildă „te aştept sub stejari" sau „facem o plimbarre?", să pornească apoi cu ea şi o dată singuri, să...

Cineva se uita la el. Nu simți clar asta. Dar ridică ochii, maşinal. Bunica se uita la el şi-i zîmbea drăgăstos. El se uită în farfurie. Bunica. „Straşnică muiere! Pe Manolică l-a făcut cu bătrînul Cozianu, pe Zoe cu Bonifaciu, pe Olga cu Lăscăruş Lascari... A căzut şi Walter la datorie... pe urmă în străinătate.

Bunica fusese femeie, şi chiar straşnică; fusese desfrînată, cu mulți bărbați. Fascinat, ridică ochii să se uite la ea. Avea părul aproape alb, obrajii căzuți, creţuri subţiri pe lîngă gură şi ochi, guşă grasă; asculta ce spunea Romand; simţindu-se la rîndul ei privită, se uită la Dim; el iarăşi în jos.

După-masă, cînd lumea îşi băuse cafelele şi coniacul şi se retrăgeau toți să-şi facă siesta, Cleopatra trecu pe lîngă nepotu-său, care se ridica şi se îndrepta spre uşă, şi se opri în fața lui.

— Va să zică pe mama-mare o laşi în plata Domnului? îi spuse ea cu mustrare zîmbitoare. De ce nu vii să-mi povesteşti cum e la şcoală, ce mai e cu tine... Nu-ți aduci aminte cum voiai să rămîn noaptea, să şed lîngă tine pe marginea patului şi să-ţi ascult poveştile pînă adormeai? îți aduci aminte? Ia spune. De ce taci?

— îmi aduc aminte, îngăimă junele Cozianu. Iar îl încerca simţământul acela ca de vis.

— Să vii peste un sfert de oră la mine să-mi povesteşti, zise bunica binevoitoare. Şi plecă pe uşă.

Dim rămase să se uite după ea şi să constate maşinal ce vioi se mişcă bătrîna. Peste un sfert de oră veni Şerbana, fata-n casă a coanei mari, să-l cheme:

— Conaşule, vă cheamă coana mare.

Dim se duse pe coridor, bătu la uşă şi intră. Trecu pe după paravanul din faţa uşii şi văzu că bunica se culcase. Jaluziile erau trase pe jumătate; odaia era într-o penumbră pe care-o tăiau pînze de lumină galbene ca un ceai de muşeţel; perdelele de damasc galben erau trase pe jumătate; în odaie mirosea a levănţică şi a *patchouli.* Cleopatra era în pat, cu cuvertura trasă pînă la gît, dar cu braţele afară, în cămaşă de noapte de pînză fină, cu mîneci şi cu dantele la gît şi la manşete; îi făcea semn, poftindu-l să şadă. El, stingherit, intimidat, căuta din ochi un scaun pe aproape.

— Nu, şezi aici, îi spuse bunica şi trase un pic cuvertura de pe marginea patului.

Dim se aşeză. Tremura. Nu ştia de ce, dar tremura.

— Ia povesteşte-i tu lui mama-mare, murmură dulce Cleopatra.

El începu să bîiguie. Nu ştia ce spune. Cleopatra îl ţinea de mînă. îl trase uşor spre ea.

— Culcă-te aici cu mama, zise ea.

El, tremurînd, se lăsă. Văzu de aproape părul cărunt, faţa brăzdată de multe încreţituri, pe frunte, pe obraji, pe sub ochi; pungile obrajilor, ale pleoapelor, cea de sub bărbie, pieile gîtului, pielea albă, pufoasă, veştedă şi ochii negri care-l fixau, arzînd. Se culcă pe perna mare cu dantele, proaspătă, parfumată cu *patchouli,* şi închise ochii. Dar la nişte vorbe pe care i le şopti dînsa şi la un gest al ei, brusc, rapid, Dim sări în sus, îngrozit, şi se repezi spre uşă, o deschise, ieşi şi porni în fugă pe culoar. Se încuie în odaia lui şi rămase în picioare, singur. Ce era cu el? Unde se afla? Ce se întîmpla? îi era rău. Se trînti pe pat îmbrăcat şi îl apucă un tremur de-i clănţăneau dinţii în gură. Se acoperi cu plapuma, şi-o trase peste cap şi rămase acolo, zguduindu-se din tot corpul de friguri şi clănţănind din dinţi.

Seara tîrziu, doamna Cozianu îl chemă pe bărbatu-său în odaia lui Dim. Afară era noapte luminoasă şi caldă, dar închiseseră fereastra şi

trăseseră perdelele. O lampă ardea pe masă; flacăra scăzută abia lumina. Intrînd cu soţul ei în odaie, mama lui Dim spunea:

— L-am culcat pe Şerbănică pe canapea în odaia Alexandrinei şi-a lui Romano; mi-e teamă că e vorba de scarlatină, are nişte pete roşii în palme şi pe braţe, pe partea dinăuntru; îţi spun, mare minune dacă n-are scarlatină. Şi pe urmă febra asta mare... Ia auzi-l, sărăcuţul mamei, cum aiurează.

Roşu la faţă, cu ochii sticloşi, Dim se uita la perete şi vorbea. Părinţii săi ascultară cîteva clipe ce spune. Apoi doamna Cozianu murmură, tulburată în chip penibil:

— Vai, Manolică, ce orori... De unde a învăţat porcăriile astea? La vîrsta lui!

Domnul Cozianu se întunecase, auzind ce spune fiu-său.

— Cine ştie de la cine le-o fr învăţat... De la derbedeii ăştia de prin sat... Că sînt de o imoralitate, nenorociţii, pur şi simplu îngrozitoare. Viaţa la ţară nu e pentru copilul ăsta.

— Maică-ta zice că vrea să-l ia cu ea în Franţa la anul, spuse doamna Cozianu, privindu-şi îngrozită odrasla care bolborosea în delirul febrei. Domnul Manolică Cozianu, gînditor, mormăi:

— Nu ştiu... Să vedem. Poate că ar fi totuşi cel mai bine.

După ce se vindecă de scarlatină, Dim păru că şi-a schimbat firea: era retras, tăcut, închis, nesociabil. „Cîte o boală de asta la vîrsta pubertăţii are influenţe adînci", spunea doctorul, care de altfel recomandă aer de munte; dacă voiau să-l trimită în străinătate, să-l trimită într-un internat în Elveţia. O întrebară pe bunica băiatului ce zice de asta:

— Treaba voastră, nu mă plictisiţi cu asemenea prostii; voi l-aţi făcut pe mucosul ăla, voi să aveţi grijă de el, zise coana Cleopatra, foarte prost dispusă.

PARTEA A OPTA

Datoria

I

Sora lui Manolică Cozianu, Olga, se măritase cu un domn Duca, coborîtor din Ghcorghe Duca, principe al Moldovei la sfîrşitul veacului al şaptesprezecelea; acest domn Duca era membru al partidului conservator şi de cîteva ori ocupase un scaun în Camera Deputaţilor şi mai apoi în Senat. Prin căsătoria cu Olga Cozianu, fusese prieten politic cu unchiul ei după lege şi tatăl ei după sînge, Bonifaciu Cozianu; rămase mai apoi prieten şi tovarăş de afaceri la anumite investiţii bancare cu vărul Olgăi, Şerban Lascari, şi eu Şufană, petrolistul, bărbatul unei verişoare a Olgăi. Fratele mai mic al acestui domn Duca făcuse o şcoală de cădeţi la Potsdam şi Academia Militară Regală Prusiana; în 1916 era colonel în armata română; în octombrie sau noiembrie, i se dăduse comanda unei brigăzi alcătuite dintr-un regiment de grăniceri şi două regimente de infanterie; trebuia să apere linia munţilor undeva prin Vrancea, sau pe la Oituz, oprind în loc înaintarea vînătorilor alpini bavarezi. Dar la primele infiltrări inamice îndărătul liniilor noastre, de-a lungul crestelor înguste ale munţilor, cele trei regimente primiră ordin de retragere de la comandamentul brigăzii şi porniră îndărăt, începînd de la orele douăzeci, într-o noapte friguroasă, în care ploaia rece ca gheaţa nu se întrerupea decît atunci cînd începea să ningă cu fulgi mari şi umezi, care se topeau îndată. Pe urmă fulguitul înceta, şi începea iarăşi să ploaie şiroaie care treceau prin mantalele soldaţilor, curgeau de pe frunzele înnegrite şi putrede ale pădurii, se prelingeau pe trunchii aspri şi uzi, în jos, pe pietrele alunecoase, şi se opreau în

locurile mai adinei, în gropi de apă murdară şi neagră sau în noroaie cleioase.

Nu se auzea nici un foc de puşcă sau de tun; numai şirpiala veşnică a apei şi din cînd în cînd pale de vînt care făceau să trosnească crengile fagilor; şi pe drumul îngust de munte, frecuşul de oţel pe oţel ăl cazmalelor, baionetelor, bidoanelor, cataramelor de centiroane, al ţevilor de mitraliere încărcate în spatele căluţilor de munte; hîrşcîit de metal; şi tropăitul bocancilor cazoni, uzi şi grei, cu potcoave şi cuie de fier, pe stîncăria drumului; şi plescăitul unui pas în apă sau al unei căderi greoaie într-o baltă de noroi; mormăituri, înjurături; şi un murmur greu, neîncetat, ureînd şi scăzînd deasupra nesfîrşitei coloane care se tîra îndărăt prin întuneric, ploaie şi frig.

Locotenentul Laurenţiu Sterie, comandantul unei companii de grăniceri, mergea de patru ceasuri prin beznă, şi nu era obosit; dar se simţea nesigur şi plin de amărăciune. „De ce? N-am avut nici o nevoie. Nu trebuia", îşi spunea el, împleticindu-se pe lespezile de stîncă alunecoasă. La dreapta era taluzul drumului, tăiat abrupt în pămînt negru, amestecat cu pietrărie de culoare mai deschisă. Deasupra începea stratul întunecat al frunzelor căzute şi putrede, iar peste ele masele imense de întuneric ale pădurii care uneori se agitau toate deodată, trosnind, vuind şi gemînd. La stînga era un povîrniş repede cc se pierdea în pînze alburii de ceaţă. Adîncă era aici valea: cîteva sute de metri de pante prăpăstioase presărate cu tufişuri, dar pe alocuri sterpe, golaşe, numai piatră, în alte părţi rîpoase, uneori verticale. Din cînd în cînd locotenentul Sterie zărea la un metru în stînga sa marginea drumului, în gol, şi dedesubt, foarte jos straturile de ceaţă. Pe urmă iar veneau brazi pitici, povîrnişuri; drumul cotea necontenit, lipit de coasta muntelui; uneori, drept în faţă, nu se zărea nimic, dar se auzeau glasuri şi tropăitul ostenit şi fără sfîrşit al oamenilor şi cailor. Sterie nu vedea în faţă decît vreo doi-trei oameni; restul se pierdea în întuneric. „De ce a trebuit?" se întreba el. Nu găsea răspuns. Nici un răspuns logic, nici un răspuns omenesc. Poate că motivul era vreun lucru neştiut de ei, sau de-a dreptul vreo greşeală. Poate.

Izbucniră nişte strigăte înfundate; se auzi cineva ţipînd un cuvînt scurt care se isprăvea cu „a!" Ce strigase? „Păzea"? Da, desigur. Tăcere. Pe urmă strigăte aţîţate. Mergea înainte. Dar îşi dădu seama

că în faţa sa murmurul trupei devine mai greu, mai adînc, şi că cei ilinaiiHea lui se opresc. Se opri şi ei, cu pieptul în raniţa soldatului din faţă. Oamenii se întorceau unii spre alţii, mişeîndu-se greoi, încărcaţi eu raniţe, saci de muniţii, pături, foi de cort; în întuneric păreau (.'.roşi, cocoşaţi, diformi.

— Ce-i acolo, măi? întrebă Sterie.

— A căzut careva jos în rîpă, mormăi un soldat.

Altul întrebă:

— A căzut? Care a căzut?

Glasurile se împrăştiară, se depărtară.

— Care, mă? Cum? Cine? Caii? Apoi unul, aproape, rosti limpede:

— Au căzut în rîpă doi ostaşi şi un cal cu două mitraliere.

— Dă-i drumul, ostaş! striga cineva la vreo zece metri înainte, încet-încet, coloana porni iar, întinzîndu-se şi subţiindu-se. Sterie mergea înainte; apa îi picura pe gît, pe sub guler; pulpanele mantalei, îngreuiate de ploaie, îi băteau carîmbii. Mergea înainte, în neştire, şi se uita din cînd în cînd la marginea din stînga drumului. Aici căzuseră oamenii şi calul? Nu se vedea nimic. Iar pe jos, ceaţă. Trecu pe lîngă mai multe locuri unde s-ar fi putut să se fi întîmplat nenorocirea. O dată, cînd mergea iarăşi fără să se gîndească la nimic, un soldat zise:

— Acilea căzură.

— Nu, măi! am trecut de mult de locul acela. Unde era brăduiul cela, acolo au căzut, răspunse un glas de om de la miazănoapte de Milcov.

„De ce ne retragem? se, întrebă locotenentul Sterie. Nu ne-au bătut; n-am tras nici zece cirtuşe, şi fugim. De ce? S-a întîmplat ceva?" Nu, nu se auzise de nimic deosebit. Cîteva plutoane de bavarezi se strecuraseră pe creste, prin dispozitivul de luptă al brigăzii. Ei şi? Ăsta era un motiv de retragere pentru o brigadă întreagă?

„Ştie Şeful ce face", îşi spuse Sterie. Doar n-avea nici un rost să se chinuiască el cu întrebări. Bătrînul, Şeful, era militar bun; puteai avea încredere în asemenea comandant.

Un om cu gulerul mantalei ridicat veni, călcînd greu şi alunecînd, să-1 ajungă din urmă pe Sterie. Acesta îl privi cu coada ochiului: chipiu de ofiţer.

— Ce facem, domnule locotenent? întrebă omul.

Sterie îl recunoscu după glas: era un sublocotenent din compania lui.

— Ce să facem, Petrică? Ne retragem pe noi poziţii, zise Sterie.

Cellalt se poticni şi icni înfundat Nu era Ioc destul pentru doi oameni. Trebuia să se ţină după Sterie, după umărul lui drept, în marginea din deal a drumului.

— Oamenii sînt mahmuri, zise sublocotenentul. Ce nevoie aveam să ne retragem?

Sterie nu spuse nimic, o vreme, apoi îngînă:

— Ştie Bătrînul ce face.

— O fi suind; dar ce nevoie avea să vie prin tranşee, să stea de vorbă cu ostaşii, eţetera, dacă se gîndea la retragere? întrebă cellalt pe un ton trist şi încăpăţînat Oamenii îl simpatizau; acuma înjură, sînt supăraţi, demoralizaţi...

— Şi tu ce faci, Dumitriule? întrebă sec Sterie. Stai şi asculţi cum îşi subminează unul altuia moralul?

— îmi ştiu datoria, domnule locotenent, zise rece sublocotenentul Dumitriu.

Sterie nu zîmbi la tonul de demnitate copilăroasă al răspunsului. îl ghicea pe Dumitriu cum umblă greoi pe lîngă el, botos, ţeapăn, cu monoclul ascuns în buzunarul de la piept al tunicii, ud ciuciulete şi plin de noroi pînă la brîu. Puştiul făcuse şcoala de cădeţi la Schwerin şi un an într-un regiment de grenadieri pomeranieni; avea cea mai deplină admiraţie pentru colonelul comandant al brigăzii; şi ce spusese el adineauri arăta că într-adevăr trupa era nemulţumită şi deprimată. „De ce a fost nevoie. N-aveam de ce. Totuşi, o fi ştiind Şeful ce face: e un militar straşnic, se mîngîie Sterie. în fond, datoria noastră e să executăm ordinele, chiar dacă nu le înţelegem." Şi spuse tare:

— Mă, Petrică.

— Ordonaţi.

— Vorbeai de datorie. Datoria e să executăm ordinele, chiar dacă se-ntîmplă să nu le înţelegem. Aşa că vezi tu.

Sublocotenentul se poticni iar, gemu înfundau se trîntise pe malul din dreapta. Se ridică şi, ţinîndu-se după Sterie şi ştergîndu-şi de manta mîna plină de noroi, spuse pe un ton maşinal:

— Am înţeles, domnule locotenent.

II

Dimineaţa fu sumbră, cu fulguială umedă din cerul posomorit; aburi cenuşii se tîrau prin văi, înecînd în ceaţă brazii. Pe drumul şerpuit care urma faldurile muntelui, şirurile verzui de ostaşi, întrerupte de mogîldeţele cafenii ale cailor, se opriseră. Oamenii mîncau, aşezaţi pe marginea drumului; în noroi, unii dormeau cu gurile căscate, cu puştile pe piept. Era coada coloanei; mai veneau în urmă două companii, şi pe urmă nimic, muntele pustiu şi pădurile în care se afla pe undeva inamicul. Un grup de ofiţeri stătea în picioare, mai sus, pe coastă. Erau tineri, uscăţivi, cu mustăcioara care era pe atunci la modă; galbeni de oboseală, cu cizmele şi uniformele pline de noroi uscat, înţepenit de frig. Sterie era printre ei: cu o feţişoară osoasă şi dură, cu oasele fălcilor şi ale umerilor obrajilor proeminente; neras, netuns, cu şuviţe de păr castaniu ieşite de sub chipiu, la ceafă. Avea ochi căprii, limpezi, cu albul oleacă îngălbenit, îşi freca mîinile învineţite de frig şi asculta, întunecat şi nemulţumit, ce spunea un locotenent-colonel scurt, gros şi cu mustaţa neagră, vînăt la faţă de furie.

— Asta e, domnilor! Am să-i iau comanda ofiţerului pe care-1 mai prind! Poftim! Fără luptă, fără un foc de puşcă, dumneavoastră vă întoarceţi dimineaţa cu patru mitraliere lipsă! Cum? Ce-ai spus?

Ceilalţi tăceau, înlemniţi în poziţia de drepţi. Sterie îşi sufla în pumni; era amărît, trist. „Ei şi ce dac-o să-mi ia comanda? se gîndea el. Puţin îmi pasă!" Deşi nu el pierduse mitralierele. Colonelul urmă, răstit:

— Şi să nu mai aud poveşti că au alunecat caii, că era polei pe jos eţetera. Nu mă interesează! în batalionul meu nu se pierd mitralierele decît în luptă, cu servanţii morţi pe ele! S-a-nţeles?

— Am înţeles, să trăiţi, exclamară cîţiva dintre tinerii ofiţeri din jurul lui.

Colonelul le aruncă o privire circulară, nemulţumit şi furios, apoi le întoarse spatele şi plecă, urmat de trei ofiţeri, cu care sosise. Locotenenţii se uitau după el.

— E negru, nea Fănică! zise rîzînd un sublocotenent cu uniforma croită elegant, deşi mînjită de noroi, şi cu carîmbi de piele roşcată peste nişte bocanci englezeşti. Era tînăr de tot, cu obrajii netezi şi plini.

— Uite ce e, Apostolescule: te rog să nu faci haz aici, spuse sec Sterie.

Dar un sublocotenent înalt şi osos, cu nasul mare, coroiat, urmă ca şi cum n-ar fi auzit.

— E furios Bătrînul, nu de mitraliere, de retragere. Ce nevoie aveam să ne retragem? Dacă ne atacau în plin marş, azi-noapte, ne lua dracul. Asta e tactică prusacă, Laurenţiule?

Sterie se schimbă la faţă. Răspunse, încercînd să-şi stăpînească enervarea:

— Nu poţi judeca operaţia pînă nu s-a isprăvit.

Ceilalţi erau şi ei nemulţumiţi, îngrijoraţi. Se uitau la el, dar nu spuneau nimic. Năsosul nu era răutăcios:

— Măcar de-am şti - zise el necăjit - ce mă-sa s-o fi întîmplat pe front de ne retragem. Ia te uită la savantul cum vine, curat, elegant, spilcuit; aşa c cînd îţi faci veacul la Statul-Major.

Sc-ntoarseră toţi: mai în sus, pe coastă, trecea un grup de ofiţeri urmînd pe un colonel care umbla băţos, cu capul sus, şi gesticula autoritar, ţinînd în stînga mănuşile de piele de Suedia. Locotenenţii îl urmăriră cu privirea, cu un aer acru şi ostil. Nu-1 iubeau pe comandantul regimentului, colonelul Vasilache, statmajorist trimis să-şi facă stagiul pe front şi care în viaţa lui nu auzise un glonţ fluierîndu-i pe la urechi. II preferau pe ursuzul şi violentul Vişoran, care comanda batalionul lor. Vasilache urca mereu, urmat de un sublocotenent care-i ţinea servieta cu hîrtii şi porthartul şi de ofiţerii de la biroul 1 al regimentului. Ajunseseră la un fel de tăpşan cu iarba udă şi înnegrită; de acolo coasta cobora încoace spre drum, şi pe urmă şi mai jos, pînă-ntr-o vale cu tufe de brad, cu marginea într-o geană de pădure neagră de unde locul urca iar, într-un munte împădurit. Era dimineaţa, fîşii de ceaţă pluteau printre trunchiurile subţiri şi înalte; aerul rece şi umed mirosea a brad, a răşină de brad, era înviorător şi tare;

oamenii nedormiţi şi nebărbieriţi, plini de noroi, cocoşaţi sub raniţe, pături, puşti, gamele, bidoane, lopeţi, ţevi de mitraliere, cutii cu muniţii, începuseră să se urnească, să se scurgă mai departe îndărăt.

Locotenentul cel ciolănos şi năsos se uita în gol, cu un aer stupid. Sublocotenentul Apostolescu rîdea:

— Acuma o baie caldă, pe urmă nişte stridii, şi o sticlă de şampanie şi o ţigară bună de foi.

Sicrie rîse fără chef, privindu-1 şi cu o oarecare invidie:

— Fire-ai al naibii să fii de tivii! Aici e război, mă!

— Heias.'' Recunosc, oftă tînărul Apostolescu.

— Ce faci dumneata în tivii? întrebă năsosul, cu un aer melancolic.

— Nu face nimic, e moşier, stă şi chefuieşte, ciocoiul, zise Sterie cu un ris cam aspru şi cam rece.

Apostolescu rîse şi el, dezvinovăţindu-se:

— Cum, domnule locotenent? Fac artă, sînt pictor. Adică am să liu; acuma studiez.

Un locotenent cu ochii bulbucau şi lucioşi rîse lacom:

— Mie să-mi pictezi o femeie goală, Gogule, să mi-o pun în adăpost.

— S-a făcut, domnule locotenent, zise tînărul Apostolescu.

Celălalt rîse şi mai cu poftă, de i se vedeau măselele şi-i sticleau ochii bulbucaţi, cu pleoape groase:

— Da' s-o faci cu ciorapi negri, mă-nţelegi? în pielea goală, cu ciorapi negri şi cu botine de piele roşii în picioare.

—• Le cam duci dorul muierilor, mă! rîse năsosul.

Gogu Apostolescu îi spuse celui cu ochi bulbucaţi:

— Domnule locotenent Istrate, să fiţi dumneavoastră întors proaspăt de la Paris ca mine, să vedeţi ce le-aţi mai duce dorul!

Şi începu să le descrie cu detalii cîteva bordeluri. Holbaţi de poftă, gălbejiţi de oboseală şi de frig, nebărbieriţi, netunşi, murdari, cu mantalele mototolite, ude de ploaie şi pline de noroi, îl ascultau, rîzînd aţîţaţi şi dîndu-şi coate. Sterie se întoarse scîrbit şi întîlni privirea unuia din ei, subţirel, blond, cu urechile depărtate de cap şi roşii, pistruiat şi cu ochi albaştri de gînsac. Se depărtară amîndoi de grupul celorlalţi fără să-şi vorbească, fără să se înţeleagă în nici un fel.

Vai!

— De asta ne arde nouă acuma: de poveşti cu dame! zise locotenentul cel urechiat şi pistruiat.

— Mă Friedmann - şopti Sterie - tu ştii ceva?

— Despre ce? întrebă locotenentul Friedmann.

— Despre retragerea asta. De ce ne-am retras?

N-ar fi vrut să întrebe: dar nu se mai putuse stăpîni. Deşi ştia că Friedmann, ca şi el, n-avea ce să răspundă. Acesta însă dădu din umeri dispreţuitor:

— A făcut careva în pantajoni la comandamentul brigăzii.

— Cine? Şeful? Nu se poate, domnule, nu mai vorbi prostii!

— Nu ştiu cine, dar soldatul e demoralizat, asta cred că ai simţit şi tu, zise Friedmann. Vrei o ţigară?

— Nu! Nu vreau. Lasă-mă-n pace, domnule, cu ţigările tale! zise Sterie pe un ton de enervare neaşteptat.

Friedmann se uită mirat la el. Sterie îşi dădu seama de asta şi-şi feri privirea.

în clipa aceea se auzi un vîjîit strident, scurt, şi o lovitură înfundată în pămînt, care se sparse într-o bubuitură seacă, de parcă ar fi dat cineva în pămînt cu un ciocan de o sută de tone, plesnind în acelaşi moment un bici uriaş. Cei doi ofiţeri tresăriră şi se întoarseră prompt spre culmea despădurită de deasupra lor, jpe unde se plimba acuma comandantul regimentului cu ofiţerii după el. Văzură în capătul culmii, acolo unde începea să coboare spre 0 vale abruptă, un nor rotund, ccnuşiu-gălbui, pe locul exploziei. Peste o clipă, mai jos, pe alt loc gol, izbucni a doua bubuitură, cu o scînteie orbitoare, scurtă, de un galben-roşiatic intens, îndată înconjurată de un glob de fum şi dispărută. Globul de fum se risipi repede.

Sus pe culme se auzi un răcnet ascuţit, aproape ca de femeie:

— Aoleo! Aoleo! Aoleo!

în acelaşi timp, un alt obuz explodă într-un colţ de pădure; trosniră poate o secundă întreagă crengi rupte şi izbite de trunchi de jur împrejurul locului unde lovise proiectilul. Vreun observator inamic zărise grupul de ofiţeri de pe creastă şi acum o baterie pipăia terenu! la întâmplare.

— Aoleo! Aoleo! ţipa glasul. Era al colonelului Vasilache. Desfigurat, cu gura strîmbată, cu ochii holbaţi, verde la faţă, fugea la vale, cu pulpanele mantalei fîlfîind şi cu braţele larg deschise, ca o

pasăre care bătea din aripi, căci colonelul Vasilache dădea din mîini în chip ciudat în timp ce se rostogolea la vale. Rar, la intervale neregulate, obuzele se spărgeau pe coastă şi prin păduri. Ofiţerii care-l însoţeau pe colonel se risipeau încet, cei mai mulţi la pas, coborînd şi ei. Dar Vasilache trecu în galop nebun pe lîngă Sterie şi Friedmann, sări în drum, apoi jos de pe drum şi mai departe în vale, ca un iepure. Sublocotenentul care-i servea de aghiotant, băiat tînăr şi scund, roşu la faţă, ţinînd servieta strînsă la piept, alerga după el gîfiind şi şoptind silit, violent, rugător şi desperat:

—*Domnule* colonel! *Domnule* colonel! *Domnule* colonel!

— Aoleu! Aoleu! răspundea ţipătul isteric depărtîndu-se.

— Ha-ha-ha-ha! Ha-ha-ha-ha! Ha-ha-ha-ha!

Sterie începuse să rîdă. îi curgeau lacrimile pe faţă, se îndoia de mijloc, ţinîndu-se de pîntece, şi rîdea să i se rupă ceva îl el. Apoi se linişti repede şi păru trist şi nervos. Friedmann înjura printre dinţi:

— ...tu-i mama mă-si de armată! Mama mă-si de porc! Colonel! Ofiţer! Mama mă-ti cui te-a făcut de nenorocit.

Obuzele explodau arare pe coastă şi în pădure.

— Ce rîzi aşa, domnule, ca un nebun? îl întrebă Friedmann pe Sterie.

— Nu mai rid, răspunse acesta pe un ton care-1 făcu pe Friedmann să-1 privească atent şi să se gîndească: „Ce-i cu ăsta?"

Pe drum, se auzeau comenzi; comandanţii de companii şi plutoane se grăbeau să-şi pornească iar trupa. Soldaţii îşi săltau raniţele în spinare, puştile pe umeri, foile de cort şi păturile peste cap, şi plecau, înghesuindu-se; aruncau priviri sperioase către domnul colonel, comandantul regimentului care, în vale, şedea cu capul în mîini şi cu chipiul lîngă el, pe jos. Aghiotantul îl trăgea de braţ, vorbindu-i liniştitor. în sfîrşit, îl urni şi-1 duse pe o cărare care se pierdea printre brazi. Peste cinci minute ultimul obuz explodă pe o costişă pustie, deasupra unui drum şerpuitîn coasta muntelui şi de asemenea pustiu.

m

Compania cotise după un umăr de munte, ctf pădure de brazi în sus, pe coastă, şi o vale în stînga; caii mici de munte, încărcaţi cu mitraliere, cu saci, cu lăzi de muniţii, scoteau aburi pe nări şi mergeau cu capul în jos; soldaţii clipeau din ochi de somn şi înaintau în neştire, încărcaţi la fel de greu ca şi animalele. Sterie umbla înainte, cu sublocotenentul Dumitriu după el; deşi era sleit de oboseală, şi tînărul Dumitriu se poticnea mereu, în clipa cînd adormea în mers, Sterie nu se simţea somnoros; simţea mai degrabă o încordare neplăcută a nervilor, o stare febrilă, o iritaţie chinuitoare. Umbla maşinal, fără să vadă înainte decît capele, raniţe, ţevi de puşti. Deodată îl zări pe omul pe care-1 aştepta. Era în picioare, cu colonelul Vişoran şi cu vreo doi ofiţeri mai tineri: da, era el, cu mustaţa amestecată cu cîteva fire albe, cu obrajii duri, plaţi, înroşiţi, cu vinişoare roşii sub piele, cu ochii înfundaţi sub frunte şi sub sprîncenele de palicar, şi nasul fin, încovoiat vultureşte.

Era într-o uniformă curată, călcată, în mantaua lungă, fără sabie, fără revolver, fără centiron; ţinea în mîna înmănuşată o nuia de lemn tînăr pe care-o rupsese din pădure, şi-şi bătea cu nuiaua pulpana mantalei, cu un gest de imperceptibilă nerăbdare. Ochii negri îi alunecau pe deasupra şirului de capete galbene şi obosite de ţărani în uniformă, care treceau pe sub locul unde stătea el. Friedmann se desprinse din grupul care-1 înconjura pe colonelul Duca şi veni în goană să-i spuie lui Sterie:

— Laurenţiule, opreşte oamenii şi vino la Şeful!

Era însufleţit, părea vesel, îi străluceau ochii. Sterie era fericit, dintr-o dată. Bine că e aici! Bine că a venit! Acuma o să ne explice. Acuma o să se vază că era un motiv serios. Le dădu tânărului Dumitriu şi lui Apostolescu ordinele necesare şi plecă, trăgîndu-şi mantaua pe el şi îndreptîndu-şi centironul, cureaua porthartului, chipiul, în timp ce-i spunea lui Friedmann:

— Măi, tu ştii că e posibil ca ideea retragerii să fi fost a laşului ăluia de Vasilache?

— Nu ştiu, o să ne spuie Şeful acuma.

Ce zice? E bine dispus?

— E calm, ca totdeauna. Ca la instrucţie, zise Friedmann rîzînd iiicintal şi admirativ.

— Ce vrei, educaţia prusacă! rîse şi Sterie, care se simţea uşor, nepăsător şi sigur că totul avea să meargă bine.

Colonelul Duca răspunse ţeapăn dar degajat salutului lui Sterie, şi continuă să vorbească, liniştit, limpede, fără să ridice sau să schimbe glasul:

— Prin urmare, domnilor, e vorba să nu ne expunem a fi manevraţi pe flancuri sub adăpostul terenului împădurit. Asta a făcut necesară retragerea brigăzii pe poziţii noi, bine studiate. Dar inamicul, rare e soldat bun şi-şi cunoaşte meseria, va încerca să ne stînjenească instalarea pe poziţii defensive. Va ataca în marş coada coloanei, va încerca să se infiltreze pe creste, aşa cum a făcut şi pînă acuma, şi poate şi alte măsuri pe care nu le putem prevedea. Asta, domnilor, i-ere o siguranţă a cozii coloanei noastre: o companie de grăniceri şi una de puşcaşi din regimentul şaisprezece vor ocupa poziţia asta şi o vor apăra pînă la noi ordine, fără s-o părăsească în nici un caz. Pentru această misiune de onoare, cel mai indicat mi se pare (şi aici zîmbi încurajator cu o nobilă bunăvoinţă) locotenentul Sterie cu compania lui, cu locotenentul Friedmann şi o mitralieră, şi compania locotenentului Stahl. Sterie va comanda ambele companii şi pe Friedmann.

Sterie se înţepeni şi mai tare. I se făcuse cald de bucurie. Exclamă cu mîna la chipiu şi cu faţa luminată, zîmbitoare:

— Am onoarea să vă salut! Am înţeles! Nu ne mişcăm de-aici nici morţi!

Colonelul Duca zîmbi şi-1 luă la o parte, urmărit de privirea posomorită a lui Vişoran şi de curiozitatea admirativă şi invidioasă a ofiţerilor tineri care urmau să rămîie aici: Friedmann, Dumitriu, Apostolescu şi un rezervist cu mustăţi roşcate *â la Gauloise,* roşcovan, vesel şi zîmbitor, cu nume nemţesc, dar care vorbea cu accent franţuzesc, locotenentul Stahl.

— înţelegi, dumneata? spunea Duca pe un ton părintesc. Trebuie să staţi aici fără să vă clintiţi; vieţile a şase mii de oameni depind de felul cum ai să comanzi dumneata. Ai o misiune de onoare... (şi,

după o clipă, îl privi în faţă şi-i spuse ferm şi calm) o misiune eroică. Ai înţeles?

— Am înţeles, domnule colonel! spuse Sterie, tremurînd de emoţie.

— Uite cum ai să-ţi aşezi dispozitivul de luptă, urmă Duca, şi începu să-i arate pe teren poziţiile pe care trebuia să le ocupe trupa, ca şi cum ar fi fost comandant de batalion, sau un locotenent mai cu experienţă. La sfîrşit, îi dădu mîna şi i-o strînse privindu-1 în ochi cu seriozitate:

— Succes. **O** să-mi raportezi mîine.

Şi plecă, drept, cu ceafa ţeapănă, mergînd sprinten, elastic, tinereşte. Vişoran, întunecat, îl urmă fără un cuvînt. Istrate şi celălalt, năsosul, veniră să-i strîngă mîna lui Sterie şi sublocotenenţilor.

— Noroc, mă! Să ne vedem sănătoşi!

Sterie abia putea să răspundă de emoţie. îşi repeta mereu ultimele cuvinte ale lui Duca: „Succes. Ai să-mi raportezi mîine." „Da, domnule colonel! Sau o să vi se raporteze că am căzut la datorie!" şoptea glasul imaginaţiei în mintea lui.

Peste o jumătate de oră, într-un desiş de brădet deasupra drumului, încă nu-şi venise în fire. în aceeaşi stare de supraexcitare a nervilor, dăduse ordinele pe care le avea mură-n gură de la comandantul brigăzii, controlase dispozitivul dintr-un cap pînă-ntr-altul, şi acuma stătea în picioare să fumeze o ţigaretă cu Friedmann şi cu ceilalţi, lîngă groapa mitralierei lui Friedmann. Servanţii, doi soldaţi, fumau şi ei, culcaţi pe frunze putrede şi rezemaţi în cot.

— Te-a luat şi pe tine, mă? întrebă Friedmann, rîzînd. Ca să-ţi trezească patriotismul?

Sterie nu răspunse. Nu-i plăcea să se vorbească pe tonul acesta despre comandantul brigăzii. îl privi întrebător pe Friedmann care, mai vesel ca de obicei, se afla vădit într-o stare de aţîţare a nervilor.

— Mi-a spus, urmă acesta imitând gravitatea distinsă şi cam seacă a lui Duca: „Domnul meu, dumneata deşi eşti de altă religie, te-ai arătat un bun cetăţean român şi un bun ofiţer; de altfel eşti de excelentă familie. Mă aştept să faci cinste numelui pe care-1 porţi, uniformei şi crucii «Mihai Viteazul»!"

Şi începu să rîdă.

— Nu văd ce e de rîs în asta, spuse Sterie pe un ton destul de rece. Ce, n-avea dreptate?

— Nu ştiu - spuse Friedmann - dar aşa îmi vine mie acum, să rid. Dacă-mi ordoni să pBng, nu pot şi ajung la Curtea Marţială!

— Cumplit om e unchiu-meu ăsta; nici n-a întrebat dacă exist, pe unde sînt - nimic! zise Gogu Apostolescu.

— Care unchi? îl întrebară ceilalţi.

— Şeful. Duca, zise simplu Gogu Apostolescu, şi, în uimirea celorlalţi, le explică cum anume colonelul Duca îi e un fel de unchi de-al doilea.

Ceilalţi erau miraţi; dar Sterie zise sobru:

— E un adevărat om de război.

Ceilalţi tăcură. Erau enervaţi, îngrijoraţi, nu dormiseră, le era foame.

— Nici acuma n-au venit stridiile alea, oftă Gogu Apostolescu. Ce-ai zice, domnule, dacă ţi-aş propune să trecem pe la Capsa? îl întrebă el pe infanteristul cu mustăţi roşcate.

— Gogule, nu fi *capsoman,* rîse acesta.

Sterie îi privi mai atent:

— Vă cunoaşteţi?

— Da, răspunse infanteristul: de la Bucureşti şi de la Paris...

— Şi dumneata eşti ciocoi? rîse Sterie, silindu-se să glumească.

Locotenentul Stahl dădu din cap:

— Nu, sînt stenograf la Cameră.

— Aha, răspunse Sterie cu un aer vag şi se **depărta** cu sublocotenentul Dumitriu.

Stahl îl întrebă pe Gogu Apostolescu, luîndu-1 la o parte:

— Ce fel de tip e ăsta, monşer? Pare cam cazon.

— Este, nene, este, rău de tot: vrea să fie erou. Noi aşa îi zicem: Omul Datoriei.

— E din familie de militari? întrebă cellalt.

— Este: sînt de prin Piteşti sau Tîrgovişte: bunicu-său avea magazin de abale şi postavuri; şi-a făcut trei băieţi ofiţeri: tată-su, al ăstuia, comandă un regiment de infanterie, unchiu-său e gheneral, la pensie, mai e încă unul, tot militar, nu mai ştiu ce. *Des vaches, quoi, culottes de cuir, grands sabres, des abrutis, mon petit* \ Sst, că vine iar.

' **Nişte vite, ce vrei, nişte Moş-Teacă, nişte dobitoci, puiule.**

— E simpatic altminterea - şopti locotenentul Stahl - ca fizic, e drăguţ; ar fi bun de actor, aşa ochios, şi sprîncenat şi pletos...

— Ce facem, domnule locotenent? Vin ăia? întrebă tare Apostolescu, ca să nu audă Sterie că se vorbea de el.

— Deocamdată îi aşteptăm. Nu trage nimeni pînă nu auziţi o rafală de mitralieră.

Şi frecu mai departe.

— Ce face? Iar inspectează poziţiile oamenilor? întrebă Friedmann, aşezîndu-se lîngă maşinăria de oţel vopsit cafeniu, a mitralierei grele, pe roate, cu scut, îmbrobonită de umezeala din aer. Apoi, întorcîndu-se către locotenentul Stahl, rîse: — Ai auzit? Să nu tragi pînă n-o auzi pe purcica, c-am tras-o de coadă şi ţipă.

— Eu nu trag în nici un caz, rîse roşcovanul, care de vreo jumătate de oră era cam palid.

— Cum? întrebară în cor ceilalţi, uimiţi.

— Nu, domnule. Nu trag. Nu pot să trag în om; am tras în nişte cai răniţi, în Ardeal, şi ţin minte şi-acuma.

— Nu mă-nnebuni, nene! zise Apostolescu. Şi la atac, ce faci?

— Merg înainte, urlu, strig „înainte, copii!", şi gata, spuse Stahl, zîmbind pal.

Ceilalţi se priviră, apoi Friedmann zise:

— Uite ce e: fă am vrei,dar nu cumva să-i spui asta lui Sterică, că te dă pe mîna Curţii Marţiale!

— Bine. O să tac Mai ai o ţigaretă. Gogule?

Şi plecă, sa fiind un nor de fum.

— E nebun ăsta, zise Friedmann. Dar e băiat bun.

— Domnule, să- î vezi la Capsa! exclamă nervos Gogu Apostolescu. Acum;? e obosit; dar să-1 vezi ce haz are, ce curg calambururile din el, ce băiat de viaţă e... *un excellentgarcon*[1], nene... domnule locotenent.

— Poţi să-mi spui şi nene, rîse Fierdmann, în silă. Cît sîntem aici. Dacă scăpăm teferi, mă pun cu milităria pe tine!

„Uite, domnule! Ovrei, şi ce milităros e, al naibii!" se gîndi cu uimire Gogu Apostolescu, dar nu spuse nimic, căci undeva departe

[1] **Un băiat grozav.**

plesnise, subţire, un foc de puşcă, urmat de o rafală de împuşcături i arc umplu de ecouri pădurea.

Nimeni nu poate să spuie de cîtă vreme stă sub foc. De cîtă vreme se uăgea? De cinci minute? De o jumătate de oră? De două ceasuri? (iogu Apostolescu stătea culcat îndărătul unei rădăcini de brad şi auzea cum bîzîie şi ţiuie gloanţele pe deasupra lui. Din cînd în cînd, pocnete seci în lemn; gloanţe intrau în trunchiul bradului. Adesea simţea atingeri uşoare pe spate şi se cutremura, îngheţat de spaimă. Erau crenguţe de brad tăiate de gloanţe, şi care cădeau pe el. In ce să tragă? se întreba dînsul. îi şiroia sudoarea pe spate, pe piept; îi curgea Þc faţă, *şi* şi-o lingea din colţurile gurii, sărată; îi pica de pe sprîncene în ochi. In ce să tragă? în faţă era vîlceaua pustie şi dincolo, pădure. Dacă n-ar fi auzit necontenit gloanţele, n-ar fi crezut că în faţă se află oameni. O dată i se păruse că zăreşte o mişcare şi trase iute şi el un foc; dar n-ar fi putut fi sigur. Acuma îşi alegea tufele de brădet şi trăgea în fiecare cîte un glonţ. „Cît mai stăm aici?" se întreba el, simţind o încordare insuportabilă a nervilor. „Ce facem?" Aveau să rămînă pe veci aici? Se uită în cartuşiere: mai avea zece cartuşe. „Ce facem?" Se uită în dreapta. Cetină căzută, ferigi, trunchi de brad. Vedea picioarele soldatului din dreapta lui; restul era ascuns de o uriaşă buturugă neagră şi încă udă de ploaia cu ninsoare din noaptea trecută. Se uită în stînga. Văzu doi soldaţi cu mustăţi mari şi feţe scobite şi brăzdate, care mergeau îndărăt, cocoşîndu-se, la deal, printre ferigi. Strigă la ei, ridicîndu-se în cot:

— Ce faceţi, bă?

Oamenii se uitară peste umăr şi brusc se aplecară şi mai tare, începînd să alerge la deal, ascunzîndu-se după trunchi. îi pierdu din ochi. Se întoarse iar pe burtă, cu ochii la pădurea neagră şi tainică din faţă, de unde venea focul. „Ce e cu moşii ăştia? Se cară?" se întrebă el şi-şi dădu seama că-i foarte frig. îi era foarte, foarte frig; începură să-i clănţăne dinţii.

Friedmann nu se clintea. Fuma. îi tremurau uşor de tot degetele. Pădurea hăuia de împuşcături. El nu trăgea. Aştepta ordin. Şi în lipsa ordinului, să vază inamicul. Dar inamicul nu apărea în lanţul de trăgători, strigînd ura, în valea deschisă din faţă. Inamicul trăgea din desişuri şi umbla pe flancuri; împuşcăturile se auzeau acuma în plină pădure, sus, deasupra lor. Dacă erau vînători alpini bavarezi, sigur că

foloseau iar tactica asta: se infiltrau pe creste şi atacau cu foc din flancuri şi cin spate. Buni militari, vorba Sui Duca. Se uită peste umăr, la pădurea imensă, înaltă, bubuind de ecouri: de-acolo puteau veni; şi atunci? Căuta din ochii un loc unde ar fi putut întoarce mitraliera. Atunci zări trei soldaţi (erau infanterişti, oameni cărunţi şi sfrijiţi) care se strecurau îndărăt.

— Mă ostaşul ăla! Stai! strigă el cu glas limpede, înalt, gata să se spargă.

Soldaţii nu se uitară îndărăt, ci grăbiră pasul. Alergau anevoie, la deal. Friedmann simţi că-1 apucă turbarea, apucă afetul, îl ridică şi smuci de el, să întoarcă mitraliera spre ei.

— Stai că te-mpuşc! strigă el. Culcat!

Cei trei dispărură în ferigi.

— Drepţi! răcni Friedmann. Soldaţii se ridicară şi înlemniră în poziţie de drepţi.

— La mine fuga marş!

— Ce-i cu voi, mă? De ce fugiţi?

Erau galbeni, sleiţi de încordare.

— Nu mai avem cartuşe, don' locotenent! exclamă unul. îi arătară cartuşierele goale.

— Aţi fost să-i cereţi lui don' locotenent al vostru?

— N-are nici el: ne-au lăsat cu optsprezece cartuşe de om! se jeli al doilea fugar.

— Şi le-aţi tras în vînt pe toate, mama voastră de prăpădiţi!

Ii venea să rîdă de ciudă. Ce să faci cu rezervişti de peste patruzeci de ani, încadraţi de ofiţeri tot rezervişti, şi cărora le făcea rău să tragă în came vie? Şi, peste toate astea, fără muniţii. îi era şi milă de bieţii moşnegi pămîntii şi slabi. Totuşi, datoria e datorie.

— Marş îndărăt pe poziţie! Cereţi să vă dea cartuşe ăi care au! Fuga marş!

Şi-i urmări cu ochii, cum se strecoară pe după copaci. Ultimul sărea cu mare îndemînare de la un copac la altul. Dar între al treilea copac şi al patrulea, se opri în aer, cu mîiniie şi coatele pe burtă, îndoit în două, căzu pe-o parte şi începu să dea din picioare, împingîndu-se înainte şi scurmînd pămîntul cu bocancii. Din ce în ce mai slab. Apoi se opri. Friedmann simţi un nod în gît, şi-1 trecu şi pe el sudoarea. îi venea să plîngă de spaimă şi de durere. „O, Doamne,

I)umnezcule", gemu el. Se trînti pe mitralieră şi începu să tragă în iu fisurile de dincolo de vale. Cînd ajunse la jumătatea benzii de ariuşe, suflă adînc: se liniştise. începu să tragă cu grijă, cîte o rafală ia fiecare tufiş.

Sterie nu trăgea. De la începutul schimbului de focuri, răcnise din răsputeri:

- Stai! Nu trage!

Dar împuşcăturile se întinseseră pe tot frontul celor două com**panii,** astfel încît nu-1 mai auzise nimeni. Scrîşnea din dinţi: de ce **trag?** Cine trage? în cine? Ce se întîmplă? Unde e inamicul? Ce face? Nu ştia nimic. Nu vedea nimic. Trimisese toţi agenţii de legătură şi lumătate din ei nu se întorseseră de loc, iar ceilalţi se întorseseră cu răspunsul că nu se vede nimic, dar că aud focuri în pădure, dincolo de flancul stîng, şi jos în vale, îndărătul flancului drept al „moşilor". N-avea ce face. Nu putea manevra. Nu putea ataca. Ordinul era să reziste pe poziţie. Dar cum? Aşa, cu flancurile în aer?

Tresări, străbătut de un fior rece: începuse să tragă o mitralieră, o rafală lungă, de parcă nu se mai oprea. „Ah, e Friedmann. A mîncat o jumătate de bandă. Dar pe ce? Pe ce? în cine trage?" Pomi în picioare, alergînd, dar fără să se aplece. Pe cînd alerga, îi vedea pe trăgătorii din compania lui cum se întorc să-1 vadă. Spunea din goană, gîfîind:

— Aşa, măi băieţi; ţineţi-vă bine. Ocheşte bine, Giurcă! Ocheşte, Vijulane! Aşa, băieţi.

Şi cu un efort neaşteptat de mare îşi sili picioarele să nu alerge, ci să meargă în pas vioi. Nu era bine să alerge: putea să-i sperie pe ostaşi. Dar gîfîia cînd se opri lîngă groapa lui Friedmann care în uiumul minut trăsese rafale scurte, repede, una după alta. Servanţii mitralierei îl văzură în picioare, rezemat de trunchiul unui brad şi exclamară speriaţi:

— Jos! Don' locotenent, jos!

Friedmann ridică şi el privirea. Era alb la faţă ca hîrtia, şi păru că nu-1 recunoaşte. Apoi, recunoscîndu-1 se făcu roşu de tot.

— De ce tragi?

— Caut... caut pe puşcaşi, răspunse Friedmann şovăind.

— Care puşcaşi? Unde-i vezi? răcni Sterie, dar se stăpîni.

In clipa aceea, tăindu-i vorba, sosi Stahl, palid, leoarcă de sudoare, alergînd printre copaci, și se trînti îndărătul copacului, dar cînd îl văzu pe Sterie, sări în picioare ca un arc. Era așa de tulburai încît vorbea prea repede, se bîibîise, nu se înțelegea ce spune.

— Ce? Cum? răcnea Sterie.

în jurul lor, gloanțele bîzîiau și țiuiau, tăind crenguțe de brad sau spărgînd cîte-o piatră cu o detunătură seacă.

— îmi fug bătrînii! Nu mai au muniție și fug! bîiguia mustăciosul.

— împușcă-i! zbieră Sterie, și-și smulse revolverul din tocul de la șold.

Stahl se schimbă la față; se făcu cenușiu. Sterie porni spre flancul drept. Cellalt se luă după el și-1 apucă de^cotul drept.

— Domnule locotenent!

Sterie se întoarse la el și-1 fulgeră cu o privire dementă:

— Jos mîna, că te împușc! Mai vorbim noi. Ofițer! Mama și dumnezeii lui de ofițer, izbucni el printre dinți, cu ură, luînd-o înainte.

Stahl îl urma, tremurînd de desperare. „Ce să fac dacă împușcă un soldat? Ce să fac?" se întreba el, simțind că va trage atunci și el în Sterie. II urmă, privindu-i în neștire șuvițele de păr prea lung care-i ieșeau de sub chipiu.

Dar nu mai găsiră pe nimeni. Doi morți, și grămăjoare de cartușe arse, care luceau galben în cetina udă. împușcăturile se depărtaseră în partea aceasta: se auzeau din spate, din pădure.

— Au fugit toți, zise locotenentul Stahl.

Sterie se-ntoarse la el, verde de ciudă.

— Ofițer ești dumneata? Ai trebui împușcat, ca să se învețe minte și ăilalți! spuse el scuipînd vorbele cu o sforțare care-i strîmba gura.

Se-ntoarse mergînd mereu în picioare, cu dinții strînși, spre locul unde mitraliera mai trăgea rafale scurte, din cînd în cînd. îl găsi acolo pe sublocotenentul Dumitriu, în picioare, și pe sublocotenentul Apostolescu, culcat pe burtă lîngă Friedmann.

— Au început să se arate, dincolo, zise Friedmann. încă nu m-au văzut, dar trag mai mult încoace. Pe ăsta l-au nimerit.

Unul din servanți se ținea de braț, sub încheietura pumnului, și sîngele țîșnea în zvîcniri regulate de sub degetul lui apăsat pe gaura făcută de glonț. Cellalt îl lega cu o fașă ruptă din vreo rufă cazonă.

— Strînge, dumnezeii și parastasele, și închinarea și Precista mă-si, astăzi și mîine, strînge! mîrîia rănitul.

-- Flancul stîng primește foc din spate, domnule locotenent, zise tînărul Dumitriu. Era roșu la față și încruntat; își stăpînea tulburarea, dar sforțarea îl posomora.

Sterie se uită la ceilalți. Așteptau. Așteptau să le spuie el. Să ordone el retragerea. E1, căruia i se ordonase să reziste pe poziție!

— Nu! răcni el. Stăm aici!

Se stăpîni.

— Dumitriule, îți retragi oamenii din flancul stîng, ca să răspundă focului din spate. Apostolescule, tu treci în dreapta, să ții locul pe care l-au lăsat gol eroii *dumnealui.*

Și se strîmbă ironic și disprețuitor, întorcîndu-se către locotenentul Stahl, care stătea în picioare între doi brazi și fuma o țigară, galben și asudat. Dar nimeni nu luă în seamă tonul lui. Friedmann zise tare, ațîțat:

— Ce mai e și asta, să ne lase aici cu flancurile în aer! Cum le putem apăra? O să ne curățăm sau o să cădem prizonieri! Adică prizonieri cădeți voi, că în mine o să înceapă să tragă, și nici eu n-am să tac!

— Domnule locotenent, stăm aici cît putem apăra poziția! exclamă rugător Apostolescu. N-o mai putem apăra!

Sterie se uită împrejur, cu un aer rătăcit.

— Nu! izbucni el. Avem ordin să rezistăm!

Stahl scoase un geamăt și se lăsă să cadă pe cetină. Se uită la piciorul drept pe care-1 ridica cu amîndouă mîiniie, ca pe un obiect greu. Văzură gaura din bocanc (o sfîșietură lungă de două-trei degete), dar abia peste o secundă începu să curgă sîngele peste bocancul plin de noroi. Se repeziră să-1 tragă la adăpost. Friedmann trase o rafală în tufișurile din fața lor. Cu un „peng" metalic, rezonant, vibrant, un glonț se turti de fața dinăuntru a scutului mitralierei, lăsînd o urmă albă-cenușie, de oțel curat, de unde vopseaua zburase.

— Hai, Sterică! exclamă poruncitor Friedmann. Ce facem? Gata cu prostiile! Nu se mai poate!

— Bine, hai, îngînă în silă Sterie.

Săriră din groapă, trăgînd de căruciorul mitralierei, încărcați cu cutiile de cartușe; soldatul nerănit și Apostolescu îl luară pe Stahl pe

sus, aşezat pe o puşcă şi ţinîndu-i de gît pe amîndoi, şi porniră îndărăt, prin pădurea care hohotea, şi bubuia şi hăuia de împuşcături. Friedmann aruncă o ultimă privire rezervistului mort, care zăcea între al treilea şi al patrulea brad la dreapta, apoi, gîfiind, începu să tragă mitraliera la deal.

IV

A doua zi, brigada se retrase iar; şi a treia se retrase iarăşi; şi a patra zi, de asemenea. Astfel, munţii fură pierduţi; într-a cincea zi brigada se opri în regiunea dealurilor împădurite din judeţul Puma; compania locotenentului Sterie săpase tranşee şi amplasamente în faţa unei păduri mari şi stufoase de fagi, cu lăstăriş des; şi atunci, în sfîrşit, după atîtea zile de retragere fără lupte, retragere la primul schimb de focuri, regimentul de grăniceri primi ordinul de contraatac.

Sterie stătea pe burtă pe pămîntul tare şi rece de pe marginea tranşeei şi aştepta. Nu-1 mai văzuse pe colonelul Duca. Se gîndea însă necontenit la el. Nu-1 interesau femeile; în orice caz, nu se gîndea la una anume. Nu se gîndea nici la părinţii sau fraţii săi: de cînd intrase la liceul militar, şi apoi la şcoala de ofiţeri, adică vreme de zece ani, şi încă patru de cînd intrase în armată, în total paisprezece ani, îi văzuse numai în vacanţe sau în scurte concedii; şi asta, începînd de la vîrsta de doisprezece ani.

Aşa că se gîndea la colonelul Duca: Şeful, Bătrînul. De cînd luase în primire brigada de grăniceri, de la primele inspecţii în cazarma de la Cotroceni, şi apoi pe cîmpurile de instrucţie şi de manevre din marginea aceea a Bucureştilor; de la primele cursuri ţinute ofiţerilor, cu tabla neagră şi harta. Era cel mai bun militar din cîţi întîlnişe; boier mare, cu moşii, os de domn; şi mai milităros şi mai prusac decît bătrînul rege care, cînd îi inspecta pe elevii-ofiţeri pe cîmpul de tragere, se aplecase o dată, aşa alb şi slăbănog cum ajunsese, să vadă la ce distanţă e pus înălţătorul puştii elevului Sterie Laurenţiu. Duca era şi mai şi. Fra un învăţat; era un artist în arta războiului; era un om mare

Stătea pe burtă pe pămînt, cu ceasul scos din buzunar şi pus pe un loc mai neted. Mai erau trei minute. Se retrăgeau de o săptămînă; şi acuma aveau să contraatace în pădure! în pădure, unde inamicul te vede de după fiecare copac. De ce nu luaseră poziţie cu pădurea în spate? De ce aici, cu un cîmp gol, şi pe urmă pădure nepătrunsă în faţă?

împuşcături răzleţe plesneau ca nişte bice de căruţaşi. Undeva, spre dreapta, se auzea bubuind stins tunul. Era frig, pămîntul era îngheţat, cu petice albe de brumă; era o dimineaţă de iarnă, înnorată, posomorită, tristă. Sterie se uită la dreapta, la şirul de spinări îmbrăcate în postav verzui, pînă cotea tranşeea şi nu-i mai vedea; la stînga, iar aşa. Din stînga venea, cu capul plecat, tropăind pe noroiul tare din fundul tranşeei, sublocotenentul Dumitriu. Se sprijinea de peretele tranşeei, cafeniu-cenuşiu, sau de spinările soldaţilor, cenuşii-verzui, ca să nu se poticnească să cadă. Era roşu la faţă, asudat, sufla greu.

— Ce e, Petrică?

— Domnule locotenent, o să fie greu la înaintarea prin lăstărişul ăla. Nu e un teren foarte favorabil, zise Dumitriu punîndu-şi monoclul şi privindu-1 pe Sterie prin el.

— Şi ce vrei? întrebă Sterie cu un surîs trist.

— Am să pun după dumneavoastră un agent de legătură; vi-1 dau pe Mihalache.

— Bine, măi. Du-te la locul tău şi trimite-1. Mai sînt două minute.

— Să trăiţi, domnule locotenent!

Stătea în faţa lui, serios, în poziţie de drepţi, cu mîna Ia chipiu. Sterie rămase o clipă pe gînduri: ce-o fi vrînd? Apoi înţelese, îi întinse mîna şi i-o scutură frăţeşte.

— Noroc, Petrică, la revedere!

Puştiul plecă, alergînd şi clătinîndu-se între peretele tranşeei şi trupurile soldaţilor lipiţi de parapet. în goană, îşi punea cu dreapta monoclul în buzunarul de la piept. Sterie zîmbi, gîndindu-se că i-ar fi putut spune: „Ai de împlinit o misiune de onoare, o misiune (şi aici să i se uite drept în ochi) eroică". „Ce naiba e cu mine? se întrebă Sterie. îmi vine să rid de lucruri serioase; parcă n-aş fi în toate minţile!"

Brrrum! O salvă de artilerie bubui în spatele lor, dincolo de altă pădure. Apoi proiectilele trecură zumzăind deasupra lor, undeva sus, în văzduh, şi se sparseră în pădure, cu detunături mari care sunau a

gol; coloane de fum se ridicară îndată deasupra copacilor şi se zăriră crengi care urcau în văzduh, apoi cădeau. Altă salvă detună îndărăt şi vui peste liniile grănicerilor, căzu în pădure şi îndată vreo două-trei laolaltă porniră cutremurînd aerul şi apoi pămîntul. Sterie vedea, dincolo de copacii cei mai apropiaţi, cum cresc plopii de fum, cum ţîşnesc crengile rupte. Simţea în stomac cutremurarea pămîntului lovit de obuze. „Acum cel puţin ne-a dat o pregătire de artilerie mai ca lumea..." se gîndi el cu o satisfacţie morocănoasă. Apoi, întîia oară, se întrebă: „Dar dacă mor? Dacă astăzi la prînz sînt mort?" *Bnunm, bubububrumm, bubububumbrumm,* făceau tunurile. „Nu; scap; cu siguranţă scap. Şi pe urmă, nici n-ai timp să te gîndeşti; şi pe urmă îţi faci datoria; asta ţi-e meseria; mori pentru alţii, îi aperi cu preţul vieţii tale." Simţea o încordare cunoscută, o stare febrilă, i se părea că pielea capului îi e uscată, că faţa, mai ales nasul şi aripile nasului îi ard; mîiniie îi erau ude de sudoare. Asta nu era bine: trebuia să tie bine revolverul. îşi şterse palma de pulpana mantalei (ceea ce făcuse de cincizeci de ori pînă atunci) şi, în clipa cînd amuţi brusc bombardamentul de artilerie, auzi din trei locuri, aproape în aceeaşi clipă, ţipătul 'strident şi aţîţător al trompetei care suna atacul. Se urcă de-a buşilea pe parapet, se ridică în picioare, scoase revolverul din toc şi se uită împrejur: un şir lung de soldaţi cu puşti lungi în mîini ieşeau din tranşee: „Urraa! ura! urraaa!" Strigă şi el, pînă intră în lăstăriş; pe urmă nu se mai auzi decît trosnetul crengilor, glasuri:

— A!ă! Mă!

Şi altele, mai depărtate. Şi plesniturile necontenite ale puştilor. Se împiedica de buşteni, îl plesneau în obraz nuielele spinoase, îl opreau de genunchi tufişurile mai dese. Iar deasupra, pădurea enormă, cu trunchiuri albăstrii-cenuşii, îşi înălţa coroanele violete-negricioase şi clocotea de pîrîitura necontenită a focurilor de puşcă. Sterie îl văzu la dreapta pe un soldat, agent de legătură al lui; la stînga pe Mihalache al lui Dumitriu, soldat voinic, cu ceafa groasă şi ţeasta rasă proaspăt; i se zărea occiputul albăstriu sub capelă. Mai departe, nimic. Din primul lanţ de trăgători, nimic: o luaseră înainte acuma două-uei minute şi dispăruseră în pădure. începu să obosească. Gîfîia. Deodată tresări şi se opri. Un soldat în uniformă cenuşie zăcea pe jos. Era descheiat, cu toate buzunarele întoarse pe dos, cu cizmele scoase. Ochii îi erau duşi în fundul capului şi întredeschişi, casca acoperită cu

pînză cenuşie, căzută lîngă obrazul sting. Dar în picioarele amîndouă, la genunchi, avea o tăietură adîncă, roşie-neagră; sub picioare, o baltă de sînge gros, întunecat, din care ieşeau crenguţe cu capetele nepătate de sînge. Soldatul era mort, înconjurat de hîrtii, cartoane desfăcute, nişte fotografii rupte. Sterie trecu mai departe.

Era o victorie: inamicul se retrăsese lăsînd morţi, răniţi şi prizonieri, în locuri mai deschise, luminişuri noroioase ale pădurii, soldaţii păzeau grupuri mici de oameni în uniforme cenuşii, descinşi, fără arme, plini de pămînt, de noroi, de frunze, şi care şedeau pe jos, aşteptînd. Sterie ordonă să fie adunaţi toţi într-un loc mai larg, sub nişte fagi uriaşi. în faţă, se stingea în depărtare pîrîiala ascuţită a focului de puşti; soldaţii veneau dindărăt, trăgînd în goană mitraliere şi cărînd cutiile cu benzi, vineţi de sforţare.

Sterie trimise agenţi de legătură să afle unde se aflau plutoanele companiei şi scoase porthartul. Se simţea liniştit, uşurat, senin; ar fi vrut să rîdă, să vorbească vesel cu cineva; se uită Ia cer, aşteptîndu-se, nu ştia nici el de ce, să fie însorit şi albastru. Dar cerul era de funingine, livid, îmbîcsit de păienjenişul negru al coroanelor pădurii. Sterie îi auzea pe prizonierii germani care vorbeau încet, obosiţi, sleiţi de încordarea bombardamentului şi a luptei. încerca să înţeleagă glasurile acestea metalice, străine, care se deosebeau de ale soldaţilor lui ca ciocănitul pe un ceaun de tuci de ciocănitul pe un ulcior de lut. Apoi auzi dindărăt alte glasuri, clare, tăioase, şi se-ntoarse: colonelul Duca, urmat de colonelul Vişoran, comandantul batalionului, şi de cîţiva colonei şi ofiţeri mai tineri, venea pe o potecă mai lată. De data asta era încruntat, înnegrit, cu faţa încreţită de o sumbră nemulţumire; părea mai palicar ca oricînd, şi i-ar fi şezut bine pieptarul de postav negru, legătura de cap neagră şi brîul plin de hangere. Dar umbla într-o uniformă corectă, înmănuşat, cu o nuia în mînă. Nici nu răspunse la salutul şi raportul lui Sterie, ci se duse drept la prizonieri şi se uită la ei, nemulţumit şi aspru. Aceştia şedeau şi păreau că nici nu l-au văzut; erau traşi la faţă, plini de pămînt, cu uniformele rupte de spini, descheiate în căldura luptei. Deodată, spre uimirea tuturor, Duca începu să zbiere la ei pe nemţeşte, cu un accent prusian de cîmp de manevre, brutal şi lătrător:

— Was ist hier los? Was ist das fur eine verdammte Schweinerei? Das heisst hier Haltuag? Habt - Achtl Augen - rechts! Links - um! Rechts - um! So! Kein Offizier wohl hier, was?

***— Doch, ich. Melde gehorsamst, Oberleutnant von Bemhardi *** zise un tînăr înalt şi palid, într-o uniformă elegantă plină de noroi, descusută şi cu epoleţii rupţi, atârnaţi de umeri pe braţe în jos.

— Ich gratuliere, mein Herr! Ich gratulierePlatră sarcastic şi furios Duca, îi întoarse spatele cu mîiniie împreunate pe şezut şi plecă, urmat de ceilalţi; Vişoran, roşu şi încîntat^ restul rîzînd înfundat şi lăsînd pe prizonieri ca şi pe soldaţii care-i păzeau, înmărmuriţi de uimire. Chiar şi Sterie, cînd se întîlni cu prietenul său Friedmann, în seara aceea, zise:

— Mă, nu ştiam ce să cred. Nu-1 înţeleg.

— Nu înţelegi nimic, fiindcă n-ai ce înţelege. E ori nebun, ori trădător, zise cellalt, aprinzîndu-şi ţigara. Sterie, care fuma şi el, o trînti pe a lui şi o strivi sub tocul cizmei.

— Mă, te rog să nu mai spui aşa ceva cu mine de faţă, că sînt obligat să te raportez! exclamă el. Friedmann se schimbă la faţă şi surise sfidător.

— Ce, eşti sticlete? Nu ţi-e ruşine? Ce vrei să cred de un om care-şi retrage brigada fără luptă, pe urmă o bagă la contraatac prin pădure, şi în sfârşit o să vezi că ne retrage iar, fără luptă? E nebun, sau ce-am spus eu!

Sterie se ridică în picioare (erau într-un adăpost săpat în pămînt şi acoperit cu crengi) şi zise:

— Plec. Nu pot asculta aşa ceva. Şi datoria mea de ofiţer e să raportez ce-ai spus. Nu raportez, fiindcă sînt sigur că nu vorbeşti serios.

Şi ieşi, urmat de strigătul furios al lui Friedmann:

— Ba vorbesc foarte serios şi poţi să te duci şi dracului!

Seara, însă, chemaţi toţi la postul de comandă al colonelului Vişoran, într-o colibă de crengi în care ardea un felinar cu gaz deasupra hărţii de pe masă, li se comunică ordinul de retragere. Vişoran, încruntat, negru de supărare, nu dădu nici o explicaţie; numai ordi-

' — Ce se întîmplă aici? Ce porcărie blestemată e asta? Asta e la voi ţinută? Drepţi! Pentru onor la dreap-ta! La sunga'mpre-jur! Aşa! Se vede că nu e nici un ofiţer pe-aici!

— Ba da, eu. Am onoarea să mă prezint: locotenent major von Bemhardi.

' Felicitările melc, domnule, felicitările mele!

nele, şi apoi le spuse bună seara. Ieşind, Friedmann îl luă pe Sterie de braţ în întuneric.

— Ei, ce zici? întrebă el fără veselie.

— A fost un contraatac pentru a asigura retragerea, şi-atîta tot, zise Sterie în silă. Ce te ţii de mine? întrebă el, voit mojic.

— Mă Sterică, mă, nu e bine, zise cellalt.

— Vezi-ţi de treabă, domnule. îţi faci datoria, şi de rest nici capul nu te doare, zise Sterie mai îmblânzit, dar tot sec. Asta e, foarte simplu: datoria, mă-nţelegi? Datoria. Ordinele, regulamentul, onoarea militară. Asta-i tot

V

^1 plină iarnă (uscată şi vîntoasă, de îngheţau pămînturile şi zăpada zbura departe spulberată de vînt şi se risipea), regimentul de grăniceri şi cel de infanterie din brigada colonelului Duca se opriseră în sfîrşit la poalele dealurilor, în nişte cîmpuri unduite, care urcau spre valea unui rîuleţ, cădeau apoi în rîpe scunde pînă în pietrişurile riului, pe urmă pămîntul urca spre dealuri. Acolo erau liniile germane, iar ale noastre urmau marginea rîpelor, apoi se depărtau iar de rîu. Şanţuri cu muşuroaie de pămînt în faţă, şanţuri în zig-zag, de la stînga la dreapta, de la linia întâi îndărăt, de la linia întii la gropile mai mari cu bordeie de bîrne mgropate în pămînt, unde erau posturile de comandă ale companiilor, batalioanelor şi regimentelor; şanţuri în pămîntul cafeniu-cenuşiu, linii lungi de muşuroaie de pămînt, cîmp gol, împăienjenit de dâre lungi de baraje de sârmă ghimpată, pe mii de araci, ca ai unor vii ciudate pe care creşteau în loc de viţă şi struguri, spini de oţel; iar deasupra, norii vineţi, goniţi de vînt încoace şi încolo, apoi dealurile triste care păreau pustii, şi mai departe munţii sumbri. Din cînd în cînd, pocnea cîte un foc de puşcă. Apoi iarăşi tăcere, şi mieuna vîntul ca o pisică rîioasă care se strecoară tremurînd de frig şi de foame printre buruienile uscate.

în noaptea aceea, Sterie venise în groapa sublocotenentului Dumitriu; îl luase şi pe Friedmann, întors de la compania de infanterie a lui Stahl, când acesta se vindecase şi venise iar la unitate. Coborîră cîteva

trepte de lut şi îl găsiră pe Dumitriu gol pînă la brîu, cu un soldat care-i turna apă dintr-o vadră pe ceafă şi pe umeri. Apa aburea.

— Ce faci, Petrică? Te despăduchezi? întrebă Sterie.

Cellalt răspunse (fără să se ridice, se isprăvise de mult cu disciplina de paradă), suflînd clăbuci de săpun:

— Să trăiţi! N-am păduchi, domnule locotenent! Nici n-am avut. Toarnă, mă.

Şi urmă să se frece cu săpunul şi cu peria. Sterie se uită în sus: o bucată mare de tablă ondulată, care fusese oblon de prăvălie în vreun tîrg moldovenesc, era acoperişul gropii; un felinar cu petrol atîrna de un lemn înfipt în peretele de pămînt; de asemenea cuie atîrnau hainele, sacul de merinde, revolverul în tocul său de piele şi porthartul; o masă şi un scaun cu fundul de paie împletite, o sobă de tuci în care ardea focul şi un lighean spart, afară de cel în care se spăla Dumitriu, o oală cu apă aburindă pe sobă, şi portretul doamnei Măria Ventura, scos dintr-un număr al lui *L Independance Roumaine,* îl făcură pe Sterie să spuie cu oarecare invidie:

— Te-ai aranjat bine, mă...

Apoi se-ntoarse către Friedmann:

— Ce zici, ne spălăm şi noi?

— Poftiţi, poftiţi, zise Dumitriu, care începuse să se şteargă, şi-şi turnă apoi o sticluţă de apă de colonie pe cap şi pe umeri.

îi ordonă soldatului ordonanţă să le puie apă la fiert celor doi superiori ai lui şi, îmbrăcîndu-se, spuse:

— Vă las să fiţi mai comozi; eu ies să mai respir aer curat. Să trăiţi, domnule locotenent!

Şi iar salută, pe neaşteptate, ca la paradă. Apoi ieşi. Sterie rîse:

— Uite-al naibii, numai ăsta a rămas ofiţer adevărat aicea? Noi ăştilalţi parcă sîntem o şatră de ţigani.

— S-o ia dracul de militărie! zise Friedmann plictisit.

Rămăseseră singuri, căci soldatul se dusese să mai aducă o vadră de apă. Sterie se aşeză pe scaun, lăsîndu-1 pe Friedmann în picioare (era mai vechi în grad decît el), şi se uită gînditor la gaura din uşa sobei. Privea ochiul acela rotund, de un roşu intens, în neştire, fascinat, ca orice om obosit care se uită în foc. Murmură:

— îţi vine ţie s-o dai dracului de militărie; tu ce eşti? Un ţivil în uniformă. Se isprăveşte războiul, te întorci la biroul tău de avocat,

pledezi, cîştigi procese, cîştigi bani, o duci bine. Dar eu, ca ofiţer de carieră, ce-o să fac? Instrucţie cu răcanii, toceală, examen de maior, examen de comandant de regiment, manevre, slujbă de birou, şi pe urmă, gradul de general, şi pensia. Asta nu e o viaţă, e rahat. Ştii ce face parale în ea?

Şi ridică ochii, privindu-1. Friedmann se rezemase de zid şi asculta. Sterie zîmbi şi se uită iar în foc, mereu zîmbind.

— Voi credeţi că sînt un ţîcnit, un pui de Moş Teacă. Poate. Dar să ştii că sînt aşa fiindcă vreau să fiu un militar adevărat. înţelegi? Să fiu consecvent pînă la ultima consecinţă; să fiu dintr-o bucată; ce fac, să fie făcut. Ce zici? Nu zici nimic. Te gîndeşti că depinde de ce faci. Bine; să zicem că e aşa; ce fac? Ce e treaba asta? Aici se vede şi ce face parale în meseria noastră. Adică a mea. Ce facem noi, ofiţerii? Ne dăm pielea ca să salvăm ţara. Pot să rîdă scepticii, dar să vie ei aici, cînd e vorba să te duci în patrulă. De ce-ţi rişti viaţa? Ca să scape teferi ăi dindărătul frontului; să nu vie nemţii stăpîni la noi în ţară; şi să alipim Ardealul nostru românesc la ţară. E clar. Poţi să rîzi, dar asta este.

— Nu rîd de loc, zise Friedmann. Ai dreptate.

— Sigur că am. Crezi că nu m-am gîndit? Crezi că nu m-am întrebat: *ce fac eu?* Şi m-am lămurit. Oricît ar crede cineva că e o prostie, eu sînt gata să mor pentru ea, şi atunci nu mai e o prostie. Nimeni nu moare pentru o prostie.

— Ai dreptate, zise Friedmann. Sacrificiul sfinţeşte orice.

Soldatul intră, suflînd greu, şi puse găleata pe sobă. Era un flăcău tînăr, gălbejit, spînatic, cu cîţiva ţepi de barbă prin jurul gurii şi pe bărbie. Şi privindu-1, pe Friedmann îl apucă simţămîntul de greaţă amestecat cu spaima cumplită de a cădea într-un abis, pe care-1 avusese întîia oară văzînd cum moare sub ochii lui rezervistul trimis de el îndărăt pe poziţie. îl cuprindea acuma de fiecare dată cînd îşi aducea aminte. Spera că măcar îl va apuca numai la amintirea omului aceluia. „Dar dacă-mi vine de cîte ori mă uit la un ostaş, o să ajung la balamuc", se gîndi Friedmann cu o îngrijorare cumplită, greţoasă.

— Asta e, zise Sterie. în cîte meserii eşti obligat să-ţi jertfeşti la nevoie viaţa, ca să-ţi faci meseria bine? Asta e milităria. E un lucru mare, domnule, încheie e! gînditor, cu un fel de seninătate şi serio-

zitate tinerească, care-l făcea mai frumos şi mai tînăr decît era de obicei.

Lui Friedmann îi trecu umbra aceea de groază nelimpede. Avea dreptate Sterică; era un om şi jumătate; părea un mucos strimt la cap, un idiot de ofiţer, şi cînd colo, era un om remarcabil, o personalitate puternică, care gîndea profund.

— Ai dreptate, domnule, zise Friedmann, cu tărie.

Apoi, soldatului:

— S-a încălzit apa, mă?

Dar nu se uită la el; îi era frică să nu-l apuce iar.

VI

În aceeaşi seară, la aceeaşi oră, sau poate ceva mai tîrziu, la Iaşi, în clădirea sucursalei băncii al cărei vicepreşedinte era domnul Şerban Lascari, fiul răposatului Lăscăruş Lascari, acest domn Şerban Lascari îl primi pe ruda sa colonelul Duca. Şerbănică Lascari se refugiase aici cu nevastă-sa şi cu fiu-său Cezar, şi-şi amenajase o locuinţă în două odăi de sub acoperiş, de la mansardă, unde îngrămădise mobilele şi covoarele scumpe pe care le adusese în refugiu. Una din odăi servea de salon şi de cabinet de lucru; aici, aşezat la o masă de lucru din palisandru, cu cotul pe pupitrul închis, Şerbănică Lascari, om de patruzeci şi nouă sau cincizeci de ani, cu bărbuţă ascuţită â *la* Eduard al VII-lea, cu burtica pusă la modă de acelaşi monarh, în veston negru, jiletcă neagră, pantaloni vărgaţi şi ghetre gri, stătea picior peste picior, cu capul uşor aplecat pe umăr, cu degetele împreunate, şi asculta cu un zîmbet subţire, şiret şi interesat, cu o umbră de indulgenţă. Colonelul era în uniforma lui obişnuită, dar avea un aer pe care nu-l avusese niciodată, căci niciodată nu vorbea ce şi cum vorbea acuma cu vărul său prin alianţă.

— Au în favoarea lor manevra pe liniile interioare, spunea colonelul. Verdunul n-a căzut fiindcă aliaţii ne-au vîrît pe noi în foc; de acord, e perfect adevărat. Dar acuma noi sîntem bătuţi.

— E prematur să... murmură Şerbănică.

— Nu, nu, pardon: sîntem bătuţi, sînt militar, nu uita; îi cunosc pe nemţi şi ca prieten, şi ca adversar; crede-mă, monşer, am pierdut războiul; iar aliaţii l-au pierdut şi ei. Şi atunci, pe mîinile cui vrei să laşi România? Guvernator militar neamţ?

— Este Marghiloman la Bucureşti, spuse uşor domnul Lascari.

— Foarte bine; dar noi? Noi?

— Cine „noi"? întrebă cellalt zîmbind.

— Noi, din familiile domnitoare, pe care Hohenzollernii le-au ţinut departe de orice influenţă, de orice putere politică... cine o să le poată lua succesiunea Hohenzollemilor? Fiindcă sper că nu te aştepţi să-l ierte Kaiserul pe Ferdinand?

— Ţinteşti sus, monşer. Nu-ţi pierzi vremea, spuse Şerbănică Lascari pe un ton poate admirativ. Colonelul îl luă în orice caz drept admirativ şi dădu din umeri cu o trufie brutală.

— Pentru mine asta nu înseamnă sus, şi, fie vorba între noi, n-ar trebui să însemne nici pentru cineva pe care-l cheamă Lascari. Cine era Lascari la Bizanţ în 1400 şi cine era Zollern la Nuremberg în 1400?

— Zollern ca Zollern, dar ce te faci cu Brătianu? rîse Şerbănică Lascari. Duca dădu din umeri.

— E pierdut, împreună cu vodă, şi cu regina, şi cu misiunea franceză, şi cu toată lumea! N-o să aibă altceva de făcut decît să fugă în Rusia!

Urmă o tăcere. Fără să se mişte de pe scaun, cu gesturi moi, de om leneş, Şerbănică Lascari scoase din *secrătaire* o sticlă şi două pahare.

— *Un doigt d'eau-de-vie?*[1]

Şi, la mormăitul nemulţumit al lui Duca, tumă. Cellalt zise:

— Nu eşti prea încîntat!

Şi-l privi morocănos ca un mistreţ. Şerbănică Lascari îşi mîngîia barbişonul, gîndindu-se. Afară, se cutremura strada de trecerea unui convoi de camioane. Aici era linişte, bătea un cartel în perete, care sună msj/icai un sfert. Portretul lui Lăscăruş Lascari, cu ordinul „Coroana României" agăţat la gît de o panglică roşie, îi privea din perete, înnegrit, topit în umbrele de care-l înconjurase pictorul şi cărora li se adăugase alterarea vopselelor.

[1] Un pic de rachiu?

— Nu, nu pot spune că te-aş urma, zise Şerbănică Lascari pe un ton amabil. Spuneai că ai venit să-mi ceri o consultaţie, şi ţi-o dau. Cred că dezertarea, iartă-mă că întrebuinţez cuvîntul ăsta grosolan, nu poate fi o bună platformă politică. Nu ţi-ar aduce popularitate. Şi, afară de asta, cred că nemţii vor pierde războiul. Văd însă că-mi ceri nu numai o consultaţie, ci şi să ader la politica ta; dar eu sînt om de bancă, sînt neinteresat de ambiţiile politice. Urmez principiile lui bietul tată-meu, care a trăit şi a murit deputat şi senator, deşi putea fi de zece ori ministru. Nu bei? ***A la tienne, mon cher, et bonne chance!***'

— Ştii că am nevoie de dumneata, dacă reuşesc, mîrîi colonelul cu un fel de rînjet. îi era o ciudă cumplită. Nici nu se putea stăpîni să spuie:

— întîi să-mi ***risc*** eu pielea, şi dacă mă vezi ministru de război, sau prim-ministru sau mai mult, regent al ţării, vii să-mi oferi sprijinul băncii şi al ciracilor tăi?

Şerbănică Lascari dădu din umeri, zîmbind blajin.

— Dragă, dacă reuşeşti, primii care o să se bucure o să fie rudele tale. Pe cine vrei să te bazezi? Cu cine vrei să lucrezi, dacă nu cu oameni care sînt legaţi de tine prin naştere, prin nume, prin interese de tot felul, şi tu de ei, de altfel...

— Bine, te-am lăsat Nu mă vede nimeni la ieşire? întrebă colonelul, ridicîndu-se şi luîndu-şi mantaua şi chipiul de pe un fotoliu.

Şerban Lascari se ridică şi el:

— Nu ; doar mi-ai cerut să te primesc incognito. Ascultă, Dinule: o să ai nevoie de bani acolo.

Cellalt, trăgîndu-şi mantaua, mormăi:

— Da, îţi închipui.

— Ei, lasă că aranjez eu; adresează-te ia Deutsche Bank, lui Hugo von Rosenfeld, îl cunoşti, nu?

Cellalt dădu din cap; apoi îi azvîrli o privire străpnc^ăt'^re iui văru-său şi întrebă:

— Cum, mă, o să-i trimiţi un ordin de plată în ţară inamică?

— Avem mijloacele noastre, zîmbi dulce şi blajin domnul Lascari, deschizîndu-i uşa.

'în sănătatea ta, şi noroc!

— Fire-aţi ai dracului de îilharîi rîse încruntat colonelul. Noi ne, riscăm viaţa, şi voi faceţi pişicherlîcuri!

— Da, dar în schimb nu există exemplu de bancher urcat pe un tron, răspunse modest şi linguşitor Şerbănică, mîngîindu-şi barba.

Colonelul ieşi. Din întunericul din capul scării, mai spuse:

— Ce vă mai trebuie tron?

Şi dispăru în beznă. Se auzeau treptele trosnind sub greutatea lui. Era întuneric aici, şi un frig pătrunzător, iar de jos de tot, de la parter, venea miros de praf, de lucruri vechi, de clădire administrativă, ca dintr-un abis muced.

— *Bonne chance!* mai strigă Şerbănică Lascari după el, apoi întrebă iute:

— Şi ai pe cineva de încredere pe unde...

— Da, am un ofiţeraş admirator de-al meu, rîse gros colonelul.

— Ei, *bonne chance!* îi mai ură o dată Şerbănică Lascari şi închise uşa. Rămase acolo, nemişcat, în faţa uşii, mîngîindu-şi barba preocupat, şi murmură:

— Ce tip! Regent! Ce tip! Să vedem. Ce frig a intrat în odaia asta...

Şi se duse să se aşeze lîngă sobă.

VII

A doua zi după-amiază, spre seară, colonelul Duca, comandant al brigăzii, veni să inspecteze poziţiile regimentului de grăniceri. Cu maşina de la comandamentul brigăzii, dintr-un sat pustiu şi dărîmat de artileria inamicului, pînă într-o vîlcea puţin adîncă, de unde porni pe jos, cu aghiotantul care-i ducea servieta, un tînăr locotenent cu mustăcioară neagră şi ochi negri, catifelaţi, subţirel şi elegant. Urcară clina uşoară, însemnată de urmele roţilor, de mii de urme de paşi grei, găurită de pîlniile de obuze în care îngheţase apa. Noroaie înţepenite de ger le trosneau şi se spărgeau sub tălpile cizmelor lor; şi auzeau uneori dedesubt scrîşnind gheaţă zdrobită. Altminterea era tăcere. Din cînd în cînd, croncăneau ciori. Nici un foc de puşcă, nici un glas.

Pe urmă ajunseră la primele guri de tranşee şi începură să umble prin şanţurile adinei şi îngheţate, care miroseau pe alocuri cumplit a excremente. Imîlneau din ce în ce mai adesea ostaşi care înlemneaţi în poziţia de drepţi, mărunţi, nebărbieriţi, galbeni, cu gulerele înţesate de păduchi, cu bocancii şi moletierele acoperite de o coajă groasă de noroi uscat. Nu se mai vedea deasupra capului decît o fişie de cer în care se tîrau nori violeţi-negricioşi. Bătea vîntul, rece şi subţire.

La postul de comandă al colonelului Vasilache, acesta se tulbură la sosirea neaşteptată a şefului. Duca îl salută ursuz, se uită împrejur (soba duduia, înroşită), în sus (postul era îngropat sub şase straturi de bîrne groase de stejar dublate cu pămînt), şi se strîmbă nemulţumit:

— La ce distanţă de linia întîi e postul ăsta de comandă, domnule colonel? întrebă el acru, azvîrlindu-i lui Vasilache o privire atentă, să-1 vadă dacă se tulbură.

Acesta se tulbură într-adevăr; ştia că şeful, ca şi toţi ceilalţi ofiţeri mari şi mici, nu-i iartă scena de laşitate de la începutul campaniei. Se ştia ameninţat în acest punct, cu cariera primejduită.

— E la două sute de metri de linia întîi, domnule colonel, răspunse Vasilache.

Duca întrebă:

— Eşti măcar asigurat cu destule baraje de sîrmă ghimpată?

Vasilache luă această întrebare drept o ironie. Nu era; era o întrebare normală; dar Duca i-o pusese anume ca să-1 tulbure. Ştia că Vasilache o va înţelege ca pe o batjocură. într-adevăr, acesta se înţepeni şi răspunse băţos:

— Sînt destule trecători pentru patrule, domnule colonel. Nu ne e chiar aşa de frică de nemţi.

Voia să spuie adică: „Nu mai face dumneata pe grozavul cu academia dumitale militară prusacă; nu ne speriem noi de prusaci". Duca dădu din cap cu o bunăvoinţă superioară:

— Mda... foarte bine, foarte bine.

Şi adăugă, fără să apese asupra cuvintelor, vorbind ca în treacăt

— Foarte bine. Am să mă duc să inspectez trecerile prin sîrma ghimpată, să vedem ce valoare au în cazul unui atac al nostru.

Vasilache, cu gura uscată, zise:

— Vă puneţi în pericol, domnule colonel.

Duca îl privi de-i făcu frică - frică de altă vorbă usturătoare la adresa laşităţii lui. Dar nu spuse decît:

— Aş, de unde. E spre seară - n-o să mă vadă. Dumneata să rămîi aici, că ai (şi aici vorbi mai binevoitor) destule ocazii să te alegi cu un glonte. Dă-mi un om, un soldat care cunoaşte bine trecerile.

— Da, am înţeles, numaidecît, zise Vasilache, fericit că scăpa de plimbarea periculoasă prin linia întîi.

Pe cînd dădea el ordinele necesare, Duca îi spuse aghiotantului celui tinerel cu mustăcioara neagră:

— Dumneata rămîi aici, Armăşescule. Ei, a venit ostaşul acela? Bună seara, domnilor.

Şi ieşi, lăsînd toţi ofiţerii şi soldaţii din postul de comandă în poziţie de drepţi. Afară, îl privi pe flăcăul scund, gros, cu capul rotund şi sprîncene frumoase, arcuite, care-1 saluta:

— Să trăiţi, domnule colonel, sînt sergentul Florea Marin din compania întîi din regimentul unu grăniceri! ..

— Bine. Pe loc repaus. Cine comandă compania?

— Don' locotenent Sterie, să trăiţi!

— Aha... Ia du-mă pînă acolo, şi pe urmă îţi mai spun eu. Unde ţi-e arma?

Flăcăul rîse, arătîndu-şi nişte dinţi albi, strălucitori:

— N-am nevoie de ea, să trăiţi, don'colonel. Am luat grenade.

— Eşti decorat?

— Da, să trăiţi!

Era vesel, îneîntat, sănătos, radios.

„Nu sînt nici ăştia soldaţi proşti cînd sînt bine conduşi", se gîndi colonelul Duca, cu o acreală mizantropică.

— Ia-o înainte, Florea.

Porniră prin şanţuri. Oamenii se lipeau de peretele tranşeei cînd vedeau rozeta tricoloră din fruntea chipiului şi galoanele aurite. Cîte o santinelă, sus pe parapetul de tragere, se uita cu coada ochiului peste umăr în jos, la Bătrînul, care trecea prin tranşee. Apoi se-ntorceau iar spre inamic, zgribuliţi, străbătînd cu o privire pustie şi tristă cîmpul găurit de gropi, albia rîului îngheţat, petele de zăpadă prăfuită, copacii rupţi şi înnegriţi, dealurile fumurii, locuri deşarte, devastate, sur văzduhul rece si cerul urii.

Colonelul Duca îşi ridică gulerul mantalei şi se scutură de frig. Neplăcută zi, mohorâtă, geroasă; şi mereu vîntul ăsta care sufla praf peste cîmp, praf în ochi, în gură, în urechi.

Se opri în gura bordeiului care era postul de comandă al companiei. **O** pătură ruptă şi plină de pete mari, întunecate (fusese iztyt de schije un soldat care dormea sub ea), era atârnată la gura adăpostului. O mînă o dădu la o parte şi cineva spuse tare, pe un ton indignat

— Ce dracu pute iahnia asta aşa?

Şi ieşi. Era Sterie. Cînd îl recunoscu pe Duca, se roşi pînă-n vîrful urechilor, salută, dădu raportul şi aşteptă în poziţie de drepţi. Apoi se linişti. Duca îl privi lung, pătrunzător. îşi dădea seama că în adăpost s-a făcut mişcare, că un ochi holbat îl spionează o clipă prin ruptura păturii.

— Hai să-mi arăţi sectorul dumitale, zise Duca mai rece decît vorbea de obicei; porneşte dumneata înainte. Florea, ţine-te după mine.

Sterie umblă cu Şeful prin tot dispozitivul companiei, explicîndu-i tot, prezentîndu-i pe Friedmann, pe sublocotenenţii care comandau plutoanele şi pe un sergent care se distinsese prin cîteva patrulări îndrăzneţe.

— Mda, mormăia gros şi morocănos colonelul Duca. Mda. Bravo, soldat. Foarte bine. Aşa trebuie să luptăm.

— Să trăiţi, domnule colonel! exclamă tare de tot soldatul, ca la cazarmă.

Duca salută şi trecu mai departe. îl privi cu coada ochiului pe Sterie.

— Disciplina e bună la dumneata, domnule Sterie. Eşti un ofiţer bun.

— V-am fost elev la şcoala de ofiţeri, zise Sterie cu un zîmbet lipsit de veselie, cu un fel de curtenie strîmbă, stângace, fără chef.

Duca îi mai aruncă o privire iute, cercetătoare, ca să-l ghicească. **N**-avea cum să ghicească însă că Sterie se gîndeşte cu o uimire morocănoasă: „Uite, domnule, parcă mi-a trecut admiraţia. Cum adică: «Aşa, soldat. Aşa trebuie să luptăm». Şi cînd colo, dumneata îţi retragi brigada timp de o săptămînă, fără să fii bătut şi stai. Bravo, comandant. Aşa trebuie să luptăm".

Ieşi din ultimul şanţ, trecînd pe lîngă ultimul soldat de santinelă, zgribulit îndărătul muşuroiului de pămînt din faţa gropii, pe care muşuroi îngheţai pusese puşca. Ieşiră din tranşee, pe câmpul îngheţat, înecat în ceaţa rece, cenuşie, a înserării, care spre orizont, deasupra dealurilor ninse pe alocuri, se schimba într-un fum trandafiriu şi albăstriu. Bătea un vînt rece. Sergentul Florea Marin umbla acuma înainte, spre trecătorile din sîrma ghimpată. Duca se opri şi-l privi pe Sterie din cap pînă-n picioare, zîmbindu-i:

— Ei, ce părere ai despre operaţiile de pe»front?

— Cît le cunosc eu, proastă, domnule colonel, zise Sterie, rece. („Mai vrei să te şi felicitez?")

Spre mirarea lui, Duca se lumină oleacă la faţă, de unde era încruntat şi sumbru pînă atunci. întrebă binevoitor:

— Da? De ce?

— Fiindcă nu atacăm, domnule colonel. în loc să manevrăm noi, ne lăsăm manevraţi şi ne retragem.

— Da, da... ai dreptate, zise gînditor cellalt Dar vezi dumneata, cu un adversar atât de priceput ca al nostru, orice contralovitură e riscată.

Sterie nu răspunse nimic. Se gândea: „Riscată să fie, dar măcar să ştii că ai făcut tot ce puteai ca să-l loveşti pe inamic!" Dar nu mai avea rost să discute. Ce, o să-l asculte Duca pe el? Acesta, însă, tot bine dispus şi binevoitor, întrebă:

— Şi cum vezi desfăşurarea războiului? îl cîştigăm sau nu?

Sterie se înţepeni, uimit. Răspunse rece:

— Ca ofiţer, nu pot decît să mă gîndesc *cum* anume o să-l cîştigăm.

— Foarte bine, foarte bine, răspunse Duca rîzînd de data asta de-a binelea. îşi arăta măselele când rîdea şi i se încreţea tot obrazul. Apoi redeveni serios: Sînt mulţumit de dumneata. Am să-ţi mai inspectez sectorul mîine sau poimîine; terenul c favorabil pentru anumite operaţiuni. Bună seara.

JEu nu sînt mulţumit de dumneata - se gîndi Sterie, şi apoi - ce fel de operaţiuni, oare?" dar nu răspunse decît:

— Să trăiţi, domnule colonel. Permiteţi-mi să vă conduc până la compania a doua.

— Nu, nu-i nevoie: îl am pe ostaşul ăsta. Bună seara. Sergent, unde eşti?

— Aici, să trăiţi, răspunse sergentul Florea Marin, umbră amestecată în umbra fumurie a terenului pustiu dintre tranşee şi barajele de sîrmă ghimpată.

Colonelul Duca se îndreptă spre el şi porniră amîndoi. Sterie rămase cu ochii după silueta dreaptă, milităroasă, care mergea pe cîmpul gol şi sur, urmată de alta scundă, cu mişcări neprecise, ţărăneşti. Se depărtau fără grabă, spre un capăt de cîmp care cobora apoi într-o văioagă, spre rîu. Coborîră şi dispărură. Sterie se întoarse, reintră în tranşee şi se îndreptă spre adăpostul lui. Era obosit, nu atîta trupeşte, cît în suflet.

Dindărăt auzi un foc de puşcă. Apoi, repede, altele trei. Apoi nimic. Apoi pe cineva, departe de tot, strigînd. Tresări. „Să ştii că i s-a întîmplat ceva. Culmea e să mori ca un prost, din imprudenţă. Halal ofiţer, se gîndi el cu ciudă.. Nici n-o să mă întorc să văd ce-a fost." Şi merse mai depare, ajunse ia adăpost şi se aşeză în frig pe banca de tragere săpată în pămînt, ca să fumeze o ţigară.

N-o isprăvise, cînd sosi alergînd greoi şi suflînd greu Gogu Apostolescu.

— Domnule locotenent! Domnule locotenent!

— Ce e? întreba Sterie şi inima începu să-i bată mai tare. Nu ştia de ce, dar îşi pierdu cumpătul văzînd mutra speriată a celuilalt. Gogu se aşeză lîngă el şi şopti, gîfîind:

— A şters-o!

— Cine, mă? întrebă Sterie, cu inima bătîndu-i şi mai tare. înţelesese de altfel. Gogu Apostolescu şopti:

-- Şeful! Duca! A fugit!

— Cum? A dezertat la inamic? întrebă Sterie şi aruncă ţigara.

Dar, spre propria sa mirare, îşi auzi glasul şi auzi şi cuvintele milităroase, „dezertat", „inamic", care i se părură deşarte, caraghioase. Dar n-avu vreme să se gîndească. Trebui să se ducă în fugă pînă la capătul tranşeei, să întrebe oamenii, să pornească împreună cu o patrulă către punctul prin care dispăruseră colonelul Duca şi sergentul Florea Marin. Coborî în văioagă, unde se întrerupea sîrma ghimpată preţ de un metru, locul gol fiind astupat cu o capră de lemn îmbrăcată şi ea în sîrmă ghimpată. Capra era dată la o parte. Pe jos era întins sergentul Florea Marin, nemişcat. Sterie se aplecă să vadă dacă mai trăieşte. Nu se putea desluşi nimic, era prea întuneric. îl luă de umăr:

— Florea! Măi Florea!

Omul gemu stins, slab.

— Mai trăieşte. Luaţi-1 pe sus, măi.

El rămase în urmă, să împingă, împreună cu Gogu Apostolescu, bariera la loc; apoi se întoarseră în tranşee. La postul de comandă, la lumina unui felinar se uită la Florea Marin, ai cărui ochi stinşi erau pe jumătate acoperiţi de pleoapele căzute. Era galben, şi-i cursese sînge din gură, pe obraz şi pe gît.

— E mort, don' locotenent; a murit pe drum, zise unul din soldaţi. E împuşcat în piept.

Sterie nu-şi dădu seama ce simte, toată seara şi toată noaptea, cînd, bineînţeles, nu dormi şi nu dormi nici un ofiţer, se întăriră patrulele, colonelul Vasilache plecă la comandamentul diviziei, împreună cu junele Armăşescu, aghiotantul lui Duca, pe care-1 aresta de la sine putere. Tîrziu, spre ziuă, cînd Istrate, Friedmann, Gogu Apostolescu şi Dumitriu jucau cărţi, Sterie şedea cu mîiniie între genunchi şi se uita în gol. Simţi că cineva se uită la el. Tresări şi se uită în sus. întîlni privirea lui Istrate, care se uită prompt în altă parte. Iar mai tîrziu, începură iar să vorbească despre dezertarea lui Duca, şi atunci, Istrate, rîzînd în felul său lubric, cu ochii bulbucaţi lucind parcă mereu de poftă a cărnii, întrebă:

— Bine, mă Sterică, şi n-ai simţit tu nimic? Nu ţi-a spus nimic? Ai fost cu el pînă la sîrma ghimpată, nu l-ai văzut că se cară?

— Fugi, mă, de-aicea, zise Sterie. Ce, eşti nebun?

Vorbise pe un ton calm şi indignat, ca un om nevinovat. Dar el nu ştia. Nu era sigur că nu-i tremurase glasul. Nu era sigur că nu se făcuse alb la faţă ca varul. Nu era sigur că nu se trădase. Deşi n-avea nici o vină. Dar îl străpunse o frică groaznică. Apoi slăbi şi păru că i-a trecut.

VIII

Noaptea următoare, pe la orele zece, la postul de comandă al regimentului de grăniceri, sub cele şase rînduri de bîrne de stejar şi cele şase straturi de pămînt, colonelul Vasilache se uită dacă toţi cei pe care-i chemase erau de faţă. Da, erau: Sterie, Dumitriu, Friedmann, Apostolescu, doi sergenţi şi un soldat.

— Domnilor, sînteţi chemaţi la divizie ca să daţi informaţiuni asupra dezerţiunii trădătorului Duca.

Rostea cu plăcere şi bărbăţie cuvîntul „trădătorul". Asta îi dădea o superioritate zdrobitoare asupra unui om admirat ani de zile de toată ofiţerimea. Şi aceşti mucoşi care îşi permiseseră să rîdă de el, Vasilache, cînd avusese o slăbiciune nervoasă, îşi călcaseră datoria, lăsîndu-l să scape pe trădător. „Să mai poftească să rîdă acuma! Acuma să rîdă! Şi mai ales, să rîdă peste vreo două ceasuri", îşi spunea el cu un chicotit lăuntric de satisfacţie.

— Dumneavoastră trei, Sterie, Friedmann şi Apostolescu. Şi ostaşii ăştia trei. Sterie, îi predai comanda companiei lui Dumitriu. Plecaţi chiar acum, ca să fiţi înainte de douăsprezece la divizie. Bună scara!

Am onoarea să vă salut!

Ieşiră în întuneric. Friedmann îi şopti lui Sterie:

— Să vezi că am dat de dracu.

Sterie nu răspunse nimic. îi era doar frică, o frică nelămurită. Porni pe cîmp, prin gropile de obuze, după Friedmann; ceilalţi se ţineau după el. „Am greşit; nu mi-am făcut datoria, se gîndea Sterie. O să mi se ia comanda. Deşi, cum era să mă aştept la aşa ceva?"

îl trase pe Friedmann de mînecă.

— Mă, ascultă - şopti el - puteam să mă aştept la aşa ceva? Spune şi tu. El, Savantul, de ce nu s-a gîndit? Cui dracu îi trece prin cap să se aştepte la aşa ceva?

Friedmann rîse sec, poticnindu-se în întuneric:

— De! Dacă n-ai citit regulamentul la paragraful „în caz de dezertare la inamic a ofiţerilor superiori".

— Nu există aşa ceva! şuieră Sterie. Apoi îşi luă seama şi spuse mîhnit şi cam plîngăreţ:

— Mai faci şi haz...

— Fac şi eu haz de necaz, zise Friedmann şi înjură: căzuse într-o groapă de obuz.

— Don'locotenent Friedmann! strigă din urmă Gogu Apostolescu, cunoaşteţi bine drumul?

— Da, îl cunosc; ce, ţi-e frică să nu cumva să ajungem la nemţi şi noi?

— Dar taci, domnule, o dată! exclamă Sterie exasperat.

— Il ştiu şi eu; ăsta-i drumul ăl bun, zise unul din soldaţi, pe un ton liniştit.

într-adevăr, fură opriţi de santinele în capul unui sat, trecură pe lîngă camioane mari şi tunuri înşirate de-a lungul uliţei. Din loc în loc îi opreau patrule şi se uitau la lumina unei lămpi de buzunar la hîrtia pe care-o scotea din buzunar Sterie. în sfîrşit, ajunseră la şcoala primară, unde intrară după un ultim control la poartă şi după ce lăsaseră armele; n-avea decît Friedmann un revolver şi cei doi sergenţi şi soldatul, baionetele.

— De ce să las revolverul? întrebă Friedmann. Nu-l las!

— Il lăsaţi aici la mine şi vă scriu pe o hîrtie numele dumneavoastră şi seria revolverului, zise ofiţerul de serviciu.

— Hai, domnule, lasă-l şi nu ne mai ţine aici în frig! exclamă Sterie nervos. îi era frig şi tremura uşor din cînd în cînd.

Intrară toţi, tropăind greu, într-una din sălile de clasă ale şcolii, care era acuma cu desăvîrşire goală, cu pereţii coşcoviţi, scrijelaţi, mîzgăliţi cu mii de inscripţii cu creionul, cu un cui sau cu unghia; pe jos era murdărie, paie, hîrtii; ardeau lămpi de petrol atîrnate în perete, iar soba de teracotă era rece ca gheaţa. Stăteau de o jumătate de minut, cînd intră un locotenent scund, bucălat, cu părul lins pe cap: era în tunică şi cizme curate, cu guler alb sub gulerul înalt al uniformei, îi privi rece pe cei de faţă şi se uită la o listă, din care citi sec:

— Domnul locotenent Sterie Laurenţiu.

— Eu, zise Sterie.

— Legitimaţia, vă rog.

— Poftim.

Bucălatul luă hîrtiile» se uită la ele atent, apoi ridică nişte ochi verzi, reci, cu care-1 pironi pe Sterie drept în faţă, o secundă. Apoi îi întinse hîrtiile:

— Mulţumesc. Poftiţi afară.

Sterie ieşi şi ofiţerul închise uşa după el, apoi citi iarăşi din biletul pe care-1 Unea în mînă:

— Locotenent Friedmann Aurel.

Afară, Sterie se trezi cu un sublocotenent de jandarmi care-1 aştepta, şi care se uită şi el la o listă:

— Domnul locotenent Sterie?

— Eu. Dar de ce nu te prezinţi dumneata întîi? răcni Sterie, simţind că i se urcă sîngele în cap.

— Sînteţi arestat, spuse rece ofiţeraşul. Sterie se uită brusc în dreapta şi în stînga, ca un animal încolţit. Santinelele cu baioneta la armă. Jandarmul îi făcu semn cu hîrtia, calm:

— Pe-aici. Prima uşă pe dreapta.

Sterie porni greoi. Era obosit, murdar, plin de noroi, mirosea a sudoare şi a ploşniţă; ar fi vrut să facă o baie şi să doarmă într-un pat curat. Intră pe prima uşă la dreapta, trecînd pe lîngă un soldat de santinelă, cu baioneta la armă. Uşa se închise îndărătul lui într-o clipă şi cheia se suci în broască. Odaia era goală, murdară; într-un colţ o vadră care mirosea urit. O luminare ardea pe pervazul ferestrei, luminînd prin geam gratiile de la fereastră. Sterie se aşeză pe jos, oftînd, apoi se sculă, suflă în luminare şi se culcă pe podea, trăgîndu-şi peste urechi gulerul mantalei. încercă să adoarmă. Era mai liniştit „Ei, ce-o să ne facă? O să ne frece pîn-o să vadă adevărul, şi după aia ne dă drumul. Măcar nu mai sîntem pe front."

Dar nu era o consolare. E greu să aştepţi aşa, chiar cînd te ştii nevinovat şi ţi se va da drumul cu siguranţă; însă şi aşteptarea e grea, şi pe urmă oboseala, frigul, păduchii. E greu.

Dar nu avu de aşteptat mult: veniră să-1 cheme la interogatoriu.

în aceeaşi zi, la aceeaşi oră, adică după miezul nopţii, în salonul-birou al domnului Şerbănică Lascari, şi chiar în camera de culcare (doamna Lascari trăsese peste pat un şal persan imens), două duzini de musafiri şedeau pe fotolii, pe scaune, pe taburete, pe pat şi într-una din acele *causeuse* în formă de S, capitonată cu o catifea care începuse să se tocească. Domni graşi, burtoşi, bărboşi cu gulere tari, cărare pe mijlocul ţestei, monoclu sau lornion, botine cu elastic sau pantofi cu ghetre, cucoane în catifea violetă sau tafta neagră, cu gulere de dantelă şi botine pînă la genunchi, cu nasturi de sidef şi tocuri înalte, cu cocuri în vîrful capului, unele în ţinuta de soră de caritate pe care-o pusese la modă regina Măria (coafură din văluri strînse pe lîngă obraz, *a la* Mater Dolorosa, rochie cît mai lungă, ca să nu se vadă maiestuoasele bulamace ale maiestăţii sale), stăteau şi beau cafele (din proviziile misiunii militare britanice) şi coniac (din proviziile misiunii militare franceze). Generali bătrîni şi groşi, aşezaţi în fotolii cu sabia între genunchi, ofiţeraşi tineri, cu feţele supte, decoraţi, întorşi de pe front, tînărul Ghighi Duca, în uniformă a Corpului de Automobile, copiată după a armatei engleze, tînărul Dimitrie Cozianu, decorat şi întors de pe front, doi ofiţeri francezi, un colonel slab cu mustăţi cărunte şi un căpitan cu ochelari, care era în civil patron de cofetărie într-un orăşel din departamentul Seine, un tînăr şi blond maior rus, în redingotă şi epoleţi mari, şi care vorbea franţuzeşte ca un francez, reprezentau masiv războiul. Tot războiul, sub forma sărăciei, redusese cina la o gustare de sardele şi homar din conserve şi adusese camioanele şi automobilele corpului de armată rus al generalului Şcerbacev, gonind în mare viteză pe străzile Iaşilor, zguduind clădirea băncii.

— Este rudă cu mine, după cum este frate *avec ce cher prince Duca* [1], spunea domnul Lascari, cu paharul de coniac în mînă. Dar şi prinţul Duca şi cu mine, în clipe ca astea, nu putem avea două feluri de sentimente. Dacă ar fi prins, cu durere în suflet, aş subscrie la condamnarea lui.

Domnii militari şi ţivili, cu fălci grase, bărbie dublă şi pungi sub ochi, dădeau din cap aprobativ. Tineretul nu dădea atenţie cazului colonelului Duca, fiindcă prefera să stea de vorbă cu cucoanele, strecurîndu-le cu glas scăzut şi repede complimente şi propuneri precise: permisiile erau atît de scurte!

[1] **Cu scumpul nostru prinţ Duca.**

—Mais, est-ce qu'il n'6tait pas,par hasard, socialiste, anarchiste, enfin, gagne a la râvolution?[1] întrebă frumosul maior blond cu epoleţi mari auriţi.

— *Allons donc, cher ami, c'est un boyard*[2]*!* zîmbi Şerbănică Lascari.

— *Ah, vous savez, chez nous il y a eu des boyards qui veulent la revolution, c'est tres chic, tres ă la mode a Petrograd* rîse rusul cam melancolic.

— *J'espere qu'on fera un exemple, hein, mon general?*[4] întrebă colonelul francez. Generalul Cilibia, gros, apoplectic, jovial, zise:

— Bineînţeles, împuşcăm măcar cîţiva, să se-nveţe ăilalţi minte că asta nu-i treabă pentru fitecine, nu dezertează orice ţopîrlan!

Şi începu să rîdă gras, încîntat de gluma sa şi de uşoara jenă pe care o trezise. Ca s-o şteargă, Şerbănică Lascari îl asigură cu gravitate pe francez:

— *J'ai parlâ cet apres-midi ă M. Bratiano, qui m'a assure qu'on fera un exemple.*[5]

— Dar dumneavoastră, de ce nu-i împuşcaţi pe toţi revoluţionarii? întrebă deodată arţăgos Cilibia pe maiorul care, ţinînd un *fume-cigarettes* de chihlimbar lung de-o şchioapă în mîna-i albă cu unghiile făcute, trăgea din ţigară. Acesta zîmbi ironic, cu un amestec de pesimism fatalist de boier la sfîrşitul boieriei şi de mîndrie rusească.

— *Ils sont trop, mon gânâral: plusieurs fois la population de votre bravepays. Alors, vous comprenez.. .*[6]

După care toată lumea vorbi despre altceva.

Iar mai tîrziu, spre ziuă, cînd musafirii domnului Lascari plecaseră de-o bucată de vreme, ofiţerul anchetator îi lua interogatoriul lui

[1] **Dar nu cumva era socialist, anarhist, îh fine, cîştigat pentru cauza revoluţiei?**

[2] **Vezi-ţi de treabă, dragul meu: e boier.**

[3] **A, la noi au existat boieri care vor revoluţia, e foarte elegant, foarte la modă la Petrograd.**

[4] **Sper că se va face un exemplu, nu-i aşa, domnule general?**

[5] **Am vorbit azi după-amiază cu domnul Brătianu, care m-a asigurat că se va face un exemplu.**

[6] **Sînt prea mulţi, domnule general: de cîteva ori mai numeroşi decît populaţia vitezei dumneavoastră ţări. Aşa că mă-nţelegeţi...**

Friedmann. Erau într-o odaie mobilată cu un dulap de fier, o masă şi două scaune, iar în colţ altă masă la care un sergent scria depoziţiile. Pe masa anchetatorului era o lampă de porţelan pictat, cu un abajur de mătase, furată de prin vreun conac; pe masa grefierului ardea o lu-minare.

— Avea sau nu avea o mare admiraţie pentru trădătorul Duca? întrebă rece şi răbdător locotenentul bucălat, blond, cu ochi reci şi palizi.

— Avea, dar noi toţi aveam, răspunse Friedmann. Avea, dar asta nu înseamnă că era complicele lui. Aşa mă puteţi lua şi pe mine drept complicele lui.

— Astea sînt interpretări, domnule locotenent, zise cellalt. Nouă ne trebuiesc fapte. Fapt e că avea o mare admiraţie pentru trădătorul Duca. Scrie, Tănăsescule.

— Bine, domnule locotenent, dar asta înseamnă să trageţi faptele de păr! exclamă Friedmann şi era gata să continue, dar cellalt îl întrerupse liniştit:

— Nu numai dumneata ai mărturisit că avea o mare admiraţie pentru trădătorul Duca; şi celelalte depoziţii şi declaraţii arată acelaşi lucru. Şi el a mărturisit.

— Dar nu-nseamnă nimic! Ei şi? A mărturisit! Ei şi? ţipă Friedmann.

— Da, dar el a fost lăsat să apere retragerea regimentului unu grăniceri, cu ordin să nu părăsească poziţia sub nici un motiv, pînă la noi ordine; şi a părăsit-o, zise cellalt, calm şi încăpăţînat.

— Ha-ha! asta-i bună! rîse isteric Friedmann. *Eu,* domnule locotenent, m-auzi? *Eu* l-am tras cu forţa de acolo, că primeam foc din toate părţile şi ne-am fi curăţat toţi, mă-nţelegi dumneata?

— Asta spui dumneata acuma, ca să-1 aperi, răspunse cellalt nepăsător. De ce n-aţi spus asta mai de mult? Şi cum se face că trădătorul Duca a trecut tocmai prin sectorul admiratorului său?

— Păi ca să profite de admiraţia lui, să nu aibă nici o greutate! exclamă Friedmann cu un rîs nervos. E simplu! E clar!

— Nu e de loc clar. De ce să nu profite de admiraţia lui ca să treacă chiar cu ştirea admiratorului respectiv?

Şi aici, impasibilul anchetator zîmbi cu ochii mai luminaţi de satisfacţie în faţa propriei sale perspicacităţi. Friedmann rămase o clipă mut. Cellalt urmă:

— Nu vezi cum se leagă? Mereu retragere nemotivată, mereu în coadă o unitate al cărei comandant e admiratorul lui Duca. Nu se ştie cum, nemţii manevrează mereu pe flancuri coada coloanei noastre. De ce? Nu informaţi de admiratorul lui Duca, pe baza unor instrucţiuni de la Duca? Pe urmă, dezertarea lui Duca prin sectorul respectivului ofiţer. Ofiţerul, văzut de un soldat de santinelă în capul şanţului, se desparte de Duca şi se uită după el pînă acesta dispare. Santinela din flancul stîng a! companiei a doua trage patru focuri de puşcă după dezertor. Ofiţerul nostru nici nu se întoarce. Toţi soldaţii îl văd întorcîndu-se liniştit la adăpostul lui. Cînd vine cineva să-i comunice faptul, el ce face? Am declaraţia soldatului care stătea pe parapet lîngă ei şi se uita cu binoclul la liniile inamicului.

Răsfoi în dosarul de pe masă.

— Uite-o: „Şi atunci, don' locotinent Sterie s-a făcut galben la obraz şi don' sublocotinent Apostolescu a zis: «Don' locotinent, a şters-o!» şi don' locotinent Sterie a zis: «Cum? A dezertat la inamic?»

închise dosarul.

— Notează bine că nu ştia încă unde-o „ştersese" trădătorul. Prefăcîndu-se mirat, a spus mai mult decît putea să ştie. A spus *„a dezertat Ia inamic?"* Dacă spunea „fugi, că eşti nebun" sau „imposibil", însemna că e cu adevărat mirat. Dar aşa, a spus chiar ce făcuse Duca, şi ce el nu putea şti la ora aceea atît de precis. Ce zici, domnule locotenent?

— Aşa cum o prezinţi, pare foarte posibil, dar nu cred, îl cunosc pe Sterie şi sînt gata să garantez pentru el cu viaţa mea! exclamă Friedmann. Cellalt întrebă, fără insistenţă:

— Vrei să iscăleşti ce-ai spus acuma?

— Da, iscălesc, şi la nevoie îmi pun şi capul! exclamă Friedmann tulburat, speriat şi furios.

îi era frică pentru Sterie. Nu se aşteptase la asta. Citi şi iscăli hîrtia pe care i-o supuse grefierul-sergent. Anchetatorul o puse la dosar şi spuse:

— Eu nu mi-aş pune capul cu atîta uşurinţă, domnule locotenent. Sînteţi liber.

Friedmann se ridică. Anchetatorul căsca şi se întindea. Sergentul îşi strîngea hîrtiile, cerneala, tocul. Afară se auzeau glasuri stăpînite. Cineva tuşi pe coridor: o santinelă. Friedmann era student în drept cînd izbucnise războiul. Ştia destul ca să-şi dea seama ce însemna ceea ce auzise.

— Domnule locotenent, aş vrea să vă pun c întebare. Sterie ce zice?

Cellalt se ridică, îşi luă chipiul de pe masă şi şi-1 puse pe cap.

— De obicei nu se răspunde la asemenea întrebări, dar în cazul de faţă pot să vă spun că locotenentul Sterie a mărturisit tot, afară de complicitate.

— Cum, a spus că el a ordonat retragerea atunci?

— Da, contrariu declaraţiei dumneavoastră, zise cellalt, zîmbind. Friedmann îşi pierdu cumpătul:

— Bine, omule, dar se vede fără ochelari că c un militar mîndru de meseria lui şi care n-ar recunoaşte în viaţa lui că acolo unde avea el comanda a hotărit aitul! Nu înţelegi?

— Nu înţeleg şi nu cred, zise cellalt. Ce nevoie avea să mintă cînd e viaţa iui în joc?

— Dar poate că nu ştie că e în joc viaţa lui!

— O să afle, zise cellalt. Vă salut. Pe aici, vă rog.

IX

.A.
In prima zi, Sterie răspunsese întrebărilor absolut deschis. Era sigur că va scăpa: era prea evidentă pentru el absurditatea acuzării. A doua zi, văzu încotro se îndreaptă întrebările. Anchetatorul, ca să-1 facă să recunoască anumite lucruri, îi citea crîmpeic din declaraţiile altora, fără să-i numească persoanele. Atunci începu Sterie să se sperie de-a binelea, se zăpăci, se contrazise.

în intervalele dintre interogatorii, stătea în odăiţa cu gratii la fereastră. Nu putea să doarmă. îşi simţea pielea feţei uscată, întinsă: simţea cum transpiră numai pe frunte şi pe aripile nasului. O stare de trezie ascuţită dar de neputinţă intelectuală îl făcea să stea cu ochii deschişi, fără să se gîndească la nimic anume, asistînd doar la desfă-

şurarea întâmplătoare a gîndurilor care-i veneau, nu ştia nici el de unde, şi se duceau, nu şua nici el încotro, îndeosebi îşi imagina scenele întîmplate, transformîndu-le. Era în tranşee cu Duca. Acesta îi spunea:

„Poţi să-ţi vezi de treabă, eu îl am pe ostaşul ăsta".

Dar Sterie răspundea:

„Nu se poate, domnule colonel: de aici încolo nu mai merge nimeni decît cu învoire sau ordin de la mine".

Nu, nu era bine, căci Duca rîdea, încruntat şi arătîndu-şi măselele.

„Şi ce, dumneata mie nu-mi dai învoire?"

„Nu, domnule colonel - striga pătimaş Sterie - nu, fiindcă sînteţi un trădător!"

Colonelul Duca vîrî mîna în buzunar să scoată pistolul. Sterie se repezi să-şi scoată şi el revolverul din tocul de la centură, dar nu nimeri butonul de alamă, se moşmondi două secunde, în care timp Duca scoase pistolul şi, rizînd, îl ţinti în piept pe Sterie. Rîzînd, ceea ce era cu totul neaşteptat. Era înfiorător. Cum putea un om să rîdă cînd îl omoară pe altul?

Sterie se Uezi din visarea lui, cu inima bătînd de spaimă, ca şi cum s-ar fi aflat într-adevăr în faţa pistolului unui ucigaş. Ce prostie! N-ar fi avut cum să ştie că Duca voia să dezerteze. Deci n-ar fi avut de ce să-1 împiedice.

Da, dar ar fi putut bănui. Presimţi. ReUagerea necontenită, fără motive temeinice, numai din neîncredere în forţele noasue şi din frică admirativă faţă de germani. Pe urmă vorba aceea aruncată la întâmplare: „Cum vezi soarta războiului?" Ar fi trebuit să ghicească.

— Aş fi trebuit să ghicesc, zise Sterie cu glas tare, fără să-şi dea seama. Apoi urmă în gînd:

„Nu, nu puteam ghici. N-am ghicit".

Poate tot în clipa cînd îi dăduse drumul din tranşeea companiei sale, fusese făcută greşeala.

„Staţi, domnule colonel! Nu puteţi trece pe aici!"

Duca îl privea de sus, încruntat şi aspru.

„Şi mă rog, de ce n-aş putea trece? Nu-mi dai dumneata voie?"

„Vă rog, reveniţi la postul de comandă al batalionului, şi de acolo vi se dă un om să vă ducă în sectorul companiei a doua!" spunea Sterie speriat de propria sa îndrăzneală. Să-1 oprească pe colonelul comandant ai brigăzii! Şi fără ordin, Nu era oprită de nimeni trecerea

din tranşeele unde era compania întâi, în cele din dreapta, unde se afla a doua. Linia a doua de tranşee era chiar comunicantă. Duca n-avea cum să nu ştie asta.

„Cine ţi-a dat ordin în sensul ăsta, domnule locotenent?" înueba el, superior, dispreţuitor şi rece.

„Domnul colonel Vişoran!"

„Colonelul Vişoran e comandant de batalion, iar eu sînt comandantul brigăzii, tinere. Ce e cu dumneata? Bagă-ţi minţile în cap, pînă nu-mi pierd răbdarea!"

„Vă rog să mă scuzaţi, nu vă pot lăsa să treceţi pe aici, fără ordin de la domnul colonel Vişoran!" gîfîia Sterie, îngrozit de ce face.

„Bine, am să trec pe la Vişoran şi pe urmă vorbesc eu şi cu dumneata!"

Ii întorcea spatele şi pornea îndărăt prin tranşee. La postul de comandă al lui Vişoran, grosul şi mustăciosul colonel de grăniceri urla la Sterie:

„Ce, ai înnebunit? Vrei să fii trimis la balamuc ca să scapi de front? Pe ce lume te afli? N-am dat nici un ordin, domnule colonel! Poftiţi; vă însoţesc".

„Nu e nevoie, Vişorane. Mă duc să văd cum arată terenul şi barajele de sîrmă ghimpată şi pe urmă viu la dumneata să discutăm ce se poate face ca să recîştigăm malul cellalt. La revedere."

„Am onoarea să vă salut!"

Şi pe urmă tot ar fi fugit; dar toată lumea ar fi ştiut că Sterie s-a opus, că Sterie nu i-ar fi dat drumul, inventând pe loc un ordin pe care nu-1 primise, şi acuma n-ar sta la arest, aşteptând să fie trimis ân faţa Curţii Marţiale, care era ân stare să-1 degradeze, să-1 bage ânu-un detaşament de pedeapsă!

Se trînti într-un cot pe paiele de pe jos şi gemu de durere. „De ce n-am făcut aşa?"

Dar cum să fi făcut aşa? Cum ar fi îndrăznit să inventeze un ordin care nu exista, ca să împiedice să se împlinească o dorinţă a comandantului brigăzii, colonelul Duca, fost profesor la Şcoala Militară, apoi profesor la Şcoala de Război, unu! din cei mai respectaţi ofiţeri din armată. Cum l-ar fi putut bănui? Căci fără bănuială toată chestia cu ordinul fictiv nici nu putea fi imaginată. Dar cum să-1 bănuiască?

Cui i-ar fi putut trece prin minte aşa ceva? Imposibil! Imposibil! Şi totuşi, aşa fusese.

— Ah, de-aş fi ştiut! gemu Sterie. De-aş fi ştiut!

Şi iar începea să depene toată povestea de la cap, să încerce soluţii posibile, să-şi închipuie cum ar fi fost. Nu, nu s-ar fi putut. Nu s-ar fi putut în nici un fel, decît doar tocmai aşa cum se întîmplase. Doar dacă Duca s-ar fi hotărît să fugă printr-altă parte. Bestia! Ticălosul, nemernicul, cîinele turbat, dement! „Ce aveai cu mine?" îl întreba Sterie în gînd. Singurătatea în care era ţinut sistarea febrilă în care se afla îl făceau să vadă extrem de limpede cu ochii minţii tot ce-şi închipuia, îl vedea cum îi rîde în nas: „Foarte bine! Foarte bine! Sînt mulţumit de dumneata. Am să-ţi mai inspectez sectorul mîine sau poimîine, terenul e favorabil pentru anumite operaţiuni".

— Cîine! Jigodie! Lepră! îţi mai şi baţi joc de mine, mîrîi Sterie sărind în picioare şi începînd să se plimbe cu paşi mai şi grăbiţi prin odaia cu gratii la fereastră, cu zidurile pline de nume şi date scrise cu creionul, alături de desene stîngace, obscene.

„Anumite operaţiuni! Cred şi eu!" rîse Sterie cu amărăciune. îi venea să urle de ciudă că nu-1 are în mîini, să-1 strîngă de gît, să-1 sugrume pînă-i rupe şira spinării cu mîinile. Gemea de dorinţă să-1 ucidă pe Duca şi de suferinţă că nu-1 are în mîini. Şi-1 aducea aminte, tremurînd de aversiune, de scîrbă, cum îl cunoscuse profesor, apoi comandant, cum îl admirase, cum îl adorase, cum ar fi intrat în foc la un semn al lui. „îţi încredinţez o misiune de onoare, spunea Duca privindu-1 în ochi şi cu gravitate. O misiune de onoare." Sterie se opri în faţa zidului privindu-1 cu ură dementă, şi ridică pumnii, să şi-i zdrobească de perete. Se opri, se-ntoarse în călcîie şi se duse să se-ntindă iar pe jos, offînd şi răsuflînd greu, apăsat.

Astfel trecu fără întrerupere prin stadii de supraaţîţare a nervilor urmate de stări de adîncă depresiune, după care apărea din nou surescitarea. Pînă cînd, în seara celei de-a treia zile, un ofiţer de jandarmi intră în odaie şi-i spuse să-1 urmeze. îl scoase din odaie, pe coridoare şi afară din casă. în curte (Sterie se uită iute la poartă, dar era păzită de santinele, la garduri, dar erau prea înalte) aştepta un automobil descoperit, plin de praf, cu un soldat la volan. Jandarmul îl pofti pe Sterie să se urce pe.pernele de piele crăpată, se aşeză lîngă el şi încercă să-i puie o pereche de cătuşe. Sterie se feri:

— Ce faci, domnule? Ce-s astea?

Jandarmul se uită la el. Era un bărbat tînăr şi scund, cu o feţişoară fină şi mustaţă subţire, blondă: băiat de familie, crescut în puf. Privirea-i era rece. Zîmbea:

— N-are rost, domnule locotenent. Trebuie.

— Unde mă duci? întrebă Sterie,

— LaP...

Şi numi orăşelul moldovenesc cel mai apropiat în spatele frontului.

— De ce? Ce e acolo?

— Nu ştiu, domnule locotenent. Daţi mîiniie încoace.

Sterie întinse mîiniie. Oţelul i se păru rece. în maşină, mai tîrziu, i se făcu frig. Bătea vîntul, era vreme urîtă, veneau de sus fulgi rari, orizontul era plumburiu; pe şosea treceau coloane de căruţe minate de soldaţi în opinci şi căciuli, tunuri, automobile cu ofiţeri superiori, camioane cu roţile în benzi de cauciuc, fără pneumatice şi huruind cumplit. Copii murdari şi trişti, găini scăpate din curţi, cîini slabi treceau şoseaua în sate, strecurîndu-se printre căruţe, cai şi maşini. Era un frig uscat pătrunzător. Sterie începu să tremure, apoi să clănţăne din dinţi. Cellalt se uită la el cu coada ochiului, se înfundă mai tare în colţul lui şi nu spuse nimic. La orice întrebare a lui Sterie privitoare la anchetă, răspunse că nu ştie nimic. Ultima parte a drumului o făcură în cea mai mare tăcere; se auzea numai vîjîitul motorului; iar jandarmul, care era aproape, auzea dinţii lui Sterie cum clănţăneau de frig.

Maşina intră în curtea uneia din cazărmile clădite pe un deluşor, în marginea oraşului, unde nu se vedeau decît copaci negri, scheletici, jos oraşul cu acoperişuri negre, turlele cenuşii ale celor două biserici, iar dincolo, cîmpuri deşarte, dealuri, negură sură; undeva departe se ghiceau matahalele sumbre ale munţilor. Era seară: pe Sterie îl vîrîră într-o odaie fără lumină, cu un pat de fier, saltea de paie, pernă umplută cu paie şi pătură deasupra; închiseră uşa şi-1 lăsară în întuneric, sub dreptunghiul cenuşiu al geamului de deasupra uşii, care se întunecă în curînd. Sterie nici nu ştia cît e de obosit: adormi în cîteva minute şi dormi adînc, visînd neîncetat scene în care erau amestecaţi colonelul Duca, soldatul Florea Marin, colonelul Vişoran, Friedmann, Gogu Apostolescu, dar şi persoane neaşjeptatc, ca lată! şi fraţii lui, maică-sa, nişte prieteni din copilărie; erau vise apăsătoare,

triste, din care rămînea cu un simţămînt de mare amărăciune şi sirîngere de inimă, ca să treacă în alte vise, tot atît de dureroase,

îl trezi în zori cineva care-i scutură de umăr. Era un locotenent cu lomion, palid, cu o mutră prelungă şi morocănoasă. Se prezentă. Era avocatul.

— Curtea Marţială are să judece cazul azi după-amiază începînd de la orele patru, spuse el posac.

— Cum? Dar n-ai timp să-ţi pui la punct apărarea! Nu ştii cum a fost! zise Sterie înfrigurat.

Cellalt dădu din cap.

— Am cercetat dosarul.

— Aşadar nu ştii! N-au înţeles nimic! Să-ţi explic!

Şi Sterie îi vorbi vreme de două ceasuri şi jumătate, încercînd să-1 convingă că totul e absurd, că nici n-avea rost toată ancheta, că nu putea fi pedepsit în nici un fel, pentru nimic, căci orice ofiţer, în situaţia lui, n-ar fi făcut nimic altceva şi nici n-ar fi putut face altceva.

— Dumneata nu ştii cum e milităria? Ştii foarte bine! Ce eram să fac? Şi cum eram să mă gîndesc? Cum să-mi trăsnească prin minte că marele Duca dezertează ca un răcan speriat? Spune şi dumneata!

Avocatul îşi luă note într-un carnet; îi punea întrebări, ascultă cu capul plecat, uitîndu-se în neştire la podea prin lornion, apoi dădea din cap: înţelegea; se vedea bine că înţelege.

— Dar ce-i cu dumneata? Ce eşti aşa de trist? întrebă Sterie cu o veselie nervoasă. Parcă dumitale ţi s-ar face proces, nu mie.

— Aşa sînt eu, rîse silit avocatul. Te rog să mă scuzi.

— Ei, ce zici de situaţie? Scap, nu? La ce mă poate condamna? întrebă iar Sterie, privindu-1 lacom, îngrijorat.

Cellalt clătină din cap:

— Să vedem... să vedem...

— Cum, domnule, nu poţi să-mi spui cum vezi dumneata procesul? Ce fel de avocat eşti? strigă Sterie furios.

Avocatul murmură:

— Ba da, am elemente pentru o pledoarie convingătoare. Sînt convins că eşti nevinovat şi ar trebui să fii achitat fără să se mai ridice şedinţa' Dar eu nu sînt Curtea, sînt avocat, nu uita.

Se uită ia Sterie şi plecă ochii.

— Ai încredere în mine; o să fac tot posibilul.

Şi plecă, zicînd că vrea să mai studieze dosarul şi ultimele notiţe, Sterie rămase singur, cu un fel de îngrijorare pe care nici el n-o înţelegea. Acuma, cînd îi mai spusese o dată avocatului toate argumentele care-I dovedeau nevinovat, învinuit în chip absurd, se întărise aşa de tare în convingerea că nu i se poate întâmpla nimic, încît nici nu mai putea mînca. Aştepta cu nerăbdare ora patru. Avocatul îi adusese ţigări; îşi petrecu timpul furnind şi plimhîndu-se în sus şi în jos în odaia goală, care mirosea greu a iuft.

în sfârşit, avocatul şi doi soldaţi cu baioneta la armă veniră să-1 ia. Trecu în neştire prin coridoare lungi, înalte şi reci, pline de soldaţi care vorbeau tare (dintr-o odaie alăturată se auzea alunecarea şi clănţănitul metalic al unei mitraliere la al cărei închizător umbla cineva), în mirosul de iuft, de unsoare de arme, de sudoare rece şi de iahnie de fasole. Intrară apoi într-o odaie unde doi soldaţi care scriau la mese se ridicară în picioare, trecură prin ea şi ajunseră într-o sală largă, cu harta ţării în fund pe perete, cu multe bănci de clasă, puse unele peste altele într-un colţ, şi cu un spaţiu mare gol, de scînduri vopsite roşu-cafeniu, spălate şi mirosind a creolină, unde nu se aflau decît o masă lungă cu o cruce pe ea, cinci scaune goale la această masă, o altă masă în dreapta, o bancă de şcoală în stînga. Sterie se aşeză în banca de şcoală, avocatul lîngă el şi soldaţii rămaseră în picioare în spatele lui Sterie. Intră un maior magistrat, încheiat pînă la gît, cu guler alb, o mutră rece, sprîncenată, gravă, cu guşa sprijinită pe gulerul înalt. îl salutară toţi patru, el salută fără să-i privească şi se aşeză la masă. Intră un soldat fără capelă şi fără centură, care-şi aduse o măsuţă şi un scăunel. Apoi Curtea: un colonel cărunt şi mic de stat, un locotenent-colonel gras şi roşu, un maior slab şi galben cu mustăţi negre, un locotenent şi un sublocotenent, uscăţiv, cu uniformele decolorate şi peticite: veniţi de pe front.

Era foarte ciudat. Lui Sterie nu-i venea să creadă nici că e adevărat, nici că i se întîmplă lui toate acestea, nici că pot avea loc urmări grave. Ascultă actul de acuzare, rostit de maiorul cel grav şi antipatie, unde reveneau mereu cuvintele „trădare", „trădătorul", „dezertare de sub drapel", „farvorizarea dezertării", complicitate"; şi se uita la un punct de pe hartă unde hîrtia lustruită şi colorată se rupsese şi se vedea pîoza albă de dedesubt, pe care era lipită harta. Ascult-s totuşi cu mare atenţie şi înceica să priceapă, dar ochii şi

mintea îi alunecau mereu spre bucățica aceea din mijlocul hărții unde hîrtia era ruptă. Dar cînd începu interogatoriul său, îl cuprinse indignarea şi tristețea. Colonelul preşedinte al Curții Marțiale se răstea la el, îi vorbea sec, aspru, duşmănos. Era un om cărunt, cu trăsături mici, cu fața albă-cenuşie a omului de birou. îi dădu voie procurorului să-i puie lui Sterie întrebări jignitoare. Sterie protestă, iar preşedintele îl repezi cu asprime.

— Treci la locul dumitaie, îi spuse el în sfirşiL Să intre martorul Friedmann Aurel.

Sterie se întoarse şi-1 înghiți pe Friedmann cu o privire lacomă. Acesta îi făcu un semn şi pe urmă nu se mai uită la el. Dar răspunse în aşa fel întrebărilor, încît colonelul îl repezi şi pe el:

— Eşti martor, domnule locotenent, nu avocatul acuzatului!

Friedmann plecă din fața mesei Curții Marțiale, aruncîndu-i o privire lui Sterie, fără umbră de zîmbet, o privire tristă şi cercetătoare. Sterie însă îi surise, mulțumit: deşi preşedintele era răuvoitor, Friedmann spusese destule ca să se vadă ce absurdă era toată povestea. Steris nu fu mai puțin mulțumit de ceilalți martori, afară de soldatul care stătuse de santinelă la capătul tranşeei şi-1 văzuse cum îşi ia rămas bun de la Duca şi de soldatul care era la luneta de observație lîngă adăpostul lui Sterie, cînd venise Gogu Apostolescu să-i anunțe dezertarea lui Duca. Oamenii nu spuneau decît ce văzuseră, dar procurorul le punea întrebări tendențioase şi încerca să" arate că sub gesturile cele mai simple şi cuvintele cele mai fireşti se ascundea un înțeles criminal.

— Şi s-au salutat, sau şi-au dat şi mîna?

— Nu-mi aduc aminte.

— Ia sileşte-te să-ți aduci aminte: nu cumva şi-au dat mîna, sau s-au îmbrățişat?

— De îmbrățişat, n-aş zice, don' maior; de dat mîna, poate, da' de îmbrățişat, nu.

— Aha, prin urmare şi-au dat mîna.

— Nu mi-a dat mîna! răcnea Sterie.

— Tăcere, acuzat, sau te scot din sală! exclama preşedintele.

Sterie se-morcea spre avocatul său şoptindu-i febril:

— Nu dădea mîna niciodată cu ofițerii subalterni ;parcă cine dă mîna în felul ăsta? Nu sîntem toți ofițeri? Nu ştiu? Ce, ne jucăm, ne păcălim?

După interogatoriu vorbi procurorul, arătînd că trădătorul Duca informase necontenit pe inamic asupra mişcărilor brigăzii, care fusese respinsă, iar el o retrăsese aproape fără lupte. Cînd nu putuse evita ciocniri de ariergardă, însărcinase cu comanda ariergardei pe admiratorul său fanatic (aşa cum fuseseră obligați să recunoască şi martorii apărării), locotenentul Sterie, care făcuse şi el jocul şefului său. în schimb, unicul contraatac al brigăzii fusese lansat în teren împădurit, care ar fi fost dezastruos pentru trupă dacă inamicul n-ar fi rezistat slab eroicului avînt al soldatului nostru. Şi deşi terenul fusese cucerit, el fusese abandonat fără luptă îndată după aceea. Simțindu-se bănuit, trădătorul dezertase Ia inamic, cu complicitatea admiratorului şi uneltei sale, locotenent Sterie, care rămăsese în liniile inamice, fără îndoială, ca agent al lui Duca, sperînd să înşele buna-credință a ofițerilor şi trupei din bravul regiment unu grăniceri. în concluzie, Sterie se făcuse vinovat de crima de înaltă trădare, prevăzută şi pedepsită de articolele şi paragrafele (şi înşiră un pomelnic de articole şi paragrafe) din codul Justiției militare, cu degradarea în fața frontului trupelor şi pedeapsa capitală prin împuşcare.

„E nebun, se gîndi Sterie... Sînt nebuni. Dar asta e meseria lui de procuror: să ceară pedeapsa şi, dacă se poate, maximă. Dar cine-1 poate lua în serios? " Şi se-ntoarse cu o curiozitate febrilă spre avocat. Acesta îşi scoase lornionul de pe nas, şi-1 şterse, apoi şi-1 puse la loc şi începu să vorbească foarte calm. După el, tot edificul argumentării făcute de acuzare era întemeiat pe bănuieli şi presupuneri. Nici o faptă materială, nici o dovadă, nici o mărturie nu arătau în mod probant temeinicia acuzării. Intr-unul din punctele cele mai importante, anume cînd se încerca a se face o crimă din retragerea lui Sterie de pe poziția unde avea ordin să reziste pînă la capăt, martorii arătaseră că Friedmann fusese acela care ceruse retragerea. Acuzarea se baza pe propria mărturie a lui Sterie, pe care acesta, dintr-un sentiment de onoare militară rău înțeles, nu voia să şi-o retragă. Dar explicația psihologică a faptului era mult mai plauzibilă după părerea apărării, decît interpretările machiavelice ale acuzării. Un om machiavelic fusese, ce-i drept, Duca; dar asta nu însemna că se găseşte uşor un al doi-

lea de acest fel. Să aprecieze Curtea greutatea răspunderii unei erori judiciare, care poate apăsa o viaţă întreagă pe conştiinţa şi numele cui a săvîrşit-o.

Şi aşa mai departe, şi aşa mai departe. Sterie ştia că avocatul are dreptate, că spune adevărul, că argumentele sale sînt convingătoare. Şi lucru ciudat şi îngrijorător, de ce vorbea avocatul mai mult, de aceea i se părea lui Sterie că se risipeşte toată argumentarea, că sînt vorbe ca şi ale procurorului, vorbe contra vorbe, unele la fel de adevărate ca altele. Asta îi dădea o oboseală, o somnolenţă. Abia observă cînd isprăvi de vorbit avocatul şi veni să se aşeze iar lîngă el. Preşedintele zise ceva. Sterie şedea în bancă, inert. Avocatul îi făcu semn cu cotul. Sterie tresări. Preşedintele întrebă iar:

— Acuzat, mai ai ceva de spus?

— Ridică-te, şopti avocatul.

Sterie se ridică şi spuse, destul de şters:

— Domnule colonel...

— Zi-mi „domnule preşedinte"!

— Domnule preşedinte, mi-am făcut datoria.

— Bine, zise preşedintele. Ridicăm şedinţa.

Sterie se întoarse cu avocatul şi santinelele după el, şi rămase cu avocatul în odaia lui.

— Eşti nevinovat, zise avocatul. Cred că au văzut şi ei. Vrei o ţigară?

— Mi-am făcut numai şi numai datoria. Oricare ofiţer ar fi făcut la fel în locul meu, zise Sterie, cu ochii în gol. Se simţea obosit. Urmă: — O singură dată nu mi-am făcut-o. Cînd am primit să ne retragem. Mai bine rămîneam acolo şi mă curăţam luptînd decît să mă facă domnul maior ăla la fiecare frază „trădător", „fără onoare" şi alte asemenea. Aş fi vrut să-1 văd pe el acolo ce făcea!

Avocatul îi aprinse ţigara şi Sterie începu să tragă din ea. Peste zece minute, veni un soldat să-i cheme. Iarăşi, acelaşi drum. Curtea Marţială intră, primită în picioare de cei cîţiva oameni din sală. Preşedintele citi o hîrtie: în baza actului de acuzare, a dezbaterilor, rechizitoriului şi pledoariei, în virtutea articolelor şi paragrafelor atît şi atît din legea cutare şi cutare, locotenentul Sterie Laurenţiu este vinovat de crima de înaltă trădare şi ca atare e condamnat la degradarea în faţa frontului trupei şi pedeapsa capitală prin împuşcare.

Locotenentul din Curtea Marţială se uită la Sterie, apoi în pămînt. Colonelul îşi puse hîrtia în buzunar şi spuse:

— Să fie scos condamnatul.

Sterie stătea, nemişcat. „Sînt nebuni. Sau visez eu. Nu se poate." Cineva îl luă de umăr. El se lăsă dus; trecu prin coridoarele pline de soldaţi. „Trec printre ei şi sînt condamnat la moarte. Ei nu sînt. Curios." Se simţea altceva decît ei; şi totuşi era om şi el. Curios.

Ajunşi în odaia în care era păzit, avocatul zise:

— Prevedeam. Vor să facă un exemplu. Puţin le pasă dacă eşti vinovat sau nu. Am şi făcut cererea de graţiere la rege. Uite-o aici. Iscăleşte-o. Uite un toc.

Sterie iscăli cu mîna tremurînd.

— Nu se poate, zise el. Sînt nebuni. O să mă graţiezc. Nu-i aşa?

— Să-ncercăm, zise avocatul. în orice caz, fii bărbat. Ţine-ti firea.

— Da, zise Sterie, absent. Da. Cum vrei dumneata.

Avocatul voi să plece. Sterie îl apucă de braţ:

— Nu te supăra. Spune-mi. Dar ştii, sincer de tot: crezi că scap?

Avocatul se uită într-altă parte.

— Nu ştiu, frate. De unde vrei să ştiu eu?

Sterie îl apucă de amîndouă braţele şi-1 zgudui:

— Nu. Nu. Spune-mi. De la început, aşa îmi răspunzi. Eu te întreb *ce crezi dumneata.* Ştiai că vor să mă condamne. Ai şi spus. Vor să facă un exemplu. Atunci de ce să mă graţieze? Ai? Ia spune!

Avocatul oftă adînc. Era palid de tot. Murmură:

— Ţin' te tare.

— Dar spune! Spune! Am o şansă? Am? Ia spune: am?

Se agăţă de el şi-1 privea în ochi cu o curiozitate mistuitoare.

— Nu cred, spuse avocatul şi plecă pleoapele.

Sterie îi dădu deodată drumul. Se duse să se aşeze pe pat, cu mîiniie spînzurînd între genunchi.

— A, aşa, zise el pe un ton şters.

Avocatul îşi freca braţele: îl durea unde-1 strînsese,Sterie. Acesta zise pe acelaşi ton oarecare:

— Domnule, parcă visez.

— Ţin' te tare, zise avocatul.

Sterie dădu din umeri. Avocatul nu mai spuse nimic şi ieşi. Sterie se ridică şi se repezi după el, la uşa închisă. Deodată i se sfîşiase

inima de o spaimă cumplită: lăsase ceva nefăcut, neîncercat. Apoi îşi aduse aminte că nu mai rămînea nimic de încercat, că iscălise cererea de graţiere. Trebuia să aştepte. începu să se plimbe de sus în jos prin odaie. Afară, santinelele îi auzeau cizmele pe ţiment. Peste două ore, se schimbară santinelele. Peste alte două, iar. Şi aşa mai departe. Trăgeau cu urechea:

— Tot se plimbă? întrebau noii-veniţi.

— Tot.

X

Ii era o foame cumplită. înghiţea mîncarea din castron pe nemestecate, se liniştea un sfert de ceas, şi pe urmă i se făcea iar foame. Fuma tot timpul. îi adusese avocatul cîteva pachete cu ţigări, şi le fuma, plimbîndu-se fără încetare. Cîteodată mai repede, cîteodată mai încet. Cîteodată se azvîrlea pe pat şi aştepta să adoarmă. Nu putea adormi. Sărea în picioare, şi pornea iar.

„Nu, nu se poate, îşi zisese el. O să mă graţieze. Să am răbdare, să nu-mi pierd nervii. Trebuie doar să aştept." Şi se plimba, gîndindu-se. Vedea careul de trupe, stîlpul sau un zid; venea un ofiţer să-i smulgă epoleţii şi să-1 plesnească cu ei peste obraz.

Se apucă de obraji cu mîiniie. Se încălzise tot, de ruşine. Pe urmă, trebuia să-1 lege de stîlp. Un stîlp gros. îl vedea lîngă el, aici în cameră. O putere uriaşă îl mişca, îl împingea de la stîlp, îi venea să fugă; se ţinea din răsputeri să nu se facă de ruşine în faţa tuturor oamenilor, care să spuie apoi că a murit ca un laş, dar nu se putea împotrivi. O rupea la fugă! Dar în aceeaşi clipă îl înhăţau pumni zdraveni şi-1 îmbrînceau spre stîlp. îl ţineau lipit de stîlp, pe cînd un subofiţer îl lega strîns.

„Nu, nu se poate. E o nebunie! O să mă graţieze!" Niciodată nu simţise cu atîta evidenţă imposibilitatea, absurditatea faptului ca el să fie împuşcat. Nu se putea ajunge acolo.

Se oprise din plimbat în clipa cînd se gîndise la stîlpul de execuţie. Acuma porni iar.

„O să mă graţieze. Trebuie să mă graţieze."

Dar a treia zi de la condamnare veni răspunsul: regele refuza să graţieze un ofiţer trădător!

Sterie era în odaie cu avocatul care îi adusese vestea. Pricepuse din prima clipă dar aşteptase, palid şi cu ochii mari, să audă. Apoi izbucni într-un geamăt scurt, un fel de sughiţ de plîns, şi-şi acoperi ochii cu dosul pumnului stîng. Se duse la perete, cu mîna pe ochi. Ţinea mîna dreaptă pe perete, uşor, numai cu vîrfurile degetelor. Apoi se-ntoarse spre cellalt. Era alb de tot la faţă şi ochii îi străluceau, umezi. Spuse, ca un copil.

— Mi-e frică.

— Fii bărbat, murmură cellalt. Ţin' te tare.

— Mi-e frică să nu urlu... să nu mă tîrăsc... să nu mă zbat... mi-e frică să nu mă fac de ruşine, şopti Sterie şi începu să-i curgă lacrimi pe obraji. Apoi şi le şterse cu dosul mîinii.

— Ţine-ţi firea, eşti om de onoare, eşti bărbat, zise avocatul. îi era penibilă scena. Dar trebuia să stea cu el: omul era nevinovat.

Sterie zise:

— Care onoare? O să mă plesnească peste obraz cu epoleţii. Care bărbat? Dă-mi o femeie, să vezi că în momentul ăsta nu sînt bărbat.

Avocatul tăcu.

— De ce să mor? întrebă Sterie fără să se uite la el. De ce?

Avocatul nu ştia ce să răspundă, deci nu răspunse.

— Pentru întărirea disciplinei, zise Sterie. Ca să nu dezerteze ăilalţi, împuşcăm un nevinovat. Ah! Aah!

Scrîşni din dinţi de se auzea de la doi paşi. Gemea de furie, scrîşnea din dinţi şi mîiniie făcute gheare trăgeau de pulpana mantalei; dar erea postav tare, nu se rupse. Lui Sterie îi ieşiră pe frunte broboane de sudoare. îi aruncă avocatului, cum şedea pe pat, o privire de jos în sus, o privire tulbure, pe sub sprîncene, de dine turbat. întrebă:

— Qnd e? Mîine?

— Mîine la opt dimineaţa, îngînă avocatul.

Sterie rămase cu ochii la el. Avocatului i se făcu frică. întrebă:

— Ai nevoie de ceva?

Sterie nu răspunse. Avocatul zise:

— Trimite-mi vorbă prin planton.

Şi ieşi cît mai uşurel cu putinţă. Trecu pe la părintele Ionescu, confesorul militar, şi-1 trimise la condamnat. Preotul bea ceai, singur, şi

citea un roman ferfenițit. Se ridică îndată, își încheie sutana cenușie, își puse pe cap melonul cenușiu cu rozeta tricoloră de ofițer în frunte, își luă cartea și patrafirul sub braț și se duse prin curțile interminabile și pe culoarele gălăgioase ale cazărmii, să bată în ușa condamnatului. Un glas răgușit întrebă:

— Cine e?

— Preotul, fiule, părintele Ionescu.

Un urlet cumplit îi răspunse. Condamnatul zbiera ca o fiară, înjurînd de dumnezei pe preot, pe rege, armata, țara întreagă, pe sine însuși, cu un asemenea glas schimonosit, neomenesc, încît soldații de santinelă la ușă înghețaseră cu puștile pe umeri: niciodată nu-și închipuiseră că cineva poate să urască atît de sălbatic pe Dumnezeu, pe preot, pe cei mari, pe rege, și așa mai departe, lucruri de care ei știau că trebuie să-ți fie frică; iar glasul unui om în starea în care era Sterie, urletul singur, are puterea de a zgudui nervii ascultătorului, punîndu-l într-o stare de tulburare și de spaimă. Preotul așteptă să se potolească Sterie și le șopti ostașilor:

— Dacă mă cheamă, veniți careva să-mi spuneți.

Asta se petrecea spre seară. Plantonul veni la orele unsprezece să-l scoale din somn.

— Vă cheamă, părinte.

— Cine? Ce? Care ești acolo? răcni popa din pat.

— Plantonul, părinte. Vă cheamă don' locotenent pe care-l împușcă mîine.

— Bine, viu, zise preotul și începu să-și caute ghetele, gemînd și suflînd ca omul sculat din somn.

Sterie ședea pe pat și-l aștepta. Se uită la el, palid și speriat. Preotul era un om de vreo treizeci și opt, patruzeci de ani, înalt, cu oleacă de burtă și o față blajină, lată, mare, liniștită.

— Bună seara, fiule, zise preotul și se așeză lîngă el.

Sterie nu se mișcase. Zise șters:

— Părinte, ce mă fac?

— Roagă-te, dragul meu, zise cu blîndețe preotul.

— Nu pot. Am încercat.

— Mai încearcă, fiule, rugăciunea c singura scăpare.

— Nu pot, părinte, suflă Sterie. Am încercat. De cîteva ceasuri încerc. Nu pot. N-am cui să mă rog.

— Lui Dumnezeu, fiule, tatăl nostru al tuturora.

— Nu-l cunosc. Nu cred că există. N-am la ce să mă rog, părinte. Cînd mă rog, mi se pare că vorbesc în vînt, în gol. Nu e nimic, părinte. Ce mă fac?

Era foarte slăbit și obosit; tras de tot la față; îi luceau ochii ca de febră.

— Roagă-te, fiule, din adîncul sufletului, și... zise preotul, dar Sterie îl întrerupse:

— Dumneata de unde crezi că mă rog?

Ridicase glasul, enervat. Preotul oftă:

— Să ne rugăm împreună. îngenunchează aici, fiule.

Sterie îngenunche pe țiment, preotul îi puse patrafirul în cap și începu să citească o rugăciune. Cuvintele erau frumoase și grave, ale unei mari credințe din vechime.

Sterie dădu patrafirul la o parte cu mîna.

— Iartă-mă, părinte. Nu mai pot. Nu cred. Ne pierdem vremea. Spune-mi ce să fac!

îl privea cu o insistență dementă. Cînd părintele Ionescu deschise gura, Sterie îl înuerupse iar:

— De ce mor? Dacă există Dumenzeu, de ce mă omoară? Sînt nevinovat!

— Nimeni nu e nevinovat, fiule, zise preotul.

— Eu sînt! N-am trădat!

— Ai făcut alte păcate, murmură părintele Ionescu!

— Nu, nu! Nimic! Nu merit să mă chinuiesc așa! De ce mă chinuiesc? De ce să mă degradeze, să urle tot frontul că am fost trădător? De ce? Dumneata știi ce ofițer am fost eu? Ha! Ce bătaie de joc! Ce nebunie! Părinte, mi se pare că trăiesc în balamuc, și mă judecă și mă omoară nebunii! Totul degeaba, fără sens! îmi vine să înnebunesc și eu! Ce să mă fac, părinte, ce să mă fac?

Se ridicase și umbla de colo pînă colo, de-a latul odăii, frămîntîndu-și mîiniie.

— Suferi iriult, domnule locotenent, zise părintele Ionescu, dar poate că așa îți cîștigi viața veșnică.

— Nu cred în lumea ailaltă, părinte, suflă Sterie. N-ai văzut soldaţi morţi pe cîmp? Crezi că le-a zburat sufletul? Acolo sînt, cu suflet cu tot, morţi. Nu, nu merge. Am încercat. Nu merge.

Se aşeză iar pe pat şi se uită rugător la preot:

— Ce să mă fac, părinte? Ce să mă fac?

Preotul îi vorbi despre Isus Hristos, despre resemnare.

— Tocmai pe el l-au oinorît! Ce? Ca să mi se ierte mie? M-a mîntuit? De ce m a mîntuit? De nimic! L-au omorît, şi şi-au făcut treburile mai departe, bestiile, tîlharii! Ca animalele sălbatice, aşa sîntem! Totul e aşa: haos, crimă, nebunie. Mai bine n-ar fi. Dar mi se rupe inima, părinte, o simt în piept cum se sfîşie, că mor degeaba, omorît de ticăloşii ăia, degeaba, părinte, degeaba! De ce? Ce răspuns am? Nu-nţelegi că o să mor ca o cîrpă, urlînd, sau îngheţat de frică, tot cîrpă, dar mută, ca o cîrpă, nu ca un om! Fă-mă să mor ca un om, părinte, că mi-e frică şi ruşine, frică şi ruşine...

Repetă de cîteva ori „frică şi ruşine", uitîndu-se la ţiment.

— Crede în Dumnezeu, fiule, şi...

— Ce să cred? Nu mai pot crede în el cînd văd ce mi se-ntîmplă. Ce, el nu ştie? De ce-şi bate joc de mine?

Şi începu să-1 înjure pe Dumnezeu, spurcat de tot; părintele Ionescu încerca să-1 potolească.

— Nu vezi că m-au distrus? Eram gata să mor oricînd, pentru ţară, pentru jurămîntul meu de ofiţer, şi acuma am văzut ce e ţara - şi ofiţeria! Asasini! Bandă de tîmpiţi, descreieraţi şi asasini! Pentru ei să mor? Nu mai am nevoie să mor, că mă omoară ei, pentru interesele lor. Şi trădătorul adevărat rîde-n barbă, nici că-i pasă! Dumnezeu! Ha! Dumnezeu!

Căzu cu coatele pe genunchi şi cu tîmplele-n palme:

— Nu-1 văd pe Dumnezeu. Văd numai tîmpenie şi sălbăticie. Cred în ce văd, părinte. Du-te, părinte. Lasă-mă în pace.

— Am să mă rog pentru dumneata, şopti preotul.

— Roagă-te, zise şters Sterie dintre palmele-n care-şi rezemase faţa.

Preotul ieşi. Sterie rămase singur. Era limpede: totul e un haos şi o sălbăticie cumplită. Nici nu făcea să trăieşti într-o astfel de lume. Să mai fii şi un păcălit, un caraghios, care crede în una sau ai ta.

Şi totuşi ce păcat! Pierdea mult. îi era sete; ar fi băut un pahar de vin rece, bun; ar fi mîncat bine. Femei erau. Acum nu-i era poftă; dar îşi amintea de aventuri de-ale lui. Pierdea tot. Datoria împlinită era o mîndrie şi o bucurie care te ajută să mori uşor. Chiar mulţumit. Dar aşa? „Sînt sărac. Gol de tot sînt, murmură Sterie. Foarte sărac şi pustiu. Om? Nu. Puţin de tot. Cîrpă. Excrement. Gelatină scîrboasă. Măcar de-ar veni mai repede, să scap de murdăria a ta", se gîndi el.

Pe urmă iar se gîndi la execuţie. Mai avea cîteva ore. Puţin. începu iarăşi să vadă careul de trupe şi pe ofiţerul care îi smulgea epoleţii şi-1 plesnea peste faţă cu ei. Ce fel de om avea să fie? Cine era? Poate că mîine avea să fie la execuţie, poimîine pe front, răspoimîne mort. Sau avea să fie o cutră, un ambuscat, un ofiţer de birouri şi de găinării. Poate că, la primăvară, îl va lua şi pe el tifosul exantematic. îi vedea cu ce efort trage de epoleţi, cu ce brutalitate conştiincioasă îi arde peste obraji. Săracul: un biet om amărît, orb.

Şi în clipa aceea îşi dădu seama că e liniştit. Observă asta cu uimire, cutremurîndu-se ca de o minune a firii. Era de speriat! De unde-i venise liniştea? De cînd apăruse? De unde venise, din ce"

începu să se plimbe prin odaie, cu capul în piept şi mîiniie Ia spate, căutînd, gîndindu-se concentrat.

Poate din cuvîntul „orb?" Ei, Sterie, nu era „.rb? Ba da, fusese. Crezuse în vorbe, mersese înainte, gata să moară şi să ucidă, pentru ţară şi rege, pentru onoarea hainei militare, pentru... Ce era ţara? Cine anume era ţara? Ce era regele? Ştia foarte bine. Toată lumea ar fi ştiut, dacă s-ar fi gîndit numai puţin, dacă celor mai mulţi nu le-ar fi fost lene să gîndească. Acuma înţelegea foarte limpede legea care-1 împinsese, şi legea care-1 zdrobise, legi nu făcute de oameni, ci care-i leagă şi-i mînă, îmbucate în alte legi, mai largi, şi acestea în altele, şi mai largi, din odăiţa asta şi pînă la stelele "ceie mai depărtate, o ceasornicărie uriaşă şi vie care-i purta ca o mare şi avea să-1 înghită ca o mare. înţelegea. îşi înţelegea şi greşeala: acuma îi venea să rîdă de sine însuşi; fără răutate; cum rîzi de un copil; aşa-i vedea şi pe sărmanul nebun, Duca, şi pe judecători, şi pe procuror, şi pe avocat, şi armatele îngropate în tranşee de la Marea Neagră la Marea Nordului; înţelegea de ce; se plimbase din ce în ce mai repede, în prada unei înflăcărări, unui entuziasm, unei lumini a minţii şi unei limpezimi a sufletului care îl făcură deodată să rămîie pe loc, cu ochii

plini de lacrimi de recunoştinţă pe care nu i le putea dărui nici unei persoane pe lumea aceasta nemărginită.

Apoi se linişti şi reîncepu să se gîhdească, cu o plăcere, o bucurie liniştită; de cîteva ori se apropie de cl umbra groazei, cu imaginile execuţiei, a propriului său cadavru, a putrezirii, a întunericului fără sfirşit al morţii. Dar erau slabe, din ce în ce mai slabe. Ii plăcea mai mult să se gîdnească la marea sa descoperire. „Păcat că mor acum. Dar nu face nimic: dac-am găsit eu, o să găsească şi alţii", se gîndea el.

Pînă la sfîrşit îl cuprinse o mare oboseală. Se culcă îmbrăcat pe patul de fier şi adormi îndată. Dormi un somn ciudat, transparent, prin care-şi dădea seama de tot, de odaie, de santinelele de afară, de ce i se întîmplase şi ce avea să se întâmple. Apoi adormi de-a binelea, şi se trezi uşor, ca un copil, odihnit, curat. Se plimba iar prin odaie când se deschise uşa: îl văzu pe un ofiţer de jandarmi care-1 privea cu o curiozitate murdară.

— Gata? Întrebă Sterie.

— Am venit să-ţi spun: peste o oră, la opt.

— Atunci de ce mă deranjaţi? ântrebă Sterie calm. Până la opt lăsaţi-mă în pace; am treabă.

Şi-i întoarse spatele, continuîndu-şi plimbarea, cu mîiniie la spate.

Părintele Ionescu se rugă pentru el în noaptea aceea, cu spaimă că i se clatină credinţa. „Am crezut pînă acum? Sau mi s-a părut?" se întreba el îngrozit, dîndu-şi seama că nu-şi pusese niciodată credinţa la încercarea judecăţii raţionale. Şi de ce se ruga mai tare, de aceea i se părea că e mai părăsit şi mai singur în lumea pustie, crudă şi oarbă. Avea o sticlă de rom. Bău un sfert din ea şi adormi greu, chinuit de vise. Trebuiră să-1 scuture, dimineaţa, ca să-1 scoale.

în aceeaşi noapte, generalul-comandant al diviziei, generalul Cilibia, veni cu maşina pînă la postul de comandă al brigăzii şi-1 chemă pe Vasilache. Era gras, roşu-vînât, cu sprîncene stufoase şi negre ca nişte peri de mistreţ. Grohâi la Vasilache:

— Colonele, să pui un locotenent din grănicerii tăi să comande plutonul de execuţie.

Vasilache bîigui ceva nedesluşit Vişoran, care fusese chemat şi el, strîmbă din nas, încnmtîndu-se:

— Arii onoarea să vă raportez, domnule general, că o să ne refuze şi n-avem cum să-i pedepsim, in cazuri de nesupunere îi cam trimitem

j
i
(
•
|
!
'
|
i
s
I
I
i
I
i
|

pe front; dar ăstora nu le pasă, că îi mănâncă păduchii în tranşee din toamnă şi pînă acuma, fără întrerupere!

Ciibia se uită ţintă la el. Figura brutală şi mustăcioasă a lui Vişoran era prea cazonă ca să poată fi bănuit de înduioşări umanitare. Cilibia se-ntoarse către comandantul regimentului de infanterie, care asistase, mut, la discuţie:

— Tu, mă, pe cine-1 aveai în flancul stîng, pe unde a spălat ăla putina?

— Compania a şasea, locotenent Stahl, domnule general.

— Neamţ? Pe el să-1 pui, biserica mă-si de şonţ!

— Am înţeles, să trăiţi! Nu neamţ, e franţuz, mi se pare.

— Dă-l în mă-sa! Să comande plutonul de execuţie!

Peste un ceas, în bordeiul comandantului de regiment, la lumina albă şi mirosul iute al unei lămpi de semnalizare, cu carbid, locotenentul Stahl primi ordinul în poziţie de drepţi. Colonelul îi întoarse spatele ca să nu se expună la refuz.

— Am onoarea să vă raportez, domnule colonel, nu pot comanda plutonul de execuţie. Mai bine mă împuşcaţi pe mine.

Colonelul făcu „stînga-mprejur" să-1 privească, şi-1 văzu că-i tremură mustăţile roşcovane şi că a pălit.

— Te dau pe mîna Curţii Marţiale! răcni el.

Cellalt nu se clinti. Colonelul îl privea îngrijorat. Ştia că de fapt n-are ce să-i facă. Căuta cu înfrigurare în minte un ofiţer care să primească.

— Mă neamţule, îţi dau o lună acasă!

Locotenentul Stahl rîse palid, iară chef:

— Sînt bucureştean, domnule colonel, ai mei au rămas în Bucureşti sub ocupaţie. Dar chiar dacă-aş fi de-aici, tot n-aş putea primi.

Se gîndea: „M-am curăţat şi eu. Dar n-am ce face. *Tant pis;* nu-mi pare rău". Şi i se strîngea inima de frica morţii.

Colonelul se uita la el cu o rnînie rece. Cumpănea în gînd dacă să-1 dea în judecata Curţii Marţiale pentru refuz de executare a ordinului: pedeapsa era împuşcarea. Pe de altă parte, s-ar fi făcut vîîvă: şi aşa chestia cu Sterie fusese cam trasă de păr, să rişti să faci doi martiri? Scandal, poate chiar în presă; se va şti că lui, colonelnlui-comandani, un locotenent îi refuzase executarea unui ordin; pe de altă parte locotenentul, ofiţer de front, nu refuzase să execute un ordin de luptă,

ci pe acela de-a face pe călăul. Putea fi pedepsit altfel, mai discret, şi tot cu moartea. Existau mai multe mijloace, din care unul aproape cu desăvîrşire sigur.

— Bine, du-te, îi spuse lui Stahl comandantul regimentului, şi-i întoarse spatele.

XI

In noaptea aceea, la posturile de comandă din acel sector al frontului, comandanţii şi ofiţerii de informaţii făcură liste de ofiţeri şi soldaţi din regimentele lor; furierii îi treziră pe oameni în tranşee; spre ziuă, în marş obosit, pe şosele, sau în căruţe, grupuri mici de soldaţi şi ofiţeri se îndreptau spre P..., şi o dată sosiţi, se adunau în curtea cazărmii. Dimineaţa veni, cenuşie şi rece, cu vînt subţire, care şuiera a pustiu prin curtea cazărmii unde oamenii stăteau şi aşteptau în jurul piramidelor de puşti. Apărură ofiţeri, care se risipiră prin grupuri. Soldaţii se aliniară, lăsînd puştile unde erau. Comenzi prelungi îi întoarseră spre poarta cazărmii şi îi puseră în marş. Se opriră pe poligonul de tir din dosul cazărmilor, şi se formară în careu, două mii de oameni care nu se cunoşteau, bărboşi, slabi, păduchioşi, obosiţi, cu ochii morţi. Era frig şi vînt şi nori livizi pluteau deasupra acelui cîmp de noroi îngheţat. Şirurile de oameni în mantale stropite cu noroi uscat, în bocanci îmbrăcaţi în noroi, oameni cu capele, căciuli sau chipie de sub care se iveau feţe galbene, colţuroase şi ţepoase de barbă, aşteptau în tăcere, pe trei laturi. într-a patra era gol. Cîmp gol, cu un par gros înfipt în pămînt.

Friedmann era şi el acolo. Şi Dumitriu, şi Gogu Apostolescu, şi Istrate, şi Stahl.

Stahl ţinea ochii închişi. Nu voia să vadă. Istrate era nedormit, cu ochii roşii, căci avusese treabă, nişte patrule, o incursiune a inamicului ia începutul nopţii. Dormea de-a-n picioareiea. Mai tîrziu avea să spuie- „Ce mare lucru că se curăţă unul? Azi el, mîine eu, poimîine tu. Nu mă interesează. Dame dac-ar fi, măcar",

Gogu Apostolescu duhnea a băutură. Avea o sticlă de coniac, cadou de la rude, mare cît buzunarul; o băuse pe drum toată; acuma îi era somn, îi era cald, se simţea bine. Ii venea să fredoneze:

„Non, non, Ies blondes
Sont trop fecondes,
Non, non, Ies blondes,
Je n'en veux pas!"'

Friedmann se uita. Aştepta. îi ţinea minte, se gîndise de mii de ori, poate nu trecuse un ceas să nu-şi aducă aminte de faţa pustie, întrebătoare, a lui Sterie, cînd îl văzuse în faţa Curţii Marţiale, şi zîmbetul de la sfîrşit, cînd plecase. Un zîmbet idiot, de încredere amestecată cu puţină frică. „Dumnezeule! Dumnezeule!" gemu Friedmann în sufletul său. Pe el nu se vedea nimic: un ofiţeraş de front, murdar, ncras şi cu urechi mari, care stătea în rînd şi aştepta.

Deodată apăru un grup de după colţul cazărmii. Un colonel-magistrat, nişte ofiţeri subalterni, un popă militar cu ochii umflaţi, carc-1 ţinea de braţ pe Sterie. Sterie mergea repede, cu un pas vioi, întins, şi-şi mişca braţele. Era tras la faţă, un sfert rămăsese din cît fusese; se răsese proaspăt. Se uita drept înainte, dar nu la oameni. Nici în sus. Se'uita de fapt în goi, ca un om foarte atent, de pildă cineva care-şi numără paşii sau, mcrgînd ia drum întins, face un calcui în minte. Friedmann observa cum, cu un gest domol dar ferm, desface mîna popii de pe braţui lui şi merge singur spre stîlpul singuratic. Plutonul de execuţie, care tropăia ritmat după el, coti spre mijlocul careului; un ofiţer cu decoraţii pe piept şi sabia în mînă umbla pe iîngă soldau. Friedmann însă se uita la Sterie cum stă cu spatele la stîlp. Era cu capul gol; vîntul îngheţat îi sufla părul din frunte. Stătea şi aştepta, liniştit, alb de tot la faţă. Popa îi spunea ceva.

— Pe looc... stai, ţipă subţire glasul ofiţerului. La stin-ga!

Colonelul şi ceilalţi ofiţeri se grămădiră într-un flanc al plutonului de execuţie. Băteau din călcîie şi suflau aburi. Un locotenent în manta, căruia-i ieşea din buzunarul stîng garda săbiei, veni cu un dosar în

' Nu, nu, blondele
Sînt prea bune cic prăsilă,
Nu, nu, blondele.
Eu nu le vreau!

mină în fața plutonului de execuție și cil' cu glas înalt, pițigăiat, sentința. Vîntul îi fura cuvintele. Apoi se duse la Sterie Acesta îl văzu cum se apropie. Mergea urît, cu picioarele prea apropiate, ca o femeie; pulpanele mantalei îi fîlfîiau în vînt. Sterie îl dădu ușor la o parte cu mîna pe preot și își scoase mantaua pe care-o aruncă pe jos. Locotenentul cu dosarul îi rupse epoleții și-1 atinse peste obraz cu ei, repede, fugar, după care-i trînti pe jos. După aceea se întoarse la grupul care bătea din călcîie și sufla aburi. Mergea repede, aproape alergînd.

„Dumnezeule! Dumnezeule!" gemea Friedmann. Nu scotea glas; în gîndul lui țipa o voce deznădăjduită; cine n-a auzit-o, n-o poate ști; dar sînt care-au auzit-o. Cînd văzu doi sergenți că-1 leagă pe Sterie de stîlp și-1 leagă la ochi și că preotul pleacă, cu cartea-n mînă și capul în piept, închise ochii; auzi răcnetul prelung al comenzii și pîrîitul salvei, fiindcă nu-și putea astupa urechile în front, în rîndul întîi. Se uită o clipă la trupul care căzuse cu capul înainte și spînzura așa, legat pînă la brîu, lipit de stîlp și atîrnat în aer, cu capul în jos. Comenzi. Trupele plecară. Rămaseră numai cîțiva soldați și un ofițer, să dezlege cadavrul și să-1 îngroape undeva.

Locotenentul Stahl fu trimis să comande un spital de tifos exantematic în dosul frontului. Peste o săptămînă, era bolnav, între viață și moarte.

în 1921, în urma cererii rudelor locotenentului Laurențiu Sterie, procesul fu judecat de înalta Curte de Casație și casat, memoria condamnatului fu reabilitată, i se restituiră gradele și decorația. încercară să-1 îngroape într-un cimitir, cu o piatră pe mormînt. Dar resturile îi erau amestecate printre ale miilor de soldați morți de exantematic și îngropați în groapa comună, împreună cu cei cîțiva condamnați la moarte de justiția militară. Așa că trebuiră să renunțe.

PARTEA A NOUA

Mizeriile războiului

în amintirea iuiJacques Callot, gravor.

I

Intr-o noapte de la sfîrşitul iernii 1916-1917 şi începutul primăverii 1917, locotenentul Stahl zăcea într-un pat de fier, într-o sală luminată doar de o lampă cu petrol care atîrna de un cui bătut în perete la unul din capetele dormitorului. Stahl zăcea pe spate şi se uita la tavan. Tavanul i se părea că se află într-o imensă depărtare, ca şi cum sala aceea ar fi fost înaltă de cîţiva kilometri. In ciuda depărtării, însă, distingea limpede filamentele de lumină amestecate cu fire de umbră, care ţeseau un păienjeniş concentric pe tavan, plccînd de la un centru luminos aflat lîngă unul din pereţi, deasupra lămpii.

Deodată tavanul se depărta şi mai mult. Bolnavul închise ochii. îi era cald, îşi auzea sîngele bătînd în vinele capului, ca un bubuit de tunet, şi i se părea că patul se înalţă şi recade în adîncimi uriaşe. Se afla de fapt în plin ocean, un ocean sălbatic, cu mari talazuri rotunjite, şi cineva (nu ştia cine anume e, nu vedea pe nimeni), o putere dinafară, o obligaţie de neînlăturat, îi cerea să facă să navigheze pe acest ocean un vapor cu fundul în sus. Vaporul era de dimensiunile unuia din *Călătoriile iui Guliver;* Stahl ar fi putut să-1 întoarcă uşor de tot; dar ştia bine că nu va izbuti să-1 facă să plutească, doar vapoarele sînt făcute să plutească cu catargele în sus şi cu fundul în jos; se cerea ceva absurd, absurd! De aceea se împotrivea din răsputeri, dar obligaţia aceea neîndurătoare se schimba într-o clipită: trebuia, dar *trebuia neapărat, fără putinţă de scăpare, să clădească un turn cu temeliile în sus şi cu vîrful în pămînt,* un turn foarte înalt.

— Dar e imposibil, e absurd, gemu bolnavul, apoi, sufocîndu-se, cu inima bătînd înnebunită, urlă: *E absurd! E ABSURD!*

Se trezi că-şi vedea, cu privirea tulbure, picioarele goale undeva, în tavanul plin de filamente de lumină: sigur, odaia se răstumase cu podeaua în sus.

Apoi recăzu pe pat, gîfiind, sleit, tavanul se mai apropie şi bolnavul zări şirul de paturi din faţa lui, şi şirul de paturi din dreapta şi din stînga, în odaia slab luminată, prost văruită. Dintr-un pat de peste drum (adică de peste culoarul dintre cele două rînduri de paturi), un bolnav cu faţa galbenă şi triunghiulară, ascuţită de o bărbuţă neagră şi de un ciuf sălbatic, îl privea cu ochi strălucitori şi ridea cu dinţi galbeni spunîndu-i ceva, dar Stahl nu înţelese ce-i spunea. încet-încet, vuietul de mare furioasă din urechile lui se domoli şi se făcu un fel de tăcere; atunci însă începu să audă un fel de sforăit răguşit şi ciudat. La început se mirase de asemenea sforăituri, dar se învăţase să le recunoască: era horcăitul unui bolnav în agonie.

„Cînd mai moare şi ăsta, să pot dormi?" se gîndi bolnavul, simţind că iar îl apucă delirul. încercă să se ţină de pat, să nu-i vină ameţeala aceea cumplită, care-i făcea rău la stomac, dar nu izbuti decît, cu ultima privire lucidă, să zărească pe bolnavul din patul din dreapta, care stătea şi se uita la tavan. Era slab de tot, cu nasul subţire, ascuţit, nările lipite şi gura deschisă. Stahl nici nu fu în stare să se mai gîndească: „ăsta c mort", că îl şi apucă vîrtejul delirului.

Spre sfîrşitul accesului, vedea umbre lungi albe, înalte pînă-n înaltul cerurilor, tulburi şi sumbre. Treceau pe lîngă el, încoace şi încolo. „Se duc să bea", se gîndi bolnavul. Nu ştia cine se duce să bea, nici ce, nici unde, dar ştia că se duc să bea.

Se trezi, în sfirşit, cu limba umflată, uscată, cu gîtlejul încleiat. Nici nu-şi venise bine în fire, cînd se ridică, tremurînd de neputinţă, îşi vîrî picioarele în papucii de pîslă, reci, unde intraseră picioarele a sute de bolnavi, din care trei sferturi acuma morţi; îşi trase pe umeri pătura de pe pat şi, cu genunchii moi, încovoiat, se tîrî spre uşă, printre paturile în care zăceau pe alocuri cîte doi oameni. Unul vorbea singur, uitîndu-se la el. Altul intră pe uşa din capăt şi se apropie, încet, şi dînsul cu pătura în spinare. Stahl nici nu se uită la el, ia faţa ascuţită, cu ochii duşi în fundul orbitelor, cu capul a cărui piele cenuşie se vedea prin părul rărit, căzut aproape de tot. Ştia unde fusese omul; acolo se ducea şi el: pe uşă afară, prin antreul unde o soră dormea cu mantaua militară pe spate şi cu capul pe masa pe care ardea o lampă; iarăşi pe uşă, în curte, pe lîngă zid; aici, sub acoperişul unde stătea pe vremuri o trăsură, poate, se afla un ciubăr înalt aproape cît un om, un ciubăr uriaş, cu un morman de lemne gata tăiate lîngă el. Curtea era pustie, plină de hîrtii, tinichele, grămezi de nisip, gropi de noroi, grămăjoare de bălegar de cal, lemne; în fund, în nişte clădiri scunde, strîmbe, se făcea ziua mîncare şi se spălau rufe; dar acum era noapte, noapte cu lună şi nori, noapte de început de primăvară cu cer albastru şi nori cu margini argintii, şi copaci negri desenaţi cu un vîrf ascuţit pe sticla albastră a nopţii. Se vedeau case dincolo de gardul spitalului şi se auzea un huruit subteran şi necontenit: tunurile frontului.

Locotenentul Stahl, în cămaşă lungă, murdară, cu picioarele subţiate de boală, în papuci, cu pătura pe spate, se clătină pe lîngă zid. Se urcă pe grămada de lemne; lemnele i se rostogoliră de sub picioare; se ţinu de zid, gîfiind de oboseală; apoi, după o clipă de odihnă, se urcă sus de tot şi un miros de varză murată îl lovi în faţă. îi era sete, sete tare şi mirosul de pivniţă, uşor putrefact, dar rece, îi făcea şi mai sete. îngenunche pe lemne. Ţinîndu-se de marginea ciubărului, pipăi peretele, pînă găsi strachina cu coada lungă agăţată într-un cui, şi cu ea în mînă se aplecă asupra ciubărului. îi veni ameţeală; o clipă era gata să cadă înăuntru. Se băuse jumătate din zeama de varză, şi trebuia să se aplece tare. Se lăsă pe spate, aşezat pe călcîie, să-şi vină în fire. Apoi se aplecă iar şi întinse mîna, scoase o oală de zeamă şi o bău, turnîndu-şi zeamă de varză pe gît, pe piept. Se odihni iar, gîfîind, şi-1 trecură sudorile de oboseală. Mai bău o cană, nu mai avu putere să agate tinicheaua în cui, ci o lăsă pe grămada de lemne; se tîrî jos, pierzîndu-şi un papuc pe drum, şi zgribulit se întoarse în sala cu paturi şi se ghemui sub pătură. Peste un minut, îl apucară frigurile şi începu să dîrdîie, clănţănind din dinţi. Se auzea bine, căci omul care horcăia adineauri amuţise: era mort.

La ceasul acela, la zece sau douăzeci de kilometri de acolo, locotenentul Friedmann simțea că-1 zguduie cineva de umăr şi nu voia să se trezească: visa frumos, o vitrină cu flori, ştia că visează, dar voia să fie lăsat în pace să viseze mai departe.

— Don' locotenent! Don' locotenent!

Era Bîrlea, ordonanța. Friedmann îi recunoscu glasul prin somn şi tresări, speriat.

— Hă! A! Ce? Ce e?

— Don' locotenent, vă cheamă la don' colonel!

Friedmann îşi frecă ochii, îşi încheie gulerul şi mantaua şi ieşi din adăpost, încingîndu-se în mers. Pe cînd trecea prin tranşee, simți agitație; mogîldețe negre se mişcau mormăind, se auzeau chemări în şoaptă, zgomote metalice de arme, baionete sau bidoane. în adăpostul comandantului de regiment, la lumina felinarelor, erau îngrămădiți toți comandanții de batalioane şi companii, clipind din ochii înroşiți de nesomn, vineți de frig. Colonelul Vasilache începu să le explice savant:

— Domnilor, în flancul drept al corpului de armată s-a produs o spărtură; brigada de cavalerie a fost respinsă de inamic în aşa fel încît frontul este lipsit de trupe în sectorul cotei 304. Corpul de armată a încredințat regimentului unu grăniceri, regiment de elită, sarcina de onoare de a restabili situația.

Şi începu să facă fraze răsunătoare. Unii dintre ofițerii de față se clătinau pe picioare de somn şi clipeau des, sau li se închideau de tot ochii; în cele trei nopți trecute, germanii lansaseră atacuri de diversiune, dar cînd începuseră să bubuie tunurile departe, în dreapta, înțelesese toată lumea unde se joacă piesa.

Friedmann stătea rezemat cu spatele de zid, lipit de comandantul companiei a patra. Acesta părea mahmur şi se uita cu ochii săi bulbucați la comandantul regimentului, care vorbea mereu. Friedmann îi dădu cu cotul.

— Ce-au făcut roşiorii?

— Au fugit, suflă Istrate.

Friedmann dădu din umeri:

— Militari de paradă... cizme de lac. Ce regiment era?

— Patru roşiori, şi un regiment de călăraşi...

— Peste o jumătate de ceas, domnilor, predăm sectoml şi pornim spre Fundatei, unde ne îmbarcăm în camioane! Pregătiți-vă; cine nu e gata la orele unu şi cincisprezece, rămîne aici şi va avea de dat socoteală altcuiva, nu mie.

Ieşiră mormăind. Năsosul îl ajunse pe Friedmann din urmă şi-i spuse:

— Ei, Aurică, să te vedem!

— Ce vorbă e asta! De ce să mă vezi? Ce prostie... mîrîi Friedmann supărat. Năsosul era nervos că începe iar balamucul şi-şi descărca nervozitatea vorbind fără noimă; dar ce vină avea el, de ce să suporte toate prostiile?

Rămase mînios încă o jumătate de ceas, după ce-şi adunase subalternii şi le dăduse ordin să trezească soldații şi să-i pregătească de marş. Nu trecuse însă jumătatea de oră, şi începu să se scurgă prin tranşee un şir subțire de soldați cu căşti de oțel de tip francez, cu creastă, ca nişte căşti antice; noii-veniți erau tăcuți şi sfioşi.

— Voi care sînteți, bă? întrebă Bîrlea.

Era un vlăjgan cu nasul mare şi gros, cu fălci pătrate şi o mustăcioară neagră: hamal în port la Brăila, de meseria lui.

— Şaisprezece dorobanți, murmură unul din cei noi, cu glas moale, moldovenesc.

— Rezervişti, ai?

— Contijentul o mie opt sute nouăzăşi, răspunse glasul cu tristețe.

— Aoleu, fir-ar mama voastră a dracului, bă, boşorogilor! îi plînse Bîrlea cu oarecare linişte. Nu-i răspunse nimeni.

Era lună, cu nori argintii pe un cer de un albastru curat şi adînc. Casca din capul unui ofițer luci, apoi lucirea pieri.

— Domnule locotenent, sînt locotenentul (Friedmann nu-i înțelese numele) din regimentul şaisprezece infanterie. Am venit să preiau sectorul companiei dumneavoastră.

Friedmann pomi să-i arate sectorul. Bătrînii rezervişti îşi instalaseră mitralierele în gropile în care fuseseră mitralierele grănicerilor şi

stăteau de pază pe parapet în locul santinelelor de pînă atunci. în cinci minute totul era gata. Friedmann îi strînse mîna necunoscutului.

— Ei, noroc!

— Să trăiţi şi succes!

— Da, da, zise Friedmann rînjind în sinea lui. îl căută pe sublocotenentul Dumitriu.

— Petrică, tu rămîi la coadă. Gogule, ia-o înainte. Să nu ne rătăceşti, că te strîng de gît! Ştii drumul spre Fundatei?

— Toţi îl ştim, murmură cineva din bulucul de oameni înghesuiţi în tranşee.

— Ei, hai, înainte marş!

Şi se vîrî într-un adăpost individual ca să lase să treacă prin faţa lui compania. întîi îi privi cu atenţie, dar în curînd i se făcu somn şi i se împăinjeniră ochii, tot văzînd cum îi trec prin faţă siluetele de soldaţi cocoşate de raniţe, cu cele două coarne sau urechi ale capelelor, gîfîind sub greutatea ţevilor de mitralieră ori a cutiilor de muniţii, vorbind încet sau înjurînd sau oftînd. Deodată, nu mai trecu nimeni. Friedmann rămase nemişcat şi începu să vadă iar vitrina de florărie bogată, strălucitoare, cu flori mari, umede. Dar însăşi încetarea tropăitului înăbuşit şi tăcerea care urmă îl făcură să tresară şi să se trezească. Se ridică, oftînd, înghiţind şi meşterind în gol, ca un om trezit din somn, şi porni cît mai repede ca să-şi ajungă oamenii din urmă.

Nici nu-şi veni în fire pînă în satul tăcut, dărîmat în parte de obuzele tunurilor grele; camioane mari şi greoaie, cu un fel de coviltir tras peste ele şi cu o capotă de piele ca aceea a trăsurilor peste locul conducătorului, aşteptau înşirate pe uliţa mare. Se auzeau strigăte:

— Compania întîi! Bă, care eşti dintr-a întîia!

— Compania a treia!

— Don' locotenent Istrate!

— Don' maior, ce facem cu caii?

— Fereşte, bă! Ce, eşti orb?

— Bă, ostaşul ăla! Ia vino încoace! Unde e a şasea?

Pe Friedmann îl duse Bîrlea, care se-ntorsese din drum, uimit că nu-l vede, şi-l găsise umblînd anevoie prin întuneric; îl duse la camion şi-l aşeză lîngă şofer. Cînd motorul începu să vibreze şi să

trepideze, lăsă capul pe piept, şi cînd maşina porni, Friedmann adormi de tot; la hopuri, se zguduia de-i clănţăneau dinţii din gură.

După patru ore de mers cu cea mai mare viteză pe care o îngăduia şoseaua desfundată, maşinile se opriră undeva, în mijlocul unor cîmpuri largi ce se pierdeau în întuneric. Bîrlea îl trezi pe Friedmann şi-l făcu să se dea jos.

— Gata, am ajuns! Hai jos, don' locotenent, că am ajuns! Măi frate-miu, ia împinge-l jos! şoptea el. Şoferul îl împinse jos pe Friedmann, care se scutură şi întrebă cu un glas neaşteptat de limpede unde e domnul colonel.

Iarăşi îi adună, într-o cocioabă care fusese primăria satului, şi le arătă pe hartă marşul pe care-l aveau de făcut înainte de a ajunge la poziţiile de plecare.

— Atacăm din marş, domnilor, zise Vasilache, gata să închidă discuţia. Dar Vişoran îl opri.

— Nu se poate, domnule colonel! Trebuie să recunoaştem terenul, să vedem unde sîntem, unde vrem să ajungem, să amplasăm mitralierele!

— Facem toate astea din marş! răspunse Vasilache.

—Dar...

— Vişorane, de cînd discuţi dumneata ordinele? întrebă cellalt, privindu-l cu o demnitate rece.

Vişoran se stăpîni.

— Am înţeles, să trăiţi!

— Atunci, la revedere, domnilor şi succes! Să vă văd la treabă! zise Vasilache cu o bunăvoinţă superioară, pe care o învăţase de la fostul său şef, colonelul Duca. Şi adăugă (îşi adusese aminte în ultimul moment): - Trupa şi ofiţerii o să poarte căşti: au venit cu camioanele de muniţii.

Peste o jumătate de oră, regimentul de grăniceri mergea în marş forţat pe o şosea plină de gropi; în aerul rece, praful se ridica şi rămînea pe feţele asudate ale oamenilor, pe mantale, pe arme. Friedmann mergea pe lîngă companie. Era obosit. Nu fusese niciodată atît de obosit ca acuma. Am să mai trăiesc mult?" se întrebă el spre propria sa mirare. „Poate mă curăţ acuma", îşi zise ei iarăşi: faimoasa presimţire, desigur. îi era totuna. Porcărie, porcărie, porcărie: ofiţerii, coloneii, curţile marţiale, jandarmii prin sate, poliţia la oraş, imbe-

cilul şi încornoratul de rege, toţi, mii şi zeci de mii de oameni care să te încorporeze, să te vîneze dacă eşti refractor, să te împingă cu sila, să te duci înainte, înainte, căci dacă dai înapoi îţi pierzi viaţa sigur, şi dacă mergi înainte, poate scapi, chiar dacă scapi schilod, ciung, orb. Cine spusese. Frederic cel Mare? *Soldatului trebuie să-i fie mai frică de ofiţer decît de inamic.* Pălmuieşte-1, calcă-1 în picioare, împuşcă-1 şi pe urmă, înainte, băieţi, ura! Ah, ce porcărie. Dar şi ei, prea mult rabdă. Prea sînt răbdători. „Eu să fiu soldat, l-aş împuşca pe ofiţer cît ai zice peşte", se gîndi Friedmann, simţind că iar cade într-o toropeală sleită, jumătate somn, jumătate trezie, fără a înceta să mărşăluiască. Sublocotenentul Dumitriu îl ajunse din urmă şi merse o clipă alături de el. Friedmann îl privi cu o neaşteptată ostilitate pe tînărul drept şi botos care nu rîdea decît foarte rar, nu părea obosit niciodată, era totdeauna spălat şi stropit cu apă de colonie, şi umbla acum drept, cu ceafa ţeapănă, pe lîngă el.

— Mă Petrică.

— Ordonaţi!

— Acuma s-ar bucura Sterică să fie cu noi. Ce zici?

— S-ar bucura, domnule locotenent, murmură cellalt.

Tăcură. Tropăitul învălmăşit a mii de bocanci răsuna înfundat pe noroiul uscat al drumului, şi deasupra lui se auzeau clinchetele şi hîrşcîitul gamelelor, bidoanelor, baionetelor, puştilor pe care le purta masa de oameni în mişcare. Sublocotenentul Dumitriu zise deodată:

— A fost un erou.

Simplu, fără nici un accent: constata un fapt. Friedmann zîmbi amar şi se uită la cerul senin din care dispăruse luna şi unde sclipeau stelele.

— Da, şi onorata noastră armată l-a asasinat, zise Friedmann pe un ton muşcător.

Altă tăcere. Apoi tînărul ofiţer spuse:

— A fost o greşeală, dar nu se poate condamna toată armata pentru ea.

— O armată în care se întîmplă asemenea lucruri, murmură Friedmann.

Cellalt nu răspunse.

— Şcoală de eroism, urmă Friedmann. Sublocotenentul tăcea mereu. Friedmann uită de el şi continuă ce spunea, dar în gînd: „Ce

garanţie am că n-o s-o iau ia fugă cheîălăind, ca paiaţa aia sinistră de Vasilache? De ce să-mi pun pielea la bătaie? Pentru ce? Pentru ţară? Cine e ţara? Noi, care crăpăm aici, sau domnii din comandamente şi din curţile marţiale? Vodă Ferdinand e ţara? Pentru el nu vreau să mor. Pentru el sînt laş. Nu pot fi erou pentru vodă Ferdinand".

Ii era frică. îi era frică de mult, că nu va mai putea sta sub gloanţe. Nici măcar o clipă. „M-au trădat bestiile. în mine au tras, nu în Sterie. Şi ne-au mai dus să vedem, cum vîri pisica cu nasul în ce-a făcut, ca s-o dezveţi. Ne-au vîrît cu nasul în murdărie, ca să ne sperie. Fiţi cuminţi, că altfel uite ce v-aşteaptă. Eroi, cinstiţi, curaţi, vă împuşcăm ca pe nişte cîini. Da, e bine aşa. Ţii oamenii sigur în mînă în felul ăsta. Şi-i faci mîndri, plini de onoare, te slujesc cu sufletul întreg. Pha, ce murdărie dezgustătoare."

Se lumina de ziuă în spatele lor, şi începeau să apară în faţă nişte dîmburi înalte, pleşuve, de o parte şi de cealaltă, cîmpuri întinse; numai aici, în mijloc, ca o cămilă culcată şi cu gîtul şi capul pe pămînt, dealul acela sterp.

— Aia e cota 304, zise Gogu Apostolescu.

Friedmann se trezi din gîndurile sale şi se uită la cellalt. Nu mai era roşu în obraji, nici plin: fiul de moşier era ţepos de barbă şi sălbăticit ca şi ceilalţi, ţărani, feciori de negustoraşi de popi, de impiegaţi, de învăţători. Se uită cu frică la dealul din depărtare.

— Ne văd cum venim, zise el.

— Nu, răspunse rece sublocotentul Dumitriu; au soarele în ochi.

— Domnule locotenent - zise Gogu Apostolescu - în faţă nu mai e nimic: m-am întîlnit în Fundatei cu un văr al meu, căpitanul Vorvoreanu din roşiori, poate-1 cunoaşteţi din Bucureşti.

— Mişu Vorvoreanu? Cum nu, îl cunosc de la Capsa.

— Ei, şi mi-a spus că au fugit de-au mîncat pămîntul, au lăsat terenul gol ca-n palmă!

— Şi nu-i era ruşine să spuie asta? întrebă tînărul Dumitriu.

Gogu Apostolescu rîse:

— Ce să-i fie lui ruşine? Nu-1 cunoşti; mi-e văr, dar e o lichea patentă. Rîdea, cutra. „Ia să vă văd, pifanilor!"

Sublocotenentul Dumitriu înjură printre dinţi. Friedmann îi spuse:

— Petrică, ia-o înainte, trimite patrule în dreapta, în stînga şi pe şosea, cît poţi de departe.

— Am înţeles, răspunse celălalt şi pomi alergînd greoi, cu tinichelele zdrăngănind pe el.

— „Ia să vă văd, pifanilor." Bravo, zise cu ură amară Friedmann. Maica şi dumnezeii lui de ciocoi şi de laş. De paradă erau buni şi de umblat după muieri. Şi pe Sterie l-au împuşcat. Bravo. Bine organizată, lumea asta. Bine făcută. Bravo!

— *Le monde â l'envers*', zise Gogu Apostolescu. Dar stă aşa de un milion de ani.

Friedmann nu răspunse nimic. N-avea ce răspunde; dar ar fi vrut. Tare ar fi vrut.

Dar pe urmă uită de asta. Pe măsură ce se apropiau, îl apuca frica: nu-i fusese niciodată aşa de frică; totdeauna şi-o putea stăpîni. Dar acuma nu era numai frică. Era desperare. „De ce? De ce? Pentru Dumnezeu, de ce?" se întreba el, maşinal, pe cînd ordona companiei să se desfacă în lanţuri de trăgători şi-şi chema agenţii de legătură lîngă el. Se apropiau; mergeau peste cîmp, călcînd în picioare nişte ogoare de toamna trecută, împiedecîndu-se de tufişuri spinoase, călcînd în bălţi de noroi. Da, desperare. Era un atac pornit prosteşte, fără pregătire de arti!erie, fără cunoaşterea terenului, un ordin criminal, dat după laşitatea criminală a roşiorilor, pe al căror comandant n-avea să-1 judece niciodată, nici o Curte Marţială. Friedmann mergea cu ochii înainte, la dealul din faţa lui, şi încerca să ghicească locurile pe unde s-ar putea strecura soldaţii, ferindu-se de focul mitralierelor şi puştilor nemţeşti. Se vedeau bine tranşeele inamicului, dîre de pămînt proaspăt, muşuroaie lungi, cafenii, de-a lungul culmii. Pînă acolo era un cîmp larg, cu totul gol, şi apoi poalele dealului, ridicaturi şi adîncituri uşoare, acoperite de iarbă veştedă de anul trecut. Era şi o spinare care urca din cîmp şi pînă pe culme: oprea cu siguranţă focurile încrucişate ale mitralierelor; dar cîţi vor putea urca pe ea? „Şi eu, eu, ce-am să fac? Ce caut aici?"

Nu găsea nici un răspuns absurdităţii monstruoase a lucrului pe care-1 făcea. Şi deodată îşi aduse aminte de soldatul care murise odată într-o pădure, din pricina lui. I se făcu rău. „O să trebuiască să mă aşez pe jos, altfel leşin. Şi Sterie, care-şi scotea mantaua în. faţa sdlpului."

' Lumea întoarsă pe dos.

Se- întoarse să se uite pe furiş Ia oamenii care umblau ia dreapta şi la stînga lui: observaseră? Mergeau înainte, galbeni de tot, cu ochii la dealul din faţă. Unul vorbea ceva, încet: i se mişcau buzele. Ce făcea? Se ruga?

Friedmann se-ntoarse să-1 vadă pe Bîrlea dacă se ţine după el: da, acolo era. în ciuda frigului, îi curgea năduşeala pe obraz.

— Mă - îngăimă Friedmann cu glas sugrumat - mai ai bidonul ăla de coniac?

Soldatul tresări şi începu să se caute în buzunare cu o înfrigurare care nu-**i** era obişnuită. îi întinse bidonul şi Friedmann bău pînă simţi că nu mai poate, că **i** se taie răsuflarea, apoi i-1 întinse:

— Bea, mă. Bea tot.

Vlăjganul **înhaţă** bidonul cu o lăcomie dementă (nu era beţiv, şi se agăţa de el ca de o doctorie mîntuitoare) şi-1 bău tot. Friedmann simţi căldura alcoolului şi o trezie nemaipomenită. Nu-**i** mai păsa. Acuma şua ce-1 apăsase pînă atunci.

„Mergem la moarte", se gîndi el liniştit. Se vedea bine: teren gol, inamic îngropat în tranşee, cu mitraliere cărora le încercase cîmpul de uagere. Se uită la şirurile lungi şi rare de oameni care mergeau la stînga şi la dreapta şi înainte şi după el. Deodată se gîndi: „Ei n-au coniac". Le spuse agenţilor de legătură:

— Mă, veniţi încoace. Spuneţi la toate grupele: nemţii nu pot uage cu mitraliera decît de sus în jos, în pămînt. Nu pot secera locul ăsta gol. Aşa că să alerge toţi cît pot pînă-n poala dealului; pe urmă, în salturi, pe după dîmburi. Nemţii au soarele-n ochi. Aţi înţeles?

Palizi, asudau, cu privirea fixă, soldaţii răcniră scurt:

— 'Teles, s' **Uăiţi!** şi porniră în goană de-a lungul şirurilor de uăgători.

Era dimineaţă, cu cer albasuu adînc, curat, şi soare puternic. Se auzeau ciripind vrăbii: era cald. în manta, cu raniţă şi armă, era cald. Friedmann se uită la cerul plin de lumină delicată, Uandafirie, la cîmpul cu iarbă nouă care unduia uşor în vînt, la dealul ce părea cafeniu-auriu, acoperit cu catifea veche, caldă. „Ce frumos! Ce frumuseţe!" se gîndea el şi-**i** venea să plîngă. „Ce frumos!" Şi merse aşa, repetînd prosteşte, pînă începu să Uagă o mitralieră, sus pe deal. Friedmann uesări, îi aruncă o ochire gornistului care umbla după el, şi ostaşul, alb la faţă ea varul, începu să sune atacul. Ta-u-ra-ti-ta-ti-

ta! Țipăt metalic singuratic, pe întinderea uriaşă a locurilor acelora. „Uraa! Uraa!"

Friedmann începu să alerge; îi bătea inima, gîfîia, dar nu mai ştia nimic. „Ura! Ura!"

Ce încet aleargă un om. încet, greoi. Ai timp de mii de ori să-l țintești. „Cum nu murim toți? Cum n-am murit?" se întreba Friedmann. Trompetul orăcăi o dată scurt din goarnă şi căzu în brînci, greoi. Friedmann îl auzi cum face buf! înăbuşit, izbind pămîntul. „Mai departe! înainte! Uraa!" Dinspre dreapta îl zări pe Năsosul care venea spre el şi țipa ca o femeie, ascuțit, strident:

— Oliolio! Oliolio! Oliolio! O...!

Şi se ținea de cap. Deodată Năsosul zvîcni înainte, ca izbit în spate de un pumn, şi căzu pe jos. Friedmann trecu înainte, şi spre propria sa mirare, izbucni în rîs. Rîdea fără zgomot, numai pentru sine. Pe urmă îl zări pe sublocotenentul Dumitriu care urla ceva; avea o înfățişare cu totul ciudată; cu capul gol, roşu-vînăt la față, cu părul măciucă, ceea ce Friedmann credea că e numai un fel de a vorbi şi că nu se întîmplă niciodată, dar iată că omul umbla pe cîmp cu un revolver în mînă, cu părul zbîrlit şi cu nimicul zugrăvit pe fața-i aprinsă.

„Uraa! Uraa!" răcni Friedmann. Nu mai striga nimeni: nu mai aveau răsuflare, şi ajunseseră la poalele dealului. Friedmann văzu în fața lui cum sare pămîntul sfinind pe o linie care-i taie drumul: rafală de mitralieră. Nu mai ocoli locul acela, ci trecu chiar peste şirul de găuri din pămînt. Nu se întîmplă nimic. Auzea pîrîitul asurzitor al împuşcăturilor, şuieratul ascuțit al gloanțelor, strigăte, şi se mira că mitraliera aceea nu mai trage încă o dată prin acelaşi loc. Apoi începu să urce la deal.

III

Atacul se oprise sus, pe coastă, la cîțiva zeci de metri sub culmea dealului. Soldații săpau, îngropați după măştile individuale, ca să lege o groapă de alta, să facă tranşeea. Se vedeau numai cazmalele, şi din cînd în cînd suna metalic o cazma lovită de un glonte. Locotenentul Friedmann şedea într-o văgăună

plină cu buruieni uscate; lipit cu pieptul de pantă, stătea cu ochii închişi. Sublocotenentul Dumitriu se tinse pînă la el şi gîfîind, leoarcă de sudoare, cu fața rătăcită, vorbea iute, tare de tot:

— Am pus mitraliera după dîmbul ăla şi am făcut şanț, e piatră, e greu, a căzut don' locotenent Ieremia, Apostolescu are un glonte în picior, am pierdut douăzeci şi trei de oameni...

Friedmann stătea cu fața la pămînt şi nu răspundea. Bîrlea fuma o țigară. Agenții de legătură care scăpaseră teferi, în număr de doi, zăceau la pămînt, unul mestecînd un fir de iarbă şi uitîndu-se la cerul albastru de unde-i dogorea soarele fierbinte al acelei zile neobişnuit de calde. Un soldat veni, tîrîndu-se în coate, şi-i întinse lui Friedmann o bucată de hîrtie: *„Prezentați-vă la P. C. al rgt. spre a raporta asupra situației".* Semnătura era indescifrabilă. Friedmann se uită la agent:

— Cine a scris asta? întrebă el pe un ton ciudat, carc-l sperie pe ostaş.

Acesta zise:

— Don' colonel Vasilache.

— Eu raportez domnului colonel Vişoran! exclamă cu furie şi ură Friedmann. N-are decît să raporteze el mai sus!

— Don' colonel Vişoran e mort.

Friedmann se uită la soldat, apoi scrise pe o foaie de carnet cîteva cuvinte şi le dădu omului. Soldatul porni îndărăt, tîrîş. Friedmann se întoarse iar cu fața în jos. Auzea împuşcături, cîte un pîrîit de mitralieră. Deodată auzi pe Bîrlea că spune:

— Ia! L-a lovit.

Friedmann tresări şi se ridică în cot. Soldatul zăcea pe o parte. Se auzi o rafală scurtă de mitralieră şi se văzu cum îl zguduie gloanțele şi-l fac să cadă cu fața-n jos. Urmă o tăcere. Sublocotenentul Dumitriu zise:

— Trebuie să raportați.

— Da, spuse Friedmann. Scrise iarăşi raportul pe carnet şi-l chemă pe unul din soldați: — Fotache! Du asta la don' colonel Vasilache.

Omul se uită la Friedmann cînd îşi auzi numele, apoi plecă ochii, veni tîrîş, se întinse după bilet şi plecă tîrîş, cu casca pe ceafă, cu puşca în bandulieră. Friedmann nu se uită după el. Ar fi vrut să-şi astupe urechile, dar nu se putea: îl vedeau oamenii. Fiecare rafală de

mitralieră îl făcea să tresară. Bîrlea stătea şi se uita. Apoi se-ntoarse pe partea cealaltă. Friedmann stătu o clipă în cumpănă, dacă să se uite sau nu. Apoi, brusc, se hotărî. Fotache zăcea în iarbă, ceva mai încolo. Casca îi căzuse din cap şi i se vedea, în lumina radioasă a soarelui, ţeasta tunsă cu maşina, un craniu rotund, lucios, măsliniu-negricios; un os rotund, îmbrăcat în piele arsă de soare şi păr tuns cu maşina; înăuntru, credinţele, patimile, gîndul, amintirea, iubirea, tot. Adică nimic. Gelatină care avea să se strice pe soarele ăsta.

— Jos, don' locotenent! Jos! răcni speriat soldatul Bîrlea, ordonanţa, cînd îl văzu pe Friedmann că se ridică în picioare.

Sublocotenentul Dumitiru sări să-1 tragă şi el jos. îl doborîră la pămînt; peste o clipă răpăi un şirag de împuşcături şi pietricelele din marginea văgăunii zburară, măturate de rafala de gloanţe.

— Vreau să mă duc să raportez. Vreau să mă duc să raportez. Vreau să mă duc să raportez, repeta maşinal Friedmann.

Dumitriu, speriat, îl ţinea cu sila lipit de pămînt

— Liniştiţi-vă, domnule locotenent, liniştiţi-vă, nu e nimic.

— îl împuşc! urlă deodată Freidmann, desfigurat, cu ochii holbaţi de furie. îl împuşc! îi împuşc pe toţi, pastele şi dumnezeii cui i-a făcut!

Şi începu să se zbată şi să înjure printre dinţi, cu o ură cumplită. îl. ţinură cu sila pînă se linişti şi rămase palid, cu ochii închişi şi suflînd greu.

Pentru atacul acela colonelul Vasilache primi ordinul „Mihai Viteazul", iar locotenentul Friedmann, sublocotenentul Dumitriu şi mulţi alţi ofiţeri, „Coroana României", cu spade. Decoraţii fură împărţite şi multor soldau. Celor morţi, nu, fiindcă nu mai puteau fi încurajaţi.

IV

Regimentul unu grăniceri fu retras de pe front pentru refacere: îşi pierduse o Ueime din efectiv, morţi şi răniţi. Refacerea, adică odihna, instrucţia ca la cazarmă şi instruirea noilor recruţi, se făcea înu-o tabără de barăci nu departe de orăşelul P...: un dreptunghi uriaş de noroaie, cu sîrmă ghimpată de jur împrejur şi înăuntru şiruri lungi de barăci de lemn acoperite cu carton

gudronat. Dar soarele primăverii usca noroaiele, iarba creştea pe locurile neumblate şi încerca să mai trăiască şi acolo unde tălpile cîtorva mii de bocanci o călcau în fiecare zi. Soarele strălucea în cerul curat care vibra din cînd în cînd de huruitul depărtat al duelurilor de artilerie. Iar cînd soarele strălucea mai multe zile la rînd, nori de praf pluteau necontenit deasupra terenurilor de instrucţie, unde răcanii mărşăluiau, alergau, se tîrau, făceau „drepţi", „la dreapta-mprejur" şi „la stinga-mprejur" de sute de mii de ori, trăgeau în ţinte fixe şi în ţinte mobile, aruncau grenade, asudau, visau urît noaptea şi cîntau melancolic din fluier seara, gîndindu-se la satele lor dărîmate de tun sau pustiite de tifosul exantematic.

Ofiţerii, albi de praf, leoarcă de sudoare, se duceau de cîte ori puteau la P..., să bea în cîrciumile devastate şi arhipline de oameni în uniformă, sau să joace cărţi. Jucau cărţi şi în barăci.

Locotenentul Stahl, comandantul unui spital de bolnavi de tifos exantematic, abia însănătoşit, se ttezise cu locotenentul Friedmann şi sublocotenenţii Dumitriu şi Apostolescu, că vin să-1 vadă. îmbrăţişări şi pupături reciproce, înuebări, povestiri. Stahl nu spuse niciodată de ce fusese trimis la spitalul acesta, dar ei ştiau. Friedmann nu spuse niciodată de ce luase „Coroana României" cu spade, nici că-şi pierduse nervii înu-un hal fără de hal la atacul cotei 304, dar cum rămaseră singuri cu Stahl, cei doi sublocotenenţi îi povestiră cu gravitate ce se-ntîmplase.

— E un erou, monşer, măcar că e ovrei, spunea Gogu Apostolescu; dar moartea bietului Sterică 1-a zguduit profund, mă-nţelegi? S-a schimbat, nea Aurică, săracul, s-a schimbat rău. Bine că ne-a scos de pe front, că mi-era frică să n-o păţească urît de tot cu nervii; de altfel nici noi ăştia nu eram siguri că n-o luăm razna. Hai, facem un poker?

Jucau cărţi în baraca unde era popota ofiţerilor, înU-un fum de tutun care, cînd se deschidea uşa, se vedea galben-cenuşiu pe fondul luminos al uşii deschise. Altfel, îşi dădeau seama abia cînd îi usturau prea tare ochii de începeau să lăcrimeze şi să nu mai vadă cărţile. Atunci cîte un ofiţer de infanterie, descheiat la guler, cu chipiul pe ceafă, cu şuviţe de păr lipite pe fruntea asudată, zbiera sălbatic:

— Bă planton! Deschide uşa, crucea şi Hristosul cui te-a făcut, animalule! Deschide uşa că crăpăm aici!

Şi se apleca iar asupra mesei, exclamînd lăbărţat şi violent:

— Ei, şi ce dacă plusezi dumneata.. Mă doare-n c...! Plus potul! Achitat! Ia să-ţi vedem cărţile! Ah, pastele şi anafura ei de carte, uite, domnule, şi eu mergeam la sigur cu chintă de as, dumnezeii şi precista mă-si astăzi şi mîine... Cine face cartea?

Alţii jucau concentrat, cu ţigara lipită în colţul gurii, încruntaţi, aproape muţi. în fundul barăcii era din ce în ce mai întuneric, din pricina depărtării de uşă şi a grosimii fumului. Acolo juca Gogu Apostolescu, cu chipiul pe-o ureche, ţigara mereu aprinsă, ridicînd din sprîncene şi cu ochii clipiţi ca să şi-i ferească de fumul ţigaretei, totdeauna amabil, nu prea vesel, dar mai ales niciodată trist.

— Bine, monşer... Mata mai vrei două cărţi? Mata trei? Poftim, două, trei, una, una. Vorbeşte, păpuşo. Hai, monşericule, zi-i, puiule. Aşa. Plus un pol. Da? Plus doi, plus încă unul. Full de popi. Mata ai chintă de as. Regret. Domnul locotenent face cartea. Poftiţi.

Turuia mereu amabil şi aproape indiferent. Juca o zi, două, trei, aici, pe urmă, cînd nu mai juca nimeni cu el („Nu, nene, ai prea multă baftă, ne-ai ras pe toţi"), se muta în oraş sau la popota cavaleriştilor.

într-o după-amiază, juca iarăşi la popota lui unu grăniceri, unde de altfel mîncau mulţi ofiţeri de la alte regimente. Stahl, Friedmann şi Dumitriu jucau cu un locotenent de artilerie scund şi brun, cu un aer serios şi distins.

— Bine, domnilor - le spunea artileristul - de ce nu-I dăscăliţi pe amicul ăsta al dumneavoastră? Recunosc că trişează perfect, nu l-a văzut nimeni; dar, orişicît, vă face de rîs.

Stahl îşi netezi mustaţa roşcovană *a la gauloise* şi zise:

— Uite ce e, nene, dumnealor sînt dintre ultimii unsprezece ofiţeri care au rămas cu viaţă din unu grăniceri, şi eu sînt comandant de spital de exantematici; acum m-am imunizat de tifos, o să mă trimită la o leprozerie. Nu mai avem prejudecăţi. Vrem să trăim vesel. *„Courte et bonne, la vie, c'est comm'ca queje l'aime"* [1], fredona el uşurel.

— Afară de asta, mai sînt şi alţi trişori, mai mari ca el, zise Friedmann cu un zîmbet veninos; şi lor le merge bine de tot.

[1] **Scurtă şi bună, aşa îmi place viaţa.**

Artileristul tăcu. Dar după ce sfirşiră partida şi se despărţiră de el, sublocotenentul Dumitriu murmură:

— Avea dreptate ăsta, domnule locotenent; Gogu ne face de rîs; ar trebui să se mai potolească.

— Lasă-1 în pace, Petrică, zise Friedmann cu veselia rece şi nervoasă pe care o avea în vremea din urmă. Lasă-1 în pace; nu fi moralist că mă faci să rid şi n-am chef. Hai să-1 luăm şi pe Gogu şi să bem ceva. Unde e omul ăla?

Se uitară spre fundul barăcii, să-1 zărească printre mulţimea de ofiţeri îngrămădiţi pe scăunele fără spetează în jurul meselor care încă erau umede de ciorba de fasole revărsată din farfuriile de la prînz. Nu-1 găseau de loc. Deodată cineva începu să strige la o masă:

— Ba te bag în mă-ta, mă-nţelegi?

Altcineva răspunse pe un ton obişnuit, astfel încît nu auziră ce spune. Dar primul urlă:

— îţi trag palme, mă auzi? Dă-i îndărăt imediat!

De la mesele dimprejur oamenii se ridicară, mirau, să vadă ce se petrece. Cei care se certau se ridicară şi ei în picioare; partenerii lor îi trăgeau de mînă în jos, să-i aşeze cu sila, să-i potolească. Cel care înjura era un locotenent de infanterie asudat, descheiat la tunică şi care părea beat. înjuratul era Gogu Apostolescu, care nu părea prea stingherit şi vîrî în buzunar banii pe care cellalt îi cerea îndărăt. Observînd că-i pune în buzunar, cei doi parteneri care-1 domoleau pe furios îl lăsară şi săriră la Gogu:

— Are dreptate! Dă-i îndărăt!

Şi deoarece Gogu nu dădea nici un semn că s-ar gîndi la aşa ceva, unul din cei doi, care păruse mai liniştit pînă atunci, îl înşfacă de piept şi începu să-1 scuture, înjurîndu-1 prinue dinţi. Ceilalţi, dimprejur, săriră să-i despartă; alţii înuebau:

— Ce e, domnule? Ce s-a întimplat?

— L-au prins trişînd.

— Pe care?

— Nu ştiu, unul din ăia care se bat.

Friedmann îşi făcu loc prinue ei, înaintînd repede şi murmurînd calm:

— Pardon. Pardonaţi, vă rog...

Apoi îi potoli pe bătăuşi doar cu întrebarea, făcută cu glas răsunător, tăios, rece:

— Ce e aicea, domnilor?

Bătăuşii se uitară la el şi văzură un locotenent subţire, cu urechi clăpăuge şi o feţişoară îngustă şi pistruiată, care-i privea cu ochi albaştri, strălucitori. Pe tunica tocită atîrnau crucea ordinului „Mihai Viteazul" şi a „Coroanei României".

— Ce te priveşte pe dumneata? întrebă unul din jucători, cel care părea beat

— Mă priveşte. Aici e popota regimentului unu grăniceri, şi eu sînt cel mai vechi ofiţer de grăniceri de faţă.

Arţăgosul nu mai avu ce răspunde; în schimb exclamă batjocoritor

— Grăniceri? Halal grăniceri! Uite-1 pe dumnealui, grănicer şi el - trişează ca un porc! Halal să vă fie! Grăniceri! Pha!

Şi-1 arătă pe Gogu Apostolescu, care, dezinvolt, nu se tulburase cîtuşi de puţin. Dar Friedmann îi răspunse prompt şi tăios:

— Cine te obligă pe dumneata să joci cu el? Cine te obligă să vii să joci la popota grănicerilor? Nu-ţi place aici, pleacă!

Spusese ***pleacă*** de parc-ar fi plesnit un bici. Infanteristul (erau infanterişti partenerii lui Gogu Apostolescu) se schimbă la faţă, simţind sfichiul dispreţuitor din giasul lui Friedmann.

— Ce faci aşa pe nebunul, bă? întrebă el grosolan. Ce, crezi că dacă-1 ai pe „Mihai Viteazul", poţi să iei oamenii aşa pe sus?

Friedmann îl privi ţintă în ochii săi cam bulbucaţi şi strălucitori şi vorbi aproape în şoaptă, dar în aşa fel încît auziră limpede de tot toţi cei din jur:

— Să nu spui un cuvînt de decoraţia asta, că te-mpuşc. Marş afară!

Şi mai încet, murmură printre dinţi:

— ***Derbedeule!***

Cellalt rămase descumpănit. Friedmann vîrîse mîna în buzunarul tunicii. Apostolescu îl luă cu binişorul pe infanterist, spunîndu-i la ureche:

— Lasă-1, domnule, nu te pune cu el, că e nebun.

Iar ceilalţi din jur, văzîndu-i pe Dumitriu şi Stahl alături de Friedmann, decoraţi, în uniforma regimentului din care o treime rămăsese pe cîmpul de bătălie, se speriară şi-1 luară cu ei pe scandalagiu:

— Hai, Nicule, lasă, ce nevoie ai să... hai, domnule!

Stahl îl luă pe Friedman de braţ:

— Hai, Aurică. Hai, Gogule, haideţi băieţi, că am eu în baracă la Gogu o sticlă de Courvoisier, ***je ne vous dis que ca!***[1]

— Să ştii că i-am cîştigat şi nişte ţigări de foi franţuzului aici la cărţi, zise Gogu.

— Ofiţeri - murmura Friedmann printre dinţi - nici decoraţiile făcute pentru ei nu le respectă; nici ei nu cred în ele. Dar măcar dacă ar crede în ceva.

— în burtă cred, domnule locotenent, zise Gogu Apostolescu. în burtă şi în chestia ceilaltă. ***Des brutes; des pauvres brutes.***[2]

— Şi tu în ce crezi? întrebă Friedmann tăios.

Mergeau pe cîmpul de instrucţie; în soarele auriu, şiruri de soldaţi prezentau arma la comanda unui sergent-instructor.

— Eu în ce cred? în nimic, zise Gogu Apostolescu pe un ton uşurel, în absolut nimic, şi asta mă plictiseşte cumplit; aşa că încerc să omor timpul.

— Pînă ai să mori?

— Pînă mor, bineînţeles. După aia nu mă mai interesează, rîse Gogu Apostolescu.

— Nici în artă nu crezi? Parcă făceai pictură la Paris? întrebă Dumitriu cu un aer de stimă şi admiraţie sinceră pentru omul care făcea pictură la Paris.

— Nu, mă Petrică, nu cred de mult în artă. E o maimuţărie, să agate snobii cu şmecherii ca să le scoată bani. Nu e ceva serios arta, nu e, monşer, nimic nu e serios de altfel, păpuşico; absolut nimic. Am făcut rost de nişte havane grozave, puişorilor!

Şi zîmbea încîntat, cu ochii şi obrajii plini, lucind de poftă. Friedmann se uită la el.

— Eşti al dracului de trist, mă Gogule.

— Sînt, dar nu se vede din cauză că sînt mereu vesel, zise Gogu rîzînd.

Mergeau pe lîngă clădirea unei halte de cale ferată, dărîmată de obuzele artileriei germane cu tragere lungă: ziduri cenuşii, acoperiş de olane, totul spart, cu găuri mari prin care se vedea cheresteaua acoperişului, iar pe jos odăile dinăuntru văruite alb, cu zidurile spuzite de schije de obuz. Stahl spunea:

[1] **Nu vă spun mai mult.**

[2] **Nişte brute; nişte biete brute.**

— Ei, nu mai vorbiţi prostii; viaţa e splendidă; munceşti, e o plăcere cînd te pricepi la meserie; pe urmă ai plăcerile celelalte, care sînt numeroase şi variate; viaţa e frumoasă; mai ales cînd n-ai păduchi, nu ştiu ce mai poţi dori.

Deodată se opri înmărmurit şi le arătă o siluetă în fustă verde, scurteică neagră de catifea, botine cu tocuri înalte şi pălărie de mătase.

— O femeie, mă! suflă el.

— Ce să caute pe-aici? întrebă Friedmann mirat.

într-adevăr, pe kilometri întregi, de jur împrejur, se aflau zeci de mii de bărbaţi, dar femei, nici una. Asta apăruse ca de nicăieri, trecea peste şinele năpădite de ierburi, umbla legănîndu-şi şoldurile, iar ei, opriţi cu faţa la ea ca la inspecţie, o urmăreau cu o privire absorbită, concentrată, cum iese în şoseaua pe care treceau nişte căruţe, nişte camioane, două automobile prăfuite. Stahl fu cel dintîi care-şi veni în fire:

— Pe ea, băieţi! O ajungem împreună, şi căruia-i merge, ceilalţi îl lasă-n pace, iar el le-o pasează după aia! S-a făcut?

— S-a făcut! ziseră în cor, din marş.

Porniseră cu pas întins fără să-1 mai aştepte să isprăvească fraza. Merseră aproape alergînd peste linii, peste ciulini înalţi şi scaieţi care le zgîriau cizmele; cînd ajunseră în şosea, o zăriră pe femeie cum merge spre o circiumă devastată, unde, pe scăunele scoase în curte, şedeau cîteva zeci de ofiţeri ruşi, alţii veneau şi plecau, o patrulă de călăreţi descăleca tocmai în clipa aceea; se auzeau sunetele subţiri şi săltăreţe ale unei balalaici.

Nu apucară s-o ajungă pe femeie, că şi săriseră de la masă nişte maiori şi colonei tineri, înalţi, blonzi, care o salutară curtenitor, cu salutul rusesc atît de deosebit (fiind însoţit de o uşoară înclinare) de ţeapănul salut prusian în uzanţă în armata noastră; o salutară, o înconjurară, iar cei patru ofiţeri români rămaseră pe marginea cealaltă a şoselei, uitîndu-se cum se încinge cheful, cum apar sticlele, cum încep cîntecele. Stăteau pe marginea şanţului şoselei şi Stahl înjura printre dinţi pe franţuzeşte:

— *Ah, zut, merde de merde de bon Dieu de merde...'*

— Hai să ne băgăm peste ei, că ne invită, sînt băieţi de viaţă, zise Friedmann, mai mult ca să-1 consoleze pe Stahl.

[1] **înjurătură ordinară franţuzească.**

— N-am nevoie, mîrîi acesta, zbîrlindu-şi mustăţile roşcovane într-o strîmbătură furioasă.

— Lasă, monşer - zise Gogu - n-ai văzut-o ce lăiaţă era? Făceai un sifilis carabinat, mai ceva ca exantematicul tău.

Cellalt însă nu răspunse nimic şi se întoarseră toţi patru, morocănoşi, agale.

— Unde mergem? întrebă Friedmann, singurul care părea că se amuză pe ascuns.

— La mine-n baracă - zise Gogu Apostolescu - avem Courvoisier-ul lui Stahl şi havanele franţuzului pe care l-am ras ieri. Chefuim *en gargons*', ce zici? îl întrebă el pe Sthal.

Acesta îşi netezea mustaţa şi-1 privea cu un licăr de rîs în ochi.

— Mă gîndesc *a propos de gargons*[2], că ar trebui să deprindem alte gusturi; tu, de pildă, Gogule, ai forme destul de pline.

începură să rîdă; şi, ajunşi în baracă la Gogu Apostolescu, băură coniacul, pe urmă o sticlă de ţuică şi fumară o duzină de ţigări cu mare chef şi voie bună.

Ultimele ţigări le fumară jucînd cărţi. Gogu Apostolescu fu cu ideea:

— Ei, puişorilor - facem un poker, dar aşa, mic, amical? Facem?

— Hai să facem, zise Friedmann.

Gogu Apostolescu scoase un pachet de cărţi noi şi le dădu să tragă, îi ieşi lui asul şi începu să facă cărţile. Jucară, cu obrajii uscăţivi, supţi de statul în tranşee, înroşiţi acuma de alcool, cu ochii lucioşi şi tulburi; erau veseli, gălăgioşi, trînteau cărţile pe masă. Deodată, Stahl scoase un răcnet:

— Gogule! trişezi!

Friedmann se lăsă pe spate; rîdea cu lacrimi.

— Cum, domnule? Bine, măi, şi pe prieteni?

— Nu, zău, vă jur, pe onoarea mea, exclamă Gogu Apostolescu rîzînd cu oarecare vinovăţie. Se poate să mă credeţi aşa? Eu să trişez cu nişte prieteni? îmi pare rău! Am trişat cu ţopîrlanii ăia de infanterişti, ca să-i învăţ minte; dar cu voi, departe de mine! Uite, mai bine le lăsăm dracului de cărţi şi mai bem o sticlă!

[1] **Ca băieţii.**

[2] **Apropo de băieţi.**

— Cum? Mai aveai o sticlă? Şi nu spuneai? Măgarule! rîse Stahl. Mai ai şi ţigări, cu siguranţă!

— Să văd, poate că mai găsesc şi nişte ţigări, zise Gogu Apostolescu.

Mai găsi; căută sub pat într-o ladă şi reapăru cu sticla într-o mînă şi cufăraşul de havane în cealaltă.

Peste un ceas sau două se îmbătaseră.

— Gogule, eşti o licheluţă, îi spunea Friedmann lui Gogu Apostolescu, pupîndu-1; eşti, dar nu eşti un criminal, nu eşti un ticălos, măi, înţelegi? Şi asta e mare lucru. Iar tu (şi aici îl pupă pe Stahl), pe tine te iubesc, nu fiindcă eşti băiat bun şi faci glume; fiindcă eşti un poltron, mă, şi un erou, şi ţi-e mai greu ţie să fii erou, care nu eşti om de război, mă-nţelegi...

începu să bată cîmpii. Dumitriu zîmbea mulţumit; îşi pusese monoclul în ochi şi vorbea nemţeşte, fără ca ceilalţi să-1 poată înţelege.

— Gata! răcni Friedmann, ridicînd sticla goală. Natura îşi cere drepturile! Acum, nişte dame nu ai, Gogule?

— Să căutăm, nu se poate să nu găsim, zise Gogu Apostolescu, cu siguranţa şi optimismul beţivului.

Porniră toţi patru, fredonînd cîntece fără noimă, mai ales cîntece obscene, pe care Gogu le ţinea minte de la Paris şi pe care ei nu le ştiau, dar încercau să prindă refrenurile.

Nici nu-şi dădură seama cum au ajuns pe un fel de ogor de toamnă năpădit de iarbă şi buruieni. Călcau greu prin pămîntul moale, afinat, umed. In faţa lor era apusul, cu soarele jos, aprins, între cîţiva balauri de nori vineţi şi auriţi şi împurpuraţi. Era atît de strălucitor soarele, încît la început nu observară o siluetă întunecată care mergea tot într-acolo, undeva în depărtare. Nu spuse nici unul nimic; dar începură să meargă din ce în ce mai de zor, suflînd greu, cu fîmplele şi frunţile ude de sudoare, din pricina băuturii.

Era o femeie, cu siguranţă: şolduri largi; o ţărancă: picioare îngroşate de obielele groase, cap mic înfundat în umeri de broboada neagră. Era o femeie, se putea vorbi cu ea, puteau s-o convingă. Umblau anevoie şi repede peste cîmpul desfundat, în şir unul după altul, căutînd să ajungă din urmă silueta mititică şi neagră care se zărea la marginea cîmpului, de unde începea în sus amurgul incendiat şi devastat, cu imense dărîmături de nori aprinşi.

Se apropiau. Dacă ar fi strigat tare, puteau să se facă auziţi, s-o oprească. Friedmann era în cap, după el Stahl, Dumitriu şi Apostolescu. Se întreba tocmai dacă s-o strige sau nu. Mai bine s-o ajungă din urmă.

Atunci îşi dădu seama dintr-o dată că fusta e o manta, şoldurile mari şi legănate doi saci purtaţi în bandulieră pe şold, obielele nişte moletiere îngroşate de noroi, broboada, casca rotundă, purtată pe ceafă de un soldăţel scund care se ducea cine ştie unde. Friedmann simţi că-i vine să rîdă şi i se face şi greaţă. Făcu „la stîn-ga!" şi începu să se depărteze în unghi drept faţă de direcţia de pînă atunci. De tulburare, ruşine şi mîhnire, uitase de ceilalţi. Se întoarse într-un tîrziu să se uite peste umăr: veneau după el, cu nasul în pămînt, trişti. Deodată îl fulgeră o bănuială:

— Măi, voi vă ţineaţi şi voi după muierea aia? După soldatul ăla?

— Ce crezi că numai tu ai...? întrebă Stahl rîzînd jenat.

Friedmann dădu din cap, dezolat:

— Halal să ne fie, fraţilor. Eu mă duc să mă culc.

Dar milităria tresări în el:

— Cum, mă, şi voi voiau să treceţi peste ăl mai bătrîn şi mai mare-n grad? Nu vă e ruşine?

Rîdeau, încurcaţi, fără să răspundă. O luară cu toţii îndărăt prin coclauri pînă se apropiară de baracamentele grănicerilor. Stahl se despărţi de ei aici şi se duse spre spitalul lui. Era morocănos, nemulţumit. Intră încruntat pe poartă, răspunzând cu un deget la cozoroc salutului plantonului, şi se îndreptă spre odaia lui, scoţând din buzunarul de la piept al tunicii una din havanele lui Gogu Apostolescu. O tăie cu dinţii, cînd văzu o îngrămădeală de oameni împrejurul butoiului cu varză de sub şopron, lîngă uşa din dos a pavilionului exantematicilor. Se îndreptă într-acolo, aprinzîndu-şi ţigara. împrejurul ciubărului imens se suînseseră bolnavi în halate vărgate, izmene, galenţi de lemn, raşi în cap, infirmiere, doctorul-şef în halatul lui alb. Stahl se apropie şi-şi făcu ioc.

— Cc e, doctore?

— Ce să fie? De cînd spun să nu fie lăsaţi bolnavii să bea de aici şi că trebuie mutat ciubărul dracului într-altă parte; e adevărat că e şi greu al dracului cînd e plin. Uită-tc şi dumneata, domnule locotenent,

zise doctorul, un om mic, slab, cu fețişoara triunghiulară şi un nas mare şi trist.

Stahl se uită peste marginea ciubărului, înălțîndu-se în vîrful picioarelor. De cît se băuse din el, se golise de zeamă. Mai era o jumătate de metru pe fund, cu verze care pluteau în zeamă, în jurul unui cadavru în cămaşă şi izmene, cu ochii închişi, cu părul şi barba rare, pălite, de un alb-gălbui ca şi carnea de pe el, care căpătase culoarea zemei de varză. Totul mirosea a varză murată. Cadavrul plutea uşor, mişcîndu-se lin, iar verzele se loveau de el.

— Nu mai mişcați, bre, ciubărul, zise doctorul. Domnule locote nent, ăsta, săracul, a vrut să bea zeamă de varză; şi se pritoceşte aici de astă-iarnă: se vede după culoare.^Dumneata, cînd ai fost bolnav, ai băut zeamă de varză de-aici?

PARTEA A ZECEA

Augusta sau Marşul Nupțial

1

I

Intr-o după-amiază lîrzie, spre seară, la începutul lui ianuarie 1918, un bărbat şi o femeie mergeau repede pe nişte străzi mărginaşe ale Iaşilor, cu aerul morocănos şi absent al oamenilor care nu vor să fie observau şi de aceea nu se uită la ceilalţi trecători, nu ridică faţa; dac-ar păşi mai încet, ai putea crede că umblă căutînd ceva pierdut pe trotuar; dar ei merg repede-repede, pe lîngă zidurile caselor, pe lîngă gardurile cenuşii. Era o seară geroasă, militari în mantale tropăiau greoi şi zgomotos pe pavaj, un fel de ceaţă uşoară umplea văzduhul, încît puteai crede că umbli prin fum subţire; oamenii erau doar siluete mai fumurii decît înserarea; încă nu se aprinseseră felinarele. Bărbatul şi femeia îşi aleseseră anume ora aceasta, cînd poţi trece cel mai uşor neobservat, nerecunoscut, căci voiau să fie neobservaţi şi nerecunoscuu. El era tînăr de tot n-avea nici douăzeci de ani împliniţi, un sublocotenent foarte înalt şi subţirel ca o nuia, părînd slăbuţ, firav; mantaua groasă şi grea ***bleu horizon*** flutura pe el; gulerul înalt ţinea sus un cap slab, cu obrajii supţi, osoşi, bărbia ascuţită, cu nasul fin, cu ochii cufundaţi sub sprîncene, cu pielea foarte albă şi cearcăne vinete sub ochi: un adolescent crescut prea repede şi care nu ducea o viaţă sănătoasă: aşa l-ai fi judecat după aparenţă; cine-l cunoştea însă pe Ghighi Duca ştia că are o sănătate şi o rezistenţă mai mare chiar decît forţa sa fizică, şi aceea neaşteptat de mare; cît despre viaţa nesănătoasă, toată lumea ar fi rîs şi-ar fi spus că e o expresie prea slabă. Era Ghighi Duca, deci, cu verişoara sa, doamna Augusta Hagibei, frumoasa şi grăsuţa Augusta, care umbla cambrată, oleacă aplecată înainte, scoţînd în relief un şezut mare, lat,

de Venera africană, toată împodobită peste un mantou făcut tot din postav militar, dar vopsit violet închis. Era atît de îmbrobodită într-un şal gros de lînă împletită, încît nu i se vedeau decît ochii şi nasul, ochii limpezi, căprii, şi nasul clasic, singurele lucruri tinereşti dintr-o siluetă care părea ciudat de matură sau chiar bătrînească; oricine i-ar fi privit ar fi crezut că sînt fiul şi mama: dar Augusta avea atunci treizeci şi unu de ani, şi se unea şi se simţea foarte tînără; doar postavul gros şi prost croit şi picioarele prea groase îi dădeau aerul acela de fiinţă zdrobită sub stigmatele unei feminităţi greoaie, animalice. Mergeau amîndoi, ea şi cu Ghighi Duca, foarte grăbiţi, cu un aer absent, preocupat de altceva decît ce-i înconjura. Augusta era trasă la faţă, palidă sub culoarea caldă a tenului de grecoaică moştenit de la cine ştie ce bunică Lascari; avea un aer îngrijorat, înfricoşat. Nu vorbeau. Mergeau repede, cu un ţel anumit, bine cunoscut

Ţelul era o suăduţă cu garduri de lemn şi cîteva ziduri scunde cu stîlpi de fontă şi înue stîlpi reţea de fier vopsită, îndărătul cărora apăreau căsuţe modeste, cu perdeluţe la ferestre, cu lumină roşiatică înăuntru, de lampă cu petrol. Aici era ţelul: o căsuţă din aceste, numai cu un parter cu pauu feresUe închise, astupate cu hîrtie şi perdele şi jaiuzii. Pe zid, lîngă poartă, era o placă de tablă smălţuită alb, pe care scria cu litere mari negre: /. ***Tassescu, medic, specialist venerice, genito-urinarc, mamoş. Consultaţiuni 8-10, 3-5.*** Aici m-uară cei doi, după ce Ghighi Duca se uită o dată iute în sus şi-n jos, dc-a lungul străzii, şi văzu că nu se apropie nimeni.

Peste cîteva minute, Ghighi Duca reapăru, şi o formă nedesluşită se întrevăzu prin geamul mat al uşii, în timp ce cheia se învîrtea în broască. Tînărul sublocotenent începu să se plimbe pe stradă, de la un capăt la altul, fumînd. Din cînd în cînd îşi scotea ceasul, îl consulta, îl punea la ioc şi-şi continua agale preumblarea. Aceasta dură multă vreme, pînă se întunecă de tot, şi începură să se aprindă felinarele. Atunci, o lumină apăru în uşa cu geamuri mate (lumină de lampă cu petrol ţinută în mînă), cheia se învîrti iarăşi în broască, uşa se deschise şi o femeie apăru ţinînd-o de braţ pe Augusta care mergea greu, clătinîndu-se. Femeia era îmbrăcată ca o ţărancă de la munte, cu pieptar şi broboadă neagră pe cap, cu fusta albă, creaţă, şi fote negre; se uita împrejur:

— Da' unde-o fi. Doamne? zise ea cu glas moale rtîntător, mol doveneşte.

— Vine, vine acuma, şopti Augusta.

Ieşiră în stradă şi Augusta se rezemă cu. spatele *6r yiănl* casei, aşteptând. Ghighi Duca se apropie repede, îi dădu femeii un bacşiş pe care ea se sfii să-1 primească, dar pînă la urmă îl luă; apoi o apucă pe Augusta de braţ şi porniră amîndoi pe străduţă-n jos, destul de încet, urmăriţi cu ochii de femeia care, cu braţele încrucişate şi mîna la gură, dădu din cap, se-ntoarse, închise poarta şi întră în casă.

— Ar trebui să mergem mai repede, murmură Ghighi Duca. Dacă mă prinde o patrulă, peste o jumătate de ceas ajungem amîndoi la comenduirea pieţei, şi-ţi închipui ce iese.

Augusta nu răspunse, ci, strîngînd din buze, începu să meargă mai repede. îndată, se făcu şi mai palidă. Peste două minute şopti:

— Nu pot aşa repede.

— Mă rog, zise sec Ghighi Duca, cu o enervare ascunsă şi stăpînită, pe care însă Augusta o simţi.

Ridicînd spre el frumoşii ei ochi întunecaţi, îl privi o clipă. El mergea cu capul sus, uitîndu-se drept înainte. Augusta plecă fruntea şi, mergînd, murmură:

— Ce oribil... ce oribil...

El nu suflă o vorbă. Mergea înainte, cam trăgînd-o după el, palid şi crispat.

— Nici nu ştii ce oribil a fost, zise Augusta.

Ghighi nu păru a fi auzit.

— Ţie ţi-e gîndul la patrule, spuse Augusta cu un zîmbet slab.

El o privi enervat.

— Şi ce, ai vrea să pună mîna pe noi? Nu-ţi dai seama ce-ar ieşi?

— Mi-e aşa de rău că-mi pasă mai puţin decît ţie de reputaţia mea, murmură Augusta. După cîţiva paşi se opri.

— Ce-i cu line? întrebă iritat şi dur Ghighi Duca.

— Mi-e rău, suflă Augusta.

El o prinse brusc de subsuori, simţind-o că se înmoaie din tot trupul. Stătea aşa, cu Augusta în braţe, căzută cu capul pe pieptul lui şi cu genunchii îndoiţi, şi se uita desperat şi furios în dreapta şi-n stânga, în căutarea unei soluţii, unei scăpări. In acelaşi timp simţea în nări mirosul pătrunzător, eteric, dulceag, uşor greţos, al narco-

Hcului, şi-i făcea scîrbă. Se uită la broboada de pe capul Augustei, la *'upul greoi, inert în mîiniie lui care-o Uneau de subsuori, la o burăţică de frunte curată şi de nas drept, şi se întrebă vag: „Ce-am eu cu femeia asta? Cum naiba am ajuns aici?" îi veni s-o lase să cadă acolo, pe tfotuar, şi să plece să-şi vadă de treburi. Dar fiecare om are o margine în capacitatea sa de-a călca legile omeneşti; şi marginea aceasta ~»i e la fel de aproape sau de depărtată la toate posibilităţile de crimă, i e diferită de la un soi de nelegiuire la alta: există ucigaşi care n-ar fura cu nici un preţ şi hoţi care n-ar îndrăzni să ucidă. Ghighi Duca simţi că n-o poate lăsa pe Augusta pe trotuar; ceea ce îl făcu s-o urască, încă nu se mişcaseră de-acolo cînd trupul Augustei redeveni viu şi elastic. Ghighi Duca simţi cum se întăreşte Augusta pe picioare, o vă•u cum ridică faţa (albă, cu buzele albe) şi simţi în nas o duhoare de •doctorie narcotică, cînd Augusta îi spuse:

— Era să leşin de tot...

Şi-1 luă de braţ, să meargă mai departe. Porniră împreună, în clipa cînd, clănţănind din copite, o patrulă de cazaci bărboşi trecu pe lîngă ei cîntînd cu voci de bas, ce scoteau urlete melodioase şi sălbatice, un eîntec peste care un glas de tenor se urca şi plana ca un şoim de argint; călăreau alene şi cîntau, legănîndu-se în şei.

în seara aceea o aduse totuşi cu bine pe Augusta acasă. (Stătea cu domnul Hagibei, director general într-un minister, cu sora ei mai mare, Alexandrina Romano şi cu cumnatul ei, în două odăiţe înghesuite, în casa unui profesor de liceu, aproape de strada Lăpuşneanu.) în poartă îi luă mîna Augustei şi i-o sărută. Augusta îl privi mirată:

— Nu mă săruţi? întrebă ea.

Ghighi Duca şovăi. Augusta era albă de tot, cu buzele albe; ochii îi erau stinşi de rău şi de oboseală. Ghighi Duca se aplecă s-o sărute şi simţi răsuflarea ei mirosind tare a doctorie. Dar Augusta se agăţă de el şi-1 sărută pătimaş, răscolitor. El se desfăcu din braţele ei cît putu mai repede, salută şi plecă iute, fără să se uite îndărăt.

O zi sau două n-o văzu. Şovăia: să i spună? S-o lase baltă fără să-i explice? Putea să nu înţeleagă, şi să devină pisăloagă. Mai bine să-i spuie. Deci veni în vizită într-o după amiază, cînd soarele asfinţea roşu înu-un cer rece plin de nori ameninţători. Pe stradă întîlni un batalion de infanterie rusească, în mantalele lor lungi pînă aproape de pămînt, fără arme, cu căciulile mari turtite şi lăsate pe spate, vlăjgani

bărboşi, cu bărbi roşcate sau blonde, care mărşăluiau legănîndu-şi braţele; vorbeau; unul strigase ceva şi rînduri înuegi de feţe roşcovane se luminau de rîs. Ghighi Duca le aruncă o privire curioasă, văzu mantalele descheiate, lipsa armelor şi a centiroanelor: de unde veneau? Unde se duceau? Ce făceau ei nu putea fi decît ciudat, tulburător, neprevăzut: revoluţie. Ghighi Duca o luă mai repede, ca să aibă timp.

O găsi pe Augusta în rochie de casă. îi sări de gît la intrarea lui în odaie, apoi se întoarse ,să se aşeze în fotoliul din care tocmai se ridicase. Ghighi observă cît merge de greu, de împiedicat. Era încă palidă, dar îşi reluase manierele ei provocatoare, aerul de îndrăzneală aventuroasă.

— Avem o oră pentru noi: Hagibei e la minister, iar Didina şi Romano au plecat să facă vizite, spuse ea.

— E şi momentul să facă vizite - zise el - n-au văzut ce e pe stradă?

— Ce e pe stradă?

— Ce să fie? Revoluţie. Sîntem în plină revoluţie: nu ştiu cît mai Uece fără să se molipsească şi Uupele noasUe.

— Ascultă, Ghighi - zise ea batjocoritor - ai venit aici să faci politică? Prefer atunci să cochetez cu domnul Brătianu.

— Am venit să-mi dai o ceaşcă de ceai, zise liniştit, amabil şi politicos.

Ea îl privi deodată atentă.

— Ce mai e şi asta? Ce e cu tine?

— Nu e nimic, zise Ghighi Duca. Nimic deosebit. Nu-mi dai ceai?

îşi scoase mantaua pe care o pusese pe unul din fotoliile de pluş cafeniu cu ciucuri şi franjuri. Şedea înu-alt asemenea fotoliu; era subţire, distins, slab şi ţinea o ţigară englezească între degetele osoase şi lungi ale unei mîini împodobite cu un inel cu stemă. în odaie era semiîntuneric: se zărea cerul roşu, strada cenuşie; altminteri nimic. Aici înăuntru era destul de cald, ardea focul într-o sobă de teracotă cu floricele roze şi albastre pe plăci; erau multe obiecte îngrămădite în odaie: un pat mare încărcat cu perne, plăpumi, cuverturi, şaluri, broboade şi un covor pe deasupra; o comodă cu placă de marmură, cu un lighean smălţuit, o cană şi alte ustensile de toaletă, totul în dosul unui paravan tocit şi rupt; la piciorul patului o masă, dincolo de ea, cu spa-

tele la perete, o canapea de piele cu nişte haine aruncate pe ea;-un dulap care nu se putea închide de plin ce era şi deasupra o stivă de valize; un cufăr mare de călătorie dincoace de canapea; fotoliile, o măsuţă de cusut, lămpi de masă, stinse, paltoane şi blănuri agăţate de cuie în perete, printre fotografiile ovale ale unor persoane necunoscute, femei cu coc, guler înalt şi rochie largă, domni cu mustăţi lungi şi bărbi, în redingote ca la 1880-1890: de bună seamă familia profesorului. Pe masă fierbea samovarul de argint. Dar Augusta nu-i turnă lui Ghighi Duca o ceaşcă de ceai. îl privea cercetător, amuzată şi imperceptibil duşmănoasă:

— Ce-i cu tine, Ghighi? Nu mă săruţi, nu eşti drăguţ, eşti rece, plictisit. Ce e cu tine? Ce s-a întîmplat?

— Nimic, zise el. Zîmbea, picior peste picior. Nimic. Am un acces de castitate.

Ea îl privi şi mai pătrunzător.

— Da? Şi cît te ţine?

— Nu ştiu: doi-trei ani, poate patru, zise el, privind-o drept în ochi şi zîmbind mereu.

Augusta zîmbea şi ea, rece:

— Uite ce e - suflă ea - pleacă! Pleacă imediat! Ieşi!

Ghighi Duca se ridică, îşi luă chipiul şi-şi trînti mantaua pe braţ. Era în uşă, gata să plece, cînd Augusta sări din fotoliu şi, tot atît de anevoie, parc-ar fi fost aproape paralizată în soclul masiv al bustului ei fragil, îl ajunse şi-1 trase îndărăt:

— Ia stai aici. Şezi. Ce e? Ce vrei?

— Nu ţi-am spus?

— Nu mai face glume, spuse ea cu gravitate şi violenţă. Ce, c de glumit?

— Nu glumesc de loc.

Ghighi Duca şedea în fotoliu şi se uita în sus la ea. Ea îi pusese mîiniie pe umeri şi-1 mînca din ochi.

— Nu glumesc de loc. M-am săturat de amor.

— Aha! exclamă ea pe un ton sălbatic. Ţi-ai găsit altă femeie!

— De loc, spuse el plictisit şi destul de enervat. Nu-i plăcea să dea explicaţii. De loc. M-am săturat de amor. Nu mai vreau să am de-a face cu femei.

— Dar de ce? De ce? Ce s-a întîmplat? zise Augusta stupefiată.

— Chestia de alaltăieri. Nu mi-a plăcut. Miroseai a doctorie. Mi-a tăiat cheful de tot, înţelegi? Şi alta, tot a doctorie o să miroasă. Sau o să moară pe masa de operaţie, ori în drum spre casă. Ce era dacă rămîneai pe stradă? în ce situaţie mă puneai? Nu mai vreau, nu mă mai joc, m-am săturat. Gata.

— Dar eşti nebun - rîse ea cu un aer rătăcit - n-o să poţi, eşti tînăr!

— Cît pot, rabd. Pe urmă o să văd, zise Ghighi Duca dezinvolt.

Augusta scoase un geamăt:

— Au, mădoare.

Se duse îndărăt să se aşeze în fotoliul ei.

— Nu te înţeleg, zise ea. Era speriată, gata să plîngă.

— Ce să mai înţelegi? E clar. Nu e nimic de înţeles.

— Cum, Ghighi, mă laşi? Eşti nebun? exclamă ea cu o durere naivă.

— Sînt obligat; nu mai vreau să se întîmple ce s-a întîmplat alaltăieri, făcu el pe un ton rece şi ferm..

— N-o să se mai întîmple, îţi jur. îţi promit! zise ea, iarăşi gata să plîngă.

El dădu din umeri.

— Nu poţi fi sigură că n-are să se întîmple. Prefer să te scutesc de risc, şi pe tine, şi pe mine.

Augusta stătea în fotoliu, cu mîiniie în poală, şi-1 privea năucă. El se ridică şi-şi luă iar mantaua pe care începu să o îmbrace.

— Cred că ţi-ar fi dezagreabil să mai stau, aşa că-mi dai voie să plec.

— Nu pleca! zise ea. Dacă pleci, nu ne mai vedem niciodată.

— O să mă resemnez, spuse el şi-şi trase şi cealaltă mînecă.

— Ghighi, mă laşi? întrebă ea, cutremurata de durere şi gata să treacă de la durere la revoltă, la furie.

— Nu numai pe tine; le las pe toate cele cinci colege ale tale.

— Cum? Mai trăieşti cu cinci femei, în acelaşi timp cînd trăieşti cu mine? întrebă ea îngrozită.

— Am trăit. Gata, sun retragerea. Ţi-am spus că devin sihastru. Şi ce te miri? Tu nu trăiai cu bărbatul tău în acelaşi timp cînd trăiai cu mine, şi poate şi cu alţii?

— Eşti laş! şuieră Augusta.

— Asta-i bună, rîse Ghighi Duca, care-şi îiicătărăma curelele pe el. Cînd scapi teafăr din gheara ei, zice că eşti laş.

— Laşule! Mizerabile! De-aş fi bărbat, ţi-aş arăta eu fie! Te aş omorî, auzi?

— Dac-ai fi bărbat, n-am fi ajuns în asemenea relaţii, zise Ghighi Duca şi-şi luă chipiul.

Ea sări şi-1 cuprinse cu braţele de după gît.

— ***Je me battrai pour mon amour, je le dâfendrai!***[1] zise ea pe un ton exaltat.

Ghighi îşi feri capul la o parte, ca să-i evite sărutările (constată că mai mirosea a doctorie), şi zise în silă:

— ***Pour un amour, il faut etre deux***[2], ori eu mă retrag.

Şi se desfăcu din braţele ei. Augusta se lăsă în genunchi şi se agăţă de mantaua lui.

— Ghighi! ţipă ea.

El murmură:

— îmi pare rău că te fac să suferi, dar n-am încotro.

— Ghighi! urlă Augusta.

El ieşi şi închise uşa. Augusta căzu pe covor şi începu să plîngă cu hohote.

II

Regimentul unu grăniceri, refăcut, odihnit, instruit, completat cu o mie de soldaţi şi treizeci-patruzeci de ofiţeri noi, se întoarse pe front, pierdu iarăşi o treime din efectivul său, apoi fu îmbarcat în vagoane ca să ocupe un sector de front în contact prin flancul stîng cu trupele ruse. Locotenentul Friedmann primi ordin să recunoască poziţiile care trebuiau ocupate şi să stabilească legătura cu trupele ruseşti din linia întîi.

Astfel că, într-o după-amiază geroasă din primele zile ale lui 1918, umbla prin nişte tranşee largi şi adinei ca nişte văi. Pămînt galben, de deal, îngheţat guri de adăposturi armate cu bîrne groase; pe jos, un

[1] **Mă voi lupta pentru iubirea mea, o voi apăra.**

[2] **Pentru o iubire e nevoie de două persoane.**

noroi gros, adînc, mereu îngheţat şi mereu iarăşi topit şi frămîntat de cizmele soldaţilor. Parapete de tragere pustii. Deasupra, sîrmele ghimpate, răsturnate, învălmăşite, desenate în negru pe un cer sur. Mai încolo, tranşeele erau mai puţin adinei, şi fundul le era de piatră. Dacă nu te aplecai, ieşeai cu capul şi cu umerii deasupra parapetului. Prin toată reţeaua de tranşee se mişca o mulţime de soldaţi în mantale lungi, cenuşii, cu căciuli înalte de miel, turtite şi lăsate pe ceafă, aproape toţi cu bărbi mari bălane sau roşcate: vorbeau gros, rîdeau, fumau ţigări groase făcute din hînie de ziar, umblau cu lemne de foc în spinare sau cu ceaune în mînă, stăteau în grupuri vorbind sau jueînd cărţi, undeva cînta o armonică şi cineva chiuia ascuţit, aţîţat. Friedmann, obosit şi nedormit (avusese în noaptea trecută un bombardament cu obuze încărcate cu cior, şi cîţiva oameni fuseseră gazaţi), umbla prin tranşee în căutarea comandamentului companiei sau batalionului. Cînd ajunse la partea unde tranşeele erau mai puţin adinei şi unde totuşi soldaţii ruşi umblau în picioare, el.se gîndi o clipă: „Curajoşi sînt, ai naibii", cum îi ştia de altfel, de o vitejie nebunească: totuşi ei se aplecă, ca vechi ofiţer de front ce era, şi merse încovoiat, ca să nu se aleagă prosteşte cu un glonţ în cap, aşa cum muriseră atiţia. îşi dădu seama că atrage cu asia atenţia soldaţilor ruşi, că ei se miră şi unii chiar rid. „Rîdeţi, rîdeţi; oţi fi voi viteji, dar staţi ca nişte nebuni, fără santinele pe; parapet, fără oameni care să întrebe cine sînt şi ce vreau, aş putea fi un spion neamţ, ia urma urmei", se gîndea el maşinal, obosit, în starea de tîmpeală în care-1 adusese sleirea nervilor în veşnica încordare a tranşeeloi din linia întîi. Totuşi, cînd auzi de două ori rîsele în urma lui, se ridică şi ei cît era de înalt şi umblă .«mai departe, aşa, cu capul şi umerii deasupra feţei pămîntului. Ar fi mit să umble la fel de nepăsător ca ruşii., care nici nu se uitau spre dreapta, dar nu se putu împiedica să nu tragă cu coada ochiului spre îocul de unde putea în orice clipă să-t vie un glonţ. Zări un cîmp plin de gropi de obuze, nişte crîmpeie de baraj de sîrmă ghimpată, întrerupte mereu de pîlnii uriaş-: făcute de obuzierele grele; pămînt răvăşit, cenuşiu, şi dincolo alte baraje de sîrmă ghimpată în dosul cărora se ascundeau fără-ndoială tranşeele germane, şi mai departe iarăşi cîmp pustiu, nişte dărîmături negre, cioturi de copaci pulverizaţi de explozii; totul era pustiu, negru şi trist în acea zi urîcioasă de iarnă; numai aici jos, în tranşeele ruseşti, se auzeau glasuri mari, joviale, abureau

ceaunele, se adunau oamenii pe vine să joace zaruri şi forfotea pretutindeni mulţimea de vlăjgani bărboşi în mantale lungi cenuşii.

„Ce dracu e cu ei?" se întrebă Friedmann mirat, în ciuda amorţelii mintale de care suferea de cîteva săptămîni. îi era greu să gîndească, se simţea nepăsător, trist şi obosit; orice sforţare intelectuală îl făcea să cadă într-o somnolenţă timpă. Totuşi, nu se putea împiedica să simtă că aici, în jurul lui, se petrece ceva ciudat, că tranşeele nu sînt tranşeele unei trupe gata să lupte, că trupa nu e o trupă militară cum ştia el, într-un cuvînt, că se petrece ceva neobişnuit, nefiresc, necunoscut de el pînă atunci. Dar nu avu vreme să se gîndească mult la asta, căci deodată zări, înmărmurind de uimire, pe cîmpul de dincolo de barajele de sîrmă ghimpată ale nemţilor, un soldat cu cască mare de oţel pe cap, care întindea liniştit un fir telefonic. Primul reflex al lui Friedmann, care venea dintr-un sector primejdios al frontului, fu de apărare: tresări, trăgîndu-şi capul între umeri, gata să se ghemuiască în fundul tranşeei, ca să evite glonţul inamicului; al doilea reflex îl făcu să-şi scoată pistolul din tocul de la şold, să-1 ţintească pe telefonistul care habar n-avea de el şi să tragă. Telefonistul sări într-o groapă şi nu se mai văzu. Dar Friedmann se trezi în cîteva clipe înconjurat de o gloată de bărboşi cu căciuli cenuşii, care strigau la el cu glasuri de bas mînioase. întîi îl întrebară toţi acelaşi lucru, ca şi cum ar fi repetat unica frază pe care-o ştiau, apoi începură să spună fiecare altceva, să-şi vorbească unii altora, arătîndu-şi-1 pe Friedmann, care nu mai pricepea nimic, şi începu să fie îngrijorat. Fusese atît de obosit şi cu mintea atît de amorţită, încît uitase ce se tot vorbea în tranşee despre mişcările revoluţionare de la Petrograd, de anul trecut şi mai ales în toamnă, iar acuma îşi aduse aminte deodată, fulgerător: de aceea viaţa asta ciudată din tranşeele lor; dar de ce se mîniaseră că trăsese el după neamţul acela? N-avea însă cine să-i explice: nu ştia ruseşte şi se afla în mijlocul unei cete de găligani cu bărbi blonde şi ochi cenuşii, care urlau la el ca nişte guri de tun. Deodată unul îşi făcu loc printre ei, vorbindu-le, şi ceilalţi îi răspundeau ceva din care Friedmann desluşi cuvîntul ***român,*** rostit într-un fel melodios dar cu cea mai mare indignare.

— Ce faci tu aici? întrebă noul venit, care avea o mutră veselă, cu creţuri pe lîngă ochi. Ceilalţi tăcură, lungind gîturile spre ei.

— Cum ce fac? întrebă Friedmann, mirat că un soldat îl tutuieşte.

Era, cu casca în cap, cu un cot mai mic decît rusul înalt, cu căciula lui imensă, şi se uita în sus la el, făptură firavă în manta ***bleu-horizon,*** cu curele şi toc de revolver, cască franţuzească deasupra unui obraz triunghiular, supt, cu ochii cu pleoape înroşite, în faţa rusului imens, spătos, cu manta cenuşie, care, cu căciula pe ceafă (un smoc de păr blond îi atîrna pe frunte), îl privea de sus, cu pumnii în şolduri.

— De ce tu tragi în neamţul ăla? întrebă rusul.

Friedmann, uimit, zise:

— Păi, sîntem în război cu ei! Sînt inamici!

Răspunsese maşinal, cum ar fi răspuns în calitate de ofiţer, oricărui soldat. Ruşii ceilalţi întrebau; cel cu smocul galben pe frunte le răspunse şi răcnetele începură şi mai vîrtos.

— Ascultă, tu! zise cu tărie rusul care vorbea româneşte, ameninţîndu-1 cu un deget gros care ieşea dintr-un pumn foarte mare, pistruiat şi cu păr roşcat pe el. Tu pleci îndărăt, altfel te împuşc! Auzi? Nu sîntem în război! Noi, soldaţi! Neamţul, soldat! înţelegi? Noi nu facem război! Noi nu tragem. Nemţii nu trag! înţelegi? Tu tragi, nemţii cred că noi nu... că noi necinstiţi, că minţim! înţelegi? Prostule!

îl mustra cu vehemenţă şi destul de furios, dar părinteşte, deşi nu putea să aibă mai mult de treizeci şi cinci de ani faţă de cei douăzeci şi şapte ai lui Friedmann. Acesta însă era atît de mirat şi tulburat, încît, mai mult ca să se lămurească pe sine însuşi, întrebă înciudat:

— De ce staţi aici, dacă nu faceţi război? De ce nu mergeţi acasă, în Rusia?

Cedalţi săriră pe interpret, curioşi.

— Şto, şto?Ştoskajit?>

Acela le spuse, şi oamenii vorbiră toţi deodată, cu mare seriozitate, iar interpretul îi spuse lui Friedmann:

— Stăm pînă ne cheamă.

— Cine să vă cheme?

Omul rîse şiret.

— Cineva.

Le explică şi celorlalţi, care rîseră şi ei, dînd din umeri cu aerul unor oameni care nu vor să vorbească. Unul însă răcni gros ceva la

' Ce? Ce? Ce spune?

interpret. Friedmann prinse cuvîntul ***spion.*** Interpretul răspunse de sus, liniştit şi cîntător:

— A şto! Niet, niet, on nic spioni on durak.[1]

Friedmann, exasperat de scena asta, care i se părea ciudată şi extravagantă, strigă:

— Vreau să vorbesc cu locotenentul sau cu căpitanul! Unde e căpitanul vostru?!

Tălmaciul îi aruncă o privire printre gene, cu un feî de zîmbet lăuntric, un zîmbet tainic, vece, ironic. Ceilalţi săriseră iar.

— Şto? Şto? Şto skajit?

Uriaşul le spuse şi la ultimele cuvinte începu să rîdă. Şi ei rîdeau. unii tare de tot, roşindu-se la faţă şi îndoindu-se în două; băteau din cizme de duduia pămîntul şi urlau de rîs, învîrtindu-se în loc şi ţinîndu-se de pîntece. Friedmann era din ce în ce mai supărat pe soldaţii ăştia suciţi care-1 ţin în loc de nu-şi poate face meseria (deşi bănuia vag că nici n are să-şi mai facă meseria) şi peste toate, mai şi rîd de e! de-i trec sudorile.

Unul, tot întrerupîndu-se cu hohote care-1 zguduiau tot, îi spuse ceva tălmaciului; i se ascuţea vocea la sfîrşit, şi apoi începu să i se gîtuie glasul şi să rîdă stins, cîrîind ca un cocoş şi rezemîndu-se de peretele tranşeei. Tălmaciul rîse şi el, şi-i spuse lui Friedmann:

— Auzi, tu? Oamenii ăştia zic că nu-i bine să te duci unde-s ofiţerii noştri! Mai bine du-te tu la casa ta! Unde-s ei, nu-i bine!

Şi începu să rîdă şi el de-i pierea glasul. Friedmann se-ntoarse în călcîie şi plecă repede. Cînd se apropie de capătul Cranşeii, îl apucă rîsul şi pe el, amintindu-şi de figurile joviale şi aprinse care rîdeau cu o poftă nebună. Apoi se întrebă deodată: „Dar ofiţerii lor? Aşa e: n-am văzut nici unul". Şi înţelese şi unde erau ofiţerii ruşi; îi pieri rîsul de pe faţa. Apoi dădu din cap, cu seriozitate, şi zîmbi singur, cu un zîmbet rece şi de o ironie ascunsă, ce semăna cu al soldatului rus care vorbea româneşte.

Cînd se înapoie Ia comandamentul regimentului, i se spuse îndată că regimentul nu mai intră pe front, ci urmează să fie îmbarcat *în* vagoane la cea mai apropiată rampă. Şi, într-adevăr, în noaptea aceleiaşi zile, un tren lung se ura şi şerpuia printre dealurile moldove-

[1] **Aş! Nu, nu e spion, e un nătărău.**

iicşti, încărcat cu oameni, cu cai, cu puşti, mitraliere, mortiere de tranşee, lăzi cu muniţii, bucătării negre şi fumegînde, căruţe, telefoane, lămpi de semnalizare, trompete, doi cîini ai soldaţilor şi un steag într-un toc de piele.

Friedmann călătorea cu soldaţii din compania lui înu-un vagon de vite în care oamenii făcuseră un foc pe o foaie de tablă pusă pe jos. Vorbeau încet, mormăind somnoroşi. El se culcă înfăşurîndu-se într-o pătură, într-un colţ al vagonului, şi adormi în curînd, sleit de oboseală.

îl treziră glasuri care vorbeau tare, răcneau, rîdeau. In ultimele două secunde ale somnului, visă că se află într-o tranşee germană, că e ameninţat să rămîie acolo, să nu se mai întoarcă, din propria lui vină; ştia bine că el e de vină, că acuma e pierdut; deodată apărură în tranşee ruşii bărboşi din ziua precedentă, care începură să rîdă cu hohote uriaşe şi să-1 arate cu degetul: *el* era de vină; ştiau şi ei şi rîdeau de el, să se tăvălească pe jos, nu altceva; rîdeau fără nici o îngăduinţă sau milă. „Au dreptate", se gîndi Friedmann în vis şi se trezi, tulburat şi asudat.

Visase ruşi fiindcă trenul se oprise într-o gară mică sau o haltă plină de soldaţi ruşi, care asediau vagoanele şi vorbeau cu soldaţii din regimentul unu grăniceri: auzise glasurile lor groase şi violente prin somn, şi începuse să-i viseze pe cei văzuţi cu o zi înainte.

Se desfăşură din pătură şi se ridică într-un cot. Nu vedea mai nimic: soldaţii se adunaseră grămadă la uşile vagonului, astupînd vederea. Doar printre bocancii şi printre picioarele lor îmbrăcate în moletiere *bleu-horizon,* se zăreau feţele roşcovane sau palide ale celor de jos, care stăteau pe linie şi vorbeau cu cei din vagon; alţii forfoteau ca un furnicar printre şine şi împrejurul clădirii gării; iar deasupra lor se zărea cerul cu norii învălmăşiţi, plumburii, ai unei dimineţi urîte şi geroase.

Soldaţii făceau schimb de ţigări şi pachete de tutun cu cei de jos.

— Unde vă duceţi? Pe front, da? întrebă un rus.

— Nu ştim, răspunseră vreo doi, iar un al treilea repetă:

— Nici noi nu ştim.

— Nu vă duceţi, măi oameni buni, zise moldoveneşte, îndulcind vocalele ca un rus, soldatul de jos - de bună seamă vreun moldovean dintre Prut şi Bug. Nu fiţi proşti, nu vă duceţi. Plecaţi care încotro pe

la casele voastre şi împărţiţi-vă moşiile boieriului, şi cînd or vini ofiţerii să vă mintă, trageţi în ei ca în cîni!

— ***Skajiih, koroliarastreliati!***[1], mîrîi unul cu umerii obrajilor masivi, care stătea cu fălcile strînse, încruntîndu-şi sprîncenele galbene ca paiul griului; şi insistă cu o încăpăţînare sălbatică, plină de ură: ***Skaji, skaji!***[2]

— Mai bine vă duceţi la Ieşi şi-1 alungaţi dracului pe rege din palat, cum l-or alungat ai noştri pe împăratul Neculai! Aieştea trebuie numaidecît puşcaţi, muma lor de trîntori!

Oamenii ascultau, ca un zid de spinări mute, din care Friedmann nu înţelegea nimic. Şi ştia că peste o clipă, unul avea să se uite peste umăr, să vadă dacă ofiţerul, el, Friedmann, îi supraveghează. Fără să ştie de ce, fără să se gîndească nici o clipă înainte, se culcă iar, şi-şi trase pătura peste cap.

Nu mai auzea decît cuvintele, fără să-i vadă pe cei care vorbeau. Veneau şi glasuri de la vagoanele mai depărtate, şi rîsete. Unul răcnea pe româneşte, cu voce de om de dincolo de Milcov sau poate chiar de dincolo de Olt, voce uscată, răsunătoare, tăioasă:

— Vino cu noi, mă Ioane! Haide, mă!

Aici, aproape, un glas limpede de tenor strigă ceva pe ruseşte. Cel care vorbea moldoveneşte zise:

— Noi pe ofiţerii noştri i-am alungat, fraţilor; le-am rupt epoleţii şi le-am mai dat şi un picior în c...; amu ne-om duce şi-om face rînduia-lă fiecare pe la căşile noastre, care de unde sîntem; cu binişorul ori cu săcurea şi cu puşca. Da' voi să nu staţi, măi. Nu fiţi proşti să staţi!

— Ai dracului sînteţi voi, îngînă unul din grăniceri.

— Ce, frăţioare, nu crezi? Ia arată-mi tu mie un ofiţer, în tot trenul aista! cinci batalioane sîntem; da' caută tu un ofiţer, unul, de sămînţă să fie!

In acelaşi timp, cîţiva ruşi vorbeau insistent şi tare în limba lor şi el le răspunse ceva. Se auziră strigăte, căci vagonul se zdruncină şi tampoanele zăngăniră metalic. Apoi, abia simţit, trenul începu să se mişte tot mai repede. Afară se auzi cineva strigînd:

— Ia faceţi loc, măi! Dă-mi o mînă, mă!

[1] **Spune-le să-1 împuşte pe rege!**

[2] **Spune-le! Spune-le!**

Era o voce hotărîtă şi tinerească, pe care Friedmann o recunoscu îndată: a lui Cozianu, un sublocotenent de optsprezece ani, care făcuse două luni de front în compania lui. îl auzi cum se urcă din mersul (renului, gîfîind, şi cum întreabă:

— Ce face don' locotenent? Unde e?

— Doarme, răspunseră cîţiva soldaţi.

Pe cînd trenul mergea încet şi locomotiva şuiera prelung, apoi scurt, ca nişte semnale, Friedmann auzi cizmele lui Cozianu cum se apropie scîrţîind de el, şi se simţi zgîlţîit.

— Domnule locotenent!

Se prefăcu trezit brusc dintr-un somn adînc. Tînărul Cozianu se aplecă asupra lui.

— Domnule locotenent, sculaţi-vă: trebuie să vă raportez ceva, murmură el.

Era un băieţandru înalt, brun, osos, cu ochi întunecoşi cufundaţi sub sprîncene; gulerul uniformei îi era prea larg. Umbla cu casca în cap şi cu revolverul şi porthartul agăţate mereu pe el, de parc-ar fi fost în tranşee. Friedmann îl trase la o parte:

— Ia spune, zise el freeîndu-şi faţa cu palmele.

Se rezemase de uşă. Cellalt se Unea cu mîna de peretele vagonului.

— Vă raportez imediat; se opreşte trenul peste cinci minute, zise el. Părea tulburat, agitat. Se uita la soldaţi, cercetător şi bănuitor.

— De unde ştii că se opreşte trenul?

— I-am spus domnului colonel Vasilache ce se întîmplă, şi a dat ordin să-1 tragă 1?. doi kilometri afară de staţie, că e bucluc, zise simplu tinerelul.

Friedmann î! privi mirat: nu s-ar fi aşteptat. Dimitrie Cozianu era un tip şters, un ofiţer serios şi conştiincios, dar tăcut, rezervat, plicticos, Şi iată că deodată devenise activ, se dusese- la colonel (în unicul vagon de persoane al trenului), îl anunţase.

Trenul se opri în plin cîmp pustiu şi îngheţat. Soldaţii erau tăcuţi, închişi în ei. „Abia aşteaptă să plec ca să stea de vorbă", se gîndi Friedmann şi sări jos pe balastul liniei.

—- Vino-ncoace, Cozianule. îa spune: ce s-a întîmplat?

Porniră în jos pe cîmp. De-a lungul trenului, alţi oameni se dădeau jos, unii urinau, alţii căutau lemne- să aprindă focul.

— Domnule locotenent, n-aţi auzit pe ruşii ăia?

— Nu, dormeam, minți Friedmann.

— A, era lată rău! începuseră să-i convingă pe soldați că trebuie să ne-mpuște pe noi, să pornească spre Iași să facă revoluție... Se cutremură șandramaua rău de tot! Șuți că la ora asta maximaliștii sînt stăpîni pe situație la Petrograd?

— Nu, n-aveam idee. Maximaliștii sînt revoluționarii'din noiembrie, ăia care l-au dat afară pe Kerenski?

— Da; sînt un fel de socialiști, dar radicali rău. Armatele s-au descompus toate: totuși, dacă fac toate sfaturi de soldați și o iau spre Petrograd, s-a isprăvit! Se face revoluție și la noi. Asta i-o datorăm adormitului aceluia, incapabilului aceluia de Brătianu, care ne-a făcut să pierdem războiul, să intrăm nepregătiți, să ne retragem și cînd nu era nevoie... animalul!

Friedmann tăcea mirat de izbucnirea puștiului. Nu se așteptase să aibă un om politic în companie. îi venea să rîdă de patima cu care acesta îl înjura pe președintele Consiliului de Miniștri. Răspunse cam amar:

— Eh, Brătianu. Parcă de un om e vorba? Dacă nu era el, erau alții.

— Asta-i adevărat: o bandă de incapabili, de corupți! Au dreptate rușii: ar trebui să ne ducem la Iași și să-i împușcăm. ***A propos*** de asta, știți că chiar la Iași ne ducem?

— Ce vorbești? De unde știi? Ce căutăm noi la Iași? întrebă Friedmann mirat mai mult de faptul că junele cunoaște secretele regimentului, decît că merg cu toții la Iași.

Dimitrie Cozianu rîse:

— Nu pot să vă spui; dar mergem să schimbăm pe patru vînători, să facem de gardă la palat și la Consiliul de Miniștri. Nu fac eu o dată de gardă să-i împușc pe toți!

— N-ar fi o idee rea, spuse rece și calm Friedmann.

Cozianu îl privi distrat și începu să rîdă:

— Eu să fiu domnul colonel Vasilache, nu v-aș pune de gardă la palat!

— Dă-i în mă-sa de cutre, zise Friedmann, scîrbit. Ei, ce mai voiai să-mi spui, că uite iar au început să se urce în vagoane: plecăm.

— V-aș ruga să-mi permiteți să le vorbesc soldaților, ca să liniștesc spiritele, mai ales că sînt în companie doi din niște sate unde au ai mei moșii.

— Măi, tu ești bun de politician - zise Friedmann - să te faci deputat după război.

— Am mai avut oameni politici în familie, rîse tînărul cu modestie silită, Uufașă.

— Te pomenești că ești rudă cu Bonifaciu Cozianu?

— Mi-a fost unchi mare, era frate cu bunicul meu. îmi permiteți să le vorbesc?

— Fă cum vrei, zise plictisit Friedmann.

îi trecuse veselia. Bonifaciu Cozianu! Alt ilusUu bandit de neam mare. Se distinsese în timpul răscoalelor din 1888, cum se distinsese în 1907 domnul general Averescu, care acuma comanda irmata de pe front și trimitea la moarte pe țăranii pc-ai căror frați îi impușcase îot el. Halal! îl cuprindea o scîrbă, o revoltă, cu care n-avea ce să facă. Aveau dreptate rușii: să dea totul peste cap și să înceapă de la început. „Dar noi n-avem maximaliști", se gîndi el cu o amărăciune întunecată. Se urcă alene în vagon, căci locomotiva fluiera și oamenii veneau în goană spre trenul care aștepta, sus pe terasament, profilat în dreptunghiuri negre, și linii negre, și cercuri negre pe cerul plumburiu unde zburau cîrîind ciori. Se urcă în vagon în clipa cînd Cozianu îi și adunase pe soldați în poziție de drepți, pe două rînduri, și le vorbea. Cînd intră Friedmann, se opri și salută, așteptînd.

— Dă-i înainte, zise Friedmann și se-ntoarse să se uite afară și să-și aprindă o țigaretă, pe cînd uenul se urnea și începea să alunece pe linie.

Junele Cozianu vorbea tare, ferm:

— Uite-aici, proiectul de lege pentru împroprietărirea țăranilor. Vi-1 dau, să-1 citiți. Mă, care sînteți din Dobrunu și din Reviga, spuneți-le și ăstora, că voi doar mă cunoașteți, știți ce moșii are taică-meu și mătușă-mea, coana Elena Vorvoreanca, și coana Olga Duca, și domnul Șerban Lascari, prin partea locului: ăștia numai rude de-ale mele, bașca alți proprietari. Ne taie pe toți la cinci sute de pogoane! Ați înțeles?

Freidmanî! se întoarse să-l vadă. Era mai mirat ca oricînd. Da, era bun de deputat junele. Şi nu-i plăcea. Era îndrăzneţ,, inteligent, energic. Dar ceva nu-i plăcea ia ei.

— Dacă vă spui eu, care sînt neam de neamul meu proprietar de moşie, puteţi să mă credeţi, spunea Cozianu. Soldatul care o să fie viteaz şi cu credinţă faţă de comandant şi faţă de jurămîntul său militar are să primească mai mult la împărţeală! Şi care e decorat, şi mai mult! Asta, ca să ştiţi. Pe loc repaus! Liber!

îi lăsă ca să se apropie de Friedmann, ştergîndu-şi fruntea cu mîneca mantalei şi şopti:

— Nu sînt bun de deputat: nu ştiu să vorbesc.

— Ba cred că ai vorbit foarte bine din punctul dumitale de vedere, zise Friedmann rece.

Junele Cozianu nu simţi schimbarea de ton: rîdea în sine.

— Deşi chiar pentru un deputat - şopti el - nu era uşor; ăştia de pe la mine au dat foc şi în 1888, şi în 1907; în 1907 s-a tras cu tunul în sat; aşa că vă închipuiţi ce sentimente nutresc faţă de noi, proprietarii. Totuşi, o să vadă proiectul de lege: măcar atîta lucru a făcut bun acel trîndav de Brătianu. N-avem încotro, trebuie să ne modernizăm, să facem reforme, altfel ne ajunge revoluţia şi pe noi.

— Mda, îngînă Friedmann, rece. Nu, nu-i plăcea. Politician, pozitiv, practic: de sufletele oamenilor ăstora cu care se juca întorcîndu-i pe degete, jucîndu-le speranţa împroprietăririi sub nas, nici că-i păsa. Lui Friedmann îi era chiar ruşine de scena la care asistase. Se gîndi: „N-ar fi trebuit să-l las să le vorbească. Altă dat' n-am să-l las". Se uita la feţele de ţărani ale soldaţilor, flăcăi tineri şi prost hrăniţi, osoşi şi gălbejiţi; vorbeau între ei, încet, împrejurul unuia care citea proiectul de lege, şi la domnul sublocotenent Dimitrie Cozianu, subţire, uscăţiv şi cu ochi focoşi cufundaţi sub sprincene. „I-ai pîrlit. Şi tu eşti un tîlhar", se gîndea Friedmann, simţind o bruscă antipatie faţă de Cozianu. Se gîndi la ceilalţi ofiţeri din compania lui: Dumitriu, cap pătrat de militar care-şi făcuse şcoala militară în Prusia; Apostolescu, depravat şi sceptic. „Toţi sînt aşa, şi-şir bat joc de ăştia, sau îi ţin în frîu."

Cozianu se apropie de urechea lui.

— Ştiţi ce m-am gîndit? In fond, Brătianu nici n-a lucrat aşa de rău: întîi cu tunul, şi pe urmă cu împroprietărirea. întîi le frîngi şira spinării, pe urmă le astupi gura. Ce pezevenghi!

Friedmann nu răspunse. Cozianu urmă:

— Ar trebui împuşcat, imbecilul: ne-a dus la dezastru. Era bun pentru politica internă; dar cea externă şi războiul, le-a făcut ca un netrebnic.

— Cine să-l împuşte? Dumneata? întrebă Friedmann, rece. De ce? Ai ceva cu el?

— E incapabil, zise junele cu o aprindere sumbră şi stăpînită.

— Nu înţeleg, răspunse Friedmann.

Cellalt nu spuse nimic. Soldaţii vorbeau între ei, cu glas scăzut. Trenul mergea spre Iaşi.

III

Nu trecuse iarna; nu trecuseră două luni de cînd erau la laşi, şi de cînd companiile regimentului unu grăniceri făceau de gardă la marele cartier general, în casa lui vodă Cuza, pe Lăpuşneanu, la palatul regal, în clădirea şcolii militare, în sus, spre Copou, şi la Consiliul de Miniştri, şi la misiunea militară aliată. Era o zi luminoasă dar încă rece, soarele strălucitor lumina printr-o abureală albăstrie şi glacială; şi în dimineaţa asta, Friedmann mergea pe stradă, condus de tînărul Cozianu care-i vorbea insistent şi pe nerăsuflate. Friedmann îl asculta, dar o parte din atenţia lui rămînea pentru strada plină de lume, civili cu ghete de piele şi bocanci, cu pălării moi, înecaţi în riul de ofiţeri de toate gradele şi de toate armele, unii cu cizme de lac, galoane aurite, proaspete, pudraţi, înţepeniţi cu monoclul în ochi, alţii mai descheiaţi, mai murdari, cu chipiele pe ceafă, alţii zdrenţăroşi, palizi, cu un aer de sfială aproape dement: erau cei veniţi în permisie de pe front. Umblau pe trotuare, pe mijlocul străzii, cu cucoane la braţ, care arborau fustele scurte, pălăriile largi, imense, gulerele de blană, ale acelui an de mizerie şi de haos, în care nici cei mai bogaţi nu aveau blăni întregi, în care moda asculta de poruncile secrete ale fabricanţilor de stofă şi scurta cît putea, în care însă din

ciurucuri, din resturi de catifea, de stofă, de dantelă şi de organdi, femeile îşi făceau pălării de o mărime nemaivăzută din anul 1789. Fardate, cu guriţa mică, cu ochii cît mai mari, se plimbau la braţul ofiţerilor cu cizme de lac, rîdeau tare, vorbeau despre afaceri, aranjau vînzări şi cumpărări din depozitele militare, ambuscări de oameni care nu voiau să-şi lase pielea pe front, contra unor şperţuri de mii sau zeci de mii de lei, şi între două cifre aruncau ocheade ofiţerilor francezi care treceau în maşini ale Statului-Major, şi celor ruşi care aveau cele mai frumoase, mai zgomotoase şi mai rapide automobile din Iaşi; patrule de cazaci călări, cu bărbi mari, dădeau lumea la o parte de pe mijlocul străzii şi se uitau în dreapta şi în stînga după soldaţii nişi, căci ce mai rămăsese credincios ţarului se strînsese sub aripa comandamentului armatei şi a automitralierelor cazarmate la Socoîa.

Toată lumea asta îi dădea lui Friedmann simţămîntul că visează. Nu-i înţelegea. Vorbea cu ei, şi ei îi răspundeau, dar lui i se părea că vorbesc aită limbă, sau că nu-l înţeleg, că nu-l pot înţelege; era o senzaţie chinuitoare; cîteodată îi era frică să nu înnebunească; de altfel de luni de zile îşi simţea capul greu, ameţit, oboseala anilor de front, şocul nervos cînd fusese o dată îngropat dc un obuz de 210, aproape de Mărăşti, îi lăsaseră cu o somnolenţă permanentă, cu un fel de nepăsare care-i făcea să meargă la atac în picioare, fără grabă. Nu-i mai păsa de nimic. Doar uneori, la cîte-o întâmplare prea îngrozitoare, îl zguduia durerea, deznădejdea, şi-l trezea, în furii cumplite, în revolte care se topeau în propria lor oboseală. Dar de obicei, nu-i păsa de nimic. Nici acuma, cînd junele Cozianu îi turuia la ureche, aproape că nu-i păsa dc ioc.

— ...şi ştii cum le a venit ideea? Tot discutau ei, în special Nicu Prodan, care nu ştie să vorbească decît de ce-a văzut ia Petrograd, şi de Ulianov-Lenin, marele om al maximaliştilor, şi despre Leo Troţki, şi despre tactica lor cînd au pus mîna pe putere în noiembrie, *bref,* îi înnebunise pe toţi, şi nu ştiu care, mi se pare văru-meu Ghighi Duca, o dată îl aude că oftează: „Domnule, o sută de baionete să avem! O sută!" Atunci am vorbit eu foarte calm, ca să-i epatez: „Domnilor, cînd vreţi, vi-l aduc pe sală cu iot Consiliul de Miniştri, legaţi cot la cot, şi proclamaţi Republica". îţi închipui c-au rămas cu gurile căscate. Dar cînd am început eu să ie explic care e suirea de spirit în regimentul nostru, la ceilalţi comandanţi de companii, şi le-am vorbit

de dumneata, de „Mihai Viteazul", „Legiunea de Onoare", ordinul „Sfîntul Gheorghc" cu spade, „Coroana României" cu spade, „Steaua României" eţetera, şi ce fel de tip eşti, şi eţetera, mă rog, i-am făcut praf. Sînt nişte nebuni, oameni tineri, energici, îndrăzneţi, care aveau nevoie numai de ceva trupe. Ţi-am spus, Nicu Prodan e cîştigat de ideile maximaliştilor, el scotea înainte de război revista ***Progresul social,*** e un gazetar de mare talent...

— Am auzit de el; l-am şi citit, zise Friedmann.

— ...ei, şi pe urmă Ghighi Duca, el e de fapt omul cu ideea, fiindcă e un om căruia nu-i e frică de nimic pe lume; înţelegi? Nu-I sperie nimic. E un om fără Dumnezeu, fără lege, fără nimic. Şi are chef să fie mare, asta e părerea mea, dar e indiferent ce vrea el: o să vedem atunci cît loc îi lăsăm. Pe urmă e unul Fănică Niculescu, mai bătrîn ca noi (şi Nicu Prodan e peste treizeci, dar Fănică e aproape de patruzeci), şi savant, filozof, în fine, are o diplomă din Germania, sau n-o are, dar în orice caz a studiat acolo filozofia, un cap, un gînditor! Şi ce admir eu la el, e un om de o consecvenţă nemaipomenită: dacă spune A, merge pas cu pas pînă la Z; el a fost cel ce-a împins toată discuţia pînă la ideea loviturii de stat...

— Bine, dar să ştii că încă n-am înţeles ce vreţi, spuse Friedmann, cu o ciudată nemulţumire; ceva nu-i plăcea, deşi se simţea atras ca de o fascinaţie atotputernică de ideea răsturnării regelui şi guvernului.

— Esenţialul e să-l dăm peste cap pe vodă, să proclamăm republica şi reforma agrară, fiindcă ai văzut şi dumneata cît sînt de sensibili soldaţii din tranşee la ideea să li se dea pămînt. Fănică Niculescu spune mereu: „Dacă nu facem reforme, se dărîmă tot, ca în Rusia, şi pun mîna pe putere fel de fel de oameni, lucrători din fabrici, meseriaşi, în fine, proletarii".

— Şi ce, ar fi o catastrofă? întrebă Friedmann.

Cozianu zîmbi:

— Uite ce e, deviza noastră e să discutăm programul după proclamarea republicii. Ştiu că nu ţi-am vorbit de toţi, trebuie să-i cunoşti: e un prieten al meu, Titel Negruzzi, care a fost şi el pe front, artilerist, un băiat de viaţă, dar de un curaj nebun, un temerar, n-are multe în creier, exceptînd păsărelele, dar e un om de acţiune, şi asta ne trebuie, pe urmă...

Friedmann încetă să mai asculte. îl apucase iar somnolența.-Ce voiau oamenii ăștia? Ce voiau soldații, ruși sau români, era simplu: pămînt. Să împartă moșiile și să muncească pămîntul, să mănînce bine. Dar ăștia? O nepăsare ostenită, o încețoșare a minții îl însoțiră tot drumul. Apoi intrară amîndoi într-o casă, își lăsară mantalele într-un antreu friguros și pătrunseră într-o odaie plină de fum, unde vreo șase-șapte sublocotenenți și locotenenți vorbeau de-a valma, cu păhărelele de coniac în mînă. La apariția lor se făcu tăcere. Friedmann salută și se așeză. Se uită împrejur: un locotenent care începea să chelească prematur, cu un cap de statuie romană din epoca republicană, bărbătesc, cu trăsături clare, energice, cu gura fermă și ochii albaștri, fulgerători: cine era? Nicu Prodan sau Fănică Niculescu? în cursul discuției se dovedi că e Nicu Prodan. Fănică Niculescu era un elev-plutonier care începea să încărunțească, tuciuriu, cu sprîncene lungi, stufoase, mefistofelice, deasupra unor ochi ciudați, tulburi și palizi, unul gălbui, cellalt verzui. Un locotenent subțire, palid, cu mîiniie albe și osoase, părul blond, mustăcioara blondă și pielea ca de fată, era Ghighi Duca; îl ghici după inelul cu stemă. Roșu și bucălat, Gogu Apostolescu îl salută pe Friedmann; se vedea că își iese din fire de mulțumire că se află amestecat într-o conspirație; iar lîngă el, un tînăr frumușel și brun, cu mustăcioară, căruia-i sticleau ochii de băut ce era, se dovedi a fi domnul sublocotenent Negruzzi, căruia toată lumea îi spunea Titel și despre care Gogu Apostolescu îi suflă confidențial la ureche lui Friedmann că „nu e din Negruțeștii moldoveni, e dintr-o familie din Vîjcea, foarte bună familie, dar nici o legătură cu Costâche Negruzzi ețetera, știi? Nimic."

Ghighi Duca îl salută cu politețe pe Friedmann, iar Nicu Prodan îl luă de mînă și-i spuse impetuos:

— Dumneata ești omul nostru! Cînd dăm lovitura?

— Oricînd vreți, spuse Friedmann, posac.

Ceilalți rîdeau admirativ, Dimitrie Cozianu îi făcu cu ochiul lui Ghighi Duca, cu aerul de a-i spune: „Ei? Ce zici? Nu-i cum ți-am spus eu?"

— Asta e soluția, singura! exclamă Nicu Prodan: ***De l'audace, encore de l'audace, toujours de l'audace!***[1]

[1] **îndrăzneală, iarăși îndrăzneală și mereu îndrăzneală! (Danton.)**

Friedmann asculta, da din cap, răspundea, căci discuția reîncepu învălmășită.

— Trebuie să luăm legătura cu Averescu! Să se ducă Ghighi la Bacău la Statul-Major al armatei! Să-1 atragem de partea noastră pe Iorga! Ce facem cu misiunea militară franceză? Cine vorbește cu socialiștii? N-o să facă nimic socialiștii, de cînd 1-a asasinat pe Max Wechsler domnul Brătianu al dumitale! De ce al meu, domnule? Și pe urmă trebuie căutat domnul Frimu, sau Ghelerter, sau Bujor. Sînt arestați! Ba nu sînt! Ba sînt, știu eu!

Friedmann părea atent și răspundea limpede și pe scurt; știa că pare atent, și poate chiar era; dar dincolo de ce judeca și vorbea și vedea acum era oboseală, îndoială, absență; ar fi preferat să doarmă, dacă n-ar fi fost și o anumită îngrijorare și nemulțumire care-1 făcea să se întrebe: „Ce fac oamenii ăștia? Ce e greșit? Ce nu e bine? E ceva cu totul greșit undeva, ceva care n-ar trebui să fie, o greșeală, da, da, o greșeală, o greșeală gravă, dar care? Unde este?"

Căuta, sfredelind, sfredelind mereu, dar nu găsea decît ceață. „Sînt prea obosit, m-a distrus frontul", își zise el.

— Domnilor, cunosc eu pe comandantul automitralierelor rusești de la Socola, spuse Ghighi Duca: e revoluționar și el; dacă vreți, îl aduc mîine.

— Da - spuse Nicu Prodan — dar unde ne adunăm? O să atragem atenția, și ne trezim arestați.

— Cunosc eu o cucoană, zise Titel Negruzzi, care pînă atunci tăcuse. O adoratoare de-a mea, adăugă el în atenția generală. Ceilalți începură să rîdă.

— Familie, vecini? întrebă Nicu Prodan.

— Toți ai casei au intrat în spital: gripă infecțioasă. A rămas singură. De altminteri, domnilor, frumușică; foarte, foarte! Și suflet nobil, capabil de sacrificiu. O ființă de elită. .

— Nu vreau muiere, zise Ghighi Duca. N-am încredere.

— Garantez pentru ea! Ce, capul meu nu e în joc? exclamă Titel Negruzzi. Sau ți-e frică?

Ghighi Duca se făcu roșu la față.

— Voi, ăștia de pe front, sînteți insuportabili cu aerele voastre, parcă numai voi aveți curaj, zise el.

Prodan rîse.

— Ai să fii obligat să te duci şi tu pe front; altminteri n-ai ce le face: ei au dovada!

— O să mă duc! exclamă Ghighi Duca, înciudat.

Fănică Niculescu spuse:

— Da, dar după revoluţie: să nu ne risipim pînă atunci în false probleme. Adevărata problemă acuma e arestarea lui vodă, a lui Brătianu şi compania. Chestie de metodă. Să procedăm metodic. întîi asta şi pe urmă ne punem celelalte probleme şi le dezlegăm sau nu.

— Nu vreau o femeie printre noi! N-am încredere! Toate conspiraţiile descoperite au fost descoperite prin femei!

— Ei, dar unde vrei tu să ne adunăm? întrebă Nicu Prodan.

— Nu ştiu, o să ne gîndim, răspunse Ghighi Duca.

— O să ne gîndim şi o să continuăm să ne adunăm aici, pînă dăm de bucluc! exclamă Titel Negruzzi; nu înţelegi că garantez de ea? Vrei să fiu delicat? Cum vrei să mă exprim ca să înţelegi dumneata?

Ghighi Duca îl privi zîmbind.

— Eşti chiar atît de sigur de ea, dumneata?

Titel Negruzzi deveni demn şi serios.

— Te rog să nu faci insinuări necavalereşti faţă de o persoană pe care nici nu o cunoşti.

— Cum o cheamă pe cucoana dumitale? întrebă Fănică Niculescu.

— Doamna Hagibei.

— A, e verişoara cu mine şi cu Ghighi! exclamă Gogu Apostolescu. Şi cu Dim Cozianu! Sîntem liniştiţi, domnilor, chiar trei rude deodată n-o să trimită ea în faţa plutonului de execuţie.

începură toţi să rîdă. Nicu Prodan zise:

— Ei, Duca, cred că de data asta n-ai ce obiecta! O cunoşti, ţi-e rudă...

— O cunosc, şi tocmai de-aia n-am încredere în ea! strigă Ghighi Duca, tulburat.

— Fugi de-aicea, domnule, spuse Gogu, încîntat de succesul său cu gluma de adineauri, doar nu ţi-e frică să te dea de gol tocmai pe tine, sau pe mine, sau pe Dim!

Ghighi Duca tăcu, înăbuşindu-şi răspunsul: „Ba da! tocmai de asta mi-e frică!" Nu putea să explice de ce se temea, care erau motivele; şi, la urma urmei, Augusta nu putea trimite în faţa plutonului de execuţie zece oameni fiindcă era supărată din amor pe unul din ei.

Friedmann nu urmărise ultima parte a discuţiei. Se întreba mereu: „Ce greşeală fac oamenii ăştia? Şi ce greşeală fac eu?" Se trezi din visare numai cînd oamenii începură să se ridice, să-şi încheie tunicile, să se încingă. Atunci se sculă şi ei în picioare, îşi luă rămas bun şi plecă. Cozianu se ţinu după el. Era însufleţit.

— Ei? Ce zici? Ce faci? O să cîştigăm partida, nu-i aşa? Cu siguranţă, nu?

„Uite ce mut era pe front şi cum a dat dc politică, a şi început să vorbească!" se gîndea cu mirare Friedmann. Junele Cozianu, surescitat, îi tot dădea ghes:

— Dumneata ce crezi? îţi plac băieţii? îţi place ideea? O facem? Ce zici, o facem?

La toate întrebările, Friedmann zîmbea politicos şi murmura:

— Da... da... sigur că da... evident... da, da, desigur.

IV

A doua zi, Dim Cozianu îl duse pe o străduţă, liniştită, nu departe de strada Lăpuşneanu, în casa cu o cuşcă de fier cu geamlîc colorat la intrare, în care locuia doamna Hagibei: Titel Negruzzi îi arătase casa în cursul dimineţii, şi asta se întîmplă scara. Nu erau primii: se afla deja acolo Titel Negruzzi, instalat ca la el acasă, Gogu Apostolescu, băut (era mereu băut. de cînd se afla la Iaşi şi-şi putea procura alcool), si încă vreo doi pe care Friedmann abia şi-i aduse aminte din ziua precedentă. Apoi sosi Nicu Prodan şi după el Fănică Niculescu. Se şi făcuse fum de tutun; doamna Hagibei zîmbea amabil şi fermecător, arătîndu-şi dinţii albi şi frumoşi, se mişca de la unul la cellalt, oferindu-le ceai şi prăjituri mici de tot şi fără gust.; Titel Negruzzi însă îi ceruse:

- - Nişte lichide mai acătării, *cherc amic,* nu ai mătăluţă?

Şi atunci Augusta le aduse coniac şi păhărele.

— N-am pahare de coniac, o să vă dau în astea de ţuică, spunea ca a!intîndu-se.

Trecu pe la fiecare. Friedmann stătea şi se uita împrejur. Cînd Augusta trecu prin faţa lui, simţi mirosul puternic, pipărat, al unui

parfum franţuzesc, scump. Asta îl făcu să ridice capul, nici el nu ştia de ce, şi să se uite la Augusta: pînă atunci nu fusese atent la ea. O văzu cum circulă printre bărbaţii aşezaţi pe canapea, pe fotolii, pe marginea patului; cum circulă cu pleoapele plecate, pudic, ca o mironosiţă, mestecîndu-şi şezutul puternic. Surprinse o privire tîmpă a lui Gogu Apostolescu, care fixa absorbit acest şezut, priviri ale celor doi tineri cărora el, Friedmann, nu le reţinuse numele, şi care o mîncau din ochi pe Augusta, fascinaţi, prostiţi de poftă. Dar Augusta nici nu observa, după cîte s-ar fi zis. îi zîmbea dulce, amoros, lui Titel Negruzzi, iar acesta, cînd credea că nu e văzut, o ciupea de coapsă iute, pe furate. Augusta trecea mai departe cu tăviţa, ca şi cum nici n-ar fi simţit, şi-i oferea un păhărel lui Fănică Niculescu; îi zîmbea, iar el o pătrundea o dată cu privirea-i albă, ciudată, şi surîdea abia, din colţul gurii, dlhăreşte; chiar Nicu Prodan se întărîtase şi perora mai mult ca de obicei.

— ...ji niciodată nu trebuie făcut ce a făcut Robespierre, cînd i s-a supus ordinul de arestare a duşmanilor săi din Convenţiune; ştiţi ce-a făcut? A luat pana, a muiat-o în cerneală, a început să scrie ***Rob*** şi pe urmă s-a oprit şi a spus că vrea să mai reflecteze! Reflecţiunea asta l-a dus la eşafod! Nu ne trebuie reflecţiune, ci acţiune! exclama el, bătînd cu pumnul în masă de se răsturnau paharele; şi se uita împrejur fulgerîndu-i cu privirea pe ceilalţi, în vreme ce doamna Hagibei, zîmbind mereu sie însăşi, tainic, satisfăcut, ştergea coniacul răsturnat pe covorul roşu de pe masă. Fănică Niculescu simţea şi el nevoia să strălucească.

— Cine a spus că trebuie să nu acţionăm? întreba el batjocoritor. ***Cil*** despre reflecţiune, dă-mi voie să cred că însuşi Ulianov-Lenin şi maximaliştii dumitale s-au gîndit ce fac înainte de a acţiona!

— N-am vrut să spun asta, repeta Nicu Prodan nemulţumit, aproape furios că vedea zîmbete pe feţele unora din cei de faţă, mai ales a lui Titel Negruzzi, care, ca amant ***en titre*** al doamnei Hagibei, era neliniştit de bărbăţia impetuoasă a lui Nicu Prodan, vestit nu numai ca gazetar şi om politic,ci şi prin aventuri amoroase răsunătoare. Nu asta am vrut să spun, nu m-ai înţeles.

— Pardon, am înţeles ce-ai spus, poale dumneata nu te-ai exprimat...

— Dă-mi voie! strigă cellalt, întrerupîndu-1 şi el. ***Nu asta am vrut să spun!*** răcni el şi-i aruncă o privire feroce lui Fănică Niculescu. Am vrut să spun că, o dată plănuită, lovitura trebuie dată imediat!

Fănică Niculescu rîdea, fixîndu-1 în ochi, obraznic. Nicu Prodan se stăpîni, înroşindu-se şi întunecîndu-se. Doamna Hagibei schimbă o privire cu Fănică Niculescu. Titel Negruzzi observă privirea şi se posomori, deveni deodată foarte enervat. Atunci sosi Ghighi Duca însoţit de un ofiţer rus de vreo douăzeci şi şase de ani, despre care aflară în cursul zilelor următoare că e student la politehnică de undeva din provinciile din sud, de la Kiev sau Harkov: viitor inginer. Era un om tînăr, cu o faţă masivă, cu trăsături regulate, pielea foarte albă, părul blond, pieptănat cu îngrijire, lipit pe cap, şi ochelari. Era atît de curat şi de bine bărbierit, încît ai fi putut crede că n-are barbă de loc, că e un copil mare şi spătos. Era foarte politicos şi foarte-foarte calm; ochii cenuşii dindărătul ochelarilor rămîneau mereu aceiaşi, obrazul nemişcat, mereu acelaşi; avea gura roşie şi vorbea ţuguind uşor buzele, ca un copil; dar zîmbea des, şi zîmbetul acesta amabil, politicos şi total rezervat era al unui om matur.

— ***Monsieur le lieutenant-majeur Goloubenko***[1] îl prezentă Ghighi Duca, uitîndu-se pe furiş la Augusta, care nu-1 privi însă niciodată în cursul serii: era tot timpul cu pleoapele plecate, sau se uita la cineva, foarte apropiat, şi de a cărui identitate se asigurase mai înainte; evită să dea mîna lui Ghighi Duca sau măcar să se uite fie şi din întâmplare la el; îşi stăpîni toată seara fiecare mişcare, fiind de altfel destul de risipitoare cu zîmbete strălucitoare şi cu priviri drept în ochi, adinei, faţă de ceilalţi. La Golubenko nu se uită, decît poate o dată sau de două ori la început, pe încercate, dar cînd simţi rezerva pe cît de amabilă pe atît de fermă a omului, îşi dădu seama că n-are ce face cu el şi-1 lăsă în plata Domnului. Nicu Prodan, fecior de boiernaş bonom şi jovial care-şi pierduse averea la cărţi, vorbea franţuzeşte foarte bine: se repezi impetuos la Golubenko.

— ***Vous savez tout: que pensez-vous de notre plan ?***[2]

Rusul surise amabil şi începu să puie întrebări. Vorbea franţuzeşte nu ca alţi ruşi, boieri, care avuseseră guvernante sau chiar doici

[1] **Domnul locotenent-major Golubenko.**

[2] **Ştiţi tot: ce credeţi de planul nostru?**

franţuzoaice, aşa cum vorbeau dintre cei de faţă Ghighi Duca, Titel Negruzzi sau Gogu Apostolescu; el vorbea ca un om care a învăţat la şcoală, buchisind cu voinţa de a şti bine; îşi căuta cuvintele, vorbea rar şi se cunoştea accentul rusesc, moale, melodios şi masiv, faţă de ritmul rapid, sonor şi tonic al limbii. Punea întrebări:

— Ce-aţi făcut pentru a agita masele?

Se priviră. Nicu Prodan răspunse după o clipă de tăcere:

— O să compunem un manifest pe care o să-1 răspîndim în Iaşi. Automitraiierele dumitale îl pot răspîndi şi în cazărmi.

— Ah, bun. Şi cu ce vreţi să cîştigaţi armata?

Se priviră iarăşi. Junele Cozianu răspunse de data aceasta:

— Proclamăm împărţirea moşiilor şi încetarea imediată a ostilităţilor.

— Nu sc poate! exclamă Titel Negruzzi, întărităt. Ce, vrei să rămînem fără Ardeal?

— Nu contează deocamdată Ardealul; contează puterea, spuse Ghighi Duca, surîzînd rece.

îl enerva Titel Negruzzi. Dar Gogu Apostolescu şi cei doi, pe care Friedmann nu-i cunoştea, începură să protesteze; Fănică Niculescu spuse şi el:

— Nu poţi renunţa la un ideal naţional...

Augusta zîmbea misterios ca şi pînă atunci.. Nicu Prodan începu să vocifereze, Ghighi Duca ridică şi el glasul, de i se roşiră umerii obrazului. Rusul surîdea amabil. Ridică mîna:

— *Pardon, messicurs.*[1] Văd că nu sînteţi de acord. Dar cum intenţionaţi să daţi lovitura?

Toţi se întoarseră spre Friedmann, care se trezi din amorţeala lui obişnuită şi povesti pe un ton indiferent planul de acţiune. Compania lui, de gardă ia palat, îl aresta pe rege, el, Friedmann, cu revolverul în mînă, îl punea pe rege să iscălească actul de abdicare în favoarea unui directorii! compus din oameni desemnaţi de conjuraţi; altă companie, comandată de un prieten al lui, aresta guvcrnui şi misiunea mi litară aliată; a treia ocupa poşta şi telefoanele; un pluton îi chema la acţiune pe ceferiştii de ia Nicolina, ca să oprească orice tren.

'iertaţi-mă, domnilor.

— ***C'est comme cela, mon plan***[1], spuse calm Friedmann care şi cl vorbea franţuzeşte cu accent românesc sec ca acela italian, şi înăbuşit, ca al unei limbi slave.

Rusul îl privise din ce în ce mai atent, apoi îi puse cîteva întrebări cu privire la rapiditatea şi orariul desfăşurării acţiunii şi la posibilităţile ca unul sau altul din miniştrii sau din generalii şi coloneii francezi să fie lipsă.

— ***Et vous-meme, que ferez-vous?***[2] întrebă Nicu Prodan.

Golubenko spuse serios:

— Eu v-aş putea da cîte două automitraliere la fiecare companie care acţionează şi, bineînţeles, aş lichida comandamentul generalului Şcerbacev.

Ceilalţi îl priviră, uimiţi de întrebuinţarea, nouă pentru ei, a verbului „a lichida", folosit numai în afaceri comerciale şi bancare, termen de contabilitate; nu se vedea exact ce anume înseamnă; totuşi, înţelesul general era evident şi se sfiiră să-1 întrebe pe Golubenko, care însă le spunea:

— Dar trebuie evitată o contralovitură a armatei lui Averescu; Petrogradul e încă ameninţat de trupe reacţionare. Ce face partidul social-democrat? Ce face sindicatul feroviarilor? Aţi luat contact?

— Are dreptate, rîse Nicu Prodan, întoreîndu-se către ceilalţi. Cunoaşte meseria!

Ghighi Duca era mulţumit.

— Spuneţi-mi mersi că vi l-am adus, rîse el bine dispus, uitînd o clipă de încordarea neplăcută, de crisparea în care se aflase de cînd o văzuse pe Augusta. Dar destinderea lui nu dură decît o clipă, căci Titel Negruzzi strigă pe un ton grosolan, ceea ce nu semăna de loc cu felul său de a vorbi obişnuit:

— Ia mai slăbiţi-ne cu chestiile astea! ***Foutez-nous la paixl Sans offense, mon lieutenant: mais tout ca, c'est de la foutaise! Des complications inutiles! Il faut foncer en avânt!***[3]

[1] Acesta e planul meu.

[2] Şi dumneata, ce-ai să faci?

[3] Slăbeşte-ne! Nu te supăra, domnule locotenent, dar toate astea sînt rahaturi! Complicaţii inutile! Trebuie să ne repezim înainte!

Golubenko începu să-i explice ce se poate întîmplă, dar Titel Negruzzi se încăpăţâna: prostii, ***de la foutaise*** el, pe front, ştia una şi bună: înainte, şo pă ei! şi la baionetă! cu cuţitul!

Şi se uita împrejur, încîntat de sine şi rîzînd. Cei mai tineri rîdeau: le plăcea. Fănică Niculescu rîdea galben. Nicu Prodan urla în contradictoriu, congestionat, iar Ghighi Duca, palid, se uita la Augusta, care, cu mîiniie în poală şi pleoapele plecate, cu gene lungi negre făcînd umbră obrazului ei de o culoare caldă, poza în madonă de Leonardo. Rusul tăcea şi se uita, zîmbind politicos; o dată întîlni privirea strălucitoare a locotenentului slăbănog şi pistruiat, vizibil evreu, care se făcea forte să-1 aresteze pe regele acestei mici ţări vecine. Rămaseră o clipă să se privească, apoi întoarseră capul.

Discuţia continuă pînă târziu noaptea, cînd se luă hotărîrea să fie uimişi doi dintre cei de faţă să ia contact cu cercul socialist din Iaşi, sau ce mai exista din el în afara puşcăriei; deşi Titel Negruzzi, tinerii sublocotenenţi şi Fănică Niculescu strigau că „nu ne uebuie ăia, să ni se suie în cap!"

Ieşiră cu toţii în noaptea geroasă şi senină. Gerul era uscat, fără zăpadă. Li se auzeau paşii sonori pe pavaj. Vorbeau cu glas scăzut, depărtîndu-se cîte doi, cîte trei, de casa unde stătea Augusta. Ghighi Duca rămăsese ultimul; voia să vorbească puţin cu Augusta. Nu ştia ce anume. Era îngrijorat, neliniştit, iritat de atitudinea ei, voia să ştie ce e în capul Augustei, ce are de gînd, ce e toată comedia mută pe care o joacă. Dar se trezi că Augusta, după ce i-a dat mîna ultimului musafir (era Fănică Niculescu, în haine grosolane de soldat, prost croite, dar cu privirea lui directă, străpungătoare, decolorată, care-ţi făcea frică şi în orice caz, oricît ai fi fost de tare, te tulbura, dacă nu altfel, printr-o uşoară iritare şi antipatie), se aşeză într-un fotoliu, zîmbind în acelaşi fel misterios şi plin de înţeles, fără să ridice ochii. Iar Titel Negruzzi, care nu dăduse nici un semn că ar vrea să plece, îi aduse mantaua lui Ghighi Duca chiar în clipa cînd pleca Fănică Niculescu, astfel că nu-i mai lăsă nici o secundă cînd ar fi putut să vorbească cu Augusta. Titel Negruzzi îi ţinu mantaua cu amabilitate uşor batjocoritoare:

— Pa, monşer, pe mîine!

'Rahat.

Ghighi Duca se lăsă îmbrăcat în manta şi începu să se înfurie^ se întoarse şi se uită rece şi iritat ia Titel Negruzzi care zîmbea îngîmfat, cu nasul sus, şi la Augusta, nemişcată, madonă zîmbitoare, enigmatică, cu aerul de-a spune: „îmi bat joc de tine şi de voi toţi; mă culc cu cine vreau şi vă fac o figură pe care numai eu o ştiu".

— Bună seara, zise sec şi gîtuit Ghighi Duca şi ieşi repede, rezistînd cu greu poftei de-a trînti uşa să zboare din ţîţîni.

„Ce mă-la te rînjeşti aşa, nenorocite? se gîndea el, umblînd cu paşi mari pe suada pustie şi sonoră sub luna îngheţată. Culcă-te cu cine vrei, ce-mi pasă mie?" îl enerva pretenţia ei de a-1 irita, de-a-1 face gelos; această siguranţă a ei că-1 face gelos îl jignea şi-1 înfuria la culme. Cîte un ofiţer întîrziat la chef sau la cărţi se oprea uimit şi indignat la trecerea acestui locotenent care umbla aproape alergînd şi înjura singur printre dinţi, fără măcar să-şi vadă, necum să-şi salute superiorii.

în schimb Friedmann şi rusul mergeau împreună în acelaşi pas, spre Socoîa.

— ***Quelle diiection prenez-vous, mon lieutenant?***' înuebase Golubenko, şi constataseră că au acelaşi drum.

Friedmann nu ştia cum se trezise vorbind, nici de ce: poate atenţia serioasă şi politicoasă a rusului îl făcuse să spuie lucruri despre care nici nu ştia că le gîndeşte.

— Nu ştiu ce mă lasă nemulţumit în discuţiile astea, murmură el. Vezi dumneata, ieşim cei mai mulţi din ororile frontului, unde am asistat ia o asemenea batjocură a tot ce e omenesc, ia o asemenea tortură a omului, încît vrem altceva, vrem o lume mai curată, purificată. Altădată credeam că sacrificiul sanctifică orice cauză, dar am văzui atîţia soldaţi ţărani morţi pentru o cauză care nu ie aducea nici un bine lor, asasinaţi, domnule locotenent, sute de mii dc oameni asasinaţi...

— Zeci de milioane, spuse cu blîndeţe Golubenko

— Da, de ce? De ce? ***A quoi hon?***[2] Cui ii este util abatorul acesta? De ce mi-am pierdut eu sănătatea sufletului şi corpului meu? Aş vrea să distrug lumea asta; de aceea m-am asociat cu compatrioţii aceştia ai mei; dar pentru ce? Nu înţeleg. Mi se pare lotul oribil, fără

[1] în cc direcţie mergi, domnule locotenent?

[2] La ce foloseşte?

sens, absurd. Am avut un prieten care a fost împuşcat fără vină, ca să se facă un exemplu; şi, ironie sinistră, tocmai el era cel mai pasionat slujitor şi apărător al acestei lumi. înţelegi ce absurd? Mă mir că n-a înnebunit pînă la stîlpul de execuţie. Şi mă mir că n-am înnebunit nici eu.

— ***Il n'y a pas de quoi***[1], spuse calm şi binevoitor Golubenko. E foarte limpede totul. Şi sensul întregului război şi cui îi este util, şi cine îl continuă, şi de ce. Sînt convins că simţi şi dumneata şi că ai observat. Nu te-ai gîndit la profiturile societăţilor industriale, în special ale industriei grele? Nu te-ai gîndit la problema pieţelor mondiale? Eu cred că da.

Şi începu să-i explice, politicos, limpede, ca un profesor, teoria lui Lenin despre imperialism. Friedmann căzu într-o tăcere desăvîrşită. Apoi puse o întrebare sau două, la care Golubenko îi răspunse schitindu-i teoria luptei de clasă şi o trecere sumară în revistă a dezvoltării societăţii capitaliste şi-a apariţiei unei societăţi socialiste.

— E foarte interesant. Foarte interesant, murmura Friedmann. Nu ştiam.

— Bineînţeles, asta nu se învaţă în universităţi care sînt plătite de statul burghez, rîse Golubenko.

Friedmann nici nu observă miezul polemic al răspunsului: rusul îi vorbea atît de modest şi de simplu, ca şi cum se jena că mai pomeneşte nişte fapte evidente, cunoscute de toată lumea, încît lua lucrurilor pe care le spunea tot ce e suspect în ceva nou, tot ce cere rezervă critică. Spunea, cu acelaşi rîs uşurel:

— ***Mais que croyez-vous***[2], ce crezi că vor marii capitalişti monopolişti?

Şi explică intenţii foarte materiale, foarte simple, foarte brutale, despre care nici o gazetă din lume nu vorbea, din cîte citise Friedmann, şi nici una din cărţile care-i căzuseră în mînă. Şi cînd colo, era atît de limpede, atît de orbitor de evident. Friedmann era atît de tulburat. Voia să mai ştie, mai întreba, asculta, tăcea, gîndindu-se la ce auzise, apoi punea altă întrebare.

[1] **N-ai de ce.**

[2] **Dar ce crezi dumneata.**

— *Mais, mon cher ami* - zicea rusul - *c'est bien simple. Que croyez-vous qu'ils desirent?*[1]

Se plimbară trei-patru ore prin faţa cazărmii unde era Statul-Major al generalului Şcerbacev şi compania de automitraliere; se vedeau în curtea cazărmii automobilele lungi, cu forme colţuroase şi cu turela la spate; erau acoperite cu prelate şi înşirate toate cu faţa la poartă.

— E ceva unic în istorie, murmură Friedmann, cu ochii în pămînt.

Din poartă, santinela, cu o baionetă lungă la puşcă, îi urmărea cu ochii.

— *Cette revolution deviendra mondiale*[2], spunea liniştit Golubenko. Apoi îi explică lui Friedmann că el, Golubenko, a venit la Iaşi anume ca să lucreze la această întindere mondială a revoluţiei care să aducă pacea universală şi socialismul pretutindeni.

— înţelegi dumneata, eu cred că şi cercul acesta al dumneavoastră e util. Să se pună o dată în mişcare revoluţia, şi apoi va ajunge inevitabil să fie o revoluţie socialistă, fiindcă în secolul nostru nu poate exista o altfel de revoluţie. E regretabil că socialiştii de aici n-au luat puterea anul trecut, cînd a izbucnit revoluţia în primăvară la Petrograd. Dar este explicabil: proletariatul cel mai puternic e în regiunile ocupate de germani, şi socialiştii de aici nu sînt destul de consecvenţi. *Voire Max Wechsler a paye cette timidite de sa vie.*[3] Mai bine ar fi trăit şi ar fi dezlănţuit revoluţia. Dar nu e prea tîrziu.

— Nu ştiu de ce, dar mi se pare că prietenii ăştia ai mei nu sînt ce trebuie, murmură Friedmann.

— *Evidemment* [4] sînt şi nişte aristocraţi aventurieri printre ei, iar domnul Prodan e un om dominat de temperament, nu un intelectual revoluţionar; şi nu pricep nici ce caută acea femeie acolo, o femeie ca asta nu are nimic a face avec *notre travail*[5]; mai mulţi dintre compatrioţii dumitale par că ar vrea să se culce cu ea, sau că o şi fac, ceea ce e cu totul altă chestiune decît revoluţia, spuse Golubenko încheind

[1] **Dar, scumpe prietene, e foarte simplu. Ce crea că doresc ei?**

[2] **Aceaită revoluţie va deveni mondială.**

[3] **Max Wechsler al dumneavoastră a plătit cu viaţa această timiditate.**

[4] **Desigur.**

[5] **Cu munca noastră.**

cu un rîs uşor, de matematician în faţa unui raţionament fals sau a unei greşeli de calcul grosolane.

— Nu crezi că riscăm să nu facem nimic şi să ni se întîmple ceva neplăcut? întrebă Friedmann.

Rusul dădu din cap.

— ***C'est possible* ** zise el. Treceau a nu ştiu cîta oară prin faţa santinelei. E posibil, da; însă asta nu trebuie să ne împiedice de a ne face treaba ***(„notre travail")***. Din o sută de mii de încercări ca asta în lumea întreagă, o treime poate nu reuşesc. Celelalte fac revoluţia şi socialismul.

Friedmann spuse cu o seriozitate puţintel naivă, pe tonul pe care-l avea la şaptesprezece ani, în liceu, cînd discuta cu colegii filosofia lui Schopenhauer, plimbîndu-se prin Cişmigiu:

— ***Evidemment, ăvidemment, ii faut travailler...***[2] trebuie continuat.

Se simţea prieten de o sută de ani cu acest flăcău, care părea un copil mare de tot şi foarte voinic şi care, cu ochelarii pe nas (avea ochelari cu ramă subţire de metal), surîdea senin şi mulţumit certitudinii şi evidenţei care-l stăpîneau. Fără să bage de seamă, şi Friedmann începuse să spună foarte des ***âvidemment;*** într-adevăr era cuvîntul cel mai potrivit: îi venea fireşte pe buze.

Se despărţiră în faţa cazărmii. în ultima clipă Friedmann întrebă:

— N-ai cărţi în franţuzeşte sau nemţeşte?

Cellalt îl privi o clipă, apoi zise:

— Ba da, am una. Aşteaptă-mă aici.

Friedmann rămase pe pavajul pustiu. în curtea goală, luminată puternic de lămpi electrice, dormeau înşirate sub prelatele lor cenuşii automitralierele. Santinela în poartă îi spuse ceva pe ruseşte lui Friedmann. Acesta răspunse:

— îl aştept pe el.

Şi arătă cu mîna silueta cu manta lungă, fîlfîitoare, şi cu şapca turtită, trasă pe ceafă, silueta spătoasă, cenuşie, care se depărta spre adîncimea curţii, cu un pas întins, elastic. Santinela spuse iar ceva, mai tare, şi-i făcu semn lui Friedmann să treacă pe partea cealaltă.

E posibil.

[2] **Evident, evident, trebuie muncit...**

Friedmann trecu şi aşteptă acolo. Golubenko se întoarse şi-i dădu cartea, apoi se despărţiră.

— Dacă te întreabă din întîmplare cineva, am vorbit despre literatura franceză, despre Corneille, Racine, La Fontaine şi Moliere.

Şi începu să rîdă. Friedmann plecă rizînd. „Ce uşor mă simt! se gîndi el. Ce aer curat!" Era treaz, mintea îi era limpede şi mergea repede, exact, ca o maşină bine unsă; relua întreaga discuţie cu Golubenko şi o trecea în revistă idee cu idee. „Nici n-aş ii crezut că am o memorie aşa de bună: uite, domnule, că nu m-am prostit!" se gîndea Friedmann, mergînd cu paşi mari spre cazarmă. Se uită la lumina unui felinar ia titlul cărţuliei: ***K. Marx et F. Engels: Le Manifeste Communiste, Paris, Les editions sociales, 1905.*** îl răsfoi pe drum; acasă îl citi pînă dimineaţa; la ora şapte Bîrlea, ordonanţa, veni să-l trezească; în ziua aceea era de gardă la Şcoala Militară, unde era regele şi curtea regală. Dar îl găsi citind.

— Să trăiţi, don' locotenent, zise soldatul. V-aţi şi sculat?

— M-am sculat, zise Friedmann, care nu avea chef să-i mai explice că n-a dormit toată noaptea.

V

În fiecare din zilele următoare se întîlniră cu toţii în casa Augustei Hagibei; însă, lucru în parte firesc în asemenea împrejurări, tonul discuţiilor începea să fie tot mai iritat; se ajunse la ironii la persoana unuia sau altuia dintre cei de faţă: Titel Negruzzi, şi Nicu Prodan, şi Ghighi Duca fură de mai multe ori gata să se certe de-a binelea, dacă nu interveneau ceilalţi. Apoi, într-o seară, cînd plecau cei din urmă, Augusta îi şopti lui Titel Negruzzi:

— Titel, du-te şi tu: nu mă simt bine azi, mă doare capul.

Şi-i evită privirea. Titel Negruzzi, însă, care o văzu zîmbindu-i uşor furişat lui Fănică Niculescu, ieşi în stradă (era tîrziu, întuneric) şi se ascunse între un copac şi un gard, pe partea cealaltă a străzii. Peste două minute, auzi pasul grăbit şi sonor al unui militar; apoi îl şi recunoscu: era Fănică Niculescu, singurul care nu era ofiţer dintre ei toţi, singurul cu capelă pe cap, în loc de chipiu, şi fără sabie. Stătea în loc, gata să se repeadă la el - ca să-i facă ce? N-avea ce să-i facă.

N-avea nici un drept. îl văzu pe cellalt cum bate în geam, apoi intră în curte şi dispare în întuneric. Titel Negruzzi strîngea din pumni şi înjura crîncen printre dinţi. „Măcar dacă-mi spunea în faţă", murmura el, plecînd repede, aproape în fugă, pe stradă în jos. „Spune-mi pe şleau că nu mai vrei, putoarea dracului, nu umbla cu păcăleli, că nu se agaţă nimeni de tine." Era adînc umilit şi jignit de felul de-a proceda ăl Augustei, şi a doua zi seara nu-i vorbi, n-o privi, dar nu se putu • stăpîni să nu se ia la harţă cu Fănică Niculescu, care de altfel avea un aer atît de satisfăcut, de superior, de batjocoritor şi de obraznic în tot ce spunea, încît stîrni enervare la toţi ceilalţi; începură să strige la el în legătură cu un detaliu de mică importanţă; la strigăte el răspunse fără să se tulbure, tot obraznic şi satisfăcut, în aşa fel încît se făcu o tăcere penibilă: peste o clipă, se ridicară toţi să plece, şi totul cădea în apă. Atunci vorbi binevoitor Golubenko:

— ***Voyons, voyons, messieurs***': să lăsăm chestiunea asta pe mîine şi să trecem la următoarea.

Aşa se salvau discuţiile; dar cu socialiştii se părea că nu se putuse lua o legătură serioasă, nu se hotărîse cine să plece la cartierul general al lui Averescu, şi lista directoriului revoluţionar stîrnise discuţii contradictorii, fără să se cadă la învoială: aici se certaseră cu Fănică Niculescu care ceruse să fie şi el membru al directoriului.

— Cum, domnule? Ca ce? Ca doctor în filosofie sau ca elev-plutonier bătrîn? îl întrebase şfichiuitor Nicu Prodan; asupra sa toţi ceilalţi erau de acord că e singurul dintre ei care trebuie să figureze.

— Ca omul care v-am dat ideea! răspunse Fănică Niculescu, rîzînd obraznic şi netulburat la rîsetele ironice ale celorlalţi.

Urmase cearta şi fusese aplanată de Golubenko; dar nu se făcea nici un pas înainte, deşi Nicu Prodan repeta în fiecare zi, aproape în desperare:

— Domnilor, nu trebuie lăsată să treacă săptămîna asta!

Friedmann şi Golubenko plecau împreună acasă. Friedmann întrebă de cîteva ori:

— Ce-ai zice dacă le-am anunţa într-o seară că la miezul nopţii începem acţiunea? Să-i punem în faţa faptului împlinit şi să-i obligăm să ne urmeze!

'Haideţi, haideţi, domnilor.

— Sau să fugă, speriaţi, spuse cellalt, gînditor. Şi-aşa sîntem prea puţini; am rămîne numai doi. Ne trebuie o mişcare cît mai largă, care să se răspîndească imediat în toate regimentele din Iaşi, şi apoi pe front. Vezi dumneata, ***mon cherami*** \ împrejurările sociale şi istorice sînt mai puţin favorabile ca în Rusia; trebuie răbdare, trebuie să-i sudăm bine împreună, şi aşa pornim.

Altă dată, după o asemenea discuţie, Friedmann îl întrebă:

— Nu-ţi pare că nu sînt serioşi şi că n-o să reuşim?

— Nu sînt cum aş dori eu, rîse Golubenko destul de fără chef; cît despre reuşită, eu încerc în clipa asta şi pe altă cale: am să te pun la curent dacă mi se pare că avem sorţi de izbîndă pe acolo. Ce păcat că nu ştiu româneşte! Mi-aş da jumătate din viaţă ca să ştiu româneşte în clipa asta! zise el şi rîse iar, ca şi cum ar fi făcut o glumă, dar Friedmann ştia că nu fusese glumă. Friedmann trecu la o discuţie mai generală: voia să înţeleagă producerea plusvalorii, şi soarta plusvalorii în economia socialistă. Discutară pînă la vreo unu noaptea, apoi se despărţiră.

Friedmann intră în cazarmă şi se duse drept la clădirea lungă cu un etaj, unde dormea într-o odaie cu un camarad care făcea de gardă la palat în ziua aceea. Mergea repede, cu capul în piept, gîndindu-se la ce vorbise cu Golubenko. Plantoanele de pe coridoare îl salutau clănţănind din potcoavele de la bocanc, pe ţimentul rece şi răsunător.

Friedmann intră repede în odaia lui şi rămase uimit, înlemnit. Doi ofiţeri de jandarmi şedeau pe pat. Se ridicară prompt la intrarea lui. îndărătul său, uşa pocni şi se închise. Friedmann se întoarse: o închisese un alt jandarm care şezuse pe scaun în dosul uşii. îl ameninţară toţi trei cu revolvere.

— Mîiniie sus, domnule locotenent Aveţi arme?

Friedmann nu răspunse. îl pipăiră pe corp, îi luară revolverul din buzunar.

— Mergeţi cu noi; fără scandal. Nu vorbiţi, nu ţipaţi, că tragem, murmură unul din jandarmi. îl luă de braţ, altul de cellalt braţ; al treilea venea din urmă, aproape de tot,

Cînd ieşiră în curte, se auziră deodată dinspre cazarma unde era Statul-Major al lui Şcerbacev şi automitralierele, împuşcături, apoi o

' Dragul meu prieten.

rafală lungă dc mitralieră amestecată cu împuşcături bolaîe, apoi o rafală foarte scurtă, poate patru-cinci focuri, ca atunci cînd miua-Uorul e lovit chiar în secunda cînd a apăsat pe trăgaci. Apoi tăcere.

Friedmann gemu şi se smuci. Cei doi îşi încleştară mîiniie pe braţele lui.

— Nu te mişca, că te-mpuşc ca pe un dine, mirii din spate al treilea jandarm.

în aceeaşi noapte, după oreîe două, poate pe ia trei, un colonel-magistrat cu bărbuţă neagră şi cu un aer de popă în uniformă, slab, ascetic, cu gîtul subţire şi cu piei ofilite în gulerul înalt şi cam iarg, veni cu maşina acasă la domnul 1. C. Brătianu, preşedintele Consiliului de Miniştri. Casa era păzită de un pichet din regimentul unu grăniceri. Colonelul, cu o servietă sub braţ, fu condus de un secretar palid de nesomn, prin odăi întunecate, într-o bibliotecă unde era numai o lampă cu abajur verde pe o masă de lucru. Primul-ministru era întins pe o canapea de piele, în redingotă neagră, cu un pled peste picioare. Era un bărbat frumos, de o paloare mată, cu nasul fin şi drept, părul şi barba negre de tot, cu multe fire foarte albe; avea ochi frumoşi, mari, negri, şi gene lungi: părea Jupiter din Oiimp, rătăcit în O mie şi una de nopţi şi apoi deghizat într-o redingotă neagră şi un guler tare alb. Era prim-ministru de ani şi ani de zile, atotputernic de şi mai multă vreme, cumnat cu amantul reginei care făcea ce voia din regele Ferdinand, rudă şi prieten cu cei mai bogaţi oameni din ţară, şeful unei clici atotputernice şi al unei clientele poUtice de mii de oameni; şi toate acestea le avea moştenite de la tatăl său, care fusese tot atît de puternic ca el, dar şi mai multă vreme.

— Să trăiţi, excelenţă, spuse colonelul în poziţie de drepţi şi pocnind din călcîie.

— Bună seara, spuse domnul Brătianu cu un glas obosit. Şezi colonele. Spune.

Nu-i întinse mîna. Colonelul se aşeză într-un fotoliu de piele, îşi scoase din servietă nişte hîrtii şi-i făcu un rezumat.

— S-a dovedit deci că nota pe care mi-a dat-o excelenţa voastră era absolut exactă. De aceea au şi mărturisit primii doi: am combinat ameninţarea cu plutonul de execuţie cu dovada că ştiu tot: au cedat, şi cînd i-am confruntat cu ceilalţi, au cedat şi ceilalţi doi. Trebuie să vă

spun că domnul general Şcerbacev s-a ocupat personal de executarea trădătorilor respectivi.

— Erau mulţi?

— Nu ştiu: se pare că sînt mai mulţi, morţi. S-au apărat cu arma în mînă.

— Şi ăştia ai noştri, ce vîrsta spuneai că au?

— Majoritatea sub douăzeci şi unu de ani, excelenţă, ceea ce nu exclude însă culpabilitatea şi nici pedeapsa!

Jupiter Olimpianul, califul din Bagdad, primul-ministru, îl privi lung pe colonel cu ochii săi splendizi, apoi dădu moale din mînă şi murmură leneş:

— Dă-i în p... mă-si.

— He-he, rîse silit colonelul. îmi permit să atrag atenţia excelenţei voastre asupra ingratitudinii trădătorului Friedmann pe care, deşi străin de neam, ţara totuşi 1-a onorat cu cele mai înalte distincţii militare şi cu cea mai mare încredere cînd 1-a pus să păzească persoana maiestăţii sale. A complotat arestarea maiestăţii sale regelui şi a guvernului. E un caz foarte grav.

Amuţi. Primul-ministru îl privea fix, gînditor. Nu spunea nimic. Colonelul se ridică. Nu se simţea bine cînd se uita cineva aşa la el. Murmură, înclinîndu-se:

— Mai aveţi nevoie de mine, excelenţă?

— Nu, îngînă primul-ministru. Mulţumesc.

Colonelul pocni din călcîie, nu auzi nici un fel de salut, ş ieşi cît putu de repede; se sui în maşină şi se duse acasă: era foarte târziu şi era obosit

în aceeaşi noapte fuseseră arestaţi toţi părtaşii la conspiraţie (afară de ruşi, care muriseră de glonţ, după ce omorîseră trei ofiţeri din Statul-Major al lui Şcerbacev). La sfîrşituPnopţii, regimentul unu grăniceri, minus ofiţerii arestaţi, fu îmbarcat în vagoane la rampa de la Nicolina şi trimis pe front. în noaptea următoare, toţi arestaţii fură trimişi pe front cu ordinul să nu li se acorde permisii pînă la sfârşitul ostilităţilor şi demobilizarea regimentelor; cei cu serviciul în unităţi din spate fură trimişi la regimente de pe front; Friedmann fu repartizat cu ordin scris la un regiment de infanterie de pe front, iar ordinului scris i se adăugară apoi ordine verbale.

VI

Trenul în care călătorea Friedmann spre front, sub paza unui plutonier de jandarmi şi a doi soldaţi, era neîncălzit, cu toate geamurile sparte şi supraîncărcat: oamenii stăteau în picioare, înghesuiţi unii într-alţii; abia se mai puteau întoarce; erau ţivili încotoşmănaţi în căciuli şi cojoace şi încălţaţi cu bocanci militari, şi ţărani galbeni şi slabi, cu cinci rînduri de zdrenţe pe ei, şi cu muierile lor mici şi smochinite, şi soldaţi cu puşti şi cu căşti, şi cu capele şi cu puşti, şi cu căciuli şi cu puşti, şi toţi cu desagi, şi cu saci, şi cu raniţe, şi lăzi, şi cufere, şi pachete. Era întuneric. Friedmann stătea în picioare lipit de peretele culoarului, cu două lăzi una peste alta în faţa lui, şi unul din jandarmi într-o parte şi cellalt în cealaltă, şi auzea murmurul greu al vagonului, şi sforăiturile, şi horcăielile, şi tuşea, şi tropăitul pe tabla acoperişului, şi vorbele celor care nu puteau dormi fiindcă erau agăţaţi de scări şi pe tampoane în frigul pătrunzător al nopţii de sfirşit de iarnă. Auzea în spatele lui, în compartimentul cu geamuri sparte, mormăiala glasurilor groase ale soldaţilor ruşi care umpluseră compartimentul cu sacii şi desagii lor. Şi vorbeau între ei grămădiţi pe bănci, cu puştile între genunchi. Trenul mergea încet de tot, parcă nu mai voia să ajungă niciodată nicăieri, şi era noapte neagră, nu se vedea nimic, decît cînd îşi aprindea cineva o ţigară şi vîlvoarea trandafirie lumina o faţă brăzdată, suptă, ţepoasă de barbă, sau nişte sprîncene bălane şi o barbă roşcată, rusească.

„Mulţi sînt, se gîndea, în semitrezia sa, Friedmann. O sută cincizeci de milioane. Foarte mulţi. Vorba ***lut*** sînt ca volantul roţii de locomotivă: o dată pus în mişcare, trage roata după el."

îşi aduse aminte de Golubenko. Nu-i venea să creadă că e mort. îi întrebase pe jandarmi, încă de la Iaşi, şi-i spuseseră ce se întîmplase la Cartierul General al lui Şcerbacev. Lui Friedmann i se punea un nod în gît, de cîte ori îşi aducea aminte de Golubenko, şi-i venea să plîngă. Era chinuitor, fiindcă ochii îi rămîneau uscaţi; nu putea plînge. Şi-1 amintea foarte bine; aşa în întuneric, zgîlţîit de ritmul

u>ţilor care treceau peste încheieturile şinelor, rar: tac-tac! tac-tac! închidea ochii şi-î vedea atît de limpede, cu faţa albă, netedă, totdeauna bine rasă, curat, cu zîmbetul lui binevoitor şi rezervat, şi cum se ui la în gol prin ochelarii cu ramă de metal şi zîmbea liniştit, încît i se părea că poate întinde mîna să-i atingă mîneca. îl auzea cum vorbeşte franţuzeşte, încet, rar, cu accent rusesc. „Din o sută de mii de încercări, o treime nu reuşeşte, dar celelalte fac revoluţia." Friedmann înghiţi greu, răsuflînd anevoie, apăsat. A lor nu reuşise. Dar revoluţia avea să reuşească. Era sigur, era inevitabil; dacă nu acum, puţin mai tîrziu.

în compartiment, soldaţii ruşi vorbeau mereu. Unul din jandarmi zise încet:

— Don' plotoner, ruşii ăştia se duc la Paşcani.

— Ce, mă, tu ştii ce vorbesc ei? mormăi acru plutonierul.

— Cam înţeleg, zise soldatul.

— Mai e mult pînă la Paşcani, oftă plutonierul.

Apoi tăcură iar. Trenul ţăcănea agale pe linie; era noaptea; dar trenul n-avea să ajungă nicăieri, noaptea n-avea să se isprăvească niciodată; toţi zăceau chinuiţi, într-o jumătate de somn, îi dureau oasele, îi durea carnea, îi durea sufletul, erau obosiţi, sleiţi.

Friedmann încerca să se obişnuiască cu gîndul că va muri.

„N-am cum să scap. Aşa l-au omorît pe Max Wechsler. Ar fi o prostie să sper că voi scăpa."

Dar speranţa sărea ca dintr-un arc de oţel: dacă voiau să-1 omoare, îl judeacau şi-1 condamnau pentru înaltă trădare ca pe bietul Sterică, să întărească disciplina trupelor prin teroare. Existau zeci de argumente care dovedeau că va scăpa.

Şi atunci îşi aducea aminte de Sterie, de dimineaţa aceea posomorită şi de vîntul rece care bătea. „Nu, nu vreau să trăiesc. Nu cu ăştia. Nu aşa, gemea în sufletul său Friedmann. Dar dorinţa de viaţă venea prompt cu argumentele: Trebuie să trăiesc, să văd cu ochii mei revoluţia, socialismul."

Trenul mergea foarte încet. Se oprise în cîteva staţii. Stătea ore întregi în staţii: două ore, trei, cinci ore. Ar putea sări pe fereastră: era prea mică, astupată de lăzile astea. Jandarmii l-ar fi apucat de picioare. Friedmann îşi drese glasul şi zise:

— Ascultă, plutonierule.

— Ordonați, murmură plutonierul în silă, adormit.
— Ce-ai face dac-aş sări pe fereastră?
— Nu săriți dumneavoastră, don' locotenent, zise plutonierul, deodată treaz.
— Dar dacă sar?
— Nu săriți. N-aveți pe unde.
— Măi, dar dacă sar?
Urmă o tăcere.
— Avem ordin să tragem în plin, îngînă plutonierul.
Friedmann nu spuse nimic. Deodată se umflă în pieptul lui ca un hohot de pHns, o durere sfîşietoare, ascuțită, aproape dulce. „Am să mor", se gîndea el. Ştia înțelegea. Era limpede. Şi-şi aduse aminte de rezervistul care căzuse din pricina unui ordin al lui, şi de alții, şi de alții, şi de Sterie, şi de soldatul Fotache, agentul de legătură, şi de Golubenko. începu să vorbească, nici el nu ştia despre ce, despre oameni, despre omenie, despre iubirea de oameni şi batjocura de oameni. Deodată auzi glasul plutonierului, schimbat, speriat:
— Don' locotenent, nu mai vorbiți aşa!
Friedmann însă continuă: nu se putea opri. Plutonierul îl zgîlțîi de umăr.
— Don' locotenent, tăceți! Nu vorbiți aşa!
Friedmann amuți. își dădu seama că cei doi jandarmi tăceau; nici suflarea nu le-o auzea. Friedmann rîse slab, în întuneric:
— Şi ce-o să fie dacă nu tac?
Urmă o scurtă lăcere. Apoi plutonierul îngînă:
— Eu trebuie să raportez ce-ați făcut, şi dacă nu vorbiți, poate scăpați mai uşor...
Friedmann tăcu. Ar fi vrut să continue să vorbească, să-1 audă soldații, țăranii, toți cei care mai erau trezi în vagon la ora aceea. Dar nu putea. Nu putea mişca limba. Ba putea. Dar îi fugiseră gîndurile, Speranța. Speranța cu care îl înjoseau, îl zdrobeau. Nu-i spuneau ce-1 aşteaptă, ca să-1 macine cu frica şi cu speranța. „Vinde-te, că poate atunci scapi. Taci, că poate atunci scapi. Umileşte-te, linge-ne cizmele, că poate atunci scapi. Dansează ca o paiață, strîmbă-te, fă-ne să rîdem, că poate atunci scapi." Şi pe urmă, după ce au rîs bine, un glonț în cap. Friedmann se întinse cît era de înalt, se înțepeni drept de tot şi ridică fața, cu ochii închişi, şi reîncepu să vorbească.

Degeaba îl tot întrerupea plutonierul, îngrozit de ce aude, el vorbea înainte, în tăcerea care se lăsase în vagon.
Tîrziu de tot tăcu, obosit, şi începu să moțăie. îl trezeau oamenii cu întrebări care veneau din întuneric. El spunea adevărul. Nu ştia ce spunea; nici nu se gîndea înainte, nici o clipă; spunea ce-i venea în gură.
Mai trecu un ceas, două, şi-1 lăsară în pace. Se gîndeau şi ei, în întuneric, la ce le spusese. Cine erau? Ce erau?
Trenul se, opri într-o gară în care se auzeau glasuri multe, tropăitul unei mulțimi, răcnete. Luminile erau puține. Se deosebea un furnicar de mantale, de căciuli, de puşti; se auzea acuma desluşit vorbind ruseşte, chemări pe nume ruseşti. Unul din jandarmi se strecură printre oameni spre capătul vagonului. Peste două-trei minute, se auzi glasul lui, de afară, cîntînd prelung:
— Paşcaani!
în compartiment tresăriră glasurile groase ale ruşilor, care repetau numele gării. Fnedmann îi auzi cum se trezesc unii pe alții, aruncau sacii şi desagii pe fereastră şi ieşeau tot pe fereastră, strigînd şi rîzînd.
— Ce, e Paşcani aici? întrebă plutonierul, cu glas adormit.
— Haideți în compartiment - suflă al doilea jandarm - nu e, da' aşa a strigat Ghiță ca să-i scoată afară.
— Uite al dracului bezmetic, ce-i în stare să facă! exclamă plutonierul, intrînd în compartiment. Friedmann îi urmă, inert, pasiv. Căzu pe o bancă şi adormi. Ştia că trebuie să stea treaz, să încerce să scape. Şi nu putea. Frontul îi distrusese nervii. Nu mai putea sta treaz cînd îi venea somnul. Adormi, cu un simțămînt de teamă, de cumplită strîngere de inimă. Dormea de o jumătate de oră (trenul nu se mişcase) cînd îl trezi din somn o izbitură în cap. Tresări, amețit, şi văzu prin pătratul de mai puțin întuneric al ferestrei cum zboară o umbră mare rotundă şi bufneşte, căzînd în compartiment. Apoi auzi glasul unuia din jandarmi:
— Scoală, Ghiță, că au prins şmecheria!
în aceeaşi clipă, făcîndu-şi loc liniştit, fără prea mare delicatețe, soseau pe coridor ruşii. Intrară în compartiment şi unul începu să prindă la fereastră sacii pe care îi aruncau doi de afară, pe cînd trei le cărau la pumni celor pe care-i găsiseră în compartiment. Vorbeau mîrîit pe ruseşte şi buşeau cu pumnii mari şi grei. Românii trăgeau şi

ci. Friedmann se trezi cu un pumn în ureche, care i-o lăsă fierbinte şi parcă de două ori mai mare, şi cu altul în cap, care-i sparse chipiul într-o parte şi îl înfundă peste ochi şi peste nas. După un minut de îmbrînceală şi de icnituri înfundate, ajunse cu jandarmii pe culoar, iar ruşii se liniştiseră şi, umplînd iar compartimentul, vorberu cu glas scăzut. Unul rîse.

Jandarmii nu spuneau nimic. Plutonierul îl înjurase o dată pe Ghiţă, melancolic:

— Băga-te-aş î n m ă i Ghiţă, mă! Deştept eşti, fire-ar mama ta a dracului de bezmetic!

Ghiţă nu răspunse. îl dureau coastele. îl dureau şi pe Friedmann, căruia îi venea să rîdă. I se părea atît de mică şi de departe întîmplarea, trupul lui atît de departe, şi-i iubea atît de tare pe ruşii de alături, care se duceau acasă să facă revoluţie, că ar fi vrut să le vorbească, încercase înainte, dar nu se putuse înţelege cu ei. Şi acuma, deodată, îl fulgeră gîndul că ei l-ar scăpa dacă ar şti ce e cu el. Aveau arme, şi-1 puteau scăpa. Dar n-avea cum să le explice, nu ştia nici un cuvînt, şi era întuneric beznă, nu putea să le explice prin gesturi. Poate dacă se făcea ziuă curînd.

Dar nu se făcu ziuă, şi trenul ajunse la Paşcani. Ruşii ieşiră din compartiment, strivindu-i pe ceilalţi de pereţii culoarului, şi unul se întoarse şi-1 bătu pe umăr pe Ghiţă, spunîndu-i cu o gravitate în care se simţea un fir foarte ascuns de ironie:

— Vot, ti: zdiesi Paşcani![1]

Friedmann ar fi vrut să strige după ei cuvintele ruseşti pe care le ştia: ***Tavarişci! Svaboda!*** Dar n-avea nici un rost. Ar fi fost pentru ei un ofiţer român cu chipiul spart şi înfundat pe ochi, care le vorbeşte fără noimă, cu două cuvinte. Nu, n-avea rost. Dar dacă ar fi fost ziuă, le-ar fi explicat prin semne, şi l-ar fi salvat! Erau înarmaţi, şi l-ar fi salvat! Aşa însă nu mai era nici o scăpare; decît poate (şi rînji amar la josnicia şi laşitatea speranţei acesteia absurde), să nu se fi hotărît moartea lui. Şi poate avea să fie relativ liber, şi să fugă, să scape încotrova, şi de acolo să înceapă iar ***Je travail",*** munca. Revoluţia nu era departe, şi era inevitabilă.

[1] **Uite, măi: aici sînt Paşcanii!**

Dar colonelul-comandant al regimentului îl ţinu sub pază într-un adăpost lîngă postul de comandă al regimentului, două zile, pînă primi ordinele verbale, şi pînă găsi omul care-i trebuia. în aceste două zile Friedmann stătu pe pat, fumînd şi gîndindu-se. Se gîndea la ce învăţase. Era limpede desfăşurarea întregii istorii, a întregului război; simţea că vede limpede şi viitorul. închidea ochii, şi zîmbea: „O să fie bine", se gîndea el. îşi aducea aminte de cînd era copil şi cînd fusese în vizită, acasă la părinţii lui, un rabin care-i spusese că trebuie să spuie totdeauna „o să fie bine". „Pentru mine n-o să fie bine, se gîndea el, asudînd de frica morţii. Dar o să fie bine pentru alţii. Foarte bine. Dacă-aş putea, aş mai face tot aşa? Da, tot. Tot, numai că nu m-aş lăsa prins; aş da lovitura înainte să ne trădeze pe toţi cine ştie ce lepră din ciocoiaşii ăia. O să fie bine. O să fie bine."

îl sculă din pat, dimineaţa, un plutonier cu casca în cap şi cu puşca în mînă. Friedmann nu dormea. Se uită la plutonier (un bărbat de vreo treizeci şi cinci de ani, ciolănos, cu mustaţă galbenă şi nasul coroiat, cam strîmb înspre dreapta, şi nişte ochi mici, rotunzi, verzi), îl privi în ochi şi se făcu gri la faţă.

— Don' locotenent, trebuie să mergem undeva, zise plutonierul cu un zîmbet liniştit şi tîmpit.

Friedmann se dădu jos de pe pat (nu se dezbrăcase de cinci zile), şi începu să se încheie cu mîiniie tremurînd. Apoi îşi trase şi mantaua, voi să-şi pună şi chipiul, dar, cînd îl văzu cît e de spart, îl lăsă pe pat.

— Hai, zise el şi ieşi.

Trecu pe lîngă soldaţi care se dădeau la o parte şi-1 priveau. Nu ştia că are pe faţă un zîmbet absent. Mergea înainte prin tranşeea care ducea spre linia a treia, pînă ieşiră pe cîmp, după un dîmb. Era soare, cerul albastru era curat, fără un nor, ciripeau scurt, ascuţit, nişte rîndunele care treceau prin văzduh. Pămîntul noroios începea să se acopere de iarbă scurtă, ca un nor verde. Mirosea a pămînt, a verdeaţă, aerul era uşor şi curat. „Ce frumos! se gîndi Friedmann, şi deodată i se umplură ochii de lacrimi care începură să-i curgă pe faţă. Ce frumos e, ce frumos, ce frumos!" hohotea de plîns un glas în inima lui. Mergea anevoie, şi-1 auzea pe omul acela cum păşeşte greu după el. Ar fi vrut să cînte de bucurie şi durere. Ştia melodia ***Internaţionalei,*** dar nu ştia cuvintele: îi auzise pe soldaţii ruşi cîntînd-o. începu să fredoneze, gîtuit, cu glasul tremurînd. Nu-i păruse rău de viaţă vreme de

un an de zile şi mai mult. De la începutul războiului. Acum îi părea. I se sfîşia inima de o durere subţire, ascuţită şi tremurătoare ca un ţipăt prelung-prelung. Fredona ***Internaţionala,*** cu gura închisă, şi deodată se întoarse şi se îndreptă spre plutonierul care-1 urma la vreo şase-şapte paşi cu puşca în mînă. Porni spre el, cîntînd cu gura închisă, cu lacrimile curgîndu-i pe faţă şi cu o asemenea privire, încît plutonierul îşi pierdu cumpătul, se făcu alb la faţă şi trase fără să-şi dea seama. Friedmann auzi împuşcătura şi nu simţi nimic, I se făcu cald şi văzu în faţa ochilor pămîntul, cu firele verzi de iarbă care ieşeau din el. îşi pierdu cunoştinţa înainte de a fi atins cu faţa pămîntul. Plutonierul îl mişcă cu ţeava puştii, văzu ochii sticloşi, dar îi mai trase un glonţ în cap, ca să fie mai sigur.

Fusese înscris în controalele regimentului. Scriseră lîngă numele lui: ***Căzut pe cîmpul de luptă,*** şi data. Aşa erau ordinele.

Ghighi Duca fu grav rănit în primăvară şi zăcu două luni între viaţă şi moarte; avea dureri cumplite şi i se făceau injecţii cu morfină ca să i le aline.

în toamnă, reapăru în Iaşi, scutit de serviciul de campanie pentru cauză de incapacitate fizică. Şi, într-o seară, se duse la teatru, să vadă marele succes ieşean, ***Marşul nupţial*** de Henry Bataille, cu Măria Ventura, Tony Bulandra şi tînărul Ion Manolescu. Lumea era aceeaşi, ofiţerii pudraţi, cizmele de lac, eghileţii, cucoanele în rochii din postav militar vopsit, sau î.i rochii vechi transformate, şi cu pălării făcute din resturi, şi fardate, cu ochi strălucitori, rîzînd tare. Ghighi Duca, palid, supt, cu cearcăne vinete sub ochi, cu oasele amplelor ieşite prin piele, ieşise în foaier, cînd se trezi faţă în faţă cu Augusta Hagibei, în negru. Era în doliu. O salută, de surprindere. Ea zîmbi silit.

— Ce s-a întîmplat? Ai pierdut pe cineva? întrebă el.

— Nu ştiai? Săraca Alexandrina a scăpat, dar bărbatu-său şi Hagibei, amîndoi, au murit de gripă infecţioasă.

Ghighi Duca zîmbi strîmb.

— Asta nu e rău. O să fii mai liberă.

Ea tăcu şi se uită oblic, în jos. Ghighi şopti:

— Ascultă, spune-mi: tu ai fost, astă-primăvară? Tu ne-ai denunţat?

— Nu înţeleg. Eşti nebun, murmură ea, zîmbind.

— Nu face pe proasta. Am înţeles. De altfel, degeaba: am scăpat toţi, afară de nenorocitul de ovrei.

Augusta păli; îi păliră şi buzele; îi străluceau ochii ca de febră.

— Trebuie să recunoşti - murmură ea surîzînd graţios - că era cît pe ce să crapi!

Lui Ghighi Duca i se tulburară ochii. Şopti printre dinţi:

— Taci, că-ţi trag nişte palme de-ţi lipesc creierii de pereţi! Bestie! Te-aş strivi sub picioare, scîmăvie!

Ea se făcu şi mai palidă. Murmura zîmhitoare. cu buzele tre~murinde:

— Era să crapi! Era să crapi! Era să crapi!

Poate că ar fi lovit-o, dar atunci sună de începerea spectacolului, şi luminile scăzură. Se întoarseră amîndoi şi plecară în direcţii diferite, să-şi ia locurile.

PARTEA A UNSPREZECEA

Salata

I

In comitatul Trei-Scaune din Transilvania exista în veacul al XlX-lea o familie de mică nobilime provincială, cu numele Debretzy. Nu se cunoaşte obîrşia ei; nu se ştie cînd şi care rege al Ungariei sau palatin al Transilvaniei l-a lovit pe umăr cu latul săbiei pe un om numit Debretzy şi i-a dat acolada şi sărutarea. Vreme de cîteva veacuri cei din neamul Debretzy au fost stăpîni de moşii pe care le lucrau ţărani, şi au luat de la ţărani dijmă în grîu, corvezi cu carele, cu vitele şi cu braţele, daruri silite în păsări, unt şi ouă; şi uneori dreptul primei nopţi la căsătorii. Dacă ţăranii crîcneau, cei din neamul Debretzy, indignaţi că nişte iobagi ticăloşi îndrăznesc să puie la îndoială ordinea şi dreptatea unei lumi lăsate aşa de Dumnezeu, binecuvîntată de Biserica Romană şi universală şi consfinţită prin pactele şi statutele palatinatului Transilvaniei, puneau să-i spînzure. Altă dată, cînd îl vedeau pe vreunul mai zdravăn şi mai îndrăzneţ, îl luau cu ei la război: dacă crăpa în bătălie sau pe drumuri, era bine, că nu mai crîcnea; iar dacă se întorcea acasă viu şi cu pradă, iarăşi era bine, căci devenea omul stăpînului şi spera să mai fie luat o dată, şi să se mai îmbogăţească.

Pomeniţi în acte de pe vremea principelui Gabriel Bethlen, curînd după anul 1600, cei din neamul Debretzy au găsit de cuviinţă să se lepede de Papa, şi de Roma, şi de Biblia latină. „Sîntem nişte oameni liberi, sau nu sîntem? Ne e frică de cineva pe lume? Avem vreun stăpîn? Nu! La ce ne mai trebuie atunci o persoană interpusă, un negociator între noi şi Dumnezeu şi un stăpîn al conştiinţei noastre? Conştiinţa noastră e a noastră cum sînt ai noştri ţăranii; Dumnezeu e al

nostru cum e a noastră sabia de la şold!" Iar ţăranilor le-au spus: „Oameni buni, adevărul e în ***Institufiunile*** lui Johannes Calvinus; oricărui nobil care nu crede în ele îi dăm foc la castel şi-i luăm vitele; vă dăm şi vouă din ele; veniţi să ne mîntuim conştiinţa noastră liberă!"

Astfel, în deceniile care au urmat, cei din neamul Debretzy au tras nu o dată sabia pentru apărarea iubitei lor fără de zîmbet, religia catolică reformată.

în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, cînd principele Francisc al II-lea Râkoczy s-a răsculat împotriva Casei de Austria, cei din neamul Debretzy şi-au poftit secuii şi maghiarii de pe moşii să încalece pe cai şi să meargă la război,-pentru religie, libertate şi (cînd nu vedea prinţul) jaf. Râkoczy îi iubea pe aceşti căpitani secui, înalţi şi cu pielea măslinie; într-o seară, găzduit în casa unuia din ei, a băut în cinstea gazdei sale Debretzy dintr-un pahar de cristal de Boemia, cu flori tăiate în sticlă. Acest pahar, ţinut într-o cutie de fier pe care a ros-o rugina, s-a păstrat din tată în fiu şi se află şi azi în mîna celui din urmă coborîtor din neamul Debretzy.

Mai tirziu, cînd, într-o vestită dietă a magnaţilor, Maria-Theresia de Habsburg, împărăteasă a sfîntului imperiu romano-germanic, regină a Boemiei şi Ungariei, arhiducesă şi ducesă a Austriei, Carnioliei, Stiriei şi Carintiei şi aşa mai departe, a cerut supuşilor ei maghiari apărare şi ocrotire, în sala adunării magnaţii au scos sclipitoare paloşe turceşti şi galante strigăte latine: ***„Vitam et sanguinem pro rege nostro Maria-Theresia!"*** în clipa aceea, în suita unui magnat transilvan, a tras sabia şi un Debretzy; pe urmă acesta a mers călare prin Silesia, şi Bavaria, şi Palatinat, şi Wurttemberg, în lung şi-n lat, multă vreme, şi a observat că fumul prafului de puşcă ars de tunurile franceze, prusiene şi austriece miroase la fel şi că de asemenea la fel miros după cîteva zile cîmpurile de bătălie presărate cu cadavre de ţărani francezi, prusieni şi austrieci, în uniforme albe, albastre şi verzi; şi a mai observat că în schimb aurul banilor din lăzi şi al podoabelor din biserici n-are nici un miros. S-a întors acasă după ani şi ani de zile, a cumpărat pămînturi întinse şi şi-a botezat fata şi fetele rudelor cu numele „regelui Ungariei", Maria-Theresia. De atunci datează preferinţa pentru acest nume **în** neamul Debretzy, **în** care multe fete l-au purtat.

în a doua jumătate a veacului al XlX-lea, cei din neamul Debretzy erau cunoscuţi numai în colţul lor de comitat şi vestiţi pentru statura lor înaltă. Se mîndreau cu alianţa prin căsătorie a unor seminţii atît de nobile ca a conţilor Apor şi mai ales a baronilor Apor, care aceştia din urmă n-au vrut niciodată să accepte o schimbare a titlului lor, moştenit, ziceau ei, de la un general al regelui Arpad (dar mai probabil de la un soldat al dinastiei de Anjou).

Exista un colonel von Debretzy, care comanda un regiment de cavaleri şi a murit fără copii; apoi două fete tomnatice, Maria-Theresia şi Carolina-Francisca-Josepha şi fratele lor mai tînăr, Carol von Debretzy. Carolina-Francisca-Josepha şi Maria-Theresia îl luau pe băiat în caleaşca lor cu hamurile bătute în ţinte de argint, trasă de cai frumoşi cu trandafiri la urechi, şi se duceau în trap mare în vizită la castelele şi conacele rudelor. Acolo beau ceai şi fumau ţigări subţiri de foi. Discutau ore întregi mereu acelaşi subiect: dacă neamul Bâthory e mai vechi şi mai ilustru decît neamul Bethlen; dacă exista în comitat vreun neam mai bun decît neamul Apor şi neamul Debretzy; că baronii Fay de Uramhâza nu erau cunoscuţi, nu zic pe vremea regelui Ştefan, dar nici măcar sub dinastia angevină. .

După aceea, se plictiseau şi schimbau subiectul. Maria-Theresia spunea că un ***nemeş*** nu poate răbda nedreptatea şi lipsa de generozitate; iar Carolina-Francisca-Josepha răspundea că un ***nemeş*** trebuie să-şi dea viaţa pentru cei mai slabi decît el şi nu trebuie să mintă, nici să facă vreo faptă urîtă, şi exemplul cel mai bun e strămoşul care şi-a oferit viaţa pentru „regele" său Maria-Theresia de Habsburg-Lorena şi a îmbătrînit în războaie; dar Maria-Theresia sărea şi declara că exemplul cel mai bun era strămoşul care s-a lepădat de catolicism şi a trecut la religia reformată, fiindcă aşa-i cerea conştiinţa lui, cu toate persecuţiile la care se expunea astfel! Şi de aici se certau, iar Carol von Debretzy, băiat de zece ani, asculta cu ochi mari, fără să observe că sînt cam nebune.

Cînd se plictiseau şi de discuţii despre morala cavalerească, plecau îndărăt spre casă. în curte, aşteptau ţărani cu mustăţi şi cizme. Părinţii şi strămoşii lor merseseră la război pentru religia evanghelică şi pentru jaf, sub căpitănia părinţilor şi strămoşilor bătrînelor domnişoare Debretzy. Ţăranii îşi scoteau pălăriile.

— Ce vreţi? întreba Maria-Theresia sau Carolina-Franeiseit-Jc-sepha, cu o pasăre împăiată pe pălărie, un dram de nebunie în ochi ţi cotul pe marginea trăsurii.

— Excelenţă, iarna a fost grea şi ani mare nevoie de un sac de grîu. Mă rog foarte frumos, dau-mi un sac de grîu împrumut.

— Un ***nemeş*** nu dă cu împrumut! spunea rîzînd bătrîna domnişoară Debretzy, Maria-Theresia sau Carolina-Francisca-Josepha. Antal! Dă-i omului ăstuia doi saci de grîu! Tu ce vrei? întreba ea întorcîndu-se către următorul ţăran.

— Excelenţă... aş vrea un sac de grîu împrumut, că nu mai am...

— Un nobil nu dă împrumut, ci în dar! Antal! Dă-i şi ăstuia doi saci de grîu.

Ţăranii mulţumeau, înclinîndu-se pînă la pămînt, şi plecau vorbind între ei:

— Tu, **Pista,** sau Şandor, sau Ianoş: dacă toţi boierii ar fi ca ăştia...

Pista, sau Şandor, sau Ianoş întîi scuipa, apoi se gîndea şi în sfîrşit întreba, gîfîind sub povara sacului:

— Ce-arfi, tu?

— Ar fi nişte sfinţi, tu **Pista,** sau Şandor, sau Ianoş.

— Pe dracu sfinţi... ar fi cerşetori, prostule. Ia saltă-mi sacul ăsta pe umăr, că nu ştiu cum l-am apucat şi-mi tot alunecă.

încă n-ajunseseră cerşetori, cînd Carol von Debretzy îşi făcea serviciul militar în al doisprezecelea regiment de husari, „Maria-Theresia", din Seghedin. Un straja-meşter băut îi găsi nu ştiu ce pricină soldatului Debretzy şi-i vorbi nu numai aspru, ci şi jignitor. Soldatul Debretzy, care era mai înalt cu un cap decît toţi oamenii din escadron, răspunse iute şi brutal. Straja-meşterul îl înjură de mamă. Soldatul Debretzy trase sabia, o roti prin aer şi-1 lovi în cap, tăindu-i în două obrazul, tâmpla şi urechea. în ultima zecime de secundă, muiase braţul, căci se înfuriase cumplit, dar nu voia să ucidă om; de aceea, oţelul nu sparse osul craniului. Straja-meşterul zăcu şase luni la spital între viaţă şi moarte, iar Carol von Debretzy fu judecat de Curtea Marţială. Colonelul Gabriel von Debretzy vorbi cu judecătorii şi le arătă că băiatul fusese jignit cum nu poate răbda nu un nobil, dar nici măcar un maghiar de rînd. Sentinţa fu astfel mai blîndă: cinci ani de puşcărie într-una din fortăreţele monarhiei.

Cînd ieşi din temniţă, frumos, subţire şi înalt, cu mustăţi mari, blonde, şi o paloare romantică datorită cazematei întunecoase, umede şi pline de şobolani unde fusese închis, surorile lui nu mai aveau nici pămînt, nici casă. Nimic nu le mai rămăsese decît hainele de pe ele, caleaşca şi caii, cu care se mutaseră la rudele lor Apor. Ca şi strămoşii lor de dinainte cu o mie de ani, cîtă vreme aveau cai şi o casă pe roate, se simţeau slobode şi neatîrnate; unde se găsea nutreţ pentru cai, era bine şi puteau rămîne.

Dar Carol, care era bărbat, trebui să înveţe o meserie. Se duse la universitate, la Viena, se întoarse inginer şi intră în slujba uneia din noile societăţi petrolifere. Era vremea cînd se deschideau mereu noi puţuri de petrol sub Carpaţi, între 1880 şi 1900. Inginerul Debretzy lucră întîi la exploatările din Galiţia; acolo însă începu să fie rău văzut; se spunea în şoapte despre el că e socialist şi prietenii dezminţeau cu indignare această bănuială dezonorantă pentru un nemeş. Lucru de nemaiauzită ruşine la un fiu al neamului Debretzy, socialist! Nu mai fu invitat prin castele. Prietenii mai nobili nu-i mai spuseră „tu". Avu două dueluri. Societatea îl mută la exploatările ei din România. Aici cunoscu în tren o domnişoară Sofia Lascari, se îndrăgosti de ea şi, după o curte scurtă şi furtunoasă, fugiră împreună în Transilvania, lăsînd familia fetei furioasă de escapada neiertată cu un străin care nu numai că nu era ortodox, dar nici măcar catolic, şi n-avea nici un pogon de pămînt.

Carol von Debretzy muri foarte curînd şi soţia lui rămase silită să ceară mila părinţilor. Maică-sa, Davida Lascari, ar fi primit-o; dar domnul Lascăr Lascari puse o condiţie: să nu vadă copilul. Astfel că Maria-Theresia, fiica lui Carol von Debretzy şi a Sofiei Lascari, fu crescută de mătuşile Maria-Theresia şi Carolina-Francisca-Josepha, care fumau ţigări de foi, citeau romane ruseşti şi-i povesteau despre sufletele nobile şi cavalereşti ale strămoşilor. Pe Sofia von Debretzy, Lăscăruş Lascari, apucat de o cumplită lăcomie de bani în preajma morţii, o mărită cu un oarecare Şufană, ajuns din nimica toată milionar, fiindcă avusese terenuri petrolifere. Sofiei nu i se îngădui să-şi vadă fiica.

După marele război şi prăbuşirea vechii monarhii (mătuşile muriseră), fata Sofiei se căsători cu un căpitan din armata română, tînăr ofiţer de mare viitor, dacă nu s-ar fi întîmplat în viaţa lui o întorsătură

neaşteptată, pornită din cîteva cuvinte schimbate la o serată în casa doamnei Vorvoreanu.

Casa aceasta era aşezată pe una din străzile mai vechi ale unui orăşel de frontieră. Peste acoperişurile de olane se vedeau, în seara aceea de început de vară, coroanele plopilor şi sălciilor negre în văzduhul de un albastru palid, în care, sus de tot, plutea cornul subţire al lunii şi o stea.

Printre casele scunde, cu viţă de vie căţărată pe streşini, acoperite cu olane şi spoite cu var, era una mai înaltă. Avea două etaje şi ziduri groase de cărămidă şi piatră, un balcon cu grilaj de fier, o poartă mare în ai cărei stîlpi erau săpate ocniţe unde putea şedea cîte un om; şi într-adevăr aici şezuseră cîndva arnăuţi de pază, cu hangerele şi pistoalele la brîu. în acea seară de vară, casa avea ferestrele luminate; veneau mereu trăsuri cu cucoane şi cu domni care intrau în curte, copitele cailor ţăcăneau pe piatra caldarîmului, ofiţeri călări soseau cîte doi, cîte trei, vorbind şi rîzînd, şi salutau în poartă pe superiorii lor care se dădeau tocmai jos din trăsură cu mişcări greoaie; generalul-comandant al garnizoanei veni cu patru ofiţeri după el, toţi călări, în curte, slugile casei şi ordonanţele trimise înainte legau caii sau îi plimbau în rotocoale în jurul unui nuc uriaş şi bătrîn. Iar de peste drum, din cea de-a doua casă cu două etaje de pe strada aceea, şi pe care scria „Marefe *Hotel Unirea",* cele cinci prostituate ale orăşelului, subalimentate, mizere şi oribil vopsite cu alb şi roşu, dădeau la o parte perdelele şi admirau cu timiditate pe străluciţii invitaţi ai doamnei Vorvoreanu, stăpîna casei celei mari, pe care-o moştenise în 1907 de la soră-sa, doamna Smadoviceanu, mare proprietară în judeţ.

Locotenentul Turtureanu, care venise dimineaţa dintr-un pichet de pe frontieră, se rugă de prietenul său locotenentul Spahiu, aghiotantul generalului-comandant, să-1 introducă şi pe el la balul doamnei Vorvoreanu:

— Prezintă-mă, monşericule, să mai văd şi eu altceva decît ţărani bulgari, comitagii şi broaşte din Dunăre. Mi-e dor de-un ceas de viaţă civilizată.

Locotenentul Spahiu, în pantaloni lungi cu *sous-pied,* ghete de lac cu pinteni, eghileţi, mănuşi albe şi cravată ca zăpada, sub guler, se uită la locotenentul Turtureanu. Acesta avea o bluză de pînză ieşită la soare, cizme pline de praf şi pete întunecate la subsuori, unde haina îi

.•ra udă de sudoare. Sabie n-avea. Ar trebui să-i dea un rînd de haine de-ale lui, să-i facă rost de o sabie, de cizme sau botine de lac, cu pinteni... O bătaie de cap teribilă.

— Dacă dai şampanie, te iau, zise el într-un tîrziu.

Locotenentul Turtureanu, mare, osos, cu un născior subţire şi cîrn şi ochişori rotunzi, cenuşii, apropiaţi de nas, rîse cam galben, dar îi era prea poftă să se ducă.

— S-a făcut, monşericule. S-a aranjat!

Asta se petrecuse înainte de prînz. La opt seara, în mare ţinută şi cu ochii sticlind, mergeau amîndoi, foarte ţepeni, pe strada care duce de la geamie în jos spre Dunăre. Soldaţii în trecere îi salutau, vînzătorii turci de alune şi floricele de porumb le ofereau marfa, nişte ţigănci se ţinură după ei întinzîndu-le buchete de flori pe care cereau un preţ exorbitant; dar cei doi tineri ofiţeri mergeau înainte, băţoşi, cu bărbia sus, mîrîind cîte un „hai sictir" printre dinţi, ca să scape de vociferările vînzătorilor ambulanţi. Negustori din oraş, graşi şi gravi, cu soţiile lor pieptoase şi spătoase şi cu fetele gătite, plecaţi cu toţii la plimbare spre aleea de plopi de pe lîngă Dunăre, răspunseră cu deferentă la salutul elegant şi superior al celor doi ofiţeri, care le-ar putea face cinstea - cine ştie? - să le ceară fetele în căsătorie. Fetele care ştiau şi ele asta, şi din care una, la întrebarea: „Cu ce fel de om ai vrea să te măriţi?" răspunsese „Nu concep decît ofiţer", se roşiră, zîmbiră graţios, cu ocheade mult-grăitoare, şi una se uită chiar peste umăr, dar fără succes, căci amîndoi erau prea ameţiţi ca să le dea atenţie. în schimb, tinerii ofiţeri se opriră în faţa „caselor" doamnei Vorvoreanu, cum i se zicea în orăşel masivei clădiri cu balcon de fier forjat, şi stătură o clipă, ezitînd. Era poate încă devreme, se gîndi locotenentul Spahiu, şi va fi mai uşor să-şi introducă invitatul de contra-bandă mai tîrziu, la înghesuială. Afară de asta, băutura îi dăduse idei. îl luă de braţ pe locotenentul Turtureanu şi-1 întrebă:

— Ascultă, monşer... Ce-ai zice de o incursiune pe la ***„Unirea"?***

Cellalt se uită la el, apoi se-ntoarse şi se uită la hotelul în **faţa** căruia stăteau. Rînji şi zise:

— S-a aranjat! O să dansăm mai uşor p-ormă!

Şi intrară amîndoi, rîzînd, zăngănind din săbii şi din pinteni, ca să urce pe scara întunecoasă. Dar uşa era închisă. Bătură în geamul murdar, prin care aproape că nu se mai distingea nimic înăuntru.

Bătură de cîteva ori, din ce în ce mai tare. Pînă apăru o femeie sfrijită, într-un halat care părea cenuşiu, fie din pricina murdăriei geamului, fie din a murdăriei proprii. Femeia ţinea în mînă o lampă cu petrol şi se uita la ei, orbindu-i cu lumina roşiatică.

— Ce e cu voi, mă? întrebă locotenentul Turtureanu. Ce v-aţi încuiat aşa?

— Ne-a închis domnu doctor de la primărie, zise femeia pe un ton bosumflat şi trist. A fost azi după-amiază şi ne-a închis.

— Aoleo, fire-aţi ale dracului de nenorocite, spuse fără patos Turtureanu, şi începu să coboare: Haide, monşericule, că aicea e prăpăd...

Jos, pe trotuar, mai stătură o clipă, să se dezmeticească în aerul blînd şi mîngîietor al serii de vară. Bătea un vînt uşor şi moale dinspre Dobrogea, peste Dunăre şi peste miile de hectare de bălţi, canale, păpurişuri şi mlaştini, şi aducea miros de baltă, plin de emanaţiile noroiului, apei şi verdeţii grase şi înflorite. Pe cer se aprindeau stelele. O trăsură trecu prin faţa celor doi, înhămată cu doi cai cenuşii, de sînge englezesc, şi se opri în faţa porţii casei Vorvoreanu. Se dete jos un ofiţer de talie mijlocie, ţeapăn, cu faţa pătrată, şi căruia-i sticlea monoclul sub cozorocul chipiului. Cu sabia sub braţ, întinse o mînă înmănuşată alb, ca s-o ajute pe cucoana de lîngă el să coboare. Era înaltă şi subţire, într-o rochie de bal de mătase roz, cu multe falduri, şi o broboadă mare de mătase venetiană, brodată şi cu ciucuri, de un roz pal, aproape alb, pe părul buclat şi blod. Cei doi locotenenţi salutară, clănţănind din pinteni. Ofiţerul răspunse serios la salut, apoi îi oferi femeii braţul şi intrară amîndoi în casă. Turtureanu şuieră printre dinţi:

— Ce femeie, domnule! Mama lui! Ce-aş mai vrea şi eu una aşa la mine la pichet!

— Asta nu-i pentru tine, monşer, zise Spahiu. îi face curte gheneralul, dar nea Petrică e gelos al dracului: e-n stare să se bată în duel cu gheneralul, cînd o simţi!

Soldatul de pe capră strunea cu greu caii cei suri.

— Şi ce cai, mamă-mamă! murmură Turtureanu. Ce-aş mai vrea şi eu nişte cai dintr-ăştia...

— Multe ai mai vrea tu, zise Spahiu ironic.

— Mai vorbim noi, monşericule, zise găliganul. Mai vorbim noi, peste cîţiva ani...

Dar Spahiu nu dădu atenţie acestor cuvinte de care n-avea să-şi aducă aminte decît peste douăzeci de ani, cărunt, în bordeiul comandantului unei divizii de pe front dintre Nipru şi Don, generalul Turtureanu. Acuma se gîndea numai că e prea tîrziu ca să mai stea pe trotuar şi, luîndu-1 de braţ pe cellalt, intră cu el pe poartă, în casă şi pe scara cea mare cu covor roşu, şi cu un portret mare al unui Preda Cozianu, Serdar, cu işlic şi caftan îmblănit cu samuri, şi cu mîna pe hangerul din brîu-i de mătase ca guşa turturicii. Doamna Vorvoreanu, avînd alături pe fratele ei Şerban Lascari, ce venise s-o vizitez» în provincie, îşi primea musafirii în capul scării. Avea o rochie neagră, care, după moda anilor acelora, n-ajungea pînă-n pămînt; şi purta pe mîinile-i ofilite un singur smaragd mare şi întunecat ca o băşică de cristal plină cu otravă. Era căruntă, scofîlcită, cu obrajii căzuţi şi cu o plictiseală adîncă şi deznădăjduită în privirea-i pustie. Dădea recepţia aceasta într-un scop anumit, ştiut numai de ea şi de fratele său Şerban, bărbat scund, cu bărbuţă ce încărunţea, în frac şi cu decoraţii, şi cu mîiniie împreunate sub burtica rotundă, ceea ce-i dădea un aer şmecher şi blajin.

— Ce lume... ce lume... murmură Şerban Lascari uitîndu-se la fetele tinere în toalete albastru pal, verde ca apa, galbene, care dansau cu ofiţerii bostonul pe atunci la modă şi tangoul ce de-abia începea să fie la modă, pe podelele de scînduri lungi vopsite cafeniu închis. Erau şi civili în fracuri strimte şi cu gulere prea înalte, prefectul, primarul, preşedintele tribunalului şi cu magistraţii mai tineri.

— Ce lume... ce lume... Nu-ţi vine nebunia, Eleno dragă? ***Ca vous fiche le cafard, un trou comme ţa.***'

— Eu am ajuns să mă plictisesc şi la Paris ca aicea... nu mai simt diferenţele, murmură doamna Vorvoreanu, apoi zîmbi binevoitor unei tinere perechi care urcase scara şi se înclina.

— Vă aşteptam... A început dansul fără voi, zise doamna Vorvoreanu, aproape maternă.

După ce se depărtară musafirii, domnul Lascari murmură:

— Ei, cum dracu nu vezi nici o diferenţă între Paris şi satul ăsta?

' **Te-apucă nebunia într-un fund de provincie ca ăsta...**

— Nu văd, gemu soră-sa. Pentru mine e totuna. Sînt bolnavă, Şerbane...

Şerban Lascari se uită la ea mirat şi deodată atent. Era scofîlcită, într-adevăr, lividă, cu cearcăne negre şi pielea gălbejită ca pergamentul. De ce fel de boală putea fi vorba? A trupului sau a sufletului?

Generalul Ipsilanti, şeful de Stat-Major al diviziei, înalt, subţire, strîns în uniformă ca într-un corset, cu faţa îngustă şi părul cărunt, lins pe cap, se apropie cu monoclul în ochi.

— E o serată încîntătoare, zise el înclinîndu-se. ***Je vous remercie infiniment... je suis ravi!***[1]

Doamna Vorvoreanu zîmbi:

— Ai văzut ce fac eu pentru dumneata? Cilibia crede că pentru el dau balul; dar eu îl dau pentru dumneata, ca să invit pe cine-ţi place dumitale...

Şi se uită ca din întâmplare la cucoana blondă, cu buclele scurte pe cap ca un băiat, înaltă şi drapată în rochia de satin ***rose-the.*** Avea nasul fin şi drept, fruntea boltită şi pură, ochi căprii, cînd veseli şi strălucitori, cînd întunecaţi şi sălbatici, şi un rîs fermecător, cu dinţi ca mărgăritarele, neaşteptat la o fiinţă atît de înaltă şi cu portul de o mîndrie nobilă şi la fel de sălbatică precum îi era uneori şi privirea sumbră.

— Cine e splendoarea aia? întrebă Şerban Lascari, în timp ce generalul Ipsilanti îi sărută mîna doamnei Vorvoreanu, recunoscător şi fericit, şi pornea spre cucoana în ***rose-the.***

— E nevasta căpitanului de colo, cela ţeapăn, pătrat şi cu monoclu, zise doamna Vorvoreanu, şi-i arătă un ofiţer care şedea la o măsuţă de joc cu primarul, preşedintele tribunalului şi medicul-şef al oraşului.

Ofiţerul era un bărbat de vreo treizeci de ani, încruntat şi fără zîmbet, cu ochi albaştri a căror privire fixă era greu de îndurat. Părea că nu vede nimic şi juca cu gravitate.

— Un căpitan Dumitriu... Ea ştii cine e? E fata Sofiei din prima căsătorie.

— Ce? Ia s-o văd! exclamă Lascari uimit şi se-ntoarse s-o vadă. ***Ca, par exemple!***[2] Nu mă aşteptam! Ţţţ! E foarte, foarte bine! Da' să ştii că nu seamănă... nu seamănă de loc...

Vă mulţumesc foarte mult. sînt încîntat!

[2]Ei, asta-i bună!

— Seamănă cu cei din partea lui tată-său... murmură doamna Vorvoreanu. Ştii că nu mi-a făcut nici o aluzie la rubedenia noastră... de altfel, te pomeneşti că nici nu ştie. în orice caz, nu eu trebuie s-o recunosc, ci ea pe mine, aşa că, te rog, nu te repezi s-o iei cu „nepoţico".

Şerban Lascari dădu din cap; înţelesese. Se-ntoarse spre generalul Cilibia, comandantul garnizoanei. Gras, roşu-vînăt, apoplectic, cu ceafa revărsată peste guler, cu burta uriaşă presărată cu nasturi de alamă şi cu decoraţii, generalul se apropie cu picioarele crăcănate.

— Coniţă Eleno, e de neuitat poftim o floare, gîfîi el astmatic, întinzîndu-i un trandafir. Domnule Lascari, surioara dumitale e cea mai încîntătoare fiinţă din lume... Din 1907 o cunosc, de cînd cu... în fine... şi de-atunci sînt un adorator al dumneaei...

— Dacă-i aşa, n-o să-mi refuzi o rugăminte - zise doamna Vorvoreanu - în seara asta pe care am organizat-o pentru dumneata, ca să nu te plictiseşti pe la noi... Nu mă refuzi, nu?

— Nu, coniţa mea. Nu, coniţă Eleno. Dar spune-mi repede că mă usuc de sete: aş vrea un şpriţ.

— Uite: Cezar, nepotu-meu, băiatul lui Şerban, e soldat în regimentul şaisprezece; dă-i drumul acasă, nu-l mai pisa cu milităria...

Generalul Ciliba începu să rîdă gras:

— îmi ceri mofturi... tragi cu obuzierul de 105 în muşte... Mă, prinţule! Generalul Ipsilanti, care vorbea cu doamna Dumitriu, se-ntoarse.

— Prinţule, vino-ncoace... Iartă-l o clipă, coniţa mea... Ascultă-mă: să-i dai drumul soldatului Lascari, din regimentul şaisprezece roşiori; la vatră! La vatra părinţilor săi plugari! zise el şi începu să rîdă gîdilat de contrastul dintre cuvîntul militar făcut pentru o armată de ţărani şi cum ştia el casa Lascari din Bucureşti.

Generalul Ipsilanti se uită la doamna Vorvoreanu şi la Şerban Lascari, apoi dădu din cap, zîmbind, şi păru că vrea să plece iar, dar Cilibia îl apucă de mînecă:

— Ascultă, domnule...

Se uită la monoclul zveltului, uscăţivului şi foarte înaltului Ipsilanti.

— Ascultă, domnule. Dacă ţi-ai pune un monoclu şi în c... ai fi bun de telescop!

Şi începu să rîdă şi mai tare, gata să plesnească, vînăt de congestie. Generalul prinţ Ipsilanti tresări, înghiţi o dată în sec, apoi răspunse, pocnind din călcîiele împintenate:

— Domnule general, dacă v-aţi uita prin lentila dindărăt, aţi vedea prin cea din faţă totdeauna inamicul!

La acest răspuns marţial, Cilibia începu să răcnească de rîs, încît doamnei Vorvoreanu i se făcu teamă că-1 vede căzînd jos, fulgerat de apoplexie. Ipsilanti se înclină ţeapăn, şi se duse s-o poftească la dans pe doamna Dumitriu. Cilibia îşi veni în fire, ceru un şpriţ şi zise:

— îmi place, dobitocul! A, pardon, poate că sînteţi rudă... că dumneavoastră, protipendada, sînteţi toţi rude...

— Nu, cu el nu sîntem, zise amabil doamna Vorvoreanu.

— E dobitoc, dar îmi place. în 1913, cînd înaintam în Bulgaria, tot sub ordinele mele era. în fiecare dimineaţă, primeam telegrame de la guvern: *„Opreşte înaintarea. Supărăm marile puteri. Austm-Ungaria protestat Majestatea Sa Regele".* Eu adunam ofiţerii la raport: „Domnilor, căcănarii de miniştri vor să ne oprim. Noi mergem înainte, încălecarea! înainte marş!" Şi cine mergea ăl mai departe? Domnul colonel Ipsilanti. Bun băiat Dobitoc, dar excelent băiat. Mai dă-mi un şpriţ, coniţă Eleno.

în clipa aceasta generalul Ipsilanti dansa un vals cu doamna Dumitriu şi murmura privind-o:

— Ştii că nu mă aşteptam să găsesc o persoană ca dumneata în orăşelul ăsta... Cînd te-am zărit prima dată, nu ţii minte?

— Nu, zise doamna Dumitriu zîmbind cu farmec şi oarecare indiferenţă.

— Făceam un tur călare pe aleea de lîngă Dunăre, şi dumneata erai cu copiii, cu căruciorul şi cu o femeie după dumneata...

— A, doica...

— Da, şi mi-am zis: „ai cui or fi copiii, că nemţoaica e remarcabilă?", spuse generalul, galant şi dezinvolt. Dansau în mijlocul sălii, sub policandrul de alamă în care luminările de ceară fuseseră înlocuite cu becuri electrice. - Pe urmă te-am văzut călare cu Petrică şi mi-am dat seama... Rareori am văzut femeie să se ţie pe cal ca dumneata, parol.

— Am fost mai demult călăreaţi! la circ, zise foarte serios doamna Dunitriu, damînd cu gravitate şi ţinîndtj-şi cu stînga un fald al rochiei roz.

Generalii! o privi înlemnit, apoi rîse şovăitor:

— Ei, asta-i... îţi baţi joc de mine... Eşti cucoană mare, nu eşti rudă cu Lascarii?

Ea zîmbi şi nu răspunse, înclinîndu-şi cu graţie capul pe un umăr, fiindcă nu-i plăcea să-i vorbească în nas cineva care mirosea prea tare a vin.

— Aş vrea să ne mai vedem... murmură generalul.

Taraful de lăutari al vestitului Cascarache, cunoscut în toată balta Dunării, isprăvise valsul.

— Cred că doamna Vorvoreanu o să mai primească, zise doamna Dumitriu cu o răceală politicoasă.

— Da... dar eu aş ţine să te văd mai curînd, şopti generalul sărutîndu-i mîna.

Ea zîmbi amabil şi spuse cu fermitate:

— Sînt prea ocupată cu casa şi cu copiii. Cînd o să fie mai mari, o să ies în lume mai mult, şi-o să-mi facă foarte mare plăcere să vă văd.

— Cînd? şopti generalul, cu o patimă mimată cu exagerare.

— Păi... cînd se fac copiii mai mari, rîse doamna Dumitriu: peste vreo cinci-zece ani...

Generalul Ipsilanti se înţepeni şi nu mai spuse nimic.

Tîrziu noaptea, pe străzile tăcute şi pustii, la răspîntiile cărora vardiştii de noapte salutau pe ofiţerul din trăsură, doamna Dumitriu îşi dădu de pe cap pe umeri vălul din mătase de Veneţia. Bătea vîntul dinspre Dunăre şi cerul se umpluse de nori, dar ei îi era cald.

— Ai cîştigat sau ai pierdut? întrebă ca să spuie ceva.

— Cîştigat, răspunse scurt căpitanul Dumitriu. Apoi, după îndelungă tăcere (copitele cailor păcăneau pe caldarîm şi roţile cu cauciuc huruiau înăbuşit), căpitanul îi luă mîna şi-o sărută de cîteva ori, apăsat

— Ah... mi-a luat-o vîntul! exclamă doamna Dumitriu şi se-ntoarse cu vioiciune: broboada scumpă *rose-thâ* zburase.

— Să ne-ntoarcem. Măi Gheorghiţă.

— Ordonaţi! zise soldatul de pe capră.

— Nu. Las-o... o găseşte un om sărac, spuse doamna Dumitriu, uşor, cu mica beţie de mîndrie de care suferiseră pe vremuri mătuşde ei cînd se ruinau cu bună-ştiinţă.

Căpitanul o privi o clipă, uimit şi foarte impresionat: aşa ceva era ca în romanele cu eroi din lumea mare.

— Bine, dragă... dar eu nu-ţi pot cumpăra curînd a doua, mormăi el, sufocat de admiraţie. Mînă înainte, Gheorghiţă.

Vîntul era răcoros şi cu mireasmă de zăvoaie înflorite. Căpitanul Dumitriu murmură, luînd mîna nevesti-si între ale sale:

— M-am gîndit să cer o mutare... în altă garnizoană sau în altă armă.

Doamna Dumitriu nu spuse nimic. Apoi, după un răstimp, întrebă, încercînd să pară indiferentă:

— De ce? Eşti bine aici... bine văzut... Comandanţii te apreciază...

— Am să cer mutarea, repetă el încet. în altă garnizoană, sau altă armă. Ai ceva contra?

Ea îşi puse capul pe umărul lui.

— Nu, dragul meu. Poate că e mai bine aşa...

Căpitanul Dumitriu o cuprinse cu braţul şi o strînse la piept Ea, cu obrazul zgîriat de galonul aurit de pe epoleţi, oftă fericită:

— Ce bine e...

— Mda, mormăi el grav, cu monoclul sub sprinceana încruntată.

A doua zi dimineaţă, căpitanul Dumitriu se prezentă la raport generalului Ipsilanti şi-1 anunţă, în poziţie de drepţi, că e hotărit să ceară mutarea în altă garnizoană, sau în altă armă. Se uita drept la el, cu ochii lui albaştri a căror privire era greu de suportat. Generalul, monoclat şi el, se schimbă la faţă şi se uită la hîrtiile de pe birou.

— Hem... hem... da... bine, voi aviza...

Afară; pe fereastra cazărmii, se vedea un maidan pustiu, cu grămezi de gunoaie şi un cîine slab care scobea pămîntul cu ghearele. Dincolo, un calcan enorm, lung de tot, de zid cenuşiu: cazărmile grănicerilor. De undeva, veneau ţipete stridente de goarnă. Trompeţii „boboci", în cerc în jurul unuia vechi, îşi încercau priceperea cu orăcăituri metalice, gîtuite. Apoi, iarăşi, trompetul cel vechi le arăta, sonor şi melancolic:

„Tre-ce, trece
Regimentul zece.

Generalul Ipsilanti ceru la telefon pe colonelul-comandant al regimentului care păzea frontiera de uscat cu Bulgaria.

— Ascultă, colonele, mi se pare că nu ţi-a venit un ofiţer în locul ăluia... cum îl chema? Ăla pe care l-au omorît comitagiii? Aşa, ăla. Ţi-1 trimit pe căpitanul Dumitriu, de la Statul-Major al diviziei... da, da, să mai vadă şi el puţină frontieră, aşa, ha-ha, sigur că da...

Afară, goarnele trompeţilor începători zbierau înfiorător, metalic, sub cerul alburiu şi incandescent.

II

Ziua fusese caldă, uscată, apăsătoare. Cerul albicios, fierbinte, n-arătase nici un nor. Bătuse vîntul, dar un vînt cald, ca o suflare din gură de cuptor. Copacii (salcîmi cu frunzişul puţin şi subţire) erau plini de praful adus de vînt de pe stepă. Iarba pălise; se veştejea văzînd cu ochii.

Pe la prînz, nimeni nu umbla pe uliţele satului. într-o uliţă se stîrniseră răcnete, la ivirea unui cîine care turbase de căldură şi de sete; ţăranii îl goniră cu pietre, iar el fugi chelălăind de moarte, pînă amuţi, după ultima lovitură la mir. Pe urmă iarăşi fusese tăcere.

Mai pe seară începuseră să umble care cu boi, cu ţărani bulgari, morocănoşi, între-însele. Trecuse o ţărancă turcoaică, cu feregea neagră; altele, tătăroaice, se adunaseră la puţul de la răscruce: femei cu şalvari liliachii sau trandafirii, cu multe cute şi cu fundul jos de tot, şalvari la care trăgea cu ochiul, mahmur, ostaşul de santinelă din poarta companiei, căruia i se încălzea ţeava puştii pe umăr, la soare.

Se întoarseră de la cîmp şi plutoanele care făcuseră instrucţie; bluzele soldaţilor erau ude de sudoare, feţele trase, roşii, ochii sticloşi, gurile deschise, uscate de sete. Cei care duceau în spate manşoanele ţevilor de mitralieră cu răcire cu apă păreau zdrobiţi de povară, ca şi cei care cărau cutiile cu muniţii. Ofiţerii erau la fel de prăfuiţi ca şi soldaţii; tot cu sprîncenele şi genele cenuşii de colb, şi cu hainele ude de năduşeală; dar erau călări, şi caii, la pas, uzi şi ei, nu păreau obosiţi, căci trăgeau la grajd.

Căpitanul Dumitriu îşi pusese monoclul în buzunarul de la piept, căci se aburea mereu. Descăleca în curte, dădu ordinele pentru patrulele de frontieră din noaptea aceea, trecu iar prin curte, unde locotenentul Turtureanu pusese un soldat să-i toarne apă cu vadra pe cap şi pe trupul gol pînă-n brîu, şi-i striga:

— Don' căpitan, faceţi şi dumneavoastră duş!

Dar capiu'».».! era prea obosit. Deschise o portiţă de seînduri spoite cu var şi intiu ,uir-o curte cu zarzavaturi prăfuite - mai ales pătlăgele roşii şi vinete ţi salată, toate cu frunzele parcă opărite de căldură, cenuşii de praf, pleoştite - şi intră în casa lungă, ţărănească, acoperită cu stuf. Pe cînd intra, mai auzi glasurile şi rîsetele soldaţilor, tropăit de bocanci şi ţăcănitul închizătoarelor de la puşti, din care cei întorşi din patrulă scoteau cartuşele.

Doamna Dumitriu şedea într-un scaun pliant de pînză, la fereastra deschisă, şi se uita afară, la întinderea de pămînt galben, cu iarbă săracă, balegi uscate şi fără nici un copac. Nici măcar cu tufişuri.

— Admiri natura? întrebă soţul ei. Ea dădu din cap.

— îmi place, zise ea, şi se uită mai departe la asfinţitul roşu, cu dîre uriaşe de purpură trase pe cer deasupra stepei. Căpitanul se duse să se schimbe în odaia de dormit. Aveau o odaie de dormit, una pentru copii şi una de mîncare, toate trei lipite cu lut pe jos, cu ferestre mici, pătrate, şi cu scoarţe ţărăneşti pe pereţi. Ţăranul bulgar la care stăteau se strînsese într-una singură şi feciorii lui se mutaseră pe la **rade.** Nu-i venea nimeni. Gospodăria o ţinea doica, ea vedea şi de copii, şi muştruluia ordonanţa. Doamna Dumitriu şedea în scaunul pliant şi citea, sau se plimba pe cîmp; iar căpitanul era toată ziua la instrucţie, iar noaptea, adeseori, stătea la companie, sau pleca pe frontieră cu patrulele.

Acuma ieşi din odaie, spălat, parfumat cu apă de colonie şi în veston alb. Era obosit şi-i era foame. întrebă:

— Mîncăm ceva?

— Eva! chemă doamna Dumitriu.

Femeia vîrî capul pe uşă, apoi dispăru. Peste cîteva minute, începu să pună masa, ajutată de soldatul în papuci de postav kaki, vestă albă şi şorţ. Aprinseră lampa cu petrol, pe care o înconjurară îndată zeci de muşte, de molii, de ţînţari, care umblau pe sticla ei aburită. Cu pi-

cioacele l'ripte,,gîzele ameţite de lumină şi de căldură cădeau în farfuriile cu mîncare. înotau în oţetul şi untdelemnul salatei de roşii.

— Calde sînt roşiile astea, zise căpitanul Dumitriu, la masă. Apoi bău apă şi zise: Caldă e şi apa. Pe urmă se opri din mîncat şi spuse: — Parcă nici mîncarea n-are gust... Stătu o clipă, şi se uită la nevastă-sa: — Să nu-ţi pară rău că ne-am luat... N-o să stăm aici o mie de ani...

— Mie îmi place, zise dînsa. îmi place. Aici e pămînt adevărat... oameni adevăraţi... ca în povestirile din Caucaz ale lui Tolstoi... De ce să nu fie bine? Sîntem împreună, nu ne pasă de nimeni...

El îi luă mîna şi i-o sărută. Stătură mînă-n mînă multă vreme, la masa cu mîncărurile începute, cu salata în care se înecau moliile şi cu carafa cu apă sălcie, gălbuie, în lumina lămpii de petrol. Apoi căpitanul încercă iar să mănînce.

— Sînt proaste roşiile astea, zise el. Sînt fleşcăite. Ce au?

— N-au apă... E seceta asta...

— O să-ţi dau mîine zece soldaţi, să ude toată ziua salata şi roşiile, zise el. Măcar atîta lucru să avem în pustiul ăsta... Hai să stăm puţin afară, că se face noapte, şi e senin...

O luă de braţ şi o conduse afară pe nevastă-sa, se-ntoarse şi-i cară afară scaunul, îşi trase şi el un scaun de răchită împletită şi-şi aprinse o ţigară de foi. Iarăşi îi luă, cu gestul său obişnuit, mîna lungă şi îngustă, cu degetele ca fusele, şi stătură aşa în întuneric, fără să spună nimic nici unul, sub bolta albastră, plină de stele sclipitoare, tremurătoare, picături de foc lichid. Pietrele erau calde, lutul era cald şi aerul fierbinte. Urlau cîinii în capătul satului. Trecură călăreţi pe uliţă; apoi, după o îndelungă tăcere, porni o patrulă. Alături, în curtea companiei, se auzea glasul răguşit şi răstit al lui Turtureanu:

— Hei, ostaş! Care eşti acolo? Ia vino la mine!

După aceea, cîteva clipe, numai mormăituri nedesluşite, apoi, dintr-o dată, plescăind zgomotos, palme. Un glas gemu:

— Nu daţi, don' lent!

— Care să nu dau - icni duşmănos glasul lui Turtureanu, cu acompaniament de palme răsunătoare - care să nu dau, biserica şi parastasul şi închinarea, cui te-a făcut?

Doamna Dumitriu tresări, şi mîna i se zgîrci în mîna mare şi pătrată a soţului său.

— Ce face acolo omul ăla? întrebă ea cu glas schimbat. Ce-josnicie... vai, ce groaznic, ce ruşine, murmură ea şi sări de pe scaun.

Căpitanul se ridică şi ieşi din curte. în mijlocul curţii companiei, Turtureanu îi trăgea palme din răsputeri unui soldat care stătea în poziţie de drepţi, încremenit, şi se cutremura şi se clătina la fiecare izbitură, căci locotenentul îşi lua vînt ca să-1 lovească, cît putea de departe.

— Domnule Turtureanu, rosti rece căpitanul.

Cellalt se opri şi văzu în întuneric vestonul alb, vîrful aprins al ţigării de foi şi sticlirea monoclului.

— Fii bun şi vino puţin la mine.

Şi intră în clădirea unde un plutonier scria la o masă, cu spatele la rastelurile cu puşti aliniate la perete.

în biroul său, cu harta frontierei pe zid şi cu pistolul în toc de piele agăţat în cuier, căpitanul Dumitriu făcu mai mare flacăra lămpii, apoi se-ntoarse către cellalt. Locotenentul era năduşit, cu ochii tulburi şi mai înalt decît el. Era roşu la faţă şi mîinile-i mari erau roşii.

— Domnule Turtureanu, nu-ţi permit să mai loveşti niciodată un soldat! Azi e a treia oară că-ţi spun. De-acum înainte, n-am să-ţi mai spun nimic; am să iau alte măsuri.

— Don' căpitan, am onoarea să vă raportez: ostaşul se pişa pe zidul companiei, bazîndu-se că e noapte, în loc să se ducă şi el după casă! vorbi cellalt, duhnind a vin ca o gură de pivniţă.

— Şi ăsta e un motiv să-1 loveşti? Sînt ţărani, ce vrei să ştie? Eşti băut, domnul meu, şi cînd eşti băut înjoseşti uniforma pe care-o porţi! Ai să ţii arest de cameră o săptămînă: n-ai decît să te îmbeţi acolo, cu uşa închisă! zise căpitanul, pe un ton biciuitor, cu dispreţ şi scîrbă.

-— Am onoarea să raportez: în toate unităţile în care-am făcut serviciu, se bătea! zise Turtureanu, congestionat şi înfuriat de şfichiuirea dispreţuitoare din glasul căpitanului.

Acesta răspunse:

— în unitatea pe care o comand eu nu se bate. Bună seara.

Şi-i întoarse spatele, ieşind. Turtureanu pocni din pinteni:

— Să trăiţi!

Apoi, singur, murmură:

'— N^ai să comanzi tu multe unităţi, dumnezeii mă-ti de cap pătrat... neamţul dracului...

întors în curtea casei unde stătea, căpitanul Dumitriu o găsi pe nevastă-sa în picioare, plimbîndu-se printre straturile de salată. Cînd îl văzu, veni la el, repede.

— Ce-a fost?

— Nimic... O bestie... Hai, nu mai da tu atenţie la lucruri de-astea...

Se aşezară iar, şi el îşi aprinse o ţigară de foi. Apoi, mai tîrziu, murmură:

— Dac-ai luat un militar...

— N-am luat un militar, te-am luat pe tine, zise doamna Dumitriu.

Părea liniştită, dar nu era. O tulburase cumplit, o jignise adînc ce se-ntîmplase alături. Să loveşti un om, un om ca tine, să-1 loveşti peste faţă... Răsufla greu, revoltată, simţindu-se umilită, înjosită de ce i se făcuse unui om ca şi ea.

Era poate după miezul nopţii, şi tot nu putea să adoarmă. Alături, în pat, soţul ei răsufla adînc, liniştit, sforăind uşor din cînd în cînd. Afară era o tăcere uriaşă, din care ţîrîitul nesfîrşit al greierilor nu se desluşea ca zgomot, ci ca o vibraţie şi o formă a tăcerii. Numai cînd se auzea cîte un lătrat stins, departe de tot, se simţea cît de mare e tăcerea. Rareori, tropăia pe uliţă o patrulă întoarsă de pe frontieră, sau în drum într-acolo, şi pe urmă iarăşi nimic, decît golul fierbinte şi uscat în care tirîiau miliarde de greieri. Cum stătea în pat, doamna Dumitriu vedea pătratul ferestrei deschise, plin de stele.

Undeva în noapte răsună un foc de puşcă. Foarte departe. încă unul. Apoi începură să pîrîie neîntrerupt. în pătratul de cer plin de stele, se ridică o stea verde, care se sparse în trei altele, şi acestea coborîră încet pînă pieriră. O bubuitură seacă, un pocnet surd, se amestecă în pîriitul împuşcăturilor. Apoi încă una şi deodată nu se mai auzi nimic - o secundă. Pe urmă glasuri, strigăte, tropot greu prin curte. Cineva bătu în uşă, strigînd înăbuşit

— Don' căpitan! Don' căpitan!

— Petrică, te cheamă, zise doamna Dumitriu, zgîlţîindu-1.

El sări din pat fără un cuvînt, suflînd greu, se îmbrăcă în întuneric, îşi trase cizmele gemînd, ieşi şi întrebă răguşit:

' -....Ce e?

Cel care bătuse în uşă răspunse ceva nelămurit şi se depărtară amîndoi repede, vorbind. Aici, în preajmă, era agitaţie, tropăit de bocanci, se auzeau strigăte.

— Pluton, ascultă comanda la mine! Pluton - drepţi! La stîn-ga! înainte, marş!

Şi pasul cadenţat al trupei umplu uliţa, greu şi ritmic: trop-trop, trop-trop...

în curte huruia ceva cu zgomot de cărucior, dar şi de fierărie; apoi acel ceva, însoţit de ţăcănit de copite de cai, se depărta în noapte, pe uliţă. încet-încct, se potoli zarva; se mai auzeau vorbind mai liniştii nişte soldaţi, iar cîmpia vibra ca mai înainte de Unitul infinit al greierilor, sub cerul mare şi sclipitor şi fierbinte. Doamna Dumitriu ieşi, în halat, şi-i găsi pe doică şi ordonanţă în picioare în prag.

— S-au trezit copiii, Eva? întrebă ea.

— Nu, coniţă, dorm.

— Ce-a fost, Vasile? întrebă doamna Dumitriu.

Soldatul, desculţ, în pantaloni şi cămaşă deschisă pe piept, mormăi:

— Iar au dat comitagiii peste noi… la pichetul 16...

— Şi… domnul căpitan s-a dus acolo? întrebă şovăind doamna Dumitriu.

— S-a dus, cu toată compania, pe frontieră, zise flăcăul. Da' nu-i mai prinde: ăia lovesc, şi s-au şi dus. Ce să-i prindă… he-hei! Noapte fără lună, şi-au ales-o ei bine...

Doamna Dumitriu nu spuse nimic. Ascultă multă vreme. Deodată izbucniră iar împuşcături şi o rachetă ţîşni în aer desfăcîndu-se în trei stele. Apoi focul slăbi, mai pocni o împuşcătură, şi încă una şi nu se mai auzi nimic.

— Doamne, Maica Domnului, păzeşte-ne… gemu doica şi-şi făcu cruce.

— S-a speriat careva şi-a tras în vînt, mormăi flăcăul

Doamna Dumitriu mai stătu cu ei poate o jumătate de ceas, apoi îi trimise să se culce şi se aşeză în faţa casei, lîngă şirurile de salate care se ofileau în căldura uscată a nopţii de secetă. Aşteptă multă vreme, cu inima strînsă, cu auzul atent, încordat. Dar nu se auzea nimic, decît ţîrîitul greierilor, care se umfla şi scădea, ca o răsuflare imensă şi vibrantă a stepei fierbinţi, în întuneric.

Trecuse un ceas, poate două, poate mai mult. începuse să se rărească bezna; spre răsărit, peste pămîntul nesfîrşit şi golaş, începu să se lumineze cerul de un abur palid.

Pe uliţă se auzi tropot şi glasuri. Şi iarăşi tropăit. Şi ţăcănit de copite de cai pe pietroaiele drumului. Intrară în curtea companiei şi oamenii şi caii. Doamna Dumitriu se apropie de portiţă, să audă glasul soţului ei, sau să priceapă ce-a fost, unde este el, ce se petrece. Dar nu-l auzi. Glasurile erau străine, glasuri de soldaţi. Spuneau: ‚Pune-i colo, unul lîngă altul. Măi, Stan Vasile, adă nişte pături de la magazie şi puneţi-le peste ei".

Apoi îi auzi pe doi care vorbeau aproape de gard.

— Care, mă? spunea unul. Care, Florea Ion?

— Da, mă, săracul, spuse al doilea. E colo, poţi să te duci să te uiţi…

— Fugi, mă, că minţi! Cum să i le taie, mă?

— Du-te şi te uită… îi taie cu baioneta un pătrat pe lîngă gură, şi buzele îi cad afară; parcă-i cap de mort; da' roşu. Roşu, şi cu dinţi albi. Parcă rîde.

— Fugi, mă, că minţi, îngăimă primul.

— Du-te să vezi, zise liniştit al doilea.

Apoi nu se mai auzi nimic. Deodată acelaşi glas care vorbise de pături strigă poruncitor:

— Mă, ostaşu ăla! Lasă, nu te mai uita, că n-ai ce să vezi; pune pătura la loc şi vezi-ţi de treabă, fuga, marş! Căprar Motancea! Pune aici doi ostaşi de santinelă, să nu mai vie să se uite ăştia la morţi ca proştii! Măcar de v-aţi învăţa minte altă dată, să fiţi cu ochii în patru, răcanii dracului!

Doamna Dumitriu se înfiora şi se-ntoarse să se aşeze pe scaunul pliant, lîngă salatele veştejite de căldură şi de secetă.

Mult mai tîrziu, cînd se făcuse ziuă, auzi iarăşi tropăit de bocanci, şi huruitul cărucioarelor de metal, şi glasul soţului ei. Se repezi şi-l primi cînd intra pe portiţă. Nu se uită la ea şi vorbi morocănos:

— De ce nu dormi?

— Ce-a fost, Petrică? întrebă ea.

— Nimic… Un atac de comitagii. Pune ceasul să mă scoale la şase.

Se trînti pe pat, îmbrăcat, şi începu numaidecît să răsufle regulat. Ea se culcă lîngă el, iar el întinse mîna şi i-o puse peste piept, sub gît, şi dormi aşa, greu, mormăind prin somn.

III

Doamna Dumitriu adormi, obosită de veghea şi de emoţiile din noaptea trecută. Visă lucruri groaznice şi tulburi, dar îşi zicea mereu: „Nu e nimic... nu e adevărat, visez". îi vorbea soldatul Florea Ion, cu buzele tăiate din rădăcini, şi cu pătrat mare, roşu, sub nas, un pătrat din care rinjeau dinţii mari şi albi ca ai unui cap de mort. Dar ea se gîndea: „Nu i-au făcut nimic: visez. Am visat că i-au făcut ceva". într-o clipă cînd somnul îi era şi mai rărit, se gîndi: „Nu există nici un soldat Florea Ion, numai în vis am auzit de el". îşi dădu seama că deşteptătorul zbîrnîie, că soţul ei se scoală şi iese, şi se hotărî, tot pe jumătate în vis, să-1 întrebe ce-a fost cu adevărat, apoi începu iarăşi să viseze şi nu se trezi decît spre amiază, obosită şi ameţită. Afară era iarăşi o zi apăsătoare, cu aer fierbinte şi vînt ce aducea pulberi uscate peste stepă. în curte se auzeau glasuri domoale de bărbaţi vorbind bulgăreşte. îşi puse halatul de casă şi ieşi în prag. în grădina de zarzavaturi, vreo zece-cincisprezece ţărani cu opinci şi în haine de postav cafeniu, ţesut în casă, cărau apă cu vedrele şi cu stropitorile, de la puţ. Un soldat cu baioneta la puşcă, asudat şi rezemat cu spinarea de "gard, se uita la ei, prostit de căldură. îi curgea sudoarea pe obraji. Şi lor le curgea sudoarea pe tîmple şi pe frunte, şi cărau mereu apă, o vărsau la rădăcina tufelor de roşii şi de vinete şi în şănţuleţele straturilor cu salate. Cei cu stropitorile turnau şi pe foile verzi care acuma străluceau, ude, pline de şiruri de picături argintii.

Doamna Dumitriu se uită la ţăranii bulgari. Erau oameni în toată firea, gospodari, nu tineri. Unul avea mustăţi cărunte şi sprîncene sure. Altul, roşu în obraji, rotund ca o minge, cu ochi negri şi rotunzi, lăsă vadra jos ca să-şi scoată pălăria şi să se şteargă cu mîneca pe capul ras şi albăstriu, lucios ca o bilă de metal, şi la fel de rotund ca întreaga lui fiinţă. Era atît de caraghios şi părea atît de cumsecade, încît doamhei "Dumitriu îi verii să rîdă; dar în ochii lui rotunzi era o îngrijorare care-i aduse aminte într-o clipită de spaima nopţii. Stătu cîtăva vreme uitîndu-se la oameni cum udă salatele. Unul din ei era un bărbat falnic, lat în umeri, eu glasul de bas, şi n-avea mai mult de treizeci şi cinci de ani. 1 se făcu ruşine că-1 vede udînd grădina: un om ca ăsta ar fi trebuit să fie liber şi stăpîo, la el acasă, pe gospodăria lui.

Cînd veni la prînz căpitanul Dumitriu şi se aşeză la masă, obosit şi încruntat, nevastă-sa îl întrebă:

— Petrică... ce-i cu ţăranii ăştia din grădină?

— I-am pus să stropească, să nu stea degeaba, zise el.

— Dar... ce caută aici?

— Sînt arestaţi... pentru anchetă.

Căpitanul Dumitriu mînca cu poftă din salata de roşii: erau proaspete, reci.

— N-au nici un amestec cu comitagiii... Aia vin de peste frontieră, noaptea, şi dispar imediat îndărăt... Dar Siguranţa şi jandarmii trebuie să facă zel, aşa că mi-au căzut pe cap, le iau interogatorii, fac dosar...

— Dar ce-a fost, Petrică?

— Ce să fie? mormăi el. Au atacat pichetul de la Staro Selo şi i-au omorît pe soldaţi... pe toţi...

— Qţi?

— Opt... dar ce te interesează pe tine? Asta-i militărie...

— Am auzit cum vorbeau astă-noapte soldaţii care-i aduseseră.

El ridică ochii şi se uită la ea.

— Ce-ai auzit?

— Ce le-au făcut...

— Mda, murmură căpitanul Dumitriu. Mutilează cadavrele... şi uneori şi pe vii...

— De ce? De ce, Petrică? De ce? îngăimă doamna Dumitriu.

Soţul ei dădu din umeri.

— Fiindcă guvernul de la Sofia vrea sudul Dobrogei, iar guvernul nostru, care a luat bulgarilor acest sud în 1913, nu vrea să-1 dea îndărăt.

— Şi pentru asta... să tortureze oamenii?

— Aşa lucrau cu toţii, draga mea. Eram sublocotenent, acuma zece ani, proaspăt ieşit din şcoală şi am făcut campania. îi atacasem

în flancul neînarmat prin surprindere, în timp ce ei îi atacaseră tot prin surprindere pe foştii lor aliaţi, sîrbii şi grecii, cu care împreună îi atacaseră prin surprindere pe turci... zise cu o ironie amară căpitanul Dumitriu, privind-o pe nevastă-sa prin monoclu. Tăcură o clipă. Vasile, ordonanţa, strîngea masa. Căpitanul Dumitriu îşi aprinse ţigara de foi. Nevastă-sa stătea pe gînduri, cu capul blond şi buclat plecat pe-un umăr. Apoi întrebă:

— Şi pe ţăranii ăştia... i-ai pus să lucreze pentru noi... gratis?

Căpitanul îşi luă ţigara din gură şi se roşi.

— Am să le plătesc, zise el.

Mai schimbară cîteva vorbe, apoi el plecă, grăbit îl aşteptau ofiţerii de jandarmi şi inspectorii de la Siguranţă.

Doamna Dumitriu ieşi în grădina de zarzavat. Bulgarii şedeau sub streaşină, la umbră. Era cald, tare cald. Cîţiva se-ntinseseră pe jos şi dormeau, iar muştele li se plimbau pe obraz. Doamna Dumitriu se aşeză pe un scăunel, sub un ciorchine de ardei lucioşi, galbeni, portocalii, roşii, spînzuraţi de streaşină. Lîngă ea şedeau pe jos omuleţul cel rotund şi înspăimîntat şi bărbatul cel înalt şi frumos. Cel mărunt îi spunea celuilalt „bre Dimităr", iar vlăjganul îi spunea rotofeiului „bre Petco": vorbeau încet între ei, cel mic mai repede şi mai insistent, cel mare rar, liniştit şi cu glas de bas. Apoi tăcură şi răsuciră ţigări. Doamna Dumitriu întrebă:

— Aţi avut de mîncare la prînz?

Vlăjganul se uită la ea, nu spuse nimic şi întoarse capul. Mititelul zise:

— N-am avut, cocoană.

Spunea ***cocona.***

Alţii se uitară curioşi, dar ca şi cum nu i-ar fi privit pe ei toată afacerea. Doamna Dumitriu se ridică, intră în casă şi-i puse pe doică şi pe ordonanţă să taie pîine şi brînză felii; apoi ieşi şi le dădu oamenilor. Cel mic zise:

— Mulţumesc, ***cocona.*** Lăsaţi, nu trebuie, că acuşi plecăm acasă...

Şi se uită la ea, temător şi cu aşteptare înspăimîntată în ochii-i rotunzi şi negri, ca şi cum ar fi aşteptat să i se spună, fie: „Da, plecaţi acasă curind", fie: „Nu mai plecaţi voi de-aici niciodată acasă!"

— Nu face nimica, Petco - zise doamna Dumitriu - tot e mai bine să pleci la drum mîncat Ia, pofteşte...

Bulgarul zîmbi abia văzut, mulţumit. Cellalt, Dimităr, dădu din cap.

— Sărut mîna, bogdaproste, zise el gros.

— O să vă plătească bărbatu-meu ziua de muncă, spuse doamna Dumitriu. Ei tăcură, miraţi, apoi Dimităr cel mare vorbi:

— Lasă, ***cocona,*** nu trebuie. Tot n-aveam ce face...

Şi o privi lung, cu blândeţe. Era un om puternic, cu gîtul gros şi musculos şi cu o faţă demnă, brăzdată, ţeapănă. Ce spusese el însemna mare lucru. însemna: „Eşti femeie cumsecade; na, ţi-am muncit degeaba, ca să ai şi tu ceva de la noi, să nu zici că ţi-am mîncat pîinea de pomană". Dar doamna Dumitriu dădu din cap.

— Lasă, Dimităr, cînd oi veni eu la dumneavoastră în Staro Selo, să-mi dau pîine şi brînză...

— Să vii sănătoasă, ***cocona,*** spuseră vreo Uei care pînă atunci tăcuseră, ascultând.

— Dar munca la grădină trebuie să v-o plătesc. Nu se poate altfel, zise ea cu bunăvoinţă şi fermitate.

Ei dădură din cap.

— Bine...

Petco se şterse la gură şi-şi scutură mîiniie de firimituri; apoi se ridică.

— Apăi... atunci măcar să-ţi muncim, ***cocona.*** Să vezi cum ştim noi să muncim la noi în sat. Hai, bre, le spuse el celorlalţi.

Spre seară, salatele înviaseră, straturile erau negre, roşiile străluceau de apă; bulgarii sădiseră şi alte sUaturi, le săpaseră, le greblaseră. Fără grabă vizibilă, mişcîndu-se încet încoace şi încolo, fuseseră de-o hărnicie nemaipomenită. Cînd se lăsase amurgul şi nu se mai vedea bine să umbli prinue răsaduri fără să calci pe salată, se adunară iarăşi lîngă zidul scund al casei, pe vine, în cerc. Din cînd în cînd, un soldat venea la portiţă cu un felinar şi-1 chema pe cîte unul pe nume, după o hîrtie.

Doamna Dumitriu ieşi din casă şi se aşeză lîngă oameni. îşi adusese poşeta şi începu să se socotească cu ei. înuebase întîi pe Petco, dar pe el îl chemase soldatul alături, aşa că vorbi cu Dimităr. Ceilalţi ascultau, curioşi, deşi nu toţi ştiau româneşte. Cînd era pe terminate

cu plata, sosi şi Petco, se lăsă pe vine lîngă zid şi gemu înfundat. Dimităr întrebă ceva pe bulgăreşte cu glasu-i adînc. Petco răspunse scurt, jalnic.

— Ce vorbiţi? întrebă doamna Dumitriu.

— L-am întrebat dacă l-au bătut.

După o clipă de tăcere, doamna Dumitriu întrebă:

— Şi… l-au bătut?

— Apoi cum să nu... pe toţi ne-au bătut, rîse Dimităr, sec, fără veselie. Numai că el e mai fricos...

— De ce ne bate, ***cocona?*** întrebă Petco din umbră, rezemat de zid, ca un sac rotund. De ce ne bate? Noi n-am făcut nimic. Odată am fost la Bulgaria, am plătit bir, am mers la armată; acuma sîntem la Rumânia, plătim bir, mergem la armată. Cînd am fost eu copil mic, la şcoală, am cîntat pentru ţarul Ferdinand şi ne-a învăţat că rumânii sînt răi; acuma, copiii mei merg la şcoală, cîntă pentru regele Ferdinand şi-i învaţă că bulgarii sînt răi… Ce au cu noi?

Părea gata să plîngă şi oftă.

— Nouă ni-i totuna...

— Tot amară-i pîinea, mormăi gros Dimităr.

Altul, din umbră, zise:

— Comitagiii sînt machedonţi, nu-s dobrogeni...

Doamna Dumitriu nu putea vorbi. îi bătea inima şi-i venea să fugă, să n-audă, să uite. „Pe toţi ne-au bătut", spuse Dimităr, simplu de tot. Era firesc să fie luaţi cu baionetele şi să ude grădina comandantului companiei de grăniceri. Era firesc să fie bătuţi. Era firesc să se mute frontierele peste ei încoace şi încolo, cu acompaniamentul lor de imnuri regale şi de lecţii de duşmănie la şcoală.

Se ridică. Nu mai putea sta cu ei, ca să nu înceapă să plîngă şi să nu-i audă mîrîind. „Pe noi ne bat, şi ea plînge", sau „Mai bine i-ar spune lui bărbatu-său să dea ordin să nu ne mai bată". îi era ruşine, o ruşine ucigătoare, de-ar fi vrut să intre în pămînt, să moară, să nu mai existe. Le spuse, cu glasul şovăitor:

— Noapte bună, oameni buni…

— Sară bună, mormăiră ei prietenos. Nu prea prietenos, dar măcar fără supărare. Ea nu le făcuse nici un rău,

Stătu în odaie, cu lampa stinsă, aşteptîndu-şi soţul. Din cînd în cînd, auzea glasurile domoale ale ţăranilor bulgari şi vedea scăpărarea

de lumină a unui chibrit. Pe urmă iarăşi nimic: oamenii tăceau. Unul ofta. Altul vorbea iar, gros, cu glasul scăzut Nu rîseră niciodată. Nu erau veseli. Le erau inimile strînse. Le era grijă. Nu le era frică, dar le era grijă.

Pe urmă se auzi portiţa trîntindu-se de gard, tropăit de bocanci, un glas care poruncea:

— Voi doi aici. Voi doi în capul curţii. Nu se apropie nici unul la mai puţin de zece paşi de voi. Dacă se apropie vreunul, trage fără somaţie!

Era vocea răguşită şi răstită a locotenentului Turtureanu. Apoi a căpitanului Dumitriu:

— Domnule Turtureanu, du-te şi mănîncă, şi după aceea aşteaptă-mă la companie.

Vorbea sec şi fără putere, ca de pe altă lume. Intră apoi în casă.

— Aici erai? De ce nu aprinzi lumina?

Apoi, îndată, tot el spuse:

— Las-o mai bine aşa…

— Nu vrei să mănînci? şopti ea.

— Nu… nu mi-e foame, zise el şi se aşeză pe un scaun care scîrţîi. Afară era tăcere: bulgarii amuţiseră, înconjurau de santinele.

Doamna Dumitriu ieşi şi-o chemă pe doică:

— Eva, ia spune-i lui Vasile să puie masa pentru domnul căpitan şi aprinde, te rog, lumina.

La flacăra galbenă a lămpii de petrol, se uită cercetător la bărbatusău: era cenuşiu la faţă şi se ferea de privirea ei. Se aşeză la masă şi încercă să mănînce, cu nasul în farfurie. Se opri şi lăsă furculiţa în salată.

— Ce e, Petrică? întrebă doamna Dumitriu.

— Nimic, zise el sec. Du-te şi te culcă. Eu am treabă la companie.

Totuşi, nu se mişcă de la masă. Ordonanţa strînse, apoi plecă. Doamna Dumitriu se duse să se culce. Bărbatul ei şedea la masă şi se uita încruntat în gol, prin monoclu. încruntat, cu buzele strînse, în gol.

Peste un ceas, sau două (sau poate se apropia miezul nopţii? n-ar fi putut spune), doamna Dumitriu se sculă în capul oaselor. Alături era mereu lumină. Se dădu jos din pat, îşi puse halatul şi papucii de casă şi deschise încet uşa. Soţul ei stătea cu coatele pe masă, cu tîmplele în

pumni şi se uită la flacăra lămpii, pierdut. Monoclul şi-l pusese pe masă. Gîzele roiau în jurul luminii, se lipeau de sticla fierbinte a lămpii, cădeau pe masă. Afară ţîrîiau greierii, lătrau cîinii departe. Aici bîzîiau gîngăniile împrejurul lămpii şi sfîrîia, abia auzit, fitilul arzînd. Doamna Dumitriu se aşeză uşor, fără zgomot, pe scaunul ei obişnuit. Soţul ei o privi cu ochi injectaţi cu sînge şi tulburi. Părea nebun. Zîmbi strîmb, întorcîndu-se spre ea, tot cu capul în mîini. Strîmb, jenat. Ca şi cum ar fi mărturisit o boală ruşinoasă, sau că a furat ceva, murmură:

— Am primit ordin să-i împuşc pe toţi.

Ea se uită la el cu ochi mari şi întunecaţi, şi întrebă:

— Cum?

— Trebuie să-i scot cu escortă, îi duc prin păduricea de lîngă frontieră şi le ordon soldaţilor să-i împuşte. Ca represalii. Ca să-i domolim pe comitagii.

— Nu, spuse încet nevastă-sa. Nu.

— Ştiu că nu. Sînt ofiţer...

Apoi, după un timp, căpitanul adăugă:

— Dar un ofiţer execută ordinele superiorilor.

Ea îngînă:

— Petrică...

— Lasă, taci. Ştiu, şopti el. Lasă-mă să mă gîndesc.

Şi începu iar să se uite la flacăra lămpii, în jurul căreia zumzăiau gîzele ameţite cu picioarele subţiri, arse de sticla fierbinte. Se auzi afară cum unul din ţăranii bulgari se scoală mormăind, se duce la gard şi urinează, apoi se-ntoarce, se-ntinde şi oftează. Apoi iar nu se mai auzi nimic decît bîzîitul gîngăniilor fascinate de lumină.

IV

Dimineaţa, în cancelaria companiei, ţîrîi telefonul. Soldatul telefonist ieşi în goană.

— Don' căpitan! Vă cheamă regimentul!

Căpitanul Dumitriu, îmbăiat, stropit cu apă de colonie, cu monoclul în ochi şi cu ţigara de foi în dinţi, într-un veston alb, proaspăt

(era un om căruia-i plăcea să fie curat), intră în cancelaria companiei, încuie pe dinăuntru cu cheia şi se duse la telefon:

— Alo, aici căpitanul Dumitriu. Să trăiţi, domnule colonel.

— Ce e, Dumitriule? Raportează executarea ordinului! măcăi răguşit telefonul de campanie.

— Am onoarea să vă raportez: aştept ordin scris, zise liniştit şi ferm căpitanul. Ştia că nu i se poate da un asemenea ordin în scris. Telefonul orăcăi furios:

— Ai înnebunit? Execuţi imediat ordinul, şi te prezinţi la raport la regiment! Imediat! Pînă la prînz, te prezinţi la mine la raport!

— Am onoarea să raportez: după sau înainte de executare?

— După! După! urlă vocea mititică din telefon.

— Am onoarea să vă raportez: aştept ordin scris, repetă băţos şi mecanic căpitanul Dumitriu.

Tranc! Se închisese receptorul. Căpitanul Dumitriu descuie cancelaria şi ieşi să supravegheze instrucţia unui pluton pe maidanul din dosul companiei.

Nevastă-sa ieşea la soare în clipa aceea. Se opri în prag. Bulgarii cărau mereu apă şi-i udau salatele.

— Bună dimineaţa, zise ea.

— Bună ziua, ***cocona,*** mormăiră cîţiva dintre ei.

— Da' cine v-a spus să udaţi grădina? întrebă ea. N-avea curajul să se uite la ei. îi era frică să nu izbucnească, să spuie cine ştie ce vorbă necugetată, să facă cine ştie ce faptă nebunească. Tremura. Aveau să fie omorîţi, şi tot îi pusese cineva la muncă? „Doamne, Dumnezeule! Cum îngădui? Cum rabzi?"

— N-a spus nimeni, da' noi am zis că să nu stăm degeaba, zise marele şi spătosul Dimităr, cu gravitate.

Ei îi veni să plîngă: vorbele şi privirea lui însemnau: „Noi sîntem oameni buni; ajunge să nu ne faci rău; numai atîta: să nu ne faci rău; şi noi îţi şi facem bine. Şi poate că ai să ne dai o bucată de pîine şi azi: ţi-o muncim." Petco se apropie de ea, mic şi rotund, dar mai puţin rumen în obraji; acum era mai pămîntiu; şi murmură:

— Nu ştiţi... ne mai ţine?

— Nu vă mai ţine, zise ea uitîndu-se pe lîngă el.

Petco tăcu o clipă, apoi îngăimă:

— Dar... ce ne face?

Doamna Dumitriu făcu o sforțare supiaomene^sca^ca^sl se silească să i se uite drept în ochi (atunci văzu cît de galben se făcuse bietul Petco; galben, galben de tot, și cu gura deschisă de spaimă) și să-i spuie cu mare liniște:

— Ce să vă facă? Vă dă drumul acasă…

— Nu cred, zise Petco, mic, rotund și speriat, cu două vedre pline în mînă. Nu cred… nu știți cum au zbierat la noi domnii ofițeri, ieri la canțilerie… și ce palme ne-au tras...

— îți spun eu, sigur, Petco: vă trimite acasă la Staro Selo, zise doamna Dumitriu, simțind în ea un sîmbure de gheață. Petco se uită la ea cu ochi mari. Avea să ghicească. Se vedea pe chipul lui că e pe punctul să ghicească; peste o clipă, ghicea. Doamna Dumitriu zise cu seriozitate: - După ce vă dă drumul, să mai veniți vreo doi-trei pe-aici, să vedeți de grădină; vă plătesc cu ziua.

— Da, venim... bine, venim, zise Petco uitîndu-se țintă la ea. Dar de ce ne păzește așa, cu baioneta la pușcă, dacă ne dă drumul?

Doamna Dumitriu se făcu palidă, dar rîse. Izbuti să rîdă.

— Nu-i știi dumneata cum sînt militarii?

Și adăugă cu gravitate:

— Sînt supărați pentru că i-au omorît comitagiii pe camarazii lor...

— Aha, zise Petco, și porni mai departe cu vedrele.

Peste o clipă, îl văzu stînd de vorbă cu glas scăzut cu ceilalți, care se apropiau de el și păreau îngrijorați și triști, dar îl ascultau atent. Dimităr, mai înalt cu un cap decît ei, o văzu în prag și îi aruncă o privire cercetătoare, dar doamna Dumitriu nu mai avu putere să-l liniștească; fugi în casă și se închise în odaia de culcare; stătu pe pat, tremurînd nervos.

V

La prînz sosi o mașină plină de praf, din care se dădură jos colonelul regimentului și un general înalt și subțire, „cu sticlă în ochi ca don' căpitan al nostru"; urcară în cancelaria companiei și trimiseră subofițerul de serviciu să-l cheme pe căpitanul Dumitriu de pe maidanul unde plutonul făcea instrucție. Căpitanul

veni, nu prea repede, intră în cancelarie, salută rigid, cum învățase la parăzile de la Schwerin ale regimentului de grenadieri pomeranieni pus de Wilhelm II de Hohenzollern, împărat al Germaniei și rege al Prusiei, sub patronajul lui Carol I de Hohenzollern, fost domnitor al Principatelor Unite, Moldova și Valahia, iar apoi rege al României.

în fața lui, generalul Ipsilanti, distins și rece, primi raportul. Apoi îl întrebă:

Ia spune, Petrică: ce e cu ordinul domnului colonel? îl vrei scris?

— Da, să trăiți, domnule general, zise cellalt, rece și sec.

— Ei, îți ordon eu! Cred că mie nu mi-l ceri scris!

Căpitanul Dumitriu stătea mereu în poziție de drepți, dar încordat ca un om care vrea să sară la dușman, sau să fugă. Ochii albaștri deschiși și reci îi erau stingheritori cu privirea lor fixă.

— Am onoarea să vă raportez: aștept un ordin scris, rosti el mecanic, impersonal. Colonelul tresări și pufni, furios. Generalul Ipsilanti zîmbi fin.

— Lasă-mă cu el, colonele; îi vorbesc eu.

Cînd rămaseră singuri, întrebă:

— Ascultă, monșer, îți dai seama că-ți pui in primejdie cariera?

Cellalt nu răspunse, țeapăn și mut.

— Ești un ofițer remarcabil, inteligent, cult, ceea ce nu e cazul adesea în armata noastră, regret s-o spun. Ai făcut Școala de Război și ești propus la avansare; mîine-poimîine comanzi un regiment, iar dacă vine vreun război, poți ajunge general, comandant de divizie sau de corp de armată. Cu capul tău de neamț, te văd ușor la vîrsta mea șef al Marelui Stat major.

Căpitanul Dumitriu strînse din măsele. I se umflau mușchii tîmplelor.

— Soția dumitale are rude influente; familia Lascari are legături cu regina. Așa că…

Tăcu iar. Cellalt era mut.

— N-ai decît să faci acum o mică… cum să-i zicem?

Căpitanul Dumitriu zise printre dinți:

— O mică crimă.

Generalul Ipsilanti se gîndea cu satisfacție că, dacă omul primește, îl va înlătura încet-încet, fără ca acesta, compromis prin acceptarea

unui astfel de ordin care nici nu putea fi dovedit, să se mai poată apăra. Iar dacă refuza să-1 execute, ha-ha! Abia atunci începea distracția...

— Spune-i cum vrei; dar dacă refuzi executarea ordinului, nu vei comanda niciodată în armata română nici măcar un regiment. Vei îmbătrîni în subordine, dumneata care ai un cap bun să comande marile unități în bătălie. Vei încărunți fără comandă, înaintat la vechime. Toți idioții o să avanseze în grad înaintea dumitale. O să mori unul din cei o mie sau două mii de locotenenți-colonei la pensie, în loc să rămîi în istoria militară a neamului. Ei?

Căpitanul Dumitriu stătea țeapăn, nemișcat. Fruntea îi lucea de sudoare.

— Te las să te gîndești pînă după-amiază; acuma trebuie să mergem la masă. Unde se poate mînca aici mai ca lumea? Ce mai face soția dumitale?

— îmi permiteți să vă invit la masă la mine, împreună cu domnul colonel. Soția mea are să fie încîntată de musafiri, zise căpitanul Dumitriu, cu buzele albite.

— A, cu plăcere. Cu plăcere, spuse generalul cu un zîmbet satisfăcut și amabil. Apoi îl bătu pe umăr pe căpitanul Dumitriu, părintește. - Și gîndește-te... Sînt sigur c-ai să alegi soluția cea mai bună.

Cellalt îl privi fix cu ochii săi albaștri, palizi, reci și apăsători, și spuse:

— Da, am să aleg soluția cea mai bună.

VI

Generalul prinț Ipsilanti trona în capul mesei, la dreapta doamnei Dumitriu. Era într-o uniformă croită perfect, cu rufe ca zăpada, cu monoclul sub sprinceana căruntă; distins și elegant pînă-n vîrful degetelor.

— Da, mulțumesc, zise el amabil; am să mai iau puțină salată. E delicioasă.

— N-aș fi avut-o, spuse doamna Dumitriu, galbenă; n-aș fi avut-o, s-ar fi uscat de secetă, dar au udat-o țăranii aceștia bulgari care sînt afară în curte... Generalul se opri, puse jos tacîmul și se uită la ea.

Colonelul tuși, înecîndu-se. Apoi urmă o tăcere penibilă, pînă cînd ordonanța aduse cafelele.

— Vasile, le-ai dat ceva de mîncare bulgarilor? întrebă tare doamna Dumitriu.

— Da, coniță, murmură ordonanța

Generalul zîmbi acru.

— Văd că vă ocupați mult de ei... Aveți simpatii pentru bulgari?

— Am simpatii pentru toți oamenii nefericiți, zise ea.

— N-ar fi rău să vă gîndiți și la bieții noștri ostași asasinați, zise serios generalul.

— S-a făcut ceva pentru familiile lor? întrebă doamna Dumitriu. Era galbenă, obosită și ochii-i erau roșii; numai buclele blonde ca pe capul unei statui grecești înfățișînd un adolescent mai rămăseseră, în ziua aceea, din mîndra și nobila ei frumusețe. Generalului nu-i mai plăcea; nu mai simțea pentru ea decît dușmănia care încolțise într-o clipă la serata doamnei Vorvoreanu și crescuse fulgerător, prefăcîndu-se în ură.

— Cine se ocupă de familiile lor? întrebă ea cu ironie rece și biciuitoare.

— Hm... ă... guvernul, conița mea,guvernul țării... nu trebuie să vă faceți griji *dumneavoastră* pentru ei, spuse el cu o încercare brutală de a-i imita ironia.

— Adineauri spuneați că trebuie să mă gîndesc la bieții soldați, observă doamna Dumitriu. Și, după cum vedeți, mă ocup și de cei de care guvernul nu se ocupă... țăranii ăștia de afară.

— Mda, mormăi enervat generalul. Nimeni nu-1 contrazisese - și mai ales nici un inferior - de la vîrsta de patru ani, pînă acum, la cincizeci. I se părea o obrăznicie neiertată că femeia asta îndrăznea să-1 șfichiuie cu ironia ei rece și superioară. Deodată izbucni într-un rîs răutăcios și crud.

— Se ocupă guvernul și de ei... se ocupă! îndeaproape. Ha ha ha!

— Ho ho ho! izbucni și colonelul.

— He he he, behăiră silit doi ofițeri mai tineri de la Statul Major al diviziei, locotenentul Spahiu și încă unul.

Căpitanul Dumitriu stătea bățos și grav, înghețat, fără să clipească din ochi. Iar nevastă-sa zîmbi - un zîmbet amar și rănit, chinuit și disprețuitor.

— **Ha! ha! Se ocupă de ei... Sărut mîiniie pentru dejun, conița mea... Cînd vă vedem pe la noi? Se ocupă, se ocupă! Căpitane, te aștept peste zece minute... vorbește-i, conița mea,** ***parlez-lui raison, c'est un petit entâtâ!***[1]

Se înclină; doamna Dumitriu înclină capul cu gratie și cu un zîmbet politicos, fără să-i întindă mîna. După o clipă de șovăire, generalul bătu din pinteni și ieși. Colonelul, mitocan dintr-un orășel de la cîmpie, întinse mîna, **fără să-și dea seama ce se petrece, și rămase cu ea întinsă cîteva secunde, apoi se roși, bătu din pinteni și ieși. Cei doi ofițeri tineri** pățiră **la fel. Ieșind, locotenentul Spahiu începu să înjure printre** dinți:

— **...pastele** și dumnezeii **mă-si de** putoare... ce **credea ea,** ciocoaica dracului? Și mai e și boanghină!

Și întîlnindu-l în curte pe locotenentul Turtureanu, îl luă la o parte și statură de vorbă cîteva minute, după care începu să-l împingă cu mîna între spete.

— Nu fi tâmpit; prezintă-îe la raport, că ai să raportezi ceva confidențial! Telescop e montat contra lui, vede roșu! Du-te, îți spui eu: ai dat lovitura!

— Am înțeles; nu mă mai împinge, murmură Turtureanu; intră, bătu la ușă și o deschise, pocnind din călcGie.

în casa țărănească de alături, doamna Dumitriu își mușca pumnii.

— Ce ai? întrebă bărbatu-său.

— Nu trebuia... nu trebuia... mai bine răbdam orice, mă prefăceam... poate îi salvam! exclamă ea în șoaptă, cu ochii sclipind de încordare în chipu-i galben.

Căpitanul Dumitriu dădu din umeri:

— Nu depinde de el... s-a hotărât în Consiliul de Miniștri... a ordonat ministrul de Război verbal, telefonic, lui Cilibia, Cilibia lui Telescop, Telescop colonelului. Totul, verbal...

— Ce-ai să faci, Petrică? Ce-ai să faci? întrebă ea înspăimântată și se agăță de el, văzîndu-1 că dă să iasă.

El îi desfăcu btînd mîiniie înfipte în docul bluzei, îi luă dreapta și i-o sărută, apoi murmură, zîmbind **șters:**

[1] **Faceți-! să înțeleagă, e un mic încăpățînat!**

Dacă i-aș scăpa sacrificîndu-**mi viața,** mi-**aș sâcrifica-o^** ca **să** fii mîndră **de mine... dar sînt** condamnați.

— Petrică! țipă **ea.**

Dar căpitanul Dumitriu **ieșise** și trecea prin curte fără **să le arunce** nici măcar o privire țăranilor bulgari care ședeau pe **vine lîngă zidul** casei și mîncau pîine cu brînză **și** ceapă. Trecu înainte, **țeapăn,** în veston alb, cu monoclu în ochi, răspunse cu gravitate saluturilor santinelelor și dădu să intre în cancelaria companiei. **Era** încuiată. **Se** auzeau glasuri înăuntru. Așteptă. Apoi locotenentul Turtureanu **ieși,** luminat la față, și-1 salută cu o voioșie frățească, nelalocul **ei. Intră.** Generalul era în picioare, colonelul stătea în poziție de „drepți". Nu erau decît ei în odaie. Generalul îl privi de sus (era mai înalt **ca** el cu un cap) și-i spuse sec:

— Domnule căpitan, te rog să-ți poftești soția să aibă altă atitudine față de inamicii neamului nostru! Și de asemenea față de superiorii dumitale.

— Am onoarea să vă raportez - zise sec căpitanul Dumitriu în poziție de „drepți" - am onoarea să vă raportez că soția mea nu face parte din efectivul diviziei, așa că nu poate primi ordine de la comandamentul diviziei.

Cellalt tresări și replică și mai de sus, mușcător

— Dar să discute cu dumneata dacă trebuie sau nu să execuți ordinele superiorilor, poate?

Căpitanul Dumitriu înțelese într-o fulgerare ce căutase adineauri Turtureanu acolo cu ușa închisă. „O fi întrebat santinela din curte, sau o fi pus pe cineva să asculte la geamul deschis." îi veni să rîdă. Totul i se părea mărunt, rușinos și comic. Răspunse cu o fermitate și iuțeală aproape de voioșie:

— Am onoarea să vă raportez: nu! Nu discut cu nimeni dacă trebuie să execut un ordin! îl execut!

In ochii generalului licări o plăcută surpriză: se înmuiase omul; îl va putea disprețui. îl va putea muștrului, îl va călca în picioare. Poate că atunci și ea?... Cine știe? începea să se poată discuta și cu ea...?

— E-ee... așa, da! Așa îmi placi! Bravo! Bun! Ia spune-mi: și cum aranjezi ***chestiunea?*** Eu plec și-mi raportezi telefonic executarea, pe urmă-mi faci un raport sens: fugă de sub escortă, atac de com togii în același timp ețetera. Ești liber asupra detaliilor.

— Domnule general, aştept ordin scris.

Cuvintele îi îngheţară deodată pe cei doi ofiţeri superiori. Apoi generalul izbucni, urlînd:

— Eşti nebun? îţi baţi joc de mine? A, stai că te învăţ eu minte, domnul meu! Colonele, îi iei comanda companiei, cu care îl însărcinezi provizoriu pe băiatul ăla de adineauri, locotenentul. Vorbeşti cu el, şi-i ordoni să facă transportul deţinuţilor pe şosea, sub escortă, pînă la comuna Staro Selo. Dumneata, căpitane, rămîi la dispoziţia diviziei. Ţi se va comunica ulterior cînd să te prezinţi la raport! Poţi să-ţi vezi de treabă.

Căpitanul Dumitriu salută iarăşi ca pe cîmpul de manevre de la Schwerin, la parada regimentului de grenadieri pomeranieni, cînd îl inspecta Maiestatea Sa împăratul, Rege al Prusiei; apoi se întoarse în călcîie şi ieşi. Trecu prin curtea companiei, unde stăteau de vorbă locotenenţii Spahiu şi Turtureanu, care se opriră din vorbă ca să-1 urmărească cu o privire lungă, de satisfacţie ironică; trecu prin curtea cu zarzavat, unde bulgarii iar se apucaseră să ude salata, şi nu se uită la ei, ci intră drept în casă.

Acolo, în casă, nevastă-sa îl aştepta şi, cînd intră, îl lovi privirea ei neagră de spaimă. îi spuse în două cuvinte totul, şi de data asta îi luă ea mîna. Stătură aşa, ţinîndu-se de mînă. Afară se auzeau glasurile bulgarilor, mai joase ca pînă atunci, mai neliniştite. Apoi, un ceas, două, tăcere. După-amiază mai tîrziu, cînd cobora soarele peste stepa pustie şi pleşuvă pe care-o arsese pînă atunci, izbucniră comenzi în curte. Se auzea glasul lui Turtureanu, motorul maşinii care pleca, apoi tropot de cai, şi deodată locotenentul Turtureanu strigă undeva pe aproape (desigur că din portiţa dintre cele două curţi):

— Măi, ăştia, bulgarii! Drepţi! înainte, marş! Hai, că vă ducem acasă!

Doamna Dumitriu sări în picioare. Afară izbucni un glas ciudat pe care nu-1 mai auzise:

— Domnule ofiţer, ***nu*** ne duceţi! Domnule ofiţer, ***nu*** neomorîţi!

Era atît de cîntător acel ***nu*** prelung şi aproape dulce, ca o rugăminte duioasă şi blîndă, încît doamna Dumitriu simţi că se înfioară carnea pe ea de groază. Glasul era al lui Petco cel rotund, care ieri era roşu în obraji. Se ruga cu o dorinţă cutremurătoare, din adîncul cărnii lui, ca

o plîngere şi un geamăt al pămîntului, al firii, al vieţii întregi, cîtă e vie pe faţa pămîntului.

— Domnule ofiţer, nu ne duceţi... nu ne omorîţi!

Unul răcni răguşit şi sălbatic:

— N-am făcut nimic! Nu-i drept!

— Domnule ofiţer, nu ne duceţi! Nu ne omorîţi! spunea Petco, ca o jelanie dulce, de vietate fără apărare.

Doamna Dumitriu, în odaia cu perdeluţele trase, gemu, înecată de groază, de ruşine şi de o durere atît de ascuţită că era aproape dulce, şi-i sfîşia inima; erau oameni, şi aveau să-i ucidă oameni, şi ea era un om.

— Lasă văicăreala! răcni scurt Turtureanu. Nu vă omoară nimeni! Numai voi îi omorîţi pe ostaşii noştri... tu-vă pastele mamii voastre. Hai, marş! Marş!

— Avem copii, gemu gîtuit glasul lui Petco.

— Hai, ridică-te, că te ating! Sus! răcni Turtureanu.

Desigur că bietul Petco îi căzuse în genunchi. Apoi un glas gros vorbi ceva, bulgăreşte. Asta era Dimităr. Poate că-i spunea: „Ţinc-ţi firea... tot degeaba e... hai, fii bărbat, bre..."

Doamna Dumitriu se năpusti deodată spre uşă şi ieşi în grădina cu zarzavat. Locotenentul Turtureanu, supraveghind trecerea ţăranilor în curtea companiei, se făcu că n-o vede şi n-o salută. Ea se opri în prag. Oamenii erau cenuşii la faţă, şi mergeau absenţi, părea că se gîndeau încordat la cu totul altceva decît ce făceau. Unu! se împiedică. Petco se trăgea îndărăt; ochişorii rotunzi, negri îi erau înnebuniţi, cătau în dreapta şi-n stînga scăpare. Cînd o văzu, deschise gura şi răcni sugrumat:

— ***Cocona,*** nu ne lăsa! Ne duce! Ne omoară!

Iar lîngă el, Dimităr, înalt, spătos, puternic, cu gîtu-i musculos şi mustaţa scurtă neagră şi faţa osoasă şi plină de barbă scurtă, neagră, îi azvîrli doamnei Dumitriu o privire mută, intensă, plină de întunericul spaimei. Doamna Dumitriu îşi înfipse în palme unghiile lungi şi îşi adună toate puterile fiinţei ei. Trebuia, cu orice preţ. Acum.

Părind foarte liniştită, aproape veselă, zise:

— Ce e cu dumneata, Petco? Ce plecaţi aşa, oameni buni? Nu v-am plătit munca pe azi...

— Coniţă, n-aveţi voie să vorbiţi cu ei! răcni Turtureanu.

— ***Cocona,*** ne omoară! gemu Petco, ajuns lîngă ea.

— Hai, nu fi copil, zise ea. De ce să vă omoare? N-aţi făcut nimic. Acuma nu e voie să vorbesc cu voi, dar ascultă, după ce vă duce în sat şi vă dă drumul, vino dumneata să-ţi dau banii pentru toţi, şi să vorbim că am nevoie de oameni să-mi lucreze .în grădină...

— Vin! Venim! zise Petco, înnebunit de emoţie şi grăbit (îl împingea un soldat din spate cu patul puştii, iar el se grăbea ca şi cum ar fi crezut că de bunăvoie merge).

Dimităr îi mai aruncă o dată doamnei Dumitriu privirea aceea lungă, mistuitoare, acuma plină de ceva, întrebător, fără ca să se fi topit spaima. Dar ieşi drept, cu ceafa lui groasă, ţeapănă. Soldaţii ieşiră şi ei şi închiseră portiţa.

Doamna Dumitriu intră în casă şi se aşeză pe scaun tremurînd. Soţul ei nu se mişca. Era în umbra odăii cuprinse de înserare, aşa că nu-i vedea faţa.

După cîteva ore (era noapte, doica pusese masa, Vasile ordonanţa servise, dar soţii Dumitriu nu începuseră să mănînce, şedeau şi nu mîncau, iar moliile şi gîzele de noapte se frigeau la lampă, picau în sosul mîncării şi înotau în oţetul şi untdelemnul salatei) se auzi în uliţă marşul plutonului care plecase cu ţăranii bulgari.

— Plutoon... stai! răcni glasul lui Turtureanu.

Tropăit de bocanci, alte glasuri, ţăcănitul metalic al închizătoarelor armelor; mormăitul soldaţilor care vorbeau mult mai încet ca altă dată. Apoi, repede, totul amuţi.

în tăcerea odăii în care nu se auzea decît bîzîitul gîngăniilor în jurul lămpii, răsună vocea doamnei Dumitriu, care îngăimă:

— Poate n-a fost nimic...

Soţul ei nu spuse nimic. Se gîndea poate la cariera lui frîntă, la viaţa care avea să fie iiieschină, strimtă, fără strălucire.

— Vasile!

— Ordonaţi, coniţă.

— Ia du-te şi vezi... ce-au făcut.

Terminase în şoaptă. Flăcăului îi alunecară ochii într-o parte şi ieşi.

îl aşteptară mult. Nu venea. Doamna Dumitriu se ridică şi ieşi în tindă. Vasile era acolo.

— Ce faci aici ? Ai fost? Ce-au făcut?

Flăcăul sc uită sticlos în ochii doamnei Dumitriu, apo; în jos, şi îngînă:

— I-au... i-au făcut fugiţi, coniţă. Au tras în ci.

Ea se-ntoarse fără un cuvînt şi se aşeză iar la masă. Se uita în neştire la ceva de pe masă. Apoi îşi dădu seama că se uită la castronul cu salată proaspătă, verde, rece, udă, pe care se prelingeau încet boabe de untdelemn şi de apă; ca nişte boabe de sudoare sau de lacrimi.

— Vasile! strigă ea cu glasul schimbat.

Flăcăul intră buzna, speriat de sunetul glasului ei.

— Ia salata asta de-aici! Ia-o!

Vasile luă castronul şi plecă repede. Iar doamna Dumitriu se prăbuşi cu capul pe masă, plîngînd cu hohote. Soţul ei îi mîngîia umărul în neştire, iar ea plîngea sfîşielor, anevoie, dureros, cu sughiţuri iimarc.

VII

A doua zi de dimineaţă, căpitanul Dumitriu se prezentă la raport în faţa generalului Cilibia. Era plin de praf din pricina drumului lung făcut călare, şi faţa-i era încă umedă de sudoare cînd intră în cabinetul generalului. Acesta şedea cu spatele la un perete pe care atîrnau portretele regelui şi al reginei, iar dedesubt al mareşalului Averescu, cu bărbuţă albă şi cască, şoarece alb care a vîrît capul într-o jumătate de nucă seacă. în odaie era răcoare; mirosea a iuft, a hîrţoage şi a vopsea. Generalul Cilibia era roşu-vînăt, cu gîtul revărsat peste gulerul ţeapăn, şi se uita la ofiţerul din faţa lui fără să spuie nici un cuvînt. Multă vreme. Căpitanul Dumitriu nici nu clipi sub privirea ochilor injectaţi şi tulburi. Deodată Cilibia zise, rece şi neprietenos:

— Cînd te vede omul, căpitane, pari un om deştept.

Căpitanul Dumitriu nu se mişcă. Generalul se uită lung la el şi puse o întrebare surprinzătoare:

— Nevasta dumitale e comunistă?

Cellalt rămase ţeapăn; surprinderea nu i se trăda decît prin tonul şters.

— Ordonaţi?

— Eşti surd, căpitane? Sau faci pe prostul? N-auzi ce te întreb? Nevasta dumitale e bolşevică?

— Nu este, domnule general, răspunse căpitanul Dumitriu dînd din umeri.

— Măi băiete, tu ori faci pe prostul, ori eşti. Unde ai cunoscut-o? în 1919, la Budapesta, că făceai parte din divizia mea. Fusese acolo revoluţie? Ştii dumneata cu ce fel de oameni se cunoştea acolo? Comunişti, socialişti, jidani... Ai?

— Domnule general... soţia mea nu e comunistă, repetă căpitanul enervat.

— Da' atunci ce **pastele** mă-si, nu te supăra, aşa înjur eu, da' o respect din cale afară... ce **pastele** mă-si are să le ţie partea ţăranilor ălora? Uite, am aici două rapoarte confidenţiale...

— Va să zică am două canalii în companie, zise rece şi ironic căpitanul Dumitriu.

Generalul se ridică deodată, burtos, congestionat, enorm, şi urlă, cu ochii ieşiţi din cap:

— Nu mai e compania dumitale! Şi canalie e ofiţerul care se însoară cu boanghine, duşmani ai naţiei noastre, şi care nu execută un ordin venit direct de la guvern, şi mă pune pe mine în situaţia să ştie ministrul de Război că Cilibia are în divizie cazuri de insubordonare! Am să te trimit la Curtea Marţială! Am să-ţi pun eu nişte observaţii în dosarul dumitale, de-o să te mute uite-aşa, din garnizoană-n garnizoană, ca pe o sfîrlează, să-ţi faci mobilele ţăndări prin trenuri, şi-o să-ţi caut nişte comandanţi pe-alese, de ăia de-o să te frece să-nnebuneşti! Am să te distrug! Ai să ieşi la pensie căpitan din ăia bătrînii, ca ăi făcuţi din majuri! Marş afară!

Şi se aşeză gîfîind, cu fire de sudoare curgîndu-i pe tîmplele şi cu mustaţa zbîrlită. Căpitanul Dumitriu stătea în poziţia de "drepţi". îşi scoase monoclul din buzunarul de la piept, şi-1 puse sub sprinceană şi cu buzele pălite rosti:

— Am onoarea să vă salut, domnule general! Sînt căpitanul Dumitriu, din regimentul zece grăniceri; am onoarea să vă raportez: sînt la dispoziţia diviziei...

Cilibia sufla greu şi-1 privea pe sub sprîncenele încruntate şi stufoase. Apoi spuse totuşi, silit să se exprime oarecum cuviincios, cu un dispreţ obosit:

— Eşti mutat la regimentul nouăzeci infanterie... Bună ziua.

Căpitanul Dumitriu salută, pocnind din pinteni, şi ieşi. Se duse la grajduri, în dosul regimentului, acolo unde-şi lăsase calul. Se duse acolo, fiindcă la ora asta numai acolo putea fi singur. în răcoarea şi umbra plăcută cu miros de nutreţ., de baligă şi de trupuri de cai încălzite, se apropie de calul său - grăjdarii nu-i scoseseră şaua - şi-1 bătu pe gît. Calul se uită la el cu ochi mari, negri, şi sforăi. Căpitanul puse fruntea pe şa şi închise ochii. Apoi, tot cu ochii închişi, îşi pipăi buzunarul tunicii. Ofiţerii aveau ordin să poarte arma pe frontieră şi, acolo, în buzunar, avea un pistol care atîrna greu şi colţuros pe şold. Vîrî mîna în buzunarul tunicii şi apucă arma. Voia să se sinucidă.

Calul mesteca şi ronţăia zgomotos; era cald şi mirosea a fin; şaua scîrţîia imperceptibil şi maţele calului ghiorăiau din cînd în cînd înăbuşit.

Căpitanul Dumitriu scrîşni din măsele şi strînse pleoapele ca să nu plîngă. Dacă murea el, ce se făcea ea? Ce se făceau copiii? Dezlegă calul, îl scoase din grajd, încalecă şi porni la pas, spre poartă, cu bărbia în piept şi o faţă de om bolnav.

A doua zi, căruţele companiei îi cărară cele cîteva mobile, cărţile, lucrurile nevestei şi ale copiilor. El cu ea şi cu copiii veniră cu trăsura pe şoseaua de pămînt galben, cu grîu de-a dreapta şi fără copaci, iar de-a stînga tot fără copaci, cu lut sterp şi mărăcini veştejiţi de soare. Pe drum, tinînd-o pe nevastă-sa de mînă, căpitanul se gîndea că va trebui să-şi vîndă trăsura şi caii. Se jucă în silă cu copiii pe care-i ţinea în braţe doica şi care rîdeau, gîdilati, apoi începură să plîngă fiindcă se ţineau de ei nişte bondari mari galbeni-cenuşii, cu înţepătura dureroasă, feroci ca şi spinăraia stepei, ca şi soarele stepei, ca totul aici în stepă...

Abia sosiţi, doamna Dumitriu, care se frărnîntase şi se gîndise singură, de patruzeci şi opt de ore, se spălă de praf, puse o rochie albă şi se duse la singura persoană căreia credea că se mai poate adresa: la doamna Vorvoreanu. Nu fu primită imediat, şi aşteptă în picioare în faţa primei trepte ce ducea sus. Apoi feciorul coborî să-i spuie că „coniţa o aşteaptă".

• Doamna Vorvoreanu, galbenă şi scofîlcită, îmbrăcată în negru ca întotdeauna, şedea într-un fotoliu. Nu se mişcă; o lăsă pe cealaltă să vie de la capătul salonului pînă la ea şi-i întinse mîna fără să se ridice

de pe scaun; apoi, cu aceeaşi mină galbenă, veştedă, cu viw vinete, îi făcu semn să şadă pe unul din fotoliile cu huse albe pe ele.

— Bună ziua, draga mea coniţă, rosti ea, rece şi în silă.

Doamna Dumitriu, palidă şi cu ochii roşii, începu:

— Am venit la dumneata, fiindcă totuşi îmi eşti persoana cea mai apropiată în oraşul ăsta...

Doamna Vorvoreanu zîmbi fac, strîmbîndu-se ca şi cum ar fi văzui sau mirosit ceva dezgustător.

— „Totuşi" îmi place... îmi place mult... zise ea, iar doamna Dumitriu, speriată că a jignit-o, se roşi şi se tulbură şi mai mult.

— Şi, mă rog, de ce-ţi sînt tocmai eu aşa de apropiată dumitale? întrebă doamna Vorvoreanu.

— Păi... fiindcă eşti soră cu mama...

— Pînă acum... n-ai observat? întrebă doamna Vorvoreanu. Catadicseşti să mă onorezi cu rudenia dumitale numai cînd îţi merge prost?

— Nu e vorba de mine... e vorba de nişte bieţi oameni, zise doamna Dumitriu şi începu să-i explice ce se întîmplase. Vorbea cu pasiune şi cu elocvenţă; la sfîrşit îi dădură lacrimile în ochi. — E o crimă! Trebuiesc reabilitaţi... trebuiesc ajutate familiile, văduvele, orfanii lor! Trebuie să ştie şi guvernul, şi presa ce s-a întîmplat, iar vinovaţii să fie pedepsiţi! spunea ea cu aprindere.

Doamna Vorvoreanu o privea, mută. Apoi începu să rîdă. O durea ceva înăuntru cînd rîdea.

— Ah, gemu ea, ţinîndu-se de sub coaste; îmi faci rău... Bine, doamnă dragă, dumneata pe ce lume trăieşti? Vinovaţii să fie pedepsiţi? Adică gheneralul Ipsilanti, care e frate cu Bubi Ipsilanti, care e prieten cu toţi oamenii importanţi? Trebuie să fii nebună dumneata, urmă ea pe un ton rece şi răutăcios. Şi pe cine vrei să asculte guvernul şi presa? Pe o persoană din naţionalitatea cea mai urîtă de toată suflarea românească, o persoană bănuită că este sau a fost comunistă? Ce-ai căutat pe frontieră? Probabil să faci spionaj, o să zică oricine, afară de mine, care te văd ce-ţi poate capul... ***el ce n'est*** *pas beaucoup* ***de chose*** Vino-ţi în fire, fetiţo! Ce-ţi pasă dumitale de ţăranii ăia? Erau nişte şovinişti bulgari... sau nişte comunişti, ceea ce e şi mai rău... Mai bine vezi-ţi de-ale dumitale. Să vă faceţi mici de tot, şi dumneata şi soţul dumitale, dacă vreţi să mai existaţi în societate... şi să nu vă prea arătaţi în public. îţi permiţi să *faci Fi* de omagiile gheneralului Ipsilanti şi de rudenia cu mine, şi pe urmă soţul dumitale, pus la cale de dumneata, îşi mai oferă luxul de-a fi bulgarofil, sau ţăranofil, sau comunistofil, sau mai ştiu eu ce... E prea mult. V-aţi fi făcut imposibili. Dacă aveţi mijloace de.trai, să-şi dea soţul dumitale demisia din armată şi să plecaţi undeva în provincie, unde nu vă ştie nimeni; iar dacă n-aveţi, făceţi-vă mici de tot... e un sfat bun pe care nici nu ştiu de ce ţi-1 dau.

— Dar oamenii aceea au murit! Au fost omorîţi... nevinovaţi! suflă doamna Dumitriu îngrozită.

Doamna Vorvoreanu risc scurt, cu dinţi galbeni în faţa galbenă:

— Şi eu am să mor... şi dumneata. Ce-ţi pasă de ei?

Doamna Dumitriu se ridică şi ieşi. Pe cînd se depărta, doamna Vorvoreanu o urmărea cu o privire plină de ură: era tînără... iar ea, Elena Vorvoreanu, avea să moară curind. Ştia: boala de care suferea era mortală şi cu o desfăşurare cunoscută. Era în ea şi o omora treptat, întîi o bucată, apoi alta... Sună, ca să ceară trăsura, şi se duse să facă nişte vizite.

' **Şi nu-i mare lucru.**

PARTEA A

*^L*JJ^^>. ^L^A^jJ^f ^^J^jJ^k.*

Plăcerile tineretului

Luil.I.

I

Şerbări Romand era un băiat cuminte, serios. Poate de aceea îl atrăgea, îi stîrnea o curiozitate nestăpînită văru-său Ghighi Duca. Prin 1928, Şerban venise din Germania cu diploma de inginer, dar avea de gînd să se întoarcă, să facă şi filosofia; cît stătu în Bucureşti, toţi prietenii îi vorbiră numai despre Ghighi Duca: „Rolls"-ul lui Ghighi Duca, cravatele lui Ghighi Duca, pălăriile lui Ghighi Duca, femeile lui Ghighi Duca, glumele, scandalurile lui Ghighi Duca. Ghighi Duca se simţise jignit de cîteva rînduri ironice apărute într-un ziar. Se dusese la redacţie şi-1 bătuse pe directorul ziarului. Dar Ghighi Duca nu-şi prea mai vedea rudele, nu prea mai părea să dorească relaţii cu ele, şi era greu de găsit, prin urmare, pentru un tînăr bine crescut şi cam şters, cum era Şerban Romand.

într-o seară tîrziu, Şerban era cu Elvira Vorvoreanu (divorţase iecent) şi cu prinţul Bubi Ipsilanti, care-i făcea curte pe atunci Elvirei (ea avea aproape patruzeci de ani, şi el spre cincizeci), într-un local de noapte. Abia se aşezaseră şi Elvira spuse:

— Uite-1 şi pe Ghighi.

Şi-i făcu cu mîna un mic semn amical. Ghighi o salută rece şi nu se .tai aită la ei. Era la masă cu un englez despre care toată lumea ştia că e prieten cu Ghighi, că s-au cunoscut în Anglia la ultimul voiaj al lui Ghighi, şi că e aici în vizită, ca să meargă la vînătoare cu Ghighi; altminteri, Ghighi nu-1 prezentase nimănui. Englezul era un tînăr tot de vreo douăzeci şi nouă, treizeci de ani, ca şi Ghighi, dar de statură mijlocie, voinic, cu un cap fin, roşu în obraji, cu ochii suri şi mîini mari, pistruiate; era în smoching ca şi Ghighi şi ca toţi bărbaţii din local, cu excepţia chelnerilor şi a muzicanţilor, dar Ghighi părea mult

mai distins decît el; era înalt, foarte subțire, blond şi cu o față îngustă, triunghiulară, osoasă; făcea cute între sprîncene şi pe lîngă gură, cute adînci, timpurii, care-i dădeau un aer bătrînicios; şi cearcănele largi, vinete, de sub ochi îl făceau să pară bolnav; era distins şi oleacă îngrijorător, părea nesănătos şi fragil; toată lumea ştia însă că Ghighi joacă **teniSj**^sânează, călăreşte, conduce automobilul (faimosul „Rolls-Royce") şî^\donuJL)sportiv, zdravăn, sănătos.

Şerban se uita la el cum vorbeşte, nervos, cum rîde, scurt, repezit, cum mănîncă, repede, ca să isprăvească. Pe urmă trebui să-i facă Elvirei conversație, şi lui Bubi Ipsilanti. Din cînd în cînd trăgea cu ochiul la masa lui Ghighi. Şi Elvira trăgea cu ochiul. **îl** surprinse pe Şerban o dată **şi** spuse:

— S-a schimbat Ghighi, şi nu arată bine de loc.

Apoi vorbiră de altceva, şi băură bine; Bubi Ipsilanti povestea fel de fel de anecdote care**-i** făceau să rîdă, lumea dansa pe pista de sticlă din mijlocul localului. Deodată se auzi desluşit pocnind o pereche de palme. Toată lumea se întoarse către masa lui Ghighi şi-1 văzură pe scaun, iar pe tînărul englez, amicul lui, în picioare, cu mîinile lui Ghighi pictate în roşu închis pe obraji. Englezul luă o sticlă de pe masă şi o ridică să-i dea cu ea în cap, dar îi scăpă din mînă şi zbură îndărăt. Englezul se uită peste umăr, văzu sticla pe jos, spartă, o cucoană care țipa, ținîndu-se de cap, şi un domn care se repezea la el. **îi** eschivă lovitura şi îl trînti la pămînt cu un pumn în bărbie. Ceilalți domni de la masă năvăliră cu sifoane şi sticle; Ghighi luă un scaun şi sări în apărarea englezului. Femeile zbierau desperat, îngrozite, domnii împreună cu chelnerii se repezeau să-i stăpînească pe cei doi bătăuşi; sticlele zburau prin aer. Bubi Ipsilanti se ridică iute de la masă, o răsturnă cu fața spre pista de dans (farfuriile se sparseră şi tacîmurile căzură zăngănind pe jos printre cioburi de porțelan şi de cristal, în şampania vărsată) şi spuse repezit:

— Ascundeți-vă aici, că ne trezim cu capul spart.

Şi se ghemuiră toți trei, rîzînd nervos, îndărătul mesei pe care Bubi Ipsilanti şi Şerban o țineau de picioare. Se auzeau răcnete, gîfîituri. Şerban înălță fruntea deasupra marginii mesei şi văzu că Ghighi şi englezul apucaseră un om de mîini şi de picioare - şi-i făceau chiar în clipa aceea vînt într-un buluc de haine negre şi plastroane scrobite. Ghighi era verde la față, iar englezul roşu de tot,

cu părul galben căzut în ochi, şi rîdea. Şerban se ascunse după masă, iarăşi. Peste două-trei minute de uşi trînute şi zgomote de prăbuşiri de mobile şi sticle sparte, se făcu o relativă linişte. Şerban scoase iar capul. în mijlocul pistei de dans nu mai rămăsese decît Ghighi Duca, căzut pe spate, şi englezul, care sărea pe el cu picioarele, conştiincios; ceilalți domni, chelnerii şi patronul localului strigau la el să isprăvească dar junele, congestionat, asudat şi gîfîind sărea pe Ghighi â ***pieds joints***[1] cu pasiune metodică şi consecventă. După ce se sătură, îl luă pe Ghighi de pe jos, îl încarcă în spate şi se duse cu el spre toaletă.

Bubi Ipsilanti îi făcu semn ***maître d'hdtel-alui*** şi le spuse Elvirei şi lui Şerban:

— Hai să plecăm.

Iar omului care se apropia cu temenele:

— Trec mîine pe aici. Acuma vreau să plec.

Şi ieşiră numaidecît. Bubi Ipsilanti îi spuse Elvirei:

— Vezi, să mai trebuiască să fim şi martori la poliție.

— Ei, o să-i facă mare lucru poliția, zise Elvira.

— Nu, dar însăşi prezența numelui tău sau al meu pe o fițuică murdară de poliție e dezgustătoare. Iar el se expune la cele mai dezagreabile chestii, cu nebunii de astea.

— Ce sălbatic, englezul ăla! rîse deodată Elvira cu un glas muzical, tulburat. îi plăcuse; se gîndea la el, şi-i plăcea.

— Ei, da, aşa au făcut ei Imperiul. De la 1600 pînă la războiul burilor, aşa au lucrat, zise Bubi Ipsilanti. Păcat de Ghighi, că nu e lipsit de calități. Dar e brînză bună în burduf de cîine. Păcat. Dar aşa-i trebuie, că e o bestie şi el, adăugă prințul cu o antipatie neaşteptată.

II

Asta era în septembrie; în octombrie, Şerban plecă iar în Germania şi se întoarse în decembrie. înainte de Crăciun. .De atunci, din septembrie, nu-1 mai văzuse pe Ghighi Duca, între Crăciun şi Anul Nou trecea pe strada Cîmpineanu în jos, într-o după-amiază; se înnopta repede, pe la- cinci şi ceva, şi era un

[1] **Cu amîndouă picioarele deodată.**

ger uscat, tăios, peste nişte zăpadă puţină, de mult îngheţată tun. „E frig, se gîndi Şerban, care nu avea nimic deosebit de făcut. Ia să beau ceva, să mă încălzesc." Se uită împrejur. Localurile se ţineau unul după altul: firme luminoase, vitrine cu sardele, nisetri de doi metri şi icre negre şi regimente de sticle cu etichete colorate. Un şir de maşini erau oprite la trotuar. De o parte şi de alta a pasajului numai vitrine prin care se vedeau înăuntru oameni la mese, femei cu blănuri de vulpe prăpădită, galbenă, sau de iepure, vopsite cumplit pe obraji şi pe gură cu roşu, şi cu părul platinat: domni cu mustăţi pe oală, domni tineri cu gulere prinse cu ac, şi cu pălării de la Mossant sau de la Clark.

Intră pe prima uşă; deasupra scria ***Express-Bar. V. Tassopol.*** înăuntru era un acvarium cu peşti mici, roşii, chiar în vitrină, şi pe urmă urcai cîteva trepte ca să ajungi în bar; banchete de pluş albastru de jur împrejur; un pian la care cînta cine voia, două mese, un bar în fund: pe pereţi, fotografii mari ale unor stele de cinema: Mae West, Mary Pickford, Ramon Novarro, Douglas Fairbanks, ElisaLandi.

Vasilache Tassopol era gras, brun, cu o oarecare sfială şi rezervă zîmbitoare; umbla cu burta înainte, în vestă albă nu prea albă, cu o demnitate amabilă. Era lumină de afară în bar; adică începutul de întuneric, cenuşa rece a serii de iarnă. Mai şedeau vreo doi indivizi la mese, şi o femeie. Dar Şerban nu-i luă în seamă, căci îl zărise pe Ghighi Duca, aşezat pe banchetă, cu o masă în faţă, şi pe masă o sticlă de whisky, un sifon şi un pahar. Ghighi era într-un costum gri închis, cu guler tare şi cravată negru cu alb, ciorapi negri, pantofi negri. Şedea picior peste picior, cu mîiniie în buzunare. îl privi calm pe Şerban. Acesta se apropie timid de el, dar politicos.

— Ce faci, mă Şerbănică? întrebă Ghighi Duca fără să se scoale şi fără să-şi scoată mîiniie din buzunare. îa şezi aici. Ce mai faci? Ai crescut, mă. Cîţi ani ai?

— Douăzeci şi cinci.

— Vasilache, mai dă-mi un pahar. Da? Eşti cu patru ani mai mic decît mine. Adică exact cu războiul. Ce face tanti Alexandrina?

— Bine.

— - Da' tanti Elena? Te-am văzut cu Elvira o dată într-o scară

— Tanti Elena e prost de tot, e galbenă, slăbeşte. Doctorii se miră că durează atîta.

— Da, de obicei cancerul e mai rapid. Şi Elvira? Cu cine se mai culcă?

— Nu ştiu.

— Eşti discret! Bravo, băiatule. Şi ce faci tu, mă, Şerbănică? Dă-i naibii pe toţi. Spune, ce faci tu. Bei whisky?

— Beau, cu gheaţă.

— A, eşti un rafinat! Te-ai învăţat cu ticăloşii de prin străini. Ce faci?

— Am terminat ingineria şi acuma m-am apucat de filosofic

— Bravo, mă. Să trăieşti, Şerbănică. Să te faci băiat mare şi filosof ilustru. Se mai poate?

— De ce nu?

— Cum, mă, în România?

— De ce nu?

— Fugi, Şerbănică, nu fi idiot. Nu ştii că franţuzii şi englezii n-au idee ce e aia România? Ce să mai vorbim dc americani. ***Si jeunc, et deja moldovalaque?***[1] Eşti prea moldovalah, domnule. Ţară mică, probleme mici, interes limitat. Nimic de făcut. Whisky, şi pe urmă cavoul familiei.

— Nu cred, zise Şerban cu seriozitate. în anul unu al erei noastre, Iudeea era o colonie romană, mică, săracă şi dispreţuită şi iudeii cunoscuţi pentru miros urît şi superstiţii barbare. Şi exact de acolo a pornit o mişcare de idei care a revoluţionat cultura mondială. în materie de idei, nu extensiune, ci intensiune se cere. Ori asta o poate obţine oricine dacă-1 ţin curelele. Crezi că oraşul Weimar era un fel de New York al vremii? Ca să nu mai vorbim de pictura olandeză, sau de literatura norvegiană, ţi-aş vorbi de cea islandeză. O cunoşti?

— N-am idee. Aveau mai mult gheaţă, cînd am auzit ultima dată de ei.

— Nu, au şi o literatură mai bogată ca multe. Şi sînt o sută cincizeci de mii.

— Din care o sută de mii oameni de zăpadă, zise Ghighi Duca. Bine, Şerbănică, m-ai convins. Şi? Ce să facem? Să revoluţionăm omenirea? Să facem literatură? N-am talent.

[1] **Atît de tînăr, şi deja moldovalah?**

Şerban se uita la pahar şi nu spunea nimic. Ghighi Duca îl întrebă cu o hlîndeţe neaşteptată:

— Spune tu: ce să fac?

— Asta tu trebuie să ştii, murmură Şerbănică.

Se întunecase. Tassopol umbla ia comutator.

— Lasă aşa, Vasilache! exclamă Ghighi Duca. Lasă. Nu trebuie prea multă lumină, face rău la ochi.

Apoi îi spuse cu glas scăzut lui Şerbănică:

— Spune tu: ce să fac? Politică? Să ţiu discursuri mincinoase la cretini, să stau de la zece dimineaţa pînă la două noaptea la Cameră, sau prefect în provincie? Şi să ajung ministru după ce împlinesc patruzeci de ani, poate la cincizeci. Mare brînză, ministru. Miniştrii umblă cu pălăria în mînă, chiar după mine, un derbedeu de sub treizeci de ani, fiindcă mă cheamă Duca^de la Duca Vodă. Ca să nu mai vorbim de orice afacerist, orice mare şperţar care binevoieşte să le dea un telefon. Ăluia încep să-i lingă pantofii. Altceva. Savant? Greu. Tîrziu.

— Nu e niciodată prea tîrziu. Schliemann a revoluţionat arheologia după ce împlinise patruzeci de ani. Nimic din ce mi-ai spus nu stă în picioare, zise Şerban Romand. Ai tot timpul să înveţi orice. Orice!

Urmă o tăcere, în care-şi băură paharele.

— Uite ce e, domnule Şerbănică, zise liniştit Ghighi Duca. Să-ţi spun secretul, **aţi** oameni mari au ieşit din familii bogate? Exceptăm politicienii şi generalii. Azi nu se mai face politică de aia de pe vremea lui Pitt, nici război ca pe vremea lui Condă. Dă-mi exemple de oameni care au făcut ceva, dar bogaţi, bogaţi.

— Byron era boier mare.

— Da, dar decavat. Altul.

— Goethe.

— Nu era boier, nici cine ştie ce bogat. Altul. Tolstoi, caz unic. Altul.

— E un neamţ, Thomas Mann, şi un franţuz, Marcel Proust, care sînt foarte apreciaţi acuma.

— Nu cunosc. Ce sînt, muzicanţi? Nu-mi spune de ăştia, spune-mi de von Bucqtroy, ăla cu minele din Silezia, ca nemţi; sau de o familie bună franţuzească. Proust: pha! Burghezi. Spune-mi de prinţul de Courtenay sau ducele de Otrante. Ăştia fac ceva? E mult mai uşor să dai mese, să faci excursii cu iahtul pe mare, să vînezi, să danse/i, să joci cărţi, să faci amor, să bei bine eţetera. Vreau să mă aşez să învăţ, dacă vrei tu, anatomie,

— Ah, mi-am adus aminte, exclamă Şerban. Broglie! Sînt vreo doi-trei, toţi savanţi.

— Excepţie, monşer, excepţie. Vreau prin urmare să studiez anatomia. Vine cineva în vizită. Trece vizita: iar mă apuc. E obositor: mai bine chem o damicelă să-mi dea rendez-vous să studiez anatomia pe viu. Mîine iar mă apuc. E greu; e vreme-de mers la vînat. Poimîine iar mă apuc. Iau o sticlă, să-mi ţie de urît. La al doilea pahar, cum le fac eu, ***ratherstiff*,**[1] mă apucă o beatitudine, o mulţumire, nu mai am încordarea aia de nervi, activă, pusă pe drăcii. Mi-e bine, nu mai vreau nimic. Eţetera.

Iar tăcură.

— Crezi că eu nu-mi dau seama? Sînt un idiot, un derbedeu; dar ţi-am dat o lege ştiinţifică: din noi ăştia, oameni bine, nu iese niciodată nimica. Afară de politicieni sau generali, pe vremuri; pe vremea dantelelor. Acum nu mai putem face nimic. E prea obositor. De ce să te oboseşti, dacă nu eşti obligat? Uite, eu, ştii ce stofă aveam, ce energie? Puteam ajunge om mare. Dar de ce să devin? N-am bani? Nu mă cheamă Duca? De la Dukas, împăraţi ai Bizanţului, zicea tata, deşi cred că mînca rahat. Asta e, Şerbănică. Mai bei un pahar?

— Nu, mulţumesc.

— Eu da, mulţumesc. Să trăieşti, să ajungi om mare, Şerbănică. Să fii o excepţie: ***here's toyou!***[2] Vasilache! Poţi să aprinzi lumina!

Grecul aprinse lămpile; erau prea tari, moderne, tuburi lipite de tavan. Se vedeau defectele tencuielii peretelui, calitatea proastă a stofei de pe canapele, a scaunelor, vopsite galben şi cu vopseaua cojită. Lui Şerban, localul i se păru sărăcăcios, sinistru, prin încercarea nereuşită de a fi elegant. Nu era decît mizer, jalnic. Iar Ghighi era cenuşiu la faţă, cu ochii stinşi. Murmură absent:

— Ăştia mai săracii au şi chestii... idealuri... valori. Respectă fel de fel de lucruri. Cu cît eşti mai bogat şi mai sus, cu atît respecţi mai puţine chestii. Ăştia au şi un cult al muncii, care, între noi fie zis, e

[1] Destul de zdravăn.

[2] Noroc.

cumplită, e un blestem, dar dă şi unele satisfacţii... Totul se plăteşte şi orice plată îţi cîştigă ceva. Eu am cîştigat plăceri; dar sînt mereu tot alea. Te plictiseşti. Mă plictisesc de moarte. Şi sînt obosit. Sînt foarte obosii. Nici nu mă simt bine. De loc nu mă simt.

Se vedea pe el că-i e rău. Şerban se speriase de schimbarea atît de gravă pe care o vedea pe faţa lui Ghighi.

— Să merg la un doctor... la o farmacie! zise el.

— Nu, stai aici, nu te agita, şopti Ghighi, căruia-i ieşeau broboane de sudoare pe frunte şi şi le ştergea cu batista. în clipa aceea uşa se deschise şi intrară cu zgomot doi tineri pe care Şerban Romano îi cunoştea de amici ai lui Ghighi: Titel Negruzzi, cu melonul pe ceafă, în palton negru cu guler de astrahan, cu bastonul în buzunar, ridicat pînă în dreptul urechii, şi Dodel Dudescu, coborîtor din boierii, Bani ai Craiovei, pe care lady Craven în Călătoria ei îi numeşte Banul Dedescolo. Dodel Dudescu era mic, pirpiriu şi avea un nas foarte mare, coroiat, gros, cărnos şi lustruit, iar dedesubt o mustăcioară şi o gură mică şi umedă. Era într-un palton negru, îmblănit cu vizon, şi cu un guler mare de vidră, lucioasă, cu ape albăstrii. Erau foarte veseli.

— Ghighi! Uite-1, domnule! Ce faci, monşer? Ce faci, puiule? Ce faci, mămicule? cîntară ei pe două voci, urcînd scara şi venind să se aşeze pe banchetă.

— Te-am cunoscut după maşină, dar ai oprit-o cam imparţial între două prăvălii, aşa că te-am căutat şi la bodega de-alături. Uite-1 şi pe Şerbănică. Ce faci, Şerbănică? zise Titel Negruzzi, apoi ridică sticla şi zise: Vreau şi eu.

Ghighi se ridică şi dispăru în fundul localului.

— Vasilache, adu-mi un pahar şi nişte gheaţă pisată! strigă Titel Negruzzi. Dodel Dudescu se uita la cineva în încăpere.

— Nu e rea femeia. Care o cunoaşteţi?

Se întoarseră să vadă. Era o fată blondă, cu pielea roz şi gura roşie, bărbia cam grea şi ochi albaştri; era într-un pardesiu prost croit, cu mîinile goale, şi vorbea şi rîdea cu doi tineri cu părul prea lung, în paltoane bleumarin cu guler de catifea neagră, unsuroşi şi foarte bruni.

— E frumuşică, zise Titel Negruzzi-punîndu-şi monoclul sub sprinceană, ca s-o studieze. Unde e Ghighi? Ce face? A căzut înăuntru? Ghighi!

— Aş poseda-o, zise Dodel Dudescu.

— Dodel, mă scîrţ>eşti, zise Titel Negruzzi. Cum vezi o fustă: „ah, ce-aş mai poseda-o!" Altceva nu ştii? Potoleşte-te, eşti lubric, eşti dezgustător. Posedă-te, ce naiba.

Dodel Dudescu însă nu ascultă şi se uita fix la tînăra care era foarte veselă. Titel Negruzzi se uită iar la ea:

— E ca o madonă de un maestru renan. Frumoasă e! Dar să te ferească Dumenzeu de ea la patruzeci de ani.

— Pe mine nu mă interesează la patruzeci, mă interesează la şaptesprezece, optsprezece cît are acum.

— Spuneam cum o să arate, dobitocule: o să fie greu de văzut, darmite de posedat, zise Titel Negruzzi şi începu să-şi toarne whisky în paharul pe care i-1 adusese Vasilache. Ghighi Duca reapăru şi începu să rîdă:

— Aţi şi început să-mi uscaţi sticla?

îşi freca palmele. Era înviorat, întinerit, îi străluceau ochii.

— Vasilache, strigă el. încă una! Şi să vă cînt ceva. Să vezi, Şerbănică, ce artist piere în mine: ***artifex pereo!***[1]

Şi se aşeză la pian, pe care începu să clămpănească o rumbă. Dodel Dudescu o invită pe tinerica blondă la dans. Titel bea cu Şerban Romano.

— ***Ei, HerrDoktor, zu ihrem Speziellen!***[2] Cum merge?

— Bine. E cam sinistru aici.

— Peste tot e cam sinistru. Iar dacă ai făcut războiul, nicăieri nu e sinistru. De ce să fie sinistru? E ***boom***[3], toată lumea are bani, ne amuzăm, ce mai vrei?

— Vă amuzaţi pe dracu, spuse destul de posomorit Şerban.

— Cunoşti alt sistem? Eu nu. Cînd găseşti, să-mi spui. Mai iei un deget de chestie de asta? Nu? Eu o să-ncerc, poate îmi face bine.

Dodel Dudescu rămăsese singur cu fata blondă; tinerii suspecţi plecaseră, după o discute cu Vasilache, barmanul. Mai tîrziu însă, cînd Ghighi Duca, Şerban Roman6 şi Titel Negruzzi discutau meri-

[1] **în mine piere un artist**

[2] **Domnule doctor (ui Germania oricine are diplomă, e doctor), noroc.**

[3] **Prosperitate a afacerilor comerciale şi industriale.**

tele respective ale diferitelor,băuturi, Dodel veni să se aşeze Bngă ei, destul de posac.

— Ce e, te-ai şi întors? Ce-ai făcut? Ai posedat-o? îl întrebă Titel Negruzzi. Repede, ca sitarii!

— Ia mai duceti-vă dracului, răspunse morocănos Dodel Dudescu şi începu să bea şi el.

La unsprezece noaptea mai erau încă acolo; barmanul le adusese alune sărate, migdale sărate, ghiudem sărat, salam iute şi sticle cu whisky şi sifoane. Şerban Romand spunea:

— îmi pare rău de tine, Ghighi.

— Hai sictir, spunea Ghighi, sec.

— Nu sentimental. înțelege-mă. E păcat să se piardă o energie ca a ta. Trebuie să faci ceva.

— Hai sictir. Prea tîrziu, Şerbănică, dă-te-n mă-ta şi lasă-mă în pace.

Şerban nu se supără. Ar fi vrut să ajute pe toată lumea. Era mîhnit de oamenii neajutorați. Ar fi vrut să facă ceva bun, atît. O văzu pe fata blondă. Stătea singură cu brațele pe masă, mîinile fără putere cu degetele adunate dar moale, neprecis; şi se uita în gol, zîmbind şi clătinînd din cap. Şerban se ridică şi se aşeză lingă ea.

— Ce faci? întrebă el.

Ea nu răspunse. Surîdea dulce, privindu-1 cu capul lăsat pe un umăr.

— O duci cam prost, mi se pare, zise Şerban. Nu vrei să te duci acasă?

Ea dădu din cap: voia.

— Hai cu mine. Hai să te duc acasă, zise Şerban, şi o luă de braț.

— Coane Şerbănică, să vă spui ceva, murmură amabil şi grav Vasilache în urechea lui.

— Cee?

— Dacă nu vă supărați, două cuvinte.

— Ia zi.

Erau la trei paşi de fată.

— E bolnavă, coane Şerbănică. Vă îmbolnăviți, şopti barmanul.

— Dă-o-ncolo că nu vreau să-i fac nimic. De ce nu se vindecă dracului?

— Păi e bolnavă, şi o ştiu toți: nu mai cîştigă nimic, şi n-are cu ce să se vindece; şi-o dă afară şi de la hotel unde stă. E cam...

Şi fîlfii mîna lîngă tîmplă. Da, părea cam nebună.

— Bine, bine. Hai, fetițo. ***Au revoir,*** copii, vin îndărăt imediat.

— Bă! exclamă Dodel Dudescu. Ți-a spus Vasilache?

— Da.

— Ce, eşti nebun? întrebă Dodel Dudescu şi rămase cu ochii după el.

Şerban ieşi cu fata de braț şi se opri o clipă. Viscolea, străzile erau pustii, maşinile treceau încet, şoferii nu mai vedeau nimic înaintea lor. Şerban luă un taxi. Fata se ghemuia lîngă el. Ocoliră prin spate palatul regal, şi ieşiră în dosurile hotelului ***„Splendid",*** ca să se oprească la intrarea unei clădiri înguste şi înalte, cu cîte trei ferestre la fiecare etaj, şi o marchiză de i.iclă cu firma luminoasă: HOTEL. Coborîră. Viscolul vuia şi plîngea; treceau trîmbe de zăpadă prin aerul negru. Bucureştiul era deşert. Aici, casele erau mizere, urîte, suspecte; în mijlocul oraşului, nu puteai nici măcar bănui cine locuieşte în asemenea maghernițe, mai ales sus, la etajul patru sau cinci, unde tiuia viscolul în hornuri.

Portarul de noapte era mic, cărunt, smochinit şi rău. O recunoscu pe fată nufnaidecît:

— Iar ai venit? Cară-te! N-ai ce căuta aici, cară-te, cară-te, n-auzi? Nu e voie, domnule, nu vă urcați cu ea sus!

— Dar de ce nu e voie? chiar dacă plătesc camera? întrebă Şerban Romano.

— Nu e voie! repeta portarul cu încăpățînare.

— Dar spune, omule, de ce? De ce nu e voie?

— Nu e voie, ce te interesează pe dumneata?

Şerban îi întinse cîțiva poli. Portarul, ca şi cum asta ar fi fost o întrebare, răspunse prompt, fără supărarea de adineauri:

— E în urmă cu plata camerei.

— Cucît?

Portarul spuse suma.

— Poftim, zise Şerban Romano, şi-i puse banii pe tejghea. Plus o săptămînă înainte, cît face?

Plăti două săptămîni; apoi îi dădu bani şi fetei:

— Poftim, să te duci la doctor, să te faci sănătoasă. Dacă mai ai nevoie de ceva, spune-i lui Vasilache, şi aflu de la el.

Fata îi zîmbea galeş, cu capul pe umăr:

— Nu vii cu mine sus? întrebă ea.

Şerban se cutremură: JE nebună, sau ce naiba are?"

— Nu dragă, nu vin. Altă dată.

Şi plecă. Taxiul îl aştepta.

— Am crezut că nu mai veniţi, zise şoferul deschizînd uşa.

în clipa cînd Şerban puse piciorul pe scara maşinii (pe vremea aceea automobilele, „limuzinele" aveau scări), în casa lipită.de hotel, dindărătul unui oblon tras, izbucni un urlet cumplit, de spaimă, sau de desperare, sau de nebunie.

— Ce e? întrebă Şerban tresărind.

Şi şoferul scoase capul să se uite, curios şi speriat. Omul de la hotel nu se arătă. în hotel părea să nu fi auzit nimeni. Pe stradă, nici un trecător. Şi urla vîntul gonind perdele de zăpadă.

— De-ar fi un vardist pe undeva pe aproape, zise Şerban.

— Aiurea! Pe vremea asta? zise şoferul.

Cînd rostea ultima silabă, izbucni alt urlet înăuntru, la fel de înfiorător. Şerban nu mai putu răbda, se repezi la uşă, o zgudui; era încuiată. Se întoarse la fereastră şi bătu violent în oblon. Nu-i răspunse nimeni. Motorul taxiului sfîrîia uşor. Pale de vînt bubuiau printre casele înalte. Şerban bătu iar şi cineva strigă dinăuntru cu un glas înăbuşit, care părea bătrinesc:

— Cine bate?

— Ce se întîmplă aici? Cine ţipă? strigă Şerban.

Cîteva secunde nimeni nu răspunse. Şerban voi să mai bată o dată, şi mai tare. în clipa aceea cineva începu să umble la nişte zăvoare, pe dinăuntru, şi întredeschise oblonul. Lumina dinăuntru se stinsese. Şerban zări o figură alburie, de bătrin sau bătrînă, într-un fel de halat tot alburiu.

— Ce vrei? De ce baţi? cîrîi înăbuşit şi arţăgos fiinţa prin geam.

— Cine ţipă? Ce se întîmplă aici? întrebă Şerban pe un ton întărîtat.

— Ce?

— Cine ţipă? De ce ţipă? răcni Şerban.

— Ce? zbieră spart baba, căci o babă era, şi deschise fereastra. Şerban dădu să-şi repete întrebarea, dar baba nici nu aşteptă să audă tot şi începu să ţipe ruginit, dar neaşteptat de tare:

— Hoţii! Săriţi! Săriţi, hoţii! Lume! Lume!

Dinăuntru se părea că e încă cineva care ţipă „Hoţii, hoţii!" Şerban rămase înmărmurit de mirare şi de indignare. îl auzi din spate pe şofer care spunea pe un ton şuierător şi insistent:

— Urcă-te, coane, că e de rău! Hai urcă, s-o luăm din ••• * mei nu e bine! Urcă!

Şerban abia auzi şoapta alarmată a şoferului. Si ipăigv-au uiechile zbieratele frenetice ale babei şi persoanelor dinăuntru (câţi . se părea acum că sînt mai multe, că se amestecă printre ele şi giuiul care-l îngheţase de groază), şi atitudinea lor îl umplea de revoltă

— Da' mai duceţi-vă dracului toţi cîţi sînteţi! exclamă ei iunos şi intră în maşină, trintind uşa exasperat. Şoferul porni în aceeaşi clipă.

— Ce mă-sa era cu ăştia, domnule? Ce făceau acolo? Ce fel de oameni sînt, mama lor de ţicniţi! exclamă Şerban în maşină, fierbînd de enervare.

Şoferul conducea anevoie, orbit de şiroaiele de ninsoare pe geamul din faţă.

— Dracu ştie peste ce dai cîteodată în oraşul ăsta. E plin de nebuni, zise el, filosofic. Cine ştie ce chestii învîrt ăia acolo. Nu-i de noi, coane. Unde vă duc? înapoi la rondul lui 6?

Şerban, care plecase ameţit rău de la barul lui Tassopol, se întoarse treaz, trist şi în prada unei vagi nemulţumiri. îi găsi în schimb pe cei trei prieteni mai beţi decît îi lăsase.

— Uite-1 pe Şerbănică. Uite-1 pe mumosu. Vin' la mama să te pupe, puiule! izbucni Titel Negruzzi, euforic. Dodel Dudescu rîdea scîrnav. Repetă invitaţia lui Titel Negruzzi cu o variantă dezgustătoare.

Ghighi Duca îi trase o palmă răsunătoare după cap.

— Eşti greţos, Dodel! O să-ţi ard cîteva perechi de palme! exclamă el, nemulţumit.

Dodel era jignit.

— Tu bate-te cu englezul tău care te-a călcat în picioare ca pe o cîrpă, nu cu mai slabi ca tine!

— Te rog să nu-1 vorbeşti de rău! exclamă Ghighi Duca, bîlbîindu-se uşor - întâi că e prietenul meu, şi al doilea e un tip curat, corect; e un dobitoc, o brută; dar tu eşti un porc, înţelegi? *Il y adela diffirenee* Şi dacă nu-ţi place, du-te acasă pînă nu te plesnesc! Ce-ai făcut, Şerbănică?

Este o deosebire.

— Nimic, m-am plictisit. Nu mai e ceva de băut pentru mine?

— Domnilor, nu vă supăraţi... Alteţă, trebuie să... ştiţi dumneavoastră, spunea Vasilache, gras, cuvios şi dulce ca un ieromonah.

— Bine, bine, am înţeles, zise Ghighi Duca. Copii, hai la ***„Şehem/Jida"***, să mai bem ceva, că pe nenorocitul ăsta îi aşteaptă madam Vasilache cu făcăleţul după uşă!

Şi începură să-şi puie, rîzînd, paltoanele de blănuri scumpe, apoi se îndreptară, clătinîndu-se, spre trepte, pe care coborîră încet, cu mare atenţie. Singur Şerban Romano nu era beat şi se simţea nemulţumit şi trist, nu ştia de ce.

III

Ieşiră toţi patru pe trotuar şi în aceeaşi clipă o pală de vînt se grămădi în strada Cîmpineanu ca într-o pîlnie şi se înşuruba într-un vîrtej de zăpadă îngheţată şi de aer rece tăios care-i înţepa în obraz pe cei trei. ***Viuiuii!*** făcea vîntul.

— Schelălău, schelălău! I-auzi cum face dementul ăsta de vînt, zise Titel Negruzzi. La balamuc, bă! Ce e cu poliţia, domnule, îl lasă să umble pe stradă în halul ăsta, urlînd ca cîiriii la lună! Nu e ordine în ţara asta, toate merg: iurea. Unde ţi-e maşina, Ghighi?

— Nu mai bate cîmpii, domnule, zise Dodel Dudescu pe care, pirpiriu şi veşnic obosit de excese cum era, îl şi pătrunsese frigul, făcîndu-1 prost dispus. Uite-1 pe Ghighi, ce mai ***gueulezi***[1] atîta? Şi ăsta e un gentilom, de altfel, se suie în maşină fără să ne spuie o vorbă, bine că nu ne lasă aici să crăpăm în gerul ăsta!

Şi se sui în maşină urmat de ceilalţi; trîntiră uşile şi aşteptară îngheţaţi. Dodel răcni:

— Ce tot faci acolo, domnule? De ce nu pornim?

— Nu se aprinde motorul, zise Ghighi Duca. S-a răcit prea tare; e făcut într-o ţară unde iarna nu e mai frig de douăzeci sub zero.

— Toarnă nişte whisky în el! zise Titel Negruzzi, care se simţea bine, ca totdeauna.

[1] Dai cu gura.

— Daţi-vă jos şi împingeţi, zise Ghighi Duca. Poate aşa porneşte.

— Ce vorbeşti, domnule? Eşti nebun? întrebă Dodel Dudescu.

— Hai, dă-te jos, spuse Ghighi Duca destul de dispreţuitor; dă-te jos şi împinge: strada e în pantă.

— Hai să împingem! zise Titel Negruzzi, totdeauna bine dispus.

Sări jos, şi se opintiră să împingă maşina. Se opintiră Şerban Romano şi Dodel Dudescu; Titel Negruzzi se prefăcea numai că împinge. După sforţări de cîteva secunde care li se părură tot afîtea minute, maşina porni busc. Titel Negruzzi se împletici, gata să cadă. Şerban Roman6 căzu în patru labe, iar Dodel Dudescu se trezi întins jos, cu nasul pe asfaltul plin de coji de gheaţă. Se ridică, ţinîndu-se de nas, pe cînd ceilalţi alergau după maşină, răcnind:

— Stai! Stop! Ghighi, stai!

Rolls-ul frînă şi porni încet îndărăt. Se urcară iar, rîzînd, povestindu-i lui Ghighi cum căzuseră.

— Dar ăsta de ce tace? întrebă Ghighi Duca, uitîndu-se la Dodel, care şedea lîngă el. Apoi, brusc, strigă:

— Nasul! Nasul lui Dodel! Uitaţi-vă la nasul lui!

Cei doi, cu coatele pe speteaza locurilor din faţă, se uitară amîndoi la profilul lui Dodel chiar cînd acesta, surprins, se întorsese spre Ghighi. Nasul coroiat, şi care se îngroşa treptat spre vîrf, era acuma şi mai mare, vîrful îi crescuse, inform, gros, congestionat: Dodel, care şi aşa avea un aer lubric, amant şi meschin, o mină josnică şi respingătoare, era acuma desfigurat de acel organ enorm care-i crescuse deodată în mijlocul feţei. Cei trei urlau de rîs.

— Ce rîdeţi aşa, sparţilor? întrebă Dodel, ofensat şi nu prea tulburat. Voi parcă aţi fi nişte splendori, caraghioşilor, adăugă el cu sincer dispreţ.

Ei însă opriră în faţa intrării de bloc pe care scria cu litere luminoase: ***„Şeheiazada"*** (cîtorva maşini înşirate la trotuar li se îngropau încet roţile în zăpadă), şi intrară pe gangul de beton cenuşiu cu o lampă mată, atîrnată în tavan.

— Urîtă e intrarea asta, zise Ghighi Duca: parcă-i închisoarea Sing-Sing. Ai văzut ce blocuri sinistre se clădesc în Bucureşti? Oribil oraş, domnule Şerbănică: mai bine ar avea mai puţină ***intensiune*** şi ar arăta altfel!

— Tu ştii cunf arăta Londra pe vremea lui Shakespeare şi a lui Bacon? întrebă acru Şerban Romano.

— Şi cine e Shakespeare, domnule Şerbănică? întrebă rîzînd Ghighi Duca, împingînd uşa pe care scria: BAR.

Coborîră la subsol, de acolo urcară în lojile de la galerie; sub ei, alte loji, iar în mijloc, pista de dans, de sticlă şi luminată pe dedesubt; în loji era penumbră, pereţii erau în culori calde, stîlpii galeriei în imitaţie de mahon ca şi barul dintr-un colţ; un perete strălucea de sticle, care conţineau lichide aurii, verzi, galbene, cafenii, de culoarea ceaiului, a mierii, a ruginii, a chihlimbarului, sticle drepte şi înalte, scurte şi pântecoase, scurte şi pătrate, plate, rotunde, exagonale, cu multe feţe ca nişte diamante; era fum de tutun, miros de parfumuri pariziene, femei în rochii de ***lame,*** şi domni în smoching, un jazz-band în fracuri roşii. Cei patru se aşezară într-o lojă în jurul mesei şi cerură şampanie.

— Ce gălăgie face muzica asta! zise Ghighi Duca; avea o strîmbătură de om cu nervii obosiţi, parcă-i venea să plîngă.

— Ce-i cu tine? Parcă te-ar durea cîteva măsele, întrebă Titel Negruzzi, dar Ghighi Duca nu răspunse, iat Titel Negruzzi nu mai întrebă nimic, căci îl apucase rîsul văzînd iar nasul lui Dodel Dudescu.

— Parc-ar fi un patrician, mă Dodel; un caltaboş, parol, aşa vînăt şi gras. Ha-ha! Ha-ha-ha!

Dar Dodel nu era susceptibil. Se uita la femeile de jos dc pe pista de dans. Ghighi Duca părea deprimat. Fără nici o legătură îl luă de braţ pe Şerban.

— Să nu crezi că nu sînt serios. Sînt foarte serios. Nu mă crezi; eşti un prost; un copil imbecil. Sînt foarte serios, îţi dau cuvîntul meu de onoare că sînt. Cîteodată, cînd am dormit mult şi am nervii mai odihniţi, înţeleg lucruri pe care tu nici nu le bănuieşti; înţeleg mecanismul lumii ăsteia stupide în care trăim (nu prea multă vreme), jocul legilor naturii, maşinăria societăţii şi chiar a legilor sufletului omenesc, a legilor care fac din viaţa fiecăruia din noi ce e şi nu altceva, cum e, şi nu altfel; dar, ca să limpezesc toate astea, să le pun pe hîrtie, să le discut, să le dovedesc, ce vorbesc eu de dovedit, întîi să le cercetez, să le demonstrez, e greu, e prea greu, şi să bei e prea uşor, e mult mai agreabil, aşa că vezi tu, monşer, nu e nimic de făcut, nu, nu băiatule, nu e nimic de făcut, absolut nimic. Ab-so-lut nimic.

Şi se uită la faţa de masă cu un aer absorbit, absent.

— Şampania! A venit şampania! exclamă încîntat Titel Negruzzi. Să trăiţi, băieţi! Trăiască viaţa! Ei, Dodel! Ce faci?

— O să danseze Pepita Pinelli, zise Dodel, uifîndu-se încordat la pista de dans care se golea de dansatori.

Peste cîteva secunde lumina se stinse în tot barul, afară de un reflector oprit asupra unei uşi cu draperie de pluş vişiniu, pe care intră deodată Pepita Pinelli, brună, uscăţivă, cu faţa triunghiulară şi tîmplele late, cu ochii mari, negri, depărtaţi unul de altul, cu părul negru-albastru (vopsit), într-un cuvînt, cu un aer enigmatic şi primejdios, de sfinx şi de şarpe; era îmbrăcată într-o rochie strimtă, neagră, cu paiete sclipitoare, ca o piele de şarpe din basme; jos, avea volane largi: erau anii de mare succes ai dansatoarei La Argentine la Paris. Şi într-adevăr, banda de jaz atacă un tangou (era vremea cînd acest dans ieşise din bordelurile din Buenos Aires, spre a cuceri Europa şi apoi lumea întreagă), şi dansatoarea începu să se mişte pe pista de sticlă, sub cercul de lumină al reflectorului care o urmărea.

— E romàncă, n-o cheamă nici Pepita, nici Pinelli, zise Titel Negruzzi.

Dodel Dudescu se uita la ea, pierdut, dindărătul nasului său enorm şi obscen.

— Ai poseda-o? rîse Titel Negruzzi.

— O s-o şi posed, zise Dodel Dudescu.

Şerban nu era atent la ei. Se uita pe furiş la Ghighi Duca, care părea iarăşi tare bătrîn şi obosit, gri la faţă, cu muşchii obrajilor fleşcăiţi, căzuţi, şi^ul>chii stinşTlRună şampanie şi băură amîndoi; GTu3nT5uTase~învioră pentru un sfert de oră, dar după aceea se pleoşti iarăşi. Lumea aplauda: intrase Carlo, partenerul Pepitei, subţire, cu pantalon de mătase neagră şi brîu de mătase roşie şi cămaşă albă, largă; era brun, cu mustăcioară ca Douglas Fairbanks în *Don X, liul lui Zorro,* şi dansa cu Pepita ceea ce toată lumea din bar credea că e un dans spaniol. Iarăşi aplauze, şi se făcu lumină în sală, dansatorii se ridicau de la mese,

— Mă duc s-o dansez, zise scurt Dodel Dudescu, şi coborî.

Titel Negruzzi îl urmărea cu ochii, sprijinit cu cotul de balustrada galeriei.

— Asia e chiar aşa de viril? întrebă Şerban, mirat. Parcă n-ar şti altceva pe lume decît să se ţină după femei. Parc-ar fi taur, nu om.

Şi începu să rîdă, în felul lui, liniştit.

— Pe dracu - zise Titel Negruzzi - e un degenerat. Să te uiţi la ei, toată familia, sînt fără bărbie, cu nasuri enorme şi complet tîmpiţi.

— Titel dragă, descrierea degenerescentei după tine e o capodoperă, zise Şerban rîzînd.

Ghighi Duca nu-i asculta. Se ridică, livid, şi coborî de la galerie. Titel Negruzzi îi aruncă o privire fugară, apoi se-ntoarse către Şerban:

— Hai să vedem cum e şampania asta, Şerbănică. ***Â la tienne, mon petit!***[1] Să trăieşti!

. Ghighi Duca se întoarse peste zece minute, iarăşi înviorat, întiInerit, cu ochii strălucitori, palid, cu un zîmbet lucid pe buze. Ceilalţi Jdoi, îndeosebi Titel Negruzzi, se ameţiseră iar.

— Ghighi, bine că ai venit. Şezi aici cu mine, exclamă Titel Negruzzi. Mă Ghighi, tu ştii că ne vedem aproape în fiecare zi şi totuşi aşa simt cîteodată că nici nu mai putem sta şi noi de vorbă serios împreună! Mă puştiule (şi-1 scutură de braţ pe Şerbănică). Tu nu ştii cc-a fost Camera Leoparzilor! Tu nici nu ştii ce prieteni am fost noi, eu şi cu Ghighi! Prieteni, mai mult ca nişte fraţi. Şi l-am iubit pe băiatul ăsta totdeauna, mi-a fost un ideal de cînd ne cunoaştem. L-am iubit şi cînd m-am certat cu el pentru o putoare. Scuză-mă, că vă c rudă...

— Cine? întrebă Şerban.

— Nimeni, vorbeşte prostii, zise Ghighi Duca. Nu ne-am certat niciodată.

— Ce dracu face? Mai trăieşte? întrebă Titel Negruzzi.

Ghighi Duca mîrîi cu o ură concentrată.

— Sper că a crăpat, bestia...

Dar Titel Negruzzi uitase despre ce vorbea pînă atunci. Se uita la dansatori.

— O dansează pe Pepita, animalul, zise el. Apoi se întoarse către ceilalţi doi. Ghighi, spune-i puştiului istoria cu cretinul de Dodel în Anglia.

[1] în sănătatea ta, micuţul meu!

Ghighi începu să rîdă. Era tînăr şi fermecător; cel puţin aşa îl găsea Şerban. Se uita la el şi nu-i venea să se sature: lunganul slăbănog şi blond avea un asemenea surîs cu dinţi sclipitori, asemenea ochi lucioşi şi albaştri ca viorelele, părea atît de tînăr, de îndrăzneţ şi de cuceritor, încît Şerban nu-şi putea lua privirile de la el. Ghighi Duca povestea:

— Eram cu Dodel în Anglia, anul trecut. Primesc o invitaţie să stau o săptămînă la nişte oameni, pentru o vînătoare la ţară. îl las pe Dodel la hotel, şi-1 rog să nu se facă de rîs pe el, nici pe mine. Dodel promite solemn. Mă întorc şi găsesc la hotel apartamentul aproape gol: nici fotolii, nici canapele. M-am mirat. „Ce e cu fotoliile, Dodel?" E1, cu un aer naiv: „Nu ştiu de ce le-au luat de aici". Peste o jumătate de oră îmi vine nota: casa, masa, atîtea lire, afîţia şilingi. Reparatul mobilelor, atîtea lire. Multe, nu mai ştiu cîte: multe. Dodel se distrase în absenţa mea sărind cu amîndouă picioarele de pe un fotoliu pe altul, pînă le făcuse praf! E nebun.

— Nu, e cretin, zise Titel Negruzzi. Uite-1 că vine.

Dodel se urcă repede

— Ghighi - şopti el - dă-mi cheia de la maşină.

— De ce?

— Mi-a dat întîlnire. Pleacă de aici şi mă întîlnesc cu ea la hotel. Hai, dă-mi cheia.

— Ia un taxi. La revedere, succes, zise Ghighi Duca rîzînd.

— Dă-mi, domnule, cheia!

— Nici nu mă gîndesc. Hai, du-te, c-ai s-o faci să aştepte.

Dodel se uită urît la el - foarte urît, doi ochi mici şi fără expresie, deasupra unui nas gros, tumefiat, vînăt ca o pipotă crudă scoasă dintr-o găină tăiată. Apoi plecă, înjurînd murdar printre dinţi.

Ceilalţi trei rîdeau. Rămaşi singuri, băură mai departe, o oră, poate două. Titel Negruzzi observă primul că se petrece ceva.

— Ce e cu cretinul, băieţi? Dama e tot aici. Uite-o, dansează cu Carlo.

Era foarte tîrziu, cîteva loji erau goale şi întunecate, lumea de pc pista de dans se rărise.

— Da, domnule, e aici! exclamă Şerban, care se cam îmbătase şi el. Ghighi Duca nu spuse nimic: era trist, obosit, iar i se scofilcise faţa şi arăta ca un chefliu de cincizeci de ani. Titel Negruzzi şi cu

Şerban discutară cîteva minute ce se va fi putut întîmplă. Deodată apăru pe coridorul din spatele lojilor Dodel Dudescu, în palton, tremurînd de frig şi de enervare. Se aşeză lîngă ei.

— Ce-ai păţit? Ţi-a tras clapa? întrebă vesel, bîlbîindu-se Titel Negruzzi. N-ai ce-i face, nu i-ai plăcut! Eşti urît, Dodel maică.

Dodel îşi turnă şi bău. Era galben de furie.

— O omor, zise el şi începu s-o înjure feroce, s-o trateze de curvă şi ştoalfă. O omor! îi rup rochia de pe ea.

Şi în clipa cînd Pepita şi Carlo treceau pe sub loja lor, Dodel îi turnă femeii paharul în cap şi pe decolteu. Pepita ţipă uşor, ridică ochii, îl recunoscu pe Dodel şi fugi, speriată. în aceeaşi clipă, Ghighi Duca, care nu fusese atent la ce se petrece, se ridică şi plecă iarăşi.

— M-a făcut s-o aştept în holul ăla de hotel două ore, şi-a bătut joc de mine, bestia, repetă Dodel Dudescu, înnebunit de ciudă. M-a făcut de rîs, şi-a bătut joc de mine; îi arăt eu ei!

— Taci, măi, că vine Carlo al ei să te bată, zise Titel Negruzzi, cu cotul pe balustradă şi uitîndu-se în jos. Dodel sări în picioare şi se uită şi el. In sala aproape goală, un grup mic de chelneri îl înconjurau pe dansator, care vorbea pătimaş şi se îndrepta spre scară, respingîndu-i pe cei ce voiau să i se împotrivească şi să-1 oprească. în clipa cînd Carlo porni să urce scările, Dodel se schimbă la faţă şi începu să le ceară febril celorlalţi doi:

— Bateţi-1! Bateţi-1! Vrea să mă bată! E mai tare ca mine, bateţi-1 voi!

Era descompus de fircă. Titel Negruzzi rîdea.

— De ce să ne batem? Noi n-avem nimic, nici cu el, nici cu dama! Tu ai necaz pe ei, bate-te tu!

— Nu mai faceţi glume! îi implora îngrozit Dodel Dudescu. Acuma ajunge aici! Ce faceţi? Undei Ghighi° Ce face Ghighi? Ghighi!

Şerban, deşi calm, se simţea prost. Dansatorul era un om ordinar, va trebui să facă faţă el, Şerban, unui scandal penibil, căci Titel Negruzzi era în stare de orice, şi să fugă, şi să se bată, ajungînd la poliţie. Iar Dodel Dudescu era gata să izbucnească în plîns, de frică.

Dar chelnerii îl opriră pe Carlo de la prima treaptă şi-1 împinseră spre uşa cu portieră de pluş vişiniu. Sala se golise, mirosea a fum de tutun şi a scrumiere murdare. Luminile se stingeau în loji, în sală.

— Vezi ce bine e să fii client şi să te ştie patronul boier şi cu bani? zise Titel Negruzzi. Poţi să-i şi scuipi pe toţi, tot tu ai dreptate. Numai să plăteşti. Hai, Dodel: găseşti tu altă femeie: te plac doar toate. Hai să mergem, copii.

— Dar unde e Ghighi? întrebă Şerban.

— Nu ştiu. Era aici adineauri. O fi la toaletă. Doar n-o fi plecat acasă, nebunul, fără să plătească! Eu n-am nici un ban, zise Titel Negruzzi.

Coborîră, îşi luară paltoanele. Chelnerului cu nota îi spuseră că va plăti domnul Duca.

— Unde e? întrebă Titel Negruzzi. Nu l-ai văzut?

— Nu, nu l-am văzut, îngînă omul, care părea plictisit, obosit şi îngrijorat; avea ceva obraznic în glas şi în privire, ca faţă de nişte clienţi care nu plătesc. Ceilalţi chelneri plecau, cu paltoanele pe ei, cu căciuli în cap, vorbind tare în sala pustie şi murdară. Titel Negruzzi zise:

— Doar n-o fi păţit ceva?

Şi o luă spre lavabouri. Şerban îl urmă.

Ghighi Duca era acolo. Zăcea pe jos, întins cît era de lung, pe mozaicul negru şi galben, ud, murdar de un lichid amestecat din apă de zăpadă, noroi şi urină. Apa susura necontenit în pisoare: mirosea a amoniac, a dezinfectant. Frig, murdărie, mucuri de ţigări, bucăţi de hîrtie pe jos.

Ghighi zăcea acolo pe jos; părea mort. Era alb-verde la faţă, cu ochii duşi în fundul capului, cu nasul subţiat; printre pleoapele întredeschise se zărea o jumătate de milimetru din albul ochilor. Şi avea buzunarele întoarse pe dos, scoase în afară, haina descheiată, pantalonii grămădiţi sub genunchi.

— Nu e mort, zise Titel Negruzzi. Dar o să moară o dată idiotul. Prea ş&droghează ca un nebum

— Ce face? Ce ia? întrebă Şerban, speriat.

— Ce să facă? răspunse Titel Negruzzi, furios. Ia cocaină ca un idiot; o să crape într-o bună zi. Whisky, şampanie şi de trei-patru ori

pe seară coco pe nas, cum dracu să reziste? Şi uite, i s-a furat tot. Avea un porttigaret de aur, animalul. Acuma cu ce plătim?

— Am eu nişte bani, murmură Şerban.

— Bine că ai, că eu sînt ras. Dă-i încoace, eu fac plata şi tu telefonează după un doctor.

II duseră pe Ghighi acasă şi-1 lăsară cu doctorul lîngă el; apoi se despărţiră. Şerban nu-1 mai văzu. Cînd îşi amintea de el, lui Şerban i se făcea frică. Nici el nu ştia de ce, dar i se făcea frică. Vedea cadavrul deşirat şi uscăţiv, căci cadavru i se păruse în prima clipă. Auzea fîşîitul apei în closete, simţea mirosul de dezinfectant, de umezeală rece, şi-1 vedea pe Ghighi, îi vedea hainele mototolite şi grămădite pe el şi buzunarele întoarse pe dos. Şi-1 apuca groaza. îi venea să fugă undeva unde să nu-şi mai aducă aminte.

Nu mai dădu nici pe la „Express-Bar"; se duse o dată să întrebe la micul hotel de lîngă „Splendid" ce s-a mai făcut cu fata aceea nebună.

— A plecat; a plecat în provincie, răspunse portarul fără să-1 privească.

— Unde, domnule?

— Nu ştiu.

— îi dădu bacşiş; dar omul nu ştia. într-o zi fata îşi luase geamantanul de carton jerpelit, şi plecase.

\ Peste un^nsaujjoi, în tren între Viena şi Salzburg, Şerban se intimi in vagonul-restaurant cu Dim Cozianu, văru-său şi al lui Ghighi. Salutări, îmbrăţişări.

— Ce mai faci, Dim? Unde te duci?

— La Geneva; sînt în^ddegaţiajomână la Societatea Naţiunilor.

— Felicitările mele; devii un om de stat.

— Vezi-ţi de trebă, Şerbănică: sînt un mic şi june consilier şi nimic mai mult.

— Las' că te ştiu eu; mîine-poimîine o să fii şeful delegaţiei.

— Fii serios; şi cu Titulescu ce faci? rîse Dim Cozianu. Mai bine spune-mi, ştii ultima chestie?

— Nu. Care?

, — A crăpat Ghighi Duca. L-au găsit nişte trecători în faţa casei, în j maşină, mort, zise Dim Cozianu, foarte bine dispus.

Urmă o tăcere. Trenul gonea prin peisajul de pomi înfloriţi sub cerul albastru cu norişori nepătaţi.

— Şi cînd te gîndeşti - zise iarăşi Dim Cozianu - că avea calităţi mari, bestia. Dar nu era bun de nimic. Niciodată n-a fost. Brînză bună în burduf de cîine. Acum s-a isprăvit cu el: discuţia s-a închis.

PARTEA A TREISPREZECEA

Chinta regală

I

Intr-o seară din vara anului 1931 sau 1932, patru invitaţi ai doamnei şi domnului Scarlat plecară mai devreme decît ceilalţi. Erau doamna Elvira Vorvoreanu, doamna şi domnul Cezar Lascari, verii ei, şi domnul Giurgea-Roşcanu. Soţii Scarlat (el în haină de seară, un cvadragenar palid, cu trăsături frumoase dar moi, ochi negri catifelaţi, mustaţa neagră, şi tot omul moale, de parc-atunci ar fi dezbrăcat anteriul de şamalagea, briul de caşmir şi papucii, ca să intre în haina ţeapănă şi neagră a Europei; iar doamna Scarlat, tinerică, subţirică, abia trecută de douăzeci de ani, şi palidă din pricina efortului de atenţie cerut de această serată, una din primele pe care le dădea după recenta ei căsătorie) îi petrecură pe musafiri pînă afară, sub marchiză, în capul scărilor. Un trecător care umbla alene cu mîinile în buzunare, sub cerul albastru străveziu, cu lună plină, se opri şi zări în clipa aceea, în uşa larg deschisă, grupul bărbaţilor în negru, cu plastroane scrobite, şi al femeilor în rochii lungi şi cu cape de blănuri, cu toţii opriţi în capul scărilor. De o parte şi de alta, două felinare de fier forjat fixate în perete îi luminau. îndărătul celor şase oameni care stăteau în uşă, se vedeau scările şi covorul roşu, pînă sus, într-o încăpere despărţită de vestibul printr-o balustradă aurită; iar acolo sus, sub licărul lacrimilor de cristal ale candelabrelor, alţi oameni în haine de seară dansau.

— Alexandra face totdeauna o migrenă cînd mă amuz eu bine, spunea rîzînd Cezar Lascari.

Orientalul domn Scarlat vorbi cu o voce melodioasă de bariton:

— Dacă plecați voi, n-o să mai fie nimic ca lumea. Coană Elviro, măcar dumneata...

— Ți-am spus că am promis Lilichii Mavromihali să mai trec în seara asta pe la ea; am ținut să viu la voi neapărat, dar nu pot s-o sacrific cu totul, /.isc Elvira Vorvoreanu, strîngîndu-şi peste umerii goi, capa. O sărută pe doamna Scarlat.

— Pa, fetițo.

Şi o bătu uşor cu vîrful degetelor pe obraz.

— Bună seara, Scarlat.

îi dădu lui Scarlat mîna s-o sărute. Cezar Lascari o întrebă:

— Ai maşină? Să te duc eu cu a mea.

— Nu, mulțumesc, mă duce Manolică. Nu-1 vezi? Eşti chior? Sau preocuparea de migrena Sandei îți tulbură raționamentele? zise Elvira pe un ton vesel şi tăios - mai mult tăios decît vesel.

Cezar Lascari rîse ca de o glumă bună. Alexandra, nevastă-sa, albă, roză şi blondă, închidea ochii de durere de cap. Abia se mai ținea pe picioare. Se sărută cu doamna Scarlat şi îi dădu mîna lui Scarlat, apoi se sărută cu Elvira, care făcu în aer cu buzele un zgomot țîțîit lîngă urechea Alexandrei în loc de sărut, şi-i şopti ceva. Alexandra zîmbi slab. Elvira zise:

— Aşa, şi să ştii că-ți trece imediat.

— Nu pot, zise Alexandra, mereu cu acelaşi zîmbet pal.

— încearcă; ai să vezi.

în aceeaşi clipă, Cezar Lascari şi Manolică Giurgca-Roşcanu îşi luau rămas bun. Cezar era bine hrănit, cu bărbia rotundă, părea totdeauna proaspăt tuns şi ras şi ieşit dintr-o baie fierbinte; rîdea des şi uşor, bine dispus: avea treizeci şi unu de ani, era codirector al uneia din băncile bucureştene, era bogat şi se însurase de curînd, din dragoste, cu vară-sa Alexandra Şufană, care adusese o zestre importantă, parte din acțiunile petrolifere ale milionarului Şufană. Giurgca-Roşcanu era sec, uscățiv, țeapăn, monoclat, şi vorbea cu un accent care-i era personal: pe nas, cu un aer trufaş şi arogant, deformînd vocalele; cînd îl vedeai zîmbind, te mirai cum poate zîmbi un asemenea manechin înghețat în morgă.

— Aşa că nu înseamnă că m-am călugărit, murmura, zîmbind, Cezar Lascari, încheindu-şi o frază începută în casă. Mă ocup de Sanda, dar dacă-mi mai rămîn cinci minute libere...

Şi rîse, bine dispus. Giurgea-Roşcanu, țeapăn şi amabil, rosti fără să clipească măcar din ochi:

— Ei... mai ocupă-te de nevastă-mea. Eu n-o mai...

Şi-1 privi tulburător de neexpresiv prin monoclu pe Cezar Lascari. Acesta tuşi, descumpănit de enormitatea ce auzise, şi totuşi silindu-se să rîdă politicos. Giurgea-Roşcanu insistă, asigurîndu-1:

— ***No, no, mon cher,*** te rog să mă crezi, eu de mult n-o mai... Da, coniță Elvira. ***Prenez mon bras. Au revoir*** monşer: dînsa e o femeie foarte bine, să ştii, iar eu, de mult, nimic!

Făcu un semn prin aer, tăind ceva cu palma întinsă, apoi coborî cu Elvira la braț. Trena din tafta neagră a Elvirei se tîrî pe covorul roşu, apoi dispăru în maşină, uşa se trînti şi „limuzina" lui Giurgea-Roşcanu ieşi din curte. Peste o clipă, automobilul lui Cezar Lascari se depărta şi el; soții Scarlat intrară în casă, iar trecătorul care privise scena porni mai departe, cu mîiniie în buzunare şi şovăind uşor. De undeva, de aproape, miros de grătar şi de mititei îi gîdila nările, se auzea scîrțîit de vioară şi zdrang-zdrang de țambal. Trecătorul se pierdu după un colț, cîntînd:

— „Iubesc femeia..."

în maşină, Alexandra Lascari se ghemui la umărul soțului ei, care începu să rîdă.

— Ce zici, Elvira trăieşte cu Manolică? Mie aşa mi se pare, zise Cezar.

Alexandra nu răspunse. O durea prea tare capul

— Ce viperă e Elvira asta! rîse iar Cezar, bine dispus. Ai văzut cum s-a înfuriat cînd m-am făcut că nu observ că-1 tîrîie pe Manolică după ea? Ce scorpie!

Cu nasul în umărul lui Cezar, Alexandra mormăi înfundat:

— Turbează că îmbătrîneşte...

— Poftim? întrebă tare Cezar, care nu înțelesese.

— Au, nu striga aşa, că mă doare rău... gemu Alexandra. Elvira turbează fiindcă-şi dă seama că îmbătrîneşte...

— A, da... Nu înțelegeam ce spui... Cîți ani are? Ia să vedem: e cu zece ani mai mare decît mine - are patruzeci - patruzeci şi unu de ani! exclamă Cezar uimit. Ştii că nu pare?

' **Dă-mi brațul. La revedere.**

— Nu vedeți %'oi, bărbații... Se vede... șopti Alexandra.

Cezar tăcu, medilînd asupra a ce vorbiseră. Alexandra rosti anevoie:

— Ce-ți spunea Giurgea-Roșcanu?

Cezar, imediat în poziție de apărare, răspunse cu o indiferență bine judecată:

— Ce să-mi spuie? Nimicuri...

— De cine spunea că e drăguță? insistă Alexandra.

— De nevastă-sa. E amorezat de nevastă-sa... ca mine de a mea, zise drăgăstos Cezar Lascari și îi sărută părul care mirosea a ***Cuir de Russie.***

în cealaltă mașină, a lui Giurgea-Roșcanu (era, ca și a lui Cezar Lascari, un automobil american, lung și spațios, cu un geam între bancheta șoferului și locurile stăpînilor), Elvira tăcea. Giurgea-Roșcanu o privea din cînd în cînd, pe furiș. Profilul Elvirei era pur, cu nasul subțire și ușor arcuit; gura cărnoasă, vopsită roșu întunecat, pielea măslinie, ochii adînci și verzi ca două lacuri glaciare, erau încadrate de un voal de mătase brodată alb-sidefiu, pe care Elvira îl cumpărase la Veneția; stofa lucioasă cu ape roze și opaline o făcea și mai neagră pe Elvira, îi făcea gura și mai roșie. Giurgea-Roșcanu încerca să ghicească la ce se gîndește femeia, ca să înceapă să-i spuie ceva, să-i facă curte; dar nu izbutea să-și închipuie ce se petrece sub fruntea îngustă și încăpățînată, în capul mic îmbrobodit în mătase sidefie. O vedea pe Elvira că se uită pe fereastră (în clipa aceea treceau pe Calea Victoriei), la lumea înghesuită pe stradă (era ora cînd se ieșea din teatre și cinematografe), cu o fixitate dușmănoasă, cu un fel de ură rece; și era convins că i se pare doar; Elvira era prost dispusă, și atît.

Dar ceea ce nu voia el să creadă, era adevărat. Elvira detesta oamenii pe care-i vedea pe stradă. Detesta tot orașul, toată țara, lumea întreagă. Mai ales la o oră ca aceasta. Trotuarele erau pline de lume, cucoane fardate, elegante, cu pălării albe, roz, galben-pai, cu mănuși de ață, cu poșeta sub braț; cîte un briliant sclipea la o ureche, la mișcarea unei mîini cu inel; bărbații purtau haine de șantung și de buretă de mătase, pălării de panama, albe cu panglică neagră, cei care voiau să pară tineri umblau cu capul gol, iar printre cravate-fluture și cravatele drepte apăreau și cămăși fără cravată, încheiate sub guler, într-o parte, la cei care-și dădeau un aer neglijat și sportiv. Tineri și mai puțin tineri ofițeri strînși în corset, cu cizme de lac, unii cu buzele ușor fardate, monoclați, albi Ia față de multă pudră, treceau fulgerînd cucoanele cu ochii. Cocote cu obrajii dați cu roșu,' cu genele negre de rimei și cu cearcăne vopsite pe sub ochi într-un albastru nefiresc, se uitau peste umăr la urmăritori. Cerșetori întindeau mîna; orbi vindeau ziare; mașini noi și lucitoare treceau în mare viteză; terasele cafenelelor erau pline, trăsurile cu muscali pe capră și cu roți cauciucate alunecau pe asfalt în trapul sonor al cailor; noaptea era senină, parfumată, în mii de case din centrul Bucureștilor se petrecea, la legațiile străine se dădeau recepții, la Paris aveau loc ultimele serate, la Londra erau primite la curte debutantele, moda era să oferi o ***garden-paity*** noaptea, iar ea, Elvira, nu însemna nimic, n-avea nimic din toate astea! Căci averea ei, numele, relațiile, i se păreau nimic. Asta era avere? în țară era destul de mult; dar în lumea bună, la Londra, era o foarte modestă bunăstare, iar la Paris erai ignorat cu asemenea moft. Numele? Cine știa, dincolo de frontieră, cine fusese Lascăr Lascari? Și Lascăr Lascari era bunicul. Tatăl - ofițer demisionat din armata română. Moft. Soțul ei, de care se despărțise? La fel: moft. Relațiile? Nimica. Și chiar dacă erau oameni importanți - ***oarecum*** importanți aici, în țărișoara asta - ce-i puteau oferi? O prietenie protectoare, o amabilitate de sus în jos și, în schimbul unei'scurte legături, un briliant, în cazul cel mai bun. Moft! Pentru asta trăise ea patruzeci de ani? Pentru asta își dăduse de atîtea ori, și de atîtea ori cu indiferență, iar uneori cu greață, trupul dezbrăcat? îi venea să se sugrume singură cînd se gîndea. Pierduse timpul. își pierduse viața. Iată, în curînd va fi o femeie bătrînă, care nu va mai însemna nimic pentru nimeni. Curînd de tot. Poate la anul. Poate începînd de acum, și curînd după aceea - oase putrede în pămînt. Maică-sa, doamna Elena Vorvoreanu, era vie pînă mai deunăzi. (Trecuseră ani, dar Elvira și-o închipuia foarte bine întinsă în pămînt așa cum o văzuse printre crizantemele catafalcului, galbenă, cu ochii închiși, întinerită, cu o încruntare întunecată și tristă, și apoi schimbată în lemn putred, zdrențe de stofă putredă, cărnuri topite în zgîrci mucilaginos, și oase înmuiate, friabile de putreziciune. Și pe urmă pe ea însăși, Elvira, tot așa. Trupul său trist, fața frumoasă și care începea să îmbătrinească - zgîrciuri, zdrențe, pămînt viermănos și ciumat. Curînd. Nu mai era

mult. Şi pînă atunci - nimic? Nimic decît aceeaşi mediocritate, oarecare avere, oarecare nume, oarecare situaţie, iar străinii bogaţi să te ignore, cei puternici din ţara ta să te ignore, viaţa uriaşă şi brutală a lumii să se desfăşoare pe lîngă tine şi să treacă peste tine, fiinţă obscură care dacă trăieşti sau nici măcar n-ai existat vreodată, totuna e.

Cu dinţii încleştaţi, se uita la oamenii ăştia de pe Calea Victoriei, satisfăcuţi, bine îmbrăcaţi, plini de mîncare şi de băutură, ieşiţi de la teatre, în drum spre restaurante şi cîrciumi şi spre paturile conjugale sau canapelele prostituatelor - şi care toţi o ignorau, trăiau mai departe pe lîngă îmbătrînirea, prăbuşirea, moartea ei!

O maşină descoperită trecu încet pe lîngă a lui Giurgea-Roşcanu. La volan era un bărbat cu capul gol, blond-roşcat, cu o mustaţă *à l'anglaise* peste gura buzată, roşie, groasă, care-i acoperea pe jumătate bărbia teşită de degenerat Ochii bulbucaţi, figura autoritară şi obraznică, gura brutală şi senzuală - era regele! Un bărbat tot de vreo treizeci şi cinci de ani, brun, cu mustaţă tăiată la fel ca a regelui (era moda: şi Scarlat o purta aşa) şedea alături. Regele privea lumea de pe trotuar. Se uita numai la femei, neruşinat şi lacom. O zări pe femeia cu ochii mari, verzi, strălucitori într-o faţă întunecată, încadrată de voalul alb, de capa de hermină şi colanul de briliante. Omul de lîngă rege se uită şi el. Apoi maşinile se depărtară una de alta.

— Vodă a ieşit la vînătoare, murmură Giurgea-Roşcanu.

— Cum? întrebă ea, deşi înţelesese foarte bine, şi ştia despre ce e vorba Cum? Ce vrei să spui?

— Vînează cocote. Le-agaţă de pe trotuar şi le suie în maşină...

— Şi... femei mai distinse nu-1 interesează?

— E greu să ajungă pînă la el. îl păzeşte camarila. Ionel Protopopiu - nu l-ai văzut lîngă el? El taie şi spînzură; el ţine cheile; numai prin el se poate ajunge la vodă... sau prin regină.

„Regina" nu era soţia regelui, de care trăia despărţit şi care stătea la ai ei, la Atena, ci mama lui, regina Măria.

— Şi ce spuneai? întrebă Elvira, ca să schimbe vorba.

— Nu spuneam nimic. încercam să ghicesc la ce te gîndeşti, zise Giurgea-Roşcanu. Să pătrund în dumneata măcar pe calea gîndurilor, adăugă el zîmbind într-o parte - în partea cu monoclu, căci dacă i se trăgea obrazul în partea cealaltă, i-ar fi căzut monoclul. Elvira nu-1 auzi. Nu-1 asculta. Se gîndea. Regele trăia despărţit de nevastă-sa.

Avusese amante. Mai aveaC Nici una nu ştiuse să-1 fixeze, să-1 reţie. Cea care avea să reuşească avea să fie adevărata regină a României.

Domnul Giurgea-Roşcanu se trezi că doamna foarte frumoasă, deşi nu în prima tinereţe, care şedea lîngă el cu vălul veneţian pe cap şi capa de hermină pe umeri, îi înşfacă brusc coapsa, deasupra de genunchi, şi-i înfige unghiile în picior prin stofa subţire a pantalonului. Tresări de durere, scăpîndu-şi monoclul de sub sprinceană. Dar în loc să scoată o exclamaţie nearticulată şi să încerce să-i desfacă mîna, se gîndi iute că e momentul pe care-1 aştepta, şi o apucă şi el în chip asemănător pe Elvira de coapsă, iar cu cealaltă mînă de umăr şi o trase spre el ca s-o sărute. Elvira tresări şi ea şi-i cîrpi prompt două palme. Giurgea-Roşcanu rămase înlemnit, privind-o timp, cu gura întredeschisă.

— Ce ţi-a venit, domnule? întrebă rece Elvira.

Giurgea-Roşcanu, cu obrajii înfierbîntaţi de palme, începu să protesteze:

— Cum, cucoană? Ce, eşti nebună? După ce-mi faci semn...

— Eu, dumitale? Cînd?

Giurgea-Roşcanu îi explică, indignat. Elvira începu să rîdă. Era fermecătoare: cu buzele purpurii, dinţii albi, şi gura pe dinăuntru roz.

— Iartă-mă, zise ea. N-am vrut...

Rîsul îi trecu însă repede.

— îl cunoşti personal pe Ionel Protopopiu? întrebă ea.

— Da, de ce? Vrei să-ţi vîri ghearele şi-n el? întrebă Giurgea-Roşcanu, aplecat să-şi caute pe pipăite monoclul pe jos în maşină, şi nemulţumit că-1 găseşte spart.

— De loc... Am întrebat numai aşa, din curiozitate, murmură Elvira. Apoi, cu politeţe, îl întrebă, privindu-1 în ochi: - Nu vii mîine pe la mine, să iei ceaiul?

Neîncrezător, Giurgea-Roşcanu se gîndea că privirea asta, în mod normal, ar însemna un singur lucru; dar îi era frică să nu interpreteze iarăşi greşit şi să se trezească iar cu o pereche de palme. Totuşi, încercarea moarte n-arc:

— Da, cu plăcere... Ştii că sînt fericit să te văd cît de des.

Ea îi zîmbi, coborînd uşor genele-i lungi peste cele două lacuri de gheaţă verde, apoi se întoarse şi continuă să se uite pe stradă; surîsul îi pieri, lăsînd loc unei hotărîri care-i împietrea faţa şi-i fixa privirea,

astfel încît Elvira păru o femeie de şaizeci de ani, şi nebună; dar Giurgea-Roşcanu nu vedea decît voalul veneţian şi ovalul pur şi măsliniu al obrazului. „Frumoasă femeie. Splendidă femeie, se gîndea el, aţîţat. Dar dacă-mi mai trage palme, nebuna? se întrebă el îngrijorat. Nu face nimic. Merită. încercarea moarte n-are."

Peste două săptămîni, într-o noapte, în camera de dormit a Elvirei, şi în patul Elvirei, domnul Giurgea-Roşcanu şedea în capul oaselor, cu o pernă sub cap şi cu plapuma trasă pînă la subsuori, şi fuma. Dantelele aşternutului încadrau figura sa care era şi mai uscăţivă, şi mai lividă decît de obicei. Veilleuza de la capul patului, cu lumina ei oblică şi puţină îi adîncea cutele de pe lîngă gură. O şuviţă a părului negru şi plat îi cădea lui Giurgea-Roşcanu pe frunte. Pe perna cealaltă, părul nocturn al Elvirei se risipise în viţe unduite ca şerpii în jurul unui cap de Gorgonă; Elvira îşi făcuse iarăşi, repede, buzele, cu fard roşu şi zîmbea - un zîmbet de suprafaţă. Stăteau de vorbă. Elvira, cu braţul rotund, cam subţire, adus sub cap, ca să-i vîre în ochi victimei tufa sălbatică de la subsuoară, iar în nări mireasma şi mai sălbatică, iute, pipărată, bestială, întrebase, ca dintr-o doară, despre rege.

— A lăsat-o pe Zizi Lambrino încă de la Paris, ştii şi dumneata, spunea Giurgea-Roşcanu. Acuma agaţă cocotele pe Calea Victoriei, cheamă la palat cîte-o cîntăreaţă, cîte-o actriţă... am crezut la început că e un imbecil, de-ăia cu pasiuni pe-o viaţă întreagă, zise Giurgea-Roşcanu cu o superioritate elegantă şi dispreţuitoare. Dar acuma văd că s-a maturizat, i-a venit mintea la cap.

Trase din ţigară; suflă; fumul pluti în odaia care mirosea a ***Soir*** de ***Montmartre,*** a patchouli, a santal şi a sudoarea de brună a Elvirei; pluti, se desfăşură, şi alunecă pe fereastră afară în noaptea caldă, albastră, atît de luminoasă încît vîrfurile plopilor din stradă se vedeau că sînt verzi.

— Acuma se pare că trăieşte de cîtăva vreme cu o doamnă Lupescu, nevasta unui nu ştiu ce, unui ofiţer, urmă Giurgea-Roşcanu înălţînd cu dispreţ umerii costelivi, de sfînt bizantin, care-i purtau capul de crupier.

Elvira se uita pe fereastră, gînditoare. Nu dădu din umeri, ca Giurgea-Roşcanu, dar se gîndi că o doamnă Lupescu nu-i poate sta împotrivă. Cine ştie ce mică fată de negustori sau de funcţionari, o mică bucureşteancă, una care nu văzuse nici măcar Parisul, necum

lumea bună de la Londra sau Madrid; vreo burgheză pe care Elena Mavromihali sau Betsy Ipsilanti n-ar fi primit-o niciodată în saloanele lor, şi nici măcar Marta Bibescu sau Lupoaica (cum i se zicea principesei Cantacuzino, născută Rosetti-Teţcani), deşi astea primeau fel de fel de artişti şi de lume amestecată. Trebuia să-1 cucerească pe rege! Nu se putea altfel. Era sigură că-1 va cuceri.

Trebuia să-1 vadă pe prinţul Dimitrie Ştirbey, care acum nici nu ştia că ea există, devenind atent şi politicos cu ea, în ciuda diferenţei de vîrstă de douăzeci de ani dintre ei, trebuia să-1 vadă pe domnul Maniu şi pe domnul Nicolae Iorga şi pe domnii Brătianu pupîndu-i mîna foarte respectuos şi ea să se uite cu oarecare indiferenţă peste cheliile lor; trebuia ca la Londra sau la Paris oamenii cu adevărat bogaţi, printre care regele nu era decît unul din cîteva mii, s-o primească în lumea lor, la braţul regelui. Simţea nevoia să se uite de foarte de sus la oameni, ca să nu-şi simtă golul şi nimicul din suflet. Trebuia să izbutească. Nici n-avea încotro. Altfel, o aştepta bătrîneţea obscură, plictiseala desperată, micile jocuri de cărţi, lectura care nu putea ţine loc de viaţă, verile interminabile la ţară, sau aventurile infamante cu şoferi, cu valeţi. Călătoriile care cu cît faci mai multe cu atît te scapă mai puţin de tine însuţi. Singurătatea în marile hoteluri. Nimic, nimic, n-avea s-o distreze, nimic să-i ia de pe suflet cumplita plictiseală de a trăi. Se cutremură şi-şi trase plapuma peste umeri, pînă la gît.

— Ţi-e frig? întrebă domnul Giurgea-Roşcanu.

Ea nu răspunse.

— Nu e frig, urmă el. E cald.

Elvira tăcea. Se gîndea Ia mijloacele de-a se apropia de rege. Era foarte păzit. împrejurul lui erau oameni geloşi de privilegiul lor; nu lăsau să pătrundă decît prieteni de-ai lor sau oameni care plăteau. Nu se putea ajunge dintr-o dată nici măcar la Ionel Protopopiu, secretarul şi omul de încredere al regelui. Pînă acolo trebuiau făcute cîteva etape. Giurgea-Roşcanu nu era decît prima.

Domnul Giurgea-Roşcanu, care-şi isprăvise ţigareta, se întoarse spre Elvira şi o luă în braţe. Elvira, întrerupîndu-şi meditaţia, răspunse prompt şi cu pasiune. Pasiunea asta era o condiţie a succesului întregului plan, al întregii întreprinderi. Trebuia ca la fiecare etapă, cîte un bărbat să se gîndească: „Domnule, ce femeie!", iar la urmă, regele însuşi să-şi spună: „Ce femeie!" O pasiune falsă, mimată,

jucată, dar jucată cu o energie care-i înşela pe superficialii şi mediocrii oameni ce-i erau Elvirei amanţi şi nu simţeau nimicnicia sinistră a comediei.

Şi într-adevăr, Giurgea-Roşcanu se gîndea, copleşit, cu răsuflarea tăiată: „Ce femeie, domnule! Ce femeie!"

II

Peste o săptămînă, Elvira era la verişoara ei Alexandra Lascari. Cezar şi Alexandra locuiau în casa bătrînească din Culmea Veche, în lipsa bătrînului Lascari, Şerbănică, actualul proprietar al casei, în clipa aceea aflat în străinătate. Elvira şi Alexandra şedeau şi beau ceai, împreună cu alţi cîţiva domni şi cucoane, în salon. Perdelele erau trase pe jumătate, şi de afară cădeau înăuntru fîşii late şi oblice de lumină ca mierea, care smulgeau din întuneric un colţ de fotoliu sculptat şi aurit, cu tapiseria plesnită de vechime, sau un scrin pîntecos, cu lemnul lucios şi cu ape adinei ca o mătase.

— Nenea Şerbănică nu vrea cu nici un preţ să mă lase să-i aranjez casa, spunea Alexandra. E îmbîcsită, e//e ***est vieillotc*** ', e imposibilă; cînd am musafiri, parcă-mi vine să le dau ceai de muşeţei, ca să fie în ton cu decorul. El, nu şi nu. E conservator afară din cale. Vrea pe pereţi portretele de bărboşi cu anterie şi cu hangerul în brîu, şi mobilele astea inconfortabile.

— La urma urmei, e casa lui, zise doamna-Mavromihali, prietenă de-a lui Şerban Lascari. Era grasă, cu ceafa rasă şi ***bobhead***[2] sau ***bubikopf*,** şi cu umerii plini; se juca cu umbreluţa de pe genunchi, zornăindu-şi brăţările.

— Trebuie să-ţi spun că hardughiile astea vechi au şarmul lor. Şi sînt foarte bune pentru recepţii. Ce, vrei să dai recepţii într-un apartament la etajul patru, din patru-cinci odăi? Uite, o casă ca a lui Bubi Ipsilanti, cu zece-cincisprezece saloane: asta e o casă.

[1] **E bătrihicioasă.**

[2,3] **Tunsă băieţeşte.**

^''Douăzeci, spuse doamna Ipsilanti care şedea alături şi-şi bea ceaiul.

— Douăzeci de case? întrebă miraţii doamna Mavromihali.

Cealaltă zîmbi:

— Douăzeci de saloane. Te-am corectat: spuseşi zece-cincisprezece. Sînt douăzeci.

Era o oarecare mîndrie indiferentă în tonul ei, şi asta o necăji pe doamna Mavromihali, care spuse cu acreală:

— Douăzeci, mobilate cu douăzeci de serii de mobile franţuzeşti false, şi toate Louis XVI sau Empire. Măcar de le-ar fi luat Louis XV, dacă tot cdpii cumpără socru-tău, Aristiţo dragă.

Doamna Ipsilanti zîmbi însă cu aceeaşi indiferenţă superioară:

— Draga mea, sînt mai multe stiluri, fiindcă Louis XV de la un cap la altul ar fi fost monoton...

— Şi nici măcar nu daţi recepţii în ea, spuse doamna Mavromihali, tot iritată şi căutînd un punct dureros la înţepătură. Bubi şade toată ziua la club şi joacă baceara.

Alexandra Lascari, speriată de ce ar putea urma (era într-adevăr suferinţa doamnei Ipsilanti că prinţul ajunsese un fel de rege al cartoforilor din Bucureşti, mai mult director de tripou decît altceva, şi pomenirea acestui fapt nu putea decît să învenineze conversaţia), sări să schimbe subiectul:

— O casă unde nu se dau recepţii e palatul. Regina primeşte la doamna Teodoru-Kostaki, iar regele nu primeşte de loc...

— Primeşte, dar în intimitate, zise domnul Scarlat, întins pe o canapea ţeapănă în tapiserie de Aubusson.

Parvenea să stea, ca pe un divan turcesc, pe această mobilă făcută într-o vreme de etichetă şi ***maintien,*** de ţinută severă. Cucoanele şi domnii zîmbiră.

— E zgîrcit, asta-i culmea, spuse colonelul Mişu Vorvoreanu, fratele Elvirei. Nu ştiţi istoria cu Lenuţa Cascarache?

Lenuţa Cascarache era o cunoscută cîntăreaţă de prin localuri, fiica marelui lăutar Cascarache. Cucoanele şi domnii nu ştiau, şi voiau să audă. Colonelul povesti cum o chemase regele la el şi o trimisese acasă cu o sută de lei, apoi imită glasul şi accentul Lenuţei:

— „Hăpăi hăsta e rege? După ce m-a dăşălat, hîmi mai dă şi un sutar? îl bag în aşa şi pe dincolo dă rege, mă aşa şi pe dincolo în mustaţa lui! Hăsta-i rege?"

Cucoanele rîdeau. Elvira, care pînă atunci se plictisise şi nu asculta, devenise atentă de vreo două minute.

— Şi doamna Lupescu? E mereu cu ea? întrebă dînsa.

— A, am văzut-o! zise doamna Ipsilanti. Eram cu Bubi într-un bar unde vine destul de des ea. Bubi mai iese cîteodată şi cu mine, nu e chiar în fiecare noapte la club, explică ea cu un zîmbet otrăvit adresat doamnei Mavromihali, care tresări dar nu izbuti să spuie nimic, căci cealaltă urmă: - Doamna Lupescu vine des, după cît se pare, la „Monte-Cristo". Şi cu o adevărată ***garde du corps..***

— Est-ce qu'il merite d'etre garde tant que cela, son corps?[1] întrebă Elvira, rece de tot.

— E, dacă e al regelui... Ce vrei? răspunse doamna Ipsilanti.

— Dar măcar e bine făcută? întrebă cu un aer dezgustat doamna Mavromihali.

— A, nu e rău. ***Bien en chair, vous savez***[3]. Carnaţie frumoasă, de femeie cu părul roşu. Picioarele cam... spuse doamna Ipsilanti, apoi îşi aduse aminte că Alexandra Lascari le are destul de groase şi zise:

— Cam... în fine, nu prea reuşite. Dar agreabilă. Nu, nu e rău de loc.

— Şi ce are? întrebă tot rece Elvira. Numai fizic?

— Ei, ce vrei să-1 intereseze pe Vodă? Nu-1 ştii?

— Se pare că e un om foarte inteligent, foarte citit, spuse Elvira, şi regretă îndată că vorbise, căci Elena Mavromihali îi zvîrli o privire iute, cercetătoare, iar Elvira nu ştiu să-şi ferească ochii. îşi dădu seama că i se citise în ochi interesul acela absorbit, aproape stupid, al omului care e preocupat adînc de ceva greu de mărturisit; privirea care trădează ideea fixă, pasiunea sau viciul. Apoi se consolă: „Ei şi? N-are ce-mi face; şi pe urmă, e prea proastă, n-o să ghicească". Şi vorbi despre altceva.

[1] **Gardă personală.**

[2] **Oare merită trupul ei să fie chiar atît de păzit?**

'Durdulie, ştiţi.

•!

HI

A doua zi, seara, cobora pe covorul roşu al scării care ducea la subsol, la barul „Monte-Cristo". Portarul în uniformă cu fireturi închisese uşa; dispăruseră uşile cilindrice de sticlă, maşinile, trecătorii, firmele electrice albastre, roşii, verzi, care se aprindeau şi se stingeau fără încetare. Aici era tăcere, ziduri mute în eternul calcio-vecchio de culoarea cafelei cu lapte. Lămpi moderne (crini de sticlă mată pe suporturi nichelate) făceau pete difuze de lumină aurie pe pereţi. Se presimţea mai mult decît se auzea muzică de jaz. Elvira, care venea de la o recepţie a ambasadei republicii Buenos-Ricos, însoţită de Giurgea-Roşcanu, zîmbea în gol, seducător şi tainic. încercase, încă de pe la optsprezece ani, mai multe zîmbete, şi le studiase cu un ochi critic. Pentru o împrejurare ca aceasta, se oprise la zîmbetul neadresat nimănui, dar menit oricui se află în apropiere; zîmbetul satisfăcut, cu genele plecate, care avea aerul de-a spune: „Vă ignorez pe toţi, deşi. ştiu că sînteţi aici şi trec pe lîngă voi; uitaţi-vă la mine cum sînt; şi nici măcar nu fac paradă, sînt discretă şi rezervată, cum este orice cucoană mare; şi nici nu vă puteţi închipui: puteţi bănui, dar nu să vă închipuiţi, ce ştiu eu, ce fac eu, ce am eu." Secretul aţîţător, care-i face pe cei de faţă curioşi, le excită dorinţa de-a se apropia de această femeie neagră cu ochi de gheaţă verde. Elvira purta o rochie de seară de un roşu adînc, purpuriu; mînecile îi erau crăpate de la umeri la încheietura mîinii şi lăsau să se întrevadă braţul palid; îşi vopsise unghiile în acelaşi roşu şi purta la gît, la mînă şi în păr, briliante, iar ia deget un rubin aproape negru în care plutea o picătură de foc. Cobora, ţinîndu-şi poala rochiei, gest inutil, căci rochia, potrivit modei acelui an, nu ajungea pînă la pămînt. Nu-1 ţinea la braţ pe Giurgea-Roşcanu, care, în frac, monoclat, ţeapăn şi palid, părea mai crupier de cazinou decît oricînd. Deodată, pe cînd erau ei la mijlocul scării, uşa de jos se deschise, un domn în haină de seară ieşi şi ţinu canatul la perete, ca să treacă două cucoane şi trei bărbaţi. Elvira ridică genele şi le coborî îndată. Cu oarecare efort, îşi păstră pe

buze surîsul satisfăcut şi tainic, în vreme ce prima femeie urca. Era doamna Lupescu, elegantă, albă şi trandafirie, cu un lănţişor subţire de aur la piciorul stîng, la gleznă, sub ciorap. De braţ cu dînsa era o cuconiţă blondă, în urmă cei trei bărbaţi, pe care-i urmă cel ce deschisese uşa şi care era Ionel Protopopiu, voinic, bine hrănit, spilcuit, cu mustaţa tăiată ca a regelui. întreg grupul începu să urce rîzînd şi vorbind, cînd deodată doamna Lupescu ridică ochii şi zări perechea care cobora: femeia subţire şi neagră, în rochia purpurie, şi domnul sec şi şters. Cînd erau la trei trepte depărtare una de alta, Elvira ridică genele şi o măsură, mereu zîmbind, pe doamna Lupescu din cap pînă în picioare, apoi trecu. Doamna Lupescu simţi ceva, o atenţie, un gînd, o încordare cumplită în privirea aceea senină şi verde, şi răspunse cu o privire mirată şi oarecum îngrijorată. Apoi se întoarse după cei doi, şi văzu cum bărbaţii se salută cu domnul cu monoclu.

— Ionel, zise ea.

Ionel Protopopiu urcă mai repede; ceilalţi îşi surîdeau.

— Ce femeie, domnule! zise unul din ei, apoi, observînd că doamna Lupescu îl văzuse, tuşi încurcat şi făcîndu-se deodată preocupat ca de ceva serios începu să le vorbească în şoaptă celorlalţi doi. Nu era indicat să admiri altă femeie în prezenţa doamnei Lupescu; nu numai că nu era deosebit de politicos, dar nici măcar indicat; nici măcar prudent.

— Ionel, cine erau ăştia? Am văzut că-i salutai, spuse doamna Lupescu.

— Nu-1 cunosc decît pe el, spuse Ionel Protopopiu, scuzîndu-se oarecum. E Giurgea-Roşcanu. Un avocat. Foarte monden, foarte răspîndit în lume, foarte salonard... Cretin, adăugă în concluzie Ionel Protopopiu.

— Da? Femeia era bine... spuse doamna Lupescu şi continuă să urce scările. în curînd uită de necunoscuta în rochie purpurie.

Coborînd, Giurgea-Roşcanu murmura:

— Ai văzut-o pe cucoana aia? Era Madame Lupescu.

— Care? Nu, n-am fost atentă, spuse Elvira cu indiferenţă şi intră în local.

IV

Nu trecuseră decît doar cîteva săptămîni cînd, într-o seară, domnul Titel Negruzzi plecă de la doamna Lupescu ca să-i facă o vizită Elvirei. Lucrurile se întîmplară în felul următor. Titel Negruzzi venise de la „Jockey Club", unde jucase ***chemin de fer,*** la doamna Lupescu, nădăjduind să facă un pokeraş „ca să-şi mai schimbe ideile", spunea el. Titel Negruzzi era un om tînăr, de treizeci de ani abia trecuţi, şi care avea o sinecură la o mare instituţie de credit. Nimeni nu-1 văzuse la birou şi foarte puţini la el acasă. îşi petrecea ziua în bodegi şi restaurante, la club, în vizite, şi se întorcea tîrziu după miezul nopţii, adesea chiar dimineaţa, în garsoniera unde-şi dormea somnul agitat de cartofor, băutor de whisky şi fumător de ţigări de foi; apoi făcea o baie, se schimba şi pleca iar, ca să se întoarcă seara să-şi puie o cămaşă scrobită şi smochingul sau fracul cu care se întorcea acasă spre zori sau după răsăritul soarelui, beat, plin de voioşie şi bunăvoinţă pentru toată lumea, şi mergînd foarte ţeapăn. Pentru numele şi rudele lui (nu Negruzzcşui din Moldova, coborîtori sau colaterali ai lui*Constantin Negruzzi, ci o familie din Ţara Românească, înrudită cu principii Ipsilanti, cu Lăscăreştii şi Cozienii), pentru figura sa plăcută şi veşnica-i bună dispoziţie, era primit pretutindeni. în seara aceea, o găsise pe doamna Lupescu în rochie de casă de catifea neagră cu hermină la gît, la mîneci şi la poale.

— Eşti ca o regină, spuse el, pe cînd se înclina. îi sărută mîna, apoi se ridică: Şi de! Aşa se şi cuvine.

Doamna Lupescu îi pusese mîna pe umăr.

— Ia mai taci, ştrengarule. îi cunoşti pe domnul Gherson şi pe domnul Corfiotu? Pe Ionel îl cunoşti, asta ştiu... Domnul Lascari, domnul Vasilescu-Rîmnic, domnul Negruzzi, urmă ea.

Titel Negruzzi salută pe rînd pe domnul Gherson, patronul unei mari uzine metalurgice din provincie, pe domnul Corfiotu, care avea tot o uzină, dar în Bucureşti, pe Ionel Protopopiu, pe Cezar Lascari şi

pe ministrul Vasilescu-Rîmnic. Gherson era scund, chel, cărunt pe tîmple şi la ceafă, şi cu obrazul plin de creţuri; semăna cu un maimuţoi bătrîn şi zîmbea ca dintr-o mare depărtare, ca de foarte de sus şi cu oarecare mîhnire; părea că vrea să spună: „Nu faceţi eforturi: tot nu mă convingeţi. Ştiu, vai, prea bine: toţi aveţi coadă ca şi mine. Sînteţi maimuţe şi voi. Pe mine se vede; dar voi sînteţi la fel. Toţi; cu toţii animale. Nici un om. Animale. Şi, mai precis, animale de cumpărat, îmi pare rău, dar asta e. Şi acum, hai să ne înţelegem asupra preţului."

Domnul Corfiotu era sec, palid, stăpînit, rece. Dacă i s-ar fi transformat toate vinele şi arterele în oţel, într-o reţea şi o armătură de oţel, n-ar fi arătat mai puţin rigid. Nu cunoştea decît pofta nebună de-a avea puterea, de-a fi primul, cel mai bogat, cel mai tare. Chiar în clipa asta, era în duel cu domnul Gherson, pentru o comandă de tunuri a statului român. Şeful suprem al armatei era regele, şi avea să iscălească comanda deasupra numelui ministrului de Război. Domnii Gherson şi Corfiotu erau în vizită la doamna Lupescu. îi trimiseseră flori. Acum, după sandvişuri cu icre negre şi whisky voiau să facă un poker.

Cezar Lascari era codirector al băncii care urma să crediteze pentru import de materii prime firma cîştigătoare a duelului. Domnul Vasilescu-Rîmnic era ministru de Finanţe: el avea să semneze decizia de plată pentru tunuri. Ionel Protopopiu era secretarul regelui, confidentul său şi omul la toate. Iar Titel Negruzzi, care nu ştia despre ce era vorba, dar îşi dădu seama îndată, înţelese că el e figurantul inofensiv care dă aparenţa întîmplătoare şi nevinovată a unei întîlniri prieteneşti. Vasilescu-Rîmnic, gras, cu obrajii atîrnînd în pungi de piele veştedă, cu cîteva fire de păr cănit pe chelia lividă, cu pungi vinete sub ochi, rîdea, jovial.

— Eu nu joc, nu, pardon...

— Nu joci jocuri de noroc? Dar politică faci? îl întrebă zîmbind ironic şi trist domnul Gherson.

— Ce, vrei să spui că politica e hazard? întrebă ministrul.

— Nimic nu e hazard, cînd calculezi bine, rosti rece, economic, cu glas puţin şi fără intonaţie, domnul Corfiotu. Gherson rîse amabil.

— Chestia e să calculezi tot, spuse el cu îndoială.

— Trebuie să calculezi tot, răspunse Corfiotu, şters.

Gherson îl privi lung; cellalt, cu ochii plecaţi, cu mîinile lipite, nu se mişca.

— Ei, ce zici de puritanul ăsta? rîse Vasilescu-Rîmnic. Parcă e quaker sau prezbiterian.

Corfiotu zîmbi pal.

— Nu sînt... Joc jocuri de noroc...

— Totul e să ştii să trişezi! spuse Titel Negruzzi, care băuse repede două pahare de.whisky cu sifon (un sfert whisky, trei sferturi sifon). Uite, eu, la regiment, aveam un camarad care trişa ca un savant... Avea un cap, băiatul ăsta, nici nu vi-l pot descrie. Arhimede! Newton! Ştia ce cărţi ai, de ce ai aruncat, de ce ai mai cerut, de ce licitezi, într-un cuvînt, un geniu. De-aia, noi, cînd jucam cu el, îl puneam să-şi suflece manşetele şi să nu se atingă de cărţi. Cînd venea la el să le facă, îl obligam să le paseze. Şi nu i le dădeam nici să le taie! Domnilor şi scumpă doamnă, trişa şi cînd tăia! Dar îl înţărcasem complet; era obligat să-şi joace cartea, şi atît. Protesta, săracul: „Mă, ce mă credeţi, mă? Să vă trişez pe voi? înţeleg să ziceţi de-ăilalţi: pe-ăilalţi îi trişez, ce să fac? Dar pe voi, prieteni... ei, nici aşa!"

Titel Negruzzi rîdea. Rîdeau şi ceilalţi.

— „Pe-ăilalţi, ce să fac? îi tund. Dar pe voi..." repeta Titel Negruzzi.

— Ce zici, Corfiotule? întrebă Gherson. Totul e să trişezi bine, nu?

Corfiotu zîmbi de parc-ar fi muşcat într-o lămîie. Vasilescu-Rîmnic spuse:

— în politică ar fi bine să-i ştii cărţile partenerului...

— Se pot afla, murmură Corfiotu.

Doamna Lupescu făcea un e'carte cu Ionel Protopopiu, pe cînd cei patru domni, cu o mînă în buzunar şi cu ţigara în cealaltă, stăteau de vorbă.

Gherson ieşi cel dintîi din cerc şi se apropie de masa de joc.

— Pe noi nu ne primeşti, coniţă?

— La ***âcarte?*** întrebă ea.

— Mai aveţi? De ce nu faci un joc mai sociabil?

— Vreţi să facem un poker? întrebă cu indiferenţă doamna Lupescu.

Ceilalţi voiau. îl convinseră chiar şi pe Vasilescu-Rîmnic. Cezar Lascari făcea o pasienţă la bar. Ionel Protopopiu şi Titel Negruzzi se aşezară împreună pe o canapea, să stea de vorbă. Titel Negruzzi lăsă capul pe speteaza moale şi adîncă a canapelei şi se uită împrejur printre gene. îi era somn: băuse prea mult. încercă să studieze locul ca să-i treacă somnul. Covoare orientale. Tebrizuri, Şirazuri, un Hamadan mare de un roşu stins, vechi, care-ţi amintea de papuci de cadîne şi tălpi goale de hadîmbi; lăzi de nuc vechi şi stejar înnegrit, pe care se încolăceau frunze sculptate şi ***putti*** grăsuţi, şi care erau vădit vechi, aduse de la Florenţa sau Roma, şi un ***vargueno*** pe picioare răsucite, împodobit cu catifea tocită, roşie, şi piele de Cordoba şi balamale, zăvoare, lacăt, cizelate şi aurite; totul stins, vechi, în culori potolite, aproape sumbru. ***„Pas mal, pas mal pour une petite putain*** [1] - se gîndea Titel Negruzzi - uite ce poate face o mică cocotă bucureşteană: a învăţat la repezeală să-şi facă o casă discretă şi somptuoasă, ca o cucoană adevărată. Mă aşteptam la mobile de aluminiu, perdele de lame, pat cu baldachin şi un mic bar, ca la Max Auschnit, în genul filmelor americane. De unde o fi învăţat bunul-gust? Că doar nu de la vodă... Ah! Am prins-o. Icoane pe pereţi. Splendide, ce-i drept, enorme, cu o tonă de aur şi argint pe ele, unele arhaice, dar ce-i trebuia chelului tichie de mărgăritar? Ţoapa tot ţoapă rămîne..."

— Te plictiseşti? întrebă Ionel Protopopiu.

— Eu? mormăi Titel Negruzzi.

— Voiai să joci?

— Cum să joc? spuse Titel Negruzzi. Vrei să joc poker cu papa Gherson şi cu Corfiotu? Ce, mă iei drept Rotschild? Nu, monşer, eu sînt plevuşcă, sînt decor... dar nu mă plictisesc de*loc, te asigur. Nici n-aş avea cînd să mă plictisesc, fiindcă sînt invitat la Elvira Vorvoreanu. O ştii?

— Nu, zise Ionel Protopopiu indiferent la auzul acestui nume care nu-i spunea nimic.

— N-o ştii? Adevărat: ai stat mai mult la Paris. Fata coanei Elena Vorvoreanu, sora lui Şerbănică Lascari, tatăl lui Cezar. E vară bună şi cu Cezar şi cu Alexandra, şi cu Romano, puştiul, Şerban, şi cu Augusta Hagibei... Cum n-o ştii, domnule? L-a ţinut pe idiotul de

[1] **Nu-i rău, nu-i rău pentru o mică prostituată.**

Ipsilanti, îl ştii, Telescop, şi a divorţat; a trăit şi cu Niky Mavromihali; acum e colată cu imbecilul de Giurgea-Roşcanu.

— Cum? Cu Giurgea-Roşcanu? întrebă Ionel Protopopiu, devenit foarte atent. Una brună de tot cu nişte ochi verzi şi plină de bijuterii?

— Plină e puţin spus. Are cele mai frumoase bijuterii din Bucureşti, cu excepţia perlelor reginei, a smaragdelor brîncoveneşti şi a smaragdelor Ghiculeştilor. Nu ştiu, bineînţeles, cu ce e pavat oficiul în casă la Gherson şi la Corfiotu; dar dacă facem o rezervă şi aici, din tot restul, bijuteriile ei sînt cele mai remarcabile.

— Şi eşti invitat la ea astă-seară? Prezintă-mă o dată şi pe mine, spuse Ionel Protopopiu zîmbind.

— întîi să-ţi spun cum e, poate că n-o să te intereseze, răspunse binevoitor şi serviabil Titel Negruzzi.

Un fecior veni fără zgomot şi se aplecă să-i şoptească ceva lui Ionel Protopopiu. Acesta se ridică iute şi ieşi; peste o secundă se-ntoarse şi se duse la doamna Lupescu.

— Domniţă, te caută cineva la telefon.

Ea ridică ochii; el dădu din cap, zîmbind. Doamna Lupescu se sculă şi puse cărţile pe masă cu faţa în jos.

— Iertaţi-mă; mă-ntorc îndată, Titel, ţine-mi dumneata locul, vrei?

— Da, cum nu, spuse el cu obişnuitul său calm indiferent. Se aşeză, luă cărţile şi le privi, apoi întrebă: - Cine vorbeşte?

— Eu am oferit miza, spuse domnul Gherson şi arătă doi napoleoni pe postavul verde.

Titel Negruzzi luă dintr-un morman de piese de aur şase bucăţi şi le aruncă pe masă. Domnul Corfiotu aruncă douăsprezece. Gherson plăti. Titel puse optsprezece. Cei doi plătiră. Vasilescu-Rîmnic se retrăsese din licitaţie.

— Chintă de as, spuse Titel Negruzzi.

Gherson aruncă pe masă o chintă de damă, iar Cofiotu trei aşi. Gherson se uită la cărţile lui Titel cu un surîs ostenit. Erau patru pici.

— Chinta dumitale e aproape regală.

— Dacă era doamna în locul meu, chinta era cu siguranţă regală, spuse Titel Negruzzi bine dispus şi cu pleoapele căzîndu-i peste ochi de somnoros ce era.

Ceilalţi nu părură că au auzit.

— FăcărţHe, domnule Negruzzi, spuse Vasilescu-Rîmnic.

Peste un sfert de oră, doamna Lupescu se întoarse şi-1 văzu pc Titel Negruzzi că fumează un trabuc şi vorbeşte încîntat, cu ochii strălucitori.

— A, nu ştiam că sînteţi mazete; de-acum înainte joc numai cu mari oameni de afaceri; viitorul mi-e asigurat.

— Nu sîntem mazete, spuse Gherson, bonom. N-avem carte. Uite, Excelenţa are carte şi cîştigă.

Şi-1 arătă pe Vasilescu-Rîmnic, cu un teanc de bancnote şi un maldăr de napoleoni în faţă.

— Fleac! *Cest moi le veinard!* [1] exclamă Titel Negruzzi, care adunase într-adevăr în faţa sa hîrtii şi poli de aur de nu mai ştia cum să nu-i cadă pe covor.

— Ei, a mers? spuse doamna Lupescu.

Titel Negruzzi se uită la ea cu o admiraţie voită.

— Cum străluceşti! Semeni cu florile alea, cucoană, să mor eu dacă nu. Ştiu cine era la telefon: *quelqu'un qui vous amic* [2] sc vede după ten, după ochi... Poftim.

Şi se ridică, cedîndu-i locul. Din obişnuinţă de cartofor, maşinal strîngea spre el banii cu mina. Cu un zîmbet crispat, doamna Lupescu zise:

— Săîmpărţim, Titel... frăţeşte!

Titel Negruzzi tresări şi se dezmetici. Dintr-o privire, mai mult fără privire, mai mult simţind decît văzînd, cuprinse lot: domnul Gherson, blajin, maimuţoi, bătrîn şi trist. Corfiotu, mut, rece, cu ochii în gol; ministrul transpirat de cîştig, şi aici, muntele de bancnote şi de aur. „N-avem carte, nu sîntem mazete." „Totul e să trişezi bine." Ce metodă mai elegantă ca să mituieşti pe cineva, decît să-1 faci să-ţi ia banii la cărţi?

— A, nu, cucoană, protestă prompt Titel Negruzzi. Pardon. Cartea a fost a dumitale, locul al dumitale, norocul al dumitale. Eu am fost aici un simplu figurant.

Doamna Lupescu se însenină. Insistă, cu un zîmbet dulce, care-i făcea o uşoară şi plăcută dublă bărbie, grăsuţă şi senzuală.

— Nu, Titel. Pe din două. Frăţeşte.

[1] Eu sînl norocosul!

[2] Cincva care vă iubeşte.

— *Jamăis de la vie!* [1] Ce, să fur banii cîştigaţi de dumneata... de cartea dumitale? spuse ferm Titel Negruzzi.

Se mai împotrivi un minut, apoi, cînd doamna Lupescu renunţă, îşi luă rămas bun. Stăpîna casei îi surise cald, cu simpatie. îi era recunoscătoare pentru tactul lui. Dacă ar fi acceptat cei cîteva Sute de mii de lei care erau jumătate din cîştigul ultimelor poturi, doamna Lupescu nu l-ar mai fi primit niciodată. Bătrinul Gherson îi strînse mîna lui Titel Negruzzi binevoitor, părinteşte, de parcă ar fi vrut să-i spună: „Eşti un tînăr cimpanzeu îndemînatic; o să-ţi meargă bine; îmi plac maimuţoii care ştiu să sară uşor din cracă în cracă". Corfiotu, rece, absent, concentrat asupra problemei pe care-o avea de rezolvat, cucerirea comenzii de tunuri, îi dădu mîna lui Titel Negruzzi fără să-1 vadă. Vasilescu-Rîmnic îl bătu *pe* umeri şi exclamă cu glas mare şi gest larg:

— Tinere!...

De tulburare, din pricina cîştigului, era pe punctul să-i ţie un discurs; dar îşi luă seama şi înghiţi cuvîntarea; încheie brusc:

— Bună seara, tinere!

Asta, rostit cu prea multă emfază, care-i rămăsese încă din avîntul reprimat.

La bar, Cezar Lascari se îmbătase de unul singur. îl salută grav pe Titel Negruzzi, care-i pufni de rîs în nas şi ieşi, spunîndu-i lui Ionel Protopopiu:

— Pe ăsta se vede bine că e în serviciu. Tu pari că te amuzi cu adevărat, dar el, săracul...

— Hai sictir, că vorbeşti prostii, spuse Ionel Protopopiu, fără să-şi poată opri un zîmbet. Ascultă - murmură el - nu uiţi! Mă prezinţi!

După plecarea lui Titel Negruzzi, tîrziu, doamna Lupescu întrebă:

— Unde s-a dus Titel? De ce n-a rămas?

— Avea o vizită de făcut...

— Nu şui la cine?

— Nu, n-am idee, spuse Ionel Protopopiu. Poate se ducea îndărăt la club. N-am idee.

[1] Niciodată!

V

Un domn în smoching, cu mîiniie în buzunare, cu melonul negru pe ceafă, care umblă pe trotuar fluierînd uşor şi uneori lovindu-se de trecători fără să vrea: Titel Negruzzi se ducea la masă la Elvira Vorvoreanu. De cînd se despărţise de soţul ei şi de cînd îi murise mama, Elvira se mutase într-un apartament, într-una din noile clădiri de beton care începuseră să apară în Bucureşti în anii aceia. Titel Negruzzi intră în holul pardosit cu marmură albă şi neagră dar foarte strimt, nu răspunse portarului care-l întrebase unde merge şi împinse cu cotul uşa liftului, fără să scoată mîiniie din buzunare.

Dar cum intră în vestibulul apartamentului, îşi scoase mîiniie din buzunare şi-i dădu cameristei Elvirei pălăria, azvîrlind împrejur o privire discretă dar care cuprinse totul. Mobile vechi, Biedermeyer, din lemn de culoarea mierei, şi anume toate felurile de miere: de salcîm, galbenă-cenuşie, stinsă, de tei, aurie, de brad, roşiatică, miere veche, întunecată. Un mare tabernacol în faţa lui, larg, adînc, masiv, cu faţada ondulată, împodobită cu bronzuri şi marchetărie, îi oprise ochii tocmai cînd ducea mîna la pălărie; scoţîndu-şi-o, salută această mobilă gravă, somptuoasă şi solemnă. După ce salută tabernacolul, Titel Negruzzi se privi o clipă într-o oglindă veneţiană încadrată în întortocheate flăcări de cristal, trecu pe sub un lustru de culoarea topazului şi intră, între vestibul şi salon, într-o odaie cu cîteva fotolii de mătase ca guşa porumbelului, o comodă pîntecoasă acoperită de trandafirii marchetăriei din lemn din insulele tropicelor şi lămpi făcute din vase de Sevres pictate de penelul delicat al lui -Poitevin. Pe uşa dublă, larg deschisă, a salonului, zări pe Giurgea-Roşcanu, pe Niculae Prodan, ziaristul, pe Bubi Ipsilanti, numai bărbaţi în haine de seară, care stăteau de vorbă în picioare. Dar nu-i zări decît o clipă, căci rămase cu ochii pironiţi la stăpîna casei, care venea spre el cu mîna întinsă şi zîmbind.

— Trebuia să-ţi faci mult mai demult prima vizită, domnule Negruzzi, spuse ea şi se-ntoarse către salon, invitîndu-1 a::tfîl să înainteze şi el într-acolo.

Titel Negruzzi se execută ca în vis. Căci apariţia Elvirei îl zguduise, risipindu-i ameţeala. Tunsă băieţeşte, abia fardată, ca să nu-şi schimbe culoarea măslinie-pală a feţei, care la lumina aceasta căpăta o albeaţă albăstrie, Elvira avea ochi prelungi şi verzi, o gură bine desenată cu creionul de fard (nu se putea şti cum e în realitate) şi gîtul fin, cu o gropiţă albăstrie la bază, îi ieşea din gulerul întunecat al unei pijamale de voal. N-avea altceva pe ea decît pijamaua de voal Weu-***de-nuit,*** cu nasturi de cristal, şi multe brăţări vechi la amîndouă mîiniie. Pijamaua se lipsea de formele trupului ei încă zvelt şi îi arăta sînii ca şi cum ar fi fost dezbrăcată. Titel Negruzzi intră în salon şi-i salută pe ceilalţi musafiri, simţind că-i vine mereu să se uite la gazdă; dar buna-creştere îl făcea să se stăpînească. Ceilalţi vorbeau silit, absent, rîzînd nevos şi neîndrăznind să coboare ochii de la nivelul feţei Elvirei, ca să nu pară grosolani printr-o privire fixată pe sînii care-şi arătau vîrfurile prin mătasea subţire, sau spre pîntecul la fel de reliefat. Voiau să fie eleganţi, blazaţi, bine-crescuţi, şi se congestionau de încordare, între aţîţarea animalică şi obligaţia de-a o ascunde. In salon şi la masă, domni aceeaşi tensiune, aceeaşi jenă care ascundea vorbele groase abia stăpînite, gîndurile obscene şi dorinţa brutală, latentă; dar Elvira prezida cu nevinovăţie, cu o politeţe uşoară şi firească, ca şi cum totul ar fi fost cum nu se poate mai normal. Feciorul care turna vinul nu umplea prea des paharele, şi, la sfîrşit, în salon, se servi numai o dată coniac; musafirii nu avură deci nici măcar pretextul băuturii ca să-şi dea drumul cît de cît; totul se petrecea cum nu se poate mai corect; nu exista decît un singur lucru scandalos şi acela trebuia ignorat.

— Monşer, putea să fie şi goală! exclama, a doua zi, în bar, la „Salonul Roşu", Titel Negruzzi, bătîndu-1 pe genunchi pe Ionel Protopopiu. înţelegi? Putea să fie şi goală! Aranjase în aşa fel lucrurile, încît ne obliga să ne facem că nu observăm nimic, că totul ni se pare natural şi că la mama acasă bunicile noastre apăreau totdeauna la masă în pielea goală. Ne-a ales anume, parşiva; ştia pe cine invită. Giurgea-Roşcanu era speriat, dar zdrobit de admiraţie, ***totalement epate,*** ăllaltul, snob cum e, era încîntat că participă la dineul cel mai

original din Bucureşti, Bubi Ipsilanti, pe care de obicei în materie de femei nu-l interesează decît damele de pe cărţile de joc, era excitat la culme, dar e prea bine-crescut ca să crîcnească, în fine, ce să-ţi spun, am fost mai decenţi decît altă dată, cînd cucoanele sînt îmbrăcate! Ce femeie, domnule! Ce femeie! Ştii ce ne-a făcut? Ce-i faci calului să se cabreze: bagi pintenii-n el, şi tragi de frîu. înţelegi? Apeşi pe accelerator, şi pui frîna! Dar trebuie să ştii să te ţii pe cal, că dacă se cabrează şi te trînteşte jos... Ori ea, monşer, ca s-o trînteşti jos... E teribilă! Teribilă!

— Şi, va să zică… v-aţi cabrat? întrebă Ionel Protopopiu, zîmbind.

— Da, dar n-am putut-o trînti! rîse Titel Negruzzi care adăugă, visător, uifîndu-se în pahar: teribilă e...

— Şi e chiar aşa de bine făcută? întrebă Ionel Protopopiu, cu ochii lucitori.

— Comme une jeune fille!' exclamă Titel Negruzzi, şi începu să-i descrie cu detalii fizicul Elvirei.

Ionel Protopopiu rămase gînditor. Apoi întrebă:

— Şi… e facilă?

Titel Negruzzi se uită fix la el. Oarecum jenat, fără să ştie de ce, Ionel Protopopiu murmură:

— Aşa pare, din cîte spui... şi pe urmă, să se culce cu imbecilul ăla..,

— Facilă? izbucni Titel Negruzzi. E teribilă, monşer! Dacă vrea, se culcă cu mine; dacă vrea, cu tine; dacă nu vrea, poţi să-i oferi un milion de lei, şi degeaba! Nu, domnule: e o femeie care face ce vrea!

— Şi ce anume vrea? întrebă Innel Protopopiu.

Titel Negruzzi dădu din umeri:

— P… mă-si! De unde vrei să ştiu?

— Aş vrea s-o cunosc, murmură Ionel Protopopiu, după o tăcere.

— Să încerc s-o am eu întîi, şi dacă nu merge, te prezint, zise Titel Negruzzi.

— Mulţumesc! Mă crezi un rival atît de primejdios? întrebă Ionel Protopopiu.

Cellalt nu răspunse, ci-şi bău whisky-ul şi repetă:

— Să încerc eu întîi, şi pe urmă ţi-o pasez.

' Ca o fată tînără!

VI

În planul de bătălie al Elvirei, apropierea de rege putea să se facă pe două căi; dacă una nu se arăta folositoare, rămînea cealaltă; era posibil să ajungă la rege pe amîndouă; era exclus ca amîndouă să-i fie închise. Cele două căi erau Ionel Protopopiu şi regina-mamă Măria. Elvira pornise pe amîndouă în acelaşi timp, cu energia sălbatică al cărei izvor întunecat era spaima, anxietatea îngrozită pe care le simţise în cele cîteva luni de după moartea maică-si. „N-am făcut nimic, repeta bolnava în agonie. N-am făcut nimic. Degeaba. Degeaba am făcut tot ce-am făcut. N-a ieşit nimic. Nimic. Nimic. Rahat." Şi bătrina murise repetînd cu o amărăciune totală, cu acea lipsă abisală de bucurie, de satisfacţie şi de speranţă, pe care teologia creştină o atribuie diavolilor, dar care se întîlneşte în realitate la anumiţi oameni în anumite momente ale vieţii (căci paradisul şi infernul sînt societatea omenească, iar îngerii, căzuţi sau nu, simboluri ale tendinţelor omeneşti), murise repetînd cu o strîmbătură urîtă, de dezgust: „Rahat, rahat, rahat".

Şi acuma bătrina putrezea în pămînt. Uneori, în nopţi de insomnie, Elvira îşi închipuia cu o atracţie bolnavă fazele descompunerii acelui trup mort. „O mai fi carne pe oase?" se întreba ea şi vedea cu ochii minţii nişte piftii ce se topeau în pămîntul negru şi gras, şi oasele ce ieşeau din putregaiuri, oase galbene, umede şi moi ca lemnul putred. Oase putrezite în pămînt, asta era maică-sa. Totul degeaba. Tot ce făcuse - „rahat".

După moartea ei, Elvira trăise luni de zile retrasă, cîntărindu-şi viaţa şi privind în faţă perspectivele ca şi viaţa ei să ajungă la acelaşi bilanţ ca şi al maică-si. Turba de ciudă şi de furie, singură în casa mare şi goală pe care o vînduse apoi. Nu putea să accepte bilanţul. „Sînt încă tînără; sînt frumoasă; ***sînt eu",*** se gîndea ea. Dar nu găsea cum, ***cc*** să facă, ca să scape de senzaţia inutilităţii, a falimentului, a neantului. De aceea, cînd îi venise ideea, în maşina lui Giurgea-Roşcanu, se tulburase o clipă atît de tare încît făcu acel gest, împotriva

obiceiurilor şi politeţei. Şi acuma, cu aut mai energică cu cît ieşise dinU-o mai cumplită strîngere de inimă, tăcea vizite, primea, îl sleia pe Giurgea-Roşcanu, şi o atacase pe doamna Theodoru-Kostaki, fiică a unui mareşal al palatului şi ea însăşi doamnă de onoare a reginei Măria. Atacul se desfăşurase în trei etape. întîi, Elvira se dusese la Şerban Lascari, unchiul ei, înu-o zi cînd ştia dc la Alexandra, nora lui Şerban, că o găseşte acolo pe doamna Theodoru-Kostaki. Aici fusese amabilă cu această femeie căruntă, bună la suflet şi nu prea inteligentă, şi se ocupase aproape numai de ca, povestindu-i noutăţi, amuzînd-o, făcîndu-i complimente despre recepţiile şi salonul ei, care era cel mai distins din Bucureşti, cu atîta gust, aiîta simplicitate, o asemenea perfecţie în lipsa de ostentaţie şi *veux-jc-nc-peux* ', în alegerea oamenilor, în atmosfera fiecărui moment ctc... Bătrîna doamnă de onoare, deşi pricepuse că Elvira, care mai fusese î>e la ea, cerşeşte o invitaţie, nu se putuse împiedica să simtă plăcere la linguşirile Elvirei, şi n-avea de ce să-i refuze invitaţia, aşa că o pofti pentru joia următoare, c'tnd se făcea muzică. N-auzise nimic despre dineul unde Elvira primise musafirii în pijama, căci n-ar mai fi admis-o niciodată ia ea în casă, dar bărbaţii caic participaseră tăceau, ca să nu-şi strice şansele unei a doua seri asemănătoare la Elvira, căci soţiile le-ar fi interzis definitiv orice relaţii cu ea, aşa că îndrăzneala scandaloasă a Elvirei se apărase prin propria ci enormitate.

A doua etapă fusese după-amiaza de muzică la doamna Theodoru-Kostaki, unde Elvira venise înarmată cu cele mai verzi şi adinei priviri, cu cele mai fine şi lungi mîini măslinii. în rochie de mătase gri şi pardesiu de mătase gri căptuşit cu mătase verde ca otrava, pantofi de acelaşi verde, mănuşi gri, un singur smaragd mare atîrnat dc gît şi smaragde Ia urechi şi la mînă; dar pe altă parte rece, abia vorbind, mereu pe lîngă doamna Theodoru-Kostaki şi evitînd orice conversaţie mai prelungită cu bărbaţii care erau acolo. Fu invitată şi a doua şi a ueia oară; doamna Theodoru-Kostaki era îneîntată de ea: „N-o cunoşteam bine, şi n-o apreciam la adevărata ei valoare", spunea ea; şi nimeni n-avea nimic de zis împouivă, căci discreţia Elvirei nu dăduse niciodată loc la vreun scandal pînă atunci; iar istoria cu recepţia în pijama, care avea să fie cunoscută de tot Bucureştiul, circula

[1] Aş vrea şi nu mă ţin puterile.

deocamdată numai într-un cerc de bărbaţi. înu-o zi, bătrîna Theodoru-Kostaki, cînd Elvira îşi lua rămas bun, îi şopti:

—***Ne prenez aucun engagement pour apres-de-main soir: je vous ultends; S. M. la Reine-mere arrivera vers onze heures'.***

Elvira nu spuse nimic, dar o sărută pe amîndoi obrajii pe bătrîna doamnă pudrată, cu părul pudrat ca al unui lacheu, ţeapănă şi de o răceală oficială, Bătrîna nici nu păru că a observat, ba chiar deveni şi mai rece, dar o urmări o clipă pe Elvira, cu o privire uşor înduioşată. „Ce fată bună - se gîndea ea - atîta firesc, ***tellement primesautiere***[2]***."***

Casa doamnei Theodoru-Kostaki era făcută pentru recepţii. Jos, vestibulul, odăile lungi şi înguste, pline de cuiere cu pălării şi bastoane, iama încărcate cu paltoane şi blănuri; aici, înU-o lumină săracă faţă de a lustrelor de sus, se mişcau fără zgomot cîţiva lachei. Sus, bărbaţi şi femei în haine de seară umpleau salonul pardosit cu lespezi de marmură şi mobilat ***a la franţaise,*** cu gheridoane, scrinuri lipite de perete, multe fotolii mici, aplice cu luminări pe pereţii lambricaţi şi vopsiţi în acel alb-cenuşiu-verzui, cu fire de aur, al atîtor saloane de sub ultimii doi Ludovici. Un domn mic şi pipernicit, cu un rînjet fixat pe faţă de dinţii crescuţi în dezordine, cînta la pian, şi lîngă el, un bărbat brun, cu ochi orientali şi profilul prelung, cu nasul drept pornit de-a dreptul din linia frunţii ca la un prinţ de pe o miniatură persană, cînta din flaut o bucată scurtă de Francoeur. Deodată, flautul se opri brusc, pianul tăcu; flautistul se uită spre intrarea salonului, pianistul se ridică şi se întoarse, toată lumea aşezată pe fotolii se ridică de asemenea. Jos, la poartă, se oprise o maşină; coborîseră cîţiva ofiţeri de la poliţie care barau trotuarul şi rugau pe trecători să meargă pe cealaltă parte; apoi o a doua maşină: din aceasta coborîseră trei cucoane; şi încă una, din care se dăduseră jos altele trei; şi acuma regina urca scările, urmată de cinci doamne de onoare. Doamna Theodoru-Kostaki o primi în capul scării şi-i făcu o mică reverenţă greoaie, de femeie bătrîna, apoi, la o jumătate de pas în urma reginei şi la stînga ei, o conduse spre salonul cel mic. Se făcu loc jos pe mijloc; bărbaţii se înclinau, cucoanele se cufundau în reverenţe. Mare, cam voinică pe mijloc, cu pieptul larg, alb-Uandafiriu, decoltat foarte

Nu te duce nicăieri poimîine seara: te aştept; maiestatea sa regina-mamă va veni la orele unsprezece.

" Atît de spontană.

jos și încadrat cu un fir de muselină pe toată ogiva răsturnată a decorteului încărcat cu un ***sautoir***[1] de perle, purtîndu-și sus nasul ușor arcuit, profilul pur și gîtul ridicat recent de un chirurg parizian, regina, în rochie de mătase violetă cu trenă, pe umeri cu o capă de lame căptușită cu vizon, trecu aruncînd împrejur o privire indiferentă a ochilor ei violeți și un zîmbet de trufie sătulă, și străbătu salonul. Din spate, cei care se ridicau din plecăciuni și reverențe îi vedeau statura puternică, închisă în mantia de lame ca într-o armură de argint, ca un costum de operă wagneriană. Doamna Theodoru-Kostaki o conduse în salonașul din stînga unde aștepta un fotoliu cu speteaza înaltă, înconjurat de taburete, de pufuri și de mici fotolii ***crapaud.*** Regina se așeză îndată (prefera să șadă ca să nu se observe cît de groase și de grele i s-au făcut picioarele și-așa prea scurte, și talia), lăsă să-i cadă capa de pe umeri, și la o privire a ei se așezară și doamnele de onoare; începu să stea de vorbă cu ele despre nimicuri, în vreme ce făcea un lucru de mînă, pentru care-și scosese iglițele și firele dintr-o sacoșă mare. Vorbea englezește, și uneori franțuzește cu accent englezesc. Ascultase un concert unde se executase cunoscuta bucată a lui Honegger, ***Pacific 203,*** remarcabilă prin armonia imitativă care încearcă să evoce o locomotivă.

— ***Oh, moi, vous savez, pour entendre une locomotive, je pr6fsre aller â la gare***[2], zicea regina, rîzînd, cu un gest al mîinii ei prea mari.

în vremea aceasta, începuse munca doamnei Theodoru-Kostaki. Dintre invitații care sedau în fotolii sau stăteau rezemați de marmura căminului în salon și dintre cei din jurul bufetului din sufragerie, alegea cîte unul, îl scotea din grup, cu un zîmbet, și-l conducea la regină; cel mai adesea femei; dar și pe Alexandru Vîlsan, poet și romancier care, după părerea doamnei Theodoru-Kostaki, spre deosebire de mulți confrați ai lui, nu spărgea nimic, nu era mut și în schimb era politicos, fără să fie familiar; sau pe flautistul cel cu profilul persan; și pe Valentin Mavromihali, care se întorsese de curînd dintr-o călătorie în India. Doamna Theodoru-Kostaki încerca să-i aducă reginei oameni care s-o amuze. Cel invitat se mai înclina o dată dacă era bărbat, sau făcea încă o reverență, dacă era femeie; apoi

[1]Colan lung.

[2]Știți, eu, daci e vorba să aud o locomotivă, prefer să mă duc la gară.

încerca să păstreze o atitudine cît mai firească și mai nesilită stînd în picioare, într-o postură respectuoasă dar degajată, și schimbînd cîteva cuvinte, dar fără să puie niciodată o întrebare reginei. Apoi regina zîmbea amabil, întorcea capul spre doamna de onoare din dreapta ei, ca să-i spuie ceva. în clipa asta, doamna Theodoru-Kostaki sosise cu altcineva, și fericitul interlocutor de adineauri al reginei se retrăgea discret și de-a-ndaratelea. Totul se desfășura ca un balet foarte lent și era într-adevăr o manifestare a acelei străvechi arte care se numește ceremonialul sau eticheta.

Elvira asculta muzica, la sosirea reginei. Cînd aceasta trecu, se ridică și făcu o reverență, cu capul sus. Avea o rochie de ***moire,*** galbenă, încinsă cu o mare eșarfă de ***moire*** neagră; tîra după ea o trenă, iar pe decolteul ei brun și pal, purta un colier de smaragde. I se păru că privirea ochilor violeți ca două scîntei electrice s-a oprit o clipă asupra ei. Așteptă, concentrată, hotărîtă, strîngîndu-și toată energia și inteligența pentru clipa care avea să urmeze. în sfîrșit, o zări pe doamna Theodoru-Kostaki că se apropie și-i zîmbește. Se ridică și o urmă. Ajunsă în fața reginei, se cufundă într-o mare și măsurată și adîncă reverență. își aducea aminte de bunica mamei ei. Sofia von Bodman, care o punea să mănînce la masă acasă cu mănușile lungi, ca să se învețe, și care, cînd Elvira se întorcea în vacanțe, o punea să-i facă reverențe; apoi de prezentări la Schonbrunn și la Hofburg, și de zîmbetul aprobator al tînărului șambelan imperial conte Hoyos; ear exact aceeași reverență cu care smulgea priviri aprobatoare la Stuttgart sau Munchen sau Dresda, la un ***cerclc*** al unei reci și palide și triste regine sau ducese provinciale; era întocmai reverența de acum. ***„Merci,*** mamă-niare", se gîndea Elvira. Exact aceeași reverență: nu ținîndu-și rochia cu vîrfurile degetelor, în chip banal; ci cu brațele subțiri îmbrăcate în mănuși lungi negre, culcate moale pe faldurile laterale ale rochiei, și cu palmele întredeschise, grațios și moale și fără putere; cu bustul abia înclinat, dar capul drept, cu fața oferită; și cu un zîmbet ușor, și ochii mari deschiși și adinei; o reverență măreață și languroasă, gravă și dulce. La fel ca acuma optsprezece și douăzeci de ani, la Hofburg și la Potsdam și la Paris la contesa Pourtales; dar atunci cu siguranța și încrederea tuturor victoriilor ce aveau să urmeze - și care nu veniseră, sau se arătaseră deșarte; iar acum, cu ciuda turbată a dezastrului

în suflet, cu conştiinţa creţurilor subţiri de lîngă gură şi ochi, cu frica de înfrîngere, care dacă va fi va fi, şi cea din urmă, cea definitivă. Se lăsă cu un genunchi la pămînt, în rochia galbenă care foşni, jucîndu-şi apele lucitoare în cute mari, ţepene. Regina îi făcu semn să se aşeze într-un fotoliu lîngă ea. Doamnele de onoare se priviră: Vorvoreanca avea un succes enorm astă-seară! Cum făcuse?

— Ce frumoasă eşti, scumpă doamnă, zise pe franţuzeşte regina. Ca o figurină de Tanagra... Ai o frumuseţe bizantină, foarte rară în restul Europei...

— Unde se află Maiestatea Voastră, orice altă frumuseţe e în eclipsă, spuse Elvira şi rîse cu gura roşie şi dinţii strălucitori.

Regina o privea critic şi apreciator. Părea gînditoare.

— îmi pare bine că te cunosc. Doresc să te mai văd, urmă regina

Elvira simţi că-i bate inima de cîteva ori tare. Zîmbi, topită, cu ochii deveniţi dintr-o dată luminoşi. Murmură:

— Nu voi uita niciodată ziua cînd i-am fost prezentată unei mari regine, mamă a unui mare rege.

întorsese foarte bine fraza asta: ***A une grande reine, mere d'un grand roi.*** Regina se uită curios la ea.

— ***Ah, vous trouvez mon fils un grand roi?***[1] întrebă ea, pe jumătate măgulită, pe jumătate ironic.

— Are totul ca să devină un mare rege, murmură Elvira. Familia, mama, inteligenţa... Cred că peste cîţiva ani, Maiestatea Sa va fi unul din cei mai admiraţi capi de stat din Europa... mai ales dacă se înconjoară de oameni care să-l servească aşa cum se cuvine...

D'hommes qui le servent dignement. Aşa venea pe franţuzeşte. Bărbaţi care să-l servească bine. Regina o privi în ochi şi spuse:

— ***El des femmes qui l'aiment d'un amour clairvoyant.***[2]

Elvira râmase cu ochii pironiţi în ai reginei, de jos în sus, cu o expresie de adoraţie.

— De ***telles femmes devront se guider uniquement sur Ies conseils de Votre MajestS***[3] rosti ea din vîrful buzelor, ca să n-o audă doamnele de onoare.

[1] **A, îl găseşti pe fiul meu un mare rege?**

[2] **Şi de femei care să-l iubească cu o dragoste clarvăzătoare.**

[3] **Astfel de femei vor trebui să se călăuzească numai după sfaturile maiestăţii**

Regina îi zîmbi şi repetă:

— Sper că vă voi mai vedea, scumpă doamnă.

Elvira alunecă din fotoliu şi se lăsă într-un genunchi cu rochia de jur împrejur şi îi zîmbi cu adoraţie slugarnică şi pasionată. Regina dădu din cap şi se întoarse spre doamnele de onoare:

— ***Comme elle est charmante***[1] spuse ea, pe cînd Elvira se retrăgea, cu capul sus, simţind privirile de curiozitate şi de invidie care o înţepau din toate colţurile. Se duse să bea un pahar de apă: îşi făcea vînt cu evantaiul. Cineva de lîngă ea, un bărbat, îi spunea ceva. Ea nu-i răspunse ci rîse alintat:

— Vai, ce foame mi-e!

Ca să-l puie s-o servească şi deci să tacă pentru un moment, s-o lase să se gîndească. Victorie! Victorie! Regina voia să-i procure o metresă lui fiu-său, care să fie o creatură a ei şi prin care să-l domine ea. O detesta pe doamna Lupescu. Avea s-o împingă pe Elvira din răsputeri în braţele regelui, iar după aceea, Elvira n-avea decît să se conducă după propriul ei cap şi interes, nu al reginei. Să ajungă numai acolo; pe urmă, ştia ea ce să facă. Şi cu altele încercase regina meseria de codoaşă a fiului ei, dar nu se ştia de ce nu izbutise pînă atunci. „Nu face nimic, eu am să izbutesc!" se gîndea Elvira făcîndu-şi vînt cu evantaiul, repede-repede.

Peste două sau trei săptămîni, regele, aşezat la biroul său, citea lista invitaţilor la dejun pentru a doua zi; Ionel Protopopiu stătea în picioare lîngă el.

— Elvira Vorvoreanu? întrebă regele. Cine mă-sa mai e şi asta?

Regele şi mai ales fratele său, prinţul Nicolae, vorbeau româneşte ca haimanalele din lumpenproletariatul bucureştean, iar asta le dădea nu se ştie ce josnică satisfacţie.

— E cerută de maiestatea sa regina-mamă, murmură Ionel Protopopiu.

— O bag în mă-sa, zise regele. Maiestatea sa regina-mamă vrea să-mi coleze curvele ei, mersi, le am pe ale mele. Şi n-am nevoie să mi se suie mama în cap. Să n-o mai văd pe curva asta niciodată pe vreo listă de invitaţi.

[1] **Cît e de încîntătoare!**

Luă un creion şi şterse de pe listă numele Elvirei. Apoi ridică ochii bulbucaţi, albaştri ca ochii de gîscan, şi-1 întrebă pe Ionel Protopopiu:

— O cunoşti? Cum e?

— N-o cunosc... Se pare că e o femeie destul de frumoasă, spuse rece Ionel Protopopiu.

— Dă-o-n p… mă-si, repetă regele şi trecu la numele următor.

Peste alte două sau trei săptămîni, regina insistă şi-i vorbi chiar regelui despre Elvira, dar cînd văzu figura glacială pe care şi-o compune fiu-său, îşi dădu seama că e în zadar. Ionel Protopopiu nu-i spuse, bineînţeles, nimica regelui despre Elvira, căci se temea de acest rival posibil cum se temea de el, Ionel, Titel Negruzzi. Acesta din urmă, însă, renunţă să-i facă Elvirei curte: era evident că Elvira nu vrea o aventură cu el. Astfel că, într-o zi cînd pierduse mult la cărţi, îi ceru lui Ionel Protopopiu o sumă foarte mare cu împrumut, hotărît de altfel să nu i-o dea niciodată îndărăt, şi a doua sau a treia zi îl prezentă Elvirei. La începutul toamnei, Elvira trăia şi cu Giurgea-Roşcanu şi cu Ionel Protopopiu. Adesea, în momentele de repaos, în pat, îl întreba pe Ionel Protopopiu cum e regele, ce face, detalii mărunte din viaţa lui. Ionel Protopopiu, ameţit de patimă pentru ea, simţea că i se strînge inima şi răspundea în silă. Nu voia să admită că pe Elvira de fapt regele o interesa, deşi era evident. El era singurul om care ştia despre asta; şi nu făcea nimic, nu voia să priceapă.

în acel sfîrşit de vară şi început de toamnă, Elvira înţelese din atitudinea feginei-mame, şi din înfîrzierea invitaţiei la palat, că s-a întîmplat acolo ceva care a barat calea aceasta. Nu-i mai rămînea decît Ionel Protopopiu, care se îndrăgostise de ea şi nu voia să priceapă ce-i cere ea, sau, mai bine zis, se făcea că nu pricepe fiindcă nu voia să-i împlinească dorinţa. „Şi atunci? se întreba ea, singură, noaptea, - în nopţile cînd era singură. Am să rămîn cu el? Nu-mi trebuie. Şi dacă nu vrea să facă ce-i cer, ***de toute maniere, je perds tout***'. Strîngea din dinţi. Da, posibilitatea asta era foarte reală… foarte prezentă. Da, da… Ei, şi? Cu capul înainte! Să-1 zgîlţîim un pic pe domnul Protopopiu, să vedem ce dă asta."

într-o seară, îi dădu un telefon:

' **Oricum, pierd totul.**

— Nu veni astă-seară, am o migrenă.

Sec, evidentă minciună care nici măcar nu vrea să se ascundă. A doua zi şi a treia, nu răspunse la telefon. Nu răspunse nici la bilete. Ionel Protopopiu se informă despre casele unde face ea vizite şi o întâlni în vizită la Şerban Lascari; căută ocazia să-i şoptească:

— De ce?

— Nu mă mai interesează, murmură ea sec şi reveni spre grupul de musafiri din salonul cel mare şi vechi cu mobilele aurite şi în tapiserie de Gobelin şi Aubusson, care se tăia de trecerea vremii. Ionel Protopopiu îi ceru totuşi o întîlnire şi ea i-o acordă în silă.

La ea acasă, îi căzu în genunchi, apoi o strînse în braţe, o luă pe sus şi o duse spre pat. Era beat de fericire, descumpănit, gata să accepte orice. Elvira se gîndea chiar în clipa asta că are să-1 lase s-o iubească două săptămîni sau o lună, ca apoi să rupă cu el, şi iar să se lase rugată o săptămînă sau zece zile. Pînă-1 va măcina cu totul, şi atunci nu va refuza să-i deschidă drumul spre rege, chiar dacă avea să ştie că prin asta loveşte în sine însuşi. O promisiune vagă şi mincinoasă a ei, un zîmbet, şi omul va accepta orice. Dar pentru asta, trebuia să-1 macine.

VII

Prin septembrie sau octombrie, într-o seară, Elvira stătea singură în casă; dăduse ordin să nu fie primit nimeni, şi şedea singură într-un fotoliu; din cînd în cînd, încerca să citească o carte recent apărută la Paris, şi foarte apreciată, a unui prieten al fraţilor Bibescu, un oarecare Proust: dar i se părea cumplit de plicticoasă, înceată, cu fraze interminabile şi digresiuni şi mai interminabile. Lăsa cartea deschisă pe genunchi şi privea în gol. Acum dădea ultima luptă din această ultimă şi supremă încercare a ei. Prin regină nu reuşise, nu ştia nici ea de ce, nici ce se întîmplase, cine sau ce i se pusese în cale. Prin altcineva decît Ionel Protopopiu nu se putea ajunge la rege. Şi acuma îl înţărcase pe Ionel Protopopiu de zece zile, nu-1 primise, nu primise pe nimeni, nu ieşise ca el să n-o poată întîlni nicăieri. Aştepta. Risca să-1 supere definitiv pe Ionel

Protopopiu, şi atunci totul era pierdut. Dar Elvira avea destulă experienţă; ştia că nouă bărbaţi din zece ar fi fost de-abia aţâţaţi de rezistenţa ei. Şi, cu frica cumplită de a-şi pierde ultima şansă, aştepta, ca să forţeze tocmai acea şansă.

în acelaşi timp, Ionel Protopopiu era la doamna Lupescu, şi-i făcea conversaţie. Doamna Lupescu se întinsese pe o canapea; Ionel Protopopiu şedea într-un fotoliu alături de ea.

— Sînt obosită, Ionel, spunea doamna Lupescu. Nu ştiu ce am; ploaia asta din ultimele zile mi-a dat nişte dureri în oase... Uite, mă doare piciorul.

Şi întinse spre Ionel Protopopiu un picior lung, musculos, şi cu un lănţişor fin la gleznă. Ionel Protopopiu se uită tîmp la picior. Nu-l interesau picioarele doamnei Lupescu, nu-l interesa nimic pe lume în clipa asta. Era nedormit, iritat, desperat. „Ce-are cu mine? Mă vrea sau nu mă vrea? Ce-i trebuie? I-am oferit să divorţez şi s-o iau şi părea că n-o interesează. Ce vrea de la mine?" se întreba el privind în neştire frumoasa pulpă a doamnei Lupescu. De fapt, ştia ce vrea Elvira; dar nu voia să recunoască, nu voia să admită. Prefera să-i dea zece telefoane pe zi, să-i trimită bilete desperate şi arzătoare, să continue chinul acesta.

— Masează-mi-l, spuse doamna Lupescu.

El, absent, o privi fără să priceapă.

— Poftim?

— Masează-mi piciorul, repetă ea zîmbind, şi crezînd că descumpănirea lui vine din tulburare erotică.

— Să-ţi masez piciorul? întrebă el.

Ea începu să rîdă:

— Ce e cu tine? Sigur că da! Poftim, masează-mi-l! Şezi aici lîngă mine pe canapea şi masează-mi piciorul.

Şi-şi trase rochia peste genunchi în sus. Ionel Protopopiu se aşeză lîngă ea, evitând s-o atingă, întinse mîiniie, privind-o mirat şi prostit, şi începu să-i frece piciorul. Nu era neplăcut. Doamna Lupescu gemea de plăcere, exagerînd mult geamătul faţă de ce ar fi trebuit să fie.

— Ce bine-mi face! murmură ea. Mai sus. Şi peste genunchi. Ah, ce bun e!

Ionel Protopopiu se congestionase la obraz. îi era penibil acest exerciţiu. Totuşi, o masă conştiincios, pînă cînd doamna Lupescu, enervată că nu face altceva decît s-o maseze, îi spuse sec:

— Hai, gata, ajunge!

Şi-şi trase rochia peste genunchi. Ionel Protopopiu se ridică şi se aşeză la loc în fotoliul său. Urmă o tăcere.

— Mai spune-mi noutăţi, zise doamna Lupescu, pe acelaşi ton iritat. Abia peste un sfert de oră se îmblînzi: se gîndise că bietul băiat nu se aştepta, că se speriase, că trebuia domesticit treptat.

Ionel Protopopiu nici nu înregistra gravitatea faptului că metresa regelui îl pusese să-i maseze piciorul. Era prea ameţit şi preocupat de toanele Elvirei; mai ales că peste cîteva zile, Elvira îl primi din nou, după ce el plînsese ca un copil şi-i căzuse în genunchi în vestibul. Mai târziu, într-o seară, în salonul Elvirei iluminat blînd de lămpile făcute din vase de Sevres pictate de Poitevin, Ionel Protopopiu, picior peste picior într-un fotoliu, îi spunea zîmbind:

— închipuie-ţi ce mă paşte: amorul doamnei Lupescu!

Şi-i povesti ce se întîmplase, şi cum, de atunci, doamna Lupescu crea mereu ocazii în care să fie singură cu el şi cum îi vorbea mereu de dragoste şi de neurastenia ei, ba-şi permitea să se plîngă, foarte discret şi acoperit, chiar şi de rege:

— îţi imaginezi că eu, înnebunit de tine, nici n-o aud, spuse Ionel Protopopiu şi sărută mîna îngustă, uscăţivă şi brună a Elvirei, împodobită cu un smaragd.

Elvira însă nu părea de loc măgulită, nici bucuroasă. Se gîndi ca fulgerul: „Pe lîngă că nu mă serveşte, idiotul ăsta se torpilează singur..." Se speriase. N-ar fi vrut ca Ionel Protopopiu să se îndrăgostească de ea în aşa hal încît să-şi piardă minţile şi să nu-i mai poată ft util. Cu o mînă într-ale lui, Elvira ridica şi lăsa să cadă, maşinal, capacul unei chisele de porţelan în care-şi ţinea nişte brăţări. El continua:

— Şi afară de asta, sînt prieten cu Vodă, nu-mi şade bine să-i pun chiar eu coarne.

Voia să pară generos şi superior, şi să-i dea şi Elvirei peste nas. Elvira, enervată de atâta vanitate ridicolă, răspunse rece:

— Cine crezi că e mai influent la Vodă: tu sau doamna Lupescu?

El rămase o clipă cu ochii la ea, mirat, apoi rîse:

— Fiecare în felul său propriu...

— Nu face spirite stupide! Nu-ţi dai seama în ce pericol eşti? Dacă te culci cu ea...

— Nici nu mă gîndesc! exclamă Ionel Protopopiu. Nu mă interesează nici o femeie în afară de tine!

— Prostii! Dacă te culci cu ea, rişti să le distrugă regele dacă află, şi dacă nu te culci cu ea, are să te distrugă ea, de furie! spuse Elvira.

— Ce-o să-mi facă? întrebă el nepăsător. Să redevin simplu particular? Ei, şi? N-am nevoie de ei, am nevoie de tine, adăugă el cu un glas cald şi cuprinzînd-o cu braţul.

Elvira îl respinse. îi venea să ţipe. Idiotul! Nenorocitul, idiotul! Nu pricepea? Nu pricepea? Cînd avea în sfîrşit să priceapă? Doar nu voia să i se spuie verde, româneşte: „Domnule Protopopiu, te rog să aranjezi in aşa fel încît regele să se culce cu mine!" Mizerabil nerod!

— Du-tc acasă, Ionel, murmură ea rece. Sînt obosită astă-seară, nu mă simt bine.

El se ridică şi o privi îngrijorat.

— Tc-am supărat cu ceva? Eşti nemulţumita de mine?

Acest ton de umilinţă, !a elegantul, influentul, .veselul Ionel Protopopiu, ajuns în faţa ei mititei şi fricos ca un căţeluş bătut! Nu-1 văzuse ea plîngînd, chelălăind de durere în faţa ei, în genunchi în vestibul, cu slugile, care trăgeau cu urechea după uşă? îl măcinase; era aproape gata. Nu mai avea mult de măcinat la el. Numai că era pericol să zboare de lîngă rege tocmai acum. Mizerabilă arpă, care cu amorul său imbecil o făcea să piarză vremea! Ii venea să-1 pălmuiască.

— Cînd o să fiu nemulţumită de tine, o să te anunţ, zise ea cu un ton pe jumătate ironic, pe jumătate plictisit, şi-i întinse mîna.

El voi s-o ia în braţe şi s-o sărute: ea îl respinse iar.

— Nu; altă dată. Bună seara.

Şi, pe cînd el ieşea, tulburat, speriat şi întrebîndu-se cu desperare cum făcuse s-o supere iar, Elvira se duse repede, sprintenă ca o fată de optsprezece ani, şi se încuie în dormitorul ei: deschise un *secretaire* din lemn de trandafir, cocoţat sus pe picioare strîmbe şi subţiri şi se aşeză să scrie o scrisoare, ţinînd tocul cu amîndouă mîinile:

„Stimată doamnă,

Nu ştiţi poate că interesul dv. deosebit pentru dl. Protopopiu este cunoscut in oraş ţi comentat aşa cum vă puteţi închipui. De asemenea,' ignoraţi cauza răcelii pe care v-o arată d-1 Protopopiu, răceală comentată şi ea în oraş, cu multă ironic în ce priveşte puterea dv. de seducţie. Cauza este amorul nefericit a! d-lui Protopopiu pentru d-na Elvira Vorvoreanu, îndeobşte neştiut, dar cunoscut de două sau trei persoane, printre care autorul acestor rinduri."

Nu mai adăugă nimic, puse biletul în plic, lipi plicul, scrise pe el: *Domniei sale doamnei Elena Lupescu* şi puse adresa, pe care o avea de la Titel Negruzzi, de la care ştia şi că directorul Poştelor era omul doamnei Lupescu, nu al lui Ionel Protopopiu, r.ici al regelui. Apoi rămase o clipă aşezată, dreaptă, scuturată de un uşor tremur nervos. Era riscant şi primejdios ce făcea. Dar trebuia forţată şansa. Dacă nu venea singură ocazia, trebuia adusă de păr, cu sila.

VIII

Într-una din serile următoare, Ionel Protopopiu era la doamna Lupescu şi-i ţinea de urît; pînă să vină cei cîţiva invitaţi, mai era o oră. Prin uşa cu gratii de fier forjat în forme sinuoase, vegetale, se zărea albă şi acoperită cu flori masa din sufragerie. în vasele mari de Capodimonte erau flori proaspete, crini imperiali şi primele crizanteme.

— Şezi mai aproape, spunea doamna Lupescu.

Ionel Protopopiu se aşeză mai aproape, cu o mişcare stângace, jenată.

— Iar mă supără reumatismul. Masează-mi piciorul, spuse doamna Lupescu, rîzînd.

N-o mai spunea ca altă dată, cu ochii întredeschişi somnoros de căldură erotică, ca o femeie gata să-şi piardă conştiinţa; ci rîzînd vesel şi dur, uitîndu-se drept în ochii lui. Ionel Protopopiu îşi dădea seama de schimbare şi n-o înţelegea; îi era aproape frică; era îngrijorat. „Ce s-a înfîmplat cu ea?" se întrebă el masînd piciorul frumos şi musculos legat cu lănţişor de aur la gleznă. Observase asta de două-trei zile, şi-i spusese şi Elvirei. Elvira dăduse din umeri.

— Ţi-am spus că asta o să te coste capul, orice ai face: şi dacă vei ceda, şi dacă rezişti, tot pierdut rămîi, iar pe mine nu mă interesează

un obscurtfomn Protopopiu: ***vous etbs charmant***\ bar n-ai nici nume, nici situaţie, nici avere care să merite menţionată; aşa că fă bine şi fii cu ochii în patru.

Piciorul doamnei Lupescu era cald, cărnos şi elastic. Ionel Protopopiu îl frămînta conştiincios; i-ar fi făcut plăcere, dacă mintea nu i-ar fi fost atît de încordată. Nu erau multe soluţii la situaţia asta. Trebuia ţinută în frîu doamna Lupescu. Cum? Să se ducă la rege să-i spuie că metresa lui îi făcuse avansuri? într-o noapte, nu, într-o jumătate de oră, doamna Lupescu l-ar fi convins pe rege că îl iubeşte, şi că-I iubeşte numai pe el, în aşa fel încît acesta nici să nu se mai îndoiască; mai mult: l-ar fi convins că Ionel Protopopiu e nebun, că o femeie nu-i poate vorbi fără ca el să creadă că vrea să se culce cu el. Apoi, în cîteva luni, l-ar fi făcut pe rege să nu-l mai poată vedea în ochi şi pînă la urmă să-l concedieze. Ce era de făcut atunci?

— Mai tare... Mai sus... spuse cu glas foarte calm doamna Lupescu.

„Ce să facă? se întreba Ionel Protopopiu, masîndu-i coapsa şi simţind că i se face cald, că transpiră, că-l strînge gulerul. Să accepte, să se culce cu doamna Lupescu şi s-o ţie prin complicitate la vinovăţie? Şi aşa, o dată descoperiţi, doamna Lupescu îl putea recîştiga pe rege prin mijloace femeieşti, iar el, Ionel Protopopiu, era pierdut. Totuşi, măcar pînă atunci, să trăiască cu ea şi s-o oblige astfel să nu-l sape la rege, ci dimpotrivă, să-l susţie." Deşi n-avea poftă de loc şi o prefera pe Elvira pentru care, acuma la aproape patruzeci de ani, făcuse o teribilă patimă fizică, se hotărî în sfirşit şi începu s-o maseze pe doamna Lupescu tot mai sus pe picior. O făcea în silă, cu inima rece şi capul ca gheaţa, şi parcă ştia că n-are rost, că doamna Lupescu şi-a schimbat atitudinea, că de cîteva zile nu mai e caldă, topită şi oferită, ci rece şi batjocoritoare. Şi într-adevăr glasul ei sec şi ironic îl şfichiui deodată:

— Stai, ce faci, domnule? Ţi-am cerut numai un masaj! Vrei să sun?

Ionel Protopopiu se opri şi se retrase. Dar ea nu-l lăsă:

— Masează-mă. Asta ţi-am cerut, asta fă. Şi nu-ţi pierde capul, te rog. Nu confunda lucrurile.

' Eşti încîntălor.

Era un ton nou, care-l tulbură şi-l îngrijoră şi mai tare pe Ionel Protopopiu. Supus, se apucă iarăşi s-o maseze; se roşise la faţă din pricina tonului tăios cu care-i vorbise femeia asta; ca unei slugi îi vorbise; aşa îl şi trata, ca pe slugi, în faţa cărora poţi sta şi gol, căci de ele nu ţi-e ruşine, nu sînt la fel ca stăpînii, nu sînt oameni.

Peste o clipă de tăcere, doamna Lupescu spuse:

— Se pare că Elvira Vorvoreanu se ţine încă bine, deşi are patruzeci de ani trecuţi... Dar în fond, e o femeie bătrîna.

Ionel Protopopiu, care-i masa piciorul şi se uita în jos, ridică ochii şi o ţinti speriat, îngălbenindu-se încet. Ea îl privi drept în ochi, dur, rîzînd cu gura-i frumoasă dar groasă şi prea senzuală. Spuse vesel:

— Se pare că e o cutră fără pereche. Rea de muscă, rea ***tout court,*** intrigantă... Şi trăieşte în mod public cu un imbecil... Giurgea-Roşcanu. Ce te-a tulburat aşa? Masează-mă!

„Asta era. E geloasă. Mă urăşte. Mă detestă. Are să facă tot ce poate ca Vodă să-mi dea un picior în spate; nu mă mai poate vedea. Nu. Nu mă mai poate vedea în ochi, şi ar fi în stare de orice ca să-mi facă rău", se gîndi înspăimîntat Ionel Protopopiu. Era limpede că doamna Lupescu nu-l va ierta niciodată că-şi permisese s-o respingă.

Ameţit, îngrozit, Ionel Protopopiu o masa mai departe pe doamna Lupescu, cînd deodată auzi glasul regelui în salonaşul de alături, dintre vestibul şi salonul unde se afla. Sări în sus, şi se aşeză la loc pe fotoliul său. Doamna Lupescu îl întrebă, vădit contrariată:

— Ce faci? De ce nu mă mai masezi?

Dar cînd văzu că Ionel Protopopiu e prea speriat ca să poată cădea în cursă, îşi acoperi genunchii cu poala rochiei şi rămase mută, prost dispusă, otrăvită de ciudă. Regele vorbise cu valetul pe cînd îşi scotea pardesiul, căci era în civil; intră, simţi că se petrece ceva, observă tăcerea curioasă a celor doi. Ionel Protopopiu se ridicase şi se înclina adînc. Regele îi sărută mîna doamnei Lupescu, şi întrebă:

— Sînteţi numai voi? Ce e? De ce tăceţi?

Doamna Lupescu începu să rîdă răutăcios. Ionel Protopopiu, ca să n-o lase să spună nimic, se hotărî fulgerător şi răspunse:

— Doamna rîdea de mine fiindcă mi-am pierdut capul pentru o femeie...

— Care femeie? Cine? întrebă regele.

Ionel Protopopiu, tot ca să n-o lase pe doamna Lupsecu să i-o ia înainte, răspunse, cu inima sfîşiată de frică şi de grijă:

— O doamnă Vorvoreanu... Elvira Vorvoreanu care l-a ţinut în căsătorie pe Ipsilanti. Telescop, generalul...

Regele îl privi lung, bănuitor:

— Dar parcă n-o cunoşteai?

— Maiestatea voastră are o memorie uimitoare... I-aţi citit numele numai o dată pe o listă de invitaţi, zîmbi Ionel Protopopiu...

— Ştii foarte bine că ţin minte tot, spuse regele. De ce mi-ai ascuns că o cunoşti?

— Am cunoscut-o după aceea, Sire.

— Da? întrebă regele, mereu bănuitor şi pe punctul să se supere.

— Puţin după ce m-a întrebat Maiestatea Voastră cine e.

Regele nu mai spuse nimic; dar Ionel Protopopiu ştia că nu s-a isprăvit, deşi toată seara nu se mai întîmplă nimic în legătură cu asta. Tîrziu, noaptea, îi telefona Elvirei dacă poate veni, şi sosi la ea scos din fire, nervos, agitat. îi povesti în cîteva cuvinte totul.

— Ţi-am spus, zise Elvira. Era inevitabil. Ţi-a întins o cursă, ca să-l facă gelos pe Vodă; te aruncă în aer cum sufli o pană. Nu i-a mers fiindcă Vodă nu ştia şi a tuşit sau a vorbit în vestibul. Data viitoare o să găsească altceva; eşti pierdut, băiete.

— Nu-mi mai face reproşuri, spune-mi ce să fac?! exclamă Ionel Protopopiu desperat. Am venit la tine ca să mă înveţi ce să fac!

Şedea pe un taburet în faţa ei, cu mîinile atîrnînd între genunchi, cu cravata strîmbă şi privind-o rătăcit. Ea, în halat de tafta galbenă cu dantele la piept şi la mîneci, şedea într-un fotoliu şi-şi legăna în vîrful degetelor papucul cu toc Louis XV.

Deodată se hotărî, se ridică şi-l luă de mînă.

— Hai sus - murmură ea zîmbind ispititor - nu te mai gîndi la oamenii aceia; să ne gîndim la noi...

Şi-i cuprinse gîtul cu braţele, înălţînd spre el faţa cu ochii închişi şi care, astfel ridicată, făcea ca pielea să se întindă pe creţurile fine ale celor patruzeci de ani. De altfel, ardea numai o lampă cu abajur gros de mătase; Ionel Protopopiu văzu în faţă un chip îngust, triunghiular, cu pleoape mari închise şi gene culcate pe obraji. O luă în braţe.

Peste două ceasuri, în pat, cînd Ionel Protopopiu era destins, copleşit, moleşit de plăceri, începură iarăşi să vorbească de scena de la doamna Lupescu.

— Bine-ai făcut că ai lăsat să se creadă că legătura ta cu Giurgea-Roşcanu continuă - spunea Ionel Protopopiu - dar acuma a devenit inutil: tot s-a aflat de noi doi.

Elvirei îi venea să rîdă: legătura ei cu Giurgea-Roşcanu continua, şi nici nu se gîndea s-o sacrifice decît pentru rege, nu pentru Ionel Protopopiu asupra căruia o păstra ca ultim mijloc de presiune.

— Te gîndeşti la nimicuri, dragul meu, spuse ea, cu mîinile sub cap şi vădind sub braţele-i delicate două tufe de păr negru cu miros de jivină. Te gîndeşti la nimicuri, în loc să vezi cum te poţi salva. Ţi-am spus: ţin mult la tine, dar nu vreau să te distrug, nici să am de-a face cu oameni distruşi.

— Da, zise Ionel Protopopiu, adulmecîndu-i mireazma iute, şi fără să ştie ce auzise. Nu mai putea spune decît „da".

— Şi nu ai decît un mijloc de a te salva: s-o scoţi pe doamna Lupescu de lîngă rege.

— N-am cum s-o scot decît înlocuind-o cu alta... şi alta nu găsesc... murmură Ionel Protopopiu.

— Te iubesc destul ca să mă sacrific şi să accept eu rolul ăsta... zise Elvira cu fermitate.

— Tu! Tu? exclamă el, tulburat, ridicîndu-se în coate.

— Da, iubitule - pentru tine fac şi asta, şopti ea şi-i înlănţui gîtul cu braţele. în faţa acestor dovezi de iubire şi a altora, care urmară îndată, Ionel Protopopiu, zăpăcit, nu se mai îndoi că într-adevăr pentru el accepta Elvira să devină metresa regelui. Totuşi, în cursul acelei nopţi care-l lăsă sleit, fericit şi desperat, îi veni în minte ideea veche.

— Ce nevoie ai să te înjoseşti aşa, iubita mea? Hai să plecăm amîndoi undeva în străinătate, să lăsăm în plata Domnului toate mîrşăviile astea...

— Nu, Ionel, răspunse ferm Elvira. Nu-mi trebuie exil, ruină, sărăcie... Mai bine iau otravă.

Ionel Protopopiu nu înţelegea. Se mai împotrivi, dar spre dimineaţă cedă; era obosit, îndurereat, epuizat de excesele de pat, nu se mai putea gîndi la nimic, nu mai avea personalitate proprie; nu mai

putea spune decît „da, iubita mea" şi executa instrucţiunile Elvirei, care îl dăscăli o oră încheiată.

A doua zi, palid de nesomn, dar proaspăt îmbăiat, ras, cu părul lins, îmbrăcat în rufe proaspete şi haine de stofă englezească croite de Pyle la Paris, Ionel Protopopiu se prezentă să primească ordinele regelui pentru dimineaţa aceea. Regele şedea la birou, buhăit (băuse mult la masă seara trecută), cu ochii tulburi, pi se uita neprietenos la Ionel Protopopiu.

— Ce-a fost chestia de aseară? întrebă el pe ton scurt, destul de tăios. Ce, ai început să faci lucruri de-astea? ***Vous faites le cachottier?***'

Era ameninţător. Ionel Protopopiu, care ştia dinainte fiecare cuvînt - Elvira prevăzuse totul, şi-1 cunoştea şi el destul de bine pe rege pentru astea - se pregătea, cu moartea-n suflet, să-şi joace partida de „cine pierde cîştigă".

— Nu, sire. Nu v-am ascuns nimic. Dar nu-mi închipuiam că o poate interesa pe Maiestatea Voastră. Am păţit-o şi eu: sînt îndrăgostit nebun de o femeie... o să trebuiască probabil să divorţez, căci nu mai pot trăi fără ea...

Era galben şi zîmbea cu buze tremurătoare. Regele se uita la el cercetător şi Ionel Protopopiu simţi cum începe să-şi urască stăpînul, să deteste buzele groase, ochii obraznici, mustaţa roşcată, obrazul mare, gros, umflat de trai prea bun... îi venea să-1 lovească peste gură, mai ales cînd regele întrebă:

— Şi... cum ai ajuns aşa?

In loc să-1 lovească peste gură, Ionel Protopopiu zîmbi şi spuse:

— Cum să nu ajung? E o femeie extraordinară:.. Unică...

Regele începu să rîdă.

— Te prosteşti, măi. Vorbeşti ca un licean amorezat...

Ionel Protopopiu răspunse cu o grabă febrilă, pasionată, convingătoare:

— Aş vrea să vă văd în locul meu, Sire, cum aţi vorbi!

Acum, că trecuse peste orice ruşine şi demnitate, şi-şi călcase inima în picioare, căpătă, nici el nu ştia de unde, o elocvenţă şi o putere de convingere de orator şi de poet liric; îi făcu Elvirei Voreanu un asemenea portret, mai ales ca amantă, şi cu detalii pe care nici bărbaţii între ei nu şi le spun, încît regele rămase gînditor.

' **Faci pe misteriosul?**

— Ce vorbeşti, mă? Chiar aşa e?

— Aşa? N-am spus nimic! exclamă Ionel Protopopiu. Şi mai adăugă cîteva amănunte cu totul intime. Nu roşi; era galben; iar regele era un om care de mult trecuse peste orice respect şi pudoare. Se uita la secretarul său şi se vedea pe el că i se făcuse poftă; îi luceau ochii, rîdea tulbure, voia să spuie ceva, dar nu se putea hotărî.

— Sire - încheie pătimaş Ionel Protopopiu - dacă tot aţi aflat şi tot v-am spus, ca să vă dovedesc cît vă iubesc şi cum vă iubesc, lăsaţi-mă să vi-o prezint! Şi ea vă admiră şi vă iubeşte; cînd sîntem împreună mă întreabă mii de chestii despre Maiestatea Voastră, cum sînteţi, cum vorbiţi, cine e pe lîngă Maiestatea Voastră, în fine, e preocupată de persoana Maiestăţii Voastre; o să vi-o prezint şi-o să vă intereseze, sînt sigur.

— Ei, asta e, rîse regele măgulit, încîntat şi lăsîndu-se greu dintr-un fel de cochetărie. ***That's a nice fellow, thank you, Ionel: you know I like you well***', zise el ridicîndu-se şi bătîndu-1 pe umăr.

Se tulburase şi el, dovadă că vorbise limba pe care o învăţase de la mamă-sa; Ionel Protopopiu îl cunoştea destul ca să-şi dea seama că în clipa asta stătea mai bine cu regele decît stătuse vreodată, şi că e cel mai influent om din ţară; şi, spre surprinderea lui, se simţi foarte mulţumit. Nu se întîmplase nimic, nu simţea nimic; era un om josnic, dezonorat, dezgustător; şi, lucru curios, nu-i era scîrbă de sine, nu simţea nimic; mobilele, cerul de afară, lumina, trecătorii ce se zăreau pe Calea Victoriei, totul era ca de obicei. „Uite, domnule!" îşi spunea cu uimire Ionel Protopopiu.

Peste două-trei zile, se înţelese cu regele s-o aducă pe Elvira la palat foarte tîrziu, ca să nu afle doamna Lupescu, la o oră cînd nu mai era nimeni prin curţi şi în palat decît aghiotantul de serviciu, soldaţii şi ofiţerii din garda regală, uşierii şi valetul regelui; Ionel Protopopiu notări şi ora, şi coridoarele prin care avea să treacă Elvira, şi faptul **că** avea să poarte doliu şi văl peste faţă. Regele rîdea, încîntat şi aţîţat, frecîndu-şi palmele.

— Am s-o zdrobesc, spunea el. Am s-o zdrobesc!

' **Eşti un băiat bun, iţi mulţumesc, Ionele; ştii doar ci mi-eşti foarte drag.**

Ionel Protopopiu se făcea că nu aude şi înghiţea în sec. „Tot pe mine mă iubeşte Elvira", îşi spunea ei. Dar nu simţea multă consolare în asta. Mai bine se gîndea la familiaritatea cu care domnii Gherson şi Corfiotu îl tratau ca pe un egal a! lor, marii proprietari de uzine. „Stau bine - se gîndea Ionel Protopopiu - sînt foarte bine cu Vodă; sînt la putere; toţi mă pupă în spate." Şi asta îi dădea o anumită mîngîicre.

Iar regele aştepta cu încordare, din ce în ce mai aţîţat. îl ţinea mereu pe lîngă sine.

— Şi... ia spune: cum e cu... întreba el şi-i cerea lui Ionel Protopopiu să repete detaliile intime.

Ionel Protopopiu repeta cu un zîmbet strîmb, cu ochii lucioşi şi urechile roşii. Regele află în patruzeci şi opt de ore despre Elvira ce aflase Ionel Protopopiu în cîteva luni: tot ce aflase Ionel Protopopiu, moral şi fizic. In seara întîlnirii, expedie tot ce avea de făcut, amînă o audienţă şi rămase singur cu aproape trei ore înainte de ora fixată. Ionel Protopopiu era plecat, n-avea să se întoarcă decît cu Elvira. (Regele nu ştia că în clipa aceasta, în pat cu Elvira, nenorocitul încerca şi izbutea să se convingă că pe el *îl iubeşte.)* Regele ceru valetului un sfert de şampanie şi o şocolată fierbinte cu multă vanilie; mai bău un sfert de şampanie, şi încă unul plimbîndu-se în sus şi în jos, singur.

— Nu mai pot; plesnesc! îşi zise el vorbind singur. Sună, ceru maşina şi coborî.

— Mă întorc peste o jumătate de oră, zise el peste umăr valetului care-i ţinuse pardesiul şi pe care-1 refuzase. Valetul închise uşa maşinii, santinelele de la poartă deschiseră grilajul şi maşina ieşi din curtea din dos a palatului.

IX

În anii aceia, printre miile de prostituate care băteau trotuarele Bucureştilor, una era cunoscută de toţi chefliii, băieţii dc bani gata, ofiţeraşii, gazetăraşii şi misiţii care-şi pierdeau serile şi nopţile prin localurile de pe Calea Victoriei; şi era cunoscută sub numele de Foamea Neagră, Era într-adevăr o apariţie izbitoare: înaltă,

subţire, slabă, purta părul tuns scurt, băieţeşte, şi avea faţa triunghiulară, cu umerii obrajilor ieşiţi, bărbia mică şi obrajii supţi; părea într-adevăr un simbol al foamei. Gura mare, cu buzele tremurătoare, nu izbutea niciodată să scape de o expresie de durere, chiar cînd femeia nici nu se gîndea la ceva neplăcut, chiar cînd fusese bine plătită pentru o jumătate de oră într-o cameră de hotel, chiar cînd trăsese pe nas cîteva fire de cocaină. Cel mult ochii negri şi adînci, sub bolta prelungă a sprîncenelor, deveneau lucioşi şi vii, dar schima imperceptibilă de suferinţă rămînea pe gura fardată cu un roşu sîngeros. Femeia era cu totul neştiutoare de asta; nici nu ştia bine că ar avea vreun motiv de durere; ceva mai ascuns şi mai adînc decît conştiinţa ei, o umilinţă, o ruşine, o frică necugetată îi măcinase de mult fiinţa şi o lăsase nimicită, cu o existenţă părelnică, de fantomă. I se zăreau claviculele prin decolteul rochiei; picioarele îi erau musculoase dar uscăţive, ca şi braţele: sînii destul de mari pe un trup subţirel, căruia i se vedeau cu siguranţă coastele; mersul din şolduri, voit aţîţător. Ziariştii veroşi, misiţii, ofiţeraşii semisadici, rîdeau cînd o vedeau trecînd, pînă şi toamna, pe frig, în rochia de mătase strînsă pe ea, şi cu trupul vădit gol sub rochie: era Foamea Neagră; costa o nimica toată. Şi găsea mereu clienţi: negustori, provinciali, misiţi, brăileni, domni blazaţi din protipendadă, cu gusturi fistichii, cîte un diplomat străin care voia să guste exotismul bucureştean chiar riscînd un sifilis. Dacă ar fi avut cocoaşă, sau ar fi suferit de vreun defect monstruos al trupului, ar fi avut, în Bucureştiul acelor ani, şi mai multă căutare.

într-una din serile acelei toamne, şi anume chiar în seara cînd Elvira avea întîlnire cu regele, Foamea Neagră îşi juca ultimii bani într-un club, „Cercul Comercianţilor" care nu era decît un tripou, sus, la ultimul etaj, deasupra restaurantului „Alhambra". Era o sală în ale cărei capete se zăreau vag oglinzi mari înrămate în stuc aurit; coloane de ghips, ghirlande de stuc arătau că aici fusese un salon de casă boierească sau o sală de bal, cu şaptezeci de ani înainte. Dar nu mai rămăsese decît atît. Pe parchetul gol, negru de murdărie, erau risipite mucuri de ţigări, cenuşă călcată în picioare, hîrtii rupte; se răsturnaseră pe jos scrumierele, dar fuseseră umplute iarăşi, căci cele de pe mese erau cu vîrf; mucuri de ţigări strivite pe colţuri de mese, cercuri negre pe lemnul şi pe postavul verde al meselor arătau unde

fuseseră ceştile de cafea, aduse cu un pic de cafea vărsată în farfurioară de un fel de chelner soios cu mîna tremurătoare. Sus, deasupra capetelor oamenilor, plutea un strat gros, compact, aproape solid, de fum de tutun. Iar la un metru sub fum, stăteau jucătorii, „ponţii", feţe gri, sau asudate, sau mineralizate de intoxicaţia cu tutun şi alcool, şi devenite ca de piatră ponce, poroasă; oameni obosiţi, plictisiţi, pe care îi lipea de scaune absenţa, inconştienţa maşinală a jucătorului.

Foamea Neagră îşi puse pe o culoare toţi banii pe care-i mai avea şi pierdu. Se ridică, luîndu-şi poşeta de imitaţie de şarpe, şi trecu printre grupurile de oameni care nu se dădeau la o parte ca să-i facă loc. Nimeni nu se uita la ea. Femeia se frecă de un bărbat gros care stătea de vorbă cu un altul; omul se întoarse, îi aruncă o privire indiferentă şi-i făcu loc, apoi continuă să-i spuie ceva celuilalt. Foamea Neagră era obişnuită cu indiferenţa dispreţuitoare a oamenilor; asta făcea parte din meseria ei; nu-i păsa nici dacă o repezeau, o beşteleau sau chiar o înjurau murdar; în asemenea momente, gura ei mare, frumoasă şi îndurerată scotea răspunsuri scîmave, pline de o duşmănie josnică, murdară ca zoile ce se revarsă în Dîmboviţa; le dorea oamenilor să se culce cu propriile lor mame şi surori, să-i mănînce excrementele ei şi nu se oprea aici, părea că îşi poate închipui relaţii omeneşti de o promiscuitate nelimitată. Oamenii tăceau şi se fereau speriaţi şi scîrbiţi, iar Foamea Neagră, purtîndu-şi cu mîndrie căpşorul de băieţandru slab şi tuciuriu, mergea mai departe cu mersul ei din şolduri, aţjţător, de un erotism brutal, grosolan, ordinar. Cu mersul acesta trecu printre jucători, ieşi apăsînd clanţa unsuroasă a uşii şi fără să-i dea bacşiş strigoiului cu umerii prăbuşiţi, cu genunchii moi, cu ochii cîrpiţi, cu hainele mototolite şi o şapcă pătată, care făcea slujba de portar.

— Săru' mîna, să trăieşti, mormăi strigoiul.

— N-am nimic, nea Gogule, zise femeia. M-am lefterit de tot, n-am nici o chioară.

Ochii blegi, tulburi, cu marginile roşii, ai strigoiului, o fixau mereu, fără expresie. Apoi omul spuse pe sub mustaţa rară, căruntă, care-i creştea peste o gură moale, umedă, fleşcăită:

— Păi... ameuor>ătrînă-două...

— Dă-le-ncoa, Gogule, zise femeia

El însă rîse nătîng şi ochii-i luciră ca nişte zoi în care-a bătut un soare de iarnă;

— Păi... nu pot să mă uşchiesc de-acilea P-ormă... la închidere.

— Hai sictir; mie acuma-mi trebuie... Aici nu se poate?

Şi se uită împrejur, căutînd un colţ de umbră, pe după vreo coloană. Nu era nimic; se aflau pe ultimul palier al scării; un bec întunecat de murdăria a milioane de muşte dădea c lumină murdară, roşcată, ruginită, dar care pătrundea peste tot.

— Pe **lada** aia, zise Foamea Neagră şi, privindu-1 rece, critic, pe prăpăditul cu genunchii moi, adăugă: Numai să te ţină balamalele.

Gogu însă, tremurător, zise:

— Nu se poate, că mă prinde domnul Marcel şi dau de dracu. După închidere. Vino după închidere. Am două bătrîne. Ţi le dau, zău.

— Bine, vin... Vezi să nu te damblageşti de tot pînă mă întorc, spuse femeia şi începu să coboare scările care scîrţîiau şi trosneau. N-avea pe ce pune mîna ca să nu cadă în golul dintre scări: balustrada era ruptă şi înlocuită cu o sfoară unsuroasă. Pe cînd cobora, Foamea Neagră întîlni doi domni cărora le surise; dar ei o priviră rece şi continuară să urce; apoi mai veni unul; la surîsul ei, împinse bărbia înainte şi făcu „Ţţ" semn de refuz; apoi apărură trei beţivi, din care unul o ciupi de şezut, izbucni în rîs şi-i făcu şi pe ceilalţi să rîdă. Ea se opri şi îi înjură cu ură, apoi coborî şi ieşi în stradă.

După o jumătate de oră de trotuar pe Calea Victoriei, găsi un client care-o duse la hotelul lui şi îi dădu drumul pe la zece şi jumătate seara. Foamea Neagră stătu o clipă în faţa hotelului, întrebîndu-se dacă se mai întoarce la tripou. Avea vreme să o facă pînă la ora închiderii; şi poate că n-avea să se mai ducă deloc pe acolo. Nu-i era scîrbă de Gogu, portarul, cum i-ar fi fost altei femei, chiar şi din meseria ei. Dar dacă avea bani, prefera să nu ceară cele două sute de lei pe care i-i oferise Gogu.

Luă un taxi şi se opri în faţa unei case mari, cu multe apartamente, pe strada Blănari. Acolo, la al treilea etaj, sună, stătu sub bec ca s-o vadă bine ochiul care o privi prin vizeta minusculă din uşă, şi intră. îi deschise o cucuoană în rochie neagră de ***demi-somî,*** cu perle false şi cu un solitar de patru carate pe mîna ofilită. Cucoana era slabă, gălbejită, cu piei care-i atîrnau sub gît, cu creţuri adinei, în obrajii

supți. Părul cărunt îi era pieptănat prosqpărea nespălată, și rochia nu-i era proaspăt călcată.

— Ce-i cu tine, fetițo? întrebă ea pe un ton familiar, și o luă înainte prin holul plin de pălării, de bastoane, de pardesiuri de doamne ce atîrnau în cuiere sau erau aruncate pe niște fotolii desfundate. Dincolo, în salon, era lumină multă, și înghesuială în jurul meselor de joc: bărbați, cucoane cu perle adevărate sau false, cu unghiile vopsite și cu părul platinat dezmințit de ochii negri; nici aici, nimeni nu se uită la Foamea Neagră. Nimeni nu se mira de nimic; erau prea amestecați; niște domni cu cefe puternice, frunți joase și inerente, mustăcioare negre și haine țepene, prost croite, erau vădit angrosiști de la Obor, precupeți îmbogățiți sau foști băieți de prăvălie deveniți bodegari sau restauratori. Alții, strînși în corset și cu mănușile în buzunar, erau ofițeri în civil, pudrați, unul cu monoclu; erau și mici domni grăsulii, îndemînatici, bine dispuși, care vindeau ceva pe Lipscani sau erau simpli escroci, nu se putea ști; cucoanele erau nevestele sau amantele lor, sau prietenele gazdei, care primea o taxă de la ele pentru dreptul de-a putea fi întâlnite la ea de bărbații în căutare de femei bine îmbrăcate care să nu coste prea mult și să pară cît de cît altceva, mai mult decît erau. Printre oamenii aceștia se așeză Foamea Neagră la o masă de baccara și pierdu într-un sfert de oră ce cîșigase într o jumătate de ceas de la negustorul brăilean care-o dusese la hotel. Se ridică și se uită împrejur. Gazda, care circula printre mese urmată de o servitorică cu tava, cu cafele și șprițuri gata amestecate în paharele aburite, îi făcu semn servitoarei să ofere la o masă, și se opri lîngă Foamea Neagră.

— Ei, ce faci? Nu mai joci?

— M-au curățat mușteriii ăștia ai dumitale, coană Zino, spuse cocota destul de acru.

Coana Zina se înțepeni:

— Ți-am mai spus o dată să nu mai vorbești așa, drăguțo. Sînteți toți invitații mei, musafiri, prieteni... Ce vorbești de mușterii?

— Și cu caniota cum rămîne? întrebă Foamea Neagră.

— Ce, vrei să dau din buzunarul meu pentru vin și cafele și fripturi? întrebă coana Zina foarte nemulțumită.

— Ei, parcă nu-ți mai rămîne... Mă iei pe mine la mișto, zise Foamea Neagră, ironic.

Coana Zina tremură.

— Trăiesc din pensioara răposatului și nu-ți permit să vorbești așa: eu am fost maioreasă la vremea mea, și tu ești o curvă; așa că ține-ți gura sau te cîrpesc și te dau pe mîna poliției!

Spuse aceasta cu glas atît de calm și de scăzut, încît nimeni nu le luă în seamă. Foamea Neagră murmură:

— Mai bine dă-mi un pol că am rămas șanticler.

Era fricoasă; fusese bătută și furată prea adesea; și ăștia pe coana Zina. Așa că luă polul și porni spre ieșire, zicînd:

—Cînd agăț unul mai cu chef, îl aduc să joace o foiță la 'mneatale.

Coborî, ieși în stradă și porni iarăși pe trotuarele străzilor din jurul Căii Victoriei, aruncînd ocheade și zîmbete trecătorilor care nu se uitau la ea, sau dădeau din cap morocănoși. Umbla, cu mintea pustie, ca de obicei, și se uita la oameni în ochi; nu voiau; nu făcea nimic, mergea mai departe.

Deodată auzi un glas răgușit:

— Ei, vino-ncoace.

Se întoarse și văzu lîngă ea o mașină lungă, neagră, cu radiatorul nichelat, strălucitor; portiera era deschisă și omul de la volan îi făcea semn să se urce înăuntru. Femeia îl recunoscu pe rege; mai avusese de-a face cu el, cum avuseseră și alte surate de-ale ei. Se urcă în mașină, ascultătoare, deși știa că n-a făcut o mare afacere, căci regele nu le dădea mult; portiera se trînti și mașina porni foarte repede spre Calea Victoriei.

XI

Elvirei i se părea că e în vis, că nu se întîmplă în realitate nimic, că n-are să se întâmple nimic. Era în pragul victoriei. Regele nu se putea să n-o placă; la nevoie știa să-l ațîțe, să-i irite poftele fără a le satisface deplin, știa să se schimbe, să fie în vreo cîteva feluri; era pregătită, înarmată, gata să lupte și să învingă. Era atît de sigură de victorie, încît era puțin relaxată, obosită totuși de cele cîteva ore petrecute cu Ionel Protopopiu; poate că făcuse o greșeală ccdîndu-i; trebuia să fie mai proaspătă; și totuși, nu l-ar fi putut

refuza, de teamă ca acesta, înnebunit, să nu facă vreo prostie imposibil de prevăzut şi să strice totul. Dacă fusese o greşeai i, fusese una inevitabilă. Şi la urma urmei - nu-i era frică; avea să fac ă faţă cu cinste, îşi spunea ea zîmbind cu o siguranţă de sine superioară şi sătulă. Maşina cu perdelele trase şi cu şoferul izolat printr- an geam îi duse în tăcere pînă la palat, poarta se deschise îndată, coborîră Ia piciorul scărilor şi un bărbat în livrea, care aştepta, se înclină şi-i conduse fără un cuvînt prin coridoarele joase, la lift, apoi deschise în faţa lor uşi (la capete de coridoare se zăreau lachei) şi-i lăsă într-o odaie cu perdelele trase, mobilată cu cîteva fotolii de pluş albastru şi cu o măsuţă joasă pe un covor de Ispahan; pereţii erau îmbrăcaţi în stejar şi un tablou înalt, o vază cu un buchet enorm de flori, de Brueghel de Velours, atîrna în faţa ferestrei. Ionel Protopopiu o ajută să se aşeze, apoi întrebă pe franţuzeşte:

— Ce face Maiestatea Sa? Aşteaptă?

— Nu, nu aşteaptă, murmură valetul.

Era un om de patruzeci-cincizeci de ani, osos, sec, cu părul sur şi lins pe cap, cu o mutră neplăcută, rece şi dură, şi care vorbea franţuzeşte cu un uşor accent englez sau flamand.

Ionel Protopopiu îl privi uimit:

— Cum, „nu aşteaptă"? Ce face?

— Are pe cineva, murmură valetul.

— Pe cine?

— Pe domnul colonel Gabriel Marinescu şi... o doamnă.

— Bine, mulţumesc, anunţă-mă cînd e gata, spuse Ionel Protopopiu, uimit, tulburat şi cu o undă de bucurie în suflet: poate că mai întîrzia, poate că nu se întîmpla nimic... Deşi era evident o prostie: Gabriel Marinescu, prefectul Poliţiei Capitalei, omul regelui în toate treburile murdare de poliţie şi informaţii, venise cu vreo treabă urgentă; cucoana poate era o simplă informatoare.

Elvira se gîndea că va putea obţine de la rege să fie la palat doamnă de onoare a reginei Măria, şi astfel cu o situaţie mondenă perfectă, în cea mai mare ordine; va trebui să-1 împingă spre divorţ de regina Elena, nevastă-sa, şi pe urmă, treptat...

Era tăcere, linişte adîncă, moartă; de jur-împrejur săli şi saloane pustii, moarte, pline de mobile, de tablouri, de covoare, şi nici ţipenie de om; perdelele erau trase; nu mai exista nimic şi nimeni în

.ilară de ca în odaia asta, şi regele Carol, mare, gros, neruşinat şi brutal, într-alta; şi trebuiau să se întîlnească peste cinci minute... |x>ale peste un minut.

I'cstc un minut nu apăru nimeni.

Pe Ionel Protopopiu trebuia să-1 concedieze foarte repede. în diplomaţie, undeva în străinătate: sau, mai bine, prefect la Sighetul Marmaţici. Giurgea-Roşcanu putea fi intimidat să tacă. Dar, bineînţeles, trebuia reţinut regele. Cu toate mijloacele, simple, subtile, brutale, delicate, neobişnuite, băbeşti, toate erau bune, pe toate le ştia Elvira şi pe toate avea să le folosească. Doamna Lupescu trebuia înlăturată imediat; oricum; avea să-i facă şi vrăji; dacă se găsea cineva să-i puie ceva în mîncare, â ***la bonne heure '.***

Trecuseră cinci minute, şi nu se întîmpla nimic. Era ca în vis. Nu era timp. Totul stătea pe loc. Regele trebuia să intre. Sau să trimită după ea, dintr-un moment într-altul.

— Ce-o fi făcînd? murmură Ionel Protopopiu.

— Cine? întrebă ea moale, cu glasul cald şi languros pe care şi-1 pregătise pentru momentul întîlnirii.

— Vodă... E cu Gavrilă Marinescu şi cu o cucoană.. Ce-o fi făcînd?

— Cu o cucoană? Ce fel de cucoană? întrebă Elvira, cu un glas cu totul schimbat, nici languros, nici cald, ci sec şi dur.

Ionel Protopopiu îi explică ce ştia. Ea sări ca arsă.

— Idiotule! Află imediat cine e şi ce vrea! Du-te! Te aştept aici!

îl îmbrînci afară, apoi rămase singură, chinuită de teama necugetată ca nu cumva regele să trimită după ea şi să n-o poată găsi imediat, să-1 enerveze asta, să se strice totul... începu să-1 urască pe Ionel Protopopiu, nenorocitul, imbecilul care nu fusese în stare să organizeze întîlnirea astfel încît să nu se întîmple nici un ***accroc*** \..

Ionel Protopopiu se întoarse uimit şi tulburat şi destul de puţin trist: doamna necunoscută era o cocotă cunoscută în Bucureşti, una de cea mai vulgară speţă, din cele care făceau trotuarul.

— Ştii că regelui îi place uneori să mănînce mititei de la tarabă în felul ăsta, murmură Ionel Protopopiu zîmbind.

' Cu atît mai-binc.

[2] Piedică neprevăzută.

Elvira îi trase o palmă peste obraz. El tresări:

— Ce-ai cu mine? întrebă el speriat, ținîndu-și mîna pe obrazul lovit.

Ea voi să-i spună ceva, cu ochii scînteietori de furie și ciudă, dar se stăpîni și se așeză, cu privirea fixă, concentrată, țintind o floare de pe covor. Ce era de făcut? îi era frică. Ce se întimplase? Regele se culcase cu femeia aceea? De ce? Cum va trebui să se comporte acum ea, Elvira, ca să reușească totuși? Nu știa nimic: nu putea ghici, n-avea ce face, decît să urmeze planul de pînă atunci. Dar îi era frică; siguranța o părăsise; nu mai știa dacă nu strică întîlnirea, în așa fel încît să nu mai fie chemată a doua oară. începu să transpire de tulburare și deodată se gîndi că sudoarea ei miroase tare, că mirosul acela nu-i va plăcea regelui, și că atunci...

In starea asta de încordare, de îngrijorare și de teamă de înfrîngere, Elvira așteptă un sfert de ceas, o jumătate, o oră, o oră și jumătate; obrajii i se traseră, tenul i se întunecă, ochii i se stinseră. Ionel Protopopiu, care încercase să-i vorbească și pe care-1 repezise cu furie, ședea într-un fotoliu și fuma. Nu era trist. Se lumina încet la față. Spera.

XII

Pe cînd regele își încheia ultimii nasturi, Foamea Neagră se întreba dacă e bine să-și facă un curaj și să-i ceară sau nu. în sfirșit, se hotărî.

— Să-mi dai și mie ceva mai mult, îngăimă ea, că m-am lefterit la cărți...

Acestea se petreceau într-o garsonieră la al zecelea etaj al unei clădiri din centru; aici, cu intrare separată și lift separat, regele își primea uneori reginele de o oră. La cererea prostituatei, se încruntă: nu-i plăcea să dea bani, ci să ia. Ca să schimbe vorba, întrebă, curios, așezîndu-se într-un fotoliu și aprinzînd o țigară:

— Dar unde ai jucat?

— La „Cercul Comercianților" știi, deasupra de restaurantul „Alhambra" și m-au ras ăia, și p-ormă am făcut rost de niște biștari și

m-am dus la coana Zina și acolo mi i-au ras mușteriii ei într-un sleit de moară...

— Care coană Zina? întrebă regele, mirat.

— Ei, n-o ști, Măria Ta, că doar nu știi toate bombele de foițe din București...

— Coana Zina asta a ta are un tripou? întrebă regele, încruntat și concentrat ca un om care caută în memorie.

— Sigur că are; ce vrei să aibă, biserică? răspunse Foamea Neagră. Dă-mi niște lovele, că nu mai am deloc...

Dar regele nu auzea. Căuta mereu. Și i se părea ciudat că nu găsea nimic.

— Și cum îi zice bombei coanei Zina? întrebă el iarăși.

— Cum să-i zică? ***Mucles*** îi zice. Ce, crezi că e proastă, să-și puie firmă?

— A, un tripou clandestin... Dar și de ăsta ar trebui să știu. Ia vino cu mine! Pune-ți fusta și vino cu mine! zise regele, brusc. O luă iarăși pe Foamea Neagră în mașină, o duse la palat, o urcă în goană în biroul lui trecînd prin fața santinelelor, lacheilor și ușierilor care mai văzuseră de-astea și nu se mai mirau, și o dată sus, ținînd-o pe femeie în picioare, așa cum era obișnuit să ție pe toată lumea în picioare, se așeză la birou (era o mobilă enormă din abanos cu încrustații de aramă, bronz, argint) și căută într-un sertar din care scoase o listă pe care începu să citească.

— Cum zici că o cheamă? întrebă el, cu ochii la listă.

— Madam Zinaida Bugescu.

— Și unde stă?

Femeia îi spuse și strada. Peste două minute de căutare, regele se încruntă rău de tot. Luă telefonul și formă un număr dc o cifră:

— Alo? Colonele, vino imediat la mine! Imediat!

Și puse receptorul jos. Nu se uită măcar la femeia care aștepta în picioare în fața lui. Era furios, se buhăise la față, se congestionase, bătea cu un creion în birou. Peste cinci minute prefectul poliției, voinic, pieptos, cu un început de burtă, mustață neagră, ceafă groasă și craniu mic, intră și bătu din călcîie în fața lui, cu o privire rapidă spre cocota din mijlocul odăii.

— Ce e porcăria asta, domnule colonel? Dumneata știi ce se petrece în București? Știi pe p... mă-ti! răcni regele, tunător, ridieîndu-se în picioare.

— Să trăiți, Maiestate! Ordonați!

— Ordon să te duci în p... mă-ti! Ce e cu tripoul ăsta de care nu știu nimic? Și nici dumneata, sper. Sau le ai pe ale dumitale per sonale?

Conversația urmă pe tonul acesta, regele conținuînd să-l înjure, și colonelul răspunzînd în poziția de „drepți": „Să trăiți, Maiestate!"

— Cum? Care jidan? Jidanul dumitale? Telefonează: imediat! Da, de aici! De la telefonul ăsta! Vreau să văd cum știi dumneata să-mi execuți ordinele! răcnea regele, fierbînd. Sună să i se aducă un sfert de șampanie și o bău. Foamea Neagră se uita la el și simțea că-i e foame și sete, dar era prea înfricoșată ca să ceară ceva cînd îl vedea pe șeful suprem al „curcanilor" tratat cum o tratau comisarii pe ea, și pe Gabriel Marinescu care urla la telefon:

— De ce te ții, împuțitule? Ca să nu știi ce tripouri sînt în oraș? Marș acolo și adu-mi-o la Prefectură imediat! Cum? Și ce, dacă ești în pat! Marș, Cristosul și dumnezeii cui te-a făcut că te rup în bucăți!

Apoi, punînd receptorul jos, deodată calm și țeapăn:

— Să trăiți, Maiestate! Rezolv chestia într-un sfert de oră.

— Rezolvi pe mă-ta! spuse regele furios. Trebuie să-ți arăt eu ce se întîmplă? De cînd îți trage chiulul femeia aia? Știi? Pleacă, colonele, și telefonează-mi imediat ce-ai rezolvat chestiunea.

Colonelul salută; regele îi făcu semn din bărbie s-o ia cu el pe cocotă. Aceasta întinse mîna.

— Dă-i o sută de lei, zise regele, și le întoarse spatele.

Peste o jumătate de oră, coana Zina ședea în biroul prefectului Politiei Capitalei, înghețată. Acesta o privea crunt, cu ochii mici și negri pe sub sprîncenele stufoase.

— Ce, îți bați joc de noi? se răstea el brutal la coana Zina. Și ce dacă n-ai firmă? Pentru palatul gardienilor ai dat ceva? Nu vezi că vrei să tragi chiulul? Nu există în orașul ăsta țață sau tripou de care să nu știu eu și care să nu dea ceva pentru palatul gardienilor. Care nu vrea, la beci. Vrei să te bag la Groapa Leilor, să sară pe tine vreo zece pușcăriași să-ți facă la bătrînețe o bucurie să n-o poți duce? Plătește! Și să vii aici o dată pe lună! Gata! Marș afară!

Regele primi telefonul lui Gabriel Marinescu în salonașul unde o chemase pe Elvira Vorvoreanu, chiar în momentul cînd Elvira, caldă, zîmbitoare, pudică, voluptuoasă, îi mărturisea că era visul ei să-l vadă de aproape. Telefonul o întrerupse în mijlocul unei fraze, în mijlocul mărturisirii.

— Și cît a fost? întreba regele la telefon.

Vocea de la capătul cellalt al firului măcăi subțire și depărtat.

— Prost. Fii atent! Bună seara, spuse regele nemulțumit și se întoarse către Elvira s-o asculte mai departe, dar nu era atent, se gîndea la altceva.

Tripourile și bordelurile plăteau toate un sperț lunar, care prin mîna unor misiți și a prefectului poliției, ajungeau în sertarul regelui. Nu putea tolera dezordine și nedisciplină în încasarea veniturilor sale cele mai mărunte. De aceea, asculta distrat ce spunea Elvira și, neinteresat de ea, ușurat din pricina întîlnirii cu Foamea Neagră, enervat de ce aflase, nu mai avea nici un fel de poftă. De altfel, Elvira i se păru mult mai puțin interesantă; lui îi plăceau femeile mari și cărnoase.

Elvira simțea ce se petrece; era speriată și desperată; greșea, se bîrbîia, exagera. Cînd ajunseră în sfîrșit la ce trebuia să ajungă, fu mai rău decît un faliment: ceva mediocru, jenant prin vigoarea feroce dar mimată a unuia din parteneri și lipsa de entuziasm a celuilalt. Regele păru după aceea și mai nemulțumit, chiar iritat, răspunse monosilabic și-i spuse că trebuie să plece. Sună s-o conducă cineva pe Elvira acasă.

Elvira ieși ca o somnambulă, trecu pe lîngă Ionel Protopopiu fără să-l vadă, îl lăsă să se așeze lîngă ea în mașină și tăcu pînă acasă. Acolo coborî și spuse:

— Mulțumesc. Bună seara.

Ionel Protopopiu voi să coboare, să urce cu ea.

— Nu, spuse ea net, fără să ridice glasul. Și intră lăsîndu-l pe trotuar.

Se închise în odaia ei de dormit, făcu o baie, apoi se așeză într-un fotoliu. Era pustie, arsă, sfîrșită. Deodată se trînti pe covor șl începu să se tăvălească pe jos, mușeîndu-și pumnii, plîngînd sărac, cu lacrimi puține, scremute, și țipînd scurt, ciudat, ca un animal. Gata. Se isprăvise. Dorința ei de-a fi și de-a avea, dorința ei de putere și de a poseda, furia desperată de a nu pieri, fusese zădărnicită. Urma

mediocritatea, relativa sărăcie, plictiseala, bătrînețea, bolile, singurătatea, moartea, nimicul. Oase putrezite în pămînt. Şi nicăieri nimic, nici o scăpare, nici o salvare, nici o uşă deschisă: tocmai acuma se închisese ultima. Nu mai era nimic. Gata.

în zilele următoare rupse definitiv cu Ionel Protopopiu şi cu Giurgea-Roşcanu; în iarna aceea, Ionel Protopopiu, dărîmat cu perseverență şi răbdare de doamna Lupescu, fu concediat şi nevoit să plece din țară în Franța, unde trăi obscur şi mediocru, un străin plicticos şi un nimenea. Iar Elvira rămase să îmbătrînească, inutilă, înfrîntă, aşteptînd să ajungă oase putrezite în pămînt.

PARTEA A PAISPREZECEA

Acvarium

î

Primul copil al Davidci a fost botezat după numele singurului bărbat din familie faţă de care Davida nu simţea ură sau scîrbă, tatăl ei Alexandru. O fiică a acestui Alexandru s-a măritat la şaptesprezece ani cu un domn Romano, magistrat într-un oraş de sub munte şi om de patruzeci de ani. Datorită legăturilor şi influenţelor pe care le avea familia Lascari în partidul liberal, domnul Romano făcu în magistratură o carieră rapidă şi strălucită; era pe cale să devină membru al înaltei Curţi de Casaţie cînd, în 1916, ţara intră în primul război mondial. Soţii Romano urmară armata şi guvernul în retragerea din Moldova. Acolo, domnul Romano "muri, ca şi domnul Hagibei, soţul celeilalte Cozience, de gripă spaniolă. Alexandrina Romano nu se mai căsători. Astfel că Şerban Romano rămase, o dată major, moştenitor al celei mai mari părţi din avere, şi prin 1930-35 trăia singur, într-o casă veche, de pe strada C A . Rosetti. Casa avea două etaje foarte înalte, cu balcon; se intra printr-o latură de sub portic, o ***loggia*** cu patru pilaştri de zidărie şi tencuială. Intrai pe sub bolta ei, de care atîrna un felinar mare din fier forjat; de acolo în anticameră, apoi într-o anfiladă de trei saloane în care mobilele dormeau de aproape douăzeci de ani sub huse. Parterul era pentru primit musafiri, dar nu venea nimeni, iar odăile de sus, pentru locuit, dar erau încuiate toate, afară de camera de dormit şi cabinetul lui Şerban Romano.

Şerban era un tînăr serios şi liniştit; părea să nu aibă nimic deosebit. Nici prea înalt, nici prea scund, nici frumos, nici urît, cu părul castaniu şi buclat şi cu ochii căprii şi blînzi, surîdea plăcut şi politicos

şi rîdea rar; rîsul îi era vesel şi insufla simpatie pentru acest băiat mediocru şi agreabil, demn şi rezervat. Dorinţa părinţilor lui fusese să-1 vadă învăţînd ingineria; de aceea îşi petrecu patru ani la Charlottenburg şi îşi luă diploma; dar nu mai trecu mult şi se înscrise la cursurile facultăţii de filosofie, unde profesa Nicolai Hartmann, şi le urmă ca auditor. După aceea, în loc să se întoarcă în ţară şi să caute un loc la vreo mare întreprindere, se duse la Freiburg în Breisgau şi ascultă vreme de două semestre cursurile doctorului Heidegger; între semestre călătorea prin Germania, Ţările de Jos şi Austria, fără să-1 ia nimeni în seamă nici în Germania, nici în Austria, nici în Ţările de Jos. în două rînduri, primăvara, veni în ţară şi ascultă cîteva lecţii ale ilustrului profesor Fănică Niculescu, titularul catedrei de metafizică, la Universitatea din Bucureşti. Ultima oară, se duse să i se prezinte după curs şi să-1 întrebe ceva fără importanţa deosebită. Lucrul se petrecea în odăiţa cu pereţii cenuşii, cu geamuri murdare, cu mobile puţine vopsite cafeniu şi cioplite de mii de bricege, dindărătul amfiteatrului „Odobescu". Profesorul răspunsese repede, fără să-i dea mare atenţie, cînd deodată se întoarse la el şi-1 fixă cu ochii săi verzi-gălbui sub sprîncenele stufoase şi arcuite ca ale diavolului Mephistopheles; era cărunt de tot, aproape alb, dar cu faţa negricioasă, de fecior, nepot sau strănepot de ţigan rob boieresc; sprîncenele circomflexe, diavoleşti, şi ochii decoloraţi, aproape albi (unul bătea mai mult în verde, cellalt mai mult în galben) erau ca ale unei feţe cioplite în lemn, ale unui chip de idol în ale cărui orbite s-au incastrat două bucăţi de jad, sau un opal şi o agată. Era o figură de neuitat, după cum de neuitat îi era şi vocea ironică şi prestanţa, eleganţa hainelor şi aerul de stăpînitor al sălii, al ideilor şi al oricăror lucruri pe care şi-ar fi pus vreodată în gînd să le stăpînească, aer pe care-1 avea comun cu marii prestidigitatori şi şarlatani din toate vremurile. Omul acesta se întoarse deodată către Şerban Romano şi-1 fixă cu privirile alburii ca apa groasă a Dunării de Jos.

— Cum aţi spus? Romano? Dar atunci... eşti rudă şi cu doamna Hagibei? Augusta Hagibei?

— Da, mi-a fost mătuşă. A murit anu! trecut.

Profesorul îl privi lung. Nu se putea imagina ce-i trezise interesul la tînărul Romano şi la întreaga lui familie.

— Şi acuma... studiezi filosofia?

— Numai pentru mine... nu vreau să devin profesor, murmură zîmbind Şerban Romano. Sînt inginer, dar cred că filosofia e o bună încoronare a studiilor oricui...

Profesorul se uită iarăşi atent la el.

— Da, făcu el; e un punct de vedere umanist... şi chiar elrh... care-ţi face cinste. Dar de ce vii să studiezi filosofia tocmai la Bucureşti? întrebă el măsurîndu-1 cu o privire cu care înregistra croiala hainelor lui Şerban Romano şi aerul lui întrucîtva deosebit de al studenţilor cu care era obişnuit: mai liber, mai liniştit, mai corect decît tinerii fascişti cu plete sau cu părul vîlvoi, cu feţe de conspiratori sau de băieţi de prăvălie, care-i umpleau amfiteatrul.

— Cred că la Bucureşti, în persoana dumneavoastră, există ceva ce nu se găseşte la alte universităţi, spuse liniştit Şerban Romano. Aveţi cea mai interesantă personalitate dintre toţi profesorii pe care i-am ascultat; deşi n-aţi scris, ca om, ca personalitate vie, ca mişcare a gîndirii, sînteţi mai interesant decît contemporanii dumneavoastră.

Fănică Niculescu nici nu clipi. Era obişnuit să fie socotit un om extraordinar, şi de altfel, principalul scop al activităţii sale în epoca aceea era să ajungă a fi socotit un om extraordinar, şi izbutise, triumf al deşertăciunii pe care l-au mai avut şi alţi notorii maeştri ai catedrei pe vremea aceea.

— Unde ai studiat? în Germania ai fost? I-ai ascultat pe Heidegger, pe Hartmann, pe Klages?

— Hartmann e un *Philosophieprofessor* ', care face *Pro fes $o renphilosophie* \ moartă în clipa naşterii, spuse cu blîndeţe Şerban Romano.

— Cuvîntul e spiritual, dar nu-i al dumitale.

.....Ştiam că ştiţi al cui e şi n-am vrut să mă împodobesc cu pene străine, rîse Şerban Romano.

împrejurul lor se făcuse goi. Studenţii care voiau să-i vorbească maestrului, descurajaţi de lungimea convorbirii, se retrăsescră; numai două fele elegante mai stăteau într-un colţ, aşteptînd. Profesorul le lăsă să stea, îi făcu semn lui Şerban să se aşeze într-unui din fotoliile de piele uzate şi crăpate, şi se aşeză şi el:

' Profesor de filosofie.

' Filosofic de belferi.

S

Dar Hcidcgger? Dar Klages?

— Nu l-am auzit pe Klages; Heidegger, deşi e remarcabil ca literat (ceea ce nu-i decît un merit cu totul secundar pentru un filosof sau un om de ştiinţă), nu m-a interesat ca om şi mi se pare că profesează o temă neadevărată ca filosof: într-adevăr, o filosofic a neantului nu poate duce decît la religie sau la mistică; ori el păcătuieşte prin lipsă de consecvenţă, oprindu-se înainte de ultimul pas. Nu se poate găsi o soluţie în cultură - sau cum să traduc ideea de ***Bildung?*** Mi se pare că din gura neantului nu te salvează decît o certitudine. Mă exprim moderat şi iau cuvîntul certitudine în sensul lui cel mai puternic. Or, cultură nu poate fi decît o înceată construcţie cu materiale friabile şi cu temelia mereu cerînd consolidare; o activitate permanentă a omenirii, nu a unui singur om; în faţa insului rămîne căscat neantul, gata să-1 înghită... Şi afară de asta, dacă întrebarea se pune pe planul existenţial, răspunsul tot acolo trebuie găsit; or, activitatea... cum să spun? ***die Bildung*** nu poate compensa angoasa şi celelalte sentimente de bază ale existenţei. Cîntăreşte mai uşor... Ne trebuie o certitudine, încheie abrupt Şerban Romano în felul lui liniştit şi plăcut.

— Cui? Nouă tuturora? întrebă profesorul.

— Nouă tuturora. Adică fiecăruia.

— Fără ea nu putem trăi? întrebă profesorul rîzînd cu dinţi albi şi ochi albi în obrazul ca din lemn de nuc vechi şi lustruit.

Şerban Romano spuse cu modestie şi simplicitate:

— Păi... nu prea văd cum... ar fi greu...

Fănică Niculescu începu să rîdă de-a binelea:

— Dumneata ai o certitudine?

— Nu... dar caut... Aşa îmi justific existenţa...

Spusese asta cu atîta decenţă şi rezervă, încît aproape nu mai era nevoie să adauge, aşa cum făcu:

— Mă scuz că vorbesc de mine... m-aţi întrebat... şi de altfel o fac la un nivel pur teoretic...

Profesorul ciocănea cu degetele pe biroul vechi şi scrijelit de bricegele cîtorva generaţii de studenţi; se uita gînditor la Şerban Romano. îl întrebă:

— Ascultă... dacă eşti în căutarea unei certitudini... de ce nu eşti marxist?

Şerban Romano clipi din ochi, niţel stinjenit:

— Marxismul are o consecvenţă... atrăgătoare, recunosc... dar presupune o legătură obligatorie între gîndire şi o activitate revoluţionară...

— Şi? întrebă Fănică Niculescu, zîmbind caracteristic şi satisfăcut, de parc-ar fi spus: „Aha, acum mai vii de-acasă; începi să fii rezonabil".

— Şi... eu cred într-o activitate teoretică independentă, zise Şerban Romano, cu o lipsă de rezonanţă a glasului şi o privire vagă, care-1 arătau în prada unei stinghereli tainice - aşa cum se schimbă, oricît de imperceptibil, privirea unui om care minte sau căruia îi e ruşine.

Profesorul îl privi iarăşi, lung. Apoi îi întinse mîna:

— Te rog să vii pe la mine, să discutăm... Mă interesează felul dumitale de-a gîndi... Te-aştept neapărat!

Şi se întoarse spre fetişcanele elegante şi fardate care aşteptau.

începînd din ziua aceea de primăvară, Şerban Romano veni de cîteva ori în vizită, în căsuţa doar cu parter, cu trei cămăruţe şi o bucătărie înşirate una după alta, cu streaşină joasă şi cu burlanele vopsite alb-albăstrui, pe care se căţăra glicină şi viţă de vie. Se intra printr-un fel de cuşcă cu geamuri, unde musafirii îşi lăsau paltoanele şi galoşii; odăile erau foarte joase, cu pereţii văruiţi, pe care atîrnau scoarţe olteneşti cu fondul verde ca măslina sau albastru-adînc, presărat cu ramuri cu frunze şi flori şi păsări stilizate. într-un colţ erau icoane multe şi mari de argint şi de alamă, şi odăiţa de la stradă avea toţi pereţii plini cu rafturi cu cărţi. Sufrageria avea bufet cu geamuri, covor roşu pe masă, iar odaia de lucru fotolii uzate de pluş roşu. Era o casă bătrînească şi idilică, unde se mînca vara sub glicină înflorită şi boltă de viţă de vie; o casă bătrînească şi idilică, pe o străduţă liniştită, iar în casa asta locuia profesorul Fănică Niculescu, băiat de oameni foarte modeşti: tatăl fusese impiegat la Căile Ferate, mama fată de meseriaş într-un oraşel de provincie. îi ţinea casa o femeie căruntă, care părea să-i fie un fel de rudă, şi care apărea pentru o secundă cu tablaua cu dulceaţă şi încinsă cu şorţ, apoi pierea în tăcere. Lîngă uşa pe care intra ea în odaia de primire, era un soclu de lemn, cu un bust de bronz, portretul profesorului. Pe pereţi, împrejurul uşii, erau portrete de-ale profesorului în ulei, în guaşă, în sanguină, în cărbune, gravate pe aramă şi pe lemn; mereu aceiaşi ochi albi, aceleaşi sprîn-

cene diavoleşti sub fruntea enormă. Cînd se deschidea uşa şi apărea femeia aceea cumsecade, căruntă şi grasă, cu şorţ şi cu tablaua de dulceaţă, încadrată de peretele acoperit de zeci de portrete mefistofelice ale lui Fănică Niculescu, lui Şerban Roman6 i se părea că se petrece ceva nelalocul lui, ceva nepotrivit, anormal, monstruos: găoacea era atît de cumsecade şi de mediocră, iar animalul din ea atît de neliniştitor şi de ciudat, încît nu putea fi vorba decît de un monstru, cum se naşte în cîte-o familie de treabă un copil cu coadă sau cu gheare de pasăre, spre a muri curind. Dar acest simţămînt apăsător era vag şi trecea repede, căci atenţia lui Şerban se-ntorcea la ce spunea profesorul. Acesta vorbea fermecător şi pasionat despre toate filosofiile, găsea argumente pentru oricare teză şi obiecţii la toate, dar Şerban Romand nu-şi dădea seama care-i sînt părerile proprii, dacă aderă la vreun sistem, dacă e sceptic; nu putuse observa decît o vastă erudiţie şi o bunăvoinţă eclectică pentru orice construcţii de idei. De altfel pe el îl interesa să găsească singur soluţia şi răspunsul, un adevăr în care să creadă din toate puterile fiinţei sale.

Intr-o zi, cînd începuse primăvara de-a binelea, glicina era înflorită şi albinele bîzîiau prin ciorchinele ei alb-liliachii; era o după-amiază cu lumină ca mierea, cu aerul cald şi parfumat; străzile măturate şi curate, asfaltul de-un cenuşiu deschis plăcut ochiului, ţigăncile florărese aşezate pe trotuar, cu fustele creţe şi colorate, cu coşurile pline de flori albe şi roşii şi galbene, cerul albastru cu cîţiva nori albi, pufoşi, totul era de o linişte, de o pace, de o dulceaţă împăcată şi fericită, de o deplinătate mîngîietoare. Şerban Romano, într-un costum cenuşiu foarte deschis, cu o cravată de alt ton de gri şi mai gingaş, cu cămaşa albă şi ţeapănă, care numai la vedere dădea o senzaţie de răcoare plăcută, şedea picior peste picior, în felul său rezervat, corect şi liniştit, cu coatele strînse lîngă corp şi mîiniie nemişcate; şedea într-un fotoliu din biroul-bibliotecă al căsuţei profesorului Fănică Niculescu. Prin uşa deschisă se vedea cealaltă odaie, cea cu divan şi fotolii şi peretele plin de portretele ochioase cu sprîncenele arcuite diabolic. Dincoace, prin jaluziile trase, străbăteau pînze subţiri de lumină aurie în care jucau fire de praf. Era o linişte binefăcătoare şi caldă, o clipă binecuvîntată, în care lui Şerban Romano, tînăr, sănătos şi fără griji, i se părea că toată ţara, tot pămîntul e fericire, bunătate şi pace.

— Pîn-acuma am venit la dumneavoastră numai ca să ascult lucruri inteligente, să asist la funcţionarea unei gîndiri strălucite şi pentru plăcerea exerciţiului intelectual pe care mi-1 cere conversaţia cu dumneavoastră, spunea Şerban Romano. Dar azi aş vrea să vă împărtăşesc ceva ce mi se pare de cea mai mare importanţă şi vă cer sfatul.

Profesorul tăcea. Şedea la birou cu coatele pe masă şi mîiniie pe încheietura coatelor; şi se uita la el cu ochii săi alburii, unul mai verde, unul mai gălbui. în odaie mirosea plăcut a cafea; tablaua cu farfurioarele de dulceaţă era pe birou. Şerban Romand ceru voie să aprindă o ţigară şi scoase din buzunar un plic din piele de crocodil, şi din el o ţigară de foi „Upmann", pe care o tăie cu un forfecel de aur. Profesorul urmări toată operaţia cu un zîmbet amuzat şi oarecum crispat totuşi; dar Şerban Romano nu-şi dădea seama deloc de asta, ci aprinse ţigara, pufăi din ea şi urmă:

— M-am gîndit că pentru încercarea de a-mi organiza cunoştinţele, şi mai ales de-a integra principiile diferitelor ştiinţe, măcar pentru încercare, vă rog să nu rîdeţi de mine, n-am îngîmfarea să cred în reuşită...

— Ba crezi, spuse zîmbind profesorul.

Şerban Romano se roşi ca o fată şi urmă:

— M-am gîndit că pentru încercarea de-a găsi cîteva puncte sigure, sau măcar un punct sigur în cunoştinţele noastre despre univers şi despre noi înşine, e nevoie de o putere şi de o capacitate a minţii cum nu sînt uşor de avut. Şi mai trebuie ceva: o metodă, o întorsătură a spiritului, care să mă facă în stare să apuc fiecare disciplină în ce are ea substanţial, specific şi hotărîtor pentru ansamblul cunoaşterii umane. Dar care e această metodă?

Profesorul nu mai rîdea. La întrebarea lui Şerban Romano clipi din ochi, dar nu răspunse.

— Mi s-a părut că descopăr ceva într-un opuscul al unui poet francez mediocru, care e şi un gînditor de-a doua sau a treia mînă. în această scriere din adolescenţă, singura care, după părerea mea, merită să rămîie, tratează despre metoda lui Lconardo da Vinci.

— O cunosc, spuse profesorul, fără să pară nici că aprobă, nici că dezaprobă cartea.

--- O cunoaşteţi?

I se aprinseseră privirile şi se aplec:, puţin înainte.

— Aţi văzut acolo că-i atribuia lui Leonardo capacitatea, dar şi metoda, de a găsi prin generalizare un atare nivel al spiritului, încît, de la înălţimea lui, să poţi coborî, prin specificare treptată, la înţelegerea şi practica oricărei discipline ştiinţifice şi oricărui soi de artă.

— A mai încercat cineva asta afară de Leonardo da Vinci? întrebă profesorul serios.

— Nu, dar perspectiva este... este... îmbătătoare! spuse Şerban Romano. ***Dacă*** e adevărat, dacă ***se poate,*** atunci trebuie încercat!

îi străluceau ochii şi i se îmbujoraseră obrajii netezi, încă tinereşti. Profesorul rămăsese la fel; ba părea stins, cu privirea plumburie; în faţa entuziasmului celuilalt, el era mort. Zîmbi subţire:

— Trebuie încercat... ca să găseşti - ce?

— Un adevăr ferm! răspunse cu tărie Şerban Romano.

Profesorul se uită pe fereastra zebrată de jaluzii. Afară trecură două cucoane în toalete uşoare, de mătase colorată, cu pălării mari, cu voalete. Profesorul se duse şi trase de tot jaluziile. în odaie se făcu mai întuneric. Şerban Romano începu să nu-l mai vadă bine pe profesor; îi distingea sticlirea ochilor şi fruntea enormă.

— Aş vrea să citesc tot ce-a lăsat Leonardo da Vinci; poate voi găsi acolo un semn, o indicaţie - poate chiar, explicată, soluţia! spuse Şerban Romano.

— Manuscrisul faimoaselor ***Carnete*** se află la biblioteca muzeului britanic, fondul Arundel, murmură profesorul fără să pară interesat de toată afacerea. O parte la British Museum; altă parte nu ştiu unde, la Paris, sau la Vatican, în Laurenţiană... Dar e mult mai simplu, în loc să te omori să le descifrezi, să te foloseşti de ediţia facsimilă, cu textul descifrat şi tipărit alături, Ulrico Hoepfli, Milano, 1895, dacă nu mă-nşel. în orice caz, în jurul lui 1900.

— O pot cumpăra sau comanda? întrebă Şerban prompt, cu un interes pasionat

— Nu cred; dar o găseşti în orice bibliotecă mare... La Viena. Eu le-am văzut la Munchen, în ***Staatsbibliothek,*** cînd eram student...

— O să plec să le citesc, zise Şerban Romano. Asta înseamnă că vizita mea la dumneavoastră e şi o vizită de rămas bun.

în umbră, profesorul începu să rîdă.

— Pleci?

—- Da, cred că în două-trei zile obţin paşaportul, şi plec imediat...

Profesorul se ridică şi veni să se aşeze lîngă el. îi puse mîna pe umăr.

— Ascultă, băiete, zise el pe un ton familiar şi brutal. Am să-ţi spun. cel mai important lucru pe care ţi-1 pot spune eu acuma şi pe care-l poţi auzi tu în clipa asta de la oricine-ar fi pe lume.

Şerban Romano se crispase uşor auzindu-se numit „băiete" şi „tu", dar ascultă. Profesorul îi vorbea într-un fel neobişnuit, vulgar, grosolan, „golănesc", s-ar fi putut spune.

— Mi-ai plăcut cînd te-am văzut cu guler tare şi perlă la cravată, haine făcute la Londra şi vorbindu-mi despre căutarea adevărului. Nu te supăra. Acum, am început să te iau în serios şi-am să te tratez ca atare. Deşi mă întreb dacă totuşi, în fond, eşti destul de consecvent.

— De ce n-aş fi consecvent? întrebă Şerban, uluit de schimbarea de ton şi de ordinea de idei.

— Fiindcă voi, ăştia, care n-aţi ştiut ce e sărăcia micului burghez şi foamea şi lupta feroce pentru parvenire, sînteţi comozi. Sînteţi moi. E prea mare ispita confortului, a vieţii plăcute şi uşoare, a plăcerilor de tot felul, ca să vă ţineţi consecvent de ceva atît de greu ca filosofia, ştiinţa sau arta. De obicei, oameni ca dumneata plătesc oameni ca mine, ca să filosofeze şi să facă ştiinţă sau artă în locul lor; iar ei rămîn cel mult diletanţi şi scriu cărţi de zece pagini. Mi-e teamă că totuşi nu eşti aşa de consecvent ca studenţii mei macedoneni, băieţi de ciobani bogaţi, care vin aici şi crapă de foame ca să înveţe, să devină profesori, ofiţeri, avocaţi şi doctori - să aibă adică onoarea de-a vă servi. Da, dar sînt consecvenţi...

— Consecvenţi în gîndire, sau în dorinţa de a parveni? întrebă Şerban Romano.

— Simt ironia, dar să ştii că ai tras alături; nu importă în ce eşti consecvent; esenţialul e să fii consecvent, fără şovăire!

— Aşa poţi să fii consecvent şi în josnicie, zise Şerban Romano.

Urmă o clipă de tăcere.

— Eşti un caz rar... şi poate autentic. Cred că ai să devii un om... un om mare, zise profesorul. De aceea nu vreau să te las să bîjbîi: viaţa e scurtă.

Se duse la bibliotecă şi scoase din raft o carte, pe întuneric, fără să caute; întinse mîna drept la ea şi o luă; veni şi i-o dădu lui Şerban Romand:

— Citeşte-o, fă ce scrie aici, şi după aceea, vei vedea că unul din adevărurile pe care le vei găsi, al treilea adevăr, ţi se dezvăluie.

— Care sînt primele două adevăruri? întrebă Şerban Romand.

— Am să ţi le spun altă dată... Sînt anterioare celui de al treilea şi-1 limitează.

Tînărul răsfoia cartea în penumbră, fără să se uite la ea. întrebă ian

— Dar al treilea?

— Al treiliea este că ***nimic nu ţi-e imposibil,*** spuse rîzînd profesorul.

Şerban Romana luă cartea şi se duse în odaia de-alături să citească la lumină titlul. Era ***Exercitiorum Spiritualium Sancti Ignatii de Loyola, editio princeps qualis in lucem prodiit, Romae MDLVIII apud Antonium Bladum.***

— Aici e metoda ca din mintea şi voinţa ta să se facă o armă de oţel care poate fi distrusă, dar nu învinsă. Cărţulia asta a salvat biserica romană, şi poate Europa, şi poate civilizaţia. Oamenii care şi-au călit voinţa cu aceste exerciţii au fost misionari în China, Japonia, Tibet, Africa şi cele două Americi; au întemeiat statul Paraguay, stăpînit de ei direct; au fost consilierii atotputernici ai dinastiei de Habsburg, ai lui Filip al II-lea şi ai Regelui-Soare; au devenit atît de puternici încît toate statele s-au speriat de ei şi pînă şi Papii au ajuns duşmani ai Iezuiţilor, ceea ce e destul de semnificativ.

După acest elogiu al Societăţii lui Isus, scurt, dar rostit cu pasiune, profesorul tăcu o clipă. îi luă cartea din mînă şi o bătu cu palma:

— După ce-o citeşti şi-i urmezi instrucţiunile, o pui aici.

Şi şi-o puse în buzunarul de la spate al pantalonilor, ca pe un pistol.

— Nu te mai gîndeşti la Isus Hristos şi la celelalte fleacuri, şi îţi împlineşti orice voinţă!

O scoase din buzunarul de la spate şi i-o întinse lui Şerban Romand. Acesta o luă cu o oarecare şovăială.

— Nu credeţi că practicarea acestor exerciţii presupune şi aderarea la dogmele şi reprezentările religiei? Eu am o formaţie ştiinţifică şi pozitivă. Cred că mi-ar fi greu...

..- Nu crezi în Dumnezeu? întrebă profesorul, privindu-1 ţintă în ochii săi de neuitat

Şerban Romand ridică din umeri, jenat:

•— Cred în datele ştiinţei... şi în construcţiile ei teoretice... Dumneavoastră credeţi în Dumnezeu?

Profesorul rîse fără veselie, ca rîsul unui om singur cu sine însuşi, într-o odaie sau într-o celulă.

— Nu sînt sigur... dar ***mă tem*** că există... Existenţa lui ar fi un fapt înfricoşător din mai multe puncte de vedere...

—- Poate - zise Şerban Romand liniştit - dar pentru o gîndire consecventă, la curent cu critica istorică a cărţilor sfinte şi cu o sociologie şi istorie a religiilor, ipoteza nu se mai pune. Cît despre ştiinţele exacte, cunoaşteţi vorba lui Laplace: e o ipoteză inutilă pentru calculele noastre...

Fănică Niculescu, fiu de impiegat la Căile Ferate şi de casnică, ***doctorphilosophiae***[1] şi ***doctor habilior***[2] al Universităţii din Munchen, profesor de metafizică la Universitatea din Bucureşti, se uită lung la el şi oftă, zîmbind ironic:

— Bine-ar fi. Ei, du-te sănătos, zise el bătîndu-1 pe umăr pe Şerban Romano. Du-te, şi cînd te-ntorci, mai vino pe la mine... Voiam să-ţi cer ceva şi eu, dar nu mai are rost...

— Ba cum să nu, vă rog!

— Nu, n-are nici un rost... Altă dată... Cînd te întorci...

— Nu, deloc! De ce cînd mă-ntorc şi nu acum?

— Fiindcă te-ar întîrzia...

Şerban insistă, profesorul rezistă multă vreme, pînă la sfîrşit mărturisi că dorea să cunoască familia lui Şerban, rudele, într-un cuvînt, lumea în care se învîrtea.

— Dar sînt profund neinteresanţi! exclamă Şerban, sincer uimit. Nu se aşteptase la asta de la Fănică Niculescu. Observase adesea la camarazii lui de şcoală şi la fel de fel de alţi oameni sentimentul de inferioritate faţă de clasa lui socială; dar un filosof! Un profesor de metafizică!

Doctor în filosofie.

' Agregat al unei universităţi.

— înţelegeţi, pentru un om ca mine, şoarece de bibliotecă... sînt mai interesanţi decît pentru dumneata care-i cunoşti... Nu uita că eu mi-am petrecut viaţa printre cărţi, zise Fănică Niculescu, nu cu falsa demnitate pe care-ar fi avut-o un om obişnuit, ci rîzînd ruşinat şi complice, ca şi cum ar li mărturisit o boală venerică.

Şerban îi promise, vorbi cu maică-sa şi astfel, peste cîteva zile, husele fură scoase de pe fotolii în saloanele dc la parter, covoarele scuturate, praful şters dc pe mobile, cristalele candelabrelor spălate, şi în seara dinainte de plecarea lui Şerban, acesta îşi pnmi prietenii din generaţia lui, la care se adăugară cîteva persoane mai în vîrsta, ea unchiu-său dc-al doilea, nenea Şerbănică Lascari. cu fiul său Cezar Lascari, codirector al unei bănci la vîrsta de treizeci şi ceva de ani, apoi Elvira Vorvoreanu, Alexandra Şufană, verişoarcle lui Şerban, Constantin Lascari, George Lecca văr de-al treilea sau de-al patrulea cu Şerban, şi care era unul din cei mai eleganţi şi spirituali diplomaţi, apoi fraţii acestuia mai tineri; mai era tînărul Titel Negruzzi, prieten cu Şerban şi descendent nu al Negruţeştilor moldoveni, ci al unor ramuri din Oltenia, principele Constantin Comnen, care venise rugat de mama lui Şerban, generalul Ipsilanti, care venise fiindcă-i făcea curte mamei lui Şerban şi, în sfârşit, prezentat tuturor de către Şerban cu deferenta prin care un om de familie bună cinsteşte pe cei ce se ilustrează în ştiinţe sau arte, domnul profesor Fănică Niculescu. Le făcu tuturora cea mai bună impresie. Generalul Ipsilanti fu gelos:

— Bine, dragă Aristiţo, cine mai e şi belferul ăsta? Cine l-a invantat? De unde a ieşit?

— E profesorul lui Şerban, şi un om distins; mîine-poimîine poate fi ministru, aşa că te rog să-1 menajezi...

— Ca şi cum altfel l-aş muşca! zise înciudat generalul. Fiindcă sînt militar, îţi închipui că nu i-am citit nici o carte! Filosofia era slăbiciunea mea, în tinereţe...

— Aşa spunea şi Victor Hugo cînd scria ***Negustorul din Veneţia,*** zise mama lui Şerban, care avea un anumit simţ al umorului.

Generalul îi aruncă prin monoclu o privire bănuitoare şi nesigură: simţea pericolul, dar nu ştia exact în ce constă. De aceea zîmbi fără să se compromită şi vorbi de altceva.

în acelaşi moment, domnul Titel Negruzzi, care era roşu la faţă, ţinea strîns de braţ pe Şerban şi-i spunea repede, convingător, cu gesticulaţie:

— Ascultă-mă pe mine, Şerbănică, eu sînt singurul om, înţelegi? nu singurul om, ci singura persoană, singura fiinţă, care-1 poate înţelege pe banditul ăsta de nea Fănică! întîi şi-întîi de toate, vorba neamţului: ***erstens, uberhaupt!***[1] Al doilea, ***mein Lieber***[2] fiindcă eu îl înţeleg cînd vo-vorbeşte; am fost înaintea ta cu două semestre la Tub... Tub... cum dracu-i zice, monşer, //***yadu tube la dedans***\ da' am uitat restul, ha-ha-ha! Ce zici? E tare! E formidabil!

— Tubingen, zise Şerban, liniştit.

— Exact! Cum ţi-a venit? Ai început să ai creierii mai prompţi. La Tubingen, la Bonn, şi Ia Halle, şi Ia Freiburg, şi la toate... nu le mai pot spune exact acuma, dar le am scrise acasă, am fost peste tot, de altfel sînt scrise şi în Baedeker. ***Jawohl, mein Lieber!***[4] Pentru filosofie să mă consultaţi pe mine! E formidabil Fănică! Şi are un succes ***boeuf!***[5] Toate femeile cad pe unde trece el, dîră, mă-nţelegi, dîră de femei călcate în urma lui ca după un tractor! îl vezi, cum rinjeşte şi-şi roteşte ochii ăia turceşti, dar află că e periculos; una s-a sinucis, alta şi-a dat foc, alta a intrat în balamuc, alta a absorbit o coadă de mătură, ca madame de Brinviliiers, cunoşti cazul... Nu? Bine, frate, n-ai citit scrierile babei Sevigne? Ce învăţaţi voi acuma la Charlottenburg? Pe vremea mea...

— Titel, eşti beat, zise Şerban Romano. La Charlottenburg se învaţă ingineria, vremea ta a fost acuma trei ani şi spune-mi dacă e adevărat cu femeile alea şi cu profesorul. Eşti beat şi exagerezi.

— Exagerez? Exagerez? ***Meine lieber Schwan! Hast keine Ahnung***[6]. Exagerez şi cînd zic că e consilierul secret al cuiva de care prefer să nu vorbesc, adică la urma urmei de ce nu: al lui Vodă!

[1] întîi, în sine.

[2] Dragul meu.

[3] E ceva cu „tub".

[4] Te asigur, dragul meu.

[5] Enorm.

[6] 1 labar n-ai, scumpul meu!

Exagerez şi cînd zic că e prieten cu Malaxa şi cu Maxala-Auschnit, şi că e cel mai temut gazetar al presei de dreapta! Pe ce lume eşti?

— Nu citesc presa de dreapta, zise Şerban Romand.

— Poate o citeşti pe aia de stînga? întrebă ironic Titel Negruzzi şi întinse mîna după un pahar de şampanie, îl goli şi-1 puse la loc. Feciorul se depărta cu tava cu pahare.

— N-o citesc nici pe aia. Nu citesc nici un fel de presă, zise Şerban.

Nu mai ascultă ce-i spunea, din ce în ce mai nearticulat, Titel Negruzzi, ci se uită la profesorul Fănică Niculescu. Era în picioare lîngă mama lui Şerban, care rîdea frumos, cum ştia ea că-i şade bine, ascultînd ce-i spunea profesorul. Cit ei mai erau şi Şerban Lascari, cu mîinile la spate, burta rotundă înainte şi bărbuţa albă unută în sus de gulerul tare, şi Elvira Vorvoreanu, în rochie lungă neagră, cu cîteva smaragde mari în salbă pe piept, galbenă şi cu ochii încercănaţi. Ascultau şi le plăcea. Profesorul vorbea, zvîrlindu-le ocheada stranie a orbitelor sale în care se roteau o pupilă de jad şi una de opal; era subţire, uscat, cu fracul bine croit. în spatele lor atîrna pe perete o veche şi mare tapiserie franţuzească pe care, între frunzişuri colorate de toamnă, un erou antic, cu cască şi pene şi mantie stacojie fîlfîind, ridica sabia asupra altuia căzut, în vreme ce femei goale, cu carnea ca mierea, întindeau spre el braţe armonioase, deşi cam groase. Mantia roşie, cerul albastru, trupurile galbene şi frunzişurile de bronz, şi dedesubt, în negru, Fănică Niculescu în frac, tuciuriu, cu ochii bicolori şi cu sprîncenele înălţate diabolic. Poate are şi acum în buzunarul de la spate, cum poartă gangsterii pistolul, ***Exerciţiile*** lui Ignaţiu de Loyola. „Le ***pui în buzunar şi pe urmă-ţi poţi împlini orice voinţă." „Existenţa lui ar fi ceva înfricoşător, din mai multe puncte de*** vedere."Şerban Romand avea iarăşi simţămîntul acela nedesluşit, de lucru nepotrivit, anormal, îngrijorător, poate de primejdie, pe care i-1 dădeau multele portrete din casa profesorului. îi venea o uşoară ameţeală, o uşoară greaţă. „Am amestecat băuturile - se gîndi el - şi am băut prea mult; mi-a făcut rău."

Dar şi a doua şi a treia zi, în trenul care-1 ducea spre Viena şi apoi spre Miinchen, se gîndea din cînd în cînd cu neplăcere că nu-1 înţelege pe profesorul Fănică Niculescu. Curînd însă soarele de afară şi cerul de primăvară şi cîmpiile verzi îl făceau să-şi aducă aminte că

e pe punctul de-a găsi ceea ce considera a fi cel mai important lucru pentru el şi pentru oricine: un adevăr ferm, în care să creadă cu toate puterile fiinţei lui.

Şi iar îşi aducea aminte de profesorul Niculescu. La despărţire, seara, sub felinarul atîrnat de bolta ***loggiei,*** îl ţinuse de mînă şi se uitase drept în ochii lui; privirea-i era atît de ciudată, aşa de colorată şi fără expresie, încît poate mai mult ea îl înfiorase pe Şerban, decît cuvintele profesorului:

— Eşti un om deosebit, tinere. Vei trăi o aventură splendidă. Cred că ai stofa unui om mare.

II

In încăperea aceasta izolată, undeva la un al doilea etaj, la capătul cel mai liniştit şi necercetat al bibliotecii, era tăcere. La cele cîteva mese, trei domni bătrîni, unul chel, altul cu plete albe şi altul cu ochelari de aur, citeau manuscrise greceşti copiate la Bizanţ, în veacul al IV-lea. Un tînăr foarte slab şi foarte palid citea partitura unei bucăţi corale compusă de Roland de Lassus şi-şi nota ceva într-un caiet. Mirosea a praf de bibliotecă, mai murdar şi mai fin decît orice alt fel de praf din lume. Un om de serviciu în halat cenuşiu veni încărcat cu patru volume in-folio şi, suflînd greu, le puse pe masa bătrînului cu plete, care începu să le răsfoiască spre a verifica dacă pasajul la care se oprise nu avea variante în traducerile arabă, siriacă şi coptă ale aceluiaşi text.

Şerban Romano stătea cu marele tom in-folio deschis în faţă; pe pagina facsimilului, un desen geometric cu multe linii ce plecau dintr-un cerc ca razele unei planete într-o stampă veche, apoi un pom cu rădăcini şi cu frunze, şi un braţ jupuit de piele cu toată musculatura desenată amănunţit. Dedesubt, Bătrînul scrisese cu măruntele-i slove colţuroase, aproape gotice, răsturnate şi înşirate de la dreapta la stînga. Şerban luă oglinjoara de care se slujea în fiecare zi ca să controleze textul descifrat de pe contrapagină. Da, era corect. Aici sta scris:

„O, cercetător al naturii lucrurilor, nu te laud cînd cunoşti lucrurile pe care natura le produce de obicei singură; dar bucură-te dacă cunoşti rostul lucrurilor pe care le concepe spiritul tău."

Şerban Romano puse oglinda jos şi-şi frecă ochii care-1 frigeau; îl apăsau tîmplele, îi era congestionat capul de efortul atîtor ore de atenţie încordată. Stătu o clipă cu ochii închişi, acoperiţi cu palmele, să respire încet şi adînc. Dar aerul era închis, stătut, prăfuit.

La ce bun? înţelesese. Metoda era pierdută din clipa cînd încetase răsuflarea bătrînului. îl cunoştea şi îl iubea pe acel om unic, atît cît poţi să iubeşti şi aşa cum poţi să iubeşti un munte sau o mare, sau legile termodinamicii. Omul unic, ciudat, sucit, care înţelegea orice fenomen al firii, care vedea prin copaci, rîuri şi animale structura fizico-matematică a universului, omul care născocea maşini de pace şi de război, care picta pe tencuială şi pe pînză, sculpta în marmură şi turna în bronz, scria şi desena cu mîna stingă şi cu mîna dreaptă, vedea fără iluzie, ca de departe şi de sus; omul care se juca aproape ca un copil, dar şi ca natura însăşi, să-şi ascundă intenţiile şi demersurile gîndirii într-o îmbrăcăminte enigmatică pe care de-abia trebuie s-o dai la o parte cu trudă. ***Satura e plină de nenumărate raţiuni care încă n-au fost aflate***", scrisese Leonardo pe o foaie de carnet. Da, aşa e, cu siguranţă; universul cuprinde chiar în clipa asta legile de integrare a tot ceea ce se ştie. Dar metoda, metoda...

Metoda trebuie reconstituită în practică şi adaptată masei enorme de cunoştinţe adunate de oameni din vremea lui Leonardo pînă acuma, în prima jumătate a veacului al XX-lea; formula de integrare era oare una matematică, una logică, sau de alt ordin, pe care în clipa aceasta nu şi-1 putea închipui?

îşi luă mîiniie de pe ochi şi se uită pe fereastra înaltă şi prăfuită. Afară era soare. închise cartea, se ridică şi ieşi, fără să facă zgomot. Bătrînul care citea manuscrise arabe, siriene şi copte ridică o clipă ochii, dar nu ca să-l privească, ci ca să se uite în gol, gîndindu-sc concentrat la ceva.

Şerban Romano ieşi în Ludwigstras.se şi stătu o clipă locului, orbit de lumina dimineţii. Tramvaiele albastre şi albe şi maşinile alunecau prin faţa lui, printre cele două ziduri ale străzii, alcătuită din copii după cele mai frumoase clădiri din Roma şi Florenţa: biblioteca era palatul Medici, mai încolo era palatul Farnese. Dincolo palatul Pitti,

in fund Loggia dei Lanzi, iar în capătul celălalt un arc de triumf copiat după arcul Caruselului din Paris. Autentici nu erau decît plopii uriaşi ce începeau dincolo de arcul de triumf, dubla alee de copaci maiestuoşi de pe Leopoldstrasse, şi dincoace, turlele baroce, galbene şi cu cupole verzi şi întortocheate ale bisericii Teatinilor. Deşi era soare, aerul nu era bun, ci apăsător şi iritant. Bătea vîntul, un vînt uscat şi aţîţător pentru nervi. Faţadele uriaşe, masive, tencuite cafeniu şi galben ca pămîntul de Siena, opreau vîntul; dar cînd ieşi din 1 .udwigstrasse, Şerban Romano îl simti iarăşi: era acel ***fbhn*** venit din Alpi, în timpul căruia se întîmplă cele mai multe acte de violenţă şi omoruri. Şerban îşi simţea respiraţia apăsată, era nemulţumit şi întărîtat. Se duse în Theresienstrasse, la sala de scrimă, făcu o oră de exerciţiu, trecu pe sub duş şi se repezi la universitate să nu piardă seminarul doctorului Herbstblom; ***professor ordinarius***[1] de istoria filosofiei. Pe drum îşi făcea sul lucrarea scoasă din buzunar. Câteva foi bătut la maşină: ***Dynamische Begriffe und dynamische Begriffsbildung bei Jakob Bohme***[2]. Sosi în ultima clipă în sala de seminar, în care cei vreo zece-douăzeci de oameni să întoarseră să-1 privească. Harnischfeger, albinosul, îi făcu un semn amical. Era un băiat de douăzeci de ani, trandafiriu, cu părul alb, sprîncenele albe, genele albe; avea ochi cu irisul roz ca la iepuri, era saşiu şi vorbea anevoie. Profesorul intră şi-1 întrebă pe Herr Romano dacă şi-a pregătit lucrarea. Da? S-o citească atunci. Şerban citi. După aceea se făcu tăcere» Harnischfeger ridică mîna ca să ceară cuvîntul pentru a face unele observaţii:

— Referentul a folosit în mod»-inteligent discuţiile de pînă acum, dar n-a adus o contribuţie nouă.

— Pentru că n-am încredere în text, răspunse Şerban Romano înţepat.

Herbstblom făcu ochi mari, Harnischfeger se întoarse la Şerban, ţeapăn, cu tot trupul, şi-1 privi cu mult interes.

— Şi de ce n-aveţi încredere în text, ***bitte schbn?***[3] întrebă profesorul.

[1] Şef de catedră.

[2] Concepte dinamice şi formarea dinamică a conceptelor.

[3] Mă rog.

— Fiindcă nu-mi dă nici un criteriu al adevărului tezelor lui! exclamă Şerban fără să-şi dea seama ce tare vorbeşte. Afară, plopii din faţa universităţii vibrau în suflarea neprielnică a fohnului. Cum pot să-1 cred, dacă nu-mi dă putinţa să-1 controlez critic?

Herbstblom zîmbi. Era un om urît, cu faţa contorsionată, de parc-ar fi fărîmat-o cineva în pumn. Ochii îi sclipeau de inteligenţă ascuţită, stearpă, inutilă.

— Un sistem filosofic nu ne interesează pentru valoarea lui de adevăr, ci pentru frumuseţea arhitectonică a construcţiei, zise el.

De sub bănci răsună un tropăit aprobator: aşa se aplauda la Universitatea din Miinchen. Harnischfeger ridică iar mîna-i albă cu unghii nefiresc de trandafirii:

— S-ar mai putea adăuga că însuşi scumpul nostru coleg, ***unser tieber Kommilitone,*** nu poate pronunţa o frază fără să implice cu ea o metafizică, un sistem de axiome pe care nu le mai poate discuta prin definiţie şi care nu pot fi criticate în parte, ci numai în măsura nepotrivirii lor între ele. Dacă axiomele sînt coerente, le accepţi sau le respingi arbitrar şi fără ele nu se poate gîndi nici măcar pentru viaţa curentă... •

Alt tropăit sub bănci. Două fete urîte, cu ochelari şi în costume tiroleze, începură să chicotească. Ceilalţi studenţi ascultau însă cu gravitate. Şerban Romano voi să mai spună ceva, dar Harnischfeger adăugă:

— De altfel, asta condamnă orice sistem general care ar încerca să cuprindă întreaga realitate. Nu putem să ne servim, în contactul nostru cu lumea, decît de mitologii care pot avea cel mult anumite părţi foarte exact şi aprofundat organizate şi făcute corespunzătoare realităţii, cum sînt matematicile. Matematicile însă nu sînt decît o parte mai clară a mitologiei secolului al XX-1ea în Europa.

Şi rămase întors spre Şerban, privindu-1 prieteneşte, saşiu şi miop, printre genele-i albe.

— Asta ne face o lume de coşmar! Nu se poate trăi într-o lume ca asta! exclamă indignat Şerban Romano.

— Dar nici nu se poate ieşi din ea, ***philosophisch gesprochen*** ' , murmură albinosul zîmbind liniştit. Şerban nu mai spuse nimic, ci

' Filosofie vorbind.

rămase încruntat şi galben, cu ochii la banca scrijelată de mii de bricege în cursul ultimului veac. Profesorul ceru alte păreri în legătură cu referatul, şi discuţia se tîrî împrejurul sumbrei şi obscurei teodicee a lui Jakob BOhme, ***philosophus teutonicus*** '. La ieşire; Harnischfeger îl aşteptă pe Şerban să-i treacă prin faţă şi-1 întrebă binevoitor:

— Nu vii desează? O să fim acolo cu toţii... şi mai discutăm.

Şerban Roman6 dădu din cap că primeşte şi se depărta. Ajuns afară, porni pe străzile bătute de frjhn. Nu, nu putea accepta! Asta era starea de spirit în toată Europa, şi nu mai putea fi îndurată! Era nedemnă de oameni care gîndesc, era o acceptare a neputinţei, acest scepticism mai mult sau mai puţin mărturisit, acest eclectism ruşinos, această incapacitate de a trasa liniile mari şi îndrăzneţe ale unei filosofii născute din cunoaşterea ştiinţifică a ultimelor două secole. Era intolerabil!

Seara, la masă, în micul restaurant „Zur ***Hopfenperle*** ", izbucni iarăşi, pe cînd, afară, plopii de pe Leopoldstrasse şi frunzişurile parcului cel mare se frămîntau în vîntul uscat şi primejdios.

îl ascultau Harnischfeger, Heinrich von Brederode, Rinaldo Fischer cu prietenul său englez, apoi un neamţ pe care Şerban îl vedea pentru întîia oară, şi Niţă Ghiţă. Pe Heinrich îl cunoscuse la sala de arme. Era un tînăr scund şi subţirel, cu nasul coroiat şi cam într-o parte, care, aflînd că şi Şerban e român, spusese că el, Heinrich, are un văr, Dietrich von Rabenstein, a cărui mamă e născută Racoviţă; un unchi mare al lui Şerban ţinuse în căsătorie tot o domnişoară Racoviţă; de aici, şezură seara la un pahar de bere, apoi altă seară şi multe alte pahare de bere, şi invitaţii reciproce la castelul din Suabia unde stăteau părinţii tînărului Brederode şi la Bucureşti „cît de curînd". Era un băiat liniştit şi discret, care învăţa filosofie şi limbile ebraică, arabă şi siriană veche. Cînd se îmbăta, povestea istorii vînătoreşti şi uneori, ca să-1 necăjească pe Şerban Romano, îi spunea că străbunul său Heinrich von Brederode comandase ceata de pedestraşi valoni care l-au asasinat pe Mihai Viteazul, principele Valahiei, în 1601; dar Şerban nu se supăra, şi făceau pace în numele naţiunilor valonă şi valahă, ridicînd cănile de piatră cu capace de argint şi golindu-le pe nerăsuflate.

Filosoful teulon.

Rinaldo Fischer nu era mic, subțire și brun, și nici boier, ci înalt și greu și blond, cu ochi albaștri și cu ochelari, și fecior de avocat din Leipzig. La un concert, așezat fiind lîngă Șerban, îl fixase multă vreme, apoi îl întrebă politicos ce părere are despre executant, începuseră să discute muzică; convorbirea se prelungise la un cocktail într-un bar de noapte și se încheiase cu promisiunea unui telefon și a altei întrevederi; Șerban, politicos, se ținuse de cuvînt și acuma erau prieteni buni. Prin Rinaldo îl cunoscuse și pe englez, un tînăr foarte tăcut, care zîmbea, mulțumea dacă era poftit cu ceva și bea fără să spună un cuvînt. Englezul se părea că e pictor; de altfel și Rinaldo, care învăța dreptul, avea tendințe artistice, scria poeme, și se războtezase din numele-i vechi Reinhold în artisticul și italienescul Rinaldo, ca un erou din Ariosto (deși umbla în haine cadrilate și cu ochelari, cum nu și-ar închipui nimeni pe paladinii lui Carol Magnul).

Neamțul necunoscut apăruse acuma prima dată, era osos și spătos, îmbrăcat în flanelă cenușie și cu părul blond tuns cu mașina pe tîmple. El și cu Brederode își spuneau „tu", Heinz" și „Ulrich", ceea ce însemna că necunoscutul e și el urmașul vreunui căpitan de mercenari, cu umerii bătătoriți de platoșa sub care se cuibăreau păduchii.

Iar Niță Ghiță era român, licențiat în teologie la București, și ***studiosus philosophiae***[1] la Miinchen. Urma și el seminarul lui Herbstblom. Nu fusese de dimineață fiindcă „se simțise rău", după cum însuși spusese, scurt și acru. Niță Ghiță era fecior de țărani înstăriți de pe lîngă Constanța, dar stătea prin universități de vreo șase-șapte ani, se certase cu părinții, nu mai căpătase bani de-acasă, și-acuma era tuberculos. Niță Ghiță era un om de aproape treizeci de ani, cu fața suptă, cu tîmplele scobite și cu ochii duși în fundul capului; era pămîntiu, netuns, îmbrăcat sărăcăcios (adesea purta o hăinuță încheiată pînă la gît, ca un teolog ce fusese); mîinile-i erau uscățive, calde, cu palme umede, și ochii negri îi ardeau ca o flacără nedomolită. II cunoscuse pe Șerban Romano la seminar și se ținea de el. Șerban îl poftea la masă la restaurant cît mai des, și Niță Ghiță primea, fără să observe, neavînd destulă obișnuință cu lumea ca să se

[1] Student în filosofic

mire de frecvența invitațiilor, și deci nedîndu-și seama că i se făcea pomană.

Prietenul lui Heinrich von Brederode, blondul și roșcovanul Ulrich, ceru la sfîrșitul mesei cizma de sticlă care, alături cu cornuri și cu căni de argint, împodobea căminul berăriei. O umplu cu bere și o goli; englezul o goli și el. Harnischfeger se uita sașiu și zîmbitor la ei, cu ochii lui trandafirii, și discuta aprins cu tînărul Brederode și cu Rinaldo.

— Ipoteza unei structuri discontinue a materiei e absurdă, spunea albinosul. Să ne închipuim particulele materiei așa.

Și presăra firimituri de pîine pe masa udă de bere.

— Cum vezi posibilă mișcarea? Doar nu prin contact și elasticitate? zise el ironic.

Heinrich von Brederode își strîmba nasul cu degetul, uiu"ndu-se fix la firimituri. Luă una și o puse într-alt Ioc. «•

— Prin suprimarea unei particule într-un punct, trecerea ei în neant și apariția ei într-alt punct, creată din neant! zise el și rîse, uitîndu-se împrejur.

Albinosul rămase gînditor.

— Da... acesta ar fi cazul limită al mișcării... murmură el.

Niță Ghiță spuse:

— De altfel, e într-o oarecare măsură și în spiritul creștinismului; numai că presupune o neîncetată creație și o nimicire a materiei, pe cînd dogma susține o creație unică și o unică disociere atunci cînd „îngerul va sta cu un picior pe uscat și cu unul pe mare și va striga cu glas înalt, că nu mai este timp", și desigur nici spațiu, nici materie, așa cum o înțelegem noi...

Albinosul și Brederode îl ascultară cu răbdare și politețe. Englezul murmură că el preferă pe Agatha Christie. în schimb, Rinaldo Fischer ridică halba în cinstea lui Niță Ghiță:

— A fost plin de frumusețe! între implicațiile filosofice ale microfizicii și ***Apocalipsul sfîntului Ioan*** există o legătură pe care nici unul din noi n-o întrevedea. Slavă ție! ***Heil!***

— Gata cu ***„Heil!*** ", spuse Brederode fără să ridice prea mult glasul. Sînt dezgustat...

— De ce? întrebă Rinaldo.

— Harnischfeger l-a citat ieri în seminar pe Bergson, şi bătrînul Herbstblom a strîmbat din nas: „După cum ştiţi, Bergson este evreu". Şi n-a mai adăugat nimic. L-a suprimat pe Bergson!

— Credeam că la un argument metafizic nu se poate răspunde cu un argument etnografic. Se pare că da, rîse binevoitor Harnischfeger.

*— **Schweinerei!*** [1] mîrîi Brederode, izbind de masă cana.

— Bătrînul Herbstblom e un nazi, nu ştiai? întrebă Rinaldo. Apoi rîse: Cel mai bun lucru ar fi ca Bavaria să ajungă colonie engleză, nu-i aşa, Jimmy?

Şi-l luă de gît pe englez cu mai multă gingăşie decît se potrivea unui tînăr mare şi voinic, îmbrăcat în carouri. Jimmy, care băuse şi el mult, dădu din cap liniştit:

— O să ajungă...

îşi aprinse apoi pipa şi nu se mai amestecă în discuţie. De altfel în clipa aceea izbucni Şerban Romano, enervat:

— Vă rog, să mă scuzaţi - zise el pe un ton repezit şi brusc - dar socotesc că sînteţi uşuratici! Credeţi că bătrînul Herbstblom, fiindcă e nazist, nu e un filosof! Ba vă asigur că da! Filosofii voştri, de la Schopenhauer încoace, poartă vina că nimeni nu mai crede în nimic, că nu mai e nimic sigur, că nu mai există valori ferme. Noi patru, care sîntem aici, am urmat seminarul lui Miiller despre Nietzsche. Am discutat despre revalorizarea tuturor valorilor, ***Umwertung aller Werte,*** şi nimeni n-a combătut acea morală dementă şi impracticabilă...

— Impracticabilă ca orice morală, murmură albinosul.

Ulrich, care bea iarăşi din cizma de sticlă, aruncă pe un ton îngîmfat:

— E o morală aristocratică şi eroică!

Dar Şerban, cu obrajii îmbujoraţi şi ochii căprui, altă dată blînzi, acuma aprinşi şi scăpărători, exclamă:

— Dar nu e vorba încă de morală - deşi e catastrofală carenţă şi aici! E vorba de ***philosophia prima,*** de ştiinţa despre formele generale ale fiinţei, despre fiinţa ca atare; aici nu vedem decît haos, neputinţă, imagini ceţoase şi înjositoare, adevăraţi monştri, şi la Klages, care sfişie în două personalitatea umană şi se ridică împotriva spiritului şi pentru o concepţie a sufletului care nu îndrăzneşte să fie nici mistică, nici umanistă, dar în tot cazul obscură şi amorfă şi... dar Heidegger parcă nu şovăie la ultimul pas şi refuză să fie consecvent, adică să se arunce de-a dreptul în sentimentul existenţial al absolutului, ca salvare din faţa neantului? Dar Husserl, în clipa cînd reduce operaţiile spiritului de la gradul de generalitate şi abstracţie la care cu greu le-am urcat în două milenii, la anecdotica unor întîmplări psihologice? înţelegeţi că eu nu-i critic din punctul de vedere al filosofului - zise el mai domolit, cu ceva patetic în modestia şi de-a dreptul umilinţa cu care se apleca peste masă - ci din punctul de vedere al omului obişnuit care are nevoie, ca ins izolat, ca membru al unei familii şi ca cetăţean, are nevoie de o ontologie, de o teorie a cunoaşterii şi de o etică. („Şi de o estetică!" interveni Rinaldo Fischer, dar Şerban, care ştia că e mult mai greu şi mult mai puţin important să ai o estetică decît o ontologie şi o etică, urmă:) Nu mai sîntem capabili să le producem? Căci să nu-mi spuneţi că morala lui Martin Heidegger face vreun ban pentru tatăl de familie şi pentru cetăţean! Omul care caută sprijin pentru existenţa lui găseşte sisteme vagi, îngrijorătoare, obscure; filosofii dau tîrcoale misticii fără s-o cunoască, dau tîrcoale religiei fără să mai poată crede în ea; oamenii cei mai pozitivi, ca Wittgenstein, îşi limitează la maximum pretenţiile, pentru că ***„despre ce nu poţi vorbi, trebuie să taci"***, şi toţi abdică din ce în ce mai mult de la onoarea umană, care constă în stăpînirea universului prin gîndire sau cel puţin la cunoaşterea universului! Unde vom găsi răspunsul pe care-l căutăm? Nu la Nietzsche, orice s-ar spune...

Şi tăcu, uitîndu-se încruntat şi cam copilăreşte la masa udă de bere. Ulrich, roşcovanul şi ciolănosul prieten al lui Heinrich von Brederode, împinse uşor la o parte cizma cu bere şi zîmbi tulbure şi sfidător:

— Şi de ce nu la Nietzsche?

— Poţi trăi după morala lui Nietzsche? întrebă Şerban Romand cu indignarea omului cumsecade.

— Dacă eşti un om-stăpîn, ***ein Herrenmensch,*** da! zise Ulrich.

Erau enervaţi toţi; Brederode şi Harnischfeger simţeau o tainică împotrivire faţă de ce spusese Şerban Romano şi-i irita faptul că părea să fie ceva adevărat şi constrîngător în vorbele lui; Rinaldo Fischer strîmba din nas; i se părea că nu e destul de rafinat şi de artistic să iei atît de prozaic rosturile filosofiei; englezul era plictisit la culme de o

[1] **Ce porcărie!**

discuție atît de pedantă, tipic continentală, și în care nu fusese deloc vorba de sport, iar Niță Ghiță era scos din fire de omul ăsta elegant și plin de bani, care pretindea că a căutat adevărul, cînd adevărul era evident, îți scotea ochii, și alții, care trăgeau mîța de coadă, îl dețineau!

— Da, dar e vorba de o etică pentru toți oamenii, exclamă întărîtat Șerban Romano. Nu accept un adevăr etic bun numai pentru unii. Adevărul e universal, sau nu e?!

Se scutura de parcă l-ar fi urmărit niște muște. Ulrich începu să rîdă sfidător

— Nu pot să cer oricui o mentalitate aristocratică...

Șerban Romano tresări și-l privi fix:

— Vrei să știi care cred eu că e mentalitatea aristocratică? E generozitatea împinsă la ultima limită! Morala lui Nietzsche nu e generoasă! Adoptă mai degrabă socialismul, care e o idee generoasă și umană!

Ulrich dădu din umeri:

— Eu am alte păreri despre ce e aristocratic sau nu... Poate sînt prejudecăți, dar le am de mult... din familie!

Șerban simți ironia, dar tăcu. Loial, Heinz von Brederode îi sări în ajutor:

— Nu vorbi prostii, ***ied' kein Quatsch, Ulrich, er ist vom Adel***[1] e boier...

— ***Ach was, lumanischer Adel***[2], zise Ulrich disprețuitor și înălțînd din umeri.

— Face tot atîta cît boieria germană! exclamă Șerban, deși-i venea să rîdă de această dispută cu totul nefilosofică. Era totuși iritat, poate din pricina fohnului, poate și dintr-o pricină mai adîncă, și anume că-și dădea seama de dificultatea uriașă a ceea ce voia să încerce: un om singur în fața continentului de ceață al decadenței filosofiei europene. Ulrich însă nu se gîndea la așa ceva. Răspunse de sus:

— Dac-ai fi german, ai da socoteală...

— Poate și așa! ***Famose Idee! Kolossal! Prachtvoll!***[3] exclamă cu mare și voioasă însuflețire Heinrich von Brederode.

[1] **Nu vorbi prostii, e un nobil.**

[2] **Moft, noblețe românească!**

[3] **Grozavă idee! Colosal! Minunat!**

— Cum doriți, vă stau la dispoziție, zise Șerban Romano în felul său modest și rezervai ori de cîte ori era vorba de el ca persoană, ca om.

— Am să-i fiu eu secundant! strigă tînărul Brederode, răsturnînd cu cotul o halbă; n-ai nici o grijă, Șerban, îți găsesc eu pe al doilea!

— O să se bată? întrebă albinosul zîmbind neliniștit și întorcîndu-se, țeapăn și sașiu, la Rinaldo Fischer. Acesta dădu din umeri, cu o umbră de invidie:

— Fără pericol...

El, fiu de tîrgoveț, nu făcea parte dintr-unul din colegiile în care se adunau studenții cu nume împodobite cu particula ***von.*** Emoția albinosului, răceala disprețuitoare a lui Ulrich, beția care-l ajunsese pe Brederode, enervarea lui Rinaldo, plictiseala cumplită a lui Jimmy îi făcură să nu mai stea decît cîteva minute. Se despărțiră, indispuși și vorbind haotic, sub plopii de pe Leopoldstrasse, care se frămîntau furtunos cu multe glasuri și palpitația umbrelor lor uriașe, în vîntul uscat și cald. Șerban porni împreună cu Niță Ghiță. Acesta zise:

— Ai să faci o prostie...

îl luase de braț pe Șerban și-i vorbea în ureche, duhnind a tutun ieftin, care-i strica dinții și plămînii:

— îmi place de dumneata, și de-aia-ți spun... Asta-i o copilărie ciocoiască. Ce nevoie ai?

Șerban nu spuse nimic.

— Să faci pe rîiosul cu ăștia...

— Trebuie să... să salvăm obrazul, murmură Șerban jenat.

— C... cai! Crezi că așa se salvează neamul? întrebă cellalt. îmi place de dumneata, și de-aia nu pot să stau și să mă uit cum te chinuiești...

— Mi-ar fi rușine dac-aș trăi bine, moralmente vorbind, zise Șerban.

— Da... ca semenii dumitale din protipendadă, care n-au probleme morale, mîrîi Niță Ghiță. De altfel nici la dumneata nu se știe cîtă ipocrizie poate fi la mijloc, cîtă poză, în preocuparea asta de adevăr și de etică...

Șerban suferea cînd i se vorbea așa despre lucruri intime ale lui, despre care niciodată n-ar fi vorbit, după cum niciodată nu și-ar fi permis să întrebe sau să-i vorbească lui Niță Ghiță de problemele

morale intime aJe acestuia. Indelicateţea grosolană a lui Niţă Ghiţă îi crispa nervii ca un zgomot discordant sau scrîşnetul de metal pe sticlă. Cu atît mai mult, cu cît atinsese un punct sensibil... Moralmente vorbind, nu trăia bine; dar materialmente... Cu desăvîrşire inconştient de efectul pe care-1 aveau spusele lui, Niţă Ghiţă urmă:

— Totuşi mi se pare că dumneata eşti unul din puţinii care ar merita să meargă cu noi...

— Cu cine? Cu care ***noi?***

— Cu ***noi...*** Nu mai face pe naivul. La urma urmei nu te invită nimeni. N-ai decît să ceri să fii primit...

Şerban începea să fie tot mai enervat:

— Şi dacă nu cer să fiu primit, ce-o să fie?

Niţă Ghiţă dădu din umeri, superior:

— Intre unul dintre noi şi un ins oarecare, e o diferenţă ca de la cer la pămînt.

„Ce obrăznicie îngîmfată!" se gîndi Şerban, sufocat de indignare şi uimire. întrebă rece:

— Credeam că eu te invitam la masă... Văd că de fapt dumneata îmi făceai onoarea.

Niţă Ghiţă rîse, neclintit în robusta-i încredere:

— Degeaba, şefule... Cu noi nu merg fiţele ciocoieşti... Ori eşti în Legiune şi sîntem toţi egali, camarazi, ori eşti în afară şi atunci eşti un rahat...

Şerban rîse, indignat. Cum ajunsese el la asemenea convorbire? Totuşi, era instructiv. Afla lucruri noi. „Să ascultăm."

— M-am gîndit că meriţi... Ai stofă. Eşu un om curat. Şi printre noi sînt numai oameni curaţi. Trebuie să înţelegi că n-ai să faci nimica dacă rămîi singur. Trebuie să te încadrezi într-o ordine, într-o mişcare, în ceva superior. Mă gîndeam, cînd te-auzeam adineauri: „Caută adevărul, şi adevărul e găsit de două mii de ani".

— Cum? Care e? întrebă cellalt.

— „Eu sînt calea, adevărul şi viaţa", a spus Mîntuitorul! exclamă Niţă Ghiţă, ridicînd în sus un deget uscăţiv.

— Să mă fac creştin? întrebă Şerban, căruia-i venea să rîdă de tonul superior, obraznic şi magistral al lui Niţă Ghiţă.

— Eşti! Eşti o oaie rătăcită, dar eşti, prin taina botezului! zise cu tărie Niţă Ghiţă. Acuma umbli după erezii, din îngîmfare diavolească: în tine e drăcie! Dar adevărul constă în a înţelege şi a crede, nu în ce umbli să găseşti tu, cu capul tău! Au găsit sfinţii părinţi, care erau nişte gînditori mai ceva decît tine! ,

Şerban Romano, enervat, ezită să răspundă. „Totuşi e o discuţie de idei, politeţea cere să-i răspund."

— Mi-e greu să accept filosofia implicită şi explicită în dogmele bisericii, zise el cam în silă. Am o formaţie pozitivă... nu uita că sînt matematician şi inginer.

— Mofturi! Lucruri mărunte! Uită-te în jur şi vezi: toată Europa se primeneşte, ia chip nou, tînăr... iar noi sîntem în fierbere, sîntem pe punctul de-a aduce lumii o mare revelaţie!

— Ce revelaţie? întrebă Şerban Romano, uluit.

Cellalt, galben şi supt şi netuns, cu ochi scăpărători, se aplecă spre el şi-i duhni in nas a tutun:

— Noi sîntem poporul teofor... purtător de Dumnezeu!

Şerban Romano tresări:

— Ia mai lasă-mă în pace cu prostiile astea! Dacă e vreun popor teofor, de ce să nu fie toate? De ce tocmai noi?

— Pronia are căi pe care noi nu le putem înţelege, zise Niţă Ghiţă. N-are rost să neglijezi dimensiunea abisală a culturii româneşti; ea există şi e o forţă activă, căreia i se pot aplica atributele Abisului Fără Fund al lui Bohme. E evident că axată pe trăirea categoriei abisale, va avea loc acuma, curînd, cu siguranţă înainte de 1950, învierea neamului nostru, întru cruce! O primenire totală a ţării, religioasă, politică, socială, rasială...

— Economică nu?

— Ba şi economică...

— Explică-mi, te rog...

Dar explicaţiile lui Niţă Ghiţă erau departe de a fi clare; în afară de primenirea rasială prin exilarea sau exterminarea „jidanilor", şi de cea socială prin exterminarea „bolşevicilor", nu se vedea mai nimic.

Şerban Romano îl întrerupse cu politeţe şi mîhnire:

— Domnule dragă, filosofia dumitale aduce mult, ca metodă de gîndire şi calitate a raţionamentului, cu opera lui Alfred Rosenberg...

„E delirul unui hotentot beat", se gîndea el.

— E o carte mare! răspunse cu tărie Niţă Ghiţă. Păcat că e eretic...

Apoi, nemijlocit şi surprinzător, fără să-i pese de uluirea totală a lui Şerban, care nu se aştepta ca erezia să mai fie o problemă pentru un student în filosofie din veacul al XX-lea, Niţă Ghiţă urmă, foarte sigur pe sine:

— II cunoşti pe profesorul Fănică Niculescu?

Niciodată n-avea să-şi explice Şerban Romano de ce răspunse în clipa aceea:

— Nu... decît de la cursuri...

— E un om extraordinar! Să vorbeşti cu el şi-are să-ţi explice...

— N-a scris nimic, observă rece Şerban Romano.

— Nu face nimic... învăţătura lui e orală... Ai să vezi! E un om unic!

„O, Leonardo!" oftă în sinea sa Şerban Romano. îi venea să plîngă. Sau să rîdă dureros. „Un om unic - prestidigitatorul de pe malurile Dîmboviţei? O, Leonardo!" Se opri.

— Am ajuns acasă, zise el fără să-i întindă mîna lui Niţă Ghiţă. Dac-aş fi creştin, te-aş face să observi că vorbeşti de asasinarea evreilor şi de cruce în acelaşi timp, de ură şi de răzbunare în numele unui om care nu ştia decît de iubire, îndurare şi iertare. „Iubeşte-1 pe Domnul Dumnezeul tău din toate puterile tale şi din tot sufletul tău şi din toată inima ta, şi pe aproapele tău ca pe tine însuţi." Chiar dacă e „jidan" sau „bolşevic", cum spui dumneata. Dar eu nu sînt competent în materie de creştinism. însă ca matematician, pot să-ţi spun că nu ţi-am urmărit bine raţionamentele... Mi s-au părut ***sub*** raţionale, nişte paralogisme delirante, încheie el cu un zîmbet rece şi dispreţuitor.

— O să plăteşti dumneata obrăznicia asta ciocoiască! vorbi cu patimă Niţă Ghiţă, pe Sehraudolphstrasse pustie şi sonoră. Ne mai întîlnim noi! scrîşni el schimonosit de furie feroce şi umilinţă.

Şi se depărta în întuneric, dînd din umeri cu un dispreţ sălbatic, îndrăcit:

— Raţionamentele! Raţionalist! Dumnealui e raţionalist! repeta el ca şi cum „raţionalist" ar fi fost cea mai ordinară şi murdară sudalmă.

Şerban petrecu o noapte agitată, tulburată de simţămîntul neplăcut al existenţei unor factori de care nu ţinuse seama. Erau forţe dezlănţuite în jurul lui, moduri de gîndire primitive, tendinţe ciudate, obscure... Nu cumva trăise printre ele, ignorîndu-le? Nu era o greşeală?

Adormi asupra acestei strîngeri de inimă, pe cînd fOhnul zguduia ferestrele.

Dar în cursul nopţii izbucni în sfârşit furtuna şi căzu ploaia mult aşteptată. La opt, Heinz von Brederode se înfiinţa la pensiunea „Wilhelmine", unde stătea Şerban, îi bătu la uşă, îl dădu jos din pat cu forţa, vesel, energic, activ, deşi ochii-i erau roşii şi injectaţi de beţia din noaptea trecută.

— Los! Los! Rasieren, ankleiden, maisch, marsch', comanda el, plimbîndu-se prin odaie.

îl scoase valvîrtej din casă, îl urcă într-un taxi şi peste cîteva minute Şerban se trezi în sala de arme a asociaţiei lui Heinz. Parchetul era acoperit cu linoleum şi presărat cu sacîz, pe pereţi sclipeau lamele a zeci de florete şi spade puse în picioare în rasteluri; lamele lustruite, clopotele de metal ale gărzilor luceau rece ca o expoziţie de instrumente chirurgicale, iar mănuşile enorme şi diforme şi măşdle de sîrmă de oţel măreau ciudăţenia locului. Şerban, obişnuit cu sala de arme, nici nu se uita la ele, ci la grupul de flăcăi blonzi, tunşi mărunt pe tîmpîe, care-i dădeau mîna înclinînd scurt capul şi pocnind din călcîie:

— Pappenheim... Ravenspurg... Gallas... murmurau ei; Şerban, la fel de ţeapăn, fără să vrea, îngînă:

— Romano... Romano... Romano...

Iar Heinz psalmodia solemn:

— Graf von Pappenheim... Baron von Ravenspurg... Graf Gallas...

Şi alte nume care cu două sute de ani în urmă însemnau toată Germania, iar acuma aproape nimic. Şerban dădu mîna şi cu Ulrich, care-i rîse în nas cu aerul de a-i spune: „Acum să te vedem", şi începu să se joace cu o rapieră grea de duel, pe care-o făcea să şuiere prin aer şi să sclipească la fiecare mişcare. Şerban Romano se lăsă dezbrăcat pînă la pantaloni şi cămaşă, bandajat la gît şi îmbrăcat în plastronul uriaş şi mănuşa pînă la cot. Cînd se trezi cu ochelarii de fier fără sticlă puşi pe nas, cu rapiera în mînă şi cu Ulrich în faţă, care-1 mînca din ochii albaştri, lucioşi şi tulburaţi de beţia de cu seară şi de pofta de încăierare, îi veni să rîdă şi simţi că se face uşor, uşor de tot, ca în vis. „Poftim: o mai facem şi pe asta. Hai, să nu rîză ăştia de noi..." Deşi

'Repede! Repede! Bărbiereşte-te, îmbracă-te, fuga marş!

nu ştia bine care sînt „noi", noţiune nefilosofică prin nomenclatura ei. în stînga, cu un cozoroc de tablă pe frunte şi cu o sabie mare în mînă, Heinz se lăsase pe vine şi pîndea, gata să pareze loviturile la corp. în dreapta, partea mai puţin ameninţată, era, secundant benevol, tînărul Ravenspurg. Lumina de afară făcea să lucească podeaua şi armele; odaia era rece şi cenuşie, ca şi mascarada plastroanelor şi mănuşilor cam uzate şi ofilite de vechime. Afară însă era soare, cer albastru şi coroane de castani înfloriţi, alb şi trandafiriu. Lunganul Gallas, blond şi cu ochi negri foarte apropiaţi de nas, se dădu îndărăt şi spuse tare:

— ***Meine Herren... zur Mensur... los!***[1]

Sabia lui Ulrich vîjîi prin aer. Şerban tresări şi o prinse în ultimul moment în cvartă; ***clang!*** făcu metalul lovit. ***Cling-clang, cling-clang!*** Parează în cvartă, fentă, loveşte... ***Cling-clang!*** Din cînd în cînd simţea lovitura în obraz: „Cînd am parat m-am atins singur cu muchea", se gîndea Şerban. Văzu cu mirare că pe obrazul lui Ulrich curge sîngele în şuviţe late, care-i alunecaseră în colţul gurii şi-i năclăiseră roşu bandajul de la gît. Ulrich era palid. „Şi eu trebuie să fiu palid şi plin de ***sauce tomate",*** se gîndi Şerban parînd o lovitură furioasă: ***clang!***

— ***Halt!***

Gallas îi despărţi, felicitîndu-i; îşi traseră mănuşile şi dădură mîna, adversarii între ei, adversarii cu secundanţii, secundanţii între ei, în timp ce de pe obrazele ciopîrţite ale celor doi protagonişti sîngele pica pe podea în picuri groşi şi le intra în gură dulceag şi greţos. Apăru de undeva un tînăr în halat, care rînjea: era student în medicină şi avea sarcina să-i coase pe domnii duelişti. Suferind cumplit de usturimea alcoolului, Şerban îngînă:

— ***Bitte schon***[2]... cu aţă subţire.

Nu ţinea să rămînă cu cicatrice. Ulrich însă ceru sfoară groasă şi suportă, înjurînd, operaţia.

Heinz era încîntat:

— Perfect! ***Grossartig!*** Şi acuma, p bere matinală! ***Ein Morgenbier!***

[1] Domnii mei... începeţi!

[2] **Te** rog frumos.

Şi trecură alături, unde-i primiră în fum şi gălăgie alţi tineri blonzi, şi unde băură pînă la prînz, neîntrerupîndu-se decît pentru scurte dispariţii pe uşa deasupra căreia scria ***Vomitorium.***

într-unui din aceste popasuri, cu fruntea sprijinită de plăcile de faianţă cu care era îmbrăcat peretele, şi icnind greu, Şerban Romand se gîndea:

„E neserios... totul e neserios... aşa n-o să ajung niciodată..."

Se-ntorcea şi bea iar; o dată cu răul, îi trecea şi pesimismul: ba da, va izbuti. O mică pauză de prosteală cu bere şi cu cîntece zbierate în cor. Pe urmă se va apuca iarăşi şi va căuta şi va găsi. La urma urmei, marea şi strălucita aventură pe care i-o prezisese profesorul era în curs, era chiar asta, căutarea şi aflarea adevărului. Avea să reuşească, curînd. Curînd de tot.

ni

Se despărţi de noii săi prieteni, plin de optimism şi de fericire; da, desigur, în curînd avea să-şi atingă ţelul. Plecă pe străzi, fără ţintă anumită, zîmbindu-le binevoitor trecătorilor şi bucurîndu-se de cerul albastru, strălucitor şi regal, cu nori albi şi rotunzi, pe care Şerban aproape că se aştepta să apară amoraşi în stil baroc, ca pe bolta azurie a unei biserici iezuite. Trecu pe sub castanii înfloriţi din grădinile fostului palat regal, pe lîngă mesele de sub frunzişuri, unde fete în rochii uşoare şi colorate şi tineri în pantaloni scurţi de piele de cerb mîncau îngheţate, şovăi o clipă în faţa „Feldherrnhallei": s-o ia spre barul „Carlton" sau spre „Luitpoldcafe"? Era singur, n-avea cu cine bea un pahar cu bere sau o cafea; totuşi, avea să se uite la lume, la dansatori...

O luă înainte fără să se oprească şi trecu prin Karlsplatz. în faţa hotelului „Regina", o maşină de marcă americană cu litera R deasupra numărului îl făcu să se oprească, aproape rîzînd. Intră în holul hotelului şi de acolo în restaurant şi încercă să ghicească. îi recunoscu după croiala hainelor: nu puteau fi decît italieni sau români. Englezi nu puteau fi, nu era nici unul blond. Se apropie de masa lor, şovăind

uşor pe picioare, cam ţeapăn şi cu ochii cam lucioşi, cu obrazul stîng plin de fîşii de cmplastru alb, lipite în cruce, şi le vorbi zîmbind:

— Daţi-mi voie să stau un minut cu dumneavoastră; nici nu bănuiţi cît vă sînt de recunoscător că aţi venit pe-aici, altfel mă simţeam singur şi n-aveam cui să mă destăinuiesc, singurul român pe care-l ştiu în oraşul ăsta, am aflat abia azi-noapte că e dintr-altă specie... Sînt fericit că vă văd şi-aş vrea să fac nu ştiu ce pentru dumneavoastră, vă stau cu totul la dispoziţie pentru orice... numele meu e Romand, Şerban Romand.

Şi se înclină cu un farmec de care nici el nu-şi da seama, dar îşi pierdu echilibrul şi era cît pe ce să cadă. Unul din cei de la masă întinse mîna să-l ţină, şi-l ajută să se aşeze. Rîdeau toţi de acest tînăr subţirel, îmbujorat, cu ochi frumoşi şi strălucitori, cu părul castaniu şi cîrlionţat lipit în şuviţe pe fruntea puţintel năduşită şi cu obrazul ciopîrţit lipit cruciş şi curmeziş cu fîşii de emplastru. Era atît de binevoitor, politicos şi plin de bună dispoziţie, încît nimeni nu l-ar fi refuzat. Unul din meseni, un bărbat de treizeci de ani, cu nasul scurt şi fin şi cu un aer copilăros şi mirat, îl privea fix. Apoi şopti ceva la urechea unui domn de patruzeci şi cinci de ani, cu trăsături frumoase şi cu mustaţa tunsă englezeşte, care şedea într-o atitudine moale de oriental nimerit din greşeală în hainele croite la Londra. Aşteptai să vezi sub el salteaua şi covorul, lîngă el tablaua cu filigeanul şi ciubucul şi în spate pernele. Acesta îl privi şi el pe Şerban, cu alţi ochi, mai atent, şi începu să rîdă. A treia persoană, o femeie de vreo douăzeci şi cinci de ani, se uita şi ea la Şerban, zîmbind. Era subţire şi cu părul platinat, lucitor ca o cască de aur alb; îl privea pe sub gene lungi, cu o căutătură personală, directă, care i se adresa lui anume, parcă voia să-l ţină minte, şi ochii aceia căprii zîmbeau, ca şi gura umedă şi dinţii albi. Era o femeie subţire şi bine făcută, cu ceva ferm, energic şi simplu în felul ei de a fi. Avea un tailleur strimt, cu fusta lungă, de tweed cenuşiu, şi pantofi solizi. Rîdea fără sfială, ca şi cum ea cu Şerban ar fi fost prieteni de mult şi de parcă o înveselea nemaipomenit de mult nu numai starea în care se afla, dar însăşi fiinţa lui avea darul s-o umple de voie bună.

— S-ar părea că aţi avut un accident, spuse ea.

El, care-şi dădea seama că nu e într-o stare normală, crezu că e vorba de asta şi se scuză:

— A, nu e nimic, a fost numai o sesiune alcoolică... *Eia Biermorgen.*

— Nu, vorbeam de... zise ea, şi făcu semn la obraz.

— A, da? rîse Şerban încurcat. Nu-i nimic... am... m-am lovit... am trecut cu capul printr-o fereastră... adică mai precis printr-un geam, ştiţi...

— Ascultă, Şerbane - zise rîzînd cel mai tînăr dintre bărbaţi, cel cu nasul fin şi scurt - eşti în aşa hal de beţie, încît nici rudele nu ţi le mai recunoşti! O să scriu la Bucureşti ce faci pe-aici!

Şerban se uită mat atent la el: era George Lecca, văr de departe cu el, după Sofia, mama Davidei Lascari, şi soră cu o străbunică a fanarului Lecca.

— Gigi! Ce faci? Cum să nu, sigur că te-am recunoscut, exclamă el roşindu-se şi în hohotele de rîs ale celorlalţi.

— Ce-ai făcut? De unde vii în halul ăsta? întrebă George Lecca. Apoi se-ntoarse către ceilalţi: Permiteţi-mi să vă prezint pe vărul meu Şerban Romand. Doamna Scarlat, domnul Scarlat.

Domnul Scarlat îi întinse protector mîna, cu un gest moale de paşă travestit în haine europene. Doamna Scarlat, care avea vădit douăzeci de ani mai puţin decît soţul ei, îi zîmbea lui Şerban, de parcă voia să-i spuie: „îmi pare bine că te văd. îmi face plăcere. îmi face chiar bine că te văd." Bineînţeles, nu-i spuse nimic din toate astea, dar rîse la el cu un aer de simpatie şi de recunoştinţă şi-i dădu o mînă moale şi parfumată, care-i strînse mîna lui cu o energie şi vigoare neaşteptată.

— Ce-ai făcut? Ai avut un accident? întrebă tînărul Lecca.

— Tocmai îi spuneam doamnei că am trecut cu capul printr-un geam...

— Am văzut prea mulţi nemţi cu lucruri de astea pe obraz ca să marşez... Vrei să rămîi cu cicatrice? Deşertăciune! Cochetărie! Tu, un om grav, ponderat, un băiat model! Nici nu ştiţi cît mă surprinde să-l văd aşa! De la oricine m-aş fi aşteptat, dar el! Ce s-a întîmplat? Eşti amorezat de o nemţoaică şi-ţi cere să vii balafrat de tăieturi de sabie?

Domnul Scarlat rîdea, superior şi îngăduitor:

— Ei, asta-i acuma! Dar care vrei să fie motivul? Sigur că da!

Doamna Scarlat se uită brusc şi cercetător la Şerban, cu o atenţie din care dispăruse orice veselie. Şerban se apără:

— Nu, vă jur! A fost cu totul altceva... o discuţie, aseară la masă...

Doamna Scarlat păru convinsă şi spuse:

— Tu ţi-ai găsit să-i faci morală, Gigi? Ce e cicatricea de pe fruntea ta? Cine a fost de basmul Madridului? Cine a fost singurul diplomat străin care s-a luptat cu taurii, de la Filip al 11-lea pînă-n zilele noastre?

— Ei, mă conformam.obiceiurilor locale, din politeţe, rîse tînăruî Lecca jenat şi în fond foarte mulţumit că se luptase cu taurii.

— Se conformează şi domnul Romano! Probabil că tot din politeţe!

— Valentina, ***vous m-avez** clou6 **le bec*** [1]. Arată-ne oraşul, Şerbane. Vrem să fim la noapte în Alpi, ca să trecem mîine prin Elveţia: dumnealor se duc la Paris, şi eu îndărăt la Madrid... Ce e de văzut?

— A, totul! E admirabil! E un oraş extraordinar! De altfel, totul, în general, e extraordinar, şi viaţa e foarte frumoasă! exclamă cu mare tărie şi convingere Şerban Romand.

Cei trei izbucniră în rîs. Tînărul Lecca spuse:

— Nu se mai poate vorbi cu el! Mi 1-a schimbai cineva. Sau poate aşa arată, beat, un om care nu bea niciodată. Haidem'

Şi ieşiră, ţinîndu-se de braţ. Şerban se simţea, fără motiv, într-o mare mulţumire şi fericire. Nici nu-i văzu pe domnii Scarlat şi Lecca cînd plătesc, cînd dau instrucţiuni la hotel pentru benzină şi triptic, cînd îl urmează. O luă de braţ pe doamna Scarlat cu o familiaritate la care nici nu s-ar fi gîndit altădată şi-i duse pe toţi prin Grădina Engleză. Frunzişurile vaste şi nobile ale parcului, peluzele verzi, aleile prin care treceau călăreţii se întindeau sub un cer albastru, cu nori mari şi plini, albi-trandafirii, auriţi de soarele după-amiezii; un cer agitat, tumultuos şi fastuos, ca în vechile tablouri de bătălii. Sub cerul albastru-cenuşiu, frunzişurile lovite de soare erau de un verde strălucitor, de parc-ar fi avut în ele o lumină proprie, vegetală. Ploile neîncetate ale primăverii aproape de Alpi dăduseră parcului un frunziş gras, greu, zemos; iarba peluzelor sclipea de picături de apă, de pe frunzele stejarilor şi fagilor cădeau picuri grei, totul mirosea a pămînt reavăn şi a sevă veselă. Pe cînd se plimbau pe marginea lacului Kleinhesselohe, ca să vadă lebedele, norii se înălţară albaştri şi ameninţători, tunetul bubui deasupra fagilor şi un ropot de ploaie se prăbuşi asupra oraşului. Se vedeau, dincolo de pînzele de ploaie, spărturi de nori, unde cerul era de un albastru pal, de porţelan, iar curcubeul se ivi chiar în mijlocul acelei scurte furtuni care sluji mai mult de podoabă parcului şi cerului maiestuos şi dramatic ca un ***Concerta Grosso*** de Haendel. După ploaie, o lumină nemaipomenită, verde, ca într-un fund de lac printre gheţari, cuprinse parcul şi oraşul cu acoperişuri şi turle sclipind ude în amurg. Prinşi de primul ropot de ploaie, cei patru se refugiaseră sub un copac cu o coroană uriaşă şi se strînseseră unii lîngă alţii cu spatele la trunchi. Apoi se-ntoarseră în oraş, prin aerul acela de smaragd. Şerban Romand vorbi tot timpul, stăpînit mereu de beţia plină de farmec din ziua aceea; nici un cuvînt nu-şi amintea mai tîrziu din tot ce spusese. Ştia numai că se-ntorsese cu ei la ***Hotel Regina*** şi că George Lecca îl sărutase, domnul Scarlat îi dăduse mîna cu un aer amuzat, protector şi moale, iar doamna Scarlat îl privise tiută zîmbindu-i ciudat, cu blîndeţe şi recunoştinţă; se mai întoarse o dată ca să-i facă semn cu mîna, pe cînd maşina se depărta ca să dispară în furnicarul automobilelor ce treceau prin piaţă.

Plin de aceeaşi voioşie, rătăci prin oraş, trecu pe la ***„Hopfenperle",*** îl găsi acolo pe Heinrich Brederode cu Ulrich cel plin de emplastre pe obraz şi bău cu ei pînă se închise localul. La naiba metoda lui Leonardo! Totul trebuia luat de la început, şi avea să fie cumplit de greu; o mică pauză pentru tras răsuflarea era doar necesară.

Noaptea, tîrziu după ora douăsprezece, se întoarse acasă şi deschise poarta. De aici se intra într-un gang ce da drept înainte în curte, iar la dreapta spre scara ce deservea cele patru etaje ale vechii case din faţa Pinacotecii. De obicei era beznă şi trebuia să apese pe buton ca să aprindă lumina pe scară. Dar acuma era lumină.

Rămase o clipă în uşă, privindu-i binevoitor pe oamenii adunaţi în gang. Erau tineri şi bătrîni, scunzi şi înalţi, blonzi, bruni, şi cărunţi, în haină de ploaie, în veston cenuşiu prost croit şi uzat în coate, în pardesiu negru prea scurt şi purtînd pe cap pălăria neagră cu şnur verde, sau gambeta neagră, sau fetru! cenuşiu cu borurile date-n jos de jur Împrejur, sau şapcă. Erau cam palizi la faţă, cam cenuşii; se uitau cu ochi mari la Şerban Romand. Aşteptau.

După o clipă în care el îi contemplă binevoitor, cîţiva se-ntoarseră şi nu-1 mai priviră. Şerban întrebă pe româneşte:

[1] **Mi-ai închis gura.**

— Arătaţi prost, oameni buni. Ca nişte strigoi. Pe mine mă aşteptaţi?

Unul din oameni mormăi:

— ***Der ist aba bsuffa"...***

Şi-atunci toţi se-ntoarseră şi nu-l mai luară în seamă. Stăteau muţi, în umbra coridorului în care becul prea slab lumina roşiatic. Coridorul era boltit sus (casa fusese clădită prin 1840) ca o boltă de temniţă veche. Şi lumina era de subterană, de pivniţă, de temniţă.

— Nu vor să stea de vorbă... treaba lor, zise tot pe româneşte Şerban Romano şi dădu să intre pe uşa cu geamuri ce se deschidea spre scară.

— Şi aici sînteţi, domnule? întrebă el bine dispus.

Şi aici erau. Stăteau pe treptele scării, pe palierul etajelor, lipiţi de zid, şi aşteptau. Erau cenuşii la faţă, cu priviri pustii. Se uitau indiferenţi, cum urcă el, anevoios, din treaptă-n treaptă. Pensiunea „Wilhelmine" era la etajul doi. Şirul de oameni care aşteptau cu mîinile-n buzunare se încolăcea şi mai sus. Şerban nu ie mai dădu atenţie şi intră.

A doua zi, trezit tîrziu şi cu durere de cap, o întrebă înainte să plece, pe doamna Bergmann, proprietara pensiunii:

— Ce-a fost azi-noapte, Frau Bergmann, cu oamenii aceia pe scară?

Doamna Bergmann tocmai trecea spre odaia ei prin antreul apartamentului, cu mobile confortabile şi tocite, cu fotografii multe şi vechi pe pereţi (golful Napoli, insula Capri, vederi din Alpi), cu un covor cu trandafiri pe jos, şters şi uzat. Se opri cînd îl auzi pe Şerban. Era o femeie căruntă, cu părul strîns, îmbrăcată în rochie cenuşie şi cu ciorapi negri. Faţa îi era smochinită, prea mică, ca a unei maimuţici bătrîne. îl privi cu ochi albaştri, curaţi de tot. Părea că nu înţelege. Şerban o întrebă iar.

— Ah, aceia? Erau candidaţi la postul de lucrător pentru care a dat un anunţ dentistul de la etajul patru.

— Atîţia lucrători dentişti?

Doamna Bergmann rîse blînd şi fără putere:

' **Beat e ăsta! (în dialect bavarez).**

— Nu sînt lucrători... sînt fel de fel de oameni... şomeri... oameni de familie bună, domnule Romano...

— Dar de ce la ora aceea? Noaptea?

— Anunţul din gazeta de ieri spunea „între 8 şi 9 dimineaţa".

— Dar eu m-am întors pe la două, trei cel tîrziu!

— Ce vrei, domnule Roman6... dacă n-au de lucru oamenii...

Şerban rămase cu ochii mari la ea. Bătrîna spuse:

— Viaţa e grea... şi acuma e bine... în 1918 blocada engleză - dumneata n-ai trăit-o... Noi eram oameni cu situaţie bună, nu muncitori sau mici funcţionari... şi totuşi aveam o felie de pîine neagră pe zi; asta era tot. Eu ajunsesem la treizeci şi cinci de kilograme, şi tocmai îmi murise băiatul pe front, în Flandra... Pe urmă a venit inflaţia, ***die Millionenzeit,*** soţul meu s-a ruinat şi s-a sinucis şi a trebuit să deschid o pensiune... Sigur, e o ocazie plăcută să cunoşti persoane interesante, străini - adăugă ea, de frică să nu-şi supere locatarul - dar viaţa e grea... foarte grea.

Suspină, gînditoare:

— Poate că Hitler acela, ***der Hitler vielleicht...*** El tot promite că va da de lucru la toată lumea... Vezi, noi germanii sîntem oameni muncitori; dar cînd vrei să munceşti şi n-ai unde?

— Dar Hitler... începu Şerban Romano. Voia să spuie: „Dar n-are nici un fel de program economic! Nu scrie nicăieri. Sînt oameni care nu ştiu să gîndească!" îşi zise însă că doamna Bergmann nu caută criteriul logicii în promisiunile lui Adolf Hitler şi ale partidului naţional-socialist

Bătrîna repetă, gînditoare:

— ***Ja,ja, der Hitler wird, vielleicht'...***

Şi se depănă, umblînd mărunt, ca un şoricel bătrîn şi cenuşiu, care n-a prea mîncat pe săturate în viaţa lui.

Peste cîteva zile, Şerban Romand umbla pe marea şi monumentala Ludwigstrasse, cînd deodată îşi dădu seama că mulţimea devine mai densă şi că toţi oamenii merg în aceeaşi direcţie, ca atraşi de un magnet. Mergeau repede şi mecanic, tot mai repede. Nici nu ştiu cum i se transformă şi lui mersul şi cum începu să se grăbească şi el, pînă deodată se opri, căci nu se mai putea înainta. Mulţimea se îngră-

' **Da, da, poate că HiUer o să...**

mădise pe trotuar. Se vedeau spinările unor tineri vlăjgani în uniforme negre, cu chipie negre, care răcneau ceva, veseli şi furioşi, ţinîndu-se de braţe ca să stăvilească mulţimea. Prin faţa lui trecu un grup de alţi tineri blonzi în uniforme negre şi în uniforme cafenii, tot cu chipie, cu centuri şi curele diagonale, şi între ei, în mijlocul unui semicerc de găligani frumoşi, trandafirii şi blonzi, care zbierau sălbatic cu ochii ieşiţi din cap, un om căruia-i curgea sînge din nas şi din gura strivită. Părul îi era răvăşit şi-i cădea peste faţă, cravata-i era desfăcută, gulerul îi era smuls şi tras spre umăr, iar vlăjganii în uniforme îl ţineau de mîini şi-1 duceau cu ei foarte repede, aproape în pas alergător, răcnind duşmănos la el, de-a valma, cu glasuri brutale, răguşite. Omul se uita înainte, în gol, şi avea aerul că se grăbeşte şi el, iute-iute, împreună cu cei ce-l trăgeau înainte; se grăbea însă ca o păpuşă fără voinţă, ca sub stăpînirea unei oboseli. Asta era cel mai înspăimîntător: părea că e de acord cu ei, că se grăbeşte, că tot grupul, ei şi el, se grăbeşte ca o singură fiinţă, către o destinaţie, către o faptă. Privitorii începură să urle:

—***Haut ihn zsamm den Saujud!***[1]

Şerban se uita fascinat la graba aceea ciudată. Lîngă el un bărbat cu ochi albaştri, reci ca gheaţa, spuse tăios, feroce:

— ***So'srecht!***[2]

Alţii, dimprejurul lor, se uitară pe furiş la cel ce vorbise şi tăcură, ferindu-şi privirea de a lui; apoi se depărtară fără să spuie nimic. Şerban întrebă ce făcuse evreul. Nimeni nu ştia. Se depărta, tulburat, în vreme ce mulţimea se risipea încet. Şerban nu-şi veni în fire multă vreme. I se părea că ***el*** a făcut ceva urît, ruşinos; nu-i venea să se uite în ochii nimănui. Avea un simţămînt de murdărie, de păcat. Omul acela dus de braţe, repede-repede, nu se ştia încotro, era el. Dacă lucrurile stăteau aşa, puteau să-1 ducă şi pe el, Şerban Romano, tot aşa, iute-iute, unde? Iar oamenii care-1 duceau - şi el poate că era în stare să ducă un om aşa, către un loc necunoscut, ca să-i facă un lucru necunoscut, dar îngrozitor... Cel mai groaznic şi scîrbos lucru era fascinaţia, atracţia tulbure şi bolnavă către ambele roluri. Cum închidea ochii, simţea că-i are împrejur şi că-1 duc de mîini urlînd la el,

[1] **1**-ăceţi-l praf pe porcul de jidan! (dialect bavarez).

[2] Aşa-i trebuie!

sau că el ţine de mînă un om şi-1 trage fără milă, vociferînd la el cu ură. Se cutremura: nu, nu putea asista la asta! Nenorocită ţară, nefericiţi oameni cu sărăcia lor şi spaima şomajului şi crizei şi cu izbucnirile acestea de nebunie colectivă pe stradă, şi cu indivizi care aprobau cu glas de fost ofiţer prusian, şi cu ceilalţi care tăceau, plecau ochii şi se topeau prin mulţime... nu, nu putea asista la aşa ceva. Din ziua aceea nu se mai duse la seminarul lui Herbstblom. N-avea cu cine vorbi despre ce văzuse. într-o dimineaţă îi povesti bătrînului Van Knapen, maestrul lui de scrimă. Acesta, cu o figură trandafirie, mustaţă, sprîncene groase negre şi plete de artist aproape albe, avea ceva de italian, de director de circ, de artist boem. Vorbea româneşte:

— ***Siguro, siguro che*** e o mizerie. Mare dezastru, draga domnule Romano. Germania e o ţară ***infelice!*** Ah, România! Dac-aş putea merge în România! Ce ţară! Ce paradis! Tatăl meu a ***costruito*** circul Sidoli, eu eram ***tiner...*** ce ***felicitate!*** Ce pace!

— Cînd era asta, ***lieber Meister?***

— În 1907! România ***cosi felice! Fericitate!*** Românii, aşa simpatici! Merg pe stradă. Doi domni. Al treilea domn salută şi merge mai departe. Aud primul domn: „Cine e, monşer? - „Dă-1 în p... m..., că nu ştiu!" He-he! Alta. „L-am prins, monşer, l-am bătut, ***ma ora, che fare?*** L-am băgat în p... m...!" Ce oameni admirabili! Admirabilă ţară, domnule Romano. Dar în 1907, toată Europa! Mergeam în Italia, fără ***passeport,*** cu cîţiva napoleoni de aur în buzunar. Gata! ***Schluss! Vorbei!*** Luaţi floreta. ***En garde!***

Şerban nu se simţea mai bine nici după asemenea convorbiri cu bătrînul fiu al constructorului circului Sidoli. în zilele acelea îşi petrecea vremea la berărie cu prietenii săi Brederode şi Ulrich, care, ca oameni de familie bună, îl dispreţuiau pe Adolf Hitler şi găseau că nu e elegant, ci ordinar să baţi evreii pe stradă. Dar, într-o zi, Ulrich spuse:

— Şi, la urma urmei, sînt şi evrei de treabă. Uite, Horsti Frank are o bunică evreică, şi deşi e cam negru, este aproape ca unul de-ai noştri...

După acest acces de indulgenţă al lui Ulrich, Şerban Romand nu se mai duse nici la „Hopfenperle".

Apoi, într-o zi cu cer sur şi căldură apăsătoare, cînd nu putuse sta mai mult de o jumătate de oră la bibliotecă în faţa ***Carnetelor*** lui

Leonardo da Vinci, ieşi pe stradă şi nu mai putu face nici un pas, de înghesuială. Strivit între trupuri, aşteptă în murmurul îndepărtat şi înăbuşit al mulţimii. De unde venea zgomotul, căci doar nimeni nu vorbea? întindeau toţi gîtul şi încercau să vadă peste chipiele negre ale tinerilor din cordonul de pază. Un bătrîn cu pantaloni scurţi de piele şi cu ochelari îşi ridicase pe umeri copilaşul cu zulufi blonzi, la un pas de Şerban. Deodată crescu dinspre Leopoldstrasse un vuiet gigantic de glasuri, care se umflă peste ce pot răbda nervii omeneşti, şi Şerban se trezi între zeci de mîini întinse, şi că urechile-i tiuie, asurzite, şi că omul cu pantaloni scurţi şi-a ridicat copilul în sus, cu amîndouă braţele, ca pe un dar, şi urlă ceva, desfigurat de un entuziasm care semăna a furie. Şerban zări printre mîiniie ridicate cum trece Adolf Hider, în picioare lîngă şofer, în haină de ploaie şi cu capul gol. I se păru de o urîţenie stupidă şi revoltătoare pentru un om care e divinizat astfel de aderenţii săi, dar maşina trecu mai departe şi nu se mai văzu nimic. Mulţimea se risipi încet de tot, anevoie, cu mahmureala cenuşie de după un meci de fotbal.

în zilele de toamnă, cînd fdhnul bătea uscat, aţîţător pentru nervi, Şerban Romano îşi petrecea vremea aproape numai în bibliotecă; dar marile tomuri in-folio ale ***Carnetelor*** lui Leonardo nu-i mai dădeau nici o satisfacţie. Leonardo reuşise; dar nu avea o reţetă care să poată fi aplicată fără efort; trebuia cuprins teritoriul imens al ştiinţelor şi integrat într-o formulă sau un sistem de formule care rămînea de descoperit. Cu creierii fierbînd şi cu o curioasă nemulţumire în suflet - de parcă ştia ceva dar nu voia să-şi mărturisească lucrul acela, prea neplăcut, prea dureros - se ducea la seminar şi şedea în bancă posac şi tăcut. Heinz von Brederode susţinea lucrarea de seminar despre „Concepţia Abisului la Iacob Bohme", Harnischfeger, albinosul, critica dintr-un punct de vedere estetic şi logic imanentist, iar deasupra lor trona Herbstblom, încîntat, cu ochii mari şi bulbucaţi clipind de satisfacţie în faţa acrobaţiilor intelectuale ale studenţilor. Un grup de fete în costume tiroleze şi de flăcăi blonzi tunşi scurt pe tîmple şi la ceafă se amestecau în discuţie numai cînd Herbstblom îi forţa prin întrebări adresate nominal cîte cuiva. Era grupul copiilor de oameni modeşti, sortiţi să fie profesori dc gimnaziu şi să moară în cel mai bun caz directori de şcoală, pe cînd Brederode, bogat şi dc familie

bună, şi Harnischfeger, deosebit de ascuţit la minte, aveau şanse la o carieră academică.

Şi tocmai din grupul acesta semianonim al tăcuţilor izbucni furtuna, întîmplarea făcu s-o dezlănţuie Şerban.

Afară era o după-amiază sură, uscată, caldă, obositoare; zidurile caselor şi acoperişurile erau cenuşii, cerul era cenuşiu, aerul îmbîcsit din sala de seminar făcea să pară cenuşii feţele studenţilor aşezaţi în bănci. Harnischfeger, care ţinuse un referat despre „logistica neopozitivistă, relaţiile ei cu mistica, delimitările lor reciproce", se aşeză rostind cuvintele:

— ...Şi în concluzie, sistemul lui Bohme nu oferă priză ***(bictet keine Blosse)*** cercetării logice; e un sistem închis, exterior şi eterogen logisticii şi deci perfect valabil... în sine.

Şi se apleacă jos de tot, ca să se uite de la o distanţă de zece centimetri, Ia ce-şi notase în caiet. Şerban Romano, iritat de fohn şi de propria-i nemulţumire dureroasă care începuse să se învechească, asemenea unei boli cronice, întrebă cu glas tare:

— Relaţia sistemului cu realitatea, adică adevărul, nu ne interesează?

— Ce este realitatea? întrebă albinosul cu un glas voit modest, ca să scoată şi mai mult în evidenţă ironia superioară a întrebării.

Iar Heinz zîmbi, ca un mînuitor al floretei care se simte în siguranţă îndărătul propriilor sale parade, şi ripostă:

— Ce este adevărul? întrebă el pe un glas şi mai subţirel, şi mai şters.

Atunci se produse o mare surpriză. Din „băncile tăcuţilor", cum li se spunea, se ridică un flăcău în nişte haine cam mici pentru ciolanele-i groase; avea nişte mîini mari şi roşii, un cap pătrat, cu ochi albaştri, curaţi, şi obraji trandafirii de om sănătos; era tuns scurt de tot, de-i rămăsese numai un fel de abur auriu pe tîmple şi pe ceafa roşie; un ciuf blond pe ţeastă îi cădea pe frunte ca un colţ de aur. Băiatul acesta pătrat şi sănătos spuse cu o simplitate cam greoaie, din care însâ răbufnea un dispreţ batjocoritor:

— Adevărul este reflectarea ***(die Nachbildung)*** realităţii în gîndirea noastră... reflectarea verificată prin practică... iar realitatea este materia infinită în spaţiu şi timp, cuprinzînd un număr infinit de fapte care pot fi cunoscute... ***toate.***

Herbstblom rămase mut, cu ochii la el, apoi întrebă rece:

— De ce aduci aceste lucruri în discuţie?

— Fiindcă mi s-a părut că colegii noştri, ***unsere Kommilitonen,*** nu ştiu ce e adevărul şi realitatea, răspunse cellalt cu o naivitate greoaie, dar prefăcută, care ascundea ironia celui care se simte mai tare.

Dar tocmai asta îl enervă pe Herbstblom: un student mai sigur pe ideile sale decît profesorul? Asta era intolerabil!

— Dumneata eşti un dogmatician: ***Sie sind Dogmatiker...*** un om al credinţei oarbe, ***ein Glaubensmensch...*** zise el silindu-se să fie muşcător.

— într-un seminar Bdhme, termenul „dogmatism" capătă o savoare filosofică cu totul specială: e doar cuvinţelul scump idealiştilor şi agnosticilor şi pe care ei îl aruncă împotriva materialiştilor, zise flăcăul cel blond cu mîneci prea scurte, din care ieşeau mîinile groase şi mari şi roşii; cobcrîse puţin pleoapele, de parcă recita un text.

— Dumneata eşti marxist? întrebă Herbstblom, cu un aer fin şi abil.

Flăcăul cu hainele prea mici zise, zîmbind şi uitîndu-se la cei dimprejurul său:

— E un titlu de cinste pe care mă străduiesc să-1 merit... Cred că materialismul dialectic şi istoric e filosofia care rezolvă principalele probleme ale epocii.

Albinosul zîmbea superior şi ironic, cu aerul de-a fi mirosit ceva putred; Heinz înălţa din umeri, încercînd să se arate batjocoritor, dar se vedea că prezenţa unui marxist îi dădea o stare neplăcută de enervare, îndeobşte, în tot seminarul, în atmosfera cenuşie a după-amiezii bîntuite de fOhn, se lăsase o tăcere apăsătoare şi încordată, în care răsună tropăitul aprobator al cîtorva perechi de pantofi grei, cu talpa groasă. Herbstblom, Heinz şi albinosul tresăriră, se uitară unul la altul, apoi la ceilalţi tineri din seminar; dar nu se putea şti cine aplaudase *more academico monacense*\ Fetele blonde sau pistruiate, naive sau frustrate, băieţii blonzi şi rumeni sau bruni şi ciolănoşi, cu ochii cenuşii, se uitau cu un aer nevinovat la catedră şi la băncile în care şedeau cei doi copii minune ai seminarului. Herbstblom simţi că tnomentul e delicat şi încercă să-1 salveze mereu cu afectarea superiorităţii scîrbite şi zeflemiste:

[1] După obiceiul universităţii din Miinchen.

— Dacă domnul e marxist... asta nu ne priveşte pe noi; aici e un seminar de filosofie; să revenim la tema discuţiei...

— Tema discuţiei era „adevărul şi realitatea, dacă există şi în ce constau", zise rînjind flăcăul cu ciuf auriu şi cu obraji rotunzi, roşii.

Herbstblom păli şi răspunse răstit:

— Herr Wegener! Tema seminarului o dau eu, dacă-mi permiţi! E vorba de „relaţiile dintre logistică şi mistică şi delimitările lor reciproce"!

Wegener întoarse capul spre perete, cu un rîs mut şi neprietenos. De aici încolo, seminarul decurse într-o atmosferă neplăcută şi toată lumea se bucură că ora a încetat; dar la urmă, Heinz von Brederode şi albinosul se uitară cu uimire pe urmele lui Şerban Romand, care ieşea din cenuşia, sumbra şi trista sală de seminar ţinîndu-1 de braţ pe Wegener şi vorbindu-i insistent. Apoi dădură din umeri: balcanicii ăştia sînt atît de ciudaţi!

Nu din ciudăţenie îl luase de braţ Şerban Romano pe căpăţînosul, îndrăzneţul şi inteligentul Wegener, ci dintr-o cumplită îngrijorare a fiinţei sale celei mai adînci. Simţea că pierde pămîntui de sub picioare şi se agăţa de omul acesta pe care-1 simţea ferm.

Caspar Wegener era fecior de maistru strungar la uzinele ***„JR.heinmetall",*** care fabricau motoare şi maşini grele la marginea oraşului semiitalienesc al prinţilor-electori. Bătrînul voia să facă din fiu-său *sinen* ***Intelligenten,*** un intelectual; dar îl ţinea cu mare greutate la universitate, unde Caspar învăţase ştiinţele fizico-matematice, filosofia şi economia politică fiindu-i obiectele secundare de studiu. Şerban Romand îl pofti la el, la pensiunea Bergmann, şi-1 văzu cu oarecare tulburare cum taie cartofi cu cuţitul în farfurie. Dar Caspar Wegener, netulburat, ţinînd necioplit cuţitul şi tăind mai departe cartofi cu el, ridica ochii albaştri şi-1 privea ferm, explicîndu-i:

— Ce spui tu despre organizarea cunoaşterii omeneşti, miroase a metafizică... în sensul pe care-1 dau marxiştii cuvîntului metafizică... adică o construcţie de idei statică, ruptă de mişcarea dialectică a realităţii. Ce vrei să faci? O enciclopedie? Desigur că nu. Dar cum vrei să prinzi dezvoltarea permanentă a ştiinţelor, mişcarea înainte a cunoaşterii, printr-un corp de doctrină fix? Ştiinţa trebuie să fie în

continuă dezvoltare, revizuire critică, lărgire sistematică - şi atunci? Cum vrei să strîngi într-un corset de fier dezvoltarea asta măreaţă - *clicsc gewaltige Entwicklung?Nu* poţi decît să încerci s-o opreşti... şi ce va rămîne oprit pe loc va fi sistemul tău...

Coborî ochii albaştri şi nevinovaţi şi începu să-şi mănînce cartofii. Apoi se opri.

— Ai spus că eşti în căutarea a ceva ferm. Ferm, adică fix? *(Fest, das heisst stan?)* Aşa ceva nu există în realitate. Ferm, în sensul de unealtă de încredere, există: metoda dialectică marxistă şi materialismul istoric...

Wegener stătu cîteva clipe cu furculiţa într-o mînă şi cu cuţitul în cealaltă, ridicate combativ în aer, şi se uită cu ochii săi limpezi şi bulbucaţi ca ai unui copil mare, drept în ochii lui Şerban.

— Nu observi că acum, în veacul al douăzecilea, se petrece un fenomen social şi cultural care poate că nu-şi are pereche în istoria lumii? Nu-ţi vorbesc de latura cea mai importantă a lui, mişcarea muncitorească revoluţionară, ci de latura care ne priveşte pe noi, *Akademikcr,* universitarii: şi anume, că există o învăţătură care nu numai că integrează (prin metoda dialectică) toate ştiinţele; dar că le integrează acestora şi etica şi estetica, şi că spre deosebire de marile sisteme ale idealismului german, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, această învăţătură devine izvorul activităţii practice a nenumăraţi intelectuali revoluţionari. Cînd s-a mai întîmplat asta? Au existat momente asemănătoare, poate. în perioada clasică grecească, mişcarea pitagoricienilor: Archytas, tiranul din Tarent, prietenul şi corespondentul lui Platon, îşi derivă activitatea politică din doctrina pitagoricienilor. Mai mult decît aceştia, stoicii au fost dascăli ai oamenilor politici: regii Spartei Agis şi Kleomenes, reformatorii, erau elevi ai stoicilor; adu-ţi aminte ce spune Plutarh despre influenţa lui Sphairos Borysthenites, elevul lui Zenon din Kition, asupra lui Kleomenes: „învăţătura stoicilor are, asupra firilor mari şi pătimaşe, ceva primejdios şi care le împinge spre cutezanţă... Sphairos căută să înflăcăreze în Kleomenes iubirea de glorie." Caton din Utica, împăratul Marcus Aurelius sînt cei mai cunoscuţj dintre miile de stoici care au avut în mîini puterea politică. Această mişcare s-a topit în creştinism, care a fost o revoluţie socială şi politică în acelaşi timp cu una ideologică. Poate „filosofii" din veacul al XVIII-iea şi mai ales Rousseau au avut o influenţă asemănătoare asupra acţiunii oamenilor, etice şi politice. Dar nici una din aceste mişcări nu se poate compara cu extinderea universală a marxismului şi cu caracterul său complet, care îmbrăţişează ştiinţele exacte, ştiinţele naturii, ştiinţele sociale^ etica şi estetica. Şi mai ales, fiindcă asta mă interesează mai mult decît toate, etica. Acţiunea practică, cotidiană, atitudinea faţă de toate problemele pe care le pune confruntarea insului cu societatea şi cu istoria, sînt determinate, pentru marxişti, de filosofia lor. Şi astfel, numai astfel, s-au putut întîmplă în secolul nostru fapte care să arate fiinţa omenească ridicată la cele mai înalte potente ale sale. Politicienii stoici, filosofii creştini, reformatorii din Renaştere, luterani sau hughenoţi, revoluţionarii francezi nu sînt decît mici curente faţă de imensul fluviu al oamenilor care, adesea necunoscuţi, risipiţi cu miile şi sutele de mii în toate ţările pămîntului, conduc mişcările revoluţionare în era noastră, era revoluţiilor proletare.

Urmă o tăcere. Mîncau faţă în faţă, la o măsuţă din camera de student a lui Şerban. Şerban turnă vin în pahare. Apoi spuse în silă:

— Da... dar asta implică activitatea revoluţionară...

Caspar Wegener se uită la el pe sub sprincene şi zise:

— Ai o avere mare?

Această întrebare directă era cu atît mai neplăcută, cu cît avea acrul să lege repulsia teoretică a lui Şerban de situaţia sa financiară, şi nu i se putea răspunde simplu şi tăios cu un argument clar, care să mite că între una şi cealaltă nu există legătură. Şi... nu exista oare o legătură?

Dar Şerban Romano goni gîndul acesta, schimbă vorba. Numai că feciorul maistrului de la *„Rhdnmetal!"* se agăţase cu încăpăţânare de o idee.

— Pentru un gînditor. situaţia sa în relaţiile de producţie poate să nu fie determinanta; gândirea îl poate rupe din prejudecăţile de clasă.

Şi-i zîmbi încurajator lui Şerban.

Dar acesta întoarse ochii şi se duse să mai ia nişte vin.

Nu se putea împăca nici cu Caspar Wegener. Omul i-ar fi plăcut: era curajos, inteligent, blajin în împrejurările mărunte ale vieţii, şi ştia enorm de multe lucruri, asupra cărora gîndise mult, din ştiinţele fizico-matematice. Dar pe Şerban îl speria consecvenţa necruţătoare a marxismului. Dacă-i acceptai epistemologia, sau, cum spuneau marxiştii, gooseoiogia, trebuia să mergi pînă la capăt, să accepţi teoria

societății, morala, teoria și tactica revoluționară. „Mie-mi trebuie filosofie, nu luptă politică!" își spunea Șerban, cu simțămîntul neplăcut (mai ales pentru un om care tinde să gîndească clar) că nu-și spune tot.

Ultima lor întîlnire avu loc într-o seară, tîrziu, în seminarul de filosofie, unde nu mai era nimeni. Plecară împreună, ușa cu dispozitiv automat se închise în urma lor și străbătură lungile coridoare răsunătoare și singuratice pardosite cu mozaic de marmură. Se opriră o clipă în fața scării celei mari, unde o copie de bronz a ***Lăncierului*** lui Polyclet veghea cu lancea pe umărul musculos, lîngă o placă de marmură pe care erau înșirate numele tuturor studenților și dascălilor acelei universități căzuți în război - din 1914 pînă în 1918 - și erau multe nume. Cupola sălii centrale plutea undeva sus, deasupra capetelor lor, într-un hău de umbră vînătă. în fața lor cobora scara, ca o cascadă de piatră, tot spre umbră. Porniră încet, de parcă ar fi coborît în gol. Nu vorbeau; Șerban n-avea ce să spună, iar Wegener devenise din ce în ce mai taciturn în zilele din urmă. Cum umblau ei pe coridorul luminat doar din loc în loc de lămpi de perete, Wegener spuse deodată, fără legătură cu nimic:

— Ca să fii un om adevărat, ein ***echter Kerl.*** în vremea asta, nu poți să fii decît comunist, să te identifici cu sensul istoriei. Orice altceva este numai viață pe jumătate. ***Alles andere ist Halbleben.***

Șerban tuși încurcat, stingherit, nemulțumit și nu spuse nimic. Ieșiră. Caspar Wegener se opri pe trotuar și se-ntoarse spre Șerban. Se vedea că e tulburat, că vrea să-i spună ceva însemnat și grav, poate neplăcut, poate dureros. Dar nu avu vreme. Un grup de tineri, care umbla încet pe trotuar în fața porții, se opri, și unul zise:

— Uite-1. ***Da ist er.***

Deodată Șerban se trezi înconjurat de cîțiva găligani cu impermeabile de cauciuc negre și cu pălărie cu borurile trase în jos. II recunoscu într-o clipă pe Ulrich, aristocraticul prieten al lui Heinz Brederode. împrejur, trecătorii mergeau înainte, fără să observe nimic, fără să se oprească; automobilele alunecau pe lîngă ei; trecură două camioane pline cu oameni. își dădea seama de toate astea ca în vis; ce voiau tinerii ăștia?

N-aveau nimic cu el. Unul făcu un pas înainte și-1 întrebă pe Caspar Wegener cu un ton de răutate glacială, de ferocitate rece, care-1 făcu pe Șerban să se cutremure:

— ***Na, sag. Du: wie ist es mit der Revolution?***[1]

Caspar Wegener, în hăinuța prea scurtă, cu mîneci prea scurte, cu capul mare, rumen în obraji și cu ochi albaștri strălucitori sub ciuful blond, era spătos, cu umeri grei, și stătea cu mîinile puțin depărtate de corp. Răspunse calm, fără să ridice glasul, dar foarte ferm:

— ***Ganz gut ist es mit der Revolution!***[2]

— ***Du Schweinehund, dreckiger***\ gemu cellalt, întinzîndu-i din răsputeri un pumn în obraz.

Wegener se lăsă într-o parte, ferindu-se, și-1 lovi în piept pe cellalt, făcîndu-1 să se clatine sub izbitura care bufni surd. Ulrich scoase din buzunar un baston de cauciuc și răcni înfundat:

—***Haut ihn zusammen!***[4]

într-o clipă se zăriră mai multe brațe întinse cu bastoane de cauciuc în pumni și se auziră izbituri în plin, în carne. Era un morman de oameni pe Wegener.

Șerban Romano fusese îmbrîncit cît colo, cu un cot în stomac, și stătea și se uita, înmărmurit. „Sări, nu-1 lăsa!" răcni cineva pe românește (nu era nimeni; i se păruse), dar o inerție ciudată îl opri. Se dădu un pas îndărăt. Nu voia asta. Voia să sară să-1 apere. Dar nu sări. Se mai dădu un pas îndărăt, apoi se întoarse și începu să se îndepărteze repede, fără să se gîndească. îndărăt auzea strigăte, tropăit de pași, și deodată Caspar trecu pe lîngă el ca fulgerul, cu o dîră lată de sînge pe tîmplă, pe obraz, pe gît. în lumina felinarelor, sîngele părea negru; numai o dată sclipi rubiniu, dar în secunda următoare Wegener era departe. Alt tropot: agresorii trecură și ei pe lîngă Șerban, gîfiind și înjurînd în dialect bavarez. Unul din camioanele pline de oameni - poate nu era unul din cele care trecuseră, ci altul - se opri lîngă trotuar, și oameni - siluete negre, nedeslușite în noapte - săriră jos pe trotuar. Intr-o clipită se făcu un ghem de trupuri din care izbucniră

[1] **Ei, spune, cum e cu revoluția?**

[2] E **foarte bine cu revoluția!**

[3] **Porc de cline, împuțit.**

[4] **Faceți-1 praf!**

îndată şi trecură pe lîngă el, alergînd de data asm îndărăt, fără pălării, şi unul cu impermeabilul sfişiat, agresorii lui Wegener - nu toţi, căci ghemul de oameni se frămînta mereu pe trotuar. Săriră în galop după fugari nişte bărbaţi cu hainele întunecate, şepcile de piele şi bocancii grei ai muncitorului de la *„BMW"* sau *„Rheinmetall":* voiau să-i prindă pe bătăuşi şi înjurau rîzînd furioşi.

Şerban şovăi, apoi se întoarse şi coti după primul colţ, repede, de parcă şi el ar fi fost urmărit. „Asta e. în fond n-am nimic comun cu el..." îşi zise Şerban. „Era singur contra şapte-opt", îi spusese cineva dinăuntru, şi la asta nu mai avu ce răspunde, ci goni mai departe pe străzi, ca un bezmetic, bolnav de ruşine.

Nu, nu mai putea sta aici. Trebuia să fugă, să fugă, să uite, să şteargă...

A doua zi, îşi făcea bagajele. Avea bilet pentru aceeaşi noapte. împacheta ultimele lucruri cînd doamna Bergmann bătu la uşă şi-i spuse că-1 caută un domn. Şi pînă să apuce Şerban să întrebe cine e, Niţă Ghiţă îşi făcu loc pe lîngă bătrîna şi intră fără un cuvînt. Şerban, fără veston, în genunchi lîngă un geamantan deschis, îl privi cu uimire. Niţă Ghiţă era mai slab şi mai pămîntiu ca de obicei, cu ochi şi mai duşi în fundul capului. Se aşeză la masă şi se uită peste umăr la doamna Bergmann, aşa de mohorît şi de brutal, încît bătrîna dispăru, închizînd cu grijă uşa.

— Pleci? întrebă Niţă Ghiţă.

— Da, plec.

Urmă o tăcere. Şerban strîngea curelele valizei. Niţă Ghiţă începu să tuşească anevoie, o tuse uscată, enervată. Apoi se aplecă peste masă, cu coatele pe ea, şi se uită la Şerban:

— Dacă pleci în Apus, rămîi acolo?

— Nu plec în Apus; mă întorc la Bucureşti, zise rece Şerban Roman6.

Niţă Ghiţă se uită lung la el şi zîmbi. Ochii negri şi lucioşi îi erau greu de suportat, iar zîmbetul stingherit de om care nu ştie să rîdă îi făcu rău lui Şerban.

— Acolo ai să găseşti pe Fănică Niculescu. Să te duci la el, zise Niţă Ghiţă. Să stii că nu sînt supărat pe dumneata. Eşti tînăr şi îl cauţi pe Dumnezeu. îl vei găsi, la *noi,* printre *noi.*

— Domnule Ghiţă, nu mai vorbi aşa, că-mi faci oroare! zise Şerban şi se ridică din genunchi să ia alt geamantan de pe dulap.

— Printre noi vei găsi o trăire autentică, o etică nouă, etica sacrifiimini şi-a eroismului, o etică românească fundamentată pe o metafizică românească. Du-te şi vorbeşte, cu profesorul!

Spunea „rromânească", ca într-o pagină de Caragiale. Dar Niţă (ihiţă îi ignora şi-1 dispreţuia pe Caragiale, pe care-1 socotea „străin de neam" şi a cărui zeflemea îi producea o stare de nesiguranţă şi de iritare nervoasă.

— Dar ce legătură are profesorul cu dumneavoastră? întrebă Şerban.

— Du-te şi vorbeşte cu el! El îţi va da răspuns la ceea ce cauţi! zise Niţă Ghiţă cu o convingere, o tărie, o atît de evidentă sinceritate, încît Şerban Romano rămase o clipă izbit de tonul lui. Se gîndi fulgerător: „Profesorul m-a ascultat, mi-a ridicat obiecţii, a comentat ce spuneam, a comentat ce spuneau alţii, dar n-a spus niciodată *nimica* de la el, nimica *al lui.* Mai rămîneau două adevăruri fundamentale pe care nu mi le-a spus.

Niţă Ghiţă tuşea iar, greu, chinuit. După ce-i trecu accesul, zise:

— Acasă ai să găseşti oameni străluciţi printre noi, filosofi, teologi, sociologi; o să te convingi că neamul nostru va naşte în curînd marele lui adevăr.

— Adevărul nu e o chestiune naţională, oftă Şerban Romand, căruia i se făcuse lehamite. Adevărul e o chestiune universală!

— Nu! Nouă ne trebuie un adevăr al nostru, şi numai al nostru, ţipă Niţă Ghiţă. Religia *noastră,* ortodoxia românească, metafizica *noastră* romăţ. a: ă, statul nostru *românesc,* curăţat de corupţia parlamentară şi •;. j'Ja'i ăsta-i adevărul pe care-1 va naşte în dureri şi cu sînge neamul, în anii ăştia! Aşa cum nemţii şi-1 nasc pe-al lor şi italienii şi l-au născu* pe-al lor!

Şerban care la penultima frază strigase: „E mic adevărul ăsta! Adevărul e pentru toată omenirea, ori nu e!", rămase o clipă tăcut, după ce vorbise Niţă Ghiţă de nemţi. Apoi zise:

— Va să zică... şi la noi? Sînteţi mulţi?

— Sîntem ca aluatul în pîine, zise Niţă Ghiţă. De la an la an, tot mai mulţi. Şi tu ai să fii.

Şerban Romano nu răspunse nimic. îl lăsă să vorbească netulburat. O chemă pe Frau Bergmann ca să-i plătească nota, trimise o fată de serviciu a pensiunii după un taxi. Niţă Ghiţă asista la toate astea. în cele din urmă zise:

— Eşu un ciocoiaş îngîmfat şi ridicol... dar cu te iubesc. Numai că, ia seama, dacă nu vei fi demn de iubirea mea, ai să mori.

— De ce să mor? întrebă Şerban Romano.

— De mîna mea ai să mori! De pistol sau de cuțit! Noi sîntem oameni de consecvență absolută. Ori meriți să te iubim, ori meriți să te urîm. Nu cunoaştem sentimente lîncede, mediocre... Fii demn de dragostea noastră.

Şerban, cu mîna pe clanță, simțea că-i vine rău. O greață fizică. Trebuia să plece, lăsîndu-1 acolo pe omul care-i producea acea senzație. Niță Ghiță, fără să se mişte din colțul unde stătea, cu mîinile în buzunare, zise:

— Eşu' plin de bani. Lasă-mi o sută-două de mărci. Nu vezi că crap de foame?

Şerban n-avea şi-1 cuprinse o jenă cumplită la gîndul că Niță Ghiță o să creadă că n-a vrut să-i dea. începu să se scuze, să explice. Niță Ghiță zîmbi amar:

— Poate că nu minți... Nu face nimic... Dacă mor eu, o să fie alții zece în loc... N-ai să scapi de alegere! Să nu crezi că poți fugi!

Şerban telefona după un taxi, îmbrăcă valizele şi plecă pe scară în jos - pe scara unde nu mai erau şomeri în aşteptare. Sus rămăsese Niță Ghiță care-i spusese: „N-ai să scapi de alegere! Să nu crezi că poți fugi!" Iar jos, undeva în oraş, zăcea în pat, rănit, poate mort, Caspar Wegener, care-i spusese: *„Alles andere ist Halbleben...",* „Să te identifici cu sensul istoriei."

Şoferul îl întrebă a treia oară la care gară vrea să meargă.

— La gara principală! zise Şerban şi recăzu în frămîntarea sa. 11 părăsise pe un om în primejdie. Fugise. „Dar pentru Dumnezeu, n-am nici în clin nici în mînecă cu el!" - „L-ai părăsit, ai fugit, laşule!"

Maşina oprise la întretăierea cu Konigstrasse, pe care se mişca o masă de foc. Oameni cu făclii. Păreau să fie zeci de mii, sute de mii poate, oameni oarecare, în haine oarecare, mai mult ponosite, iar ci mai mult subalimentați, mergeau înainte, cu pancarte, cu steaguri roşii, cu făclii pîlpîitoare, cu un zgomot de cutremur de pămînt. In mijlocul masei, ca nişte insule, camioane pline cu oameni, acoperite de steaguri roşii, se mişcau şi ele încet înainte, purtate de fluviul negru cu spumă de foc. Şerban stătea şi se uita pierdut; uitase de sine, de tot. Şoferul întoarse maşina şi începu să caute o stradă pe unde să ocolească manifestația; dar nu izbuti decît după o oră de drumuri, opriri, ocoluri, noi opriri. Trenul plecase. Şerban şezu în restaurantul gării pînă dimineața şi se urcă în următorul tren spre Viena.

In compartimentul goi, şedea singur. Era cald, vagonul era supraîncălzit. Lui Şerban Romano îi curgea sudoarea de pe tîmple. Aprindea o țigară de foi după alta şi simțea cum se îmbîcseşte de tutun, cum i se îneacă respirația. Se întreba, uitîndu-se în gol pe fereastră: „De ce nu l-am ajutat? De ce n-am sărit să-1 apăr pe Wegener? Sînt un laş? Trebuia să sar. El era singur. Trebuia să-1 apăr. Sînt un laş? Mă ştiam om de onoare. Nu, sînt fricos. Sînt laş!".

„Il y a peu de lâches qui connaissent toute leur lâchete"'. îşi strînse haina pe el. îi era frig. Avea picioarele reci, mîinile reci, se simțea îmbîcsit, otrăvit, bolnav. Tutunul, fără îndoială. Tac-tac, tac-tac, tac-tac... „Sînt un laş? Sînt laş?"

IV

După ultima întîlnire cu Niță Ghiță, Şerban Romano nu mai putu pleca spre o patrie idilică, asemănătoare cu după-amiaza aurie, caldă, plină de mîngîietoare şi blîndă dulceață, cînd se dusese la profesorul Niculescu. Acolo, în împrejurări necunoscute, în întunericul anonimității, prietenii şi oamenii lui Niță Ghiță pregăteau, după priceperea şi felul lor, „marele adevăr românesc", despre care nu ştia cum va fi, dar presimțea cu inima strinsă că nu va fi nici rațional, nici universal. Iar dincoace, oamenii cumsecade, galeriile pline cu tablouri de maeştri, vechile şi fastuoasele biserici şi palate baroce şi copiile monumentelor din Italia ce-ți răsăreau ia toate răspîntiile sub un cer primăvăratic, îi erau stricate şi întunecate, erau doar un decor în care se juca o dramă cenuşie şi la care te apuca de la primele scene o spaimă nelămurită. Şi erau decorul laşității lui - de o clipă, dar într-o clipă se poate foarte bine pierde onoarea.

Astfel că nici cîmpiile cu grîne ale Ungariei, nici Carpații văzuți pe fereastra vagonului nu-1 făcură să se bucure că se-ntoarce în țară. în

' Sînt puțini laşi care îşi dau seama de întreaga lor laşitate.

Bucureşti stătu retras, fără să se ducă pe la profesor, ci închis în casă şi citind ultimele lucrări (foarte puţine) care încercau să integreze într-o sinteză unică materialul stufos şi uriaş al ştiinţelor matematice, aşa cum sînt ele în veacul nostru. Dar nu mai avea atîta curaj. Din cînd în cînd, cu capul fierbînd, cu ochii obosiţi, ieşea din casă împins de o tainică nelinişte, şi începea să se plimbe în neştire pe străzi. Se întâlnea uneori cu vreun cunoscut şi făcea tot ce putea ca să evite orice oprire, orice discuţie, orice apropiere. Scrise în vremea acea un studiu care apăru într-o revistă de filosofie la Halle, ***Noul scepticism în gîndirea contemporană,*** şi lucrarea se bucură de recenzii favorabile în Germania ca şi la Bucureşti.

într-o zi de la sfârşitul verii, Şerban Romand, într-un costum de şantung cenuşiu foarte deschis, aproape alb şi cu o cravată-fluture albastru pal cu picăţele albe, se plimba cu mîiniie la spate pe stradă, dar faţa morocănoasă, sprâncenele încruntate, privirea concentrată îi erau în mare nepotrivire cu îmbrăcămintea. Umbla gîndindu-se încordat şi ameninţat de tristeţe şi de acea spaimă nedesluşită care-l pîndea de la sfârşitul verii.

în clipa cînd zicea: „Nu se poate! Trebuie să găsesc o soluţie! Nu pot crede că n-am să descopăr ceea ce caut, e imposibil să mă dau bătut", şi cînd din pricina vioiciunii dezbaterii sale lăuntrice se vedea pe el deodată hotărîre şi curaj, doamna Valentina Scarlat apăru de după primul colţ şi veni spre el. Era palidă, arăta prost, nu era îmbrăcată deosebit de bine. Umbla cu un aer morocănos şi rece. Cînd se uită la el şi-l recunoscu de la zece paşi, făcu ochii mari, deschise gura şi se opri. Apoi se lumină la faţă şi-l primi zîmbind şi cu braţele deschise, într-o mişcare de care nu-şi da seama că e exagerat şi nepotrivit de călduroasă faţă de un om pe care l-ai văzut numai o dată în viaţă, vreme de două ceasuri. Şerban se înclină politicos şi rîse cam stânjenit, amintindu-şi în ce hal era atunci. Dar doamna Scarlat se oprise, îl întreba ce mai face, când s-a întors în ţară, de ce nu-l vede nimeni nicăieri, ce face acuma, dacă are vreun scop anumit sau vreo obligaţie în clipa asta, şi încheie prin a-i lua braţul.

— Plimbă-mă, te rog, la Şosea, fiindcă sînt obosită şi pesimistă, iar dumneata ai atâta viaţă, atîta curaj, atâta încredere în viitor... Eşti foarte deosebit de oamenii cu care am eu de-a face de obicei... Ştii?

Şi se uită la el de jos ân sus, cu admiraţie şi într-un fel pierdut, cu ochii ei străvezii care aveau o căutătură atît de directă, de parcă stabileau o intimitate, un contact mai apropiat decît lăsau să se înţeleagă cuvintele.

Se plimbară pînă departe pe sub teii Şoselei Kiseleff. Apoi (se înserase de-a binelea), doamna Scarlat dădu deodată din cap şi spuse:

— Să-i ia naiba pe toţi! Hai să mîncăm aici!

Treceau pe lângă „Chateaubriand", unul din restaurantele elegante dc la Şosea. Doamna Scarlat rîse la Şerban:

— Dar promite-mi că nu bei prea mult.

Era atât de încântată de el, se vedea că-i făcuse o asemenea impresie de tinereţe, de voioşie, de spirit, de fantezie, încît Şerban Romand, care pînă mai adineauri era cu inima strînsă de presimţirea întunecată a unei lumi pe care n-o va putea învinge uşor, a unei încercări mari care s-ar putea să dea greş, totuşi primi să-şi joace rolul.

Peste un ceas, ameţiţi amândoi, simţeau că se cunosc dintotdeauna.

— Ce-ai făcut până acuma? Unde erai? De ce nu ne-am cunoscut mai demult? îi spunea râzând Valentina Scarlat.

Pe urmă îi vorbi de oamenii plicticoşi printre care trăia, sedentară, cu bridge şi cafele, cu conversaţii adormitoare...

— Nici nu ştii cît te invidiam cînd te vedeam cu pansamentele pe obraz. Aş fi vrut să fiu şi eu băiat, şi să pot face sporturi mai violente, să mă îmbăt, să mă bat! spuse ea cu pasiune, scuturindu-şi copilăreşte buclele platinate. Şi în schimb, sînt o cucoană măritată, cu un soţ serios, cu prieteni serioşi, cu mese la care vin oameni serioşi, cucoane serioase care îşi aduc uneori şi copiii - iar copiii sînt cîteodată de vârsta mea! E înnebunitor!

Se opri, privindu-l cu o bănuială prefăcută, şi cochetă.

— Dar... poate şi dumneata eşti serios?

— A... da... adică nu: nu sînt serios deloc, ha! Cum să fiu serios. .. doar mai am pînă la patruzeci de ani! N-am nici treizeci.

— Cîţi ani ai, exact?

— Douăzeci şi nouă!

— Eu am douăzeci şi trei, spuse ea cu o gravitate şi tristeţe, iarăşi copilăreşti. Şi simt cum îmbătrânesc pe zi ce trece... De altfel şi par mai **bătrîna.**.. Ţi-am spus: sînt o cucoană serioasă...

Şerban rîdea.

— Rîzi de mine... nu-i frumos. Mai ales că eşti inteligent... ai o reputaţie de savant, cel puţin la oamenii care... pe care i-am întreb… adică, vreau să spun, la oamenii care mi-au vorbit de dumneata, zise ea încurcîndu-se şi uitîndu-se drept în ochii lui ca să-şi ascundă timiditatea. Iar eu - zise ea şi zîmbi fermecător - eu sînt cam proastă… Cel puţin aşa se spune...

După un şir lung de întîlniri, de plimbări, de mese împreună în locuri din ce în ce mai discrete, deveniră amanţi. înainte de asta, cînd ştiau amîndoi ce are să urmeze, Valentina spuse:

— Ştii că e foarte rău ce facem?

El nu răspunsese nimic. Ştia, sincer şi adînc şi adevărat, că e rău ce fac. Dar văzîndu-1 că tace, Valentina adăugase grăbită:

— Lasă, să nu ne gîndim la asta!

Şi vorbise repede-repede, despre altceva, mult, pînă-1 făcu să uite.

într-o zi, la el acasă, ea stătea cu capul pe umărul lui Şerban şi trăgea plapuma peste amîndoi, căci se făcea toamnă şi începea să fie frig, mai ales în casa mare şi rece cu odăi prea înalte. Şoptea, cu răsuflarea fierbinte şi parfumată:

— Cîteodată îmi aduc aminte cum m-am purtat în prima seară şi mi se face ruşine… dar nu-mi pare rău…

Şi-1 muşca uşurel de umăr.

— Eram înnebunită… din ziua aceea la Munchen, cînd m-ai luat de braţ… ţi-aduci aminte cum?

— Nu, spunea Şerban, fericit şi obosit.

— îţi petrecuseşi braţul pe sub al meu şi mă ţineai de mînă… şi mă strîngeai la tine... de parcă n-ar mai fi fost nimeni pe lume, nici bărbatul meu, nici Gigi Lecca, nici nimic, decît numai noi doi…

— Adam şi Eva, murmură Şerban zîmbind.

— Ah, mi-e frică să nu te plictiseşti de mine prea curînd.

— Nu mă plictisesc, spunea laconic şi superior Şerban, a cărui iubire-de-sine era plăcut gîdilată.

— Dar dacă te plictiseşti, să-mi spui, auzi? Promite-mi că-mi spui.

— Bine, am să-ţi spun.

Şi o luă în braţe ca să o sărute.

Altădată, Valentina îi spuse:

— Credeam la început c-o să ne întîlnim de două-trei ori, şi gata. Dar acum, ştii? Mi-e din ce în ce mai dor de tine, cînd nu sîntem împreună… Ţin la tine din ce în ce mai mult: nu sînt independentă, iui sînt eu însămi, sînt sclava ta.

Sau altă dată:

— Ascultă, tu ştii că mă gîndesc cîteodată cum ar fi dacă nu ne-am mai întîlni, şi nu pot să-mi imaginez. E ca moartea: nu-mi pot imagina, ce urmează după aceea.

Asemenea vorbe îl înnebuniseră pe Şerban. în iarnă, i se întîmpla o dată să-şi spună: „Uite, aici, o certitudine". Ştia că nu ajunge, că o certitudine la nivelul sentimentelor nu compensează una la nivelul cunoaşterii. Dar nu-şi pierdea nădejdea s-o cîştige şi pe aceea.

Iar pe Valentina Scarlat o iubea. Era prima (şi nu ştia, n-avea cum să ştie că şi ultima) lui dragoste.adevărată. Nu iubise pînă atunci. Acuma patima trupească, împreună cu simţămîntul că şi ea îl iubeşte, că se poate întemeia şi încrede în dragostea ei, îl făceau să nu mai ştie de nimic pe lume. Nu se mai ocupa de nimic, îşi pierdea vremea cu lecturi uşoare, vizite pe la prieteni, spectacole, concerte - pînă la următoarea întâlnire cu Valentina.

îi propusese divorţul de domnul Scarlat, despre care aflase de la ea că e plicticos şi nu-1 mai interesează dragostea sub nici o formă din al doilea an al căsătoriei cu Valentina şi că încă de la început fusese de o inferioritate penibilă în anumite privinţe, după ce-n tinereţe îşi sleise puterile la Paris. Dar Valentina şovăia în faţa scandalului. Avea şi un copil din primul an al căsătoriei, un băiat.

— Cîteodată îmi vine să rid de mine! Am eu fason de mamă de familie? spunea ea.

Totuşi, deocamdată amînase ideea divorţului. Şi, din lună în lună, Şerban nu observa cum întilnirile cu ea devin mai mult decît o nevoie: o parte firească şi partea importantă din viaţa lui, că zilele şi săptămînile i se axează pe faptul că se va întîlni sau nu cu Valentina.

în vremea asta nu mai prea lucră, nu mai făcu nici un pas înainte în ideile şi raţionamentele care-1 preocupau mai înainte. La un post, la o afacere, la o activitate oarecare în industrie sau în altă parte, lucru curios, nici nu se gîndi. De altfel, avea destul de la moşie şi acţiunile de petrol moştenite de la taică-său. în schimb, ieşi în lume, unde se

arătă, deşi era atît de tînăr, un ***causeur*** plăcut şi instruit, cu delicioase izbucniri de fantezie cînd băuse un pahar mai mult.

— S-a schimbat în bine, spunea Titel Negruzzi. Cînd e ***en pointe de vin***[1] e şarmant! Şi are perfectă dreptate că nu suportă să i se vorbească de politică, de criză, de Mussolini, de Hider, de război şi alte asemenea. Trebuie să fim mereu obsedaţi de chestiile astea? N-avem surse ca să facem conversaţie şi pe alte teme? Nu se poate discuta literatură, artă, voiajuri? Uite, chiar Şerban dovedeşte că da; are dreptate, are perfectă dreptate; eu îl aprob şi-1 susţin şi-1 imit, şi ar trebui să se ajungă să nu se mai puie pe tapet, într-un salon ***bine,*** politica, criza, războiul, chestiunea agrară sau grevele. întîi de toate, nici nu e elegant. E sordid. Vă spun eu: Şerban are dreptate; el totdeauna a fost mai inteligent şi mai serios ca voi toţi.

In ultima vreme, Şerban Romano izbutise mai bine ca pînă atunci să ignore înfîmplările politice şi sociale care agitau ţara, paralel cu cele ce ţineau Europa capitalistă în neîncetatele convulsiuni ale unei boli crîncene şi poate mortale. La început, o făcea cu inima strînsă şi cu un sentiment de vinovăţie; apoi, cu o falsă veselie, nervoasă şi nesigură. Acuma, parcă i se liniştea conştiinţa, treptat. Se liniştea conştiinţa - sau adormea?

Era o zi de februarie, cînd se trezi şi sună pe Vasile, feciorul, să tragă perdelele şi să facă focul în soba cea înaltă şi demodată ale cărei plăci de faianţă erau decorate cu frunze, flori şi Cupidoni cu aripioare, arc şi săgeată. Pe cînd trebăluia prin cameră, Şerban auzi un zgomot ciudat: îşi dădu seama că nu încetează şi că-1 auzise şi prin somn, că visase ciudat, nu-şi mai aducea aminte ce, ceva în care sunetul acela juca un rol hotărîtor.

— Ce se aude, Vasile? întrebă el.

— Sirena, conaşule. Azi-dimineaţă au intrat în grevă; azi-dimineaţă la opt; şi de-atunci se-aude mereu... Mereu o sună.

[1] **Puţin afumai.**

Cine intrase în grevă, unde, Şerban Romano nu ştia. Dar nu voia să ştie. De aceea, nu întrebă nimic şi începu să-şi facă toaleta. Pe Icrcastră se vedea un cer de plumb, acoperişurile şi străzile erau fără zăpadă, dar totul înţepenise sub ger. Şi sirena suna mereu. Avea o încăpăţânare cumplită; urletul ei monstruos şi neomenos era de nesuferit. Toată ziua, Şerban nu izbuti să facă nimic, să se gîndească la nimic, scos din fire de perseverenţa acelui vaier metalic. Cum să stai şi să faci ceva, cum să te gîndeşti la ceva, dacă ai alături, în odaie, sau afară pe trotuar, o fiinţă care suferă şi geme înfiorător? Căci urletul sirenei era un urlet de suferinţă, era dureros şi poruncitor, şi intra prin ferestrele închise, creştea cînd ieşeai pe stradă, şi pătrundea, stins, în cele mai depărtate şi izolate odăi ale caselor prin care se duse în ziua aceea Şerban. Şi peste tot se vorbea de acelaşi lucru: greva. Şerban părea schimbat, palid, nervos, se retrăgea în cîtc un colţ cu o carte, sau trecea în odaia de alături, unde se făcea muzică, sau murmura ceva vag, îşi lua paltonul din anticameră şi pleca, l'e stradă, oamenii zgribuliţi ridicau capul şi priveau în gol. Aici, răcnetul supraomenesc care umplea văzduhul şi orizontul stăpînea totul. Şerban îşi ridica gulerul de vidră şi se grăbea, cu mîinile în buzunare, la alţi cunoscuţi. Şi acolo se vorbea de acelaşi lucru: greva. Şerban asculta, mut, crispat. Unchiu-său de-al doilea, Şerban Lascari, bătrînul cu bărbuţă şi cu zîmbetul fin de contrabandist grec, avea un musafir împresurat de toată lumea: un membru al cabinetului. Era un bărbat chel, spătos şi gras, domnul Vasilescu-Rîmnic, om cu o voce puternică şi cu un rîs grosolan.

— Pare optimist, zise Cezar Lascari, fiul bătrînului Şerbănică, şi-şi puse monoclul în orbită ca să-1 studieze pe ministru ca pe un animal ciudat.

Tatăl lui Cezar, cu mîinile încrucişate pe burtica-i rotundă, dădu din umeri:

— ***Eh! Cest son metier*** \ să pară optimist... Şi Kerenski a părut optimist, pînă în ultima zi...

Ministrul se apropie de cei doi Lascari. Bătrînul îl întrebă cu o politeţe plină de superioritate:

— Ei, excelenţă, pe unde scoateţi cămaşa?

Asta-i meseria lui.

Erau vădite dezaprobarea şi dispreţul lui Şerban Lascari. Ministrul rîse gros, ca şi cum ar fi fost într-adevăr normal să fie întrebat pe acest ton. Şi era, într-adevăr, normal. Asta era casa cea mare şi pompoasă din strada Culmea Veche, unde trăise zeci de ani tatăl lui Şerban, vestitul Lascăr Lascari, şi unde de atîtea ori se intîlniseră membrii „Ocultei" şi toate mărimile politice din ultimii cincizeci-şaizeci de ani, una din puţinele case în care membrii casei regale veneau uneori în vizită şi o casă unde erai aproape sigur că întîlneşti pe unul din ambasadorii marilor puteri pe lîngă Statul Român. Stăpînul casei putea să-i dea şi o pereche de palme domnului Vasilescu-Rîmnic, şi acesta ar fi exclamat, rîzînd gras şi bine dispus: „Ce eşti aşa trist, coane Şerbane?" Fiul stăpînului casei, tînărul codirector al băncii „Europa" - Societate Anonimă Română (numită „societate" fiindcă aparţinea unei singure persoane, „anonimă" fiindcă persoana era sir Henry Deterding, al cărui nume nu se rostea niciodată, şi „română" din pricină că sir Henry, făcut cavaler de regele Angliei, era olandez), îl întrebă pe ministru cu mîinile în buzunare şi monoclul sub sprinceană:

— Cît credeţi c-o să mai staţi la guvern?

— Cît? Ei, asta-i bună! Cum „cît"? Un secol, dragul meu. Un secol.

Cezar Lascari tăcu, zîmbind sceptic şi ironic. Ministrul îl luă de cot şi-1 trase la o parte:

— Ce... ştii ceva? întrebă el, stăpînindu-şi neliniştea.

— Ştiu c-o să torpilaţi negocierea împrumutului dacă toleraţi asemenea chestii... Ce crezi, ce efect face greva asta la Londra?

— Ei, parcă ei n-ar avea greve de zece ori mai mari! Toată vremea au greve! spuse ministrul, fără ca privirea-i neliniştită să se fixeze nicăieri.

— Da, dar ei nu sînt la frontiera Rusiei comuniste, zise Cezar. Ascultă-mă, excelenţă, nu crede că eu vreau să te pisez. Eu îţi spun cum o să vadă lucrurile „cometanţii" mei. Asta, în folosul matale personal, fiindcă-i eşti simpatic lui papa. Altfel, mie mi-e indiferent ce guvern îmi cere să negociez împrumutul la „Westminster Bank", încheie el rîzîndu-i în nas, destul de obraznic, excelenţei.

Domnul Vasilescu-Rîmnic nu suflă nici un cuvînt şi se întoarse spre mijlocul salonului, rîzînd liniştit, gras şi jovial, ca un om care a auzit o glumă bună. Şerban Romano, care stătea pe un fotoliu aurit,

In colţul dintre fotoliul lui Şerban Lascari şi fereastra cu draperii de tufla verde unde se desfăşurase convorbirea, auzise tot. Dar nu dăduse mare atenţie. Afară era aproape întuneric. Şi mereu se auzea urletul sirenei. Geamurile tremurau uşor uneori. I se părea chiar că lacrimile de cristal de rocă ale celor trei mari candelabre ce se înşirau de-a lungul salonului vibrează. Oare sunetul sirenei le mişca? „Poate că mi se pare mie; sînt prea nervos". îşi luă rămas bun şi plecă iarăşi pe .străzile pe care becurile electrice se legănau în vîntul îngheţat şi-şi mişcau de colo pînă colo cercurile de lumină pe caldarîm. Sirena, mereu sirena. Şerban Romano se trezi că vorbeşte singur:

— Da' mai isprăviţi o dată! Ajunge!

Sirena urla însă fără încetare, strident, înfiorător.

Şerban se opri pe Calea Victoriei, la vitrina unui magazin de antichităţi, să se uite în neştire la cărţi: erau cărţi rare şi vechi, tipărite la Amsterdam, Lyon şi Veneţia înainte de anul 1600. Dar nu putea citi nici măcar paginile de titluri din pricina ţipătului uriaş şi veşnic. în vitrină, într-un acvariu mic, se mişcau ca în somn nişte peşti. Erau cenuşii, cafenii, păreau amorţiţi, bolnavi, putrezi. Şi muşchiul şi mîlul de pe fundul acvariului păreau ceva mîzgos, descompus, mort. Iţi venea să cumperi acvariul numai ca să-1 ridici o dată cu amîndouă braţele sus de tot, şi zdrang! cu el de asfaltul trotuarului. Ce, nu putea să-i pună nişte apă curată, nişte vegetaţie proaspătă? Nervos, Şerban Romano intră în magazin. Un bătrîn cu barba lungă cu două vîrfuri, cu ţeasta înconjurată de o aureolă argintie de păr rar, îl salută respectuos şi continuă să se ocupe de alţi clienţi. Cînd îl lăsară în pace, veni la Şerban să-i mai facă o temenea:

— Vă salut, domnule Romano... am ceva pentru dumneavoastră... ceva extraordinar, o ocazie unică.

— N-am venit să cumpăr nimic, spuse Şerban morocănos şi iritat. Ce e cu acvariul cela de la dumneata din vitrină, domnule Fischer? îţi face rău cînd îl vezi! Ce e cu peştii ăia? Sînt bolnavi? Au ceva? Ce e cu apa aia galbenă?

Bătrînul se uită la peşti printre pleoapele-i înroşite şi spuse:

— Aşa le place lor... n-au nimic: aşa e starea lor normală...

— Sînt bolnavi! Au ceva! Nu vezi? Putrezesc acolo în acvariu! exclamă Şerban.

Necontenit, auzea de afară, pe uşa deschisă de muşteriii ce intrau şi ieşeau, şi chiar şi prin vitrină, hăulitul iritat, groaznic, chinuitor al sirenei. Şi asta îl făcea să vorbească enervat, aproape răstit:

— Putrezesc acolo, în acvariu, domnule! Nu vezi?

Bătrînul Fischer se mai uită o dată la ei. Lui, de fapt, i se păruse cu totul normal. Dar acuma îşi aduse aminte.

— A, adevărat... Ştiţi că şi eu am încercat... le-am dat apă curată, le-am schimbat ierburile... dar ori sînt aşa de la natura lor... ori sînt bolnavi. Nu se schimbă. Nu vor să se schimbe deloc... deloc nu vor să priceapă...

Şi începu să rîdă subţire, bătrîneşte.

— Şi ce, aştepţi să moară aici, în vitrină? Mai bine ai sparge acvariul, mormăi Şerban nemulţumit, uitindu-se la cărţi fără să vrea.

Bătrînul zise:

— Dac-aş începe să sparg aşa ce am în prăvălie, unde-aş ajunge? Mai bine veniţi să vă arăt Veniţi, veniţi...

Şi-1 trase de mînă, maintînd cu paşi mărunţi, gîrbov şi cu genunchii înainte.

— Veniţi, veniţi... de cum am primit cărţile, m-am gîndit la dumneavoastră... un domn ***Jîtde*** studios... sînteţi tînăr, dar dacă studiau mereu aşa, o să faceţi lucruri mari...

Şi se opri într-o odăiţă din dos, unde, la lumina unui bec atîrnat din tavan, îi arătă rafturi "pline de volume groase, legate în piele de viţel. Erau multe, sute şi sute.

— ***Patrologias*** *cwrsus* ***completus***ediţia Migne! exclamă cu patos bătrînelul, ridic'ind mîinile sarcedotal ca un profet ce vorbeşte lui Israel despre cele sfinte. Scria întîi: ***Ecclesiae graecae***[2], o sută şaizeci şi două de tomuri, cu traducere latină. Seria a doua: ***Ecclesiae iatinae*** \ două sute douăzeci şi «nu de tomuri pînă la anul 1216. O am de la un preot catolic, un străin, care a murit... V-o las ieftin: o sută de mii de lei. N-o are nici pîrlita de Universitate din Bucureşti. Nu ştiu dac-o are Academia; cred că nu. Poate Patriarhia. M-am gîndit imediat la dumneavoastră: trebuie s-o luaţi!

' Colecţia operelor părinţilor bisericii.

[2] Bisericile greceşti.

[3] Bisericile latine.

Bătrînelul părea că-1 iubeşte sincer pe Şerban şi că din înţelegere şi solicitudine pentru preocupările lui ar fi în stare să-1 oblige, pentru binele lui, al lui Şerban, să cumpere uriaşa lucrare. Cînd îl văzu că tace, rece, cu privirea vagă (Şerban auzea în clipa asta sirena), domnul Fischer îi vorbi ca un înţelept şi ca un profet al lui Israel:

— Gîndiţi-vă bine ce faceţi, domnule Romand! Să nu spuneţi că nu v-am oferit şi că n-am insistat! Operele complete ale tuturor filosofilor creştini de la început! Au stat zeci de oameni, vreme de zeci de ani, să citească manuscrise din Evul Mediu, să le compare între ele, să le analizeze, ca să vadă dacă o idee mai neaşteptată sau mai greu de înţeles n-a fost o simplă greşeală a copistului, ci într-adevăr cugetarea filosofului... şi au dat la tipar gîndirea a o mie de ani, cu o muncă tipografică de douăzeci şi şase de ani, 1840 - 1866! Nu pierdeţi o ocazie unică, domnule Romand, că vine vremea cînd n-o s-o mai aveţi! Gîndirea a o mie de ani! Şi vin vremuri grozave, domnule Romand, cum n-au mai fost de mult! Se zguduie lumea din temelii, şi multe biblioteci o să fie distruse şi risipite! V-o las cu optzeci de mii...

— N-am ce face cu ea, mormăi morocănos Şerban Romand. Nu pot s-o duc mai departe, domnule Fischer-Galaţi.

La vorba asta, bătrînul rămase cu ochii la el şi cu gura întredeschisă în barbă. Apoi îngînă:

— Dar măcar... să păstraţi... s-o aveţi...

— Trebuie continuat, nu păstrat... Ce sîntem? Conservatori de muzeu?

Dădu din umeri şi-şi întoarse faţa, încercînd să-şi stăpînească o undă de frică şi de deznădejde care venea de undeva din adînc. Bătrînul zise:

— Vă doresc din tot sufletul să puteţi continua... O las cu şaptezeci de mii, pentru dumnevoastră, fiindcă sînteţi un gînditor.

— Nu sînt un gînditor! exclamă Şerban Romand.

Se întoarse în călcîie şi ieşi. Uşa se trînti în urma lui. Nimeri în urletul sirenei, care auia înfricoşător în noapte, deasupra oraşului. Aruncă o privire către acvariul cu peşti putrezi, apoi porni repede pe străzi. Unde să scape de zgomotul ăsta? Trecu repede pe trotuarul Căii Victoriei. Pe mijlocul străzii, oprind circulaţia, trecea un batalion de jandarmi, cu căşti cu bold, cu baioneta la armă. Tropotul greu şi

ritmic al bocancilor suna pe caldarîm: trap-trap, trap-trap... Şi baionetele scurte şi lucioase se legănau uşor deasupra lor, tot ritmic. Erau mulţi soldaţi; nu se mai terminau; şi mergeau ca la paradă: trap-trap, trap-trap...

Şerban îşi luă seama: „Trăiesc prea izolat, sau mă munceşte ceva... sau de unde nervozitatea asta, bolnăvicioasă, de nu pot suporta sirena aceea?" Totuşi, cu toate cugetările cuminţi şi cumpătate la care se forţa, nu îndrăzni să se ducă acasă, să rămîie singur. După o scurtă dezbatere cu sine însuşi, se hotărî: se va duce la club.

Şi peste cîteva minute, intra pe uşa acelei clădiri cu faţada neoclasică şi cu foarte puţine ferestre la stradă, de undeva din apropierea Pieţei Palatului. Portarul îl salută respectuos şi feciorul de la garderobă îi luă blana şi pălăria. Şerban intră, trăgînd fără să vrea cu urechea: se mai auzea şi aici sirena? Pierdut, stins, prin draperiile grele de la ferestre, se auzea şi aici.

Nu era aproape nimeni. în sufragerie, la o masă, prinţul Ipsilanti, un bărbat subţire, osos, distins, care părea totdeauna că pozează pentru un portret, mînca singur. Şerban voi să treacă mai departe; prinţul îi făcu semn din cap şi-1 pofti cu un gest.

— Ce mai e cu greva? întrebă el.

— Nu ştiu nimic, răspunse Şerban crispat, ţinîndu-se cu greu să nu se scoale şi să plece fără o vorbă. Căutase linişte şi, cînd colo, primul cuvînt fusese tot „greva"!

— Ar trebui să se ia măsuri drastice, spuse prinţul.

Era un om de vreo patruzeci şi cinci-cincizeci de ani, cunoscut ca sportiv, dansator şi amant al multor cucoane. în fiecare seară, la ora asta, era la club. Afecta uscăciunea şi sobrietatea englezească. în gura lui „măsuri drastice" suna abstract cum ar fi zis ***„Thirty-forty,*** serviciul la mine, ***play!"*** Aproape că păreau a nu însemna nimic.

— Toată lumea e indignată de slăbiciunea guvernului. Tocmai la noi, cu bolşevismul la porţi!

Mînca o salată de andive cu o bucată de pîine şi un castronaş de icre negre, cu două felii de pîine prăjită. Bea apă minerală.

— Mussolini a rezolvat chestia radical la el acasă. I-a împuşcat, i-a vîrît la ocnă, şi acum nu mai există greve în Italia. Poţi să faci plajă la Lido, turiştii englezi şi americani au năpădit Italia, nu-i mai ambetează manifestaţii pe străzi şi trenurile sau tramvaiele în grevă. Şi mîinc-poimîine face şi Hitler la fel în Germania, unde, între noi fie vorba, nu se poate trăi la ora asta. Ai văzut manifestaţia comuniştilor cu torţe la Berlin? Anul trecut, sau acum doi ani? Stăteam la „Adlon"; au trecut pe sub ferestrele hotelului. Nu erai acolo? N-ai văzut?

— Nu... n-am văzut. Eram la Freiburg.

— Era ceva formidabil. Se pare că sînt vreo şase milioane. Dar Mussolini le-a aplicat mijloace drastice şi Hitler o să facă la fel. Nemţii sînt duri. Cu ei nu merge: pe Liebknecht şi pe Rosa Luxemburg, una-două, pac! pac!

Un domn apăru de alături, roşu la faţă şi cu ochii lucioşi:

— Hai, coane, că avem o masă... Au început să vie băieţii... Numai pe dumneata te aşteptăm.

Deodată observă sticla de apă minerală de pe masă şi izbucni:

— Uită-te la el! Se poate, domnule? Tot de-astea te ţii? Hai să bei un vin ca lumea cu noi...

— Nu beau; nu-mi permite sănătatea, zise prinţul Ipsilanti, ridicîndu-se. Şi lui Şerban: Dar în orice caz, ce e bun nu e rău: mulţi oameni cu ***flairîşi*** trimit banii în străinătate. România nu e o ţară de păstrat capitaluri în ea. îl fructifici, aduni, aduni pînă cînd ţi se pare c-a atins o anumită cifră, şi pac! la Ziirich!

Domnul cel congestionat îl trase de mînecă şi se depărtară împreună pe lîngă tablourile de Andreescu şi de Grigorescu care împodobeau pereţii cu lambris-uri de stuc, oglinzi şi aplice de cristal. Domnul congestionat mormăi:

— Vorbeşti lucruri destul de serioase cu junele puţoi.

— E un băiat serios, monşer... remarcabil băiat, nu un chefliu banal ca voi... om serios, cu metodă, instruit... ajunge cineva, ascultă-mă pe mine: nu mă pricep la nimic decît la tenis şi la oameni, şi ca atare îţi spun că e un tip.

— Vax, zise domnul congestionat, şi-1 împinse pe uşa sălii de jos, urmîndu-1 apoi cu oarecare nesiguranţă în mers.

Peste cîteva clipe, pe aceeaşi uşă intră foarte vesel şi însufleţit Titel Negruzzi, în haină de seară, dar cu mîinile în buzunarele pantalonilor, şi-1 văzu pe Şerban singur la masă, cu tîmplele în mîini.

— Ce faci, domnule? Ce faci aici singur? Mi-au spus Bubi Ipsilanti şi Mişu Boul că eşti aici şi pari mahmur. Ce e cu tine? Hai, sus, curaj, vino să-ţi fac cunoştinţă cu un vin cum n-ai întîlnit de mult...

Joci astă-seară? Hai să facem un ***âcartâ*** noi doi, tineretul, că acolo sînt numai babalîci, şi e un joc infernal, ţine banca Bubi ca în orice seară, şi are capul treaz, n-a băut decît borviz, evident (spuse asta examinînd cu un aer amuzat sticla de pe masa părăsită de prinţul Ipsilanti) şi a mîncat salată, şi peste două ore o să fie treaz ca dimineaţa şi ***frais comme une rose***[1], pe cînd Mişu Boul (cu porecla asta Titel Negruzzi îl desemna pe domnul congestionat, unul din cei mai tineri senatori din parlamentul ţării), Mişu Boul, monşer, e afumat de pe acuma, şi cum pierde o mie de lei, sau cînd cîştigă un sutar, ceea ce se întîmpla cam cu aceeaşi frecvenţă, cere un pahar cu vin rece şi-l bea. Cum să nu piardă? De-aia îi şi zice bou. Din toţi ăia de-acolo, nu mă mir de nici unul că-i rade în fiecare noapte Bubi, care, fie vorba între noi, are mai mult venit de-aici decît de la moşia de la Hasan-Aga, dar mă mir, sînt epatat, pe cuvîntul meu, nu-l înţeleg deloc pe nenea Ţibică Scarlat, blegul, care n-ar trebui să piardă nici o lăscaie, ***attendu qu'il est cocu***[2]! Hai să facem un ***ecartă, HerrDoktor.*** Ce dracu nu mai termină ăia cu sirena lor? Nu sînt serioşi; ar trebui să stea şi ei la clubul lor, să facă un ***6cart6,*** n-am pretenţia să-i învăţ baccara, că-i rade Bubi Ipsilanti şi pe ei. Cine face cărţile? Trage o carte. As. Eu le fac. E formidabil Bubi, ***il tond tout le monde, mSme les cocus! II est terrible, cet homme-lâ***[3].

Prima dată cînd veselul şi (acuma îşi dădea seama) cam băutul Titel Negruzzi îl făcuse ***cocu*** pe domnul Scarlat, inima lui Şerban Romana bătuse tare de tot, o lovitură. Apoi începuse să-i joace în piept, neliniştită. Lui Şerban îi cădea greu să respire liniştit. îi venea să-şi pună mîna pe inimă, s-o apese, s-o liniştească. Dar se ţinu. „Să nu mă observe". De la primul cuvînt înţelesese bine. Scarlat e încornorat, fiindcă Valentina îl înşală cu alţii, nu cu el, Şerban. Apoi înţelese prost. „îmi face o aluzie. E beat, şi vrea să mă necăjească." Apoi îşi spuse: „Nu, s-ar fi văzut pe el; prea vorbeşte ca şi cu un om complet neinteresat de Scarlat şi de Valentina. Nu mi-ar fi trîntit-o chiar aşa".

— Aşa, va să zică, Ţibică Scarlat e ***cocu?***

[1] **Proaspăt ca un trandafir.**

[2] **Dacă ţinem seama că e încornorat**

[3] **îi curăţă pe toţi, chiar şi pe încornoraţi. E formidabil, omul ăsta.**

— ***Et comment!***[1] Cînd îl văd cu pălăria în cap, totdeauna mă mir. Taie, zise Titel Negruzzi întinzîndu-i cărţile.

Şerban Romano tăie, cu mîna tremurînd. Titel începu să dea cărţile.

— Cine-i nevastă-sa? Valentina, aia drăguţă? întrebă Şerban, adunîndu-şi cărţile.

— Era drăguţă cînd s-a întors din Elveţia de la pension. Aici a început să se mîrţogească; nu mai are haz. în schimb e rea de muscă.

— Serios? Ce vorbeşti, frate? se miră Şerban, palid.

— Sigur că da. Ce faci? Cum joci, domnule? Ce ţi-a venit?

— A, pardon...

— Aşa, păpuşico. Aşa tinere, zise încîntat Titel Negruzzi, roşu în obraji, cu ochii lucitori, şi jucînd fără greş. Eram o dată la Capsa pe trotuar, şi ce să vezi? Valentina, pusă la punct, elegantă, mergînd repede pe nişte tocuri uite-aşa de înalte, toc-toc-toc-toc! intră în blocul ăla de vizavi, dar mai încoace, spre telefoane. Unde e bordelul, la al patrulea. Adică, casa de ***rendez-vous.*** Ce mai, cunoşti instituţia...

— Cunosc, îngăimă Şerban cu ochii la cărţi. Şi?

— Şi, nimic. Am stat anume, de-al dracului, s-o văd ieşind, după jumătate de oră sau trei sferturi. Neschimbată, pusă la punct, elegantă, toc-toc-toc-toc, s-a dus!

Lui Şerban începu iarăşi să-i bată inima şi simţi că-l trece sudoarea:

— Cum, domnule, şi din atîta lucru o faci cocotă?

Şi rîse cu un sentiment cumplit de eliberare, de fericire. Titel Negruzzi se uită cu ochi mari la el:

— Adică cum? N-ajunge s-o văd o dată intrind în bordel? De la a cîta oară începe curvăsăria, după tine?

Şi rîse şi el, bonom şi bine dispus. Ce era omul ăsta? se întrebă Şerban. Era un băiat de treabă, care nu voia răul nimănui şi trăia fără efort, fără grijă şi fără scop. Era inginer, ştia multă carte, dar nu făcea nimic; avea o sinecură la centrala uneia din marile societăţi petrolifere. îl iubea pe Şerban cum ştia el şi cît putea el. Iubea şi pe domnul Scarlat, şi pe toată lumea, şi nu ştia ce face vorbind. Dacă ar fi ştiut, şi-ar fi ţinut gura.

— Ei - vorbi Şerban răguşit - parc-ai văzut-o tu intrind la bordel. E o casă cu şase etaje şi cu un milion de apartamente şi birouri.

[1] **Şi încă cum!**

— Ai pierdut, Şerbane. Ai jucat ca o mazetă, ***cher ami,*** ca o detestabilă mazetă. Fă cărţile.

— Fă-le tu, zise Şerban, aruncînd pachetul spre Titel. Eşti o babă bîrfitoare.

— Fii serios. L-am întrebat pe portar: „Ai văzut-o pe cuconiţa în gri, aia cu tocuri înalte, toc-toc-toc-toc? Platinată?" Taie cărţile, Şerbane.

— Şi! întrebă Şerban. Bune cărţile, dă-le-n p... mă-si! exclamă el enervat.

— Ce te-ntărîţi aşa? Te ştiam ***beau joueur***', şi faci tapaj pentru un sutar?

— Şi ce-a zis portarul? întrebă încet Şerban, stăpînindu-se.

— Ce să zică? Mi-a făcut cu ochiul. Rîdea, măgarul. Portarii ăştia sînt nişte bandiţi... şi toţi agenţi ai Siguranţei. Toţi. Cum joci, domnule, ce ai astă-seară?

— Nu ştiu... sirena aia mă scoate din sărite...

— A, sirena... Da, sînt ai dracului dumnealor. Dacă ei fac grevă, ce, noi să nu dormim? Să se descurce dumnealor cu guvernul, că de-aia e guvernul. Pe noi să ne lase în pace. Ce, pleci?

— Da, mă duc să mă odihnesc... Nu te supăra. La revedere.

„Să mă odihnesc" era o sinistră glumă. Şerban Romano îşi petrecu noaptea umblînd prin odaie. N-avea loc destul, şi atunci se duse jos, la parter, deschise uşile dintre saloane şi se plimbă prin marile încăperi reci ca o gheţărie, cu mobile îmbrăcate în huse, covoarele făcute sul la perete şi candelabrele învelite în saci de hîrtie. Paşii îi răsunau sec şi singuratic prin spaţiile goale. Prin ferestrele duble se auzea, neobosit, înnebunitor, urletul sirenei.

Nu putea hotărî nimic. Trebuia s-o vadă. Vorbea singur:

— Trebuie să vorbesc cu ea.

Un bărbat tînăr, cu capul gol şi în haină de blană, plimbîndu-se printr-o anfiladă de trei saloane cu mobilele la perete şi covoarele făcute sul. Paşii îi ciocănesc parchetul despuiat, şi vorbeşte în gol, în noapte:

— Trebuie s-o văd, să vorbesc cu ea. Pe urmă, o să vedem.

Pe urmă vorbeşte iar.

'Jucător elegant.

— E un mincinos. E un om drăguţ, dar mincinos, gură spurcată.

Chiar el, Şerban, îl prinsese o dată cu o minciună spusă despre cineva. Nu-şi mai aducea aminte nici ***cum*** ajunsese să ştie mai bine ca Titel Negruzzi cum fusese în realitate lucrul. Se chinui-o oră sau două să găsească şi nu izbuti decît să-şi obosească creierii, să se tîmpească. Dar ştia sigur că despre o împrejurare pe care din întJmplare o cunoscuse bine, Titel Negruzzi îi dăduse cu mare siguranţă şi autoritate o versiune cu totul falsă şi răuvoitoare.

Şi de data asta inventase povestea toată? Sau numai povestea cu portarul? La urma urmei, poate că Titel o văzuse. Poate că Valentina intrase în clădire, să facă o vizită. Şi numai rîsul portarului şi semnul cu ochiul erau inventate! Sau, mai mult: portarul rîsese şi făcuse semn cu ochiul doar din „golănie", văzînd că un domn tînăr şi elegant întreabă de Valentina. Şi atunci, toată invenţia lui Titel Negruzzi cădea, se spulbera.

Mergea tot mai repede, dintr-un cap al primului salon în capătul opus al celui de-al treilea, şi paşii săi răsunau a gol în încăperile pustii.

Deodată se opri şi se făcu tăcere desăvîrşită. In tăcere, se auzi atunci clar ţipătul de alarmă, chemarea sirenei.

Dar Şerban n-o auzea. Se gîndise: ***„Dar pe bărbatu-său nu 1-a înşelat? De ce nu te-ar înşela şi pe tine?"***

începu iar să se plimbe prin odăi. De afară, venea lumina becurilor electrice şi tăia fîşii albe pe podele, pe pereţi. Şerban umbla gîrbovit. Aici nu-şi mai putea aduna gîndurile. Nu mai ştia ce să facă. Nu mai putea spune nimic.

Se opri iar şi murmură:

— Dar atunci... de ce să mă facă să cred că mă iubeşte?

Cît de convingătoare fuseseră toate cuvintele ei, toate gesturile, toate privirile, cel mai mărunt detaliu, din prima clipă pînă acum, tot, tot, se înlănţuia cu o logică perfectă, dacă ea îl iubea. Şi dacă nu, dacă era o stricată, totul devenea de neînţeles, absurd, şi nu se putea explica decît printr-o perversitate monstruoasă, sau prin altceva, cu totul necunoscut, care se întâmplase poate între timp.

Aţipi tîrziu, spre dimineaţă, pe una din canapelele îmbrăcate în huse, şi se trezi cînd încă era întuneric. Telefona Valentinei la o oră cînd aceasta mai dormea. în sfârşit o găsi şi-i spuse pe un ton neutru

că ar vrea s-o vadă neapărat; Valentina nu observă nimic şi primi să vină la cinci după-amiază.

Toată ziua sună sirena. Era a doua zi a marii greve. Şerban Romano şi-o petrecu-umblînd prin casă pînă la sleirea puterilor.

Valentina sosi, nervoasă, îl sărută în grabă şi, pe cînd se dezbrăca, îi vorbi de grevă.

— Toată lumea e îngrijorată, spunea ea, scoțîndu-şi ciorapii. Am avut la dejun nişte oameni politici care spuneau că aşa a început şi în Rusia: greve, greve, greve... şi pe urmă, într-o bună zi… Ar fi groaznic. Ia-mă în brațe…

Se uită la el:

— Ce ai? Nu te simți bine! Eşti obosit?

— Nu, nimic, zise Şerban şi o luă în brațe. Nu-i făcea nici o plăcere că o vede. Chiar dacă nu era adevărat ce spunea Titel Negruzzi, ceva se stricase. Iubirea curată şi întreagă dinainte n-avea să mai fie.

Mai tîrziu, cu capul pe pernă (Valentina se uita în gol, obosită), o întrebă, iscodind-o cu o privire intensă, pe care ea n-o observă:

— Ascultă, ai prieteni sau cunoştinţe în blocul de vizavi de Capsa înainte de cel colț cu Sărindar?

— Nu… n-am... zise ea. Se uită tot în gol.

— Ascultă ce mi-a spus ieri Titel Negruzzi, la club.

Şi-i povesti tot, uitîndu-se mereu încordat la ea. Acuma, din cel mai mic lucru, dintr-o privire, dintr-o clipire de gene, va afla.

Dar Valentina nu clipi. Nici nu se uită la el, ci drept înainte, în gol, ca şi pîn-atunci. După ce termină Şerban de povestii, Valentina nu zise nimic la început. Era chiar de mirare cît de neschimbată rămăsese. Apoi murmură:

— Cine s-a găsit să acuze pe alții…

O mare oboseală mohorîtă îi cuprinse pe Şerban.

— Cum adică? întrebă el sec.

— Un destrăbălat şi un bețiv care face amor în grupuri de cîte şase-şapte la un loc… dezgustător! Şi crede că toată lumea e ca el, zise Valentina.

— De unde ştii aşa ceva? întrebă Şerban înspăimîntat.

— Ei, asta-i acum! E secretul lui Polichinelle ce porcării face Titel Negruzzi cu toată gaşca lor, Petrişor Snagoveanu şi Cezar Lascari şi Trixi Comnen... Nişte scîrboşi care, cît pot, mai mînjesc şi pe alui…

— Va să zică nu-i adevărat… murmură Şerban Romano.

— Cum, tu ai crezut aşa ceva? Şi de ieri pînă azi… Săracul de tine, zise ea calm.

„N-a protestat indignată. Nu s-a tulburat. în schimb, ştie de porcăriile lui Titel Negruzzi şi compania. De ce ştie? N-ar trebui. De ce nu s-a tulburat? Are prea mult sînge rece. Acelaşi sînge rece cu care-i răspunde lui bărbatu-său cînd o întreabă unde-a fost", se gîndea Şerban. Apoi tot el îşi spunea: „Dar dacă tot ce-a spus e purul adevăr, şi sînt eu bolnăvicios de bănuitor şi gelos?" După o clipă însă răspundea tot el: „Dar dacă ce-a spus Titel a fost purul adevăr şi încerc din slăbiciune şi dragoste să-nchid ochii asupra unei perversităţi evidente?"

Care era adevărul? Niciodată nu-l va putea afla decît dac-o va vedea el cu ochii lui în brațele altuia. Şi la asta era atît de gru să se ajungă, încît nu se punea problema. în schimb, chiar dacă ea n-avea nici o vină, niciodată nu va fi sigur nici de dragostea, nici de cinstea ei. „Cum îşi înşală de atîta vreme şi-şi minte bărbatul, de ce nu m-ar înşela şi nu m-ar minți şi pe mine?" Şi poate că era sinceră şi cinstită. Dar n-o va crede niciodată cu adevărat. în schimb, va spera în taină că nu l-a înşelat. Şi, probabil, nu va şti niciodată adevărul.

VI

In noaptea aceea nu dormi nici o clipă. Se plimbă prin odăile goale, apăsîndu-şi pieptul cu mîiniie. I se tăia răsuflarea de nelinişte şi de bătăile dezordonate ale inimii. Scrîşnea din dinți de suferință şi gemea.

„E adevărat? Nu-i adevărat?"

Dimineaţa devreme, ieşi pe străzile cenuşii şi-şi cumpără un pistol, nici el nu ştia pentru ce. Apoi stătu nehotărît pe trotuar. N-avea ce să facă, nici unde să se ducă, la ora asta; şi nu-şi putea împiedica gîndurile să se învîrtească obsedant împrejurul întrebării chinuitoare:

„JE adevărat? Nu e adevărat?"

împrejur, se adunau grupuri de trecători, vînzătorii de ziare alergau urlînd pe mijlocul străzii printre trăsuri şi maşini. Deodată Şerban care stătea pe marginea trotuarului, cu mîiniie în buzunar, cu gîndul

absent şi cu privirea în gol, fu izbit de faptul că nu mai aude sirena. Murmurul mulţimii de pe stradă devenise atît de puternic şi de adînc, încît Şerban deveni atent, se trezi din ameţeala lui febrilă, şi se uită împrejur. Prin faţa lui treceau rînduri-rînduri de femei cu broboade şi cu papornițe; se ţineau de braţ cîte opt-zece şi vorbeau tare, rîzînd, cu obrajii înroşiţi de frig. Erau femei simple, şi deodată Şerban îşi dădu seama că sînt multe - poate cîteva mii. Treceau de un sfert de oră, şi părea că nu se mai sfîrşesc; din cînd în cînd, deasupra lor veneau clătinîndu-se pancarte albe şi roşii, treceau şi se depărtau, iar din fundul bulevardului soseau necontenit alte mase de femei cu paltoane simple, de culori întunecate, de stofă tocită; paltoane de ocazie, broboade de lînă, tulpane, feţe osoase, înroşite de frigul uscat, şi glasuri vesele şi brutale care apostrofau pe privitorii de pe trotuare:

— Veniţi şi voi! Aduceţi-le de mîncare! Haideţi, nu staţi cu mîna în gură!

Şi treceau, fără să aştepte răspunsul, fiindcă le împingeau din spate altele, zeci, sute, mii, vesele, hotărîte şi gălăgioase.

— Astea-s tutungioaicele de la ***„Belvedere",*** zise tare un om care şedea lîngă Şerban, cu mîinile în buzunarele paltonului şi cu căciula împinsă pe ceafă.

Altul întrebă:

— Au intrat şi astea în grevă?

— Intră mereu **fabrici,** zise omul cu căciula.

De pe stradă, o fată zdravănă cu o papomiţă sub braţ strigă la ei:

— Haideţi şi voi, nu-i lăsaţi să se lupte singuri!

Şerban tresări: i se păru că tutungioaica se uitase la el. **îşi** aduse aminte de conversaţia din seara trecută la unchiu-său Şerban, cînd Cezar Lascari îi dăduse să înţeleagă ministrului că dacă nu înăbuşă greva, nu va mai obţine împrumutul din străinătate, iar ministrul, care ştia că va primi un bacşiş enorm la încheierea contractului, nu putea să reacţioneze decît într-un singur fel. Şerban simţi că iarăşi îl apucă bătaia de inimă, neliniştea cumplită care-i tăia respiraţia.

„E bine aşa? Nu e bine?" se întrebă el, privind cu ochii pustii coloana nesfîrşită de femei care trecea prin faţa lui. Şi, ca şi la întrebarea pe care şi-o punea cu privire la desfrînarea Valentinei, îi era o frică groaznică de răspuns: simţea că nu e bine ce se petrece, că e în curs un lucru neîngăduit, o grozăvie, şi că pe Valentina n-are de ce

s-o creadă. Dar nu îndrăznea să gîndească consecvent, pînă la capăt; căci ar fi însemnat să rupă cu Valentina, şi să facă ceva, să se amestece în ciocnirea asta, să răspundă la chemarea vibrantă a sirenei - pe care acum o auzea iarăşi, căci coloana de muncitoare trecuse, bulevardul era gol şi vuietul mulţimii se stinsese; fără să-şi dea seama, Şerban şedea de aproape un ceas acolo pe trotuar. „Ce trebuie să fac eu? Ce trebuie să facă în clipa asta un om care caută adevărul?"

Făcu semn unui taxi, se urcă şi-i spuse şoferului să-1 ducă pe bulevardul mărginaş unde se aflau uzinele în grevă. Şoferul se uită peste umăr, mirat, la acest domn în palton îmblănit cu blană scumpă, cu faţa galbenă, ochii roşii şi barba nerasă; şi întrebă unde, ca şi cum n-ar fi auzit; voia însă numai confirmarea acelui ordin de necrezut. Privindu-1 cu pupile tulburi, ca de plumb, Şerban repetă ce-i spusese şi se trînti pe perna maşinii, uitîndu-se obosit pe fereastră. Pe cînd maşina trecea pe străzile cu case scunde, tencuite în galben, cu acoperişuri de tablă ruginită, Şerban îşi apăsă pieptul cu mîinile (simţea că-i sare inima din piept) şi murmură:

— Ce trebuie să fac? Ce trebuie să fac?

Şi deodată îşi dădu seama că mulţimea se îndeseşte, că grupuri din ce în ce mai compacte, cenuşii, de oameni în scurte de piele, în haine întunecate, îmbîcsite de cărbune, astupă trecerile şi barează străzile laterale. Maşina oprea, şoferul claxona îndelung, apoi taxiul se urnea şi mai făcea o sută de metri; apoi iar se oprea. De la o vreme, opririle ajunseră atît de dese, încît Şerban plăti şoferul şi se dădu jos. Porni pe jos mai departe, trecînd printre grupuri. Strigăte îl făcură să se ferească:

— Păzea! Păzea că vine ciorba!

Şi cîţiva flăcăi zdraveni trecură gîfîind şi ducînd un cazan ce fumega. Peste un minut, alte strigăte. Şi alt cazan purtat de braţe musculoase de forjări. Şerban se luă după ei şi zări gardul înalt de fier al uzinelor şi dincolo, o mulţime neagră în mişcare; sirena ţipa ascuţit, strident, de încreţea pielea pe trup şi acuma i se părea lui Şerban că e izbucnirea şi glasul unei patimi fierbinţi şi cutremurătoare. Baionete luceau alb în faţa gardului de fier. Luîndu-se după mirosul de ciorbă, atît de deosebit de mirosurile mîncărurilor cu care era obişnuit, Şerban ajunse pînă în faţa gardului.

— Nu e voie! îndărăt! răcnea un ofiţer, care veni în fugă să-i oprească pe flăcăii cu cazanele aburinde.

Ei se priviră, plecară, şi deodată, în alt punct al gardului, izbucni hărmălaia. Ofițerul se-ntoarse şi văzu că acolo un buluc de oameni încerca să treacă gardul. Se repezi într-acolo şi chemă din fugă soldații - erau jandarmi în uniforme albastre cu pantaloni şi moletiere negre - să-1 urmeze. Soldații tropăiră greoi pe urmele lui, şi se născu un gol lîngă gard. Flăcăii cu cazanele se repeziră în pas alergător spre gard, se urcară unii pe umerii celorlalți, săltară cazanele pînă sus; de partea cealaltă, alții apăruseră, încruntați, se cățăraseră pe o grămadă de traverse şi apucară cazanele; un om strigă de pe gard, în direcția unde se repezise ofițerul:

— Gata, bă!

Şi îndată învălmăşeala de acolo se topi, jandarmii se întoarseră în goana mare asudați, cu ofițerul alb de furie şi de ciudă că fusese păcălit. Ucenicii cu cazanele rîdeau, cu fețele înroşite de sforțare şi se fereau de ghionturile soldaților. Sirena țipa mereu, cu țipătul ei aprins şi vibrant ca flacăra intensă şi vibrantă a unei țevi de gaz comprimat care arde liber. Dincolo de gard, mulțimea neagră a greviştilor se îngrămădise în jurul unor oameni urcați pe nişte stive de lemne. Unul din ei vorbea, făcînd, cu pumnii strînşi, mişcări la fel de violente şi de pasionate ca şi țipătul sirenei; din pricina depărtării, abia i se auzea * glasul, şi nu se înțelegea ce spune. Dincoace, pe trotuare, un şir lung de femei care nu purtau pălării ci broboade, bătrîni cu săculețe şi papornițe, oameni zgribuliți cu paltoane strimte şi galoşi, funcționăraşi, rude de muncitori aşteptau lipiți de zidurile caselor şi păziți de jandarmi să le vină rîndul ca să le ducă greviştilor de mîncare. Şerban Romand, îmbrîncit de colo pînă colo de tălăzuirile mulțimii, gîndea lucid şi detaşat: „Solidaritate incomparabil mai mare decît la alte straturi sociale... Colaborare activă... spirit de cooperare, cu anumite substraturi umane, sentimentale... demne de admirație." Dar observațiile acestea nu-1 împingeau la nimic; era rece şi pustiu. Zări un bărbat în haină de ploaie, cu borurile pălăriei trase în jos, cu o față uscățivă şi dură. Se urcase pe o margine de zid şi privea mulțimea cu ochii ascuțiți, agitați, cercetători; i se păru că-şi face semne cu altul sau alții din mulțime. Peste două clipe, omul dispăruse. Doi muncitori trecură pe lîngă Şerban; unul spunea:

— E plin de sticleți pe-aici...

— O fi şi ăsta vreunul, zise cellalt şi-1 apostrofă pe Şerban: Ce cauți aicea, bă?

Şerban se întoarse şi se depărta. „N-am ce căuta aici, îşi zise el, strecurîndu-se printre grupuri, cu urechile țiuind de şuierul uriaş al sirenei. Nu, n-am ce să fac... Nu pot face nimic,.. Nu ştiu ce e bine... nu ştiu ce e drept, nici ce-i adevărat; nu, nu ştiu... Deodată, îşi aduse aminte că avea în buzunar pistolul cumpărat de dimineață. Dacă mă prindeau muncitorii aceia cu el, aveau tot dreptul să mă creadă un «sticlete», şi să-mi tragă o sfîntă de bătaie... dar omul acela în ***trenchcoat*** era cu siguranță un agent... trebuie să fie mulți pe-aici.

Şi se depărta, cu creierul pustiu, gîndindu-se maşinal la lucruri mărunte, fără importanță. N-avea niciodată să-şi amintească bine cum petrecuse ziua aceea, în prada unei tulburări cumplite a simțirilor şi a conştiinței. Ajunse într-un tîrziu acasă şi scoase pistolul din buzunar. Nu ştia ce avea să facă cu el. îl puse într-un sertar şi uită de el îndată. Seara, ca să facă ceva, se duse pe la maică-sa, dar era plecată, iar tatăl vitreg era la şedința extraordinară, de noapte, a Camerei. La club nu se mai putea duce; îi era frică să nu-1 întîlnească acolo pe Titel Negruzzi şi să mai afle ceva. Se duse iarăşi în strada Culmea Veche, la Şerban Lascari, unde era sigur că va găsi multă lume şi deci nu va fi obligat să vorbească. Pe drum se uită neatent la detaşamentele de jandarmi care mărşăluiau pe străzi în rînduri strînse şi nu-şi dădu seama că sînt mai multe ca niciodată.

în strada Culmea Veche, cîteva maşini lungi, negre, lucitoare, erau oprite la trotuar şi un sergent de stradă le păzea, stînd de vorbă cu şoferii. Chiar cînd să intre Şerban, un domn coborî din casă şi una din maşini, un „Rolls-Royce", cu o stemă pe uşă şi cu stegulețul unei mari puteri la radiator, intră în curte. Un fecior sări de lîngă şofer şi deschise uşa. Domnul urcă în maşină, limuzina ieşi pe poarta cealaltă şi dispăru. Ferestrele cele mari ***à la francaise*** erau luminate strălucitor. Şerban urcă treptele peronului, conştient că sirena țipă undeva departe la marginea Bucureşdului: „Ce vor? Ce-i doare?" se întrebă el pentru prima oară. Ştia ce vor; ştia ce-i doare. Ignorase voit ce se petrecea în juru-i, dar fără să vrea simțise că e mizerie, că salariile sînt mici, că oamenii sînt pe drumuri. încruntat şi cu sufletul apăsat, îi dădu feciorului paltonul îmblănit cu samuri şi intră.

înăuntru, foarte multă lume, bărbați și cucoane în haine de *demi-soiree* vorbeau însuflețit și mereu reveneau aceleași cuvinte: greva... greva... măsuri! Ministrul Vasilescu-Rîmnic rîdea tunător, cu paharul în mînă, sub luminile unui candelabru care făcea să-i lucească gălbui chelia:

— Nu e nimic, coniță! Amuzați-vă, dansați, nu dați atenție la mizerii de astea... Asta e treaba noastră, a oamenilor politici... Ce zici, profesore?

— Eu nu sînt om politic, rîse liniștit profesorul Fănică Niculescu, Văzîndu-1, Șerban se opri în loc, atît de surprins încît uită pentru o clipă de frămîntarea sa. Profesorul părea să nu fi făcut altceva toată viața lui decît să stea într-un salon, cu un pahar în mînă. Era mai elegant decît ministrul; silueta subțire, fața uscățivă, părul alb erau cu totul deosebite de burta enormă, fălcile grele, chelia și pletele negre (poate cănite) și cîrlionțate după ureche, ale ministrului. Top bărbații erau în haină de seară, cu reveruri de mătase și lampasuri, pe cînd ministrul venise în veston negru și pantaloni vărgați negru și gri, așa cum nici unul din ceilalți n-ar fi pus după-prînz.

— Eu nu sînt om politic... Sînt om de bibliotecă, rîse profesorul, coborîndu-și pleoapele peste sticlirea ochilor alburii și magnetici.

Ministrul rîdea la el cu un fel de invidie și dușmănie neputincioasă, silită să ia masca bunei dispoziții politicoase.

— Mi-e frică de apa liniștită... acolo e adîncă și primejdioasă...

Șerban Romano observă că Șerban Lascari, stăpînul casei, și fiu-său îl iau la o parte pe profesor și discută cu el cum nu obișnuiau să discute cu oameni de bibliotecă, pe care de altfel nici nu-i invitau și pentru care aveau un dispreț ascuns, politicos dar total. Generalul Ipsilanti, fratele prințului Bubi, îl interpelă pe Vasilescu-Rîmnic:

— Ce facem, domnule ministru? Se plictisesc în cazărmi grănicerii mei; ei sînt obișnuiți cu aerul liber. Cît mi-i mai ții aici? întrebă el cu o veselie insolentă, uitîndu-se de sus prin monoclu la ministrul mai scund decît el.

— Lasă, domnule general: mîine e rezolvată criza.

— Așa, excelență! exclamă mulțumit generalul. De ani de zile ni se bate capul cu criza, criza și iarăși criza! Un guvern energic, de mînă forte, o rezolva de mult!

— Nu de criza economică vorbeam, zise ministrul cu un zîmbet de melancolie: aia\iu e în mîna noastră... nici măcar în a Marii Britanii sau a Statelor Unite; ci de criza momentană a țării, cu agitațiile astea muncitorești...

Șerban Romand încercă să se apropie de profesor. Trebuia să stea de vorbă cu el: era singurul om cu care putea sta de vorbă despre ce-l apăsa pe el acuma. Dar profesorul era în plină convorbire cu cei doi Lascari, tatăl și fiul. Șerban se așeză lîngă ei; profesorul îi zîmbi, aruneîndu-i o privire fugară, și urmă:

— ...evident că aici e o ciocnire între două filosofii: marxismul ateu, raționalist și materialist, și concepția creștină și europeană, idealistă și mistică. Dar este, într-un fel, invers: ciocnirea între o mișcare de mase, care are și înfățișarea unei credințe fierbinți, și, pe de altă parte, rațiunea de stat, luciditatea politică rece, aproape științifică. De aceea, ei, comuniștii, au o concepție etică și romantică, iar noi una absolut realistă, dincolo de bine și de rău... Dar în fața maselor de țărani, care nu știu decît de icoane, și a maselor de mici tîrgoveți plini de prejudecăți, poziția asta machiaveliană nu poate fi mărturisită pe față...

Bătrînul se mișcă în fotoliul său de lemn aurit, tapisat cu trandafiri, și întrebă, cu ochii jucîndu-i în cap de inteligență și cu un zîmbet subtil, grecesc:

— Nu crezi că ar trebui încurajat cellalt romantism, care nu e atît de etic cît... mistic să-i zic... și care nouă nu ne-ar putea face deocamdată nici un rău?

Cezar Lascari începu să rîdă. Profesorul spuse:

— Văd că am de-a face cu niște oameni inteligenți... Cuvintele sînt de prisos: ați înțeles...

— Am să-i vorbesc lui Vodă, la prima ocazie, murmură Șerban Lascari, învirtindu-și degetele.

Profesorul îi aruncă o privire intensă, dar tăcu. Bătrînul surise binevoitor:

— Hai, spune, profesore...

— M-ar bucura dacă l-ați ajuta pe rege să-și schimbe ultima hotărîre în ce mă privește...

— A, trebuie să vă-mpăcați, nici nu mai încape vorbă. Dar cine e de vină? zise bălrînul, privindu-1 cercetător pe profesor. Mi se pare că amicul dumitale și-al lui Vodă ți-a făcut-o...

Fănică Niculescu nici nu clipi; deschisese gura ca să vorbească de altceva, dar Șerban Lascari voia neapărat să știe, și urmă, fixîndu-1 mereu cu o privire inchizitorială:

— Nu-i porți nici o pică domnului Vardalâ? De el vorbeam...

— Nu port pică nimănui, zise Fănică Niculescu, rece și impersonal.

— Totuși - spuse Șerban Lascari zîmbind nemilos - se pare că Vardalâ, ca să-ți zdrobească ascensiunea politică de care e gelos și se teme, te-a „lucrat".,.

— Basme, răspunse profesorul, uitîndu-se într-altă parte, în gol.

— Desigur, desigur, rîse Șerban Lascari. Astea sînt basme, fă-ră-ndoială; basme, basme... cauza e cu totul alta... Totul ar fi mers perfect... Dar ce să-ți fac - chicoti bătrînul - faci politică antisemită și vrei să fii prieten cu prietenul doamnei Lupescu: pentru un profesor de filosofie, și deci de logică, e destul de contradictoriu, hi-hi-hi!

— Cred că știu ce fac, murmură profesorul cu un aer gînditor și sumbru. Regele nu e decît o persoană... iar antisemitismul e un partid politic... și chiar mai multe... și devine politica de stat a uneia din marile puteri...

O clipă, tăcură. Din capătul salonului se auzea cîntînd cineva la pian.

— Logică... Logici nu sînteți dumneavoastră... Acum douăzeci și cinci de ani, cînd tinerii ăștia erau copii, dumneavoastră, domnule Lascari, la Paris, iar eu îmi făceam serviciul militar în regimentul X... roșiori...

— Ca văru-meu, săracul, Mișu Vorvoreanu, și ca tatăl băiatului ăstuia, zise Lascari, arătîndu-1 pe Șerban.

— Da? Nu știam că erați rudă cu familia Vorvoreanu...

— Sîntem rudă cu toată lumea, sau mai bine zis - se r:\cotii bătrî-nul cu o trufie amabilă - toată lumea e rudă cu noi.

— Domnul Vorvoreanu comanda escadronul unde eram simplu os-taș t.r. Ei bine, am luat parte la reprimarea răscoalelor țărănești. Pe vremea aceea, guvernul nu șovăia. Nimeni nu șovăia. A fost unani-mitate impresionantă: nici eu nici dumneata... nici unul din noi n-a avut sentimentul unei vinovății, al unui păcat... sau al unei crime. Și

iniuși, **am** împușcat unsprezece mii de țărani și am băgat la pușcărie patruzeci de mii. Și acum, pentru cîteva zeci de muncitori care **ar** puica să încaseze un glonț, se ezită, se discută, se deliberează, la infinit...

— Sînt mai tari ca țăranii, zise Cezar Lascari. Țăranii au înghițit și nici n-au suflat. Ăștia țipă, au presă, sînt organizați, au prieteni în toată lumea, au Rusia... Nu e totuna.

— Și fiindcă sînt mai tari și mai periculoși, sînteți mai slabi cu ei? rîse profesorul. Cum stăm cu logica?

— Ba află, profesore dragă - zise bătrînul Lascari - că e perfect logic... dar logică politică, nu de-a dumitale - filosofică. Cînd ai de-a face cu unul tare, eziți să-1 lovești.

— Dragă domnule Lascari, ascultați cuvîntul unui om de biblio-tecă, numit Macchiavelli, în ***Principele,*** dacă nu mă înșel: ***„Dacă tre-buie să lovești în cineva, ori îl nimicești ori mai bine nu te atinge de el".*** Dar cine să aibă energia de a aplica asemenea principii? Domnul Vasilescu-Rîmnic și alții asemenea? Ăștia sînt oameni care să apere Europa și civilizația de comunism? ***Ăștia?*** repetă el cu dispreț zdrobi-tor, arătîndu-1 pe ministrul care perora cu chelia strălucind gălbui sub candelabre.

Urmă altă tăcere. Șerban Lascari spuse:

— Vodă e un prost că a pierdut un om ca dumneata.

— Mulțumesc, zise profesorul.

— Ești un om prețios și cu cea mai instructivă conversație din cîți cunosc; nu sînt complimente - urmă bătrînul Lascari - vezi să nu te deochi!

Și rîse iar, ca un grec bătrîn și șiret, care știe mai multe decît spu-ne. Șerban nu mai asculta. Dar se gîndea la sine însuși și-1 apuca spai-ma. Peste cîteva minute izbuti să se apropie de profesor și să-i șop-tească:

— Aș vrea să viu la dumneavoastră.

Profesorul îi zvîrli o căutătură cercetătoare.

— Bine. Cînd vrei, vino pe la mine. M-am mutat.

Și-i spuse adresa. Șerban murmură posac, mașinal:

— Aș vrea să vă văd cît mai curînd.

— Bine, cînd vrei, zise profesorul, uitîndu-se la el mirat și cer-cetător.

— Astă-seară, murmură Şerban.

Profesorul ridică sprîncenele şi se uită la ceas:

— Da… dar după douăsprezece. Te aştept

Şi se întoarse iar spre cei doi Lascari, care vorbeau cu generalul Ipsilanti şi cu un domn subţire şi cu faţa înlemnită în demnitate şi gravitate, care era mareşal al curţii regale şi prieten intim al regelui. Şerban se depărta şi încercă să asculte o convorbire, să spună ceva; dar deodată îi veni să fugă, să plece, să se retragă undeva, departe... dar nu era unde... Ieşi, îşi ceru şuba şi peste cîteva clipe era pe stradă, în întuneric; maşinile aşteptau înşirate pe lîngă trotuar şi în văzduhul străveziu, îngheţat, al nopţii de februarie, urla, tânguitor şi cu mînie, sirena.

Şerban se îndreptă spre centru. Trecătorii mergeau grăbiţi, se opreau uneori în grupuri care se risipeau iarăşi. La răspântii, posturi de sergenţi şi ofiţeri de poliţie, dublate de jandarmi cu baioneta la armă, cereau actele pietonilor. Maşini alunecau, cu cîte un cap palid de bărbat cărunt în fund, în lumina becului dinăuntru, sau cu o cucoană în mare toaletă, cu capa de hermină sau de vulpi albastre şi cercei sclipitori de briliante; apoi se depărtau în viteză şi nu se mai vedeau decît luminile roşii de la spate. Iar pe străzile mari tropăiau bocancii grei ai batalioanelor de jandarmi, în mantale albastre, căşti negre cu bold de alamă, şi cu pădurea de baionete late şi lucioase, ca nişte cuţite, oscilînd deasupra lor. Şerban Romand şovăi o clipă. Unde să se ducă? Să-1 întâlnească pe Titel Negruzzi? Voi să se ducă la **Capsa.** Dar pe când se apropia, trecu prin faţa vitrinei lui Fischer-Galaţi şi văzu acvariul cu peştii bolnavi. Becul din vitrină lumina slab; chiar şi paginile de titlu ale cărţilor deschise in fereastră păreau cenuşii, literele titlurilor erau în lumina asta de un roşu întunecat, mort. Peştii se mişcau slab, ca într-un somn greu; apa părea murdară, stătută, moartă, şi peştii cafenii parcă erau pe punctul să se topească în putreziciune.

Şerban aruncă numai o privire la vitrină, şi fugi mai departe, pe lîngă o coloană de jandarmi care mărşăluiau greoi pe Calea Victoriei: trop-trop-trop...

Deodată, m faţa vitrinei Capsei, se opri. Mesenii se-ntorseseră spre stradă şi se uitau la soldaţi. Cheliile gălbui, tâmplele pleşuve, ochii morţi şi obrajii căzuţi, burţile prăbuşite pe genunchi, politicienii, ga-

/clarii, oamenii de afaceri, misiţii, cucoanele bătrâne, cocotele stăteau şi se uitau pe geam, ca peştii bolnavi din acvariul lui Fischer-Galaţi. Cîte o cravată de mătase, o rochie elegantă de culoare ânchisă luceau o clipă, ca dungile negre şi lucioase de pe pântecul cafeniu şi moale al peştilor. Lumina **Capsei,** prin perdeaua subţire de tot din geam, era verde-cenuşie, ca apa stătută din acvariu. **Se** mişcau încet umorţiţi, şi se uitau prin geam la ce era afară.

Lui Şerban Romand i se făcu poftă să bea ceva tare,., să se încălzească, **îi** făcea oroare să intre la **Capsa. în** starea **de** tulburare bolnăvicioasă în care-1 aruncaseră întâmplările ultimelor zile şi sirena aceea cumplită, âi venea să fugă mai degrabă decît să intre în cafenea. „Urlaţi! Urlaţi! Ştiu, lăsaţi-mă în pace: ştiu, vă **e** foame, n-aveţi de lucru, sînteţi mînioşi… Ştiu! Ce pot să fac eu? Eu… eu intru la **Capsa...** în acvariu. Acolo e locul meu. O să se spargă o dată… dar până atunci maie… mai emult…"

Intră, îşi lăsă paltonul lîngă uşă şi se aşeză la o măsuţă goală; ceru coniac şi-1 bău repede, fără să se uite împrejur. Ar fi vrut să n-audă murmurul dimprejur:

— …Fabrica ***„Belvedere"*** a intrat şi ea în grevă… mîine intră textilele. .. se solidarizează, sînt furioşi din cauza lui Hitler - şi uzina electrică!

— Ba nu, domnule, uzina electrică e ocupată milităreşte...

— Nu, monşer… ***va fi*** ocupată milităreşte...

Vorbeau de la gură la ureche, de la o masă la alta, bancherii, gazetarii, misiţii, babele, femeile uşoare, sulemenitele, prăbuşitele, burţile, dublele bărbii, pungile sub ochi, privirile stinse sau luminate de lucirea dură a poftei de bani. Şerban Romano se gîndea: „Adevărul… Structura realităţii… Binele etic… Ce-i de făcut? Ce trebuie să fac?"

Deodată simţi un val de frig. Intrase cineva. Un bărbat care-şi lăsă la intrare paltonul cu guler de vidră neagră şi căciula care-i ţinea cald la chelie. Intră freeîndu-şi mîinile învineţite de frig, se uită împrejur, salută două sau trei persoane şi-şi căută din ochi o masă. Nu era nici una liberă. Şerban Romano era singur la o măsuţă rotundă. Noul venit se apropie de el:

— Bună seara, Romano. Ce mai e cu dumneata? Dă-mi voie să şed la masa dumitale...

Şerban îl pofti. îl cunoştea de mult, din saloanele cărora acest om le aparţinea prin naştere, dar din care fusese treptat exclus din pricina părerilor sale şi a activităţii sale politice. Era Nicolae Prodan, bărbat de patruzeci de ani trecuţi, fiul unui foarte corect colonel de cavalerie (cine nu-1 cunoştea dintre clubmenii distinşi pe nenea Costică Prodan, amabil, politicos şi cartofor pînă la demenţă?), şi nepotul unui om care făcuse politică „roşie" pe vremea cînd liberalii mai erau numiţi „roşii" şi mai existau republicani şi revoluţionari în Ţara Românească, adică pe la 1870; iar străbunicul fusese paşoptist. în trei generaţii patima răzvrătirii slăbise în această familie de boiernaşi iubitori de cărţi şi de artă - şi dintr-o dată, izbucnise în Nicu Prodan. Era un om aproape scund, vînjos şi musculos, cu gîtul puternic de statuie aUetică; chelia îi arăta forma perfectă a capului; de o parte şi de alta îi mai rămăseseră două tufe de păr creţ şi zbîrlit ce începea să încărunţească; sub sprîncenele stufoase, ochii erau de oţel albastru, fulgerător, iar nasul drept şi gura cu buze subţiri, strînse, şi bărbia energică nu trădau prin nici o sinuozitate pe omul cu multe aventuri şi pasiuni pentru femei. Omul acesta, înzestrat cu un dar arzător şi nimicitor al invectivei politice, începuse la douăzeci de ani să îi spună în presă lui Carol I de Hohenzollern adevăruri care nu se spun decît înainte de-o luptă pe viaţă şi pe moarte. Cine nu văzuse revista condusă de Nicolae Prodan, cu chipul bătrînului rege pe copertă, pecetluit pe frunte cu cifrele ***1907,*** din care picura sînge - data marii răscoale ţărăneşti reprimate fără milă? Cine nu văzuse pe coperta revistei ploşniţa cu coroană pe cap şi tiUurile incendiare ale articolelor lui Nicu Prodan, care părea a avea o duşmănie personală împotriva familiei Hohenzollern, dar în realitate nu suferea decît de o sălbatică pasiune pentru libertate şi dreptate, sub toate formele şi pe toate tărîmurile. Omul acesta, care era mereu ameninţat de arestare pentru articole vinovate de lezarea maiestăţii regale, omul acesta care fusese să-1 vadă pe Lenin vorbind muncitorilor din Petrograd în 1918, care era prieten cu Barbusse şi cu Romain Rolland şi care-1 vizitase pe Gorki - era cel care intrase la **Capsa** şi se aşezase la masa lui Şerban Romano, cu a cărui mătuşă, Augusta Hagibei, se spunea că avusese o poveste de dragoste în 1917 la Iaşi. Acum lucrurile astea erau de mult uitate, şi Nicolae Prodan era departe de a se gîndi **la** ele. îşi freca mîiniie îngheţate şi întorcea capul după chelnerul cu care se cunoştea de douăzeci de ani:

— Costică... ţuică fiartă, că am îngheţat...

Şi se întoarse îndată spre Şerban Romano.

Era un om tînăr: poate că ideile generoase şi nobile găseau la el acelaşi teren primitor pe care-1 găsiseră la Nicolae Prodan acum un sfert de veac.

— Ai fost? întrebă el, fulgerîndu-1 pe Şerban cu ochii săi de neuitat.

— Unde să fiu?

— Cum, unde? Singurul loc unde se zbate şi se frămîntă umanitatea autentică a Bucureştilor! Pe lîngă Ateliere! pe străzile alea largi, cu căsuţe de un singur etaj, unde stau oamenii care ne dau de mîncare şi ne fac fier şi unelte ca să putem trăi! Ce faci aici? Vegetezi, putrezeşti, te sufoci, mori! Ascultă-mă pe mine: eu văd ce-i în tine...

Spunea asta cu o certitudine bazată pe o simplă impresie, şi aruncîndu-i o privire romantică, care putea să farmece şi să hotărască la fapte eroice orice om, bărbat sau femeie. îi puse mîna pe umăr lui Şerban:

— .. .nu te lăsa! Sus! Locul oricărui om cinstit este alături de clasa muncitoare! Oamenii cei mai preţioşi ai veacului nostru, oamenii indispensabili, muncitorii, suferă - din pricina ăstora!

Şi cu un gest admirabil de dispreţ îi arătă pe cei dimprejur. La celelalte mese cîteva persoane se întoarseră, apoi mîrîiră, nemulţumite.

— Eşti un intelectual - zise Nicolae Prodan - datoria ta e să cauţi, să găseşti şi să proclami adevărul, datoria atît de des trădată în anii ăştia - tu, fă-ţi-o!

Apoi se apleca peste masă:

— Dă-mi un articol... scrie ce simte un om gînditor în faţa nesimţirii brutale şi dispreţuitoare, care-i lasă pe ăia să sune cu sirena, şi-şi pregăteşte trupa ca să-i scoată cu baioneta din ateliere. Scrie, spune, fă ceva! în clipa asta există numai două lucruri de făcut: să-i sprijini pe grevişti, sau să le dai la cap! Să-i vezi pe oamenii modeşti, conţopişti, belferi, funcţionari, cum stau la coadă cu papornițele, să le aducă de mîncare greviştilor! Iar ăştia dimprejurul nostru, care cred că nu fac nimic şi că beau cafele, le dau la cap greviştilor - sau abia aşteaptă să joace pe cadavrele lor...

în clipa aceasta becurile se roşiră, lumina slăbi, se făcu aproape întuneric, nu se mai zăreau decît filamentele roşii în globurile lăptoase ale becurilor. Murmurul din cafenea spori dintr-o dată - şi se făcu tăcere deplină, în vreme ce becurile se stingeau tot mai mult şi nu mai era aproape nimic pînă la întunericul desăvîrşit.

— Intră şi uzina electrică în grevă... rosti vocea metalică şi bărbătească al lui Nicolae Prodan, cu un ton de triumf, dar în clipa următoare se frînse; căci becurile începură să lumineze tot mai tare şi în două minute reveniră la intensitatea dinainte.

— înţelegi ce-**a** fost? Ai simţit mîna unui muncitor pusă pe întrerupător? întrebă Nicolae Prodan. Ai văzut jandarmii cu baionetele la armă... o baionetă înfiptă în mîna care trăgea de pîrghia întrerupătorului... loviturile de pat de puşcă, oasele rupte, craniile zdrobite, bălţile de sînge... pentru ca *dumnealor* să aibă lumină în candelabrele de la **Capsa!**

Şi-i arătă pe misiţii şi babele şi actriţele de varieteu şi gazetarii veroşi dimprejur. Era de un gust melodramatic, dar tot ce spunea era adevărat. Şerban Romano simţea nevoia să fugă de tovărăşia acestui om care clocotea de indignare şi de invective biciuitoare. îşi ştergea cu batista fruntea asudată şi se uita jenat împrejur. Cei de la mesele învecinate se uitau duşmănos la ei. Un bărbat tînăr, înalt şi masiv, cu un trup cărnos şi greu, se ridică şi strigă veninos:

— Ascultă, bolşevicule! Dacă nu-ţi ţii gura, o să ţi-o umplem cu pămînt!

Era, ca şi Prodan, un urmaş al conducătorilor revoluţiei de la 1848; dar în vreme ce din strănepoţii lui Prodan sau Magheru sau din îndepărtaţii urmaşi ai unuia din marii cronicari moldoveni din veacurile XVI-XVIII au răsărit în veacul al XX-lea intelectuali comunişti, urmaşul lui Christian Tell era unul din fruntaşii fascismului; şi el era cel care-1 ameninţa pe Prodan. Acesta izbucni într-un rîs sarcastic şi exclamă:

— Eu nu contez! Ideile revoluţionare nu se pot astupa cu pămînt... şi-o să vă zdrobească! Sînteţi condamnaţi! Sînteţi inexistenţi! Ascultaţi-vă muzica de înmormîntare cum urlă afară! N-aţi înţeles ce vrea să spună sirena aceea ? încă n-aţi înţeles?

— E nebun! E bolşevic! Trebuie arestat! Trebuie împuşcat! exclamau indignaţi oamenii cu duble bărbii, cu pîntece prăbuşite, cu pungi sub ochi, misiţii, cucoanele bătrîne, gazetarii şantajişti, actriţele fără talent dar cu briliante.

Tînărul Chrisuan Tell, om care învăţase liceul şi universitatea la Paris şi care avea o mare şi frumoasă bibliotecă, îşi dădu scaunul la o parte şi se îndreptă spre Nicu Prodan, cu pumnii strînşi. Prodan, cu aproape douăzeci de ani mai în vîrstă decît el, chel, cu tufele de păr zbîrlite peste urechi, îl aştepta nemişcat, cu ochii albaştri scăpărînd de dispreţ, de ironie, de curaj fizic:

— Vino, strănepot al lui Tell! Vino, creştinule care nu crezi în Dumnezeu, europeanule care predici românismul hotentot, omule de cultură care binecuvîntezi cuţitarii, colecţionarule de cărţi care predici arderea cărţilor în stradă... Te aştept... şi am să te văd pierind!

Tell rămăsese cu pumnii ridicaţi. Cellalt, mai scund, îl sfida, cu braţele încrucişate. Şerban Romano nu mai putea suporta încordarea asta; şi aici - pretutindeni, alegerea obligatorie, oamenii care se înfruntă, ciocnirea inevitabilă, obligaţia să birui sau să dispari... şi credinţa asta nestrămutată a revoluţionarilor că ei vor birui în chip nece-. sar! Se sculă de la masă fără să mai aştepte sfîrşitul scenei, îşi înhaţă paltonul şi fugi pe stradă. „Ce se întîmpla cu mine?" se întreba el cu spaimă, alergînd aproape, nu ştia nici el încotro. Se lovi de cîţiva trecători. Unul îl prinse în braţe şi-1 întrebă:

— Unde umbli aşa, domnule, cu capul în buzunar?

Apoi, pe alt ton, de surpriză încîntată şi veselă:

— Şerbane, ce faci, *cher ami?* A, asta e formidabil! Ia spune, încotro?

Era Titel Negruzzi, cu pălăria pe ceafă, şal alb de mătase, palton negru, mîinile în buzunare şi bastonul de bambus agăţat de mîna stîngă.

— Nu ştiu unde mă duc, bîigui Şerban aiurit, ameţit şi înspăimîntat de starea în care se simţea că se află. Nu ştiu. Trebuie să vorbesc cu profesorul. Ar trebui să tacă o dată sirena asta.

— Cu care profesor? Cu Fănică? Vin şi eu! răspunse optimist, prompt şi cu tărie Titel Negruzzi. Era, ca mai în fiecare zi la ora asta, cam băut; şi de obicei asta îl făcea plin de idei năstruşnice şi gata de a le pune în practică. într-o asemenea stare, se urcase pe umărul unei statui pe Unter den Linden, la miezul nopţii, şi pe un stîlp de fier cu bec electric, în mijlocul unei pieţe din Charlottenburg. Şerban avea o

anumită asemănare cu el, cînd era beat; şi poate că de acolo venise marea dragoste a lui Titel pentru dînsul, în vremea din urmă. în clipa asta, Titel era fericit la ideea că-1 va vedea pe profesorul Niculescu.

— Dar nu te aşteaptă, bîigui Şerban Romano, prea sleit de frămîntarea din ultimele zile ca măcar să se poată împotrivi.

— Nu face nimic; o să-i spui că ai ţinut să vii cu mine. Pe tine te aşteaptă, îmi închipui. A, splendid! Ştii că e din ce în ce mai interesant tipul. A devenit în vremea din urmă reprezentant general pentru Balcani al uzinelor ***„Siemens",*** al consorţiului Krupp-Thyssen, al lui ***„Motorenwerke Augsburg-Nurnberg",*** al lui ***„Rheinmetall"*** şi ***„AUgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft"!*** Pentru un profesor de metafizică, nu e rău! E formidabil tipul! Se pare că mă-sa era vrăjitoare, sau ghicitoare în cafea. Circulă zvonuri despre el; se pare că Despina Ipsilanti s-a amorezat de el, ***elle est complâtement toquâe *** o ştii că din naştere e plină de sticleţi, şi văzînd că vulpoiul bătrîn nu marşează - de altfel e impotent, află de la mine - nebuna şi-a tumat gaz pe ea şi şi-a dat foc! Altele se sinucid pentru el, fac poezii infecte, vorbesc numai de el, în fine, e un pericol public nea Fănică! Dar e un tip, ***ah la la!*** e un tip formidabil! Şi-a luat o casă nouă şi sînt foarte curios să văd cum şi-a putut-o aranja. Ce gust poate avea un profesor în general şi unul de metafizică în special? Sînt curios dar şi îngrijorat: ***je m'attends au pire***[2]. Ce părere ai de forţa militară de pe străzi? ***Ce n'est pas pour aujourdhui, le grand soir, eh?***[3] Nici nu ştii ce încîntat sînt cînd te văd. Ţin foarte mult la tine, Şerbănică; tu eşti un tip mai deosebit, nu ca noi ăştia, neserioşi şi aiuriţi; tu eşti un tip profund. Cînd te văd şi stau de vorbă cu tine, mă simt altfel, transportat în lumea ideilor, în transcendenţă; să nu crezi că din cauză că sînt beat vorbesc aşa: altfel nu mi-aş permite să-ţi vorbesc atît de indiscret; dar viaţa ar fi insuportabilă dac-am fi veşnic corecţi - nu s-ar mai putea vorbi, nu s-ar mai putea face nimic, nici amor, nici afaceri, nici politică, şi relaţiile noastre cu „A.E.G." şi cu ***„Motorenwerke Augsburg-Niimberg"*** ar fi mult mai puţin strînse şi cordiale,, şi în afară de asta, urlă sirena aia mereu şi o să ajungem să nu mai putem avea o conversaţie mai serioasă, *cherami...*

[1] **E smintită de-a binelea.**

[2] **M-aştept la tot ce poate fi mai rău.**

[3] **N-a sosit tocă ziua cea mare?**

Turuia mereu, într-o euforie nemaipomenită, cu pălăria pe ceafă şi cu ochii strălucind de veselie. „Cum să scap de el?" se întreba Şerban Romano, cu inima strînsă. Nu era în stare să născocească nici un pretext: mintea-i era prinsă cu totul de altceva, mult mai important. „La urma urmei, o să-1 duc acolo şi-o să-1 rog să mă scuze, măjnchid cu profesorul undeva şi-1 las pe ăsta să stea." Şi era sleit de oboseală; nu dormise în ultimele patruzeci şi opt de ore decît un ceas, un ceas şi jumătate; şi nu era simplă oboseală fizică, ci şi cumplită încordare a nervilor. îi venea să se aşeze jos pe marginea trotuarului şi să plîngă. Se hotărî să se ducă acuma la profesor; n-avea a face că-1 chemase pentru o oră mai tîrziu; avea să se ducă şi să spună că-1 aşteaptă.

Astfel, cu Titel Negruzzi de braţ, ajunseră în faţa casei cu zidurile tencuite cu calcio-vecchio cenuşiu, cu uşa de intrare în ogivă gotică, cu ferestrele de sus cu arcuri rotunde şi colonete răsucite veneţienc, acoperişul de olane ca în Italia şi deasupra intrării un blazon de piatră după moda spaniolă şi un felinar de fier arab. Un servitor îi privi prin ferăstruica zăbrelită din uşă şi le deschise.

— Bună seara, domnilor... Domnul profesor a telefonat că veniţi şi vă roagă să-1 aşteptaţi...

Şerban Romano intră maşinal, fără să-şi dea seama de nimic. Titel Negruzzi şopti, intrînd în holul pardosit cu marmură albă şi neagră şi plin de lăzi sculptate, italieneşti, şi jeţuri în formă de X:

— Fănică aşteaptă pe cineva, şi servitorul ne-a confundat... E formidabil: o să-i facem o farsă.

Şerban nici nu înţelese bine. Maşinal, se lăsă condus de omul care-i primise, într-o mare bibliotecă în care erau risipite fotolii de piele, trei din ele adunate în faţa căminului de piatră cenuşie cu fiarele lui complicate înăuntru. O galerie cu balustradă de lemn mergea dc jur împrejurul încăperii la trei metri înălţime. Feciorul aprinse şi se duse să tragă perdelele. Lumina pornea dintr-o cornişă, sus de tot sub tavan, era indirectă şi blîndă. Pintr-un efect de optică, sus, la galerie, cărţile aşezate sub izvorul de lumină erau mai puţin desluşit vizibile. Şerban Romano era pe punctul să se prăbuşească într-un fotoliu, cînd Titel Negruzzi îl luă de braţ şi-1 trase după el:

— Hai sus... Hai să vedem cărţile, zise el cu o mare şi inexplicabilă însufleţire.

Şi-l trase după el pe scară în sus şi de-a lungul galeriei. Şerban se împiedică de nişte maldăre de cărţi care-i ajungeau pînă la brîu. Cu mare greutate, împins mereu de Titel Negruzzi, trecu peste şi dincolo de ele, răsturnînd cîteva pe jos. Cellalt se aplecă, deschise unul din tomurile identice (erau sute şi sute), legate în viţel cafeniu-gălbui, şi citi:

— ***Patrologiae cursus completus,*** Migne. Le-a cumpărat acuma şi încă nu şi le-a pus în rafturi... Aici; aici să stai, pe scăunelul ăsta. Ne ascundem, şi nici idee n-o să aibă unde sîntem; îl lăsăm să intre şi - deodată: cucu! cucu! Să vedem ce figură face, zise Titel Negruzzi, aşezîndu-se pe jos şi uitîndu-se printre gratiile balustradei. Nu e mare lucru, urmă el; arhitectură modernă, ***cassetone*** italieneşti, stil Bucureşti 1930, adică sau fals florentin sau fals veneţian; hm, ia să mai vedem: lampă din cristal de Murano - banal, au toate casele noi din parcul Jianu; ah! covoare frumoase, foarte frumoase; mi se pare că ăla mare e cadou de la Vodă; e un Ferahan unic. Cărţi multe şi bune, e normal; un profesor... Dar nimic. Anonim. Nu-ţi pop da seama ce-l cu el: e casa oricărui neguţător parvenit, nu un portret al lui Fănică. Sst! Vine! Vine! cînd îţi fac eu semn, cîntăm amîndoi „cucu!"

Şerban, sufocat de suflarea lui Titel Negruzzi, care mirosea tare a vin şi-i vorbea de aproape, încercă să protesteze, să se ridice; dar cellalt îl împinse la loc cu forţa şi-i făcu semne să tacă, holbînd ochii la el. Se auzea glasul profesorului şi încă unul, necunoscut. Uşa bibliotecii se deschise şi intră profesorul cu încă doi oameni. Şerban, care se mai simţea şi ridicol şi jenat, peste nefericirea lui, voi iar să se ridice şi să spună ceva, dar în clipa aceea văzu cine e unul din cei veniţi cu profesorul, şi amuţi. Niţă Ghiţă, mai supt şi mai galben ca niciodată, cu ochii înfundaţi în orbitele-i osoase, şi lucitori; Niţă Ghiţă, cu bocanci în picioare, şi haine proaste, şi-un fel de pardesiu larg de stofă subţire, păroasă, ceva între postavul cazon şi postavul rasei călugăreşti, dar în orice caz mult prea puţin călduros pentru acel februarie glacial; Niţă Ghiţă cu mîinile tremurînd, cu ochii arzînd de friguri, pămîntiu şi stăpînit de un simţămînt cumplit de intens, dar pe care Şerban nu-l putu ghici de la început. Cellalt era un om tot tînăr, vlăjgan subţire în şolduri, cu gîtul rotund şi musculos şi un cap mic,

încoronat de o claie de păr cîrlionţat şi buclat, numai inele, ca părul unei statui greceşti, bunăoară a lui Antinous. Numai că faţa nu avea seninătatea nobilă, aproape divină, şi grapa emoţionată a unui cap de statuie, ci era îngustă, osoasă şi dură. Fruntea îngustă şi încreţită, obrajii plaţi, bărbia colţuroasă, privirea albastră, rece şi străină: acesta era chipul celui de-al doilea tînăr, care nu părea să aibă mai mult de douăzeci şi cinci de ani şi era îmbrăcat în aceeaşi mantie monahală şi militară în acelaşi timp; se vedea de pe ei că aşa veniseră din stradă şi tînărul nu era om să umble decît cu capul gol pe orice ger, iar Niţă Ghiţă făcea la fel, Şerban ştia asta.

Profesorul le arătă două fotolii cu un gest curtenitor şi grav; aproape că se înclină în faţa lor. Şi de la primele cuvinte, cei doi de sus de la galerie îşi dădură seama că se petrece ceva ciudat, neobişnuit, poate unic. Nu înţelegeau ce. Dar solemnitatea tonului, tăcerile, felul de-a vorbi al celor trei, ca şi cum ar fi spus cuvinte cuprinzînd mult mai multă viaţă omenească şi mult mai multe înţelesuri şi urmări decît cuprind de obicei cuvintele, totul îi făcu să împietrească unde erau. Profesorul se uită la cei doi cu un fel de blîndeţe şi le vorbea cu glas domol şi grav. Niţă Ghiţă îşi frămînta mîinile tremurătoare şi pămîntii; cellalt se uita fix la profesor, ca o femeie îndrăgostită, dar cu o seriozitate sălbatică. Dacă Niţă Ghiţă era un om care nu rîdea niciodată, cellalt părea că nici nu a auzit vreodată de ceva care s-ar chema rîsul.

— Am vrut să mai vorbim cu dumneavoastră înainte, murmură Niţă Ghiţă. Vorbea greu, cu glas înecat.

— Nu vă mulţumesc, fiindcă voi şi cu mine una sînteţi, spuse profesorul. Eu sufăr de suferinţa voastră... Kant, dragii mei, ştia ce noi abia acuma aflăm. Scrie el într-un loc: „Aceste fraze ale contelui Veni (în ***Sull' indole del piacere*** e ***del dolore***', apărută la 1781), le subscriu cu deplină convingere: ***«Il solo principio motore dell' uomo e il dolore. Il dolore precede ogni piacere. Il piacere non e un essere positivo»"*** Singurul principiu motric al omului e durerea. Durerea precede orice plăcere. Plăcerea nu e ceva pozitiv, n-are fiinţă...

Buclatul tăcea, crîncen şi de lemn. Niţă Ghiţă şopti:

— Asta e o concepţie creştină... Sîntem făcuţi ca să suferim şi să ne izbăvim prin suferinţă...

„Despre caracterul plăcerii şi al durerii."

— Da, spuse profesorul. Şi morala decadentă a burgheziei şi a democraţiei se face a nu şti că cea mai cumplită suferinţă e crima, pentru cel ce-o săvîrşeşte... Criminalului trebuie să-i împăcăm cugetul, căci criminalul este omul tare, mai tare decît semenii săi. De fapt, trebuie să ne gîndim că instinctiv îl dispreţuim pe cel care n-ar fi în stare, în anume cazuri, să ucidă un om. Deci, omorul nu e un rău în sine, ci în anumite cazuri. Dar ce nu e ***în sine,*** nu e deloc; căci nu participă la transcendenţă, la absolut.

Urmă o tăcere după acest cuvînt. Apoi profesorul urmă:

— Dar eu vă spun, dragii mei... iubiţii mei... că voi, în clipa cînd veţi săvîrşi o faptă iremediabilă, o faptă care nu poate fi întoarsă sau dreasă, veţi participa la absolut; veţi fi săvîrşit o faptă absolută şi veţi avea o trăire absolută... Nu vă spun ce fel de fapt... singuri vă veţi găsi calea...

Mai tăcu cîteva clipe.

— In vremea renaşterii, în Italia, înflorea tipul omului criminal şi-şi dobîndise propriul săii soi de virtute... virtute în stilul Renaşterii, ***virtu,*** virtute fără „moralină", cum spune Nietzsche. E dezonorant pentru civilizaţia europeană că a ajuns să dispreţuiască crima, în loc să preţuiască intensitatea ei... Dar va urma o vreme de teribilă purificare a putregaiului democratic, masonic, evreiesc... O vreme ai cărei vestitori sînt oameni ca voi doi. O vreme de războaie cumplite, ce ne vor face mai sănătoşi, mai puternici, mai apţi pentru bine şi rău şi vor educa oamenii superiori, aristocraţiile, ai căror părinţi sînteţi voi. Voi sînteţi primii oameni ai acelui viitor întunecat, sîngeros şi tragic...

— Unde crucea va lumina în întuneric, îngăimă înecat Niţă Ghiţă, cu faţa crispată ca a unui om care e gata să izbucnească în plîns.

Se ridicară amîndoi, întîi Niţă Ghiţă, apoi cellalt, care nu-şi dezlipea nici o clipă ochii halucinaţi de la chipul profesorului. Stătură o clipă faţă în faţă, ei doi şi profesorul.

— Plecăm, şopti Niţă Ghiţă.

Profesorul îi întinse mîna. Cu o mişcare impulsivă, Niţă Ghiţă i-o luă şi o sărută. Cellalt, ţeapăn şi palid, înlemnise în poziţia de „drepţi". Profesorul îi sărută pe amîndoi pe obraz şi le spuse:

— Mergeţi cu bine, copiii mei, oriunde veţi fi mergînd... Inima mea e cu voi.

Şi-i urmă pe uşă afară. Peste cîteva clipe, se întoarse în bibliotecă; părea ostenit, bătrîn, cu faţa scofîlcită. îşi trecu mîiniie peste obraz, respirînd adînc.

— Cucu! Cucu! strigă vesel Titel Negruzzi de la galerie.

— Aa! răcni profesorul ca înjunghiat, luîndu-şi mîiniie de pe faţă cu o mişcare fulgerătoare; cu ochii mari, gura întredeschisă, alb de spaimă, părea gata să înnebunească. Se uită împrejur, îngrozit, căutînd parcă o scăpare, o ieşire. Titel Negruzzi, fără să-şi dea seama, se ridicase în picioare şi cobora zgomotos, împiedicîndu-se de maldărul de cărţi: două tomuri căzură de sus printre zăbrelele galeriei, bufnind pe podea. Şerban Romano îl urmă pe Titel Negruzzi, care, jos în bibliotecă, se apropia de profesor cu mîna întinsă şi şovăind pe picioare. Cît stătuse sus liniştit, beţia, lucru ciudat, i se accentuase. Şerban Romano înainta, palid la faţă, nervos, şi bîigui scuze „pentru gluma stupidă a prietenului său, care îl admira foarte mult pe profesor şi insistase extraordinar de mult să-1 vadă; dar el, Şerban, nu-şi dăduse seama că e într-o stare în care..." şi se încurcă, nefericit şi jenat. Profesorul îşi recăpătase cumpătul. îi studia pe amîndoi cu o privire ascuţită. Titel Negruzzi se aruncase într-un fotoliu şi rîdea prosteşte. Şerban era schimbat la faţă, cu ochii tulburaţi. Profesorul se gîndi o clipă, apoi spuse:

— Nu-mi pare rău că aţi fost aici... şi c-aţi auzit convorbirea între mine şi aceşti doi studenţi ai mei... E mai bine aşa...

Şi rîse, deodată, cu o ciudată uşurare:

— Da, da, e mai bine!

— Da' de ce erau aşa de sentimentali, coane? Ce făceau? Plecau în străinătate? întrebă Titel Negruzzi bine dispus.

— Nu ştiu care le erau intenţiile, spuse profesorul cu un zîmbet şters. Poate că voiau să plece în străinătate. Da, cred că asta voiau...

Şi se uită la un ceas de pe cămin, care arăta ora douăsprezece fără un sfert, sau fără paisprezece. Apoi se-ntoarse spre Şerban şi-1 întrebă:

— Ei, ai găsit metoda? Ai aflat adevărul? Ai certitudinea?

Şerban nu răspunse. îi era ruşine de sine însuşi şi-i era frică de ce are să se întîmple. Totuşi, să se încredinţeze omului acestuia? Se uită iute la Titel Negruzzi: adormise în fotoliu.

— Dumneavoastră credeţi în lucrurile pe care le spuneaţi adineauri?

— Nu vrei mai bine să-mi spui dumneata la ce concluzii ai ajuns? zîmbi profesorul. N-am să te înşel: am să-ţi spun pe urmă ce cred... cele două mari adevăruri, pe care ţi le-am promis o dată.

Il luă de mînă şi se aşezară într-un colţ al bibliotecii, departe de fotoliul unde dormea Titel Negruzzi. Profesorul se uită la ceas: arăta douăsprezece fără unsprezece minute.

— Mă îndoiesc că pot să cunosc vreun adevăr, mare sau mic, murmură Şerban Romand. Mi-e frică chiar că nu voi mai recepţiona realitatea aşa cum e...

— Cum e? întrebă zîmbind profesorul. Mă surprinzi... La formaţia dumitale filosofică, nu mă aşteptam să crezi aşa de naiv în realitate...

Şerban Romano se uită la el copilăreşte:

— Credeţi că nu putem cunoaşte cu adevărat esenţa realităţii?

— Dumneata ce crezi?

— Eu... îngînă Şerban şi dădu din umeri.

Profesorul se aplecă spre el:

— De mult te aşteptam aici... De cînd te cunosc... Rare capete de vigoarea dumitale am întîlnit. Mă gîndeam: ce om straşnic are să iasă din ăsta, după ce-o să depăşească binele şi răul, adevărul şi falsitatea... Ei, acuma a venit momentul să-ţi dai seama că ***nu se mai poate nimic în filosofie.*** Comedia s-a sfîrşit, cortina a căzut, cercul s-a închis. La anul 700 şi ceva, Fredegisus din Tours scria, în ***De nihilo et tenebris***[1], că şi neantul ca şi întunericul sînt ceva real, ceva care are fiinţă. Optimismul lui creator, de barbar, se încredea să dea fiinţă nimicniciei. Azi, după douăsprezece veacuri, domnul Martin Heidegger nu e în stare să vadă nimic ***decît*** neantul; nu e în stare să găsească fiinţă nici în grosolana existenţă cotidiană. îţi spun: cercul s-a închis. Nici un european de azi nu mai are o imagine completă şi fermă a lumii şi nu mai ştie ce e bine şi rău. Valorile etice sînt moştenite prin inerţie de la trecutul creştin; dar nu mai crede nimeni în ele cu tărie, cu consecvenţă totală. ***Cît*** despre ontologie, toţi se retrag; nu îndrăznesc să spună ***cum*** e lumea.

[1] **Despre neant şi întunecimi.**

— Ştiu, ştiu! gemu Şerban Romano. Dar ce să mă fac? Ce să fac? Nu pot să pun eu ceva acolo unde nu mai e nimic! Nu pot reconstrui!

— Nici nu se mai poate, zise liniştit profesorul. Ascultă: pe vremea cruciadei minate în Ţara Sfîntă de regii Engliterei şi Franţei, Ricard Inimă de Leu şi Filip August, şi de împăratul Sfîntului Imperiu Romano-Germanic şi rege al romanilor, Conrad de Hohenstaufen, creştinii au fost uimiţi şi îngroziţi de secta ismailienilor care, trecînd prin orice primejdii, cu preţul chinurilor şi al morţii, încercau să-i ucidă pe monarhii cruciaţi. Aceşti ucigaşi erau intoxicaţi cu haşiş, ceea ce-i făcea să nu simtă nimic decît visele lor feerice, şi, din pricina drogului pe care-l mîncau, li se spunea pe arăbeşte ***haşişin.*** De atunci s-a răspîndit în toate limbile Europei cuvîntul de ***asasin,*** cu înţelesul scos din ce-au simţit creştinii de la această sectă condusă de o căpetenie tainică, Bătrînul din Munte. în rîpele cu cedri ale Libanului stătea, în castelul Alamout, Negim-ed-Din-Ismail, Bătrînul din Munte, şi-i trimitea să-i îndeplinească planurile pe asasinii îmbătaţi de visurile lor încurcate şi strălucitoare. Dar unora, pe care-i socotea el vrednici, le hărăzea alt rost: pe acela de conducători ai sectei. îi chema la sine, fără să le dea nici haşiş, nici speranţa unei vieţi în grădina lui Allah; şi-i lua la o parte şi le şoptea cele două mari învăţături...

Profesorul zîmbi, privindu-l cu ochii lui alburii din care unul bătea în verde şi cellalt în galben.

— Ţi-am spus că există două ***adevăruri.*** Nu e aşa. Există două mari ***învăţături.***

Se uită la ceas. Era douăsprezece fără două minute. Apoi îi şopti lui Şerban Romano, desluşit de tot:

— Totul este fals, căci nimic nu-i adevărat.

Apoi mai spuse:

— Şi fiindcă totul e minciună, totul este permis.

Se uită la ceas. Era douăsprezece fără un minut.

— Dar... atunci pentru ce să trăiesc? întrebă Şerban Romand.

— Pentru ce vrei. Pentru plăcere. Pentru putere. Pentru putere.

— Nu se poate! Nu-mi ajunge! Asta nu e o soluţie! exclamă Şerban Romand, sărind în picioare. Era atît de galben, cu ochii atît de tulburi şi o asemenea privire de suferinţă încît părea bolnav.

Profesorul se uită la el, negricios, cu părul alb şi cu ochii bicolori şi rîse:

— Nu, nu e o soluție!

— Degeaba rîzi, domnule profesor! urmă Șerban pe același ton surescitat. Nu e nimic de rîs! Distrugerea gîndirii prin nihilismul dumitale e mai gravă decît distrugerea bibliotecilor de către barbari - și o precedă! De cînd ne cunoaștem, îmi spui mereu același lucru, din ce în ce mai pe șleau: că ai abdicat de la principala funcțiune a omului gînditor, aceea de a cunoaște adevărul!

— Da, am abdicat, rîse profesorul. Rîdea fără nici un fel de veselie. Rîdea sec, găunos, mecanic.

Șerban nu se mai putea însă opri:

— Ce le spuneai adineauri celor doi?... nu știu ce erau, nu-1 cunosc decît pe unul din ei...

— A,îl cunoști?

— ...ca pe un om primitiv și pasionat, cu creierii nebuloși, ce le spuneai era delir verbal, erau cuvinte înșirate anume ca să provoace anumite patimi subumane, nu să comunice cunoaștere sau adevăr! Ai renunțat la gîndirea rațională, ai renunțat la o întrebuințare rațională a limbajului... și unde o să ajungi? La demență, la dezlănțuirea pornirilor iraționale ale tuturora împotriva tuturora, ***bellum omnium contra omnes,*** la haos și nimicire!

— Da, acolo se ajunge! rîse profesorul. Acuma rîsul lui avea un sunet de satisfacție batjocoritoare - și, ciudat lucru, în același timp dureroasă.

— Și cum accepți? Cum accepți? țipă ascuțit Șerban Romano, cu un glas spart ce-1 trezi pe Titel Negruzzi din somn.

Titel Negruzzi mormăi:

— Ce e tapajul ăsta, domnule...

Apoi adormi iar. Profesorul îi aruncă lui Șerban o privire grea, obosită și zise:

— Domnule Romano, eu am tras concluziile cele mai consecvente și mai radicale din gîndirea timpului meu. Nu există la ora asta pe întreaga suprafață a pămîntului decît două atitudini consecvente în fața problemei generale a filosofiei: iraționalismul sau marxismul. ***Tertium non dator*'**. Văd că iraționalismul îți displace. De ce nu ești marxist?

O a treia nu există.

Șerban îl privi cu gura întredeschisă și cu un aer nătîng, apoi se așeză în fotoliu și dădu din umeri:

— Nu pot... murmură el.

Profesorul, devenit dintr-o dată rece și tăios, întrebă:

— Ai găsit atunci o a treia soluție, mai bună?

Parcă era un examinator sever, iar Șerban un student care nu știe materia. Șerban dădu din cap. Profesorul rosti fără să apese prea mult pe cuvinte, dar cu un dispreț total:

— Nu ești atît de tare pe cît te credeam. Nici cald, nici rece... Pronosticul meu a fost greșit.

Urmă o tăcere. Profesorul se uită la cadranul pendulei. Era douăsprezece fix. Tăcu, și rămase cu ochii la ceas, pierdut, parcă pe altă lume.

în aceeași clipă, trenul de la Cluj, care se oprise și în Sinaia, intra în Gara de Nord, în lumina gălbuie, mirosul de fum, strigătele de hamali și huruitul cărucioarelor cu bagaje și poștă. Călătorii erau puțini. Se îndreptau grăbiți spre ieșire, cînd se dădu jos dintr-un vagon de clasa întîi un domn între două vîrste, cu guler de blană la palton, urmat de un altul ce ducea o servietă și de un altul care umbla cu mîna dreaptă în buzunar. Din mulțime, de lîngă unul din pilonii de fier care susțin acoperișurile peroanelor, se desprinseră doi tineri, unul galben și cu ochi negri, febrili, altul mai înalt, atletic și cîrlionțat, cu ochi albaștri, reci, duri; se îndreptară spre domnul cu guler de blană, scoaseră pistoalele din mantalele cafenii și începură să tragă în el.

Pocniturile seci ale focurilor de pistol făcură deodată o mare tăcere în care se auzea numai sirena uzinelor în grevă. Apoi mulțimea începu să se strîngă împrejurul omului împușcat, care căzuse jos și ale cărui mîini și picioare se zgîrceau, întîi violent, apoi din ce în ce mai slab, iar gura îi înțepenea într-o strîmbătură ce arăta dinții. Ochii deschiși i se stinseră încet, pe cînd apărea de sub el și se prelingea pe pavajul peronului o dîră de sînge. Cel cu servieta ședea pe scara vagonului și gemea, ținîndu-se de pîntece, uitîndu-se palid de groază la cei din jur; servieta căzuse pe jos și sîngele alunecă pe sub ea. Cel cu mîna în buzunar scoase un pistol și răcni „mîinile sus!" cu glas spart de frică, mai mult neștiind ce face, la cei doi asasini. Aceștia se supuseră cu o ciudată docilitate, inertă, pasivă, mașinală. Se uitau fix la cel de pe

jos, care murea sau poate chiar murise. Cellalt le luă pistoalele din mîiniie ridicate, le puse în buzunarul paltonului, şi începu să ţipe:

— Un doctor! Sergent! Sergent! Ce staţi şi vă uitaţi? Un doctor! E domnul ministru Vardalâ. Telefonaţi la preşedinţie! Telefonaţi la palat!

Cineva scoase un ziar din buzunar şi-1 puse peste faţa ministrului. Cei doi asasini stăteau şi asistau; aproape că nu se mai ocupa nimeni de ei. Ar fi putut fugi uşor. Dar stăteau acolo, paralizaţi, aşteptând.

VII

In a treia zi a grevei (sirena nu âncetase şi jelania ei amenintătoare hohotea asupra oraşului), Vasile, feciorul, veni să-1 trezească pe stăpânu-său ca de obicei, dar âl găsi trântit pe pat, âmbrăcat cu paltonul pe el. îl lăsă să doarmă. Dar peste zece minute, Şerban Romano âl sună şi când intră, âl privi cu ochi umflaţi şi tulburaţi şi-1 ântrebă ce e.

— Credeam că vă sculaţi, conaşule... E ora zece...

Şerban se aşeză pe pat, cu capul ân mâini.

— L-au omorît azi-noapte pe domnul Vardalâ la douăsprezece noaptea, în gară... zise Vasile. V-am cumpărat toate ziarele.

în ziare (ediţii speciale, cu chenar negru), se dădeau portretul răposatului demnitar, necrologul, condoleanţele oficiale, fotografia cadavrului gol pînă la jumătate, cu găurile făcute de gloanţe, raportul medico-legal, fotografiile asasinilor, şi Şerban îl recunoscu pe Niţă Ghiţă şi pe cellalt, apoi fotografia celor doi, pe caldarîmul unei străzi, la lumina reflectoarelor. „Pe cînd erau transportaţi din arestul Prefecturii de poliţie, unde fuseseră anchetaţi, spre închisoarea Malmaison, încercaseră să fugă de sub escortă şi fuseseră împuşcaţi mortal, după somaţiile legale." Păreau două pachete; în cădere, sau poate în zvîrcolirile morţii, li se grămădiseră hainele pe ei, adunate ghem subsuoară, şi li se vedeau cămăşile. Capetele le erau de nerecunoscut pe fotografie, din pricina sîngelui mult scurs pe feţe. Nu se putea vedea care era Niţă Ghiţă şi care era cellalt. Articolele de fond cereau măsuri drastice pentru apărarea ordinii de stat.

Toată ziua aceea, Şerban Romand se plimbă prin casă ca într-o închisoare. Mîncă puţin, nu vorbi cu nimeni şi, din când ân când, aţipi, pentru a tresări din somn numaidecît şi a-şi începe iarăşi plimbarea ca de animal în cuşcă. Nu se opri nici noaptea.

în dimineaţa următoare (a patra zi a grevei), ân zori, aţipise. Se trezi deodată cu inima bătînd înnebunită. Se ridică şi âncepu iar să se plimbe.

Şi deodată îşi dădu seama că e tăcere. Sirena nu mai suna. Era o mare, uriaşă tăcere. Nu se putea şti de cînd nu mai suna. Nu ştia cît dormise. De altfel, tăcerea îi era indiferentă. Asta nu-1 ajuta pe el cu nimic.

Pe sub balcon, pe stradă, ân semiîntunericul zorilor acelei zile de februarie, trecea o coloană de camioane. Erau camioane grele; le auzea motoarele huruind, simţea cum se zguduie caldarîmul şi clădirea, de fiecare dată. Erau multe. Iară trecea unul. Şi iarăşi unul, şi încă unul. Nu se mai terminau.

Apoi unul începu să claxoneze. încetase şirul. Nu se mai zguduia casa. Dar claxonul mugea insistent, încăpăţânat, ca o chemare.

Nu se mai termina cu claxonul acesta. Chema pe cineva?

Ieşi în balcon, să vadă ce e. Coloana de camioane trecuse. Rămăsese doar ultimul, oprit sub balcon. Claxona probabil ca să se oprească şirul de camioane sau măcar cel din urmă. Dar în zadar: nu se vedeau pe stradă. Claxonul amuţi; şoferul (un soldat) se dădu jos. Se dădură jos şi doi jandarmi în uniformă albastră, nu kaki ca a soldatului, şi cu puştile în mînă; ridicară capota şi începură să se uite la motor.

Camionul era plin de oameni culcaţi, care dormeau. „Trebuie să fie muncitori", se gîndi maşinal Şerban Romano. Dormeau cu feţele în sus, acoperiţi cu o prelată mare, care le lăsa numai capetele afară; un colţ era chiar tras şi le acoperea şi capetele unora din ei. Unuia îi venea peste gură, şi totuşi omul dormea. „Trebuie să fie grozav de obosiţi", îşi zise iarăşi Şerban Romano, tot maşinal. Aşa de obosiţi că unul dormea cu faţa în jos. I se vedea ceafa, capul. Dormea drept pe nas.

Toţi erau cu capul gol. în februarie! „Ce rezistenţă la oamenii ăştia!" murmură Şerban Romano.

Apoi inima îi stătu o clipă şi i se păru că totul se înnegurează împrejur. Se gîndi: „Sînt morţi!"

Da, erau morți. Camionul era plin de morți. Unii cu ochii deschiși. Oameni simpli, cu fețele pămîntii, nebărbieriți. Un băiat bălan, frumușel, cu fața cam colțuroasă. Acesta avea și o pată de sînge pe obraz: cursese din colțul gurii.

Șoferul terminase. Se urcă la volan, cu jandarmii Bngă el. Pe trotuar se adună un grup de patru-cinci trecători. Cineva strigă ceva, pe cînd mașina enormă se urni și plecă, lăsînd în urmă miros de benzină și un nor de fum albastru în aerul rece.

Șerban se întoarse în odaie, înghețat, și închise ferestrele. Trase și perdelele. Stătu multă vreme. Dădu afară pe Vasile, feciorul: voia să stea singur.

Tîrziu, se hotărî, se duse la sertarul unde aruncase pistolul cu vreo trei zile înainte. Luă pistolul, trase siguranța, îl armă și și-1 îndreptă spre tîmplă.

Deodată, pistolul i se păru greu, ca de plumb, iar mîna parcă-i dispăruse; n-o mai simțea; nu avea decît o senzație de lipsă, de absență, în locul brațului și a mîinii. îl cuprinse o mare, o nesfîrșită oboseală. II obosise totul. Era fără putere față de tot... față de hăul negru și monstruos al necunoscutului pe care nu-1 putea birui cu mintea, față de taina echivocă a Valentinei, minciună făcută carne, apoi față de lumea aceasta complicată în care problemele puterii și ale dreptății se rezolvau cu focuri de armă și cu camioane pline de morți. Era obosit, obosit...

— Nu mai pot... murmură el singur în odaia în care plutea lumina cenușie și rece a dimineții de iarnă. Nu, nu mai pot...

Știa că-i mai rămînea un singur lucru de făcut: neputincios să găsească adevărul și binele și apoi să le realizeze pragmatic în viața lui personală și să lupte ca să le impună în viața publică - să părăsească partida ca un om de cinste. Se uită la pistolul pe care-1 ținea în palmă, între genunchi, cu un gest ostenit și fără putere. Asta era singura soluție...

Ridică încă o dată mîna, dar puțin, și-o lăsă iarăși să cadă. Un zîmbet slab îi apăru pe buze. Ca și cum ar fi trebuit să se dezvinovățească față de cineva care era acolo în odaie cu el, Șerban Romano dădu din umeri și rîse singur - un rîs rușinat, vinovat, josnic - murmurînd în tăcere:

— Tot o să mor, și-așa, și-așa... De ce să mă grăbesc? murmură el în tăcerea odăii pustii...

începu să facă să sară din țeava cartuș după cartuș, pînă goli pistolul - ca și cum ar fi vrut să pună între el și ispita sinuciderii, încă o stavilă: operația încărcării pistolului. Puse totul la loc într-un sertar, încuie și aruncă cheia într-un dulap, fără să se uite unde. Se apăra acuma; își apăra viața de propria lui conștiință. Cu pași grei, ca de bătrîn, Șerban Romand se duse și se trînti pe pat. Din cînd în cînd îl apuca deznădejdea. Era prea lucid ca să nu-și dea seama că acum, în ceasurile astea, se hotărăște viața lui. O viață pierdută. Dar nu era în stare să se adune, să se ridice. Fără să-și dea seama, capul i se tulbură, ochii i se îngreunară, și adormi. Dormi adînc, ca un animal, douăzeci și patru de ore în șir. Apoi se trezi, îmbrăcat în hainele mototolite, și amețit Făcu o baie și, cînd ieși, Vasile, feciorul, îl anunță că a venit Titel Negruzzi.

— Să poftească.

Titel Negruzzi era volubil, cu ochii cam sticloși (băuse ceva de dimineață) și foarte satisfăcut. își trînti pălăria și mănușile pe un scaun:

— Ce frig e la tine, monșer! Hai la club să ne încălzim. Acolo e o veselie colosală! A venit Vasilescu-Rîmnic, încîntat, își freacă mîinile... îți închipui: Vardală îl concura la locul întîi în partid; dar Vardală a făcut prostia să-1 lucreze pe profesor la vodă... și profesorul... cînd mă gîndesc, brr... măînfior... Cucu! Cucu! *Hein?*înfiorător... Mă, să nu ni se suie ăștia în cap... dar în fine, altă dată... deocamdată totul e perfect, greva s-a terminat! Pac! Pac! Pac! S-au curățat cîteva zeci de greviști. Ipsilanti-Telescop e numit general de divizie. Hai, domnule, la club, să mîncăm ceva. Mi-e foame.

Vasile intră iar:

— Vă caută domnul Prodan, conașule...

— Prodan? Ce caută la tine, monșer? Mai circulă? încă nu e arestat? întrebă Titel Negruzzi, ridicînd sprîncenele.

Șerban Romand se uită prin colțurile odăii, pe jos, de parcă-ar fi căutat ceva. Murmură:

— Să poftească...

Nicolae Prodan intră valvîrtej, cu un bărbat tînăr după el; tînărul era slab, cu fața osoasă, cu nişte ochi sensibili, limpezi, şi un pardesiu subțirel fluturind pe el.

— Bună ziua, Romand, zise Prodan repezit Ți-1 prezint pe tovarăşul... pe domnul Eftimie Popa... unul din cei mai talentați scriitori din generația tînără...

Se uită la Titel Negruzzi, care nu se ridicase din fotoliul unde fuma, picior peste picior şi cu ochii pe pereții tapisați în mătase galbenă. Apoi continuă:

— Dragul meu, ai văzut ce crimă s-a făcut cu greviştii. Am alcătuit un comitet pentru o acțiune de protest Trimitem o scrisoare de protest tuturor agențiilor de ştiri din lume şi celor mai mari ziare din Europa; de asemenea, legațiilor străine. Au iscălit pînă acum două sute de intelectuali; tu ai relații cu universitarii nemți; iscăleşte protestul şi scrie-le o scrisoare personală!

Vorbea cu pasiunea şi simplicitatea lui obişnuită; totul era uşor, normal, şi trebuia făcut numaidecît - pentru libertate şi justiție!

Şerban Romand se uită iar prin colțuri, apoi împinse îndărăt hîrtia pe care i-o întindea Prodan. Şerban era în halat de casă de mătase verde. Prodan în paltonul lui negru, cu vidră la gît şi cu căciula în mînă.

— Cum? Ce? întrebă Prodan supărat cu ochii albaştri fulgerînd. Ce înseamnă...?

— Coane Nicule... lasă-mă, zise Şerban Romand aproape umil. Nu mă amestec... Ce am eu cu toată afacerea asta?

— Cum, ce ai? explodă Prodan. Eşti om! Eşti cetățean! Eşti intelectual!

— Nu sînt nimic, zise plictisit şi jenat Şerban, întorcîndu-se. Eu vreau să fiu lăsat în pace... Să mă lăsați! Să mă lăsați să trăiesc!

— Şi-n schimb tu-i laşi pe muncitori să moară! Schimb de servicii! exclamă batjocoritor Prodan.

— Domnule Prodan - murmură tînărul cu pardesiul - ce, să cerşim iscălitura dumnealui?

— Nu, dar crezusem că e un om... şi nu e! E... cu totul altceva - ca toți din specia lui! strigă Prodan cu o strîmbătură de dispreț. Se-ntoarse în călcîie şi ieşi, împingîndu-1 pe cellalt înainte şi trîntind uşa de se zguduiră geamurile.

— Ăştia sînt nebuni... şi obraznici! zise Titel Negruzzi. O să ajungă la puşcărie, urmă el.

Şerban Romand se sili să pară calm şi nepăsător, ca un om care n-a auzit insulta şi nu se simte umilit:

— Ce zici de o sticlă de Chambertin şi de nişte icre negre? întrebă el.

— ***HerrDoktor, zuBefehl***[1].

Din sticla de Chambertin se făcură zece; veniră şi prințul Ipsilanti, şi Cezar Lascari, elegant şi încîntat:

— Ei, coane Bubi, spune-i fratelui dumitale, gheneralului, că a fost la înălțime! ***Noi*** ştim să rezolvăm problema muncitorească! Domnilor, dacă aveți titluri şi acțiuni şi ați jucat â ***la hausse*** pot să vă felicit: Bursa e vioaie, toate valorile au crescut... unele cu zece puncte! Ofer şampanie şi pe urmă mergem într-o ***boată...***

Şerban Romand zise, împleticit:

— Da... da, monşer... dar să nu mai vor... vorbim politică... nimic serios! Nu mai pot... nu mai vreau... nimic serios!

A doua zi, seara, fu invitat de unchiu-său Şerban Lascari la un dineu de douăzeci de persoane. Sosi cu înfîrziere, cu ochii umflați de beția din ajun. Pe stradă, în întunericul albăstrui al nopții de sfîrşit de iarnă în care sclipeau cîteva stele, îşi dădu seama că deasupra oraşului pluteşte o mare tăcere. Nervii ațîțați de alcool simțeau dureros lipsa a ceva nedesluşit. Copacii uscați şi negri îşi întindeau ramificațiile subțiri, firişoare de cărbune, spre cerul albastru. Se auzea huruind stins un tramvai. Dar atîta tăcere! Un asemenea gol înspăimîntător deasupra oraşului! Şerban Romand se cutremură zgribulit în blana-i scumpă, trecu pe lîngă maşinile lungi şi negre oprite de-a lungul trotuarului străzii Culmea Veche: şi intră pe poarta cea mare de fier forjat cu sulițe aurite la vîrf pe vremuri, acum cu poleiala stinsă. Pe ferestrele cele mari ***â la francaise*** străbătea lumină; se zăreau sclipind din sute de lacrimi de cristal lustrele cele mari din salon. Şerban îi dădu blana bătrînului Nicolae, valetul lui unchiu-său, care murmură:

— Să trăiți... cam friguleț, conaşule...

— Da. A venit toată lumea?

[1] **La dispoziția dumneavoastră, domnule doctor!**

— îl aşteaptă pe domnul profesor Niculescu...
— Cum?

Şi se uită holbat la bătrînul fecior; apoi se stăpîni şi urcă scările spre anticamera cu ficuşi şi glastre de Capodimonte. Fănică Niculescu era mînjit de sîngele lui Vardalâ; era mînjit şi de sîngele celor doi asasini pe care el îi trimisese să-1 ucidă pe Vardalâ. Şi nenea Şerbănică îl invită la masă. ***Ainsi va le monde***', îşi zise Şerban Romano zîmbindu-şi strîmb sie însuşi; ***Wilhelm Meisters Lehrjahre*** sau ***Educapla unui umanist.*** Şi începu să salute lumea din salon, gălbejit, ofilit, departe de cel care fusese el mai acum doi-trei ani. Bătrînul Şerbănică Lascari, cu mîinile încrucişate pe burta-i rotundă, îşi învîrtea degetele şi privea mulţumit în jur. Erau acolo şi Vasilescu-Rîmnic, şi generalul Ipsilanti şi Elvira Vorvoreanu, verişoara lui Şerban, şi mai multe cucoane pe care Şerban le cunoştea şi printre care zări cu o bătaie de inimă pe Valentina Scarlat Scarlat ***le cocu*** şedea într-un fotoliu, cu un aer indolent şi adormit şi vorbea cu un Ipsilanti care trecuse la catolicism, devenise abate şi căruia bucureştenii snobi, simţind mereu nevoia de titluri sonore, îi spuneau ***monseniore,*** deşi asta nu se spune decît unui episcop, arhiepiscop sau cardinal, şi nici măcar generalului iezuiţilor sau superiorului vreunui alt ordin călugăresc. Valentina era strînsă într-o rochie strimtă care se lărgea numai de la genunchi în jos aproape într-o trenă; rochie de catifea ***panne,*** galbenă ca lămîia, orbitoare, ţipătoare între hainele de seară negre ale bărbaţilor. Nevasta lui Şerban Lascari era în ***crepe de Chine,*** violet, cu briliante atîrnîndu-i de urechi, iar Elvira Vorvoreanu, care făcuse în ultimele luni de zile o cură ca să slăbească şi să devină albă, pusese o rochie de voal negru, cu spatele gol şi două mîneci lungi, negre, crăpate de sus pînă jos, ce lăsau să se vadă braţele-i fine şi rotunde, încadrate în cîte şase brăţări late de aur cu pietre semipreţioase, roşii, verzi, albastre. Podoabe barbare, de o grosolănie voită, piperată ca şi vorba Elvirei care spunea din cînd în cînd cu nepăsare cîte o porcărie, cîte un cuvînt atît de ordinar, încît pînă şi bărbaţii rămîneau sufocau; se lăsa atunci o mică tăcere, apoi conversaţia conUnua ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Elvira cu un aer degajat şi calm îşi scutura scrumul ţigării din capătul unui ***fume-cigarettes*** de chihlimbar de două

' **Aşa-i lumea...**

şchioape şi urmărea pe sub genele-i lungi, plecate, privirea excitată şi admirativă a bărbatului pe care voise să-1 intereseze şi care se gîndea cu poftă: „Ah, ce femeie!"

Elvira vorbea cu un bărbat subţire şi înalt pe care Şerban Romano nu ştia unde 1-a mai văzut; cînd o salută, ea-i spuse:

— Domnul Ulrich von Heck, noul secretar al ambasadei germane.

Şerban Romand recunoscu uimit obrazul sting ciupit de cicatricele duelurilor studenţeşti, figura osoasă şi brutală, ochii albaştri, reci, stupizi, ai lui Ulrich de la ***„Hepfenperle";*** cicatricele cele mai recente i le făcuse el, Şerban. îi va da mîna? Crezuse că a isprăvit cu toate lucrurile acelea... N-ar fi mai simplu să nu mai reînceapă, să nu-şi aducă aminte?

îi întinse totuşi mîna şi se înclină zîmbind, cu o politeţe levantină, unsuroasă, de care singur se înspăimîntă:

— Dar ne cunoaştem de mult...

Ulrich dădu din cap sec şi milităros şi rîse grosolan - poate obraznic. Şerban Romand nu stătu cu ei decît un minut sau două şi se depărta. Abia se întorsese şi dădu cu ochii de profesorul Niculescu; era cenuşiu la faţă, cu cearcăne adinei şi vinete sub ochi. Se uita drept la oamenii cu care vorbea - Şerban Lascari, ministrul Vasilescu-Rîmnic şi generalul Ipsilanti - iar ei, care ştiau acuma (nu se putea ghici cum, dar toată lumea aflase) că el, Fănică Niculescu, fusese îndărătul asasinilor lui Vardalâ, priveau cu un fel de fascinaţie în ochii bicolori (unul verde tulbure, altul galben tulbure) şi la zîmbetul uşuratic şi cinic al profesorului.

— Ştiu că prietenii dumitale politici - îi spunea Şerban Lascari - sînt interesanţi...

— Numai ei pot salva ţara, neamul şi credinţa de bolşevism, zise cu tărie Fănică Niculescu, rîzînd ciudat în acelaşi timp.

De la o vreme, părea că neîncetat rîde de propriile sale cuvinte, rîde de cel cu care vorbeşte şi rîde de sine însuşi. Devenea vesel şi uşuratic, ca ameţit de o beţie, pe măsură ce simţea că începe şirul de asasinate pe care avea, pe rînd, să le inspire.

— Da... credinţa, neamul, ***comme vous le dites si bien,*** ' zîmbi rece Şerban Lascari. Uite, excelenţa asta (şi-1 arătă pe Vasilescu-Rîm-

' **Cum atît de bine spuneţi.**

nic) îmi spunea că dacă ați oferi garanții că... în fine, sînteți oameni de înțeles... ei (prin ***ei*** înțelegea partidul politic al lui Vasilescu-Rîmnic) v-ar oferi alianță electorală, cîteva locuri în Cameră... Ce zici?

Fănică Niculescu rîse superior și rece:

— O să transmit discipolilor mei oferta dumnealui... Se bate lumea pe amiciția noastră, după cum vezi.

Șerban Romano stătea primprejurul lor, zîmbind. Totul era plin de sînge; toți erau plini de sînge. Dar nu se observa nimic. „Sînt ridicol, probabil - își zise el - am valori etice anormale, nefirești, trebuie să mă port și eu ca toată lumea; de altfel nici nu e atît de greu..." Și porni spre sufragerie, cînd îl auzi pe Șerban Lascari că spune:

— Mai vine domnul Van Narredom, ministrul plenipotențiar al Frieslandei la București, dar abia tîrziu; mi-a telefonat ca să-mi ceară permisiunea să sosească abia pe la douăsprezece. Așa că mergem la masă.

Șerban Romano avea locul între Elvira Vorvoreanu și prințesa Ipsilanti, o cucoană de patruzeci și cinci de ani, cu nasul strîmb, osoasă și mică și urîtă, cu părul cănit care părea de cîlți. Pe brațele ei clincăneau brățări de diamante în filigran de argint, moștenite de la domnița Ralu, străbunica ei.

— Ce curajoși au fost, închipuiește-ți - îi spunea aceasta Elvirei, peste Șerban - doi oameni singuri, în plină gară...

— Cine? întrebă Șerban.

— Aia care l-au omorît pe Vardalâ, zise Elvira.

— A, asasinii, zise mașinal Șerban, uitîndu-se în neștire la Valentina Scarlat și aducîndu-și aminte de discipolii Bătrînului din Munte.

— Cum poți vorbi așa? întrebă indignată doamna Ipsilanti. Erau atît de frumoși! și atît de tineri! zise ea cu exaltare.

Șerban Romano tăcu și nu-și mai scoase nasul din farfurie. Din cînd în cînd se uita la Valentina Scarlat, care vorbea cu Ulrich von Heck. Acesta spunea ceva care-o făcea să rîdă alintat. Elvira rîse:

— ***Valentine est charmante***"... Și ce frumos bărbat e neamțul...

Spre deosebire de exaltarea visătoare, pierdută a doamnei Ipsilanti cînd vorbise de înfățișarea și vîrsta juvenilă a celor doi asasini, Elvira

' Valentina e încîntătoare.

avusese un ton negustoresc, de geambaș care apreciază un animal de cumpărat sau de vîndut. Elvira urmă:

— La Hecii ăștia, la castelul lor de lîngă Salzburg, am asistat la un concert de muzică din maeștrii vechi - nu, era o operă de Monteverdi, dirija Toscanini, sala era luminată cu lumînări și era intactă de cînd se dăduse același concert, în aceleași mobile, între aceleași oglinzi în prezența lui Monteverdi, acum trei sute de ani! Era extraordinar. .. Mă mir că din niște părinți așa de rafinați a ieșit măgădăul ăsta... Ah, ce castel, ce concert, ce atmosferă!

— Muzeu, zise Șerban, acru. Un muzeu în care se mai aduc lucruri noi. Și s-a dat drumul înăuntru gorilelor...

Nici nu asculta ce-i mai spune Elvira, și începu să bea. Peste un ceas, sau poate peste două, tonul scăzut al glasurilor urcase, rîsetele erau mai stridente, Șerban vedea lustrul de cristal mișeîndu-se încet și se întreba dacă nu se cutremură pămîntul (lustrul de fapt nu se mișca), și deodată se trezi cu Fănică Niculescu lîngă el:

— Ei, tinere... te mai ocupi de fleacuri? Ai înțeles ce e real în viață? Sau mai apreciezi valori teoretice?

— E... o... există un adevăr? întrebă Șerban Romano cu limba împleticită.

— Fii serios... ți-am spus să nu umbli după fleacuri, ***Geld und Gcwalt, Gewalt und Geld, dei Rest ist Narretei!'***

Și ciocni paharul cu Șerban Romano.

— Simt că î-încep să te a-admir, sughiță Șerban.

Domnul Van Narredom, ministrul Frieslandei, sosi la unu noaptea. Era încîntat de București. Nicăieri ca aici nu întâlnise în lumea bună ușurința superioară , piperul micilor îndrăzneli, călcarea amuzantă a convențiilor, obrăznicia plină de farmec; acești levantini aveau febrilitatea și buna dispoziție a oamenilor care făceau chefuri în vremea ciumei de la Atena de care vorbește Tucidide și „care nu mai respectau cele divine, nici cele omenești". Cînd valetul îi deschise ușa sufrageriei, domnul Van Narredom rămase în prag și un zîmbet fericit apăru lărgindu-se treptat pe fața-i grăsulie și roșie. Cucoanele în rochii negre, violete, roșii ca focul, galbene ca lămîia, rîdeau cu lacrimi, domnii tocmai își scoseseră pantalonii și, cu desăvîrșire corecți în

' Bani și putere, putere și bani, restul e nerozie!

partea de sus, cu gulere şi plastroane scrobite, reveniri de mătase cu o camelie sau o garoafă la butonieră, ofereau în partea de jos spectacolul unor picioare goale în ciorapi şi jartiere şi izmene. Fănică Niculescu avea picioare strîmbe, uscăţive şi păroase, bătrînul Lascari albe, grase, cu vine albastre, generalul Ipsilanti uscate, osoase, tînărul Romano sănătoase, cam grase, Vasilescu-Rîmnic îşi vădea burta monstruoasă care-i cădea pe genunchii ieşiţi. Un hohot general de rîs îl întâmpină pe domnul Van Narredom, care zîmbind încîntat şi cu politeţea vechiului diplomat, spre a nu face notă discordantă, îşi scoase pantalonii, îi dădu unui valet, şi înainta spre locul care-l aştepta, la dreapta gazdei.

I

J*ai l'art de bien remplir mes jours* [1], zicea Şerban Romano adeseori, prin 1935, 36, 37. O spunea cu un zîmbet suficient, mulţumit de sine, niţel voluptuos. „Am zile foarte pline." Sau: „Săptămîna asta nu ne putem vedea, monşer: fiecare zi mi-e umplută de mii de treburi; dar înţelegi: plină, plină." Sau, în momente de reflexiune, la un pahar de coniac şi o cafea: „In fond, am o viaţă foarte plină".

De pildă, în ziua de 2 mai 1935, sau 36, sau 37, se trezi, ca de obicei, la ora nouă dimineaţa. II trezi soarele care bătea printre perdelele de mătase groasă, broşată, şi făcea o dîră lată de lumină pe parchetul bine lustruit, pe Ghiordezul de pe jos (se aprindea în lumină, deşi bătrîn de trei sute de ani şi destul de tocit ca o grădină în care cresc flori de foc), pe pat, pe cuvertura uşoară din păr de cămilă, pînă dincolo de pat, pe un *secretaire* de lemn scump, cu capacul boltit, ce lucea în lumină de parc-ar fi fost uns cu miere, încît nu i se mai vedea, din pricina luciului, scutul cu leul heraldic care semăna a mops, încrustat cu lemn galben pe lemn chihlimbariu; lumina urca pe perete, făcînd să sclipească o mică oglindă Louis XV pe care era pictată cu alb şters o siluetă de cucoană în rochie *a paniers,* de parcă se oglindea în ea o minusculă fantomă.

Şerban se uită afară, printre perdele, fără să se mişte din pat: cer albastru, lumină puternică. Se uită de-a lungul fîşiei de soare, de-a curmezişul odăii. Apoi se întoarse cu spatele la fereastră, închise

[1] Am arta de-a şti să-mi umplu zilele.

ochii şi fu cît pe ce să adoarmă iar. Era moale, îşi simţea oasele grele şi moi; încheieturile îi erau desfăcute, niţel dureroase; tot corpul îi atîrna foarte greu, inert.

De afară se auzea un precupeţ care-şi cînta zarzavaturile. Apoi un geamgiu: ***Geaa! muri!*** Şerban întinse moale mîna spre soneria care atîrna pe capul patului şi sună, cu ochii întredeschişi. Peste cîteva secunde intră Nicolae, feciorul, cu un pahar cu zeamă de roşii pe o tavă. Paharul era aburit. Şerban se uită la el cu plăcere: avea să-i răcorească gura îmbîcsită de tutun şi de alcool din seara trecută.

— Să trăiţi, conaşule, murmură Nicolae.

— 'neaţa, îngînă Şerban şi luă paharul. Se uită la tavă: o tăviţă de argint, cu trandafiri gravaţi adînc în metal: Viena, 1830. îi plăcea. Totdeauna îi plăcea s-o vadă. Bine făcuse Nicolae că venise cu ea. Ce rece şi bună era zeama de roşii: ca o plimbare printr-o grădină umbroasă cu ape curgătoare! Ca o floare fragedă şi răcoroasă. Ca o baie într-o piscină de faianţă albă, cu apa verde şi străvezie. Ca un ***coupe-papier*** de argint pe care ţi-l lipeşti pe obraz cînd e foarte cald.

— Mai dă-mi un pahar.

Mai bău un pahar, apoi se duse în baie şi stătu o jumătate de oră sub duş. Pe cînd îşi îmbrăca halatul de baie, se uită o clipă la instrumentele de gimnastică (extensoare, punching-ball, haltere) din camera de baie. Ştia că ar trebui să le folosească; trebuia să le folosească de ani de zile, şi nu le folosea. „Mîine, se gîndi el. Azi mă simt prea obosit. Mîine, însă, cu siguranţă." Scoase halatul de baie şi-l luă pe cel de casă, de mătase groasă ***mauve;*** se întoarse în odaia de dormit şi se urcă din nou în pat; îl obosise duşul cald. Sună iar. Nicolae sosi cu un platou mare pe care erau cîrnăciori fripţi, fierbinţi, friptură împănată cu slănină, în bucăţi mici, ceai într-o foarte frumoasă ceaşcă cu capac, porţelan al Companiei Indiilor, cozonac, şuncă, dulceaţă de căpşuni, dulceaţă de nuci, dulceaţă de portocale, dulceaţă de cireşi şi dulceaţă de ananas, în castronaşe, şi un pahar mare şi-o sticlă aburită de Pilsener Urquell. Şerban rămase întîi cu ochii la ce avea în faţă: dulceţurile în culori nobile, opal, topaz-ars, agată, jad (nucile), diamant galben (ananasul), şunca trandafirie; luă ceaşca de ceai şi se uită la ea: avea pictaţi pe dînsa marinari cu pantaloni largi, chinezi fumători din pipe lungi, clădiri misterioase dar vesele la culoare, palmieri; iar ceaiul era perfect şi mirosea bine.

Mîncă din toate şi bău tot ce era pe platou, apoi sună iar; Nicolae dispăru cu platoul iar Şerban aprinse o ţigară de foi *(„Fior Fina")* pe care o fumă în pat pînă la ora zece şi jumătate, citind ultima carte care-i venise de la Paris: *Suplement au voyage de Cook,* de Jean Giraudoux, cu ilustraţii de Christian Berard. „Ce încîntătoare badinerie! Ce deliciu al uşurinţei, al grapei, al celei mai amabile senzualităţi: în fond nu există decît asta: visarea, plăcerile cărnii, frumuseţea", se gîndi Şerban Romano. Apoi îşi aminti, puţin de tot, pe furiş, că a început să se urîţească, să îmbătrînească, să se îngraşe; dar îşi goni îndată acest gînd şi continuă să citească.

Cînd isprăvi cartea şi ţigara de foi, se ridică alene şi începu să se îmbrace. „Trebuie să fac măcar o partidă de tenis, altfel o să ajung un monstru", se gîndi el, punîndu-şi o cămaşă perfect scrobită, pe carc-o simţea proaspătă şi răcoroasă pe piele; îmbrăcă un costum uşor, dc flanel gri deschis vărgat cu dungi fine albe, şi puse o cravată albastră ca levănţica, cu puncte albe. Cînd voia să plece, veni Nicolae să-i spuie că-l cheamă doamna Lascari la telefon.

— Care doamnă Lascari? Alexandra?

— Cred că-i coniţa Măria, conaşule.

Nicolae nu se obişnuise cu numele de Marion pe care-l avea ultima nevastă a lui Şerbănică Lascari, franţuzoaica.

— Alo? Şerban? *Bonjour, mon petit: vous n'oubliez pas, au moins, de venir dejeuner chez nous?*[1]

— *Moi, oublier une occasion de vous voir?*[2] rîse Şerban, galant. Apoi întrebă: — *Au moins, vous avez soigne le menu?*[3]

— *Fiez-vous a moi: vous verrez!*[4]

Şi, rîzînd, Marion Lascari închise telefonul. Şerban zîmbea. Nenea Şerbănică avea bucătăreasă extraordinară, şi bietei Marion îi plăcea să mănînce bine.

„E consolarea femeilor care nu au alte satisfacţii; semn infailibil", se gîndi el; apoi începu să caute excepţii de la regulă.

— Ai scos maşina?

[1] **Bună ziua, puiule; sper că nu uiţi să vii la noi la dejun?**

[2] **Eu, să uit un prilej de a te vedea?**

[3] **Sper că e o masă rafinată.**

[4] **încrede-te în mine: o să vezi.**

— Am scos-o conaşule: e în faţă, răspunse Nicolae pe un ton discret şi supus.

Şerban îşi vîrî mănuşile în buzunar şi deschise uşa.

— Nicolae, sînt invitat la masă şi la dejun şi deseară. La prînz sînt la conul Şerbănică, şi seara la doamna Vogoride, la Vorniceasa. La patru vine domnul Lae: să-1 pofteşti să mă aştepte în salonaş.

— Am înţeles, conaşule, murmură Nicolae rece, fără să-1 privească.

— Bună ziua, zise Şerban uşurel şi ieşi în salonaşul verde - mătase verde ca măslina cu dungi ca sticla verde, fotolii Louis XVI vopsite alb, o comodă pe picioare înalte şi subtiri de tot, două tablouri în stilul doamnei Vigee-Lebrun, o fată cu un miel în braţe (Inocenţa) şi una cu un porumbel (tot Inocenţa), şi cărora Şerban le spunea Cretinele, un Ghiordez pe jos, roşu cu poarta din mijloc verde pal, şi un lustru mic de cristal, trecu prin salonul mare cu fotoliile şi canapelele în tapiserie, cu lemnăria aurită, date la pereţi ca pentru bal, cu tapiserie pe perete (Venus şi Adonis mergînd printr-o pădure, ea cu steaua dimineţii în frunte, el cu arcul în mînă), cu un mare covor de la Savonnerie pe jos şi oglinzi pe pereţii lambrisaţi alb - şi se uită satisfăcut împrejur. Toate lucrurile fuseseră alese şi cumpărate de el; în ultimii doi-trei ani dăduse afară din casă mobilele de prost-gust, toate lucrurile false şi urîte fabricate la Paris în 1880 şi 1890, şi adusese, de la Paris şi Viena, cîteva obiecte de epocă. „Numai cu sufrageria să văd ce e de făcut", se gîndi el ieşind. Se sui în maşină şi porni spre Şosea.

Se folosea de terenul de tenis al clubului la care era înscris, în apropiere de lacuri, între garduri vii, şiruri de plopi şi clădiri de bîme acoperite cu olane în culori vesele; frunzişuri verzi, tremurătoare, terenuri negre cu dungi albe, fileuri albe, jucători în alb care se mişcau pe fondul negru şi verde, cu apa verde-argintie undeva în fund. Şerban se dădu jos şi se duse să-i salute de pe marginea terenului pe Alexandra Lascari, vară-sa, care la treizeci şi cinci de ani părea că are douăzeci şi cinci, zveltă, blondă, numai cu picioarele prea masive şi grele, apoi pe Ionel Haralamb, distins, subţire, cu capul uscăţiv, cu pielea lipită pe oasele obrajilor, şi tîmplele cărunte şi celelalte semne ale uzurii speciale pe care o dă intoxicaţia cu băutură, tutun, mîncare bună, şi excesele erotice, echilibrate prin sport intens. Mai era acolo o pereche mai tînără cu care jucau cei doi

şi nişte puşti zdrenţăroşi care adunau mingile. Şerban se uită spre clădirea unde erau vestiarele şi duşurile. Să se ducă să-şi pună costumul de tenis? N-ar fi avut cu cine să joace. Totuşi, poate că avea să mai sosească cineva. Da, dar se simţea greoi. Berea îi înmuiase genunchii; mîncase mult; ţigara de foi îi dăduse o euforie visătoare, care nu se potrivea cu agitaţia jocului. Se aşeză pe o bancă, picior peste picior, şi mai scoase o ţigară, îi tăie vîrful cu grijă, o aprinse şi se uită prin fumul ei albastru la peluzele bine udate, la plopii argintii, la licărul apei tremurătoare a lacului. „E ca un Bonnard", se gîndi el, cu o moliciune voluptuoasă în trup. Se uită la vară-sa. „Drăguţă Alexandra. Ochi frumoşi, ca viorele. Unde-o fi Cezar în clipa asta? La bancă, evident, sau la Bursă, sau la Ministerul de Finanţe, sau în vreo vizită de afaceri. Ea joacă tenis. Probabil că trăieşte cu Ionel Haralamb. Foarte discret, evident. Toată lumea trăieşte cu toată lumea, foarte discret. Viaţa e agreabilă în Bucureştiul ăsta, în fond, dacă ştii să te izolezi de lucrurile neplăcute sau sinistre. Trebuiesc ignorate, şi-atîta tot. / a i 7arf de ***defendre ma tranquillite, comme j'ai celui de rempltì agreablement ma vie"*** ', se gîndea Şerban cu satisfacţie. „Ce puritate are cerul ăsta de mai. Cîntă şi nişte păsări. Are să fie muzică deseară la Lisa Vogoride? Sper că da: ea cheamă totdeauna şi muzicieni. Cum o fi Alexandra în amor? Nu pare nimic extraordinar: moale; dar de o plăcută şi elastică inerţie: genul victimă a sacrificatorului. Puah, sînt infecte toate femeile astea moi; şi celelalte." Se uită la Ionel Haralamb. „Ce frumos e " se gîndi el înfiorat, deşi Ionel Haralamb nu era deosebit de frumos. Şerban se întinse pe bancă şi închise ochii. Simţea prin piele aerul curat, cerul limpede, soarele splendid, încă nu prea cald, apropierea răcoroasă a apelor şi a frunzişurilor oglindite în apă.

„Nu mai am ce face aici; azi n-o să joc", zise Şerban şi se ridică. Ceilalţi isprăviseră setul.

— Ce faci, pleci? întrebă Alexandra. Hai, îţi cedez locul, sînt obosită.

Era arsă de soare, cu pielea aurie. „Păcat că are picioarele în aşa hal de groase", se gîndi Şerban şi spuse:

' **Am arta de-a-mi apăra liniştea, cum o am pe aceea de-a-mi umple viaţa cu lucruri plăcute.**

— Nu, am venit numai să vă văd pe voi, frumoşilor.

Şi rîse, privindu-i cu o lăcomie senzuală de care nu-şi dădea seama. Alexandra rîse şi ea, măgulită şi niţel jenată: parc-ar fi pus mîna pe ea. Cellalt, Ionel Haralamb, era mai nesimţitor: văzuse şi auzise multe.

— A mai fost cineva pe aici?

— Nimic interesant, pentru tine, rîse Ionel Haralamb.

— Ia te uită! De unde ştii tu ce e interesant pentru mine? întrebă Şerban. Sărut mîna, Sanda dragă; bagă de seamă cînd îţi face declaraţii de amor Ionel, că pot să însemne altceva: are arta aluziilor.

— Nu-mi face nici o declaraţie, spuse Alexandra, roşindu-se.

Iar Ionel Haralamb, speriat că-l supărase pe Şerban, sări:

— Fii serios, măi: nu înţelege greşit, cine ştie ce: am glumit şi eu, stupid, dacă vrei, dar n-ai de ce să te superi. Hai, amîndoi verii, împăcaţi-vă!

— Gata, s-a făcut, zise Alexandra.

Şerban, încă supărat, binevoi să ignore toată chestia şi s-o întrebe pe Alexandra:

— Te întîlnesc la nenea Şerbănică la dejun?

— Nu, dar cred că o să ne vedem la Lisa Vogoride deseară, aşa-i?

— A, bun, perfect. Sărut mîna. ***Au revoir,*** Ionel.

Şi plecă, alene. Cei doi se întoarseră pe teren.

— Hai să facem nişte mingi, spunea Ionel. Şi, cu glas scăzut: Ce scorpie e băiatul ăsta!

Alexandra rîse:

— Ca o femeie!

— Păi de! spuse Ionel Haralamb, dînd din cap cu înţeles.

— Ce, crezi că e, şi el...?

— Nu ştiu, n-am văzut, dar aşa spune lumea.

— Bine, dar cu Valentina Scarlat cum a fost? Nu ţii minte? Se pare că i-a făcut şi un copil, spuse Alexandra, roşindu-se iar.

— Naiba să ştie: poate că e ca La Fontaine: ***„je prends mon bien ou je le trouve"***[1]. Ei, nu te duci la dejun la nenea Şerbănică? întrebă Ionel Haralamb rîzînd, cu ochii îngustaţi, licărind printre gene.

[1] Iau ce-mi trebuie, de unde găsesc.

— Nu, iubitule - murmură Alexandra - mîncăm împreună, numai noi doi.

II

Nu se făcuse încă ora douăsprezece cînd, trecînd spre casă, se opri în faţa vitrinei unui anticariat, după nişte clădiri mari construite recent. O străduţă liniştită, deşi în plin centru, cu asfaltul curat, cu un zid într-o parte, peste care treceau nişte coroane de copaci: fund de grădină boierească. în capătul străzii se vedea trecînd zgomotos tramvaiul, maşini, trăsuri cu muscali graşi pe capră în anterie de catifea şi cu cai bandajaţi la picioare ca nişte trăpaşi de cursă. Aici însă era linişte şi dacă n-ar fi ajuns zgomotul din capul străzii, ar fi fost chiar tăcere. Maşina joasă şi lungă („Hispano-Suiza", de două locuri, una din cele mai frumoase din Bucureşti) se opri în faţa geamurilor enorme prin care se zăreau, în sala plină de penumbră, fotolii înalte Louis XIII, dulapuri masive, olandeze, lustre de cristal şi candelabre de bronz atîrnate de tavan; aici, la vitrine, o comodă pîntecoasă, un dulap veneţian în stilul sfîrşitului de veac XVIII, alb cu încadrări verzi şi ghirlande şi festoane de trandafiri pictaţi peste tot, şi o mobilă care-i atrăsese ochii lui Şerban, şi-l făcuse să se oprească: un tabernacol austriac din plină domnie a Mariei-Theresia, mai înalt cu o şchioapă decît un om, masiv, puternic, cu suprafeţe curbate, lucioase, arhitectonic ca un palat baroc, de o gravă şi somptuoasă splendoare greoaie. Şerban se uită la el îndelung prin geam, apoi se gîndi că ar putea ocupa, el singur, peretele cel mai lung din sufragerie. Uşa de sus se deschidea (cu o cheie de fier înnegrit, cu capul în formă de 8) desigur asupra unor rafturi unde se puteau ţine coniacurile şi sticlele de whisky. Capacul de la mijloc s-ar putea deschide asupra unei argintării pentru douăsprezece persoane; sertarele comodei ar putea conţine celelalte argintării, feţele de masă, şervetele, calculă Şerban cum ar fi calculat maică-sa, Alexandrina Romano, şi orice altă cucoană, în faţa unei asemenea mobile - şi cum n-ar fi calculat niciodată nici un bărbat.

Intră. Vînzătorul, un tînăr frumuşel, măsliniu, brun, cu faţa ovală şi cu ochii migdalaţi ai fiilor lui Haig, se repezi să-1 salute, lăsînd să-i cadă din braţe un covor care se desfăşură pe jos. Şerban îl văzu cu coada ochiului: un Kula în culori stinse, de un suprem şi nobil rafinament, culori care nu se pot găsi decît pe covoarele de Orient din veacurile al XVII-lea şi al XVHI-lea; dar se întoarse de la el şi, după un salut uşor aruncat patronului, un domn foarte negricios cu mustaţă neagră care ar fi putut fi tot atît de bine ţăran de la Dunăre, precum fiul său prinţ în cetatea Ani (bătrînul discuta cu o pereche de străini în faţa unui covor de rugăciune întins pe jos), Şerban se apropie de măreţul tabernacol. îi mîngîia cu palma şi cu buricele degetelor lemnul mătăsos, luciul ca o oglindă. Se uita de aproape la el: se vedeau găurelele, crăpăturile, crestăturile făcute de trecerea a două sute de ani. Şi spuse:

— E destul de bine asta; aveţi factură? Expertiză?

Şi se uită la hîrtii. După aceea, auzind preţul, dădu din cap, zîmbind:

— Ştii bine că nu obţii preţul ăsta. Cine vrei să ţi-1 plătească. Palatul nu cumpără mobile.

— Cine ştie? zîmbi dulce şi întunecos tînărul David din Sassun (căci aşa va fi arătat fără îndoială eroul naţiunii); poate îl ia domnul Gherson, sau domnul Corfiotu.

Şerban rîse şi-1 bătu pe obraz pe tinerel:

— Ştii foarte bine că domnul Corfiotu nu se pricepe la lucruri frumoase; nici unul din familie nu se pricepe.

— Da, dar se uită la preţuri - surise tînărul cu viclenie - şi le iau după preţ!

Şerban începu să rîdă:

— Bine, m-ai învins! Deştept eşti, domnule! Dar să-mi vindeţi tot voi o mobilă urîtă de sufragerie.

— Se vinde, se vinde, domnule Romano: acelea urîte se vînd la burghezi mai bine ca acelea frumoase; le plac mai mult. .

— Probabil, rîse superior Şerban, aliat cu anticarul în dispreţul faţă de oamenii care nu se pricep, şi care iau lucrurile după preţ, adică burghezi, spre deosebire de boieri. Atunci ne-am înţeles; trec mîine şi-1 plătesc.

Bătrînul, care isprăvise cu cei doi străini (un domn şi o doamnă, graşi şi congestionaţi, ,el cu ochelari cu ramă de aur), se repezi să-1 salute încă o dată pe Şerban.

— Cum, plecaţi? Fără să luaţi nimic de la noi? Am două sfeşnice de cristal, garantate şi un vas de cristal de Boemia, să vi-1 arăt, ceva de muzeu, uitaţi-vă numai la el!

Şi-i arătă un flacon albastru, plin de şiruri de umflături aurite ca o bucăţică din coada balaurului Fafnir: la el se gîndi Şerban, gustînd, zîmbitor, figurile nocturne ale tatălui şi fiului, crai de la răsărit, totdeauna înconjuraţi de obiecte preţioase şi ciudate, şi covoarele ca grădinile din Herat, şi magnificenţa cu totul străină a mobilei austriace şi-a celei din Veneţia. îi plăcea; îi dădea aceeaşi plăcere ca un tablou de un maestru flamand, unde magii descarcă o întreagă anticăric de lucruri scumpe la picioarele copilului.

— Nu, domnule, ajunge, îmi iei destul şi-aşa, zise Şerban bine dispus.

— Domnul Romano cumpără tabernacolul, zise tînărul.

Bătrînul îi aruncă o privire iute (Şerban îl cunoştea destul ca să ştie că e surprins, deşi nu se citea nimic pe faţa lui, în afară de atenţie bruscă), apoi se închină, zîmbitor:

— Atunci, vă rog să primiţi şi flaconul de Boemia: e un cadou al nostru, dumneavoastră sînteţi un client aşa de bun!

Şerban şovăi o clipă, apoi spuse bonom:

— Bine, mulţumesc; eşti foarte amabil. Vin mîine. La revedere.

— Să trăiţi, să trăiţi.

Uşa cea mare de sticlă se închise îndărătul lui. Şerban se urcă în maşină şi, pe cînd pornea, îi mai aruncă o privire tabernacolului care stătea acolo, imens, de culoarea răşinei, lucios, unduit, masiv, mîndru şi magnific ca un burgmaistru de cetate hanseatică.

— Eşti frumos, mă, îi zîmbi Şerban, şi apăsă pe accelerator. Mai avea timp pînă la ora prânzului; iar tutunul şi masa de dimineaţă îi atfţaseră gura şi stomacul. „Un aperitiv; îmi trebuie un aperitiv", îşi zise Şerban şi peste două minute opri lîngă Dragomir. Intră, se aşeză la o măsuţă şi ceru icre şi vin. îl cunoşteau.

— Avem un Cotnar foarte bun. Şi un Chablis! îi spuse omul care-1 servea. îi punea în faţă farfuria şi lingura, chifla, frapiera cu gheaţă şi cu o cutie proaspăt deschisă în ea. Şerban simţi cum i se umple gura

de apă. Şovăia. Ar fi vrut să înceapă. Dar nu se putea hotărî între cele două vinuri; şi fără vin alături nu putea începe să mănînce: risca să-i fie poftă să bea între două îmbucături, şi să sufere astfel de sete vreme de un minut sau două, în timp ce altminteri ar fi simţit mari plăceri ale gurii; nu, nu trebuia să se expună. Dar nici să renunţe la unul nu putea. Cotnarul era admirabil; îl ştia. Dar vinul de Chablis era mai răcoritor, mai uşor pe limbă, mai proaspăt la gust, cu o imperceptibilă nuanţă acrişoară: asta îi trebuia.

— Uite ce e: pune-mi o sticlă de Cotnar în maşină şi adu-mi o sticlă de Chablis.

Şi începu să mănînce, topind icrele între cerul gurii şi limbă, cu deliciu. Apoi turnă pe deasupra primul pahar de Chablis.

Atunci trecu pe lîngă el văru-său (cel puţin aşa se considerau ei) Ionaş Apostolescu, omul de afaceri, fratele mai mic al lui Gogu, al pictorului; era cu Titel Negruzzi la braţ. Veniră să-1 salute pe Şerban şi să se aşeze pentru o clipă la masa lui.

— Ei, ce mai e nou? întrebă Şerban.

— Totul perfect: Bursa e fermă, rîse Ionaş Apostolescu. Dar tu?

— A, am făcut o achiziţie, astăzi; am cumpărat o mobilă extraordinară. Ce vrei, Titel?

— Mi-au făcut poftă icrele astea: vreau şi eu, zise Titel Negruzzi.

Isprăviră cutia în trei, vorbind.

— Ai auzit de discursul de ieri al lui Hitler? întrebă Ionaş Apostolescu. Şerban se strîmbă; nu-i plăcea să i se vorbească de evenimentele poliuce. Ionaş continua, fără să observe:

— E omul Europei de mîine. E formidabil. Doar Mussolini dacă va putea să-i ţie piept, şi nu cred, după chestia cu Abisinia şi cu sancţiunile. Sîntem pe mîna lor, definitiv. Tu ce zici?

— Dragă Ionaş — rîse Şerban destul de rece - am fost politicos şi te-am întrebat ce mai e nou: dar nu ţi-am spus că mă interesează domnul Hitier la tău.

— Bine, mă, dar ce vrei să fie nou? întrebă Ionaş mirat.

— Nou e că am luat eu un tabernacol din secolul al XVIII-lea, splendid; şi că le-a venit ăstora un Chablis excelent. Ce-mi pasă mie de Hider şi de Mussolini?

— Bine, dar Europa...

— Ce-mi pasă mie de Europa?

Titel Negruzzi zise:

— Norocul tău că nu joci la Bursă; ţie ce-ţi pasă: moşia moşie, dividendele dividende, tai cupoane şi ai bani pe un an de zile. Dar ia să vină un război sau o revoluţie.

Şerban zîmbi nervos, ca un om gata să pălească şi să înceapă a urla de furie, sau gata să plîngă; dar nu se întîmplă nimic, căci Ionaş Apostolescu declară cu tărie:

— Nu se întîmplă nici revoluţie, nici război. Bursa e fermă, cu o tendinţă spre ***haussă.*** Totuşi, părerea mea fermă e că englezii ar trebui să le dea ceva colonii nemţilor. Ce vrei să facă nemţii? Se sufocă. Le trebuiesc colonii, pieţe.

Şerban se ridică:

— Copii, v-am lăsat: sînt invitat la dejun. La revedere!

— Plecăm şi noi!

„Ah, ce pisălogi, ce animale imposibile!" se gîndea Şerban, cu nervii tremurînd de încordare. Nu putea suporta să i se vorbească despre politica internaţională sau internă; se apăra din răsputeri; şi fiece clipă în care era silit să audă vorbindu-se de asemenea lucruri devenea un chin. Scăpă de ei fiindcă avea o maşină de două locuri (şi-o cumpărase anume cu două locuri) şi porni spre vechea casă a Cozienilor iar apoi a lui Lăscăruş Lascari, din strada Culmea Veche; acolo stătea acuma Şerban Lascari, cel mai mic fiu al Davidei, om pe vremea aceea de şaizeci şi nouă sau şaptezeci de ani. Pe drum, Şerban Romano se gîndea: „Să ştii că şi acolo o să se vorbească tot de politică!" Şi-i venea să nu se mai ducă, dacă n-ar fi fost cu neputinţă, mai întîi din politeţe, şi-al doilea din pricina mesei.

Era un dejun intim, numai de şase persoane: Şerbănică Lascari, cu bărbuţă albă şi ochi căprii, cu o privire calmă şi obraznică, Marion, nevastă-sa, care se ofilea lîngă el, îngrăşîndu-se, cu treizeci de ani mai tînără, Cezar Lascari, care avea aproape patruzeci de ani şi era directorul băncii „Europa", pe urmă Dimitrie Cozianu, vărul lui Cezar şi al lui Şerban Romano, şi Jean-Pierre Haralamb, fratele lui Ionel Haralamb, prieten cu Dimitrie şi cu Cezar. „De ce i-o fi chemai pe ăştia doi?" se întreba Şerban gustînd din chipsurile foarte sărate pe care le ronţăia, cu paharul de vermouth „Martini" în mînă. „Vrea să-i audă ca să ştie politica guvernului: Dim de la Finanţe, ăllalt de la Afacerile Străine; e evident". Vermouthul era foarte bun, dar nu-l

putea gusta liniştit. Ştia că aveau să înceapă să vorbească despre politică.

Şi într-adevăr, tot timpul mesei nu vorbiră decît despre intenţiile, războinice sau nu, ale lui Hitler şi ale lui Mussolini, despre slăbiciunea evidentă a Angliei şi Franţei, despre investiţiile în industria grea, mai ales pentru armamente, ale Reichului german. Şerban încerca să fie surd, dar nu putea. Mînca, cu ochii în farfurie; de altfel, o masă perfectă: măsline verzi şi chipsuri cu vermouth „Cinzano", sardele, cegă cu maioneză, păstrăv, scrumbii de Dunăre în hîrtie, care se topeau în gură, fierbinţi, Vouvray la peşte; pe urmă un vin de Burgundia la un ***soufflâ*** de ciuperci şi un filet „Châteaubriand"; pe urmă brînză de Brie şi de Camembert, o indiană cu îngheţată şi udată cu cremă de şocolată fierbinte, şi şampanie brută Roederer; în sfîrşit o salată de portocale, grep-fruit şi căpşuni în şampanie. Şerban mîncă din toate foarte mult; spre sfîrşit, trebuia să-şi şteargă mereu faţa cu batista: îl treceau sudorile de cît mîncase; nu vorbea cu nimeni nimic; îi adresă doar doamnei Lascari un surîs de recunoştinţă şi un semn admirativ la cîteva din feluri. Dar între ele, ronţăind migdale sărate şi bînd vin, nu se putea împiedica să-1 audă pe Cezar care spunea:

— Nu putem rezista capitalului german, papa, nu putem, degeaba spui...

— Dar de ce imbecilii voştri de politicieni, de ce - tuna enervat domnul Lascari - de ce au refuzat contractul Vickers, contractul Ford, contractul Şchneider-Creusot. De ce?

— Nu puteam vinde ţara, zise Dim Cozianu. Se răsculau oamenii. Nu se poate, nene Şerbănică.

— Da, dar acuma auzi ce spune dumnealui! Nu putem rezista invaziei de capital german!

— Occidentul e în decădere, spuse Jean-Pierre Haralamb, om uscăţiv şi cenuşiu, care părea bolnăvicios, sau poate intoxicat. Am intrat în perioada cezariană, cînd se constituie Imperii mondiale. Napoleon a fost Alexandrul lumii modeme. Cine va fi Cezarul unificator? S-ar părea că Hitler. Dacă nu cumva ne mătură pe toţi revoluţia roşie.

— Prostii! exclamă Dim Cozianu: Rusia e uriaşul cu picioare de lut.

Şerban asuda, îşi ştergea faţa cu batista şi încerca să nu audă, să nu înţeleagă. „Numai cît trăiesc eu, să nu se întâmple toate astea. Numai

atît. Pe urmă, orice. Şi nici nu cer să trăiesc prea mult. Zece-cincisprezece ani; douăzeci, cel mult. Să mor la cincizeci de ani; dar să nu apuc război şi revoluţie. Să mă lase să trăiesc liniştit, să mă bucur de viaţă, s-o gust, s-o înghit pînă mă satur", îşi spunea el, cărîndu-şi în gură cu o grabă neelegantă salata de fructe. Abia se ridicară de la masă, şi el se duse într-un colţ al salonului, să-şi ia coniacul ***(Cognac des Ducs)*** şi filtrul cu Marion Lascari, departe de grupul de fotolii ale celorlalţi; şi discută cu ea vreme de un ceas despre ultimele mode de la Paris, rochiile trei sferturi, tweedul pentru sport, rochiile de seară drapate, în stilul statuilor greceşti, cu sandale de lam6 şi tălpi foarte groase de cristal. Dar spre sfârşit âncepu să-1 cuprindă o somnolenţă nepotrivită cu vârsta lui, potrivită în schimb cu cantităţile enorme de hrană şi de băutură pe care le consuma de cîţiva ani la rînd. (în primăvara de după greva cea mare a feroviarilor din Bucureşti fusese foarte bolnav; iar după aceea, începînd din perioada de convalescenţă, se apucase să mănânce şi să bea cât doi oameni normali, cu un fel de lăcomie bestială, care-1 făcea să uite unde se află, cu cine vorbeşte, şi de sine ânsuşi). Marion Lascari zâmbea indulgent; ân sfîrşit, cînd se ridică toată lumea, îi întinse mîna:

— Allons, petit, va te coucher.[1]

Şerban dădu din cap:

— Sînt cam obosit, n-am dormit de cîteva nopţi. Şi, în clipa cînd rosti aceste cuvinte, îşi aduse aminte de persoana care îl aştepta probabil la ora aceasta acasă, şi o revăzu în imaginaţie, cu o satisfacţie estetică, dar şi erotică: Bacchus al lui Michel-Angelo, cu obrajii plini, bărbia fină şi zâmbetul beat şi oblic, pe un trup de atlet care începe să se îngraşe, musculaturi dure lăsate în rotunjime molatică, ispititoare la mângâieri.

— Au revoir, nene Şerbănică, a fost delicios, mulţumesc, ***au revoir,*** mă, au ***revoir,*** Dim, la revedere, domnule Haralamb, l-am văzut pe Ionel azi-dimineaţă la tenis; nu puteţi vorbi şi altceva decît politică, domnilor? La revedere, nene Şerbănică, scrumbia a fost memorabilă, muşchiul perfect, prăjitura, ce să mai spun!

Şi ieşi, tînăr bucălat, vesel şi amabil, care începea să ia forme prea pline.

[1] Hai, băiete, du-te şi te culcă.

— Ce şolduri a făcut băiatul ăsta! murmură Dim Cozianu la urechea lui Cezar, urmărindu-1 pe Şerban cu privirea.

III

Ii era somn, dar n părea rău să doarmă; ar fi însemnat timp pierdut, cînd avea ceva mai bun de făcut; într-adevăr, un tînăr oacheş în veston şi pantaloni, cu un tricou vărgat alb şi roşu în loc de cămaşă şi cravată, îl aştepta în salonaş. Avea vreo şaptesprezece-optsprezece ani, părul negru şi cam unsuros îi era mare şi buclat, în şuviţe lucioase şi cîrlionţate, cum fusese cîndva coama lui Antinous al împăratului Adrian, peste o faţă netedă, de un brun cu tonuri verzui acolo unde era palidă, pe obraji, sub bărbie; numai ochii mari, negri, fără expresie, şi gura groasă, greoaie, vînătă, nu erau ale favoritului sclav imperial; dar restul tot, da, bineînţeles, afară de glas şi de ce spunea această floare crescută pe putregaiul gropilor din jurul Bucureştilor.

— Bună ziua, Lae, spuse tandru Şerban Romano, privindu-1 cu aceiaşi ochi pierduţi şi topiţi cu care ar fi privit pe *Bacchus* al lui Michel-Angelo, sau pe acela al lui Leonardo, deşi unul în vigoare şi cellalt în misterioasă puritate îl întreceau pe micul derbedeu cu gura violetă. Şerban sună feciorul să ceară prăjituri şi o şocolată fierbinte pentru Lae, şi un filtru pentru el; îl ascultă pe Lae cum povesteşte despre ultimul meci de fotbal între echipele Venus şi Macabi, despre o bătaie care avusese loc în circiuma din colţ, la nea Mirică, şi în care fratele mai mare al lui Lae rămăsese cu o mînă scrîntită şi cu capul spart: avea nevoie de bani pentru doctor.

— Bine, vă dau, vă dau, murmură Şerban, şi-1 sună pe fecior: Nu sînt acasă pentru nimeni. Poţi să te duci să-ţi vezi de treabă.

Apoi trecu în dormitor cu tînărul Lae; rămase acolo un ceas, după care Lae plecă, căci Şerban îi spusese, drăguţ, dar ferm:

— Ei, acuma du-te, că trebuie să plec în oraş.

Ii dăduse şi banii şi-1 condusese pînă la uşă; încuiase după el şi se întorsese să facă o baie şi să se îmbrace. îl frigeau ochii şi-i tremurau uşor mîiniie; simţea o istovire de un fel deosebit, care lasă creierul limpede însă pustiu, trupul sleit dar incapabil de a se odihni. Mai făcu un duş foarte cald, îşi puse rufe noi şi un costum bleumarin, cu pantofi negri şi o cravată vărgată cu negru şi bleumarin, ca şi ciorapii şi batista din buzunarul de la piept. Se uită în oglindă: era alb de tot la faţă, chiar şi cu buzele aproape albe, umflate, şi avea cearcăne late albastre sub ochi. „Ciudată mutră am, se gîndi el fără să poată urmări sentimentul mai departe. Coborî şi ieşi. Ce frumoasă după-amiază; ce aer blînd, ce culori calde pe pereţii caselor şi pe acoperişuri; aerul e curat, cerul nu e prea albastru, ca azi-dimineaţă; e ca într-un Corot sau un Guardi". Se simţea bine, deşi anihilat, incapabil de gînd, cuvînt sau faptă. Trecu să mai ia o cafea pe la **Capsa,** unde încă nu erau adunaţi toţi obişnuiţii. Zări într-un colţ chelia lui Nicu Prodan, înconjurat de gazetari şi scriitori, la altă masă pe bătrînul domn Gherson care lua un marghiloman cu alt om de bancă, la altă masă nişte cucoane cu pălării sau voalete, mănuşi albe, umbreluţe. Era încă linişte. Şerban stătu să aleagă: ce-are să facă? Să se aşeze la masa lui Nicu Prodan, ca să audă lucruri inteligente, spuse în chip sclipitor de oamenii cei mai deştepţi din Bucureşti? Sau să se aşeze singur să se uite pe stradă. „N-am chef de lucruri inteligente; ştiam şi eu să spun, mai ieri-alaltăieri", se gîndi el cu oarecare plictis. îşi bău cafeaua şi îşi aprinse o „Upmann", picior peste picior, cu faţa la fereastra cea mare prin care vedea cerul devenind treptat cenuşiu ca mărgăritarul, cu nuanţe sidefii şi chiar de aur vechi roşu, spre Cotroceni; şi treceau prin 'naintea lui pe trotuar prostituatele tinere şi bine îmbrăcate şi tinerii eleganţi cu bastoane de bambus pe braţ, iar pe cap cu pălăriile moi negre puse la modă de domnul Anthony Eden, tînărul şi elegantul om politic britanic. Era un oraş liniştit, o viaţă liniştită şi plină, nu se vedea nimic disonant, nimic care ar fi însemnat altceva decît voluptuoasă bunăstare. Şerban plăti şi, cu trabucul în gură, plecă să facă vizite. Trecu pe la doamna Mavromihali, care avea un mare şi frumos salon 1850, sub un lustru enorm şi sclipitor de cristal, într-o casă veche adumbrită de castani. Nu spuse acolo mai mult de zece fraze amabile şi după o jumătate de oră plecă, şi trecu pe la doamna Basarab-Comnen, care tocmai avea seară de muzică. Şerban intră în vîrful picioarelor, şi se sprijini cu spatele de canatul unei uşi înalte â *la franqaise* care da pe terasa şi grădina din fund; era în spatele unor domni corecţi, cu gulere scrobite şi părul lins, care ascultau. Şerban

închise ochii şi se lăsă pătruns de graţia jucăuşă a unei bucăţi de Rameau, pentru clavecin, apoi de stridenţa dulce şi melancolic senzuală a uneia de Debussy pentru flaut. îi era destul. Se duse s-o salute pe prinţesa Basarab-Comnen:

— *Comment, vouspartezdeja'?*

— Sînt dezolat şi fericit; dezolat că plec. Fericit că am venit; sînt invitat la masă la doamna Vogoride şi de-aici pînă la Vorniceasa fac douăzeci de minute cu maşina, poate şi mai mult, şoseaua e plină de fel de fel de lume...

— Ca la mine, ca la mine, zise bătrina privindu-şi musafirii cu un ochi critic şi ostil: De la război încoace, nimeni nu mai e cineva, şi cei care sînt cineva sînt nişte nimeni, la revedere, domnule Romano, să şui că vinerea viitoare o să-1 am pe Enescu!

„După război, se gîndea Şerban nemulţumit în maşină, în drum spre casă. Parcă lotul s-ar fi schimbat cine ştie ce după război. Date de astea de răscruce, rupturi în istorie, sînt minciuni dc-alc gazetarilor şi politicienilor." Ştia că la principesa Vogoride ar fi avut succes cu butada asta, dar ştia şi că nu era adevărată; cel puţin pentru războiul mondial.

Acasă îşi puse repede smochingul şi pomi îndată spre Vorniceasa. Sosi scara, într-un şir de maşini care trecură sub bolta de sub turnul de la poartă şi se opriră în curtea largă în care ţipau strident păunii treziţi din somn de farurile maşinilor. Deasupra masivelor de sălcii şi ulmi şi arini, cerul era galben-portocaliu, mai sus galben ca lămîia, dar cu ceva stins şi blînd, apoi începea să fie verde ca flacăra pucioasei, şi deasupra albastru, siniliu, cu o stea măre şi strălucitoare. Pe acest fond se înălţa palatul de la Vorniceasa, elegantă şi sobră Renaştere italiană contopită cu eflorescenta răsăriteană a Bizanţului tîrziu, pînă la a nu le mai putea nimeni despărţi; un felinar ardea sub cerdacul înalt cu coloane torse, canelate şi perlate, şi se zăreau sus plastroane albe, rochii de seară, cape de hermină; musafirii urcau procesional scara monumentală, cu ghete de lac şi sandale de lame şi cristal, pe unde călcaseră papucii, mestiile şi condurii boierilor cu brîie de mătase şi anterie de atlaz, şi ale cucoanelor cu tulpane de horbotă şi fuste de brocart. Sus, îşi aşteptau oaspeţii domnul Vogoride,

' **Cum, aţi şi plecat?**

proprietar de cai de curse şi vicepreşedinte al Aero-clubului, primul român care avusese avion particular (era sec, slab, decolorat, cu un nas mare, osos, coroiat strîmb ca nasul caimacamului Vogoride) şi doamna Vogoride, născută Ipsilanti, care socotea că oamenii de neam trebuie să însemne ceva şi prin ei înşişi, de aceea se căsătorise cu un aviator şi scria ea însăşi poezii şi eseuri în limba franceză, pe deasupra titlului cărora sta scris ***Princesse Vogorides.*** Şerban îi salută şi intră în salon, uitîndu-se împrejur. Toată lumea îi era cunoscută; Cezar şi Alexandra îi erau chiar veri; era Elvira Vorvoreanu, tot rudă cu el; şi Bubi Ipsilanti; dar uitase că-1 va întîlni aici pe profesorul Fănică Niculescu. Cînd îl zări, inima îi stătu o clipă. „Ar fi trebuit să-mi aduc aminte că Lisa Vogoride trăieşte cu el, şi să nu viu", se gîndi Şerban. Prezenţa profesorului îi pricinuia o stînjeneală fizică, se simţea prost, jenat, fără chef, incapabil de orice altceva decît de fugă. Nu mai era nimic de făcut; stătu într-un colţ, uitîndu-se la cerul nocturn în care urca luna deasupra sălciilor negre; pe urmă, la masă - era aşezat între Elvira şi doamna Mavromihali - mîncă aproape fără poftă, pe tăcute şi pe-nfundate, tot, de la icrele negre proaspete cu Chablis („Iar icre! Iar Chablis!" se gîndea el cu o scîrbă neaşteptată), pui ***consomme,*** medalion de viţel cu o ciupercă deasupra, cu un Haut-Mâcon, apoi pateul de Strasbourg cu trufe, şi ***bombe glacee,*** cu şampanie („Iar Roederer, se gîndi Şerban trăgînd cu ochiul la sticlă - sigur, poţi bea toată viaţa Roederer; dar se poate întîmpla să spui «Iar?») şi felia de ananas. Nu-i plăcea nimic, mînca mult, mult, în neştire. Profesorul perora: acuma, de cînd ajunsese la modă, el era ***le bel esprit,*** punctul de atracţie al oricărui dineu unde era poftit.

— Secolul al XlX-lea, inventatorul istoriei, a descoperit că există măriri şi decadenţe. De la Gibbon la Spengler, n-a făcut altceva; poate dintr-un presentiment, al iminentei decadenţe a Europei. Nu observaţi decadenţa muzicii germane - nu mai e nimeni după Richard Strauss; a romanului englezesc - nu mai e nimeni după Galsworthy; a picturii franceze - nu mai e nimeni după Matisse; a sculpturii şi arhitecturii italiene unde nu mai e nimeni de la Bernini şi Canova încoace? Ţările de Jos mai produc pictori? Spania mai produce sfinţi?

Mesenii rîdeau.

— Ce inteligent e, canalia! murmură Elvira la urechea dreaptă a lui Şerban, iar doamna Mavromihali se apleacă şi-i şopti la urechea stingă:

— ***Comme il est intelligent! II me fascine comme un serpent.***'

Profesorul rîdea şi el (nu se putea şti dacă vorbise serios sau nu), şi se uita împrejur: plastron alb şi scrobit cu un briliant ca buton, şi deasupra cravatei o faţă tuciurie, cu sprîncenele arcuite în sus, stufoase, pe sub care se roteau vesel, tîlhăreşte şi neliniştitor, ochiul gălbui şi ochiul verzui.

— Totul se duce de rîpă, scumpă doamnă - îi spuse el prinţesei Vogoride - aici, în acest încîntător castel care a fost incendiat de şase ori de armate străine, în această admirabilă seară dintre un război mondial şi o revoluţie mondială...

— Vai de mine, şi dumneata crezi în comunism? exclamă Alexandra Lascari.

— Nu, doamnă, cred în fascism, revoluţia va fi fascistă: în Italia şi Germania a şi avut loc... noi, scumpă doamnă, sîntem ultimii oameni civilizaţi.

Era tăcere. Se uită împrejur, rîzînd diavoleşte. Rosti limpede:

— Şi primii barbari.

Apoi, fiindcă toată lumea făcu „Ah", de formă (nimănui nu-i place să fie numit barbar), profesorul adăugă repede, rîzînd iarăşi:

— In orice caz, eu sînt!

— Tocmai voiam să-ţi spun să vorbeşti pentru dumneata! zîmbi doamna Vogoride.

Şerban bău trei pahare unul după altul.

— Ce faci, Şerbănică? îl întrebă Elvira. Ai să te îmbeţi!

— Mi-e cald, murmură el şi-şi şterse fruntea. Nu se simţea bine.

Dar peste cîteva minute doamna Vogoride îi pofti să treacă din sufragerie spre terasă. Se aşezară în fotoliile de mătase; lămpi pe măsuţe luminau ca într-un salon; dar în faţa lor era balustrada din şerpuituri şi întortocheri de piatră, şi coloanele, şi arcadele cu vîrf ascuţit, şi dincolo de această încadrare în linii care ar fi putut să fie Florenţa şi nu erau, şi ar fi putut fi Ispahan sau Granada şi nu erau (ci fiul Răsăritului şi Apusului, graţiosul şi poeticul stil brîncovenesc), dincolo, noaptea albastră plină de iradianta lucire a lunii. Şerban se aşeză într-un colţ. îi era frică să nu atragă atenţia profesorului, să nu se apropie profesorul de el, să nu-i vorbească profesorul. Ar fi vrut să fugă. Pe lac, sub lună, orăcăiau broaştele. Dincolo, pe pajiştile parcului, ţîrîiau greierii. Aici, vorbea surîzînd profesorul Fănică Niculescu, despre descompunere, decădere şi neantul inevitabil. Eivira se aşeză lîngă Şerban:

' Ce inteligent e! Mă fascinează ca un şarpe.

— Ce e cu tine? Eşti mut astăzi?

— Nu ştiu, minţi Şerban.

— Şi eu mă plictisesc, murmură Elvira. Şarlatanul ăsta mă plictiseşte, spuse ea rece. Şerban o privi uimit. Era prima cucoană pe care o auzea vorbind aşa de Fănică Niculescu. Elvira trecuse de patruzeci şi cinci de ani, avea poate patruzeci şi şapte sau şi opt, şi se uscase, pielea îi era lipită pe liniile nobile ale oaselor, dar era şi mai neagră ca înainte, fruntea îi era barată de două cute lungi, avea creţuri pe lîngă ochi, pielea îi atîrna sub bărbie. Numai ochii îi rămăseseră verzi ca otrava - o otravă limpezită, decantată şi ţinută la gheaţă.

— Tu nu te plictiseşti, Şerbănică? întrebă ea.

El îşi şterse faţa cu batista şi îngînă:

— Ba da, şi pe mine...

— Tot timpul despre moarte, neant, putrezire; parcă noi n-am şti, murmură Elvira, apoi îl luă de braţ şi-i şopti:

— Hai să plecăm, cît s-o putea de repede; şi să ne ducem undeva să bem. Am poftă să dansez.

într-adevăr ei plecară primii. Elvira pretextînd oboseală şi sănătate şubredă, pentru care avea nevoie s-o acompanieze Şerban; nu trecuse mult de miezul nopţii cînd sosiră la Şosea la „Colonade", să danseze.

— De fapt, n-am nici o poftă să dansez, spuse Elvira. Hai să bem ceva.

Şi salută zîmbind graţios cîţiva cunoscuţi. Şerban o lăsă să facă ce vrea. Fuma, şi începea să se simtă ceva mai bine; dar băuse mult toată ziua, şi acuma i se urcase de-a binelea la cap. îşi dădea seama că nu vede altfel decît de obicei; nu vedea dublu, nici diformat; şi totuşi, avea senzaţia insuportabilă că vede altfel. Poate numai efortul era; dar simţea ceva în ochi, totuşi, şi lucrurile i se păreau altfel ca de obicei; nu cu altă formă, nici cu altă culoare, şi totuşi ***altfel.*** „Sentimentul de-a recunoaşte ceva sau nu, sentimentul lucrului familiar sau străin,

sînt funcţii autonome ale conştiinţei?" se întrebă el, brusc filosofînd şi pedant (cîteodată, cînd se îmbăta rău, începea să vorbească nemţeşte şi să spună lucruri pe care tovarăşii săi de beţie, prea puţin filosofi, nu le înţelegeau deloc, chiar şi cei care ştiau nemţeşte). Vedea de pildă acum mîna Elvirei. Era frumoasă; şi braţele fuseseră frumoase; dar la încheietură pielea era niţel zbîrcită, şi se simţea osul acolo unde ar fi trebuit să fie carne.

— Noroc, Şerbănică, zise Elvira şi ciocni cu el paharul de şampanie. Băură şi se uitară la perechile care dansau - fox-trott, shimmy, tango, şi nou apărutul lambeth-walk, pus la modă de abdicarea lui Eduard al VIII-lea, al Marii Britanii şi Irlandei, împărat al Indiilor şi al altor dominioane de peste mări - iar Şerban trăgea din cînd în cînd cu ochiul la braţele Elvirei, cum apăreau de sub brăţările de smaragde şi briliante, la mîinile Elvirei, uscate, cu relieful oscioarelor vizibil prin piele, oricît strălucea şi atrăgea ochii marele smaragd verde ca otrava (moştenit de Elvira de la maică-sa, doamna Vorvoreanu şi luat de aceasta de la soră-sa, doamna Smadoviceanu, în 1907, şi primit de aceasta din urmă de la bunica lor comună, doamna Sofia Cozianu, mai apoi von Bodman, în 1906). Shimmy, fox-trot, tango, lambeth-walk. Elvira îşi turnă fundul sticlei şi bău.

— Imbecilul, zise ea. Parcă eu nu ştiu? Parcă tu nu ştii. Toţi ştim. De-aia ne e aşa de frică de moarte. Ne grăbim să trăim, să avem plăceri, pe apucate şi încă plăceri mici, că n-avem nici bani destui, nici putere pentru cele mari. Şi el, maimuţoiul sinistru, dansează pe sfoară deasupra noastră, măscărici la mese boiereşti. De ce nu bei? Vrei să fiu beată numai eu? Să mă poţi studia cu capul rece? N-ai ce studia la mine. Studiază-te pe tine, că devii un ratat, un mic juisor, o nulitate, care o să-şi mănînce averea şi-o să sfîrşească în mizerie. Aşa că nu mă poţi dispreţui pe mine. Eu cel puţin am încercat să dau o lovitură, una mare, pe care tu nici n-o bănuieşti. N-a mers, am înghiţit, şi-acuma aştept să mor. Ah, să fi fost eu bărbat, băiete, nu mă resemnam; aveam mai multe lovituri de încercat! Dar aşa, femeie... cucoană... aveam o singură reuşită posibilă; n-am reuşit. ***Tant pis*** \ acuma aştept să vină chelnerul să-mi facă socoteala şi să mă duc acasă, apoi în pămînt.

Cu atît mai rău.

Şerban Romano rîdea, nervos, şi-i făcea semn chelnerului să-i mai aducă o sticlă.

— De ce rîzi, idiotule? îl întrebă Elvira, care rîdea şi ea, dar de enervare, cu buzele tremurînd. Te-ai îmbătat şi tu. Nenorocitule! Bărbat, tînăr, ai treizeci de ani...

— Treizeci şi doi! zise Şerban rîzînd şi mai tare.

— ... Şi nu încerci nimic, nu faci nimic, trăieşti ca o moluscă, ca un porc la îngrăşat.

— Ce, vrei să trăiesc ca un funcţionar, ca văru-meu Dim sau ca văru-meu Cezar? întrebă Şerban care-şi recăpătase cumpătul şi acuma sundea viclean.

— întîi, nu ştii tu ce-i în Dim! Ai să fii surprins, băiete! Chiar şi în Cezar! Nici unul nu e o moluscă cum eşti tu, nenorocitule! Mai toarnă-mi.

Şi după cîteva minute (goliseră la repezeală a doua sticlă), Elvirei începură să-i curgă lacrimi din ochi, din colţul de lîngă nas al ochilor, pe obraji, în colţurile gurii. Se uita în gol. Murmura ca o nebună:

— Ce fac? Ce fac? Cum aştept? Ştiu că o să mor; dar ce fac pînă atunci?

îşi şterse lacrimile cu batista din buzunarul de la piept al lui Şerban, şi spuse pe alt ton, practic şi hotărît:

— Şi nici măcar n-am cu cine să mă culc în noaptea asta. Cel puţin aşa o să mi se pară că n-am pierdut timpul. Şerbănică, tu ce faci în noaptea asta? Mă iei la tine?

Şerban o privi; ochii ei nu şovăiră; îl priveau, duri şi plini de suferinţă; erau tulburi. O clipă îi fu groază; apoi fascinaţia senzaţiei ciudate, de lipsă de frîne şi de opriri, de destrămare în gol, de plutire în gol, de cădere în gol, pe care o avea tot mai des de doi-trei ani, îl apucă iar. Chemă chelnerul să facă plata şi plecară amîndoi, ocolind perechile care dansau, spasmodic, zgîlţîit şi scoteau răcnetul final, cu degetul în sus, în vînt, al lambeth-walk-ului.

în maşină, Elvira se lipi de umărul lui şi, pe cînd teii Şoselei alunecau pe lîngă ei, întrebă:

— De ce nu eşti măcar prieten cu profesorul, că erai; ai face politică şi tu cu Garda de Fier, ai avea şanse mîine-poimîine, cînd o să dea ei lovitura, să...

— Nu, nu; nu-i cunoşti, zise Şerban. Nu. Nu poate fi vorba.

— Dar de ce poate fi vorba? întrebă Elvira.

Şerban tăcu. Vedea Şoseaua în faţa lui ciudat de depărtată. îi fulgeră prin gînd: „Sînt beat. O să am un accident şi crăpăm amîndoi. încetini, în fond, ar fi mai simplu. Dar nici nu poate fi vorba."

— Da, ne e o frică îngrozitoare, zise el.

— De ce? întrebă Elvira, maşinal.

— De moarte.

Elvira nu spuse nimic, pînă cînd nu se opri maşina în faţa casei lui Şerban. Acolo zise:

— Curios că tocmai nouă. N-avem nimic de făcut, n-avem nimic de lăsat.

Şerban deschise poarta, lăsă maşina în curte şi închise. Apoi o pofti pe Elvira în casă şi se dădu la o parte ca s-o lase să intre. O urmă, şovăind, şi lovindu-se de scaune. Căută mult comutatoarele, ca să aprindă lumina. Elvira întrebă:

— Ce moşmondeşti acolo?

— Ca... caut... hîc! caut...

Elvira începu să rîdă, apoi se trînti într-un fotoliu şi întrebă:

— Nu mai ai nimic de băut?

— Ba da, whisky.

— Dă-l încoace. Prefer să beau; eşti scîrbos, Şerbănică. Eşti scîrbos.

— Şi tu, îngînă el.

— Minţi! Eu sînt desperată; mă doare inima; nu sînt scîrboasă, zise Elvira cu o fermitate superioară care-l făcu pe Şerban, moleşit de beţie şi de multe altele, de toţi anii din urmă, să renunţe. „Treaba ta, nebuno, ce e cu tine", se gîndi el, obosit, tîrîndu-şi picioarele pe covor ca să aducă băutura din sufragerie.

Elvira adormi în fotoliu. Şerban îl sună pe fecior, care sosi, beat de somn; o cărară într-una din camerele de musafiri. Ea rîdea, cu ochii închişi, dînd din cap în semn de tăgadă, dar cu asemenea aer extatic, încît nu se putea să viseze decît un singur lucru. O lăsară pe pat, şi Nicolae îl duse pe Şerban în dormitorul său, îl dezbrăcă. Şerban îl împinse însă, mîrîind răguşit:

— Ia mîna de pe mine. Du-te de te culcă.

Şi porni clătinîndu-se spre baie. Stătu iarăşi o jumătate de ceas sub duş, apoi se întoarse în odaie. Ieşind din baie, trecu pe lîngă o oglindă mare, îşi văzu pîntecul care începea să se lase, şoldurile prea mari, pieptul moale, piele şi grăsime în loc de piele şi muşchi. „Sînt mult mai bătrîn decît vîrsta mea", se gîndi Şerban Romand cu o groază subită. Se sui în pat şi stinse. „Ce să fac? Ce să fac? se întrebă el. Nu sînt în stare să fac nimic. N-am putere." Trebuia să se sinucidă. Dar de asta nici nu putea fi vorba. „Sînt prea laş", se gîndi el. Stătea în întuneric şi-şi cîntărea viaţa. Ştia foarte bine că ar fi putut face un lucru util omenirii întregi, şi că renunţase să-l mai facă. Renunţase la consecvenţa în gîndire, apoi la cea în acţiune, apoi la gîndire şi la acţiune. Şi acuma se desfăcea, se destrăma fir cu fir, zi cu zi, aşteptînd moartea care avea să vină prea tîrziu.

— Dumnezeule! strigă desperat Şerban în întuneric. Dumnezeule! Dumnezeule!

Dar întîi că nu credea în Dumnezeu, şi al doilea nu-i răspunse nimeni.

Repede, salvarea; repede, scăparea. Sări din pat, aprinse lumina şi se duse în baie să-şi umple un pahar cu apă la robinet. Ii tremurau mîiniie. Luă două pastile de somnifer şi le înghiţi dînd paharul de apă peste cap. Făcuse totul cu graba hotărîtă a unui sinucigaş; era o sinucidere mai mică, mai uşoară. Se întoarse în pat şi se făcu ghem, aşteptînd să adoarmă. Şi adormi.

PARTEA A ŞAISPREZECEA

-9-

Nişte oameni foarte ocupaţi

I

Ionaş Apostolescu, fratele mai mic al lui Gogu Apostolescu, nepoţi amîndoi ai lui Walter Apostolescu şi ai Cleopatrei, fostă Cozianu, spunea despre sine: „Dragă, sînt un om foarte ocupat, muncesc enorm, pot spune că nu stau o secundă, şi trăiesc şi într-un cerc de oameni foarte ocupaţi, foarte activi; în fond, ce vrei: asta e lumea afacerilor; ce, crezi că banii se cîştigă stînd şi nefăcînd nimic? Trebuie să munceşti pe rupte!"

însă de bună seamă că, în toată afacerea, omul cel mai ocupat, după Ionaş, căruia îi revine fără îndoială întîietatea, era bătrînul domn Gherson, preşedintele consiliului de administraţie a uzinelor; iar un altul, poate la fel de ocupat ca el era domnul Mayer, administratorul-delegat al societăţii. Faţă de gradul de preocupare al acestor trei oameni, măsura în care erau ocupaţi domnul Pericle Mittescu, marele avocat bucureştean specialist în societăţi anonime, sau Titel Negruzzi care lucra la contenciosul societăţi, sau Cezar Lascari, sau Dim Cozianu, sau Valentina Scarlat sau chiar, fiindcă e vorba de femei, doamna Gherson, este aproape neglijabil, totuşi, nu poate fi neglijat. Şi, de altfel, se va putea judeca mai bine după o expunere mai amănunţită a faptelor.

Domnul Gherson era un om bătrîn; corpul lui n-avea importanţă, nici pentru ochii celorlalţi, nici pentru conştiinţa domnului Gherson, pentru care de la o vreme această mică şi derizorie construcţie de oase, carne şi lichide nu era decît un izvor de dureri surde, de crampe, de junghiuri şi de îngrijorări; altădată îi servise pentru plăceri, dar de multă vreme acestea se reduseseră la degustarea de mîncăruri fine

(puțin, puțin de tot din fiecare) şi de vinuri vechi; altminteri, nimic. Domnul Gherson semăna, cum ştia toată lumea şi cum îl făceau uneori caricaturiştii în ziare, cu un cimpanzeu bătrîn cu fața veştedă şi zbîrcită; avea şi privirea tristă şi inteligentă a acestui animal care îmbătrîneşte între gratiile unei cuşti de menajerie provincială, de circ mic şi sărac. Aici se limita de altfel asemănarea, căci domnul Gherson îmbătrînise în regatul României, şi deci comparația era cu totul exclusă.

Domnul Gherson se trezi în ziua de 6 noiembrie 1937 sau 1938 (se pare că mai degrabă în 38), ca de obicei, la ora cinci dimineața, după ce se culcase la unu şi jumătate. Nu mai putea să doarmă. Luă o carte să citească - ca mulți oameni de felul lui, era amator de literatură şi artă - şi stătu cu ea în mînă poate trei sferturi de oră: erau nişte poezii recent apărute ale domnului Tudor Arghezi, un poet în jurul căruia se discuta mult, adesea condamnîndu-1 pentru indecența versurilor sale. Domnului Gherson însă îi plăceau; era amator de vinuri bogate şi de mîncări viclene şi pipărate; îi plăceau şi poeziile astea. Dar azi nu le citea. Stătea cu cartea în mînă şi nu putea citi. Se întreba: „Am făcut bine? Nu era mai prudent să cedez? Şi acuma, că am acceptat, n-ar fi mai indicat să încerc să-1 cîştig pe Mittescu?" Povestea asta nu-i dădea pace. Mai bine n-ar fi început-o. Voia afaceri prudente, cît se poate mai decente, fără umbra măcar a scandalului; şi poftim! Şi nici măcar nu-1 putea acuza pe Apostolescu. Omul îşi făcuse meseria, îşi apăra interesele: oricine în locul lui ar fi făcut la fel. Domnul Gherson se dădu jos din pat, îşi vîrî în papuci picioarele albe-vinete, bătrîne, fragile, şi îşi trase peste pijama un halat de mătase broşată care îl făcu să semene cu maimuța favorită a împăratului Chinei în veşmîntul de ceremonie al stăpînului ei; părăsindu-şi micul dormitor cu lampa aprinsă lîngă pat şi un volum de poezii deschis pe plapumă, domnul Gherson trecu prin coridor unde ardeau două lămpi mate, ca laptele, între pereții constituiți din uşile dulapurilor sau ale odăilor de baie, totul vopsit alb imaculat ca pe un iaht de lux, şi trecu printr-un hol întunecat, ca să intre în biroul său, lung de tot, cu o fereastră mare, în fund; fereastră modernă, lată cît toată odaia, şi apărată de un grilaj în romburi; se vedeau dincolo castanii luminați de felinarul electric pe o stradă liniştită din jurul rondului statuii lui Pache Protopopescu. Domnul Gherson aprinse lumina din tavan, şi apărură deodată ceilalți

trei pereți acoperiți de o vastă bibliotecă de drept, literatură şi finanțe, pe care domnul Gherson era prea ocupat ca s-o mai folosească, şi care nu-i interesa pe doamna Gherson sau prietenii ei şi cu atît mai puțin pe prietenii de afaceri ai domnului Gherson. Bătrînul străbătu marele covor de Şiraz şi ajunse într-un colț, unde apăsă pe un buton ascuns sub un tablou mic, dar foarte frumos, de Petraşcu (Santa Măria della Salute, albă, între apa albastră-verde şi cerul albastru-verde, dur, strălucitor, mineral). Un rînd de rafturi încărcate cu cărți se deschise, lăsînd să se vadă alte rafturi, pline cu dosare, fişiere şi mape dc carton. Domnul Gherson îşi luă un dosar subțire, pe care-1 răsfoi, cufundat într-un fotoliu, după ce-şi căutase ochelarii în buzunarele halatului şi pe birou, şi şi-i găsise pe nas. în dosar era o hîrtic cum avea şi Ionaş Apostolescu una: convenție între ei doi, precum că în cazul încheierii unui contract cu Direcția Generală a Căilor Ferate, pentru reparații generale la o mie două sute dc vagoane în atelierele metalurgice ale „Ametarom" S.A., domnul Gherson, adică societatea „Atelierele metalurgice române", se obligă să-i plătească domnului Ion Apostolescu suma de lei nouăzeci şi opt de milioane. Apoi o copie după contractul cu Direcția Generală a Căilor Ferate, vizat de trei ministere; apoi scrisoarea Direcției Generale către „Ametarom", prin care se suspenda executarea contractului; pe urmă, recentă de tot, o tăietură de ziar: ,,£ ***adevărat că vagoanele «reparate» de «Ametarom» au fost jefuite de toate piesele de valoare şi recepționate în stare de fier vechi, ca fiind reparate?"***

Altă tăietură din ziar (alt ziar, duşman al celuilalt) întreba: ***„Ce amestec are şnapanul Ionaş Apostolescu în murdăriile de la C.F.R.?"*** Alta spunea: „Se ***pare că se tratează cesionarea către firma «Cimentul român» a unui important sector al fortificațiilor liniei Carol. «Cimentul român» este al fraților Gherson ca şi «Ametarom»-ul. Oare fortificațiile vor fi la fel de solide ca şi vagoanele-schelet?"***

Domnul Gherson oftă: asta fusese lovitura cea mai dureroasă: îi periclitase o comandă de cîteva sute de milioane, poate un miliard de lei, şi un profit de... Mai bine să nu se mai gîndească şi la asta. Oftă iar.

Se amestecaseră prietenii; îl luase la o parte Şerban Lascari, Ia o serată:

— Ce e, domnule? Ce s-a întâmplat între dumneata şi Ionaş Apostolescu? Vă ştia toată lumea cei mai buni prieteni.

— Ce să fie? Nu e nimic, zîmbise domnul Gherson, bonom şi trist.

— Ei, lasă, ce, crezi că nu s-a interesat fiu-meu? Cezar e capabil să afle lucruri de astea într-o jumătate de zi. Ne-au spus şi ăia de la ziar că antrefileurile le-a dat Ionaş, şi acuma e clar că dumneata le-ai dat pe cele de la ***Ordinea Socială.*** Nu ne convine un scandal în momentul de faţă. Nici nouă, nici Băncii Româneşti, nici lui Krakauer: e vorba de apărarea frontierelor ţării, trebuiesc concesionate imediat construcţiile de fortificaţii; şi un scandal îţi dai seama cît ar îngreuia operaţia. Hai, hai, spune ce-a fost.

Gherson se lăsase dus într-un colţ şi aşezat pe o canapea moale şi adîncă; şi acolo povestise în ce fel, dintr-un accident cum se întîmpla uneori, nu putuse fi cumpărată la timp o comisie de control a comisiei de recepţie (comisia de recepţie era toată ***cîştigată,*** cum spunea pudic domnul Gherson), şi contractul fusese reziliat, ba „Ametarom"-ul mai era ameninţat şi de un proces.

— Şi acuma, pe lîngă pierderile şi riscurile mele, oftă domnul Gherson, Ionaş mai vrea să-i dau şi comisionul întreg. De ce? Nu pot, domnule Lascari. I-am oferit două milioane, două milioane şi jumătate, dar mai mult nu pot, înseamnă să pierd. Spune şi dumneata, ce-ai face în locul meu?

Şerbănică Lascari rîse în barbişonu-i alb, apoi spuse amabil:

— Eu n-aş intra în afaceri atît de murdare: cine te pune să calci legea? Ce, nu există mijloace legale de-a face afaceri, şi încă mari? Doar legile nu sînt făcute să facă viaţa imposibilă; lasă loc destul, slavă Domnului.

Gherson clipi din ochi, zâmbind uniil:

— Noi nu sîntem o casă aşa de veche ca dumneavoastră, spuse el.

Bătrînul Şerbănică rîse iar şi răspunse destul de rece:

— Ei, ei, ei, lasă-mă că n-o să te învăţ eu să faci afaceri. E altceva la mijloc: ce vreţi? Trimiteţi bani în Elveţia? Vă e frică?

Gherson nu mai rîdea. îl privi trist şi înţelepţeşte pe Şerbănică Lascari:

— Dumneavoastră nu vedeţi ce se-ntîmplă? Germania, Austria, Cehoslovacia. Şi aici, legionarii. Vine-ncoace.

— Mda. E posibil, zise cellalt.

— Şi dumneavoastră o să preluaţi capitalul imobiliar al nostru, utilajul, uzinele, murmură Gherson.

Şerbănică Lascari îl bătu pe umăr, consolator:

— Las' că vedem noi cum aranjăm să fie bine pentru toată lumea. Deocamdată să te descurci din porcăria asta cu Ionaş. Să-ţi spun drept, mie mi se pare că el are dreptate: ce e el de vină că vouă v-a explodat afacerea în mîini? El şi-a îndeplinit obligaţiile.

— în formă, domnule Lascari, în formă; dar în fond, nu; nu era vorba aici de contract, ci de afacere, spuse Gherson şi, privindu-1 melancolic pe bătrînelul cu cioc alb, cu burtică şi cu pungi sub ochii negri şi inteligenţi, adăugă: Să fim cinstiţi.

Şerbănică Lascari dădu din umeri:

— Evident că cinstea e esenţială în afaceri; dar ce-i de făcut? Ionaş susţine că el e cinstit, şi că dumneata îl tragi pe sfoară. Luau un arbitru, domnule, luaţi un om serios, integru.

Gherson se gîndi îndelung, uitîndu-se la covor.

— Nu-ţi propun pe nimeni, zise Şerbănică Lascari; Ionaş mi-e un fel de nepot, iar dumneata eşti clientul băncii noastre; nu vreau să fiu părtinitor.

Gherson înălţă capul:

— Ce-aţi zice de Mittescu?

— Bun! Foarte bun! Dar puneţi-vă de acord, ce Dumnezeu, că încurcau pe toată lumea cu porcăriile alea din gazete! E penibil, şi nu e de seriozitatea unui om ca dumneata.

Asta fusese la începutul săptămînii. Azi era joi dimineaţă; înue timp bătrînul Lascari îl chemase pe Ionaş la el, îi obţinuse învoirea; de ieri, miercuri, litigiul se afla la Mittescu; mîine, vineri, marele avocat avea să se pronunţe. Iar domnul Gherson, cu ochelarii pe nas, mic şi ghemuit în splendidul halat sub lampa de birou care-i lumina chelia albă, de om fără mult sînge în corp, stătea cu dosarul deschis pe genunchi şi se gîndea, la ora şase dimineaţa, cînd aproape toată lumea din Bucureşti dormea. „Nu mi-e atîta de nouăzeci şi opt de milioane; s-ar găsi cum să le înlocuiesc. Dar dacă încep să cedez, o să-mi joace toată lumea pe burtă. Chiar măgarul de Apostolescu a îndrăznit să se atingă de chestia fortificaţiilor. A mers prea departe: uebuic pedepsit. Şi ce e mai rău, e că juridic are dreptate. Mittescu e un om integru, şi e destul de jurist ca să nu se uite decît la formă. Dacă ar fi

om de afaceri, şi-ar da seama că eu am dreptate, dar nu e, nu e... şi nu-1 pot *cîştiga:* de-aia e şi luat de arbitru, fiindcă e onorabil. Ce e de făcut? Să pierd?"

I se încălzeau obrajii veştezi la ideea asta. Nu-i plăcea să piardă, mai ales că nu era vorba de o diferenţă de bursă, de o variaţie de preţuri pe piaţa internaţională, accidente mari unde n-ai ce să faci decît să iei noi măsuri, după înregistrarea pierderii. Aici era vorba de un caz unde dreptatea era de partea lui, şi unde un mucos care poate că n-avea nici patruzeci de ani îl sfida şi avea pretenţia să-1 stoarcă. „Ei bine, nu!" se gîndi domnul Gherson şi se ridică din fotoliu ca să sune să i se aducă micul dejun.

Peste o jumătate de ceas era bărbierit, îmbrăcat, şi se suia în maşina care aştepta în faţa casei. Remarcă în treacăt că şoferul e galben şi cu ochii umflaţi: părea obosit.

— Te-am ţinut tîrziu azi-noapte, zise domnul Gherson cu blîndeţe; şi azi-dimineaţă pornim pe drumuri la şapte; e cam greu, Ştefane?

— Nu-i nimic, lăsaţi, mormăi absent şoferul.

Domnul Gherson zise, căutîndu-se în buzunar:

— Ce să-i faci? Sînt un om foarte ocupat, am fel de fel de treburi.

Şi-i întinse peste umăr o sută de lei.

— Să trăiţi, zise omul şi zîmbi, ceva mai înviorat, adăugind: La etatea dumneavoastră ar trebui să vă odihniţi.

— In meseria mea nu există ieşire la pensie, spuse destul de melancolic domnul Gherson, care părea a regreta faptul, sleit fiind de muncă.

De aceea şoferul dădu din cap mut, admirativ, dar gîndindu-se că nici el nu va ieşi la pensie, şi că ar primi să muncească şi el cît domnul Gherson, cîştigînd la fel; în schimb, domnul Gherson se gîndea - şi de aici îi venea melancolia: „Ce case mari, solide, erau în Austro-Ungaria şi în Germania înainte de război! Ce averi! Ce oameni de afaceri solizi, serioşi!" îi rămăseseră ca un ideal, marii bogătaşi înnobilaţi de împăratul Franz Joseph, baronul Adler, baronul von Sâlomon. Ce oameni! Cînd venise domnul Kiiproly să-1 anunţe pe baronul von Sâlomon că i-a cumpărat cincizeci şi unul la sută din acţiunile băncii: „Domnule baron, mă numesc Kiiproly şi sînt persan". *Ich heisse Kiiproly und ich bin Perser.* Şi-i ceruse să-i cedeze fotoliul prezidenţial în consiliul de administraţie. în birou era un covor splendid de Ispahan: *„Mein Herr* - răspunsese baronul von Sâlomon - *ich bin gewohnt auf Perser zu treten".* Obişnuiesc să calc în picioare ce e persan. *„Hinaus!"* îl dăduse afară, şi peste o jumătate de an Kiiproly era total ruinat. Ce oameni! Dar de Ia război, totul era în prăbuşiri, crahuri, falimente; şi acuma şi-1 aducea aminte pe unchiul Poldi, în 1920, la Viena; 1920, în decembrie, într-o după-amiază la „Cafe Bristol". El, Gherson, era cu tată-său, fratele unchiului Poldi; se făcea întuneric, dar încă nu se aprinseseră luminile, era prea devreme, poate patru şi jumătate sau cinci. Lumea din cafenea vorbea încet, înaltele oglinzi erau pline de oameni care-şi adunau capetele deasupra meselor, iar afară, un gol strălucitor, alb: cerul de iarnă. Chelnerii bătrîni veneau cu ziarele pe cadrele lor de lemn, cu cafelele, cu berea. Ei trei beau cîte un *Kapuziner* fiecare, cu cornuleţe cu nuci şi *Ischler-Kuchen.* Dar unchiul Poldi nu mînca, vorbea mereu, dînd din mîini, cu o agitaţie nemaipomenită; relativ - tînărul (pe atunci) Gherson nici nu-şi mai putea aduce aminte ce spunea unchiul Poldi, fiindcă era totul atît de haotic, de fără şir, încît nici nu se înţelegea bine. Gherson-tatăl spusese însă la sfârşit:

— Nu face nimic, Poldi; nu uita că totdeauna poţi veni la noi la Iaşi, şi ai un loc, o casă, o familie.

— Mulţumesc, mulţumesc, spunea nervos unchiul Poldi, uitîndu-se pe fereastră. Să mă gîndesc. Poate pornim împreună spre România, acolo e o ţară binecuvântată, *ein gesegnetes Land.*

Pe urmă plecase. Gherson-tatăl spusese, gînditor:

— Pe mulţi i-a ruinat crahul ăsta. Niciodată n-am văzut aşa ceva.

A doua zi fuseseră chemaţi să-1 recunoască pe unchiul Poldi la el, în vila care nu-i mai aparţinea lui ci creditorilor, în pivniţă, pe un pat de fier cu o saltea deasupra, mort; îşi trăsese un glonţ de revolver în gură; era oribil, cu ochii ieşiţi din orbite, cu nasul sfărîmat de dinăuntru. De ce în pivniţă? „De ce pe pat şi tocmai în pivniţă? Avea şaisprezece camere, vila unchiului Poldi, dintre care vreo şase dormitoare, se gîndea domnul Gherson în maşina care-1 ducea spre birou. Dc atunci, nu se mai isprăveşte. Şi acuma, Hitler în Cehoslovacia. Şi la noi Garda de Fier, Cuza, profesorul Niculescu. Ce vremuri grele! Când o să se sfârşească?"

Birourile societăţii se aflau ân inima Bucureştilor, într-o clădire nouă cu zece etaje, plină de ascensoare, de coridoare cu marmură pe

jos, de uşi cu plăcuţe de bronz, de odăi în care se bătea la maşină Domnul Gherson însă era din aceia care aveau cabinete imense, liniştite, cu pereţii lăcuiţi roşu sau albastru, cu covoare groase şi vaste ferestre de unde se vedea Bucureştiul, o mare de clădiri albe şi departe de tot, la margine, dincolo de coşurile uzinelor, cîmpia verde cu perdele de pădure. Domnul Gherson primi procuriştii unor firme străine, directorul uneia din fabrici, pe proprietarul unei firme de import-export care scoase din servietă o listă: oferte de partide de mărfuri, de utilaj, altă listă de cereri de cumpărare; domnul Gherson sună la telefonul interior şi-1 chemă pe domnul Mayer, administratorul-delegat al principalelor întreprinderi ale societăţii. Domnul Mayer era un bărbat pătrat, aproape la fel de lat în umeri pe cît era de înalt, cu braţe groase şi mîini cărnoase; avea o faţă plină, masivă, mereu lucioasă şi proaspăt bărbierită, şi un năsuc subţirel, încovoiat, şi ochi reci îndărătul ochelarilor. Era mîna dreaptă a domnului Gherson, cel mai bine plătit din oamenii pe care-i folosea domnul Gherson, avea haine perfect croite şi un inel lat de aur cu un briliant, la degetul mic al mîinii stîngi. Domnul Gherson venea la birou la ora şapte, de obicei; în cazuri excepţionale, la şapte şi jumătate. Domnul Mayer venea la şapte fără un sfert sau şapte fără zece, cînd nu găsea decît pe oamenii care măturau şi spălau pe jos. Domnul Gherson stătu de vorbă cîteva minute cu cei doi, apoi spuse:

— Mayer, rezolvă dumneata. Sîntem de acord, fă-i hîrtiile. Şi pe urmă mai vino pe la mine.

Rămas singur, sună iarăşi secretara care veni cu o mapă de piele roşie cu hîrtiile de semnat; şi iscăli pînă începură să i se deformeze literele numelui sub peniţă. Se uită obosit la secretară:

— Gata?

Femeia zîmbi. Avea patruzeci şi cinci de ani, părul vopsit, buzele vopsite şi se îmbrăca elegant dar sobru; totdeauna fusese urîtă, dar era de douăzeci de ani mult mai prietenă cu domnul Ghers >n decît actriţele cu care trăise el. Şi acum era prietenă cu el, slugă veche şi credincioasă.

— Gata. Sînteţi supărat din cauza arbitrajului?

Gherson o privi şi nu spuse nimic. O privea fix. Secretara nu se tulbură.

— Să spun să vină domnul director Mayer?

Gherson surise, maimuţoi bătrîn şi filosof.

— Trebuie să fie afară. Ia vezi.

Surise şi ea: bătrînul se gîndea totdeauna la tot, înaintea oricui altcuiva; orice idee o avea el primul. Gherson îi citi din ochi admiraţia sinceră şi se simţi mai bine. Iar cînd intră Mayer, îl primi aproape vesel:

— Ia loc, Mayer. Vrei o ţigară? Sînt foarte bune, mi le-a dat ieri ministrul nostru în Argentina, s-a întors trecînd prin Cuba. Aşa. Ei, ce facem?

— Cu ce? întrebă Mayer.

Şedea în fotoliu drept, nu lăsat pe spate; spinarea lui şi cu ceafa groasă, tunsă scurt, făceau o singură linie. Era un om serios, solid, cenuşiu, plicticos, ceremonios. Nu spunea niciodată ce nu ştia exact, nu înţelegea niciodată înainte de-a fi auzit tot, şi adeseori nu înţelegea nici atunci, ci mai cerea să i se repete. Avea patruzeci şi doi de ani şi părea de peste patruzeci şi cinci. Domnul Gherson îl ridicase din mic trepăduş care se ocupa de urmărirea mărfurilor, la administrator delegat al „Ametarom"-ului; îl dăduse la Academia Comercială, îl trimisese să înveţe în Germania, îl primea în casă; îi plăcea foarte mult. Uneori rîdea de el, cît e de pătrat şi de greoi; dar domnul Mayer, cubic, lucios, cu părul tuns perie iar pe tîmple şi ceafă cu maşina numărul zero, nici nu clipea din ochi; poate că nici nu înţelegea.

— Cu ce, cu ce. Şi tu prea te laşi greu, Mayer dragă! zise domnul Gherson. Cu arbitrajul ăla! Ce facem?

— Eu am fost de părere să ne respectăm obligaţiile, zise domnul Mayer.

— Ei, lasă-mă că nu se pot face afaceri aşa! exclamă domnul Gherson. Se vede bine că dumneata ai crescut ca funcţionar, nu ca om de afaceri! Obligaţiile ţi le ţii cînd nu poţi să tragi chiulul! Sau cînd sînt mai rentabile decît un chiul!

— Avem neplăceri, zise domnul Mayer. Se face scandal în jurul construcţiei de fortificaţii. Mai bine plăteam.

Domnul Gherson ridică glasul:

— Să plătim? Nouăzeci şi opt de milioane din buzunar! Ce, sîntem nebuni? Aruncăm sume de astea?

— Se vede că dumneavoastră aţi făcut singur averea, zise Mayer, tot rigid şi serios. Dacă o aveaţi moştenită, eraţi mai culant.

Domnul Gherson îl privi fix, apoi zîmbi. „Nici nu e prost, taurul ăsta", se gîndi el. Ştia de altfel. Şi-i făcea plăcere să-şi amintească de faptul că el, Lazăr Gherson, adunase toată această avere pe cînd ceilalţi, adică unchiul Poldi, şi tatăl şi fraţii lui Lazăr Gherson, pierduseră tot sau trăiseră pe lîngă el, de pe urma lui.

— Şi dumneata ce părere ai? Să plătim?

— Eu am propus să-i oferim cincizeci de milioane. Jumătate plus două puncte: e o ofertă generoasă. Ne şi măream consideraţia pe piaţă.

— Cum? Mai încurajăm şi pe alţii să ne propuie afaceri putrede şi să ceară pe urmă comision pe ce nu s-a făcut! exclamă domnul Gherson.

Mayer nu se clinti văzîndu-1 pe bătrîn supărat.

— Mi-aţi cerut părerea, murmură el simplu.

— Bine-bine, ştiu. Mulţumesc. Dar nu pot accepta să mi se aia în cap domnul Ionaş Apostolescu! Altă soluţie nu ai?

— Dac-ar fi de cîştigat arbitrul... zise domnul Mayer, dar nu continuă.

Domnul Gherson rîse, mulţumit:

— Ei, aşa! Bine că ai înţeles! Ei, bravo: încet-încet, dar tot pricepi.

Mayer ridică sprîncenele.

— Nu-1 puteţi cumpăra pe Mittescu: e un om integru.

— He-he-he! rîse domnul Gherson.

— Riscăm o afacere neplăcută, un scandal, zise domnul Mayer, redevenit neclintit, şi uitîndu-se iarăşi la fotoliul gol, enorm, de piele roşie, din faţă-i. Şi adăugă: Sigur nu-1 putem cumpăra pe Mittescu.

— Dragă Mayer - zise domnul Gherson - nu există un om care să nu poată fi cumpărat. Kaiserul Wilhelm vorbea cu un diplomat englez şi-i spunea: „Orice om are preţul său!" — „Chiar şi maiestatea voastră?" — „Da, chiar şi eu!" „Rog respectuos să-mi spuneţi preţul." — „Drumul spre Indii!" Ai înţeles? Nu trebuie să fie neapărat bani, Mayer dragă. Fă-mi plăcerea şi adu-mi de la Silberling un briliant de zece carate! Dacă poţi să nu te duci chiar dumneata, este şi mai bine.

— Vreţi să-i of... începu Mayer, apoi se opri şi zise: Scuzaţi, vă rog.

— Nu face nimic, nu face nimic. Nu-i ofer lui Mittescu nimic. Nici nu vorbesc cu el. Du-te şi adu-mi piatra, că nu mi-am adus de

acasă; ideea mi-a venit acuma, vorbind cu dumneata: eşti un om fără imaginaţie, Mayer, dar cel puţin vezi imediat soluţia cea mai sigură.

II

Domnul Gherson mai primi nişte oameni de afaceri, apoi trei directori de ziare care-1 asigurară că-1 vor apăra în chestiunea fortificaţiilor, şi cărora le făcu, la unul după cellalt, cadou cîte-un pachet de bancnote bine împachetat în hîrtie, pudic, ca să nu se vadă ce e înăuntru (scotea pachetele din sertarul biroului, unde avea totdeauna cîteva pregătite), apoi un domn în civil care era un colonel de rezervă cu relaţii la Ministerul de Război, şi domnul Gherson îi dădu două pachete; apoi ceru cartea de telefon şi telefona singur, la un telefon direct, doamnei Valentina Scarlat.

— Spune-i coniţei că o caută domnul Gherson. Alo? Sărut mînuşiţele; ce mai faci? Da? Şi domnul viitor ministru? La Paris? Ce caută la Paris? A, misiuni de astea fac parte din meseria lui de deputat. Nu, cu dumneata am de vorbit, ceva ce te priveşte personal, şi chiar acum, înainte de prînz. Sigur că e important, îţi închipui că te deranjam eu pe dumneata şi pe mine, he-he, ha-ha! aşa, şi pe mine, va să zică, pentru un fleac? Viu, într-o jumătate de oră sînt la dumneata. Sărut mîiniie.

Puse receptorul jos şi sună secretara.

— A venit domnul Mayer? Să poftească.

Mayer îi întinse un pacheţel învelit în hîrtie. într-o cutie cubică, se odihnea pe catifea neagră un briliant de un alb-albăstriu, rotund, şlefuit după noul fason de la Amsterdam. Domnul Gherson îl luă şi-1 făcu să sclipească. Apoi scoase o lupă din buzunar şi se uită la el de aproape.

— E frumos, zise el, şi puse la loc piatra în cutie, cutia în buzunar, încuie sertarul de la birou şi porni spre uşă: — Nu mai trec pe-aici azi, sînt prea ocupat; dar te văd la prînz la noi, îi spuse el lui Mayer, care-1 urma cu gravitate, călcînd îndesat.

Bătrînul coborî în stradă, unde-I aştepta maşina, şi-i dădu şoferului adresa Valentinei Scarlat. Era vesel, îi părea bine că-şi adusese amin-

te la vreme, câ găsise soluția, că avea să reușească. Pe cînd mașina îl ducea spre Bulevardul Dacia, se gîndea cu o satisfacție melancolică la trupul gol al Valentinei și la anumite momente ale celor cîteva luni cîl trăise cu ea. O mai văzuse din cînd în cînd la dineuri, la serate, la teatru, dar nu prea stăteau de vorbă: cîteva banalități amabile și nimic altceva: ce să-și spună? N-aveau nimic să-și spună, decît să-i ceară Valentina vreun favor, vreo intervenție, și el să se eschiveze cît putea mai delicat: Valentina cerea prea mult, costa prea mult Sau crezuse că e rost să-1 jumulească pe el tare de tot? Dar domnul Gherson nu era un om cu pasiuni, nici măcar cu cine știe ce simțuri; ultimele legături le făcuse fiindcă nu-i ședea bine unui om cu situația lui să nu întrețină o femeie frumoasă în București. Dar Valentina asta era nebună, nu puteai avea relații serioase cu ea. Totuși, pentru o asemenea treabă nu putea să fie decît foarte indicată. Domnul Gherson se dădu jos: sosise. Soții Scarlat stăteau într-o casă veche și frumoasă, aproape de grădina Icoanei, cu ferestre înalte ***a la francaise*** și niște castani în grădină, îndărătul grilajului de fier forjat. Domnul Gherson intră, traversă o anticameră și urcă la etaj condus de o fată în casă. Bătu într-o ușă, auzi glasul Valentinei care-i spunea să intre, și intră. Valentina ședea într-un fotoliu, cu o mască de cremă, pe față și pe gît, cu mănuși lungi întunecate de grăsime lucioasă (unse cu cremă pe dinăuntru); era legată la cap cu un turban de mătase roz, într-un halat larg de tot de mătase roz cu ***ruches*** bogate la guler și la mîneci, și cu volane și cu noduri de panglici; cu picioarele goale în pantofi cu toc înalt, tot de mătase roz; nu i se vedeau decît ochii vii care-1 priveau țintă pe domnul Gherson. El se înclină, zîmbind cu o politeță liniștită și se așeză într-un fotoliu, oftînd și uitîndu-se o clipă în jur: fotolii capitonate, în mătase gri, perdele de ***faille*** de culoarea coralului, nici o lampă aprinsă, și aproape întuneric în odaie (și afară era o zi deosebit de sumbră), o coafeză de lemn de lănîii, încrustată cu sidef, o oglindă octogonală de Veneția, cu flori de cristal galben gravate în cristalul alb, un pisoi de Angora corcit cu birman, mare, gras, pufos, de culoarea unui nor de toamnă, mișcîndu-sc leneș prin odaie. Mirosea foarte tare a parfum franțuzesc.

— Ce e cu tine, papa? întrebă Valentina, destul de rece. Te primesc așa, fiindcă ai ținut să mă vezi azi: am o zi foarte ocupată, sînt invitată și la dejun, și la ceai, și la dineu, trebuie să mă pregătesc, să mai fac și o probă înainte de masă, și să văd cinci minute doctorul...

- Dar ce ai, suferi de ceva? întrebă domnul Gherson.

- A, nu, nimic, zise Valentina ca o persoană care nu vrea să vorbească despre asta. Am vrut numai să-ți explic de ce te primesc în halul ăsta. Iei ceva, o cafea, un ceai?

— Nu, nu, mulțumesc, nimic, te rog. Dacă ești atît de ocupată...

— îmi închipui că și tu ești: viața a devenit imposibilă, o să trebuiască să fugim din București.

— Da, sigur. Să-ți spun repede. îl cunoști pe Ionaș Apostolescu?

— Da, cum nu! E prieten bun cu Scarlat. Și cu mine. Avem mii de prieteni comuni.

— Uite ce mi s-a întîmplat cu el.

Și domnul Gherson povesti ce pățise, cu detalii puține, dar destul de clar ca să înțeleagă și o persoană mai puțin la curent cu afacerile.

— Ei, și acum, sîntem, eu în suspendare de contract cu statul, Ionaș fără un ban de la mine, și amîndoi la arbitraj la Pericle Mittescu, încheie Gherson, pe care Valentina îl privea atentă, fără să spună un cuvînt.

— Și ce amestec am eu în toată chestia asta? întrebă ea la sfîrșit.

Domnul Gherson suspină, apoi scoase din buzunar cutiuța cu briliantul, pe care o deschise și o puse pe masa de toaletă a Valentinei.

— Dă-mi voie întîi să-ți ofer, -ca vechi admirator, piatra asta, spuse el. Și pe urmă o să-ți mai dau trei milioane, dacă îl faci pe amicul nostru comun Pericle să arbitreze în favoarea mea. întîi, ai văzut că am și dreptate...

Valentina îl întrerupse rîzînd:

— Asta ca să-mi liniștești conștiința? Nu e nevoie; țin mult la tine, papa, ești foarte drăguț; dar nu-1 pot convinge pe Pericle; risc să mă stric cu el, să am scene penibile, din care să nu obțin nimic, decît o proastă părere a lui despre mine. ***Il n'y a den a faire, mon pauvrc papa, absolument rien*** '. Nici nu știu dacă pot accepta briliantul, care e splendid. Totuși, cred c-o să-1 accept.

Și rîse iar. Domnul Gherson era liniștit și zîmbitor:

' **Nu e nimic de făcut, tăticule, absolut nimic.**

— Nu trebuie să-i vorbeşti despre mine, nici despre afacere. Trebuie să-i spui aşa: „Dragul meu, nu ştiu ce are Ionaş Apostolescu, că-mi face o curte absolut jenantă. Nu vrea să înţeleagă că ţiu la tine şi vreau să fiu numai a ta; îmi face propuneri de cîte ori mă vede şi mi-a trimis azi-dimineaţă briliantul ăsta". îmi închipui că-1 vezi pe maestru azi.

Valentina nu mai rîdea. Zise:

— Ştii că nu eşti prost, papa? Al naibii vulpoi bătrin!

— îl vezi pe Mittescu? întrebă Gherson căruia nu-i plăceau orice fel de complimente.

— Da, îl văd, ori azi după-amiază, ori la noapte; dar dacă-mi spune: „Trimite-i briliantul îndărăt, şi gata?"

— Atunci trebuie să-i povesteşti că Ionaş Apostolescu e un mojic brutal, care ţi-a făcut ceva, în fine, ai să găseşti ceva care să-1 facă pe Mittescu să-i fiarbă sîngele în el, nu trebuie să te învăţ eu ce gen de chestie; şi să-i spui că în general, Ionaş are o reputaţie infamă, că e necinstit cu femeile etc. Să nu care cumva să sufli un cuvînt despre afaceri, sau despre diferendul meu cu el. Nimic, că stricăm tot. Şi la arbitraj, ai trei milioane, şi ai obligat un om care ţine minte. Nu poţi da greş, zise domnul Gherson şi se ridică: — Te las; sărut mîiniie. Dă-mi un telefon, oricînd vrei.

— Bine, papa. Mersi pentru briliant, e splendid. Pa! spuse graţios Valentina Scarlat, sunînd fata să-1 conducă pe musafir.

Domnul Gherson se simţea bine. Ziua asta, care începuse atît de prost, se dovedise a fi salutară. Ceasul nu era încă unu: domnul Gherson îi spuse şoferului să-1 ducă la baia centrală. Acolo, la abur uscat, domnul Gherson, mică nuditate urîtă, veştedă şi fleşcăită, discută cu nişte burţi şi nişte fălci late, leoarcă de sudoare, despre afacerile zilei.

— Ce-i cu chestia cu Apostolescu? întrebau burţile, fălcile mai late decît craniul, triplele bărbii. Ce-ai făcut? Ai căzut la tranzacţie?

— A, nu, aştept arbitrajul lui Mittescu, spunea paşnic domnul Gherson.

— Bagă de seamă, domnule, cu Apostolescu, e un şmecher mare! Şi e dur în afaceri, nu te poţi juca cu el! Nu ştii ce-a făcut cu comisionul de la „Skoda"? Şi cine a cîştigat? El, nu „Skoda"! Şi-asta unde? La Praga, nici măcar la Bucureşti. Bagă de seamă!

— Ei, n-o mai luaţi şi voi aşa tragic, spunea surîzînd domnul Gherson.

După plecarea lui, monştrii graşi şi asudaţi se adunară într-un colţ:

- E tare de tot bătrînul Leizer! spuneau unii cu admiraţie.

— Nu ştiţi voi cine e Apostolescu, răspundeau ceilalţi. O să vedeţi voi.

— Rahat! Cine se pune astăzi cu Leizer Gherson? Poate numai regele.

— Bine-bine, o să mai vorbim. Mîine e arbitrajul.

Domnul Gherson dădu un dejun cîtorva ziarişti şi oameni politici, după aceea se culcă după-amiază, trecu în cursul după-amiezii pe la banca lui Lascari-tînărul, Cezar, cu care avea treburi, şi se întoarse acasă ca să-şi puie smochingul şi s-o ia pe nevastă-sa, să se ducă la un dineu la Vasilescu-Rîmnic. Intră în salon cu succesul de totdeauna, el mic, încovoiat, chel, palid, cu faţa botoasă şi turtită şi zbîrcită, cu ochii vii în acest cap de maimuţă moartă şi decolorată, alături de subţirea, frumoasa, graţioasa doamnă Gherson, care era atît de tînără la patruzeci de ani, şi avea cochetăria să-şi lase firele albe în părul blond ondulat şi buclat. Se despărţiră îndată; Gherson se duse să-1 salute pe prinţul Vogoride, care părea plictisit, şi pe domnul Mittescu, distins şi grav ca totdeauna. Bineînţeles, nu-i spuse nimic despre arbitraj; căută să simtă la marele avocat o umbră de bunăvoinţă, o fărîmă infinitesimală de căldură, dar nu găsi decît aceeaşi politeţe egală şi calmă, de nepătruns pentru orice sentiment personal. „N-a văzut-o", se gîndi domnul Gherson cu un drarri de nelinişte. Doar n-o s-o vadă abia după arbitraj. Ar fi culmea ghinionului. Dar nu e nici Valentina moartă, nici dispusă să piardă trei milioane." Şi, înseninat, se duse să-i strîngă mîna lui Jean-Pierre Haralamb, cel de la Afacerile Străine, care stătea de vorbă cu Şerban Lascari. Bătrînul Lascari se învioră cînd îl văzu pe Gherson:

— Ei, mîine mi se pare că vă împăcaţi!

— Eu - zise amabil domnul Gherson - o să uit tot ce-a fost: ,să vedem ce-o să facă nepotul dumitale.

— Ce să facă? spuse Şerbănică Lascari. E el cam dur în afaceri, cam feroce, e drept, dar un arbitraj e un arbitraj, trebuie să-I accepţi, că de-aia ai mers la arbitru. O să treacă şi el peste incident şi o să faceţi şi mai departe afaceri împreună: ascultă-mă pe mine, că vă

cunosc pe amîndoi: o să faceți afaceri împreună, ca şi cum nimic n-ar fi fost.

— în fond, nici n-a fost nimic, zise domnul Gherson.

m

În aceeaşi zi, doamna Gherson se trezise ca de obicei la nouă, luase în pat o ceaşcă de şocolată şi o prăjitură, tot în pat fumase şi o țigaretă, în timpul unei convorbiri telefonice de cincizeci de minute cu o prietenă. La zece şi ceva trimisese maşina (nu cea cu Ştefan, care era a domnului Gherson) să-i aducă maseuza, manicurista şi coafeza; la unsprezece şi jumătate ieşise în oraş şi cumpărase nişte mătase pentru o rochie de seară; la douăsprezece şi un sfert luase o cafea la Nestor, unde întîlnise pe Alexandra Lascari şi pe doamna Mavromihali: făcuseră planuri pentru o călătorie la Paris împreună, în decembrie. La unu şi jumătate, doamna Gherson era îndărăt acasă, îşi schimbase rochia şi supraveghea pregătirile pentru masă. La două fără ceva sosi primul musafir, profesorul Niculescu, care acuma avea şi o gazetă proprie. Era mai gras de cum îl cunoscuse, cu aproape zece ani în urmă, Şerban Romand; mai întunecat, cu o bună dispoziție şi amabilitate mai unsuroasă, învățată din mediul nou în care se învîrtea. îi plăcea madam Gherson, i se părea distinsă şi frumoasă. în marele salon desenat de un arhitect la modă (marmură roz pe jos, covoare mari, albicioase, de Smirna, pereții în ***calcio-vecchio,*** draperii de ***faille vert Nil*** la ferestre, fotolii şi canapele de mătase gri ca argintul şi două mari piane de concert la capete), doamna Gherson se aşeză la pian şi cîntă o frază de Mozart, apoi se ridică să-i dea mîna celui de-al doilea musafir, Ionel Haralamb, urmat îndată de Titel Negruzzi la braț cu directorul unei gazete de şantaj.

— Ați citit articolul de azi al domnului profesor Niculescu? o întrebă Ionel Haralamb. Bine, profesore, dar dumneata predici de-a dreptul exterminarea evreilor! Parca-i fi Hitler! Cum îl mai primeşti, doamnă Gherson?

Ceilalți rîdeau; dar rîdea şi Fănică Niculescu, şi doamna Gherson.

— Cred că pe mine n-o să mă extermine, spuse ea lăsînd capul pe umăr şi jucîndu-se cu pericle de la gît.

— Dumneata eşti prea frumoasă ca să-ți vrea cineva răul, spuse profesorul, rînjind la ea şi sticlindu-şi ochii.

— Bine, dar soțul meu e foarte urît; pe el deci ai să-1 extermini?

— El e prea bogat ca să nu se înțeleagă cu oricine, zise Fănică Niculescu, şi întorcîndu-se către Ionel Haralamb adăugă: Dumneata, om de lume, nu ştii ce e aceea un joc politic? Cu ce vrei să ne jucăm, dacă nu cu pasiunile, poftele, nemulțumirile, urile, invidiile, şi în general cu prostia şi nefericirea oamenilor? Dacă n-ai fi un jucător de tenis, ți-aş vorbi de *idola tribus.*

— Sînt un jucător de tenis, care e un joc corect şi nu poate degenera în masacru, răspunse Ionel Haralamb destul de sec.

— Ei, lasă, monşer - spuse Titel Negruzzi - cîtă vreme trăieşte profesorul, n-o să se întîmple nimic familiei Gherson, şi nici ție, nici mie, nici la o grămadă de lume.

Ionel Haralamb începu să rîdă fără amabilitate:

— Dar după ce-o să moară?

Profesorul rîse şi el, într-un fel straniu (îi venea uşor să pară straniu, cu capul lui, cu ochii aceia; ştia, şi se folosea de efectul ăsta).

— Nu voi muri niciodată, domnule. N-ai auzit de contele de Saint-Germain? Nu ştii că trăieşte şi azi?

Şi începu să istorisească povestea vestitului vrăjitor, alchimist, cabalist, şarlatan, care, apărut, la curtea de la Versailles pe la jumătatea veacului al XVIII-lea, dispăruse apoi, lăsînd în urmă-i faima de-a fi nemuritor.

între timp sosiră şi ceilalți musafiri, şi domnul Mayer, grav, rece, laconic, şi în sfîrşit domnul Gherson, care părea .bine dispus şi bonom.

— Unde-i fetița mea? întrebă el după ce salută pe toată lumea.

— Trebuie să se fi întors de la şcoală, răspunse plictisită doamna Gherson.

De cînd Ida începuse să poarte tocuri înalte, doamna Gherson nu înțelegea încăpățînarea soțului ei s-o aibă la masă şi la dejunuri sau dineuri cu musafiri mai puțin sau deloc intimi.

— Ți-e frică să nu pari bătrina? rîdea domnul Gherson, privind-o pătrunzător şi inteligent, dar cu o pătrundere şi o inteligență tempera-

te de iubire. N-ai nici o grijă: eşti frumoasă şi tînără; iar ea e un copil, la urma urmei.

— Ce prostii vorbeşti! Cum poţi să-ţi închipui că am asemenea probleme! Ştii foarte bine că lucruri de astea exterioare îmi sînt perfect egale: parc-aş fi cine ştie ce preocupată de cum arăt!

— Nu, nu eşti, răspundea împăciuitor domnul Gherson. Dar te rog eu să fii elegantă, ştii cît îmi place.

— Cît despre ea, e o mucoasă! continuă doamna Gherson.

începea s-o enerveze Ida. De aceea, şi acuma, cînd apăru în salon, subţire în talie, cu piept, şolduri şi picioare deja pline, de femeie, cu feţişoara unghiulară şi doi ochi imenşi verzi cu fire aurii sub un păr ondulat, blond cu ape arămii, care-i cădea pe umeri, doamna Gherson îşi spuse: „De ce îşi dă aerele astea de ***vamp?*** E o mucoasă, n-are nici cincisprezece ani. Ar trebui ţinută mai din scurt."

Dar domnii musafiri îi sărutau mîna ca unei cucoane, îi zîmbeau, îi vorbeau cu atenţia vechilor vînători la apariţia vînatului. Doamna Gherson simţea asta şi în faptul că o lăsaseră o clipă singură, cu domnul Mayer lîngă ea, care privea scena rigid, rece şi mut. Singurul care nu observa nimic ci rîdea, măgulit de atenţia musafirilor, era domnul Gherson; îi spunea profesorului Niculescu:

— Poţi să mori de rîs de copilul ăsta! Uită-te numai la ea, ce cuconiţă e, cum se găteşte! Ştii că n-are nici cincisprezece ani? în fond, ar trebui să stea să mănînce la ***Katzentisch,*** cu doica! Domnişoară, mi se pare că v-aţi dat cu roşu de buze! Ce e asta? Te rog să-ţi ştergi buzele, că mă supăr!

Şi, într-adevăr, era gata să se supere. Dar Ida îşi scutură buclele de aur roşu şi spuse:

— Papa, fac parte dintr-un tineret corupt, şi afară de asta am buzele albe fiindcă sînt foarte obosită, am învăţat azi-noapte pentru teză, şi al treilea e ***rouge baiser,*** nu se ia: uită-te în oglindă.

Şi-1 sărută pe obraz, apoi îl împinse cu forţa la oglindă. Gherson era supărat, dar fericit şi încîntat: văzu în oglindă că nu are roşu de buze pe obraz, şi văzu şi feţişoara proaspătă şi graţioasă, cu un val strălucitor de păr al cărui parfum îl simţeai în nări, lipită de obrazul lui bătrîn şi veşted, cu ochi trişti şi deasupra chelie albă. I se strîngea gîtul de emoţie. Asta ieşise din el, ***asta*** era el, era copilul făcut cu el! Ce minune!

— Poftiţi la masă, spuse doamna Gherson, enervată, de lîngă domnul Mayer care privea scena cu un aer indiferent, rece, aproape ostil.

La ora patru, toţi musafirii erau plecaţi. Domnul Gherson spuse că vrea să se odihnească.

— Du-te şi te culcă, domnişoară. Copiii trebuie să se culce după-amiază.

— Nu pot, papa, am musafiri la ceai, trebuie să mă pregătesc. Şi din cauza lor n-o să mă pot duce la cinema, a venit un film nou cu Clark Gabie, unde Clark £ aşa de frumos, de-a înnebunit toată clasa, şi numai eu nu m-am dus. Mă laşi să mă duc deseară? întrebă ca zîmbind seducător.

— Cînd deseară? întrebă doamna Gherson, deodată atentă.

— Dacă mă întrebi aşa, nu-ţi spun, răspunse Ida, bosumflîndu-sc, şi adăugă: Parcă cine ştie ce crimă aş face. Sînt cu două prietene, poţi să le întrebi, cu...

— Nu-ţi permit să te duci la cinema scara! Cu nimeni! exclamă doamna Gherson, care începea să-şi piardă cumpătul.

Domnul Gherson îi făcu semn Idei, liniştitor şi complice, peste umărul doamnei Gherson. Ida se îmblînzi deodată:

— Bine, nu mă duc.

Şi, ieşind pe uşă, îi azvîrli un surîs divin domnului Gherson, care o chemă:

— Domnişoară! Vino-ncoace!

O luă de cap şi-i spuse la ureche:

— Cu cine te duci?

Ida îi spuse numele, în şoaptă, apoi plecă. Doamna Gherson spuse:

— Eşti prea indulgent cu ea. Ai s-o răsfeţi, şi-o să ne pară rău, cînd o fi prea tîrziu.

— Ei, ia nu exagera! E un copil, zise domnul Gherson, apoi întrebă neatent: Tu ce faci după-masă?

— O să mă duc să probez nişte rochii, trec să văd ce e cu ceaiul Idei, şi pe urmă o să fiu în vizită la Nelly Varlam, răspunse doamna Gherson cu aceeaşi indiferenţă maşinală cu care întrebase el.

— Bine, ne vedem deseară aici, să fii gata că nu vreau să întârziem prea mult la Vasilescu-Rîmnic.

O sărutase pe obraz şi se dusese să se culce. Iar doamna Gherson îşi puse un tailleur, îşi luă o blană mai puţin scumpă, un castor argintiu, se sui în maşină, o lăsă să aştepte în faţa blocului unde locuia croitoreasa, dar în loc de probă, se urcă la etajul zece, unde, într-o garsonieră închiriată sub numele de domnul Goldstein, petrolist de la Ploieşti, o aştepta domnul Mayer, care-i şoptise la plecare: „Te aştept".

Peste vreo oră, în halat de casă amîndoi, fumînd o ţigară la o cafea pe care o făcuse domnul Mayer, stăteau culcaţi pe un divan cu multe perne de mătase.

— Trebuie să plec - spunea doamna Gherson - la ora asta e în toi ceaiul Idei, şi vreau să văd cine e la ea. Sînt îngrijorată de Ida, îţi spun drept. Nu-mi plac fasoanele ei din vremea din urmă.

— Şi eu trebuie să mă duc, să dau pe acasă zece minute, şi pe urmă am treabă la birou, murmura domnul Mayer. Doamna Gherson îl privi: „ Ce departe e! se gîndi ea. De arîţia ani, şi tot nu ştiu ce-o să facă sau ce-o să-mi spuie în secunda următoare!" îi era un fel de oroare de el, şi-i şi plăcea mult, mult de tot, tocmai asta. Cu domnul Gherson, pe care-1 luase fără să-1 iubească, se simţea totdeauna sigură, apărată, ocrotită. Cu domnul Mayer, care o violase o dată cu o îndrăzneală nebunească, într-o odaie unde oricine ar fi putut intra, cu Gherson alături, se simţea totdeauna nesigură, expusă la orice, în pericol, deşi el nu-i făcuse niciodată nimica rău. (Afară de faptul că era brutal în amor, ca un animal, şi că-i spunea adesea, la orice: „Dacă nu-ţi place, nu veni".)

— N-ai auzit ce ţi-am spus de Ida? spuse doamna Gherson cu oarecare amărăciune. Ar trebui măcar să auzi ce-ţi spun, măcar cînd e vorba de ea. E doar copilul tău.

Domnul Mayer o privi rece şi spuse:

— Nu pot să-i fac educaţia. Fă-i-o tu. Em am prea multă treabă cu ce am de făcut. Cine o să te salveze şi-o să vă salveze pe toţi, cînd o să vie Hitler şi aici? Cine o să salveze averea? Doar nu Gherson, că el s-a ramolit, a devenit calm, încrezător, îi crede pe cuvînt pe bandiţii care-1 înconjoară. Eu o să fiu omul ăla Şi vrei să mă ocup de prostiile Idei.

Doamna Gherson tăcu. Era convinsă că el e un om deosebit, un mare om de afaceri, cu vaste previziuni şi cu combinaţii la termen

lung, un creier de o sută de ori mai puternic decît al oricui, şi cu atît mai mult cu cît era aşa în secret. Era adevărat: nu-i putea cere să se ocupe de fleacuri. Şi totuşi nu era un fleac. Şi totuşi era îngrijorată, îi era chiar frică de Ida. Dar nu mai spuse nimic.

Plecă, trecu pe la croitoreasă, apoi se întoarse acasă, făcu o scurtă apariţie în salon, sărută fetele, înregistra cu satisfacţie admiraţia holbată a băieţilor care dacă le vorbea se făceau roşii pînă-n vîrful urechilor, se bîlbîiau şi tremurau (o cucoană atît de extraordinar de frumoasă!) apoi le spuse:

— Amuzaţi-vă, dar fiţi cuminţi.

Şi cu o nouă distribuţie de sărutări fetelor şi surîsuri tulburătoare băieţilor, plecă. Luă ceaiul la doamna Varlam, soţia unui avocat şi om de afaceri prosper, apoi se-ntoarse să se îmbrace şi, împreună cu domnul Gherson, se duse să cineze la Vasilescu-Rîmnic. La plecare, pe cînd se suiau în maşină, domnul Gherson zise:

— Şui ce? Am poftă să beau un pahar de şampanie la „Melody".

Ea îl privi mirată:

— Dar o să fii obosit mîine! Nu e prea tîrziu? E unu noaptea.

— Stăm un sfert de ceas, spuse domnul Gherson. Hai: un sfert de ceas şi plecăm. Nu mă refuza, că nu poţi să spui că te tîrăsc mereu prin localuri.

— Bine, papa, rîse uşor indulgentă doamna Gherson.

O amuza picătura asta de viaţă în bătrînul ei soţ; se gîndi o clipă cu o mică îngrijorare neplăcută dacă asta nu era preludiul unor pofte amoroase, dar îşi aminti că de ani de zile dînsul uitase de aceste plăceri. „O să-1 apuce somnul dacă mai bea puţin", se gîndi ea, înseninîndu-se. în fond, de ce nu? Avusese o zi plăcută, succes la musafirii lui Vasilescu-Rîmnic; de ce nu un sfert de ceas la bar, unde avea să întîlnească desigur şi cîţiva prieteni cu care să poată dansa. Şi astfel, nebănuind nimic, rieaşteptîndu-se la nimic, coborî cu domnul Gherson în bar (încă pe scări în jos se gîndea ce senzaţie va face apariţia ei în rochie de lame şi mare decolteu), şi primul lucru pe care-1 văzu, dincolo de pista de dans goală (muzica tăcea pentru moment), fu Ida cu doi băieţandri în smoching, care nu puteau avea nici unul mai mult de şaptesprezece ani. Ida ridică ochii instinctiv şi se făcu albă la faţă. Doamna Gherson porni drept spre masa celor trei copii. Se opri în faţa mesei şi spuse:

— Ce cauţi aici? Marş imediat acasă! Şi voi, derbedeilor, cine sînteţi?

Dar spre înmărmurirea ei, cei doi tineri nu aşteptară să mai audă altceva ci se ridicară prompt şi plecară de la masă, lăsînd-o pe Ida faţă în faţă cu părinţii ei. Atîta rece neruşinare şi obrăznicie o sufocă pe doamna Gherson care, cu gura deschisă dar rămasă fără glas, se întoarse spre soţul ei. Gherson părea foarte obosit Ochii îi erau stinşi. Murmură:

— Hai acasă, fetiţo.

Oamenii localului observaseră că fusese cît pe ce să izbucnească un incident, poate un scandal; persoanele de la mesele cele mai apropiate întorseseră capul să vadă ce se petrece. Dar muzica izbucnise într-o ***rumba*** care sculă toţi dansatorii de la mese şi umplu de lume pista. Familia Gherson ieşi aproape neobservată.

în maşină, nu vorbiră nici unul. Doar Ida încercă, sfortindu-se din răsputeri, să scoată un sughiţ de plîns sau două. Dar nu izbuti decît nişte falsuri evidente.

— Acasă, domnul Gherson se aşeză într-un fotoliu, în salonaş, şi întrebă trist:

— De ce nu eşti cuminte?

Doamna Gherson izbucni în reproşuri, plînse, fu cît pe ce să-i tragă o palmă Idei. Fata răspundea un singur lucru, cu încăpăţînare, pe un ton sfidător:

— Dar ce-am făcut? Spune ce rău am făcut? Am omorît pe cineva? Am furat? Ce rău am făcut?

La sfîrşit, o uimiseră să se culce. Doamna Gherson începu să-i reproşeze soţului ei că el o strică pe fată, că el e de vină, că el o să poarte răspunderea. El se gîndea, bătrîn maimuţoi trist şi amar. Apoi dădu din umeri:

— La urma urmei, are dreptate: ce rău a făcut? Se amuză şi ea. Face ce facem şi noi. Mare lucru!

— Cum? Şi tu? Altceva n-ai găsit de spus? exclamă doamna Gherson, gata să izbucnească în plîns, în reproşuri şi mai violente.

Dar Gherson se ridică:

— Lasă: mai vorbim mîine. Sînt obosit, iar mîine am treabă şi mai multă ca azi. Noapte bună.

IV

In aceeaşi zi care începuse şi se sfirşise pentru domnul Gherson aşa cum s-a arătat, domnul Mayer lucrase la birou dc dimineaţă dc la şapte pînă la douăsprezece, cu micul interval petrecut în afară la cumpăratul diamantului de la Silberling. Apoi se duse la Titel Negruzzi, pe care-1 ştia de mult dc o discreţie dcsăvîrşită şi căruia-i mai ceruse de multe ori asemenea servicii (îl găsi ca dc obicei la Capsa) şi-1 rugă să vîndă *a la baisse* un pachet cu acţiuni „Ametarom" ale lui, Mayer. Titel Negruzzi nu păru mirat că administratorul-delegat al societăţii încurajează panica bursieră stîrnită dc articolaşele otrăvite din ziare, cu privire la afacerea reparaţiilor de vagoane. Nici nu puse întrebări. Se duse la Bursă să vîndă acţiunile. Mayer apăru şi el la Bursă ca să se intereseze dc cursul acţiunilor şi ca să dezmintă în mod public zvonurile alarmiste. Se întîlni acolo şi cu Ionaş Apostolescu, cu care schimbă un salut rece, ridieîndu-şi pălăria şi întinzîndu-i mîna fără un cuvînt. îi puse însă în felul acesta un bilet în palmă: îi dădea întîlnirc peste un sfert de oră la vitrina magazinului „Lafayette". Peste un sfert de oră, amîndoi stăteau alături cu faţă la nişte şiruri de pantofi şi se uitau în geam să urmărească ce fac persoanele dimprejur. Domnul Mayer spuse:

— Bătrînul îl cumpără pe Pericle prin damă; m-a trimis chiar azi-dimineaţă să iau o piatră, să-i facă un cadou. Un briliant de un milion două sute de mii.

— Altceva? întrebă Ionaş Apostolescu.

Mayer îl privi uimit, Ionaş, calm, se uita la pantofi. Era voinic, cu gîtul gros şi rotund, şi gulerul jos de tot şi niţel larg, *l'ârtiste,* după cum şi hainele erau din stofă moale şi croite bogat, ca să se mişte uşor în ele trupul masiv şi bine hrănit. Avea un cap mare, cu nasul cam turtit şi lung, cu ochi blajini, căprii, ca de viţel; era mereu proaspăt ras şi cu două pete roşii în umerii obrajilor. Aşa era şi acuma, placid, bovin, binevoitor. Mayer înghţi în sec.

— Nimic altceva, zise el.

— La revedere, murmură Ionaş Apostolescu şi-i întoarse spatele. Mayer plecă repede.

Ionaş Apostolescu se trezise la opt, făcuse gimnastică, un duş rece, şi se dusese la Bursă, unde luă comenzile şi execută ordinele clienţilor săi pînă la ora închiderii, cu excepţia ieşirii pe Calea Victoriei ca să se întîlnească cu Mayer şi a unui alt sfert de ceas petrecut într-un fund de prăvălie în apropiere de Bursă, cu alţi oameni care nu voiau să fie văzuţi împreună cu el. Apoi se duse să dejuneze la **Capsa** împreună cu văru-său Dim Cozianu, prin care voia să intre în contact cu persoanele determinante în chestiunea construcţiei fortificaţiilor liniei Carol.

— Te pomeneşti că vrei să i le procuri tot lui Gherson, rîdea Dimitrie Cozianu, tăindu-şi o felie din spinarea de iepure cu ciuperci şi smîntînă.

Ionaş dădu pe gît un pahar de Bourgogne, îşi şterse buzele şi zise:

— Nu ştiu; de ce nu? Ce, sînt oprit de doctor? Gherson e un om foarte serios.

— Ce, te-ai şi împăcat cu el?

— Nu, dar mă împac, răspunse Ionaş Apostolescu, rezemîndu-se de speteaza scaunului şi suflînd regulat cu pieptul lui lat şi gras. Mîncase mult.

— Ce, a şi avut loc arbitrajul?

— Nu, mîine se pronunţă Mittescu, dar orice ar spune, eu o să fiu mulţumit, şi cred că Gherson şi cu mine o să ne împăcăm, în fond toată chestia a fost o nimica toată, o prostie.

—***Tu es beau joueur, mon vieux***', zise Dimitrie Cozianu. Anvizajezi aşa, calm, să pierzi nouăzeci de milioane?

— A, deloc, răspunse foarte potolit Ionaş Apostolescu. Cred că eu am dreptate şi că Mittescu are să recunoască. Şi chiar dacă el nu-mi dă dreptate, Gherson e un om prea corect, şi ştie prea bine ce înseamnă afacerile, ca să nu-mi plătească. în fond, ce înseamnă suma asta pentru el? Nu e mai bine să fie culant şi să rămînă prieten cu un om ca mine?

Era atît de binevoitor, de blajin, de cumsecade, încît Dimitrie Cozianu se uită fix la el, apoi începu să rîdă.

— De ce rîzi? îl întrebă Ionaş Apostolescu.

Dimitrie Cozianu rîdea mereu:

'Joci elegant, dragul meu.

— Aşa, zise el. îmi placi.

Şi nu mai vorbiră de afacerea cu Gherson. Cozianu plecă după-masă, lăsîndu-1 pe Ionaş să-şi bea singur a doua cafea, şi să fumeze gînditor o pipă, uitîndu-se în gol cu o expresie absentă şi paşnică, ca o vită care rumegă.

Cînd ieşi de la Capsa, Dimitrie Cozianu se întîlni pe trotuarul Căii Victoriei cu Titel Negruzzi.

— Ce faci, monşer? ***Comment** va?*

— Am mîncat la Capsa cu Ionaş.

— A, Ionaş. Excelent băiat. Grozav.

— Da, domnule; dar cîteodată mi se pare aşa de prost, încît dacă nu l-aş judeca după ce face...

— A, preferabil, preferabil. Altfel poţi să-1 crezi imbecil, ceea ce nu e cazul, ***loin** delâ* scumpule, exclamă Titel Negruzzi. Nimic! Ionaş, prost? He-he! Mai vorbim noi!

— Domnule, dar pare naiv, dobitoc, bleg! exclamă rîzînd Cozianu.

Titel Negruzzi dădu din cap:

— Eroare. Nicidecum. Cîtuşi de puţin. Departe de a fi, este exact contrariul.

Atunci simţi Cozianu că Titel Negruzzi duhneşte a băutură.

— Titel! Iar eşti beat!

— Băut, monşer, nu beat. Nuanţă, nuanţă importantisimă. Vii la club să facem un *ecarte?*

— N-am vreme, mă duc la minister.

— Hai, că vin cu tine. Ce mai e nou cu domnul Hitler? Începe al doilea război mondial, sau scăpăm?

Pe cînd se vorbea de Ionaş Apostolescu, acesta îşi isprăvi cafeaua şi pipa, şi plecă să-i facă o vizită unei actriţe pe care-o întreţinea, „pentru sănătate", spunea el. Apoi, în restul după-amiezii, făcu vizite de afaceri şi seara se duse la teatru. Se culcă la douăsprezece şi adormi adînc.

A doua zi, Pericle Mittescu se pronunţă în favoarea „Amctarom"-ului, spre surprinderea multora care judecau că există o convenţie între societate şi Ionaş Apostolescu, şi că textul ei îi dă dreptate lui.

' Departe de asia.

Dar, bineînțeles, dacă eminentul jurist arbitrase în felul acesta, nu se mai putea discuta.

Domnul Gherson era satisfăcut, dar mulțumirea de azi nu-i putea șterge întristarea din noaptea trecută, nici insomnia care urmase. Apreciase liniștea cu care Ionaș Apostolescu primise sentința arbitrală: „L-am bătut", se gîndea domnul Gherson, și era bucuros că Ionaș nu face urît, nu-l obligă la noi eforturi. Așa, lucrurile mergeau neted, ca unse. „Mi-am refăcut acuma autoritatea pe piață - n-o să se mai joace nimeni cu mine", se gîndea domnul Gherson. Costase o dată un milion două sute de mii briliantul, și trei milioane pe deasupra. „Face - se gîndea el - am economisit nouăzeci și trei de milioane opt sute de mii."

Cobora scările, împreună cu Ionaș Apostolescu, care, cu mîiniie în buzunarele pardesiului și cu pipa în gură, părea la fel de placid ca totdeauna, un rumegător masiv alături de o maimuțică bătrîna.

— Domnule - zise Ionaș Apostolescu meditativ - în fond nici n-ar fi trebuit să ajungem aici.

— Cine-a vrut? Am vrut eu? Dumneata ai vrut! zise domnul Gherson.

— Ei, ai vrut și dumneata, că ai ținut la oferta aia caraghioasă de două milioane și jumătate. Trebuia să ne împăcăm, să ajungem la o tranzacție rezonabilă.

Sosiseră jos. Domnul Gherson se întoarse la el și-l privi de jos în sus:

— De ce n-ai acceptat oferta mea? Eram dispus să dau și trei milioane. Acuma n-o să primești nimic. Mergi în oraș? Am mașina.

Portarul le deschise ușa (domnul Mittescu stătea într-o mare casă modernă cu apartamente) și ieșiră pe trotuar.

— Aș veni pe la dumneata să-ți vorbesc de o chestie care te interesează direct, zise Ionaș Apostolescu.

Gherson îl privi atent, dar pe figura lată, netedă, curată și cu bujori în obraji a agentului de bursă nu se citea nimic, decît o stupiditate blajină.

— Poftim, spuse domnul Gherson și deschise ușa mașinii.

— Pardon, după dumneata, te rog, datorăm respect părului alb.

— Eu sînt chel, rîse domnul Gherson, așa că nu-mi datorezi nimic. Și nici eu dumitale!

Intră rîzînd și se așeză; cellalt după el, suflînd tare, fără să spuie nimic. Mașina îi duse la birourile „Ametarom"-ului. Secretara își stăpîni mirarea la apariția lui Ionaș Apostolescu, și-i aruncă o privire iute, curioasă, șefului: bătrînul părea mulțumit, deci avusese cîștig dc cauză.

— Ia loc, spuse domnul Gherson arătîndu-i unul din fotoliile enorme și grele din piele roșie.

Ionaș se așeză iar domnul Gherson făcu pentru Valentina Scarlat un cec de lei trei milioane pe numele secretarei, pe care o trimise să-l încaseze la bancă; apoi se așeză și el mai confortabil (era obosit, îl dureau oasele, îl zdrobise insomnia din noaptea trecută), și așteptă.

— Domnule Gherson - zise Ionaș Apostolescu - vreau să-ți vorbesc de o afacere familiară. Știi cît țin la dumneata, și ce amintiri plăcute am din cîte afaceri am făcut noi doi împreună. Dc altfel cred că și în asta ai să-mi plătești cît am convenit, și o să-și scoți dumneata banii, că doar n-o să rămîi în pagubă: vagoanele să trăiască! O să-ti aranjez eu prin relațiile mele să se *etufeze* scandalul, și statul o să revină asupra suspendării contractului. Dar ce-ți spun, e ca să înțelegi cît mi-a fost de penibil ce-am aflat. Fratele meu Gogu, pictorul, e un bezmetic, un original; printre alte nebunii, e prieten cu fel de fel dc copii, de mucoși de șaisprezece-optsprezece ani, din care unii au și moravuri cam nefirești, în fine, ce să-ți spun, niște descreierați. Și fetița dumitale, care mi-e ca și un copil al meu, a căzut în societatea asta, care nu poate să-i facă decît rău. învață fel de fel de prostii, întîi de toate își distruge reputația, și la urmă și sănătatea, că dacă n-ar fi decît, cum să zic, mici aventuri de adolescentă, n-ar fi nimic, e chiar sănătos, dar se țin și de cocaină, și de fel de fel de chestii. Acuma, de vreo două luni, e cu un măgar, nici n-o să-ți spun cum îl cheamă, care a învățat-o să se fotografieze cu el în niște momente care... în fine, cînd alți oameni n-au martori, și mai ales fotografi. I-am dat derbedeului bani și mi-a vîndut tot filmul, opt clișee, mi-a dat și copiile. Vreau să le distrug, dar înainte am ținut să ți le arăt, ca să vezi și dumneata ce fel de om sînt eu.

Scoase din buzunar un plic albastru și-l aruncă neglijent pe birou: cîteva fotografii de format amator alunecară afară din plic. Domnul Gherson le luă cu mîini tremurîndc și le privi, ionaș Apostolescu, delicat, se ridică de la masă și se duse la fereastra enormă să se uite la

panorama Bucureştilor înecaţi în fumuri liliachii, în ziua aceea de noiembrie. îi întorcea spatele său lat domnului Gherson. După un timp se întoarse şi se aşeză iar în fotoliu. Domnul Gherson stătea cu coatele pe birou, şi cu mîiniie pe faţă şi pe ochi. Ionaş Apostolescu luă fotografiile, le puse într-o scrumieră mare de marmură şi le aprinse cu un chibrit. Arseră încolăcindu-se; apoi Ionaş Apostolescu luă un *cupe-papier* şi le strivi cu minerul de cristal, pînă nu rămaseră decît bucăţele de scrum.

— Gata, zise Ionaş Apostolescu. Astea sînt singurele copii existente. Clişeele sînt la mine şi am să le ard. îţi închipui în ce postură te punea copila asta, dacă te trezeai cu Bucureştiul inundat de cîteva sute de copii ale clişeelor ălora opt? Trebuie să fii foarte atent, domnule Gherson. Afară de asta, trebuie să-ţi spun că eu personal, ca asociat al dumitale în atîtea afaceri, sufăr, domnule, mă simt prost cînd se vorbeşte într-un anumit fel de doamna Gherson. Mă rog, cîte cucoane n-au şi ele o aventură? N-are nici o importanţă, un bărbat cuminte închide ochii şi trece. Dar depinde cît ţine aventura. Dacă e vorba de cincisprezece-şaisprezece ani...

Domnului Gherson îi alunecară mîiniie pe faţă descoperindu-i ochii. Se uita peste vîrfurile degetelor la Ionaş Apostolescu; avea ochii înlăcrimaţi şi îngroziţi. Ionaş urmă:

— Cu un an înainte de-a se naşte Ida. Dar ce este inadmisibil, după părerea mea, e persoana. Un om necorect, un derbedeu. Mie nu-mi convine, în afaceri, să am de-a face cu asemenea indivizi.

— Cine? suflă domnul Gherson.

— Cum, cine? Mayer al dumitale. Mi-a oferit să-mi spună tot ce se discută în consiliul dumitale de administraţie, şi am acceptat numai ca să văd de ce e în stare, bineînţeles. Din luna mai i-am plătit un milion opt sute de mii, şi mi-a spus tot. Mi-a spus şi că ieri i-ai oferit Valentinei Scarlat un briliant de un milion două sute de mii, ca să-î influenţeze pe Mittescu, ceea ce, fie vorba între noi, nu trebuia să faci, o dată ce am acceptat amîndoi arbitrajul. Părerea mea e că trebuie să pui capăt chestiilor ăstora. Un om ca dumneata nu poate permite aşa ceva în jurul lui.

Domnul Gherson îl privea mereu peste vîrfurile degetelor, în aşa fel încît Ionaş Apostolescu îşi scutură cenuşa din pipă peste scrumul fotografiilor arse, se ridică şi spuse:

— Vreau să discutăm şi chestia fortificaţiilor liniei Carol: vin mîine sau poimîine pe la dumneata. La revedere.

Şi plecă, fără să-i întindă mîna lui Gherson, fiindcă nu era sigur că acela i-o va strînge, şi nu voia să strice printr-o notă falsă acea convorbire în care rezolvase atît de elegant o problemă dificilă.

Domnul Gherson căzu la pat, vreme de două săptămîni; apoi nu mai trecu încă o săptămînă pe la „Ametarom": nu putea să se întîlnească cu Mayer, gîndul la el îi producea o scîrbă fizică, insuportabilă, cu care nici măcar nu se putea lupta. După acea săptămînă, domnul Mayer fu concediat din postul său; cineva îl sfătui să plece din ţară, şi într-adevăr nimeni nu mai auzi despre el nimic, decît că ar fi ajuns în Colonia Capului, după un an sau doi.

Cu soţia şi fiica sa, domnul Gherson nu vorbi; vreme dc luni dc zile după aceea, nu le văzu decît foarte puţin: era mereu la birou, mereu ocupat.

Doamna Scarlat fu invitată de secretara domnului Gherson să treacă să ridice nişte bani. Iar domnul Apostolescu încasă un cec de nouăzeci şi opt de milioane. La baia de aburi, ştirea produse uimire:

— Nu se poate! L-a *încuiat* Ionaş pe Leizer Gherson?

— Nu, frate! cred că s-au împăcat. Nu vezi că scandalul cu vagoanele s-a evaporat? S-a aranjat probabil chestia, şi afacerea merge înainte.

I

PARTEA A SAPTESPREZECEA

-9

Cariera lui Dimitrie Cozianu (I)

I

Îndată după primul război mondial, au existat în Bucureşti cercuri de oameni despre care n-a ştiut niciodată nimeni decît cei ce făceau parte din ele. Aşa era cercul căruia membrii săi îi spuneau, glumeţ şi cinic, societatea anonimă „Corupţia Română". Au făcut parte din societatea asta oameni care mai tîrziu au avut nume ilustre, şi mai ales notorii, în societatea românească dintre cele două războaie. în primii ani după 1918, floarea tinerimii, arbitrul elegantelor, idolul tinerilor snobi, era Ghighi Duca: nimeni nu ştia că şi el face parte din „Corupţia". Mai tîrziu, profesorul Fănică Niculescu a fost una din vedetele catedrei universitare, şef al mişcării fasciste, personaj tragic prin viaţa şi moartea lui: nimeni n-a ştiut că şi el venea la „Corupţia Română"! Dimitrie Cozianu, care a avut putere în ţara aceasta pînă la al doilea război mondial, şi în timpul său, şi un an sau doi după aceea, este ieşit de la „Corupţia română". Oameni ca Şerban Romano, adică dintr-o generaţie mai tînără, nici n-au bănuit; alţii, şi mai tineri, au admirat pe unii din asociaţi, şi-au făcut din ei idoli, i-au iubit, şi unora li se mai închină şi acum, în amintire, căci aproape nici unul din ei nu mai există la ceasul cînd se scrie această Cronică.

Nu se ştie cine avusese primul ideea, dar sediul se afla într-un apartament al cărui proprietar era Ghighi Duca. Reforma agrară din 1920 îi ciuntise averea teritorială, dar zecile de clădiri şi terenuri care-i aparţineau în Bucureşti îl făceau un om foarte bogat la douăzeci şi doi sau douăzeci şi trei de ani. Cartiere mărginaşe creşteau pe terenurile lui, fabrici îi cumpărau pămînt ca să se întindă, societăţi de construcţie dărîmau cocioabe ale lui ca să clădească enorme clădiri de locuit din care etaje întregi îi reveneau lui.

Una din clădirile care-i aparţineau era în Calea Victoriei, cu spatele pe strada Academiei, cu un pasaj prin ea: cîteva sute de locuinţe erau cuprinse în acest haos de construcţii vîrîte unele într-altele, urcate peste olaltă, cufundate în pămînt (erau şi prăvălii la subsol şi un restaurant la etajul I sub pămînt). Aici, la un etaj patru sau cinci, fără ascensor, la capătul unei scări de lemn care se învîrtea mereu în sus între ziduri cenuşii cu tencuiala ruptă şi cicatrice umede, se ajungea în sfîrşit la mansardă, pe un palier de scînduri pline de praf, care se cam mişcau sub picior. Aici, după ce urcînd trecuseşi pe lîngă douăzeci de uşi, unele cu firme (doctori, croitori, mănuşari, import-export, o moaşă, un blănar, o sală de adunări şi rugăciune a Societăţii Creştine Primitive, nişte prostituate şi un birou de dactilografiat acte şi petiţii), te opreai în întuneric (nu era bec) şi pipăiai peretele: găseai o uşă, care nu se deschidea decît dacă era înăuntru unul din cei doi sau trei care aveau cheia, şi dacă acela îl recunoştea pe noul venit după un cuvînt sau un ciocănit anumit în uşă. înăuntru, însă, scîndurile de pe jos erau acoperite de covoare scumpe, pereţii şi tavanul foarte jos cu ferestre mansardate sus, deasupra înălţimii unui om, erau vopsiţi roz, şi de jur împrejur se aflau divanuri largi acoperite cu alte covoare: Şirazuri, Tebrizuri şi Ghiordezuri şi Ispahanuri cîte cuprinde un muzeu din Europa erau aici îngrămădite, învelind saltelele, tăiate spre a se face perne din ele, agăţate pe pereţi (dacă erau de rugăciune, Ghiordezuri sau covoare de Kula ori arabe) şi întinse pe jos. Pe pereţi mai erau şi oglinzi mari de Veneţia pe care le aduseseră în ţară, prin 1790, stră-străbunicii lui Ghighi Duca; cristalul se îngălbenise, cînd te uitai în ele ţi se părea că vezi altă odaie, sumbră, cu nişte oameni verzui în ea, altfel decît cei de afară, din lumea soarelui^ de zi, deosebiţi de aceştia printr-o mică nuanţă de culoare lividă. în aceste oglinzi se reflectau lămpile cu lumina înăbuşită de mătăsuri, cîteva mobile scumpe, nişte vase de băut, de turnat apă pe mîini, de ţinut parfum sau mangal, al căror argint vechi şi gravat fusese bătut la Stambul către începutul veacului al XlX-lea. Mai era o încăpere cu o masă lungă şi îngustă, şi unde mîncau asociaţii, serviţi de feciori de la Ghighi Duca de-acasă; dincolo de sufragerie era alt salon turcesc, şi altul; cei mai mulţi asociaţi nu fuseseră prin toate odăile acestui apartament, căci cîteva uşi erau încuiate. Cine se urca pe un divan şi se uita prin fereastra ovală, vedea acoperişurile Bucureştiului, Calea Victoriei, trăsurile, automobilele, terasele cafenelelor revărsate pe trotuare cu mesele şi scaunele vopsite in culori vii, şi copaci, grădini, şi departe centura de coşuri de fabrici, rare, fumegînd, fumegînd mereu.

Aici se adunau membrii societăţii „Corupţia Română", la mese sau la întîlniri tîrzii noaptea, sau cu femei; aici aveau loc, cînd toată lumea era beată de şampanie şi cocaină, exhibiţiile amoroase ale celor mai viguroşi sau mai dispuşi să se dea în spectacol, cu cele mai frumoase prostituate din Bucureşti, în timp ce spectatorii, dezbrăcaţi şi ei, asistau bînd şi fumînd, unii nici măcar uitîndu-se, şi găsind genul acesta de distracţie prea naiv pentru nişte gusturi mai blazate. Dar la aceste şedinţe nu participau decît cei mai iniţiaţi, cinci-şase la număr; un cerc mai larg venea la mese cu femei şi eclipsări discrete prin odăi; alt cerc, şi mai larg, numai la chefuri. *Cei treisprezece* ai lui Balzac voiau atotputernicia secretă asupra Parisului, şi poate n-au existat niciodată. „Corupţia Română" nu voia decît voluptăţi secrete, şi poate a avut şi putere, şi mai ales a existat, după cum putinii supravieţuitori mai pot mărturisi şi poate vor mărturisi, întărind adevărul acestei Cronici.

Dim Cozianu crescuse, după scarlatina avută la paisprezece ani, ca un adolescent tăcut, retras, sfios, inteligent de altminteri, făcîndu-şi studiile în plin război, ofiţer pe front la optsprezece ani, decorat, după aceea strălucit student în drept şi, prin 1920, secretar al marelui avocat, jurisconsult şi om politic, Leon Popescu, tînăr adversar pe vremuri al lui Bonifaciu Cozianu, acuma însă bătrin şi glorios preşedinte al Consiliului de Miniştri; îl luase secretar pe nepotul lui Bonifaciu cu un fel de satisfacţie ironică şi crudă, ultimă copită dată răposatului leu, care însă n-avea cum s-o simtă. Dim Cozianu umbla în haine de culoare închisă, avea un aer grav, chiar morocănos, cu ochi negri cufundaţi sub sprîncene stufoase; dar o gură tinerească, sinuoasă, arcuită, vînătă. Pînă la nouăsprezece ani, nu avusese dc-a face cu femei; apoi, îl întîlnise pe Ghighi Duca la Iaşi şi acesta îl pusese în legătură cu nişte cocote tinere. Iar acuma, războiul se isprăvise, Bucureştiul era al boierilor expropriaţi, al îmbogăţiţilor de război, al politicii României Mari, al actriţelor şi al tinerilor demobilizaţi, în acest Bucureşti, domnul Dimitrie Cozianu, licenţiat în drept, secretar al lui Leon Popescu, era un tînăr sortit celor mai strălucite

succese, şi avea desigur să se însoare cu o fată de familie tot atît de bună ca a lui, cu relaţii şi rubedenii influente, într-un cuvînt, toată lumea ştia că la treizeci şi cinci de ani va fi ministru, deşi încercînd să ia cuvîntul la adunări contradictorii ale studenţilor în drept, se bîlbîise şi roşise la prima întrerupere din sală iar la a doua, amuţise, şovăise şi apoi părăsise încăperea, dovedind o mare şi bolnăvicioasă slăbiciune a nervilor în asemenea împrejurări. Deci, n-avea să fie niciodată orator; dar parcă Ionel Brătianu fusese vreodată orator? Ministru se ajungea şi pe căi mai puţin publice, şi puteai citi discursuri anoste în adunări pregătite cu grijă, fără să pierzi prin asta nimic. Deci, la treizeci şi cinci de ani, avea să fie ministru. Acum avea douăzeci şi doi sau douăzeci şi trei, şi, fără să bănuiască nimeni, îşi petrecea două-trei seri pe săptămînă în Camera Leoparzilor, a societăţii „Corupţia Română", cameră şi societate de asemenea nebănuite de nimeni în Bucureşti, afară de femei de moravuri uşoare şi slugi din casa lui Ghighi Duca.

într-o seară mai liniştită, pe la începutul primăverii, cîţiva din membrii societăţii se adunaseră şi, după o cină aranjată de Gogu Apostolescu, stăteau de vorbă, fumînd, picior peste picior, răsturnaţi pe divanuri. Erau acolo Ghighi Duca, Fănică Niculescu, Dodel Dudescu, Titel Negruzzi, Cezar Lascari şi încă vreo doi. Cezar Lascari povestea cum făcuse, foarte treptat, cucerirea unei fete foarte tinere, fiica unui profesor de liceu, mică burgheză plină de idealuri şi principii morale.

— Şi mi-a spus, chiar cînd să, în fine, chiar atunci: „Tu eşti primul bărbat în viaţa mea; înţelegi? înţelegi cît te iubesc?"

Tînărul Lascari imita glasul sentimental şi privirea pierdută a fecioarei, în rîsetele celorlalţi.

— în clipa aia am luat un aer indignat şi sever şi am îmbrîncit-o cît colo, urmă el. „Cum? Eşti fată mare şi nu mi-ai spus? Asta e perfidie! Nu ţi-e ruşine obrazului, să mai fii la cincisprezece ani fată mare? Şi vii la mine să te scap de belea? Ce, eu sînt de aşa ceva? Nu sînt ordonanţe, birjari, la voi în cartier? Du-te şi devino om matur, şi pe urmă mai vorbim; o să mă gîndesc atunci dacă accept."

Mimase aerul violent şi magistral cu care o repezise pe nefericită. Ceilalţi răcneau de rîs. Rîzînd şi el, Cezar Lascari urmă:

— Vă închipuiţi, imbecila, care venise cu sacrificiul castităţii ci din dragoste pentru mine, a rămas cu gura căscată. Era împietrită, se tlărîma lumea în jurul ei!

— Mic diavol; diavol mic, murmură batjocoritor Fănică Niculescu, care singurul, nu rîdea. Diavol ***foarte*** mic, repetă el.

Cezar Lascari îl privi rece. Era jignit:

— Ce, domnule? Ce nu-ţi place? Dumneata faci ceva mai grozav?

Fănică Niculescu tăcea, zîmbind sarcastic. Cezar spuse brutal:

— Monşer, dumneata eşti în fond veşnic nemulţumit că nu eşti primit în casele bune, şi încerci să te răzbuni cum poţi!

Răsturnat pe perne, cu mîiniie în buzunare, în costum gri-albaslru închis cu dungi bleumarin, cu pantofi fini din piele de crocodil, şi ciorapi de mătase şi un ac cu o perlă mare în cravată, stătea picior peste picior şi-i rîdea în nas, obraznic, lui Fănică Niculescu. Acesta, aproape cu zece ani mai bătrîn ca el, avea o haină din postav militar vopsit, cu mîneci prea scurte din care-i ieşeau încheieturile mîinilor, osoase. Fănică Niculescu se schimbă la faţă, dar Ghighi Duca spuse cu autoritate:

— Ei, lăsaţi chestiilea astea! Gogule, nu mi-ai povestit de femeia aia de la Iaşi. Cum de n-am cunoscut-o nici unul din noi?

— Cum, monşer, ce s-o cunoşti? O ţinea Bubi Ipsilanti într-un lux de care nici n-aveţi idee, nici nu vi-1 puteţi închipui în mizeria aia dc la Iaşi! Dar voi vă ţineaţi de politică în loc să faceţi ca mine! Extraordinară, măi! Talia fină, îngustă, uite-aşa, mlădioasă, legănată, ţinută dreaptă ca o statuie, nişte şolduri nu prea mari, dar nici prea înguste, şi picioare, şi coapse, şi elasticitate, şi ten, mătase, monşer, şi o gură plină, bună de muşcat din ea, şi nişte ochi de foc şi un bust, tot de muşcat, şi un şănţuleţ între umeri, ca în marmură, şi...

Desena, modela cu mîiniie în aer, îi luceau ochii, îi lăsa gura apă. Povesti şi alte detalii, şi mai incendiare, despre intimitatea lui cu ca.

— E extraordinară! Cea mai pasionată femeie în pal din cîte am avut în viaţa mea! M-a zdrobit, m-a stors, m-a dărîmat, dar acuma s-o am, aş trînti-o jos aici, în faţa voastră, şi n-aş renunţa nici dac-aş şti că din cauza asta o să fiu condamnat la moarte şi executat cu torturi groaznice! Aş, aş... tot aş...! încheie el, cu ochii strălucitori dc aţîtarea pe care i-o dădea amintirea.

Toți ceilalți amuțiseră şi-l priveau. Primul care se desfăcu de sub apărarea imaginii fu Ghighi Duca.

— Şi cine zici că o întreține? Şi cum o cheamă?

— Fifi, domnule, Fifi Oprescu! Nu ți-am spus cu cine trăieşte? Cu Bubi Ipsilanti, care s-a decavat cu ea total, cred că ce i-a mai rămas din pămînt e ipotecat pe o sută de ani! L-a tocat, l-a păpat, bestia de muiere, şi acuma caută probabil altul.

— E în Bucureşti?

— Nu, e la Iaşi; sau era, acuma două luni. E bucureşteancă, mahalagioaică, dar la Iaşi a lucrat tot timpul războiului: mi se pare că predecesorul lui Bubi era un ofițer care a scos-o dintr-un bordel. Splendidă! Splendidă! Venus, Afrodita, tot ce vrei, dar de carne elastică şi un cap de romăncă brună, cam țigănoasă, şi deşteaptă foc şi un temperament de tigroaică - ah, mînca-o-ar tata tocată mărunt! mîrîi Gogu Apostolescu, rînjind cu ochii în gol şi dînd dulce din cap.

— ***Tu nous fais baver, mon vieux,*** [1] zise Cezar Lascari rîzînd cam verde.

Ghighi Duca îşi turnă în pahar şi spuse, cu ochii la vinul de Şampania care curgea din sticlă:

— Mai bine să vorbim de altceva, că n-o să ne suim chiar acuma în trenul de Iaşi, nu?

Şi într-adevăr, vorbiră de altceva.

Atîta despre Camera Leoparzilor şi cei care se întîlneau în ea: restul, adică istoria acelui grup de oameni despre care nimeni n-a ştiut că sînt un grup, va fi povestită altă dată şi de altcineva. Pentru această cronică e destul că Dim Cozianu era de față, acolo, cînd se vorbise despre Fifi Oprescu. în noaptea aceea plecă singur spre casă, şi se gîndi la femeia pe care n-o cunoştea; o vedea cu ochii minții, o pipăia cu simțurile imaginației, şi-o închipuia în împrejurări voluptuoase. Nu dormi noaptea din pricina ei, dar spre dimineață ațipi; încă cîteva zile se mai gîndi la ea, apoi o uită; dar tocmai cînd crezuse că a uitat-o, o visă noaptea, într-un vis foarte simplu, de pur erotism brutal şi sălbatic. Apoi iarăşi nu se mai gîndi la ea, ci-şi petrecu zilele umblînd la tribunal pentru termene, amînări, recursuri, apoi acasă la Leon Popescu în frumoasa locuință de la Şosea a acestuia, în bibliotecă, pregătind dosare pentru maestru.

[1] **Ne faci să saiivăm, dragul meu.**

într-o zi, se întorcea de la tribunal; venise pe Calea Viciorioi şi voia să ia o trăsură din Piața Teatrului, să se ducă la Şosea la Leon Popescu, cînd o dorință întîmplătoare îl făcu să intre în cafeneaua Riegler, să mănînce o prăjitură şi să bea un ceai: era ora patru şi jumătate după prînz, într-o zi de aprilie cu cer acoperit, şi caldă. Intră şi, fiindcă i se părea prea înăbuşitor în cofetărie, trecu în grădina din spate, strînsă între clădiri înalte. Dar rămase în uşă, împietrit, cu ochii la o cuconiță brună care şedea singură la o masă şi-şi bea cafeaua. Purta o tocă pe cap, cu o voaletă neagră peste ochi, avea un tailleur gri-albăstriu strîns pe corp; mîna care ținea poşeta era înmănuşată alb; o femeie tînără, cu nişte ochi negri, aprinşi, sub foarte lungi şi întoarse la capete gene; gura îi era frumoasă, fermă.

„Ea e! Ea c! Ea e!" se gîndea Dimitrie Cozianu, cutremurat. Cucoana plătea; se ridică şi veni spre el. El o privea, năuc, zdrobit, aproape cu gura căscată. Femeia îi aruncă o privire care voia să fie rece, dar era prea adîncă, prea întunecată şi limpede, mai mult mirată; apoi trecu pe lîngă el şi ieşi. Dimitrie Cozianu nu se gîndi s-o urmărească. Era prea zguduit de faptul că o recunoscuse, de faptul că era aici în Bucureşti, cînd cu vreo săptămînă înainte i se spusese că e la Iaşi. Rămase poate un minut întreg în uşă, nemişcat, amețit! Apoi ieşi alergînd ca un nebun în stradă, dar n-o mai văzu; făcu o sută de metri în sus pe Calea Victoriei, apoi în cellalt sens, şi n-o zări nici acum. Atunci se repezi, ciocnindu-se de trecători, pînă la intrarea în pasajul al cărui proprietar era Ghighi Duca. Intră pe uşa cu geamuri murdare, pe scara care duduia sub paşii lui, cutremurindu-se, şi urcă în goană, repetîndu-şi maşinal: „Numai de-ar fi aici! Numai de-ar fi aici! Numai de n-ar lipsi!"

Ghighi Duca era din întîmplare acolo în ciuda orei nu destul de tîrzii. Era în halat de mătase chinezesc, roşu ca focul, cu broderii la mînecile enorm de largi şi la gulerul închis cu năsturaşi auriți.

— Ce e cu tine? Sînt cu o femeie, n-o să putem sta de vorbă, şezi aici şi scuză-mă.

Şi-i întoarse spatele să plece; Cozianu îl opri, apucîndu-1 de halat, care se deschise în față; Cozianu văzu numai un genunchi gol; Ghighi Duca îşi trase la loc halatul şi se uită mirat la el, dar Dim izbucnise:

— Ghighi! Am văzut-o! Dă-o dracului de femeie, de asta e vorba acum? îmbracă-te şi vino cu mine jos! Trebuie s-o găsim! Am văzut-o, domnule, înţelege ce-ţi spun, e aici în Bucureşti! Trebuie, trebuie neapărat, înţelegi, absolut obligatoriu s-o aducem la Camera Leoparzilor!

— Ce, eşti nebun, mă? Ce vorbeşti? Ce vrei? Lasă-mă în pace, nu vezi că sînt ocupat? rîse plictisit şi mirat Ghighi Duca.

Dar Dim Cozianu era schimbat la faţă, aprins, cu ochii strălucitori, şi vorbea cu o energie şi o pasiune cu totul neaşteptate la acest bărbat taciturn şi rezervat, cel mai şters din societatea „Corupţia Română", începu iar (se întrerupsese abia o clipă, şi toată convorbirea avu loc Dim trăgîndu-1 pe Ghighi de halat, care se deschidea mereu şi cellalt trăgînd spre uşă şi ţinînd cu forţa halatul ca să nu-şi expună goliciunea):

— Dar înţelege, mă, că am pus mîna pe ea! Că am găsit-o! E a noastră, dacă ştim cum să lucrăm! Nu putem s-o lăsăm să ne scape! E aici, am văzut-o cu ochii mei!

— Cine, domnule? întrebă Ghighi Duca, exasperat.

— Cine? Cum cine? N-ai înţeles? Fifi Oprescu! (Şi, văzînd o secundă de nedumerire la Ghighi Duca, strigă): Aia a lui Gogu de la Iaşi? Dama! Cu Bubi Ipsilanti!

— Ahaa... zise Ghighi, începînd să se lumineze la faţă. Fifi Oprescu... Şi cum ai văzut-o? Unde?

Dim Cozianu îi povesti cum o văzuse. Ghighi Duca începu să rîdă:

— Fugi, domnule, că eşti absolut ticnit! Cum, va să zică mă ţii aici un sfert de oră, urli ca un nebun, şi mă faci s-o las pe femeie să răcească dincolo goală, ca să-mi spui aşa ceva? Parcă n-ai fi în toate minţile!

— Domnule, îţi jur! Mă înţelegi, îţi jur! exclamă cu o energie nemaipomenită Dim Cozianu, îţi jur că ea e! Nu se poate să nu fie ea! exclamă el crescendo, scandînd cuvintele.

— Dar de unde ştii, măi omule? Ţi s-a părut poate, poate e altcineva, o provincială oarecare, o străină...

— Ea e! Ea e! Ea e! mugi Dim Cozianu.

— Bine, dacă eşti tu aşa de sigur... N-ar fi rău deloc să fie ea, zise Ghighi Duca, cu un zîmbet pofticios. Dacă e ea, trebuie s-o fi adus aici Bubi Ipsilanti; ceea ce înseamnă că Bubi Ipsilanti e aici,

ceea ce înseamnă că trebuie să mîncărn cu el, şi eventual să jucăm cărţi, şi pe urmă vedem. Dar acuma lasă-mă, domnule, să-mi isprăvesc demonstraţia de forţă şi îndcmînare cu cucoana de alături: ;iu *rcvoir,* şi vezi de închide bine uşa!

Şi ieşi. Dim Cozianu se aşeză pe un divan şi începu să fumeze; nu se putea gîndi la altceva decît că Fifi Oprescu e aici, că a sosit, că trebuie cunoscută, adusă în Camera Leoparzilor. în jurul lui se făcu treptat întuneric, şi, cînd Ghighi Duca reapăru, tot în halat, conducînd o femeie în haine de stradă, acesta se opri uimit:

— Tot aici eşti?

— Da... Am stat... plec şi eu, zise Dim Cozianu ridicîndu-sc şi porni înainte, întorcîndu-le spatele.

Cei doi se priviră miraţi. Ghighi Duca rîse:

— Nu ştiu ce e azi cu băiatul ăsta: e nebun.

în realitate, Dim îşi adusese aminte chiar în clipa aceea că trebuia să fie la cinci, cu trei ore înainte, la Leon Popescu. Pe drum spre acesta îşi dădu seama că nu mai e ora potrivită, şi se întoarse către casă, unde nu mîncă şi-şi petrecu noaptea cînd umblînd prin odaie, cînd trîntit pe pat îmbrăcat, gîndindu-se la Fifi Oprescu. Din toată această noapte, nu sacrifică decît cinci minute găsirii unei explicaţii şi unei scuze pentru maestru, a doua zi.

II

Dimilrie Cozianu recursese instinctiv şi imediat la Ghighi Duca. El, Dim, era prea tînăr, prea puţin bogat; reforma agrară lăsase două sute de pogoane din moşia dc la Cozia, şi acelea ipotecate, gospodăria ruinată şi devastată dc război, ca şi, în pane, casa clin Bucureşti a răposatului Manolică Cozianu, unde stăteau acuma mama lui Dim şi două mătuşi, şi el. Omul care rămăsese bogat, foarte bogat, şi după reforma agrară, era Ghighi Duca; ci avea o aripă întreagă a palatului Duca, pe o stradă liniştită aproape dc Calea Victoriei, la dispoziţia !ui; cunoşicu pe toată lumea în Bucureşti, şi toată lumea îl cunoştea; în fine, ci era cc! care ţinea în picioare societatea „Corupţia Română", a lui era Camera Leoparzilor. Era,

pentru Dim, singurul om care-l putea pune în legătură imediat, într-o zi sau două, cu Fifi Oprescu. Şi Dim asta voia, fără să se gîndească mai departe, fără a încerca să prevadă ce însemna prezenţa lui Ghighi Duca în toată afacerea.

A doua zi, pe Calea Victoriei, Ghighi, ieşit să se plimbe, abia făcuse două tururi şi se întîlni cu Bubi Ipsilanti. Ştia că are să-l întîlnească. De aceea şi ieşise. Statură de vorbă cîteva minute pe trotuar, un tînăr domn foarte înalt şi uscăţiv, blond, atît de elegant încît se-ntorceau să-l vadă şi femeile şi bărbaţii, şi un domn de aproape cincizeci de ani, încărunţit înainte de vreme, cu monoclul la ochi; se întorcea după toate femeile care treceau, privindu-le cu un aer interesat, absorbit.

— Ce mai faci, coane Bubi? întrebă Ghighi Duca, cu o familiaritate plină de simpatie.

Cellalt, care era prieten cu tot tineretul (căci oamenii maturi îl socoteau incapabil de orice treabă utilă şi nu aveau relaţii cu el, afară de cucoane cărora le făcea conversaţie la ceai), răspunse cu un aer destul de nemulţumit:

— Ce să fac, monşer? Am venit şi eu prin Bucureşti, sînt cu o femeie foarte bine, şi observ că lucrurile s-au scumpit îngrozitor, nu mai pot să-i fac un cadou fără să mă decavez! Războiul ăsta a fost o catastrofă.

Şi se uită după picioarele unei femei care trecea. Ghighi Duca spuse uşor, în treacăt:

— A, eşti cu o frumuseţe? Sper că ai să mă prezinţi şi pe mine. Dar fără dînsa nu ieşi? Nu vrei să mănînci cu mine şi cu încă doi prieteni de-ai mei, care-mi sînt din întîmplare şi veri? Unul e pictor, un băiat remarcabil, şi ăllalt e secretarul particular al lui Leon Popescu, o să-ţi fie foarte util să-l cunoşti. Asta se petrece la mine acasă, unde ştii că mama nu admite vizitatoare care nu i-au fost prezentate; pe urmă n-avem decît să mergem şi în oraş, sau să-i facem o vizită prietenei dumitale, în fine, cum vrei dumneata; dar aş ţine foarte mult să-l cunoşti pe Dim Cozianu, înţelegi, secretarul primului-ministru, poţi să ai nevoie de el pentru chestiunea reformei agrare eţetera. E un serviciu pe care vreau să ţi-l fac, că nu-l am la masă la mine chiar în fiecare zi, şi să-l cunoşti în alte condiţii e mai puţin avantajos.

— Dar cînd e dineul dumitale? Azi nu pot, spuse cu părere de rău Uubi Ipsilanti.

— De ce azi? Am spus cu azi? răspunse prompt Ghighi Duca, care **nu** inviuise pe nimeni la nici un dineu, dar care-şi făcuse planul dinainte. Nu, coane: mîine. Mîine seară la opt, la mine.

— A, da? A, perfect. Mîine seară la opt, va să zică. Perfect. *Au revoir,* zise Bubi Ipsilanti, îi strînse mîna şi plecă.

Ghighi Duca se depărta în direcţia opusă, cu pălăria cam pe spate, iiiîinileîn buzunare şi bastonul la subsuoară.

A doua zi seara, Bubi Ipsilanti mîncă la Ghighi Duca, cu acesta, cu Gogu Apostolescu, vesel, gras şi cu lavalieră, şi cu Dim Cozianu, subţire, galben şi crispat. Ghighi poruncise să se pună masa pentru patru persoane în bibliotecă, şi mîncară pe o veche masă de joc Maria-Theresia, căreia trecerea a două veacuri îi cam strîmbase picioarele şi-i ciobise lemnul şi încrustaţiile, fără însă a-i lua din graţia cam greoaie a liniilor, ci dîndu-i în schimb o culoare caldă, roşiatică.

La cafea, se ridicară de la masă şi se aşezară în fotoliile adînci risipite în bibliotecă. Cotoarele de cărţi, din piele de viţel înflorită cu aur, luceau în şiruri de-a lungul pereţilor: cincisprezece mii de volume căptuşeau vasta încăpere de la podea pînă în tavan; o galerie mergea de jur împrejur, sus de tot; scări de bibliotecă atîrnau în faţa rafturilor de sub galerie. Tavanul era pictat (din păcate în acelaşi stil 1890 în care era clădit tot palatul Duca); ferestrele înalte erau deschise şi un vînt uşor făcea să fluture perdelele. Ghighi Duca se ridică să sune feciorul, îi spuse să închidă şi se aşeză iar, cii ţigara în colţul gurii, golăneşte, şi cu un picior peste braţul fotoliului:

— Şi ce spuneai, coane Bubi?

— Vorbeam de reforma agrară, zise Gogu Apostolescu.

Dim Cozianu sări, cu o nervozitate şi vioiciune nemaipomenită:

— Dar nu trebuie să ai nici o grijă, domnule Ipsilanti! Se aranjează totul. Vorbesc eu cu şeful, şi căutăm să-ţi încadrăm moşia într-un paragraf de excepţie al legii, inventăm ceva, îl rog pe şef să adauge o clauză la lege, ceva, în fine, n-am studiat chestiunea, dar ceva, cu vii, plantaţii de pomi, fermă model eţetera, nu se poate să nu se facă, pentru o persoană ca dumneata nu sînt făcute reformele agrare!

Şi rîdea, nervos. Bubi Ipsilanti îl privea cu oarecare mirare; apoi întrebă:

— Dumneata n-ai avut moşie?

— Ba da, şi am pierdut-o! rîse Dim, apoi se sperie şi-şi dădu seama ce prostie făcuse: într-adevăr, de ce nu şi-o salvase pe a lui? avea să-1 întrebe Bubi Ipsilanti.

Acesta spuse, gînditor

— Ce mă miră, e de ce nu ţi-ai salvat-o pe a dumitale?

— Nu 1-a interesat, averea familiei stă în alte chestii, zise Ghighi, aruncîndu-i lui Dim, care tăcea, îngheţat de ce făcuse, o privire de mustrare ironică.

— A, da? întrebă Bubi Ipsilanti, liniştindu-se. A» da? A, perfect, repetă el în felul maşinal care arată un cap distrat, absent.

Dim Cozianu se ferea să se uite la el; se gîndea cu uimire: „Cum de nu simte? Cum de nu s-a prins?" Nu ştia că un om care nu se aşteaptă la trădare poate fi înşelat ca un copil: învăţa acuma lucrul acesta. Bubi Ipsilanti nu se aştepta chiar la nimic; îşi degusta coniacul şi ţigara de foi, privindu-i pe cei tineri cu multă bunăvoinţă.

— A, da? repeta el. A, aşa Da, perfect. Cum să nu, evident, răspundea el din cînd în cînd, mai mult ca să aibă aerul că ascultă, căci se lăsa să plutească într-o blinda euforie.

Ghighi se uita la feciorul care deservea masa.

— Ştii că am mîncat pe o masă de joc? întrebă el zîmbind.

Bubi Ipsilanti ridică din sprîncene:

— A, da? *Tiens, tiens!* Ce curios! O masă de joc: *tiens!* Ha-ha! A, perfect!

— Dar e foarte veche şi frumoasă, uite, să v-o arăt că n-o ştiţi nici unul, Gogule, tu eşti pictor, o să te intereseze, spuse nonşalant Ghighi, care simţea o plăcere aproape voluptuoasă jucîndu-se cu cuvintele pe lîngă adevărul intenţiilor lui şi ale celorlalţi doi; îl făcea să se topească de satisfacţie faptul că-i spunea lui Gogu, vechiul cartofor, că masa de joc îl va interesa ca pictor, şi faptul că aducea treptat victima la punctul unde voia el, fără ca să se poată simţi nimic; şi faptul că voia să-i arate lui Gogu, „ca pictor", o masă de joc, prefăcîndu-se a ignora patima lui Bubi Ipsilanti pentru jocul de cărţi: într-un cuvînt, avea satisfacţii mari şi complexe.

Iar masa era într-adevăr frumoasă, cu o roză a vînturilor încrustată în centru şi patru scobituri în mijlocul celor patru laturi, înnegrite, lustruite.

— Dar astea pentru ce sînt? întrebă Gogu Apostolescu, lustruind una din cupele acelea cu vîrfurile degetelor.

— Pentru bani, într-o vreme cînd se juca pe ea cu ludovici, şi ducaţi, şi taleri de aur, şi sfanţi de argint, şi creiţari de aramă, zise Ghighi Duca.

Dim Cozianu, tot galben şi crispat de emoţie, spuse, uitîndu-se în jos, la masă:

— N-am jucat în viaţa mea la o masă aşa de veche.

— Trebuie să spun că nici eu — rîse'Bubi Ipsilanti, căruia i se aprinseseră ochii — nici eu, deşi viaţa mea a fost mai lungă pînă acum ca a dumitale, şi deci am şi jucat ceva mai mult.

— Vreţi să facem o partidă? întrebă Ghighi Duca într-un fel nepăsător, fără mare chef, ca omul care din politeţe se supune tuturor dorinţelor musafirilor. Şi-i privi pe cei trei.

Gogu şi cu Dim rîdeau şi făceau gesturi amabile spre Bubi Ipsilanti. Acesta începu şi el să rîdă:

— îmi pasaţi mie hotărîrea? Perfect: de ce nu? O partidă, numai una, să încercăm masa!

Foarte bine dispuşi, se aşezară în jurul ei, Ghighi ş_ună să ceară cărţi şi nişte măsuţe volante pe care să se pună paharul de coniac şi ceaşca de cafea proaspătă a fiecăruia.

Peste un ceas, Bubi Ipsilanti se schimbase la faţă; bea coniac şi cafea necontenit, şi protesta faţă de norocul exagerat al lui Gogu:

— Nu se poate, domnule! Trebuie să te bat! Nu mă las pînă nu te fac praf! exclama el cu o veselie silită care nu-i ascundea enervarea.

Gogu rîdea şi făcea cărţile. Ghighi nici nu cîştiga, nici nu pierdea. Dim pierdea în tăcere, aproape tot atît de mult ca şi Bubi Ipsilanti.

Pe la miezul nopţii, Bubi Ipsilanti rîdea jenat, verde:

— Domnule, ai o carte extraordinară! Să înnebunească omul, nu altceva.

— Ei, am pierdut şi eu cîteva lovituri de m-am zguduit bine.

— Da, da, dar ţi-ai reintrat în bani. Nu, ai carte azi, ce mai c vorba. Sînt vechi jucător de cărţi, dar n-am mai întîlnit asemenea carte, de ani de zile; nici nu mi s-a întîmplat mai mult de trei ori. Şi unul era un ageamiu, unul un trişor, şi-al treilea, unul care şi ştia să joace, şi avea şi o baftă nebună.

— Cine face cărţile? întrebă Ghighi Duca, fără să ridice glasul, ci calm, şters, preocupat, ca un om setos să continue jocul, cu frenezia liniştită a cartoforului.

— Eu — zise Bubi Ipsilanti, cu acelaşi zîmbet strîmb — eu, dar nu mai am bani la mine.

— A, nu contează! exclamă jovial Gogu Apostolescu: Ce, o să mă scol de la masă după ce ţi-am luat banii? Nu, coane, ia-ţi revanşa! Eşti persoană solvabilă, mai ales dacă-ţi face domnul Dim Cozianu rost să-ţi recapeţi moşia: dumneata ai acoperire aur!

— Sînteţi nişte băieţi delicioşi! exclamă încîntat Bubi Ipsilanti, şi începu să amestece cărţile, pe cînd Ghighi Duca suna să li se aducă o sticlă de coniac proaspătă.

Pe la ora două noaptea, Bubi Ipsilanti pierduse două sute de mii de lei, Dim Cozianu optzeci şi cinci de mii, Ghighi Duca cinci mii şi ceva, iar Gogu Apostolescu cîştigase. Dar din cele două sute ale lui Bubi Ipsilanti o sută optzeci erau pe cuvînt, ca şi vreo şaptezeci şi opt de-ale lui Dim Cozianu.

— Cine face cartea? exclamă întărîtat, galben de enervare, de ciudă şi de furie, Bubi Ipsilanti.

— Eu, zise Gogu Apostolescu.

— Uite ce e, fă-mi plăcerea şi paseaz-o! strigă Bubi Ipsilanti.

— Ce, vrei să spui că nu joc corect? întrebă Gogu Apostolescu fără să se tulbure.

— Coane Bubi, nu-ţi pierde cumpătul, murmură cu reproş Ghighi Duca.

Bubi Ipsilanti încerca să se stăpînească:

— Nu, domnule, dar are un noroc porcesc, înţelegi? De porc! Lasă, să paseze cărţile şi-o să fim mai liniştiţi. Dă-le încoace, că le fac eu!

— Tot pe datorie? întrebă Gogu Apostolescu, cu o răceală obraznică.

Bubi Ipsilanti sări:

— A, ştii, monşer; te rog să nu-mi mai faci şi nazuri, că ne supărăm!

— Pardon — răspunse rece Gogu Apostolescu — dumneata îmi faci aici insinuări insultătoare, şi pe urmă vrei să fiu şi galant, şi să joc cu dumneata pe datorie! Banii pe masă, dacă vreţi să joc.

— Hai, Gogule •— /.isc Ghighi Duca zîmbind calm - garantez eu pentru domnul Ipsilanti.

— Nu, pardon; iartă-mă, dar am şi eu amorul meu propriu. Inii datorează pînă acuma o sută optzeci de mii. Să-mi dea o scrisoare, o poliţă, şi joc mai departe.

— Ei, lasă, nu face şi tu propuneri de-astea jenante; eu nu pot accepta aşa ceva la mine în casă, zise tot blajin Ghighi Duca.

Dar Bubi Ipsilanti fierbea:

— Nu! Dă o poliţă încoace! Acuma văd eu ce fel de om c dumnealui! Dacă renunţi să mai faci cartea, îţi iscălesc poliţa!

— îţi fac şi eu o poliţă, zise Dim Cozianu, încereînd să prevină cearta care se anunţa.

— Dc la dumneata n-am nevoie - zise Gogu Apostolescu - dumneata n-ai arătat îndoieli asupra onestităţii melc la joc.

— A, nu merge aşa! zise Ghighi Duca: Dacă face unul, trebuie să facem toţi. Asta nu mai pol admite cu, înţelegi?

Căzură dc acord, Ghighi căută într-un *secretaire* nişte poliţe şi un toc, le completară, le iscăliră şi începură iar să joace.

Isprăviră abia dimineaţa pe la şapte, cînd se luminase bine. Bubi Ipsilanti amuţise; era cenuşiu la faţă. Gogu şi Dim Cozianu mîncau gustarea pe care le-o adusese un fecior. Bubi Ipsilanti îi şoptea Iui Ghighi:

— Domnule, coniacul dumitale a fost foarte bun, dar m-a făcut să mă azvîrl prea tare.

— Hai, nu mă scoate acuma pe mine dc vină, zise Ghighi cu delicii lăuntrice pe care nu le trăda prin nimic. Dumneata ai fost dc vină că te-ai încăpăţînat să te baţi cu neşansa. E o nebunie ce-ai făcut. Ce te-ai întărîtat aşa, să vrei să-ţi scoţi banii azi, neapărat azi şi nu aiul dată?

— Mi-cra prea ciudă dc norocul ăsta neruşinat: e nefiresc, domnule, dacă nu trişea'â!

— Şi eu am pierdut, şi totuşi asia nu mă face să cred că trişează, zise Ghighi Duca, apoi, ca să treacă peste această mustrare amabilă şi acoperită, care-i dădea mari plăceri, prin lipsa ci totală de temei adevărat (cum arc plăcere poate un acrobat nebun să meargă pe o Iunie putredă, sau un desfrînat blazat, să caute femei care sînt bolnave) urmă: Şi cît ai pierdut, domnule?

— Nici nu mai ştiu: am iscălit două poliţe în total de trei sute de mii de lei.

— Aoleo! Dar dacă şi jucaşi aşa, nebuneşte, nu-mi lua cuvîntul în nume de rău, dar zău, prea imprudent jucai...

— Voiam să forţez şansa, murmură Bubi Ipsilanti. Cel mai grav e că nu ştiu din ce să plătesc. O să fiu obligat să-mi trag un glonţ în cap: n-am unde găsi atîţia bani în douăzeci şi patru de ore.

Era livid, vînăt. îi tremurau mîinile.

— Coane Bubi - şopti Ghighi Duca privindu-1 - invită-mă la masă deseară cu frumuseţea dumitale, şi pleacă pe urmă să faci un voiaj, unde vrei, la Karlsbad, la Viena, unde vrei, fără ea, că o să te şi plictiseşti, mereu una şi aceeaşi femeie nu e de un crai ca dumneata. Şi atunci eu răscumpăr poliţele de la Gogu, şi te păsuiesc şase luni, după care eşalonăm plata în alte şase luni; pe urmă, o să-ţi reintri şi în avere, o să pop manevra altfel... Ce zici?

Bubi Ipsilanti îl privea fix. întrebă:

— Şi dacă nu vreau?

Ghighi Duca dădu din umeri:

— Gogu prinde poimîine o copie fotografică a poliţelor la „Jockey Club", cu cîte patru piuneze pe toate uşile: dă un bacşiş unui chelner şi nici capul nu-1 doare: face ăla operaţia. Nu-ţi tragi nici un glonţ în cap, dar zbori din toate cluburile bune, şi din vreo zece-cincisprezece saloane. O să fie greu să te mai arăţi la **Capsa.** O să fii în situaţia Iui unchiu-meu, colonelul Duca; măcar el are cu ce trăi în Germania. Eu ţi-aş împrumuta banii pentru Karlsbad.

Bubi Ipsilanti se uita mereu la el. Apoi oftă şi îngînă:

— Am înţeles. Bine, s-a făcut.

Şi se ridică.

— Nu guşti ceva? întrebă Ghighi Duca.

Bubi Ipsilanti dădu din cap, furios, dar se opri totuşi lîngă masă şi luă o mică tartină cu icre negre. Apoi începu să-şi care în gură cu o lăcomie nefirească, bolnăvicioasă. Dim Cozianu îl privea pe furiş, apoi sc-ntoarse către Ghighi Duca. Acesta se uita cu un fel de zîmbet pal, şters, la Bubi Ipsilanti cum mănîncă; apoi se uită la Dim Cozianu, cu aceeaşi curiozitate rece, crudă şi dispreţuitoare, şi Dini Cozianu simţi că se roşeşte şi pleacă ochii, neputincios.

III

Gogu Apostolescu era încîntat de banii gheaţă pe care-i cîştigase; îi dădu discret poliţele lui Ghighi Duca şi dispăru ca să facă chef cu dansatoarele de varieteu de la „Imperial". Ghighi îl întîlni pe Dim Cozianu a doua zi la Capsa şi rupse în faţa lui poliţa iscălită de acesta.

— Am răscumpărat-o de la Gogu pe mai puţin decît scrie pe ca, şi o rupem. îmi dai banii cînd o să ai, acuma te ştiu că nu cîştigi cine ştie ce.

— Mulţumesc, Ghighi - răspunse junele Cozianu - sugrumat de desperare. Ştia ce are să urmeze. Dar nu se putuse altfel. Totul era inevitabil, din clipa cînd o văzuse la Riegler în grădină. Dim ştia că c pierdut.

— Dragă, sîntem prieteni: e firesc ce fac. Ştii că astă-scară ne invită Bubi Ipsilanti la masă cu splendoarea descoperită de tine? Bună idee ai avut să-mi spui la timp.

Şi-1 bătu uşor pe obraz cu vîrful degetelor, apoi se-ntoarse în călcîie şi porni pe trotuarul Căii Victoriei, cu pălăria pe ceafă, cu bastonul de bambus subsuoară şi cu mîinile în buzunare, aşa de palid, de blond, de elegant şi de obraznic de se întorceau după el toate femeile.

în seara aceea, mîncară la Capsa în patru, Bubi Ipsilanti, Ghighi Duca, Dim Cozianu şi Fifi Oprescu. Singurii care vorbiră toată seara fură Bubi Ipsilanti (care pe de o parte era fericit că scăpase de obligaţia de a plăti o datorie de onoare atît de enormă, şi pe de altă parte se resemnase, filosof în felul său, să-şi piarză metresa) şi Ghighi Duca (care avea una din marile lui plăceri din ultima vreme). Dim Cozianu se uita cît putea mai neobservat la Fifi, dar atît de des, încît toţi băgară de seamă; iar ea îi studia pe cei doi bărbaţi proaspeţi. Răspundea sobru şi inteligent, cu un glas niţel răguşit; dar mai mult îi cîntărca din ochi. Unul era uscat, cu ochi lucitori şi duri, şi sigur, prea sigur; era un om insuportabil, iritant. Cellalt, brun, subţire, cu o faţă întunecată şi o gură roşie, cam buzată, prea mişcătoare, mare şi

fără formă (pe cînd Ghighi avea o gură cu buze subțiri, ferme, prea mică). Și era nebun după ea. „E nebun după mine", se gîndea Fifi Oprescu. Mulți bărbați simțise ea că se aprind împrejuru-i; dar ca junele ăsta, niciodată. „Stă și se holbează la mine ca un tâmpit, cu gura căscată", constata ea, și o încălzea să-1 simtă alături; îi plăcea să-i simtă privirea pe gît și, prin haine, pe corp.

A doua zi spre prînz, o birjă intră în curtea palatului Duca și se opri în fața intrării celei mari; o doamnă tînără și elegantă se dădu jos, sună; feciorul îi spuse că înălțimea sa prințul locuiește în aripa dreaptă, și că intrarea e pe dincolo. Cucoana plăti birjarul și se duse pe jos de-a lungul marii fațade de tencuială vopsită galben, sună la altă ușă mai mică, dar tot enormă, și ceru iarăși să-i vorbească domnului Duca. Alt fecior o rugă să ia loc, să întrebe dacă înălțimea sa este acasă.

Peste zece minute de așteptare, Ghighi Duca coborî în persoană, îmbrăcat de oraș.

— Dragă duduie, sărut mîiniie, tocmai plecam, pot să te duc undeva cu automobilul meu?

Fifi Oprescu era palidă, nervoasă:

— Numai două minute aș vrea să-ți vorbesc, nu mai mult, dar e o chestiune care...

— Nu face nimic, vorbim în mașină, sau luăm un aperitiv undeva, răspunse amabil Ghighi Duca.

— N-aș vrea unde e și altă lume, zise Fifi Oprescu, și mai încerca să insiste, dar Ghighi era mereu amabil și ferm, o lua de braț și o scotea ușurel din casă.

Afară, ea își trase brațul din mîna lui și-1 înfruntă:

— Și de ce, mă rog, nu vrei să mă primești?

Ghighi Duca rîse ușor:

— Dragă duduie, casa asta e a mamei, și mama e ciudată, sucită, nu mă lasă să primesc cucoane care nu i-au fost prezentate.

— Da? răspunse Fifi Oprescu, și se schimbă la față, ceea ce o făcea și mai frumoasă, palidă, aproape verde, și cu ochii întunecați de furie. Da? Atunci poți să-i spui că o bag în mă-sa de ciocoaică! șuieră ea printre dinți.

Ghighi Duca izbucni în rîs. Nici n-o asculta; se uita numai cum i se mișcă buzele arcuite și pline. Ea începu să lăcrimeze:

- Și cu care credeam că găsesc la dumneata un sfat prietenesc...

•- Dar cum să nu! Imediat, zise Ghighi Duca, deschizîndu-i portiera mașinii. Se suiră în automobil și porniră spre Calea Victoriei, **și** dc acolo spre Șosea. Ce s-a întîmplat? întrebă Ghighi Duca. Știa ce **se** întîmplase, dar toată joaca asta îl amuza enorm.

Ea îl privi bănuitor:

— Știi unde e Bubi?

— Nu, de unde să știu? Mi se pare curios că mă întrebi dumneata pe mine, rîse Ghighi Duca.

— Serios, nu știi unde e?

— Nu, zău nu știu. De ce mă-ntrebi?

— M-a lăsat, porcul! izbucni ea. Azi dimineață am găsit odaia lui goală (locuiam în două odăi la „Grand Hotel"), bagajele dispărute cu **el** cu tot și nici măcar un bilet. N-am vrut să mă fac de rîs întrebînd la poartă, și nici nu pot să mă mut decît dacă încep să vînd lucruri! A plecat, bestia, m-a lăsat așa, fără un cuvînt, fără o adresă! Spune-mi undee! Spune-mi, te rog, să știu unde-1 găsesc, să...

— N-am idee, și cred că nici nu-1 găsești, dacă nu vrea el să fie găsit. Și la urma urmei, merită Bubi Ipsilanti să alergi după el?

Și o privi atît de ștrengărește și de vesel, încît Fifi începu să rîdă, cum știa ea că-i stă bine.

Zilele acelea, Dimitrie Cozianu le petrecu într-o stare aproape de somnambulism. își îndeplinea treburile, umbla la tribunal, lucra mai departe pentru Leon Popescu; era același, pentru toată lumea, băiatul serios și capabil, de excelentă familie, care avea cu siguranță în față o strălucită carieră de om de stat, dacă acum, abia trecut de douăzeci de ani, era favoritul marelui Leon Popescu. Dar el, la sfîrșitul zilei, nu-și mai amintea de ce făcuse; și tot în timpul zilei, nu se gîndea la ce face; ci la ce șe petrece între Ghighi Duca și femeia pe care-o recunoscuse la Riegler.

Asta dură poate două sau trei zile, pînă într-o vineri, cînd Ghighi Duca îl invită să petreacă sfîrșitul săptămînii la țară, nu departe de București, unde avea familia Duca un conac mare, un soi de castel clădit prin 1840 într-un fel de Empire rusesc amestecat cu stilul romantic Louis-Philippe, monstru cu fronton grecesc la intrare și tum gotic Tudor deasupra.

— Mergem noi doi cu Fifi, îi spuse Ghighi Duca, şi adăugă, rîzînd: Nici nu m-am atins de ea pînă acum!

Dim Cozianu ar fi putut să-1 forţeze să i-o cedeze, printr-o izbucnire de gratitudine, înţelegîndu-1 anume greşit şi împingînd apoi la limită mărturisirile de prietenie şi recunoştinţă, pînă la lacrimi dacă ar fi fost nevoie; aşa ar fi făcut el la treizeci sau patruzeci de ani, dar acuma abia trecuse de douăzeci şi era prea îndrăgostit. De aceea, tot sîngele i se duse la inimă, lăsîndu-1 galben la faţă de emoţie. Ce voia să spună Ghighi? Că avea să i-o cedeze, aşa cum îi cedase, atît de elegant şi mărinimos, poliţa? Sau i se părea numai lui?

Era atît de tulburat, încît nu îndrăzni să întrebe pe loc. Iar după aceea, în maşină (Ghighi la volan, cu Fifi lîngă el şi Dim în spate) deabia nu putu. Era fericit că măcar Ghighi are mîiniie şi picioarele ocupate cu condusul maşinii.

Dar seara înţelese că s-a înşelat şi că n-are nevoie să mai întrebe, înţelese încă Ia masă, unde Ghighi se amuza, povestea anecdote, o făcea pe Fifi să rîdă, şi ea rîdea, asculta, răspundea, aruncîndu-i din cînd în cînd o scurtă privire neagră şi interesată lui Dim, care stătea nemişcat, mut, abia mînca, abia bea. Apoi se duseră la culcare şi Ghighi le arătă odăile: ei doi de o parte şi de alta a odăii ei. Dim intră în odaie după ce îngăimase un „noapte bună" gîtuit. Primul lucru pe care-1 văzu fu uşa albă, foarte înaltă, care dădea în odaia ei. „Nu, nu era aşa, am înţeles greşit, e cel mai bun şi mai sfint prieten pe care 1-a avut vreodată cineva; Ghighi, am să-ţi sărut picioarele!" gemea în sineşi Dim Cozianu, repezindu-se la uşă. Dar se opri. Nu îndrăznea să intre aşa, năvală, peste o femeie care se dezbrăca. „Am să intru mai tîrziu, se gîndi el. Peste cinci minute." Şi stătu în faţa uşii, încercînd să tragă cu urechea, dar nu-şi auzea decît inima cum bate, sufocîndu-1. Pereţii înalţi îmbrăcaţi în mătase verde întunecată, mobilele vopsite alb şi tapisate în pluş roşu stins, patul enorm, încărcat cu cuverturi şi plăpumi, comoda din lemn de lămîi, cu o pereche de candelabre vechi de cristal, masa acoperită cu un covor şi o reţea croşetată pe care ardea o lampă de porţelan cu glob de cristal verzui - nu văzu nimic, nu vedea nimic, simţea că nu-i mai lipseşte mult şi trece prin uşă, în culmea tulburării şi jubilaţiunii că totuşi Ghighi Duca e cel mai extraordinar de bun şi de frumos om de pe faţa pămîntului, din cîţi au fost şi aveau să mai fie.

Auzea parchetul scîrţîind sub paşii femeii, i se părea că-i recunoaşic şi parfumul. Ce mare crăpătură era sub uşa asta! Uşă veche, care se închidea destul dc prost. Se închidea, dar se putea şi deschide! Şi cheia era în partea asta! înecat de emoţie şi dc fericire, începu să învîrtă cheia, pe nesimţite, încet, uşor, încet de tot. Nu ştia ce avea să-i spuie lui Fifi, ce-are să facă; ştia numai cum avea să se sfîrşească, şi era înnebunit de bucurie. Cheia se opri: uşa era descuiată. Dim puse mîna pe clanţă şi începu s-o apese, tot pe nesimţite; uşa trosni o dată: se deschisese. Un milimetru. Dim lăsă clanţa, puţin cîte puţin, să vie la loc. „Acuma intru", se hotărî Dim. Şi în clipa aceea auzi, dincolo dc uşă, glasul femeii, cam răguşit, care spunea ceva, nu prea tare. Dim îngheţă, îl trecu un fior care-1 lăsă paralizat, nemişcat, înţepenit în dosul uşii. Auzi acuma şi glasul lui Ghighi Duca, murmurînd ceva. Ştia care fusese întrebarea, ştia şi care era răspunsul; ştia şi ce aveau să-şi spuie mai departe. Dar rămase acolo, fiindcă nu se putea mişca, şi auzi tot, bolnav de desperare, dc neputinţă, de umilinţă, dc ruşine. Stătea rezemat de canatul uşii şi asculta; apoi, cînd o auzi pe ca, îşi astupă urechile; dar peste cîteva clipe o curiozitate deznădăjduită, ucigătoare, îl făcu să tragă iar cu urechea (şi auzul îi devenise de o ascuţime nemaipomenită, ca al unui animal, şi ochii imaginaţiei îi arătau foarte desluşit tot ce auzea).

După un ceas sau două, se întoarse, zdrobit, să se trîntească pe pal, îmbrăcat şi încălţat; îi auzea şoptind şi rîzînd alături. Apoi iarăşi îşi astupă urechile şi începu să plîngă, muşcînd perna cu dinţii; îşi luă mîiniie de la urechi apoi, ca să audă: încă? încă?

Da. încă. Toată noaptea, pînă spre dimineaţă.

IV

n fond, cu ce drept aş putea pretinde să mi-o cedeze? se întreba Dimitrie Cozianu în cumplitele nopţi dc nesomn şi . zilele de trezie aiurită şi semiconşiientă care urmară. „N-avea de unde să ştie că m-am îndrăgostit dc ea ca un nebun. Nici acuma nu bănuieşte. A făcut ce i-am cerut, adică a adus-o la îndcmîna noastră; fără el, ar fi şi acuma cu Bubi Ipsilanti. A inventai o combinaţie gc-

nială ca s-o scoată de la Bubi Ipsilanti şi a pierdut bani pentru asta. Eu am jucat mai prost şi am pierdut mai mult; era obligat să mă scape de datorie? Nu, şi totuşi m-a scăpat. Mi-a dat şi ultima şansă, cu cheia la mine, cu femeia alături, şi am stat, am aşteptat, pînă cînd omul s-a gîndit că dacă eu sînt un prost, de ce să fie şi el. Un minut mai devreme dacă mă hotărâm!" îşi spunea Dim şi, cînd era singur, îşi dădea cu pumnii în cap la gîndul acesta pe care-1 răsuci şi-1 învîrti în minte de mii de ori şi în mii de feluri.

Exterior, era la fel de taciturn şi de rezervat ca de obicei. Dar i se întîmpla să nu răspundă la întrebări sau să răspundă greşit. De vreo două ori, cînd maestrul îl întrebă cît e ceasul, Dimitrie Cozianu scoase ceasul din buzunar şi-1 consultă, apoi îşi luă seama şi-şi pierdu cumpătul.

— Ce-i cu dumneata, eşti amorezat? îl întrebă rîzînd marele om de stat. Iar a doua oară îi spuse ceva mai sever: Bagă de seamă, cu distracţiunile astea ale dumitale, să nu faci vreo încurcătură.

Dar nici nu bănuia că secretarul său amînă tot ce se poate amîna, pune la dosar toate piesele care nu păreau de un interes imediat şi împinge totul spre viitor, peste o lună, două, trei. Avea să afle de-abia mai tîrziu. Dezagregarea morală şi intelectuală a lui Dim Cozianu încă nu ajunsese cunoscută şi vizibilă pentru nimeni. Poate cu excepţia lui Ghighi Duca, care-1 invita mereu la masă, la plimbări, la teatru, la cinematograf, în trio cu Fifi Oprescu. Ea rîdea voluptuos la glumele lui Ghighi Duca, mereu bine dispus, şi uneori arunca aceeaşi privire cercetătoare, adîncă, preocupată, lînărului morocănos, crispat, cu gura mare şi moale.

Asta dură poate nici o lună: pînă pe la începutul lunii mai. Atunci, într-o seară, în Camera Leoparzilor (unde Fifi Oprescu nu fusese încă niciodată), Ghighi Duca, singur cu văru-său,"îi spuse:

— Ascultă, Dim, am o chestiune foarte serioasă de discutat cu tine.

Şi-1 privi cu gravitate şi francheţe, cu ochi albaştri, limpezi (se amuza lăuntric cum nu se amuzase niciodată pînă atunci).

— Tu eşti omul cel mai apropiat pe care-1 am eu pe lume; un prie ten cum cred că n-au mulţi oameni.

Dim tăcu. Se încrâncenase tot. Ce-avea să-i ceară? Presimţea vag, şi-i era groază.

— Trebuie să plec cu mama, s-o acompaniez pînă la Paris şi de-a-eolo la Cannes; pe urmă, după ce-am instalat-o, mă întorc. Dar nu pot s o iau pe Fifi cu mine. O las aici, şi te rog pe tine să ai grijă de ea, să-i ţii de urît, s-o scoţi la restaurant sau la teatru, în fine, să n-o laşi să fie singură şi să se plictisească. Eşti singurul om căruia aş îndrăzni să-i confiez o asemenea misiune fără să mă tem că mă trădează. Vrei să faci asta pentru mine?

Şi-1 privi candid şi loial. Dimitrie Cozianu era cutremurat de emoţie („O să rămîn cu ea!") şi de frică; îi era frică de prezenţa ei, care-1 atrăgea în acelaşi timp în mod invincibil.

— îmi promiţi? întrebă iar Ghighi Duca, gata să izbucnească în rîsete nebuneşti sau să joace într-un picior de plăcere reţinută, ascunsă din răsputeri.

Dim Cozianu nu bănuia nimic.

— Da, şopti el. îţi promit.

Ghighi îi luă mîna şi i-o strinse, bărbăteşte.

— îţi mulţumesc, zise el cu o simplicitate virilă.

Peste două zile plecase. Şi, spre uimirea tuturor rudelor, prietenilor şi simplilor cunoscuţi, domnul Dimitrie Cozianu, speranţă a ştiinţei dreptului şi a administraţiei publice din România, înrudit cu cele mai mari familii din ţară, primit în lumea cea mai bună, începu să apară în localuri şi la teatre cu vestita Fifi Oprescu. începură cucoanele să evite de-a-1 vedea, sau, în cel mai bun caz, să-i răspundă rece şi sec la salut, iar bărbaţii să-1 salute cu o jovialitate libidinoasă, cu aluzii, cu felicitări glumeţe. El însă nu simţea nimic. Era ameţit de emoţie şi de tulburare. „Nu ştie că o iubesc. Trebuie să-i spun. Nu, n-am să-i spun niciodată. Dar dacă-i spun, nu înseamnă încă nimic. Am să-i spun chiar azi. Nu, nu azi; dar mîine, îi spun cu siguranţă."

Iar Fifi Oprescu se lăsa dusă la restaurant, dansa cu el, şedea lîngă el la teatru, şi rîdea la el dulce, cu acea urmă abia perceptibilă de ferocitate, pe care i-o dădeau dinţii albi şi ascuţiţi într-o gură roşie, ca la un animal carnivor. Şi-1 privea din ce în ce mai galeş, rîdea de el, glumeaţă, îi atingea mîna sau genunchiul din greşeală, făcîndu-1 să amuţească de tulburare, ca apoi să-1 întrebe:

— De ce te-ai întrerupt? Spune mai departe.

Pînă în sfîrşit, într-a opta zi de la plecarea lui Ghighi Duca din ţară, Fifi îl tăcu pe Dim Cozianu să bea mai mult decît de obicei, şi

ea cu el, pînă se ameţiră amîndoi şi nu se dezmeticiră decît în patul ei, de la „Grand Hotel". Dim era fericit, într-o stare de exaltare pe care niciodată n-o simţise, şi nici n-avea s-o mai aibă vreodată.

— Iubita mea! Frumuseţea mea! M-ai făcut atît de fericit, cum nici nu credeam că pot fi! Vreau să fii şi tu fericită! O să ne căsătorim, o să-ţi fac o viaţă strălucitoare, să te invidieze toate imbecilele de cucoane bine! bîiguia el, ţinînd-o strîns îmbrăţişată.

Ea îi mîngîia părul şi-1 privea cu ochi întredeschişi, topiţi de satisfacţie fizică.

— Şi eu te iubesc. Eşti drăguţ, eşti tînăr, eşti pasionat; nu ştii să faci amor, eşti un dobitoc, o să te învăţ eu. Toţi tipii ăştia sînt bătrîni, chiar şi amicul tău Ghighi; el e cel mai bătrîn din toţi. Cum ai putut să te laşi să-şi bată joc în halul ăsta de tine, bestia? în viaţa mea n-am văzut un om aşa de parşiv ca băiatul ăsta: e putred pînă-n măduva oaselor, mama lui de ciocoi. Tu eşti drăguţ, te iubesc, puiule.

Şi-1 luă de urechi, ca să-1 sărute cu foc şi pricepere.

După o jumătate de ceas, începură iarăşi să vorbească, şi ajunseră iar la Ghighi Duca.

— E un prieten bun, nu-1 cunoşti, spunea Dim Cozianu, şi începu să-i explice şi ei ce-şi explicase sie însuşi; dar ea rîse, rece şi cu mînie.

— Dobitoc eşti, puiul mamei. Nu vezi că s-a distrat cu noi ca pisica cu şoarecele?

Şi-i explică, la rîndul ei ce făcuse Ghighi Duca.

— Asta e pervers, nătărăul mamei: ăstuia îi face plăcere să vadă oamenii cum se chinuiesc; altfel se plictiseşte; e blestemat, nenorocitul, să se plictisească!

— Nu înţeleg... murmura Dim Cozianu, consternat. Dar nu mai avea timp să se gîndească, căci ea îl îmbrăţişa iarăşi.

La întoarcerea lui Ghighi Duca din Franţa, la sfîrşitul lui mai, Dim Cozianu şi cu dînsa îşi petreceau nopţile în grădinile de vară, sub albastrul parfumat al nopţilor de mai în Bucureşti, îmbietoare la voluptăţi trupeşti, la plăceri facile şi robuste. Se întorceau noaptea la Camera Leoparzilor, a cărei cheie Ghighi Duca i-o lăsase lui Dim.

Acolo îi găsi Ghighi, într-o dimineaţă. Sosise cu trenul în zori, trecuse pe acasă ca să facă o baie şi se schimbase, şi se dusese drept la Camera Leoparzilor. Ei erau tăvăliţi pe unul din divanurile turceşti; cînd auziră, slab, cheia dc afară, apoi mai tare paşi prin prima odaie,

abia avură vreme să îmbrace halatele, şi uşa se deschise şi apăru ei, lung, uscăţiv, blond şi rece. Rămase o clipă să-i privească. Săriră amîndoi de pe divan şi stătură, ca şi el, în picioare. Soarele de dimineaţă care intra pe ferestrele de mansardă aprindea, roşul covoarelor, şi făcea să sclipească cizelurile oglinzilor de Veneţia. Mirosea în odaie a parfum, a cafea, a fum de tutun şi a sudoare. Ghighi Duca zise:

— Va să zică, ţi-ai călcat onoarea în picioare.

— Nu! exclamă Fifi, repezindu-se la el. El n-are nici o vină! Eu sînt de vină, eu l-am silit!

Era frumoasă, deşi fără fard, palidă şi cercănată; dar era sănătoasă şi viguroasă, gîtul gol şi decolteul şi braţele goale îi erau proaspete şi parfumate. Ghighi îi aruncă o privire de gheaţă, veninoasă, dar ea nu-1 lăsă să spuie nimic:

— îl iubesc, înţelegi? N-am nevoie nici de tine, nici de nimeni! Numai de el! O să ne căsătorim, o să fim fericiţi, n-ai să te joci tu cu el ca pînă acuma, să-1 chinuieşti ca pe Isus Hristos pentru plăcerea ta! îl iubesc, şi pe tine nu te-am iubit niciodată, că eşti'uscat ca iasca, n-ai sînge în tine, ai fiere, ai apă chioară! Pe el îl iubesc!

Ghighi Duca o dădu la o parte cu dosul mîinii şi-i spuse lui Dim:

— Eu n-am ce discuta cu persoana asta; cu tine aş vrea să vorbesc două minute. Vino alături.

— Nu te duce! ţipă Fifi Oprescu.

Dar Dim îl urmă pe Ghighi, după ce o îmbrăţişa şi o sărută pe gură.

— Lasă; fii liniştită.

în anticamera Camerei Leoparzilor, Ghighi Duca se aşeză pe un divan picior peste picior, privindu-1 pe Dim care stătea în picioare în faţa lui.

— De ce nu şezi? îl întrebă el ironic.

Cellalt roşi şi se aşeză.

— Dragă Dim — începu Ghighi Duca — îmi pare foarte rău. A fost o mare deziluzie: eram sigur de prietenia şi de loialitatea ta, şi văd că m-am înşelat; te-ai purtat ca oricare licheluţă.

— Dar tu? întrebă gîtuit însă agresiv Dim Cozianu. Tu de ce ţi-ai bătut joc de mine? Ce, sînt paiaţa ta?

— Eu? Ştii foarte bine că n-ai fost niciodată paiaţa mea. Ţi-am făcut tot ce mi-ai cerut, ai avut toate posibiutăţile, toate şansele, n-ai profitat de ele, şi acuma tot pe mine mă faci vinovat?

— Ştiai că o iubesc! Trebuia să mi-o cedezi! îngăimă, bîlbîindu-se de ruşine şi de ură, Dim Cozianu.

— Ţi-am dat ocazia, şi ai pierdut vremea; ce, era s-o pierd şi eu? rîse rece Ghighi Duca. Iar dacă doamna te iubeşte, n-avea decît să mă refuze, atunci, nu acum. Hai, să fim serioşi: e o tîrfă ordinară.

— Nu-ţi permit! Nu-ţi permit! răcni Dim Cozianu, sărind în picioare cu ochii ieşiţi din cap.

Ghighi Duca îl privea liniştit şi rece:

— Mă rog, să n-o discutăm pe dumneaei. Nici pe tine, nici pe mine. Dar îţi dai seama ce faci? Vrei să te însori cu ea? Eşti nebun? Nu vezi ce-o să urmeze?

— Fac ce vreau! Nu-ţi dau socoteală dumitale! exclamă furios Dim Cozianu, îndreptîndu-se spre uşă.

— Stai puţin, nu ieşi, zise Ghighi Duca. E ultimul gest prietenesc pe care-1 mai fac, urmă el cu delectarea lăuntrică pe care o recîştigase de cîteva clipe. Trebuie să te avertizez; pe urmă, n-o să te mai cunosc: pentru mine ai să fii mort. Dar gîndeşte-te ce faci: ai să fii respins de toată lumea, ai să scandalizezi pînă şi oamenii cei mai toleranţi; îţi pierzi situaţia, îţi distrugi cariera, îţi rupi toate legăturile; o să trebuiască să începi de la zero. îţi distrugi cariera, omule, înţelege!

— Mă priveşte! Nu distrug nimic, şi dacă mi-o distrug, treaba mea! exclamă Dim Cozianu şi reintră în Camera Leoparzilor, unde Fifi Oprescu, care asculta la uşă, îi sări de gît şi-1 sărută.

— Hai să mergem, draga mea; nu mai avem ce căuta aici, zise el încruntat.

Se îmbrăcară şi ieşiră, sub privirea glacială şi dispreţuitoare a lui Ghighi Duca, mereu aşezat pe divan, picior peste picior.

— Ce te uiţi aşa, ciocoiul dracului? îl întrebă Fifi Oprescu, cu un surîs sfidător şi veninos. Tot crapi! Degeaba te prefaci, crapă fierea-n tine!

— Fifi dragă, nu vorbi aşa urît, murmură Dim Cozianu, simţindu-se prost, în clipa cînd ieşeau.

— Ia mai dă-1 în mă-sa de parşiv! şuieră ea. Şi tu nu-mi mai face morală, că te şi trimit de unde-ai ieşit!

Şi începură să coboare scările, cînd îndărătul lor, uşa Camerei Leoparzilor se închise şi se auzi cum se învîrte cheia în broască. Iar tînărul Cozianu, coborînd cu Fifi de braţ, tulburat de ce se întîmplasc, cu un simţămînt de triumf asupra lui Ghighi Duca, se întreba totuşi, consternat: „Ce-am făcut? Ce-o să se întîmple acum?" Şi-i era insuportabilă brutalitatea cu care vorbea dînsa. întâia oară cînd îl înjurase verde româneşte, drept în obraz, rămăsese înmărmurit: nu-i venea să creadă, în lumea lui, femeile nu vorbeau aşa: Fifi era prima femeie pe care o auzise înjurînd ca un bărbat. „Nu face nimic, o s-o educ eu", se gîndea el, coborînd mereu scara.

V

O să fii bogată, o să trăieşti în lux ca Olga Duca, mătuşă-mea, sau ca Elvira Vorvoreanu! îi spunea el, beat de dragoste.

— Nu mă interesează, puiule - spunea ea - eu pe tine te iubesc; să facem noi dragoste mi-ajunge.

După care se îmbrăţişau de le pîrîiau oasele; dar Dim Cozianu era convins că asta e numai o vorbă de-a ei şi că are poftă de lux ca toate femeile pe care le cunoştea el. „N-o să pot rămîne la Leon Popescu; sînt prea epuizat, nu pot gîndi, nu pot să-mi concentrez atenţia, trebuie să dau o lovitură." într-adevăr, primul-ministru îl mustrase sever pentru vreo două-trei întârzieri şi scăpări în ultima săptămînă: era nemulţumit, şi Cozianu simţea că pierde terenul de sub picioare; nu mai avea să-1 ţină mult patronul.

De aceea, într-o zi, Dimitrie Cozianu, îi făcu o vizită unchiului său Şerban Lascari, la bancă. Acesta îl primi cu politeţea datorată unui nepot atît de remarcabil, care mai era pe deasupra şi secretarul primului-ministru. Se aflau într-un birou întunecos, tapisat în stofă cafenie şi mobilat cu fotolii de piele cam uzate; ca şi clădirea sumbră **şi** masivă, de piatră cenuşie a băncii, cu gratii enorme la ferestrele de !la parter, şi cabinetul domnului Lascari era trist, solid **şi** vechi.

— Nene Şerbănică, am nevoie de-un împrumut de la dumneata, adică de la bancă: îmi trebuie vreo două milioane, spuse Dim Cozianu.

Unchiu-său îşi mîngîia barbişonul cărunt, tăiat după moda lansată de Eduard al VIMea al Angliei, cum purta barba şi Ferdinand I al României. îşi mîngîia bărbuţa şi se uita la el.

— Am nevoie de banii ăştia în două zile; pe urmă, în a treia sau a patra zi îi restitui.

— Vrei să dai o lovitură la bursă? întrebă Şerban Lascari.

Cellalt îl privi zîmbind, mut.

— Eşti galben, băete, şi slab ca un ţîr. Ce faci? Bagă de seamă, să nu te îmbolnăveşti, zise domnul Lascari. Urmă o tăcere. Apoi tot el urmă: Ştii că noi dăm împrumuturi foarte greu, mai ales la persoane particulare. Nu e genul de operaţii pe care-1 facem noi.

— Ştiu, ştiu, dar dumneata mă cunoşti, şi ştii că sînt corect.

— Da, fără îndoială, dar nu uita că trebuie să-i conving şi pe colegii mei; şi de vreo două săptămîni te-ai afişat cu o cocotă cunoscută pentru faptul că papă averi. Nu-ţi spun asta ca să-ţi fac morală, dar ca să înţelegi ce-o să fie în capul colegilor mei cînd o să auză de cererea ta.

— Dar am Cozia! exclamă Dim Cozianu începînd să se sperie. Asta era singura lui şansă; dacă o rata, era pierdut.

— Ipotecată, băiete dragă: şi nu e numai a ta: mai e şi maică-ta; şi pe urmă, noi nu sîntem Creditul Agricol; şi chiar dacă s-ar accepta în principiu, ne-ar trebui un referat al oamenilor noştri, asta cere timp; tu ai nevoie de bani în două zile.

— Cel mult! exclamă tînărul.

Domnul Lascari dădu din cap:

— Nu e nimic de făcut îmi pare rău. Ţi-aş da din buzunarul meu, dar e prea mare suma; chiar şi mie mi-ar trebui garantii - şi nu Cozia; garanţii serioase.

Dimitrie Cozianu îl privea fix, absorbit. Să rişte? N-avea ce face altceva. Era la un milimetru de catastrofă. Totuşi riscă.

— Uite ce e, nene Şerbănică. Ai să-mi dai două milioane, cu condiţia ca şi dumneata să nu investeşti în afacere mai mult de patru-cinci milioane, că dăm de bucluc şi se iscă scandal.

Şerban Lascari începu să rîdă gîdilat:

— Ştii că eşti bine? Mai pui şi condiţii, tot tu?

Dimitrie se ridică:

— *C'est aprendre ou â laisser.*[1] Dacă nu vrei, nu-mi dai.

— Bine, băiatule, stai, nu te aprinde aşa: să vedem despre ce este vorba, spuse domnul Lascari. Şezi jos. Vrei o cafea?

— Lasă-mă cu cafeaua, nene Şerbănică! De cafea îmi arde mie? Uite ce e; dar uiţi după aceea ce ţi-am spus, nu? Cît sînt cotate acuma în Bursă coroanele auslro-ungare din Ardeal?

— Slab de tot, şi scad vertiginos. Ce, ştii ceva despre răscumpărare? întrebă Şerban Lascari, deodată atent şi încordat.

— Ştiu ce paritate fixează legea care iese poimîine, joi! zise Dim Cozianu.

Urmă o tăcere.

— A, asta e altceva. Am înţeles. Peste preţul din Bursă?

Dim Cozianu rîse sec:

— Dumneata ce crezi, dc ce am nevoie dc bani?

— Am înţeles: cumperi la Bursă coroane dc două milioane de lei, şi le schimbi vineri la Banca Naţională cu trei milioane.

— Cu patru, zise scurt Dim Cozianu.

— Bravo, băiete! Să fie şi Cezar al meu deştept şi energic ca tine, n-ar strica. Ai să faci carieră marc. Bine, nc-am înţeles.

Joi, legea apăru în *Monitorul Oficial.* Vineri, un tînăr îmbrăcat cu o sobră eleganţă îşi făcu loc prin mulţimea care se înghesuia la ghişeele Băncii Naţionale, intră în birourile funcţionarilor superiori şi ceru să i se schimbe coroane austro-ungarc în valoare de două milioane de lei, pe care le avea în contul său la banca al cărui director era Şerban Lascari.

— E o sumă marc, domnule Cozianu, îi spuse directorul, care îl cunoştea. Ştii că o să trebuiască să justifici provenienţa banilor?-Uitc, şi banca lui conu Şerbănică Lascari are o sumă, pot spune enormă, de coroane: dar ci au cumpărat-o în Bursă, presupun că simţeau de unde bale vîntul. Dar ce este licit unei instituţii financiare, nu este licit unei persoane particulare.

Dim Cozianu simţi o clipă strîngerea dc inimă a dezastrului iminent, îi trebuiau banii ăştia, li trebuiau! Pentru femeia lui, pentru l'cri-

Acccpţi

cirea lui, îi trebuiau! Riscă încă o dată, ştiind că se aruncă în gol. Zîmbi şi spuse calm, privindu-1 fix pe cellalt:

— Chiar dacă acea persoană particulară este secretarul primului-ministru? întrebă el.

Şi văzu cum cellalt se schimbă la faţă.

— A, aşa... bineînţeles, e cu totul altceva. Poftim pe aici, să facem formalităţile.

La prînz, Dim Cozianu avea două milioane de lei cîştig net. După-amiază, guvernatorul Băncii Naţionale, căruia i se spuse cazul, îi telefona primului-ministru:

— Coane Leonaş, ştii că e cam delicată chestia cu coroanele alea; nu putem face să nu se afle. Trebuia dperat altfel, mai discret.

— Cum? Care chestie cu coroanele? întrebă Leon Popescu, uimit.

Guvernatorul Băncii Naţionale înţelese imediat. Ii povesti totuşi ce se petrecuse. Urmă o tăcere în aparat. Apoi auzi glasul marelui orator:

— Mulţumesc că mi-ai spus. Dar domnul acela nu mai e secretarul meu. L-am concediat.

Şi în aceeaşi seară, Dim primi prin curier un bilet de la şeful de cabinet: ***„Domnule Cozianu, sînt însărcinat de excelenţa sa domnul preşedinte al Consiliului să-ţi comunic că socoteşte serviciile dumitale de acum înainte indezirabile ".***

Săptămîna următoare, Dim Cozianu îi mai făcu o vizită lui unchiu-său la bancă. Domnul Lascari îl primi foarte rece, în picioare şi fără să-1 poftească să şadă:

— Regret pentru tine incidentul cu Leon; trebuia să-ţi iei nişte precauţii; aşa, te-ai făcut imposibil. Ce-am auzit, că vrei să te însori cu creatura aia?

— Asta o discutăm altă dată, răspunse băţos Dimitrie Cozianu. Aş vrea să-mi virezi la Deutsche Bank la Berlin, în mărci germane, valoarea contului meu la dumneata.

— Vrei să călătoreşti? Nu faci rău, mai uită lumea de scandalul de aici, spuse domnul Lascari, uşurat, foarte mulţumit că scapă de acest nepot compromiţător. „Uite, domnule, cine s-ar fi aşteptat de la mutul ăsta, să se arate un asemenea şnapan! Şi desfrînat, peste toate celea! Bine că pleacă: ***bon debarras!*** [1] Dar ce serios părea! Oamenii sînt plini de surprize. Şi-şi ruinează cariera, nenorocitul. Dar mai ştii? II găsesc mîine-poimîine mare om de afaceri, undeva la Berlin sau Ia Paris; la urma urmei, aşa au început mulţi", se gîndea domnul Lascari, şi redeveni amabil:

— Pînă dau dispoziţiile respective, nu vrei să iei loc?

— Dacă mă rogi dumneata, zîmbi acru nepotul, se aşeză şi aprinse o ţigară.

— îmi dai şi o cafea, nene Şerbănică?

— Da, cum să nu. Uite, am sunat. Şi va să zică ai de gînd să călătoreşti?

— Da, vreau să o introduc pe nevastă-mea la Berlin în lumea cinematografului, să joace în filme, spuse Dimitrie Cozianu liniştit.

Şerbănică Lascari rămăsese cu ochii la el:

— Cum, te-ai şi însurat?

— Da, ieri.

— Ah, da, murmură Lascari. Şi pleci curînd?

— Nu, o să plec probabil pe la sfîrşitul anului, pînă atunci mă duc cu nevastă-mea pe Coasta de Azur, răspunse cu acelaşi calm plin de demnitate tînărul Cozianu.

— A, da, repetă domnul Lascari.

Omul de serviciu veni cu cafelele; unchiul şi nepotul le băură în tăcere, şi se despărţiră fără să mai facă nici unul eforturi de conversaţie.

A doua zi însă doamna Cozianu, mama lui Dim, sosi la el la hotel unde locuia cu noua lui soţie. O primiră împreună. Doamna Cozianu nu o salută pe Fifi Oprescu şi-i spuse lui Dim cu glas tremurat de enervare şi încordare:

— Aş vrea să vorbesc numai cu tine.

— De ce, mamă; n-am secrete faţă de Felicia; Felicia, uite-o pe mama.

Cele două femei se priviră fără să se clintească, pe urmă doamna Cozianu izbucni brusc în plîns şi căzu în şezut într-un fotoliu. Apoi i se adresă lui Fifi, printre lacrimi:

— Duduie dragă, nu-l nenoroci pe copilul ăsta! Nu sînteţi potriviţi, n-o să-i faci decît rău! îl nenoroceşti, draga mea, şi e singurul meu copil! Tot Bucurcştml urlă de ce-a făcut! Te rog, te implor în genunchi, lasă-mi-1!

Şi era gata să dea în genunchi, dacă n-o împiedica Dim, jenat şi consternat:

[1] **Bine c-am scăpat de el!**

— ***Mais voyons, maman,*** ce faci, nu se poate, te rog.

Verde la faţă, Fifi Oprescu, elegantă, în tailleur gri-argintiu, cu părul tuns scurt, băieţeşte, şi cu mănuşile în mîna stînga, mai elegantă decît trei sferturi din cucoanele din Bucureşti, inclusiv doamna Cozianu, îi privea cu ură:

— Uite hoaşca de ce e în stare, murmură ea printre dinţi, apoi, brusc, ţipă strident la Dim: Dacă n-o dai afară, plec şi nu mă mai vezi! S-o dai afară că-i bag mîna-n coc şi-o dau de pămînt! Afară!

— Mamă, te rog, Fifi, iubita mea, cum vorbeşti... bîiguiaDimitrie.

— Afară! ţipă Fifi de se auzi prin pereţi şi cineva ciocăni în zid. A, nu vrei? Atunci plec eu! Dacă-ţi trebuie femeie, ia-o pe mă-ta şi trăieşte cu ea!

Şi se repezi la uşă. Dim se năpusti s-o oprească, dar în clipa cînd o apucă de braţ, Fifi se-ntoarse ca muşcată de şarpe şi-i arse două palme de-i veniră lacrimile-n ochi. îngrozită, doamna Cozianu amuţise, holbată, în fotoliul ei. Fifi se repezi la ea:

— Afară, ciocoaico! Marş, că te iau cu făraşul!

Şi doamna Cozianu se trezi luată de păr, smucită din fotoliu şi îmbrîncită pe uşă afară. Dim Cozianu rămăsese în mijlocul odăii. Cînd Fifi trînti uşa după doamna Cozianu şi se întoarse, roşie la faţă, cu ochii strălucitori şi mai frumoasă ca niciodată, el se repezi şi o luă şi el la palme, dar Fifi îşi feri capul, cu coatele ridicate şi bărbia în piept, şi-i trase una cu pantofiorul ascuţit, în fluierul piciorului.

Un pasager al hotelului sună şi întrebă speriat feciorul de la etaj ce se petrece alături: se auzeau ţipete, bufnituri, gemete, vase sparte. Feciorul ieşi repede şi trase cu urechea prin uşa de pe coridor. Nu se întoarse. Pasagerul ieşi şi el, în halat şi-n papuci şi-l găsi pe fecior cu ochiul la gaura cheii. Pasagerul se aplecă şi el să asculte. Valetul îl privi, îi făcu cu ochiul şi şopti:

— S-au împăcat

Toate restaurantele, toate barurile, toate cîrciumile, toate grădinile de vară îi cunoscuseră în curînd pe Dim Cozianu şi pe Fifi Oprescu. Ei rămîneau ultimii, la opt dimineaţa, cu lăutarii pe lîngă masă şi se sărutau beţi, în văzul lumii. Ei plăteau la toată lumea din local, ei spărgeau vasele şi oglinzile din separeuri dacă li se întîmplă să se certe, şi nu deschideau chelnerilor alarmaţi de zgomot. Apoi plecară la Paris şi pe Coasta de Azur, apoi se-ntoarseră iar la Bucureşti,

înainte de a pleca la Berlin. Cînd ieşeau împreună pe stradă, eleganţi şi amîndoi negri la păr şi la sprîncene şi cu ochi negri, palizi în obraz şi cu gura roşie, trecătorii se întorceau după ei; afară de persoanele din lumea în care se născuse Dim Cozianu şi care se făceau că nu-i văd.

Iar într-o după-amiază de septembrie, pe la şase, cînd soarele era destul de jos deasupra cîmpurilor şi miriştilor cu sălcii, o birjă de lux cu cai lucioşi şi graşi, bandajaţi la picioare ca trăpaşii de curse, îi purta prin hîrtoape şi noroaie pe drumul Colentinei, printre căsuţe scunde, garduri strîmbe şi haite de cîini jigăriţi. Dimitrie Cozianu era năucit, obosit de moarte de viaţa pe care o ducea de cînd o cunoscuse pe Fifi; era mai tot timpul ameţit de băutură, ca să nu-şi dea seama de desperarea care punea stăpînire pe el pe furiş şi treptat, căci nu putuse s-o facă pe Fifi cucoană mare, nici nu vedea cum ar mai putea cîştiga bani după ce avea să-i mănînce pe cei care-i rămăseseră; bine că erau destul de mulţi ca să mai dureze vreo doi-trei ani. Iar Fifi era frumoasă, veselă, zglobie, vorbea mereu, se uita împrejur, şi-i arăta cu mîna înmănuşată:

— Uite, acolo e popa. Dincolo e circiuma lui Mirică. Uite-1 şi pe tata! Ce faci, Vasile? Opreşte, birjar!

„Sînt prea beat, se gîndea Dim Cozianu. Mi-1 arată pe tată-său şi nu-1 văd." Se uita împrejur. Nimeni. Garduri, cîini, noroaie. Nici un om.

— Uite-1 colo, sus, unde te zgîieşti ca un tîmpit? se răsti la el, veselă, Fifi, şi-i arătă un stîlp de telegraf.

Sus pe stîlp, încălţat cu cîrlige de oţel, un lucrător cu mustaţă căruntă se uita la ei. Cu el vorbea Fifi, lui îi spunea Vasile.

— Uite, Vasile, ăsta e Dim, ţi-am scris eu de el, spunea Fifi cînd mustăciosul ajunse jos. Suie aici lîngă mine, Dim, şezi pe banchetă. Mergem acasă.

Dim Cozianu înţepenise de tot. Mai tîrziu, cînd se întorceau spre oraş, zdruncinaţi prin gropile noroioase ale drumului, abia îşi aducea aminte de căsuţa scundă, de mahalagioaica groasă, cu mustăţi, care o sărutase pe Fifi, de răceala şi mîndria dezagreabilă cu care-1 primiseră Vasile instalatorul, mama, un frate taciturn cu mustăcioară neagră şi cotleţi şi ochi duşmănoşi. Numai Fifi era veselă, nesilită şi vorbea mereu. „Ce oameni! Ce familie! Unde m-am vîrît!" se gîndea îngrozit

Dim Cozianu, mut Bngă Fifi care turuia mereu. Deodată ea se lipi de el şi începu să-i şoptească vorbe neruşinate, răsuflîndu-i fierbinte în urechi: „Acum vreau! Acum! te rog! Nu mai pot răbda!" îi şoşotea ea stăruitor, vîrîndu-se în el. îl înnebuni pe drum, în ascensor, pînă năvăliră în odaia lor. Iar în mijlocul unei îmbrăţişări bezmetice, sugrumătoare, ea îi şuieră în ureche:

— Vezi? De aia n-ai să scapi niciodată de mine! Nu poţi trăi fără mine!

El se cutremură de revoltă şi indignare; după ce decăzuse, după ce îi distrusese cariera, îl distruse şi pe el, să-i mai şi spună? Să-1 facă slugă de tot? Se smulse şi se repezi alături, în sala de baie, unde-şi slobozi duşul rece în creştet, să nu înnebunească de siluirea la care se supusese; apoi se întoarse în odaie, leoarcă de apă, gol, vînăt de ură:

— Ei, află că nu! icni el vehement. N-am nevoie de tine!

Ea, palidă, îşi trăsese plapuma pînă la gît şi-1 privea, cu ochii ei adinei şi negri. Nu-şi mai vorbiră. A doua zi dimineaţa, Cozianu ieşi în oraş. Cînd se întoarse, găsi odaia goală. Fifi Oprescu plecase, nu se ştia unde, nu se ştia cum. Luase cîteva mii de lei şi dispăruse.

Dimitrie Cozianu se închise în odaie şi rămase acolo. Nu cobora decît ca să mănînce. Stătu singur două săptămîni. Cînd simţea că-i vine să se sinucidă, într-o dimineaţă, uşa se deschise şi intră Fifi. Se opri în uşă şi întrebă cu un aer dur:

— N-ai nevoie de mine, da?

El se repezi şi-i căzu în genunchi, pîîngînd; apoi o luă pe sus şi o duse spre pat.

Cînd voi să plece cu ea în Germania, Dim Cozianu se întîlni cu Titel Negruzzi, unul din cei doi-trei oameni care-1 mai salutau şi stăteau cu el de vorbă. Titel era vesel, optimist şi mirosea niţel a vin.

— Ce faci, monşer? Arăţi ca o stafidă, te arde, te topeşte, dragă, mai potoleşte-te şi tu, că rămîne de tine numai o mînă de cenuşă! Pleci în Germania? Păi acuma pleci? Ai dolari?

— Nu, am mărci, acolo în bancă, zise Dimitrie Cozianu. Ce e? De ce să am dolari?

— Păi nu ştii? Francezii au ocupat Renania ca să stoarcă reparaţiile de război iar nemţii, ca să scape de ei, îşi torpilează moneda! Inflaţie vertiginoasă, monşer! Măcar aşteaptă să-şi stabilizeze moneda! Că

dacă schimbi acum mărcile în lei sau în altceva, pierzi cincizeci la sută! Prea trăieşti pe insula Citera, fericitule! Mai citeşte şi gazetele!

Dim Cozianu, folosind o tactică în care s-au încrezut mulţi atunci, îşi reconverti cele două milioane de lei, din mărci îndărăt în lei, abia după sfîrşitul inflaţiei: primi cinci sute şaptezeci şi cinci de lei. Era ruinat.

VI

Pe strada Cometa, la numărul 10, unde după aceea s-au clădit case moderne, erau nişte căsuţe vechi, cu un şold la stradă, cu două ferestre, cu o faţadă scundă spre o grădină mizerabilă, faţa înnădită cu case mai mici, cu geamlîc, şi cu nişte coteţe, şi îndărăt cu un calcan văruit numai la bază, în nasul vecinului din spate. Locuiau acolo nişte funcţionăraşi mărunţi la poştă şi la primăria de Galben, un şofer de taxi, şi proprietara, doamna Eliza Vasilescu, văduvă de căpitan bătrîn, mort în război; iar în două odăi, una fiind cea cu două ferestre la stradă, stătea Dimitrie Cozianu cu nevastă-sa.

într-o dimineaţă de primăvară rece şi ploioasă, cînd domnul Octavian, şoferul, gros şi cu braţe groase şi cu o faţă lată şi roşie, scosese maşina din cotineaţa ce-i servea de garaj şi voia să deschidă poarta, coana Eliza ieşi în uşa verandei ei cu geamlîc; era înfăşurată într-o broboadă gri peste un capot murdar; de sub broboadă îi ieşeau şuviţe de păr cărunt; faţa veştedă cu o gură care molfăia mereu ceva, mîinile nespălate cu care unea capetele broboadei. Se uită la cerul sur din care curgea ploaia, şi la pămîntul noroios din curte, de sub papucii ei rupţi.

— Săru' mîna, cucoană, zise şoferul, gata să se urce în maşină.

— Ce e cu ploaia asta, domnule Octaviene? înuebă doamna Vasilescu. Cînd se mai isprăveşte, că a început să curgă din tavan?

— Las' că e bună pentru cîmp, cucoană.

— Domnule Octaviene.

— Poftim.

— Ce-o fi cu *chiriesii* ăştia ai mei din faţă? Mi-e grijă. N-or fi păţit ceva?

— De ce, cucoană? Ce să pățească? întrebă domnul Octavian pt cînd deschidea poarta.

— Păi uite, stau iar de două zile închişi în casă, cu perdelele trase, şi nu dau nici un semn de viață. Mi-e frică să nu-i găsim o dată morți.

— Nu mor ăştia, cucoană! rîse domnul Octavian. Au mai stat ei aşa închişi. Tot timpul stau.

— Ba mie mi-e tare frică. Sînt slabi ca nişte mîțe, şi desperați; o dată ne trezim că s-au sinucis cu mangal!

Domnul Octavian se sui la volan şi se uită rîzînd la proprietăreasă:

— Chiar că n-ar mai călca nici un chiriaş în odăile alea!

Şi ambreie zgomotos; maşina ieşi din curte. Domnul Octavian opri lîngă trotuar, se dădu jos şi se întoarse să închidă poarta. Se uită la ferestre: perdelele erau trase, nu se simțea nici o mişcare, nimic. Doamna Vasilescu se uita şi ea la ferestre.

— Să le bat în uşă? întrebă ea.

Domnul Octavian se strîmbă a îndoială:

— Ştiu eu? Mai lasă-i; poate n-or fi murit chiar astăzi.

Şi se întoarse la maşină, se urcă în ea şi porni încet pe lîngă trotuar. Doamna Vasilescu stătu să se uite la uşa închisă şi la fereastra cu perdeaua trasă, pînă simți că-i intră umezeala în papuci. Atunci se întoarse în casă.

înăuntru, îndărătul perdelelor trase, Dim Cozianu, nebărbierit, şi Fifi, zbîrlită, se sărutau sleiți. Se lăsară să cadă pe spate şi ascultară cum pîrîie ploaia pe tabla acoperişului.

— Ce facem? întrebă Dim. Ne culcăm iar sau mergem să mîncăm?

— Cît o fi ceasul? întrebă ea. Mi-e foame.

Dim se uită la ceasul de buzunar pus pe podea jos, lîngă pat (Hainele erau zvîrlite ghem prin odaie).

— A stat, zise el. Ia să deschid fereastra.

Stinse lampa cu petrol care ardea pe masă şi trase la o parte perdelele.

— Ce urîtă vreme, zise el. Dac-am avea ceva de mîncare n-aş ieşi nici mort.

— Mi-e foame, repetă Fifi. Ție nu ți-e?

— Şi mie; sînt leşinat de tot. Dacă mă pui la munci de-astea grele fără să-mi dai să mănînc!

Rîseră amîndoi şi se sărutară iar.

— Nu mă mai pupa, că mi se taie respirația, zise el, şi mi se face negru în fața ochilor! Gata! Ajunge! Nu mai pol.

— Nici eu, spuse dînsa întinzîndu-se în pat şi căscînd. Mi-c foame.

Dim se bărbieri cu apă rece, înfiorîndu-se de frig; apoi se îmbrăcară repede, sărutîndu-se şi se aprinseră iar; nu izbutiră să plece de-acasă decît tîrziu cînd se făcuse întuneric de tot.

Ghemuiți sub umbrela lui, înfrigurați, slăbiți, cu picioarele moi, se duseră să mănînce cu cîțiva lei, la „Nepotul", spre Obor, ciorbă lungă, aburindă, cu pîine, şi ardei umpluți cu zgîrci tocat; împrejur vorbeau tare, în fum de tutun şi aburi de mîncare, nişte căruțaşi dc la Obor, cu bocancii în murdăria de pe jos (noroi, semințe de dovleac, hîrtii, cutii de chibrituri goale şi zdrobite de tălpi grele, cu cuie).

— Alo, şefule! strigă Fifi după chelner. Adu-ne şi nouă un cîrnăcior de-ăla!

Dim Cozianu se crispa, a o mia oară, sau a zecea mia oară. Murmură:

— De cîte ori nu te-am rugat să nu mai vorbeşti tu cu chelnerul? Spune-mi mie ce să-i cer. Şi nu rîdc aşa la el. EI serveşte, nu c un amic de-al tău.

— Ia mai lasă-mă cu mofturile astea! zise ea scurt. Fac ce-mi place; dacă nu-ți place, lasă-mă în pace, că sînt destui bărbați în Bucureşti. Ce, mănînc pe banii tăi?

El tăcu, otrăvit. în clipa asta o detesta. O adorase cu un ceas înainte, ținînd-o în brațe în pat. Acuma se gîndea: „Ah, dc-ar crăpa o dată! De mi-ar lua-o Dumnezeu de pe cap!" Apoi se gîndea la sine însuşi: Dim Cozianu, cu pantofii uzi, mîncînd ciorbă la „Nepotul"! Şi trăind din vînzarea ultimelor ci bijuterii, şi a hainei de blană. Nu mai aveau nimic, nici ce vinde.

— Alo, şefule! Plata! strigă Fifi tare prin gălăgia pe care o făceau căruțaşii şi chelnerii cu şorțuri murdare care treceau cu cinci halbe în fiecare mînă, răcnind comenzi spre tejgheaua udă de berc proastă. Iar Dim Cozianu se gîndea cu desperare şi scîrbă: „Dumnezeule! Cc-o să mă fac?"

N-avea ce să facă, decît să se apuce să muncească. După doi ani de căsătorie cu Fifi Oprescu, Dimitrie Cozianu era înscris ca avocat în baroul de Ilfov, şi căpătase primele procese: căuta cauze comerciale, unde nu era vorba dc oratorie, peste puterile lui, ci de ştiință de carte

şi de argumente serioase, temeinice. Doamna Eliza Vasilescu vedea acuma adesea lumină de lampă dimineaţa, devreme, printre perdelele trase. Pe la opt-nouă dimineaţa, îl vedea pe chiriaşul ei cum pleacă, cu servieta sub braţ, gălbejit, slab, cu hainele fluturînd pe el.

— Ce faci toată noaptea, maică ? înveţi?

— Lucrez, coană Elizo; lucrez, răspundea el cu un surîs silit.

— Ce tot lucrezi, atîta, om tînăr? Lasă munca pe mai încolo, bucură-te şi dumneata de viaţă!

— M-aş bucura, dar e nevoie de păpică! spunea el rîzînd la fel de galben, şi pleca, cu fălcile strînse, gîndindu-se: ***„Păpică!*** Am ajuns ca ei. Vorbesc ca ei. Sărăcia, de. Bravo, domnule Cozianu, nepot al lui Bonifaciu Cozianu. Bravo. Să-ţi fie de bine." Şi mergea spre tribunal, blestemînd-o cu ură fierbinte şi dureroasă pe femeia pe care o lăsase în pat, dormind ca un copil, uşor, încă şi mai frumoasă în somn decît trează.

începu să cîştige bani, puţini, dar totuşi de ajuns ca să mănînce mai rar la „Nepotul", şi mai des la restaurante de mîna a doua. Se duceau şi la teatru, o dată, de două ori pe lună, mai mult nu le îngăduiau nici banii, nici munca de noapte pe dosare, a lui Dim.

într-o seară la teatru, Dim se uită maşinal la loji şi se trezi ochi în ochi cu Alexandra Şufană, verişoara lui, tînără, elegantă, blondă cu ochi albaştri, şi în loc să se uite într-altă parte cum făcea cînd, arareori, întîlnea rude şi cunoscuţi, o salută, şi ea îi răspunse. Era în lojă cu o fată pe care de asemenea o cunoştea Dim, Nicole Arnota. Colette Arnota, altă blondă, mititică, subţire, palidă, cu părul uşor, ca un norişor auriu în jurul capului, şi o privire limpede, liniştită, naivă. O salută şi pe ea şi Nicole Arnota îi zîmbi politicos şi blajin. Fifi îl întrebă:

— Cine sînt damele alea?

— O verişoara de-a mea, şi o cunoscută.

Fifi nu mai spunea nimic. El, fără să vrea, se mai uită în lojă. Cele două fete vorbeau despre el, cu ochii la el; cînd se uită la dînseîe, întoarseră capul, ca să nu le ghicească subiectul de conversaţie. Ceva îl făcu să se uite şi în dreapta lîngă el: era privirea neagră şi fixă a neveste-si. Plecă ochii şi murmură enervat şi timid:

— Ce te uiţi aşa la mine?

Ea nu răspunse. La primul antract, şuieră:

— Hai să plecăm.

— De ce să plecăm? întrebă el prost dispus. E bună piesa.

— Eu plec, zise ea tăios şi se ridică.

Se ridică şi el şi o urmă, înjurînd în gînd. Afară, Fifi făcu semn cu manşonul unei trăsuri. Se urcară amîndoi. Era frig, început de decembrie, cu zăpadă udă, amestecată cu noroi. Ningea rar, cu fulgi mari uzi, printre care se zăreau trecătorii, vitrinele, trăsurile, automobilele, firmele luminoase.

—Te uiţi după putorile alea, porcule! şuieră deodatăFifi. Netrebnicule! Neisprăvitule! Vită ce eşti! Ciocoiaş nenorocit!

Şi urmă să-i toarne la ocări şi înjurături, de parcă l-ar fi ţinut sub burlanul streşinii, pe o torenţială ploaie de zoi. El tăcea. Trăsura înainta în pasul cailor, legănîndu-se uşor. Dim Cozianu începu deodată să tremure de enervare.

— Dar mai isprăveşte o dată, nebuno! şopti el.

— Cum? exclamă ea. Tot tu te răsteşti la mine? Măgarule, boule, porcule!

Şi iarăşi începu să-i toarne la înjurături, din ce în ce mai întărîtată. Apoi îi arse o palmă; el tresări şi dădu s-o apuce de mîini, ca s-o împiedice, dar ea îi mai trase una, zgîriindu-1 pe obraz cu vîrfurile unghiilor lungi şi ascuţite. El îi trînti un pumn în coaste. Trăsura înainta mereu, clătinîndu-se tare.

Pe cînd se apropiau de casă, Cozianu se gîndi terorizat la scandalul care o să înceapă pe trotuar şi-o să ajungă la culme înăuntru, strîngînd în faţa uşii toţi vecinii în halate şi papuci. Astfel că în clipa cînd trăsura se oprea în faţa numărului 10, el sări jos şi o luă Ia goană pe trotuar, să scape, să aibă linişte. Dar Fifi sări şi ea jos, lepădă pantofii, îi luă în mînă, manşonul sub braţ, şi porni în goană după el, în ciorapi, prin zăpada udă, ţipînd ca înjunghează:

— Hoţii! Săriiţi, hoţii! Opriţi hoţul! Mi-a furat poşeta! Hoţul! Hoţul!

Cozianu fugea iepureşte; dar trotuarul trecea prin faţa comisariatului de poliţie; sergentul care stătea în poartă întinse doar mîna, şi-1 opri pe Cozianu apucîndu-1 de piept. Peste o clipă, sosise şi Fifi; peste, altă clipă, se adunase un grup de curioşi în jurul lor. Asudat, gîfîind, cu cravata strîmbă, Cozianu explica:

— Nu i-am furat nimic, domnule sergent. E nevastă-mea, şi e nebună, domnule, e bătăuşă.

Iar ea, fără să-i pese de cei dimprejur, gîfîia scurt şi repede şi-i spunea, palidă şi cu ochii strălucind de furie:

— Vrei să scapi de mine? Crezi că scapi de mine? Ți-arăt eu ție! Ți-arăt eu!

Şi, abia întorşi acasă, după ce plătiră birjarul care se luase după ei, scandalul începu din nou. Cozianu, exasperat, îi trase cîțiva pumni; ea îi zvîrli în obraz lampa aprinsă. El se feri, lampa căzu şi se sparse, şi perdeaua luă foc de la petrolul care ardea. Țipete, vecini treziți din somn, vedre cu apă, fum, lăcăraie pe jos. Pînă cînd, tîrziu, rămaseră singuri, în frig şi umezeală (camera se răcise de atîtea uşi deschise, de curent ca să iasă fumul, de apa rece aruncată peste tot). Cozianu se sprijini cu spatele de perete şi o privi cu desperare, jalnic, ca un cîine bătut:

— Măcar lasă-mă să lucrez! Nu-mi distruge nervii! Mă nenoroceşti! O să murim de foame! Ai milă de mine.

Ea, morocănoasă, îşi încălzea la foc picioarele roşii de alergat în zăpadă, şi nu spunea nimic.

A doua zi, Cozianu pierdu procesul pe care-l pleda, şi la prînz îi spuse şi ei, să ştie.

— Cin' te-a pus să le faci cu ochiul la putorile alea? răspunse ea dur şi tăios.

El îi aruncă o privire de ură, mută, dar se gîndi: „Ce frumoasă e!"

Şi viaţa continuă aşa, încă un an, şi încă unul. Patima trupească nu le trecuse nici unuia; Dim simțea că o urăşte tot mai mult, că ar omorî-o dacă ar putea; dar cum se atingea de ea, ura se schimba în dorință. Şi în acelaşi timp, înnebunit de scenele ei, obosit, epuizat, muncea îndîrjit ca să-şi cucerească o clientelă, începea să cîştige bani.

După o nouă bătaie, însă, fugi din Bucureşti, într-un orăşel de provincie, şi stătu acolo fericit cîteva zile, pe urmă, neliniştit, alte cîteva, apoi, deodată, cu o hotărîre şi o energie de care singur se mira, se sui în primul tren şi se întoarse la Bucureşti, să se împace cu ea.

VII

În al cincilea an, Dimitrie Cozianu reîncepu să vadă nişte cunoştinţe vechi sau prieteni sau rude: ieşea în oraş, la masă, cu Fifi, care-şi atîrna de gît primele nurci costelive cumpărate din banii lui, şi cu profesorul Fănică Niculescu, cu Titel Negruzzi, cu Ionaş Apostolescu, care se lăsase recent de sport (făcuse ca amator box şi lupte greco-romane) ca să înceapă să lucreze la Bursă. Ei, şi alții, veneau să-l vadă. Uneori, Fifi nu era acasă. Ieşea destul de des singură. Vizitatorul rămînea atunci numai cu Dim şi stăteau de vorbă la un pahar cu vin, aşezaţi pe un scaun-leagăn, cu paiul găurit, şi pe scaune în stil Brumărescu, în odaia cu un bufet cu geamuri, şi o masă cu picioare ca de pian, şi tablouri pe pereți, înfățişînd case sub zăpadă, țigănci cu un sîn bronzat afară din cămaşă şi buchete de liliac.

într-o seară, cel care-i vorbea lui Dim Cozianu era profesorul Fănică Niculescu, conferenţiar pe lîngă catedra de istoria filosofiei de la Universitatea din Bucureşti. Era încă relativ tînăr, dar albise aproape cu totul; purta haine din stofă ieftină, şi o cravată țipătoare, roşie cu dungi verzi. Era slab, negricios, şi cu sprîncenele negre şi stufoase; stătea cu capul plecat, ceea ce-i da un aer viril şi întunecat, de diavol meditînd, picior peste picior, asupra căderii sale. Era seară, şi Dim nu făcuse lumină.

— Da, spuse el. Ocazia ți s-a oferit ție şi i-ai dat cu piciorul, iar mie, care o aştept ars de sete, nu mi se oferă. De ce? Ce e jocul ăsta? Nu înţeleg. încă n-am înţeles.

— Ocazia, murmură Dim Cozianu. Nu eram eu copt pentru ea.

— Poate. Dar acuma eşti? zîmbi profesorul.

Cozianu nu răspunse.

— Putere, dragul meu; la ora asta, ai fi avut putere în ţara asta. Şi n-ai nimic, nici putere, nici bani, nici...

— Nici ce? întrebă Dim. Simţise ceva, care-i făcea frică.

— Nici asta, ce am spus, zise profesorul. Ai aproape treizeci de ani. Erai o speranţă, un om care promitea. După treizeci de ani, nu

mai există promisiuni, există fapte. Şi nu faci nimic. Nu eşti nimic. Un avocatei. Mi-e necaz, dragul meu, cînd asist la falimentul ăsta. Aş vrea să asist la un triumf, la o victorie. Şi toţi cîţi sînteţi, din grupul nostru de la Iaşi, care am vrut să fim stăpînii ţării, v-aţi risipit în chestii ieftine, în senzualitate, în beţie, mîncare, cocaină, femei. Nici unul n-aveţi voinţă, îndrăzneală, energie consecventă. Moi, moi de tot. Cîrpe. Şi ei, şi dumneata. îmi pare rău. Eu, care nu sînt, n-am avut nici relaţiile, nici averea, nici ocaziile voastre. De ce? încă n-am înţeles. Iar voi, care aveti tot, daţi cu piciorul.

Tăcu, amar. Dim se uită pe fereastră: era încă lumină, pe cînd înăuntru se făcuse aproape de tot întuneric.

— în ce mă priveşte, te înşeli, spuse el. Dă-mi numai cinci ani, şi-ai să vorbeşti altfel cu mine. O să-ţi dovedesc că nu sînt cîrpă. Şi chiar mai devreme de atît!

Urmă o tăcere. Apoi Fănică Niculescu zise:

— Aş vrea să te văd.

Şi tăcu iar. Dim întrebă:

— Ce spuneai adineauri, că n-am nici cutare, nici cutare? Te-ai oprit la un ***nici.***

— Nu, nu m-am oprit, murmură profesorul.

— Ba da. Nu-mi umbla mie cu chestii de-astea, profesore. Despre ce e vorba?

Profesorul tăcea.

— E vorba de nevastă-mea? întrebă Dim Cozianu cu glas foarte scăzut

Fănică Niculescu era mut.

— Cu cine? întrebă iarăşi cellalt.

Profesorul nu spuse nimic.

— Cu Ionaş Apostolescu? întrebă Dim.

— Dacă şui, de ce mă mai întrebi? murmură profesorul.

— Nu ştiam, şopti Dim Cozianu. Simţisem ceva.

— înţelegi, eu n-aş jura, rosti mai cu tărie Fănică Niculescu.

— Da, înţeleg. înţeleg, îngînă Dim Cozianu. înţeleg.

In toamna aceea, Fifi Oprescu fugi de acasă; peste două luni, Dim Cozianu află căe la Paris, cu Ionaş Apostolescu. Se duse după ea şi o aduse îndărăt. în primăvară, femeia fugi iar, cu Cezar Lascari, la Praga. într-o dimineaţă, se opri în faţa căsuţei din strada Cometa o

limuzină lungă neagră din care cobori un domn cu bărbuţă albă şi cu ochi cercetători. Sună la uşă; Dim veni să-i deschidă.

— Nene Şerbănică! Poftim, intră, la loc. Ce s-a întîmplat?

— Dragă băiete, sînt foarte amărît, spuse domnul Lascari şezînd pe scaun cu pardesiul pe el şi cu bastonul între genunchi. Sînt foarte necăjit. Femeia asta, după ce te-a nenorocit pe tine, nenoroceşte toată familia. E cu Cezar la Praga, l-a înnebunit de. tot, că e destul de moale .şi de slab nefericitul, şi-1 face de rîs, îl repede în public, îl înjură ca pe o slugă, îl dezonorează, ce să mai vorbim, îl dezonorează. Du-te, dragă băiete, du-te după ea şi ad-o îndărăt, că nu ştiu ce ne facem! E la urma urmei nevasta ta, ţineţi-o acasă.

Şi-1 privi dezolat, cu un aer preocupat şi stupid. Dim Cozianu îi răspunse însă, liniştit:

— Nu mă duc. Să stea acolo: eu mă bucur să scap de ca: ce, s-o mai şi caut?

Şerbănică Lascari nu înţelese numaidecît, dar Dim îi explică, şi-1 conduse politicos pînă la uşă. „Pare că şi-a revenit în fire, se gîndea bătrînul ureîndu-se în maşină. Ăsta cel puţin are resort, nu ca bietul Cezar."

VIII

În ultima perioadă de lipsă a lui Fifi de-acasă, Dim se întîlni într-o după-amiază pe cheiul Dîmboviţei cu Alexandra Şufană, de braţ cu Colette Arnota. Era o zi frumoasă cu soare şi nu prea caldă; şi Dim se simţea pentru întâia dată, de ani de zile, uşor, liber, curat, ca un convalescent cînd a început să prindă puteri. Făcuse treabă la tribunal, era mulţumit, treaz, neameţit, nenăuc: ce bine! Ce curios! De mult nu se simţise aşa; poate niciodată. Şi cum ieşea de la tribunal şi o lua spre Calea Victoriei, le zări pe cele două fete: veneau în soare, pe lîngă nişte ţigănci cu coşuri de flori. Erau amîndouă în rochii plisate, cu talia pe şolduri, scurte pînă la genunchi, cu pălării ca nişte ulcele pe cap, şi totuşi, în ciuda hainelor caraghioase (asta era moda anului), în ciuda pantofilor asculiţi cu barete, în ciuda picioarelor prea groase ale Alexandrei, erau amîndouă proaspete,

tinere, vesele, rîdeau cu guri fardate şi dinţi strălucitori şi-i făceau semn. Se apropie şi la salută.

— Ce faci, Dim? Singur? Văduv? rîdea Alexandra.

Cealaltă, mai mică, mai delicată, se uita la el, în sus, ca un copil, cu ochi albaştri, naivi.

— Unde dă Dumnezeu să fiu, rîse şi el, şi se miră singur ce uşuratic vorbeşte.

— Ce faci? Unde mergi?

— Nicăieri. Mă plimb.

— Noi am făcut cîţiva paşi pe-aici. E frumos. Hai cu noi să bem un pahar cu bere, dar re-ce! la „Bufet", şi să mîncăm un covrig. Hai, că te iau cu maşina, uite-o, am garat-o colo la Distribuţia aia.

Alexandra îi arăta o maşină joasă şi lungă, strălucind din porţile nichelate, cu ţevi de compresor care ieşeau din capota radiatorului.

— E teribilă maşina ta, spuse el, deschizîndu-i uşa Colettei Arnota.

Alexandra, de la volan, zise:

— E o „Hispano-Suiza", face o sută optzeci de kilometri pe oră, cu altcineva la volan, şi cu mine acasă. Vreau să trăiesc mult.

Şi apăsă pe accelerator, ambreiind brusc şi smucind maşina din loc. Dim Cozianu şi Colette Arnota căzură pe spate şi începură să rîdă, prosteşte.

în rîsete şi nimicuri trecu toată după-amiaza; apoi Alexandra îi duse acasă; dar Colette spuse că mai vrea să se plimbe.

— Dragă fato - zise Alexandra - eu sînt invitată la madam Mavromihali, aşa că dacă domnul vrea să-ţi ţină companie...

— Da, sigur că vreau, spuse Dim Cozianu.

Colette Arnota se uită la el, iarăşi de jos în sus, ca copiii la oamenii mari, cu aceeaşi atenţie admirativă şi neroadă. „Ce curios, se gîndi el. Fetele astea de familie bună. Astea-or fi înjurînd?" Şi în acelaşi timp curiozitatea îi trezea în minte imagini ale cărnii. „Astea cum or fi la pat?"

Dar goni asemenea gînduri. „Sînt sătul." Plimbarea ţinu pînă noaptea; căci, vorbind despre ce făcea el la tribunal, fata îi spuse deodată cu o admiraţie aproape religioasă:

— Eşti un om care ştie să iubească.

— Ei, asia e! Se vede aşa ceva pe mine? întrebă el, rîzînd.

— Toate prietenele mele ştiu ce-ai făcut. Ai riscat totul pentru dragostea dumitale.

— Mda, zise Dim Cozianu. „Ce gîşte! Aia, o bestie; şi astea, gîşte", se gîndea el.

Dar se lăsă admirai; şi se înţeleseră să se mai întîlnească. Şi se mai întâlniră; Cozianu se lăsă nu numai admirat, ci şi iubit, şi după cîteva luni, fără dragoste, fără dorinţă, numai din plictiseală şi curiozitate, începu să trăiască cu domnişoara Arnota. Apoi divorţa de Fifi Opres-cu, pentru „părăsirea domiciliului conjugal".

Şi, în toamnă, într-o dimineaţă însorită a lungii şi dulcii toamne bucureştene, umbla cu domnişoara Arnota pe cheiul Dîmboviţei, sub platani şi castani cu frunze verzi şi galbene şi roşcate în cerul de un albastru transparent şi pur.

— Trebuie să reintri în politică, repeta Colette. Ieri se vorbea de tine la Elisa Vogoride, şi toată lumea spunea ce capacitate eşti şi că nu trebuie să te risipeşti în lucruri mărunte.

— Vrei să fii doamna ministru? întrebă el, rîzînd.

Ea răspunse serios, cu convingere:

— Nu, dar vreau să fii un om mare, admirat de toţi. Meriţi să fii!

El tăcu. O găsea stupidă, dar îi plăcea admiraţia ei. îi dădea o satisfacţie pe care n-o avusese niciodată.

— Bine, doamnă Cozianu, spuse el, strîngîndu-i braţul.

Ea îl privi cu ochii ei albaştri cam spălăciţi şi murmură:

— Ştii că nu-mi place să vorbeşti aşa...

— De ce să nu vorbesc? N-o să ne căsătorim?

— Ba da, ba da.

— Ei, atunci? Ce, eşti superstiţioasă? Vrei să nu te deochi? Lasă, draga mea: Anul Nou ne găseşte căsătoriţi.

Şi amuţi brusc, cu ochii la un grup care se apropia.

— Ce e? Cine sînt ăia? întrebă Colette, speriată de schimbarea de pe faţa lui.

El nu spuse nimic. De altfel, Colette înţelese îndată cine era femeia subţire şi brună, care venea, dreaptă ca o purtătoare de amforă, într-un tailleur făcut la Paris, între doi domni care vorbeau şi rîdeau. Şi femeia brună se uita la Dim cu o insistenţă nefirească. Cînd ajunse în dreptul lui, se opri. Se opri şi el, şi cei doi domni, şi Colette Arnota. Femeia se uită la Colette Arnota ca la o bucată de lemn sau la un petic

de hîrtie, apoi întinse mîna, îl apucă pe Dim Cozianu de mînă şi-i spuse:

— M-am întors azi dimineaţă şi te căutam. Hai acasă!

Şi porni cu el, lăsînd pe toată lumea înmărmurită. El umbla pe lîngă ea, ca un automat. Domnii se priviră, unul spuse:

— Uite domnule, ce nebună!

Şi se uitară curioşi la Colette Amota.

— Duduită, n-aţi vrea să vă consolez? Să ne răzbunăm? spuse unul din ei.

Ea plecă repede, dar peste cîţiva paşi izbucni în plîns pe stradă.

Iar Dim Cozianu, întors acasă,'aşezat pe pat, se uită cu un aer rătăcit, în gol, în timp ce Fifi îi povestea ultimele ei păţanii la Paris; învăţase foarte bine franţuzeşte şi se dusese la spectacolele Iui Cocteau. El n-o asculta. Era zdrobit, nimicit. Fifi îi aruncă o privire critică:

— Arăţi bine. Şi hainele sînt bine croite. Eşti elegant, puiul mamei. Dar nu e aia femeie pentru tine: ţie-ţi trebuie ceva mai pipărat, să simţi, colea, nerv, nu o limonada de-aia. Eu sînt femeia ta. De ce nu spui nimic? Nu vezi că m-am întors de la Paris ca să mă culc cu tine? Nu vezi că numai pe tine te iubesc?

îngenunche în faţa lui şi-1 cuprinse cu braţele; et se lăsă îmbrăţişat şi o sărută, pasiv, inert.

Nu rămase inert pînă la urmă; şi mai avură o scurta convieţuire, trei săptămîni. Apoi, Fifi plecă iar, fără să spuie nimic. O plictiseau explicaţiile; pleca atunci cînd ştia că Dim va lipsi de-acasă cîteva ore.

în ziua aceea, Cozianu se întoarse, văzu că lipseşte ea, lipsesc hainele ei, valizele ei. încuie uşa şi stătu în casă singur, pînă a doua zi. „Jur, îşi spuse el. Jur! Niciodată! De acum înainte, niciodată!"

Se împacă şi cu domnişoara Amota, cu care se însura în decembrie, cu căsătorie religioasă la biserica Boteanu, biserica mondenă, cu participarea întregii familii, încîntate: toţi Cozienii, Lascarii, Apostoleştii, Vorvorenii, Şufană şi cîţi mai erau, afară de zecile de prieteni şi un şir de maşini care umplu toată strada Boteanu. In ianuarie (era o vreme ciudată, cu ploaie care spală zăpada de pe case, şi cer plumburiu) Dimitrie Cozianu era directorul unei importante instituţii de stat, într-o clădire masivă pe o stradă în apropiere de Calea Victoriei. Şerbănică Lascari şi bătrînul Amota, mare avocat şi fost ministru de Justiţie, obţinuseră postui pentru el.

într-o zi dc la începutul acelei luni ianuarie, bătrînul portar care şedea pe un scaun la intrare, la piciorul şirului dc trepte de marmură acoperite cu un covor roşu, văzu că se opeşte un taxi în faţa clădirii, **în** ploaia subţire, şi o cucoană tânără şi frumoasă se dă jos, plăteşte şi vine spre ei, surîzîndu-i şi privindu-1 în ochi:

— Ce faci, moşuiieă? Unde-i Dim? Di-i-m! ţipă ea melodios, apoi trecu pe lîngă moşul rămas cu gura căscată, şi urcă scările chemind ca o turturică: „Di-im!" Secretarele, funcţionarele cu dosare în mîini, solicitanţii, se opreau în urma ei, în dîra de parfum ce rămînea, după blana de castor a acestei femei frumoase şi elegante care umbla prin birouri chemînd în gura mare pe cineva pe numele de alint.

Cozianu se trezi cu ea în birou, că intră o dată cu secretara care, zăpăcită, luată prin surprindere, se împotrivea:

— Doamnă, vă rog! Nu e voie!

Cozianu tresări, le spuse celor cu care stătea dc vorbă:

— Vă rog să mă aşteptaţi o secundă.

Şi o luă de braţ pe Fifi, ieşi cu ea în anticameră, apoi pe palier, apoi pe scară în jos, mereu dueînd-o cu forţa, repede-repede, cu un aer absorbit, şi fără un cuvînt; ieşiră amîndoi în stradă şi porniră repede, deşi n-aveau unde anume, pe trotuarul ud, prin aerul rece, înţesat de fire subţiri dc ploaie. Fifi vorbea necontenit, pe ncrăsutlate:

— Iar am venit nu pot fără tine din cîţi bărbaţi am cunoscut tu eşti singurul pe care l-am iubit deşi eşti meschin şi fără suflet dar tot mă topesc cînd îmi aduc aminte cum erai cînd nc-am cunoscut ciocoiaş infect ce eşti ce drăguţ erai Dim şi am aşa nevoie de line să ne întâlnim am aranjat cu unde la o prietenă are o garsonieră şi ne-o cedează e cald acolo şi bine şi n-o să ne ştie nimeni nu mai vreau să mă amestec între tine şi amărita aia am înţeles că ai nevoie de ea şi de protecţia lui tată-său ca să-ţi refaci cariera pe care ţi-ai stricat-o cu mine că ţie de asta-ţi pasă cel mai mult pc lume de carieră dar mie iubitul meu îmi pasă numai să ştiu că mă iubeşti vino cu mine chiar acum să mă iubeşti ca pe vremuri cînd eram noi doi singuri în Camera Leoparzilor că ţi-am aranjat şi eu ţie acuma un fel dc Cameră a Leoparzilor...

Cozianu se opri brusc pe trotuar. Era murdar pc jos, noroi, gropi; se instalau telefoane, electricitate. Erau faţă în faţă, el şi cu Fifi Oprescu. Şi el, cu o strîmbătură cumplită de revoltă şi dc furie, îi spuse la început stăpînindu-sc, dar pierzîndu-şi treptat firea:

— Ascultă-mă! Te-am iubit, mi-am distrus cariera pentru tine, mi-ai măcinat nervii, m-ai înşelat, ţi-ai bătut joc de mine. Acuma bagă-ţi bine în cap, că mai curînd fac amor cu groapa asta, decît cu tine!

Şi-i arătă groapa cu noroi de lîngă ei, cu un gest enorm şi o schimonositură de mînie şi de ură, care o făcură pe Fifi Oprescu să se oprească, pălind. Apoi izbucni într-un fel de urlet de plîns, şi fugi. Iar el se-nvîrti în călcîie, şi, cu capul gol, în veston, prin ploaia amestecată cu zăpadă, se-ntoarse la birou.

PARTEA A OPTSPREZECEA

Cariera lui Dimitrie Cozianu (II)

I

Vreme de doisprezece sau treisprezece ani după ruptura lui cu Fifi Oprescu şi căsătoria cu Colette Arnota, Dimitrie Cozianu fusese întîi un bun avocat în procese comerciale, financiare şi de societăţi anonime, apoi director în Ministerul de Finanţe, apoi consilier al Băncii Naţionale, membru ca jurist şi om cu multe relaţii politice, în consiliile de administraţie ale mai multor societăţi. Se maturizase, trecuse de treizeci de ani, apoi de patruzeci, era un om înalt, brun, osos cu o gură mare, ciudată, prea roşie, şi ochii negri duşi în fundul capului sub sprîncenele groase şi proeminente. Avea o siluetă subţire pe care stăteau bine hainele totdeauna de o eleganţă foarte sobră, gri închis, cravate de un albastru sau verde întunecat, gulere scrobite impecabil, pantofi totdeauna negri, dar pălăria moale *gris-fer,* în locul melonului pe care-l purtau alţii, şi nu punea niciodată ghetre ca anumiţi tineri foarte eleganţi, din cei care arborau şi monoclul şi umbrela englezească. Politicos, amabil, dar niţel uscat şi hără haz, aşa îl găseau cucoanele pe Dim Cozianu: cum a putut face ăsta o pasiune atît de nebună pentru cocota aceea? Şi ce-a mai găsit şi biata Collete la el? „Bine dragă, nu vezi că e exact ce-i trebuie Colettei? E la fel de nesărat ca şi ea!"

Dar Dimitrie Cozianu era aşa anume, cu bună-ştiinţă. Vreme de ani de zile se silise din răsputeri să fie mai şters, mai egal, mai monoton în tot ce făcea şi ce spunea. Iar rezerva sa devenită firească încă din adolescenţă, şi obiceiul de-a şti ceva pe care-l ştia numai el şi nu-l spunea, nu l-ar fi spus cu nici un chip, îi erau de mare folos. In curînd, începu să fie socotit un om căruia i te poţi încredinţa, un om serios şi util; de cîteva ori refuză oferte avantajoase dar care nu i se păreau destul de solide, şi asta îi dădea un mare prestigiu. Chiar şi ruptura lui cu Fifi şi căsătoria cu Colette începură să-i aducă sumă:

era un om care isprăvise cu prostiile tinereții, un om care alesese între calea plăcerii și cea a datoriei, a rostului în lume. Nu i se mai cunoșteau aventuri; dacă avusese, fusese atît de discret, încît nici nu se putea bănui. Colette, pe de altă parte, era și rămăsese și avea să fie totdeauna, îndrăgostită de el; de altminteri ființă fără energie, își petrecea zilele primind la ceai prietene cu care avea discuții interminabile, făcînd apoi vizite, mergînd la dejunuri și la dineuri; lucra și la Patronaj, care organiza în folosul săracilor tombole și baluri unde portarii nu te lăsau să intri dacă nu erai în frac și mănuși albe. Cozianu și cu nevastă-sa nu se vedeau decît la prînz și, uneori, seara, deși se întîmpla să iasă și separat.

De pildă, la prietenul său domnul Gherson, se ducea el singur. Colette n-o putea suferi pe madam Gherson, pe care o găsea neserioasă și indecentă, prea interesată de bărbați, iar domnul Gherson care nu știa să vorbească decît de afaceri, o plictisea.

într-o după-amiază din iarna 1940-1941, Dimitrie Cozianu se duse astfel să ia o cafea cu domnul Gherson cu care făcuse de curînd o afacere discretă și mănoasă. Era ora cinci și jumătate, un frig uscat, fără pic de zăpadă sau de gheață pe jos. Aerul mirosea a fum de cărbune. Mașina lui Cozianu (mașină de la minister, cealaltă, a lui personală, o folosea Colette) se opri în fața zidului gros și înalt dincolo de care se zăreau plopii desfrunziți, acoperișul de olane și fațada cenușie cu o fereastră enormă cu multe gratii - cabinetul de lucru al lui Gherson. La aceeași poartă mai era oprită o mașină, un „Horch" lung și elegant, cam demodat. „Cine-o mai fi?" se întrebă Dimitrie Cozianu, coborînd din mașină. Urcă și sună. Fata din casă îl primi cu zîmbetul pe care-1 avea pentru prietenii casei.

— Conașul are pe cineva? întrebă el, scoțîndu-și paltonul îmblănit.

— Da, e un domn la dumnealui...

— Cum îl cheamă? întrebă Cozianu. „Cine poate avea un «Horch», din cunoscuții lui Gherson?" se întreba el.

— Domnul Faber, zise fata. Poftiți, vă rog.

„Aha! Faber, va să zică? Dar ce avea Faber a face cu Gherson? Faber, neamțul, omul de afaceri, reprezentantul de firme, care apăruse în București de cîteva luni, o dată cu primii instructori militari, cu primele trupe în verde-gri, purtătoare de căști gri de oțel împodobite cu stemă negru-alb-roșu; domnul Robert Faber care era mereu invitat la ambasadorul Reichului, și care se plimba de două-trei ori pe lună la Constantinopol, Ankara, Salonic, ca să se întoarcă apoi la București, unde cumpăra discret, dar masiv, firme comerciale și industriale, subvenționa ziare, era prieten cu profesorul Fănică Niculescu și cu toți capii legionari; ce putea avea omu! ăsta cu Gherson? îmi cam închipui eu ce are", zîmbi în sine, rece, Dimitrie Cozianu, așezîndu-se într-unui din marile fotolii moi și adinei din living-room-ul unde se alia. Fata în casă intră în biroul domnului Gherson, apoi ieși:

— Poftiți în birou.

Se ridică, gîndindu-se: „Nu știu dacă e bine să mă vadă la Gherson spionul ăsta; mîine-poimîine te trezești cu un articolaș în *Buna- Vcstire,* despre «demnitarul jidănit Dimitrie Cozianu». în sfîrșit, vedem noi". Și se îndreptă spre ușa biroului; cînd puse mîna pe clanța ușii, o zări pe domnișoara Gherson, care tocmai intra în încăpere. O salută cu un surîs amabil, iar ea îi azvîrli o privire strălucitoare din ochii ei mari și verzi, care parcă aveau lumină proprie. „E amorezată de mine, gîsea asta, se gîndi el cu indiferență. Cîți ani o fi avînd? Șaptesprezece? Optsprezece?" Apoi și-o goni din minte; nu era interesantă; în general, femeile nu erau interesante, și intră.

Domnul Gherson se ridică să-i strîngă mîna. Era albit, obosit, se ținea cam încovoiat, cu ceafa împinsă înainte.

— îl cunoști pe domnul Faber? *Herr Faber, darfich vorstellen..*

— *Aber, aber, wirkennen uns schon!*[2] spuse jovial domnul Faber; într-adevăr, se întîlniseră la cîteva recepții oficiale.

Cozianu îi strînse mîna și se așeză. Domnul Faber era un om gros, aproape cubic, cu umerii lați și pieptul boltit; era foarte gras și un nas mic ca un cioc de uliu se pierdea în fața-i masivă, proaspăt rasă, care părea lustruită. Avea niște ochi albaștri, aproape albi, reci, care nu exprimau niciodată nimic. Fruntea înaltă, cu tîmplele ca niște muchii de bloc cubic, se sfîrșea într-o chelie și niște păr rar, lipit cu briliantină. Domnul Faber avea în obrazul stîng crestăturile onorabile ale duelurilor studențești. Ședea în fotoliu, nemișcat, parcă era de granit. Nu-și mișca fața cînd vorbea; nu rîdea, nu ridica glasul.

— Ar trebui să mă crezi pe mine, spuse el după ce se așezară. Fă cum te sfătuiesc: e încă soluția cea mai bună.

Apoi se întoarse către Cozianu și spuse:

— Știi că ultimul bombardament asupra Coventry-ului a creat un nou cuvînt: a *covenlriza.* De exemplu: „Londra va fi coventrizată!" Și-1 privi. Părea amuzat.

— Da - spuse Cozianu - am auzit. Pe cînd debarcarea în Anglia?

[1] Domnule Faber, permiteți-mi să vă prezint.

[2] Dar ne cunoaștem!

— N-avem nici o grabă, sîntem doar stăpînii situaţiei; ne alegem locul şi momentul loviturii.

Apoi se uită la ceas, spuse că trebuie să plece, îi salută pe Cozianu şi ieşi, condus de domnul Gherson, mic, costeliv şi cu capul în pămînt, care umbla după acest colos de parcă ar fi fost copilul lui, bătut des, sau sclavul lui, subalimentat. Apoi Gherson se întoarse, sună şi ceru cafea, şi se aşeză lîngă Cozianu. Oftă.

— Ce mai e nou? întrebă el.

— Ce să fie? Toată lumea se întreabă cine rămîne la putere: Legionarii sau generalul Antonescu. Pentru dumneata poate să nu pară mare diferenţa. Pentru noi da: Antonescu ar lucra cu vechile echipe, iar legionarii ar veni cu ale lor şi pe noi ne-ar masacra ca şi pe dumneavoastră, evreii.

Gherson oftă iar, privindu-1, apoi plecă ochii:

— Ştii ce-a vrut ăsta de la mine?

Cozianu ştia: ce putea să vrea Faber? Totuşi răspunse:

— Nu ştiu. M-am mirat şi eu cînd l-am văzut: ce treabă poate avea el cu dumneata?

Gherson oftă iar, privindu-1, apoi plecă ochii:

— Vrea să-mi cumpere „Ametarom"-ul şi „Cimentul Român". îţi închipui la ce preţ!

Cozianu tăcea, gînditor. Fata în casă veni cu cafeaua. Nu băură nici unul cafea.

— Ee - îngînă Cozianu - dacă a început ăsta să te piseze, e rău de tot. E rău de tot fiindcă lucrează cu serviciul de spionaj german, şi cu poliţia legionară. Adică poate face să fie asasinat oricine în ţara asta, sau aproape ***oricine,*** fără să fie descoperit adevăratul autor, autorul moral. Şi prin urmare, vrea tot, şi „Ametarom"-ul şi „Cimentul"? Mai puţin nu acceptă?

— Nu ştiu, nu i-am făcut nici o contraofertă, răspunse Gherson desperat. L-am refuzat net Mi-a făcut o teorie a războiului pe care aliaţii i-au pierdui, pe urmă mi-a vorbit de noua ordine europeană şi despre faptul că n-o să mai am ce căuta nici în ţara asta, nici în Europa, nici în Africa...

— Adevărat, sînt iarăşi la frontiera dintre Tripoiitania şi Egipt; mai au cîteva sute de kilometri şi au atins drumul Indiilor, zise Cozianu.

— Da, spunea că ar trebui să plec în America de Sud, şi că-mi dă paşaport pentru mine şi pentru familie. Dar ce să fac în America de Sud la vîrsta mea, fără bani? Să cerşesc?

Şi-1 privi pe Cozianu. Apoi declară deodată cu o ură rece, de temperament sărac, mic, dar cu un accent de hotărîre definitivă:

— O să vie ziua cînd o să plătească ei, toţi; au mai fost persecuţii de-astea. Au mai fost. Două mii de ani au fost. Şi-o să mai fie. Degeaba! Degeaba! Eu o să-1 văd pe el rugîndu-se în genunchi să scape cu viaţă, nu el pe mine! Vine judecata şi pentru domnii ăştia, pentru toţi! Ce, ei cred că sîntem singuri pe lume? înţelegi dumneata, să mă oblige să cerşesc, după ce am mînuit averi cum n-au mînuit cinci oameni în ţara asta, după ce am făcut miniştri, guverne, şi am fost tot atîta de rege cît au fost Carol, şi Corfiotu, şi Max Auschnitt, şi încă un om sau doi, nu mai mulţi! Şi acuma să cerşesc, da? Să cerşesc! Da, o să cerşesc. O să vînd cuie, ace, şireturi, combinezoane de damă! Da, da, o să cerşesc.

Şi rîdea rece, cu un rîs mic şi dur, de ură neînduplecată.

Dimitrie Cozianu se gîndea ce sume enorme se adunaseră din afacerile făcute în ultimii ani de firmele al căror proprietar era Gherson. Mai ales din 1938 încoace: în trei ani, averea lui Gherson ajunsese să rivalizeze cu ceie mai mari averi din ţară. Ce făcuse cu banii? „Trebuie sondat", se gîndi Cozianu. (Umbla în jurul oricărui om sau grup de oameni care deţineau bani mulţi, ca un animal atras de un miros de carne crudă.)

— Ba să nu cerşeşti, zise el, calm, liniştitor. Nici nu te gîndi la aşa ceva. Să ne gîndim bine. Ori cîştigă legionarii şi atunci trebuie cedat totul şi fugit cu orice preţ, ori cîştigă generalul, şi dacă tot nu e de stat pe aici, să-ţi transferi banii întîi în Elveţia, pe urmă !a Lisabona, şi să pleci şi dumneata după bani. Şi fie pînă te hotărăşti, fie pînă îţi transferi averea, ţine-! cu vorba pe Faber, discută cu el condiţii, termene eţetera.

Apoi luă ceaşca de cafea şi o bău liniştit „Ah, de mi-ar da numai mie în mînă transferul; de mi l-ar da..."

— Da, să mă gîndesc, murmură Gherson. Poate ai dreptate. E posibil să ai dreptate.

Apoi începură iarăşi să vorbească despre evenimentele politice, de asasinarea marelui istoric Nicolae îorga şi a altor persoane mai puţin cunoscute, dar mai amestecate în tulburările sîngeroase din ultimii doi ani ai domniei iui Caroi ai 11-Iea.

— **E** clară acuma ruptura dintre generalul Antonescu şi Garda de Fier; dar întrebarea e, pe cine-o să-' ajute cu presiuni interne şi externe, cu atentate şi ca bani, Germania domnului Hitler? spunea Cozianu. Pe el, sau pe legionari?

— Da, asta e întrebarea, murmura domnul Gherson cu ochii în gol.

Peste zece zile, după ce se mai văzuseră între timp şi Cozianu nici nu mai atinsese chestiunea transferului, domnul Gherson îl mai invită la el, la dejun în doi. Cînd să se aşeze la masă îl văzu pe Cozianu care se aştepta să mai apară şi alţi musafiri şi doamna Gherson, că ridică sprîncenele, uimit, fără să spuie însă nimic.

— Avem chestii mari de discutat, domnule Cozianu, spuse bătrînul.

Şi, după-masă, la coniac şi cafea, îi ceru să-i mijlocească el, Cozianu, transferul.

— La ***prima*** călătorie pe care o faci în Elveţia pentru treburile dumitale de la minister, sau pentru Banca Naţională, vorbeşti la Ztirich cu Raphael Mercado, de la banca „Mercado şi fiii"; deschizi acolo un cont barat printr-un număr secret şi un cuvînt de ordine; iar plăţile le aranjez eu aici prin cineva de la o legaţie străină; Mercado o să-mi confirme efectuarea fiecărei plăţi, prin corespondenţă particulară, şi printr-o altă legaţie; vezi că am prevăzut totul, dar nu mai ies din ţară decît persoane oficiale, oameni pe care nu-i cunosc, sau în care n-am încredere. Or, persoana care deschide contul, o să ştie numărul secret şi cuvîntul, şi mă poate jefui în voie.

Şi rîse, cu un aer filosofic, sceptic, cu aerul lui de maimuţă îmbătrînită, melancolică.

— Te rog pe dumneata. Te cunosc de mult, am lucrat împreună de atîtea ori şi n-am încredere în altcineva.

Lui Cozianu îi bătea inima. Dar asta nu-i tulbura mintea, dimpotrivă, îl înviora, îl făcea să gîndească mai bine, mai activ. Aici trebuia spus ceva, ceva care să-1 facă praf pe bătrînul Gherson, să-1 lege de mîini şi de picioare. Căci în ce priveşte banii, nu se putea să nu-i rămîie pe degete lipiţi şi lui, într-o sumă considerabilă! N-avea să-i fure banii lui .Gherson, dar avea să-şi reţie lui un procent pe care niciodată nu l-ar obţine de bunăvoie de la bătrân: un douăzeci şi cinci, treizeci la stuă. „Cum? Plata n-o să se facă prin mine. Dar asta vedem pe urmă. ***Acuma,*** ce să-i spun? Ce să-i spun?" Stătea cu ochii la domnul Gherson, şi părea calm şi gînditor.

— Ei, ce zici? întrebă Gherson.

Cozianu găsise. îi spuse cu un aer foarte practic şi deloc impresionat:

— Cred că faci foarte bine că-ţi transferi averea: aici la noi în ţară nu mai e de stat. Dar nu te supăra că-ţi spun: eu ce beneficiu am din asta?

1

Il simţi pe Gherson, după o clipă de uimire, cum se înseninează, aproape că oftează de uşurare. într-adevăr, Gherson se gîndea: „Uite, am nimerit. O viaţă întreagă nu m-am înşelat în aprecierea oamenilor decît cu mizerabilul de Mayer; şi atunci, fiindcă închisesem voit ochii, şi-mi băgasem în cap că e un om bun. Dar afară de cazul ăsta, niciodată. Nici acum. Auzi, ce răspuns! Serios, solid, practic, de om de afaceri. Ar merita să fie iudeu. Altul din neamul lui ar fi vorbit sentimental, ar fi început cu vorbe mari de prietenie, de servicii fireşti, de omenie, şi s-ar fi gîndit în acelaşi timp cum să mă fure. El, nu. El vorbeşte ca un negustor adevărat, cinstit, pe şleau: cît îmi dai?"

— Păi spune dumneata ce pretenţii ai, zise el prietenos, aproape patem.

— Uite ce e - zise Cozianu - fiindcă sînt împrejurări excepţionale, deosebit de grele, o să-ţi cer mai mult decît aş cere pentru aşa ceva într-o situaţie diferită. Dumneata să judeci: dacă nu-ţi convine, uităm toată afacerea.

— Cît? întrebă Gherson cu glasul oleacă schimbat.

— Păi aş cere, în orice caz, un procent care se ridică la o sumă mare; aş cere unu la sută. Dar în împrejurările de acuma, pretind trei la sută.

Ochii domnului Gherson se îndulciră:

— Date fiind împrejurările, o să-ţi dau trei la sută, zise el. La fiecare plată, Mercado o să pună trei la sută din sumă în alt cont, pe care ţi-1 deschizi dumitale. Foarte bine. Cînd ai drum în Elveţia?

— înainte de Crăciun. O să-mi grăbesc plecarea cît s-o putea, zise Cozianu.

— Grăbeşte-o, grăbeşte-o, că nu ştiu ce să mai inventez ca să-1 amîn pe Faber, care mă pisează îngrozitor! rîse deodată domnul Gherson, cu o strîmbătură vicleană şi amuzată, de maimuţă urmărită de un rinocer, urcată într-un pom şi sfidîndu-şi duşmanul, deşi cu inima cît un purice.

— Bine, domnule, spuse Cozianu tot calm, în ciuda bucuriei pe care-o stăpînea din răsputeri. Dar atunci grăbeşte-te, lichidează, transformă în aur, în dolari, că se pare că războiul din Albania o să se sfirşească totuşi prin înfrîngerea grecilor. Nemţii vor să trimită şi ei trupe în Grecia şi să-şi asigure aerodroamele greceşti pentru operaţiile din Africa. Pe aici n-o să mai fie de stat.

— Dar dumneata? întrebă deodată Gherson cu o privire pătrunzătoare. Dumneata, atunci de ce stai?

Cozianu dădu din umeri.

— Eu? Eu o să fiu ministru peste un an, sau o iau şi eu pe urmele dumitale; o să fiu sau la putere, sau obligat să mă exilez ca să-mi scap pielea.

„Ce om e şi ăsta!" îşi spunea domnul Gherson, care simţea nedesluşit o contrarietate, o nemulţumire; dar n-ar fi putut spune ce era, şi de aceea se sili s-o alunge. îi era grijă de omul acesta; nu cumva îl judecase greşit? Era prea îndrăzneţ, prea turbat să se caţăre sus de tot, să aibă putere; la oameni de ăştia nu e bine să li te dai pe mînă; în schimb, spusese „cît oferi?", ca unul care mai face asemenea afaceri, sau a mai făcut, sau vrea să mai facă; ca un negustor, nu ca un aventurier, un om care dă o lovitură şi pe urmă fuge, dispare în fundul vreunei ţări depărtate, cum făcuse escrocul de Mayer - Mayer nu avea stofă de om mare. Nu, vorba aceea cu „cît oferi?", în loc să sară de bucurie asupra prăzii, vorba aceea era a unui om care face afaceri, nu jaf, a unui negustor corect. Ambiţia politică era altă latură a lui; nu era un om într-un singur fel, numai negustor: era român, avea rude mari, relaţii tot atît de mari, putea ajunge la o situaţie oricît de înaltă. Ştia el ce face: om îndrăzneţ, ambiţios, inteligent, da, foarte inteligent. Treaba lui, ce-avea să facă. Deocamdată, să deschidă un cont barat la „Mercado".

II

Peste o săptămînă, Dimitrie Cozianu plecă în Elveţia, unde stătu trei zile, făcu printre altele şi o vizită domnului Raphael Mercado, director al băncii „Mercado und Sohne" (fondată în 1876), deschise două conturi şi se întoarse la Bucureşti. Printr-un telefon de felicitări de ziua numelui, de la cineva din Elveţia, domnul Gherson înţelese că totul era în regulă, şi începu plăţile. Pe la mijlocul lui ianuarie, averea lichidă a familiei Gherson era transferată în pivniţele băncii „Mercado", şi a treizecea parte din ea trecuse pe numele lui Dimitrie Cozianu.

Iar Dimitrie Cozianu îşi îndeplinea şi mai departe îndatoririle oficiale ca şi pe cele mondene, pîndind ocazia de a mai sări cu o treaptă în sus. în cursul lunii ianuarie avu o activitate febrilă: două călătorii cu avionul la Berlin, o conferinţă cu reprezentanţii lui Deutsche Bank veniţi la Bucureşti, lucra îndîrjit la chestiunile curente; apoi recepţiile oficiale, la minister, la preşedinţia Consiliului de Miniştri, în noul palat de marmură albă, la ambasada Reichului din Calea Victoriei, la

Institutul German, deschiderea unei expoziţii antisovietice organizată de un poet de mîna a treia, famelic şi fără scrupule, apoi recepţiile din lumea bună care nu primea nemţi, ca Elisa Vogoride, bătrîna Basarab-Comnen, prinţul Mavromihali, Şerban Lascari şi zeci de alte case închise şi pentru oamenii noi, vulgari, veniţi la suprafaţă cu generalul Antonescu, cu excepţia celor care erau rude şi prieteni cu toată lumea, ca domnul Cozianu, al cărui socru, domnul Arnota, era unul din politicienii parlamentari' ce aşteptau căderea dictatorului şi a dictaturii şi înfrângerea celui de-al treilea Reich, ca să reînceapă o viaţă politică parlamentară în stilul tradiţional, pervertit şi dizolvat de politica lui Carol al II-tea. în acest ianuarie al anului 1941, Cozianu văzu sute de persoane, stătea de vorbă cu foşti parlamentari şi miniştri, cu miniştrii în funcţiune, cu generali, cu capi ai legionarilor, cu cucoane care trăiau cu persoane însemnate; cu oameni de afaceri evrei care tremurau de teama unui uriaş pogrom, şi cu oameni de afaceri români care aşteptau să-i moştenească gratuit pe evrei. Trecea cît putea de des şi pe la Capsa, să stea de vorbă cu gazetarii mari şi mici, unii la un pas de-a fi glorii ale scrisului românesc, şi alţii la un pas de-a fi închişi pentru şantaj, abuz de încredere, escrocherie, furt şi instigaţie la omor. în ziua de 20 ianuarie (o zi cenuşie, rece, fără vînt, fără ninsoare, fără ploaie, o zi de iarnă uscată, aridă), era la cinci după-amiază la Capsa, la un filtru; nu găsise oameni interesanţi; trebuise să se mulţumească doar cu văru-sau Cezar Lascari, bancherul, pe care-l socotea mărginit şi plicticos, şi cu Titel Negruzzi, chefliu monden mereu vîrît în fel de fel de afaceri de bursă; şi abia se aşezase la masa lor, cînd apăru şi Şerban Romano, îngrăşat de i se reliefa şezutul proeminent prin paltonul îmblănit. Şerban îi salută destul de morocănos; Cezar îl întrebă:

— Ce faci, domnule? Nu şezi cu noi?

— Ba da, mersi, zise Şerban, tot mahmur şi se duse să-şi agate paltonul în cuier.

Titel Negruzzi le şopti celorlalţi:

— E furios şi pesimist, aşa e el totdeauna după o beţie zdravănă; s-a îmbătat cumplit la Aurelian Şufană ieri seară; l-am dus eu acasă, azi-dimineaţă. Şi a vărsat în maşină.

Şerban reveni, se aşeză şi comandă un pahar de apă minerală cu o lămîie stoarsă înăuntru. Apoi îi întrebă neprietenos:

— Despre ce vorbeaţi?

— Despre Hitler ăsta - zise Cezar - mie mi se pare victoria lui absolut exclusă! Uite, Dim al nostru: de ce-ţi rişti, domnule, viitorul şi situaţia?

Dim Cozianu rîse rece:

— Eu nu sînt moştenitorul lui Lăscăruş Lascari; eu am moştenit moşia de la Cozia, Cezar dragă, vrei tu să trăiesc din două sute de pogoane?

— Ei, lasă că nu trăieşti tu din ele! spuse Cezar.

— Şi afară de asta - urmă Cozianu - tu nu crezi în victoria totalitarismului în Europa? Nu vezi? în 1922 s-a făcut primul stat totalitar, în 1933 al doilea, în 1938 al treilea, în Spania, fără să mai pun la socoteală Portugalia. E un tip de organizare politică pe care-1 vedem cum cîştigă teren pas cu pas. Şi atunci, nu e logic să aştepţi să se generalizeze?

— Tu contezi pe victoria totalitarismului? întrebă Cezar Lascari.

— Nu contez pe nimic; mă uit împrejur şi încerc să mă orientez, să-mi dau seama, să văd încotro merge istoria.

— Istoria merge spre decadenţa Europei, zise deodată Şerban Romano, care-şi băuse limonada şi se strîmbase de acreala ei. Vorbea pe un ton iritat, arţăgos. Şi statele totalitare de care vorbeşti dumneata - continuă el adresîndu-i-se lui Dim Cozianu - sînt simptome de degenerescentă, ca şi filosofia iraţionalistă care le-a dat naştere. A fost arătată de alţii, printre care Thomas Mann, înrudirea dintre democraţie, libertate politică şi raţionalism, şi cea dintre iraţionalism şi tiranie; or, raţionalismul dispare din gîndirea europeană, ca şi democraţia de pe harta politică a Europei: e ce s-a întîmplat cu cetăţile-republică ale grecilor cînd filosofa cîte un Nietzsche de mai bun-gust şi cu mai mult stil, fiind grec, ca Thrasymachos pe care-1 pune în scenă Platon în ***Gorgias,*** mi se pare - nu-mi mai aduc bine aminte, am cam uitat fleacurile astea. Nu vă daţi seama? reluă el enervat, din ce în ce mai agresiv. Nu vă daţi seama? Nu vedeţi că tiranii ăştia, care au apărut în Europa ca ciupercile, sînt semne de boală, de dezagregare politică a unei societăţi? Atena era bolnavă cînd prezenţa sau absenţa lui Alcibiade la cîrma statului, sau a lui Kleon, sau a lui Phokion, putea să-i schimbe total politica, s-o ducă sau nu la dezastru. Sparta n-a avut niciodată oameni care s-o salveze sau s-o ruineze, ci numai oameni care să ducă mai departe politica ei tradiţională; iar cînd a avat şi ea tirani buni ca Agis sau Kleomenes, ori răi ca Nabis, nu mai era nimic de făcut pentru ea! Roma, ca şi Sparta în timpurile bune, producea grupuri întregi de oameni capabili să facă politica intercselor vitale ale ţării, nu a lor personală. Murea unul, veneau zece alţii în loc. Cine o să vină în loc dacă moare Hitler? Sau Mussolini? Nimeni. Haosul! înţelegeţi acuma? Ce credeţi voi, Florenţa era mai sănătoasă sub gonfalonierul Soderini şi sub Savonarola, decît pe vremea bătăliei de Ia Montaperti? Sau Milano mai sănătos sub Ludovic Sforza decît atunci cînd îl bătuse pe! Frederic Barbarossa? Prezenţa tiranului e semnul agoniei unui stat, şi în schimb prezenţa grupurilor de oameni de stat totdeauna gata să continue aceeaşi politică e semnul sănătăţii şi chiar al invincibilităţii: cazul Romei după bătălia de la Cannae. Poţi distruge o ţară cu tunul: dacă organizarea ei politică şi socială e solidă, se reface de la sine! Nici n-ai ce pune în loc: oamenii sînt acolo, gata, umplu toate posturile, ţin toate locurile. Aşa e Germania? Aşa e Italia? Aşa sîntem noi? Nimeni nu mai e aşa. Poate ruşii. Chelner! Plata! Şi se apleca peste masă:

— Să nu se supere Dim, care e om al lui Antonescu, dar eu detest mîntuitorii! înţelegeţi? Cînd apare cîte un Ptolomeu Soter, Egiptul e putred! Oamenii unici sînt oameni fatali: mai bine fără ei. Cînd mi se cere în gîndire sau în politică închinarea, prosternarea, **7tpooKVjvext8** mă-nţelegeţi, „Crede, fiule, şi nu cerceta", ***Mussolini ha sempre ragione" *** eu îmi iau pălăria şi plec!

Şi într-adevăr se ridică de la masă şi se duse să-şi puie paltonul, apoi se întoarse la masa celorlaţi trei.

— Numai că n-am unde pleca; s-a isprăvit; a început războiul peloponesiac, Europa a intrat în agonie. Titel, hai să bem ceva, că nu pot suporta să fiu treaz; trăim într-o vreme cînd ameţiţii sînt la putere. Hai să fiu la putere, Titel!

Şi rîdea, febril şi bolnăvicios. Titel Negruzzi zise:

— Ideea nu e rea; dar de ce iei lucrurile în tragic? Ce-ţi pasă ţie de Europa?

— Nu-mi pasă; dacă n-aş fi în ea, nu mi-ar păsa chiar deloc, dar aşa...

Şi strîngîndu-le cu un aer distrat mîna celor doi rămaşi lâ masă, plecă, urmat de Titel Negruzzi. Cezar Lascari se uita după el. Zise gînditor:

— A început să decadă Şerban, săracul. îl strică băutura, amorul, în general excesele. Ai văzut ce poale să bată cîmpii? E uimitor: băiat subţire, cultivat şi vine cu chestii de-astea ieftine, de şuetă studenţească. ..

' **Mussolini are totdeauna dreptate.**

— Tot ce spune e scos din Spengler, zise Dim Cozianu. Şi de altfel e atît de haotic... E mai amuzant cînd e beat Cînd e mahmur, e absolut penibil, ca adineauri, jenant

— Poate ştie şi el, şi de-aia nu e niciodată treaz, spuse Cezar Lascari şi începură amîndoi să rîdă.

Mai vorbiră despre comunicatele de pe frontul din Albania şi cele din nordul Africii, apoi Dim Cozianu se uită la ceas şi-şi aduse aminte că e aşteptat de cineva. Se ridică, se uită împrejur, salută cîteva persoane cunoscute. Cafeneaua se umpluse de scriitori, gazetari, oameni de afaceri, oameni politici, mari avocaţi; erau acolo Nicu Prodan, Pericle Mittescu, generalul Ipsilanti, Vasilescu-Rîmnic, Corfiotu, marele industriaş, doamna Teodoru-Kostaki cu una din fiicele ei şi cu soţul acesteia, prinţul Vogoride, care lua singuratic un ceai. Dim Cozianu salută circular, şi ieşi. Se sui în maşina care-l aştepta şi se duse la profesorul Niculescu. Pe cînd suna, îşi dădea seama de faptul că această vilă într-un stil vag italienizant avea o uşă foarte decorativ împodobită cu piroane, dar făcută dintr-o placă de fier înnegrit; şi că nu existau, la parter, decît vreo trei patru ferestre foarte mici, cu zăbrele groase, foarte ornamentale. „De unde primeşte lumina? se întreba distrat Dimitrie Cozianu. Holul cel mare şi biblioteca sînt foarte înalte şi au ferestre sub tavan, ca în atelierele de artişti. Dar restul? Curios."

Ridică capul: nu-şi dăduse seama decît în ultimul moment că-l privise cineva pe fereastra de deasupra uşii principale; fereastra se închidea tocmai în clipa crad ridică el capul. „Ce precauţii îşi ia! De ce? E doar la putere. Adică Ia o jumătate de putere; cealaltă e a generalului."

Uşa se deschise:

— Bună ziua. Domnul profesor e acasă? sînt domnul Cozianu.

— Poftiţi, zise feciorul, care avea un cap încruntat şi brăzdat

„Nu e servitor ăsta cum nu sînî eu popă", îşi spunea Dimitrie Cozianu, intiind.

Profesorul îl aştepta în bibliotecă - una din cele mai. mari biblioteci particulare din Bucureşti. Era umbră; o lampă ardea într-un colţ. Profesorul era cam slăbit; părea liniştit şi bine dispus.

— Ce mai faci, domnule? îmi pare bine că te văd. Ce mai e nou? Vii din oraş? Ce se mai aude?

— In oraş sînt parcă oişte îngrămădeli pe Calea Victoriei, o manifestaţie sau ceva pe la Prefectura Poliţiei: se pare că a fost găsit asasinat undeva un ofiţer neamţ din serviciul secret şi prietenii dumitale protestează. Am trecut cu maşina, repede, aşa că n-am prea văzut mare lucru. Nici nu părea să fie mare lucru de văzut.

— Da? murmură profesoral. Şi ce mai faci?

— Mă pregătesc să-i servesc pe noii mei stăpîni, rîse Cozianu,

— Pe cine anume?

— Pe dumneata, de pildă.

— Crezi că eu o să-ţi fiu stăpîn? întrebă profesorul, cu un fel de blîndeţe.

— Aş prefera, zise Dimitrie Cozianu. Nu-mi plac ciracii dumitale, dar dumneata eşti un om extraordinar, unic.

Şi, spre propria sa mirare, îşi aduse aminte de ce spusese Şerban Romand cu un ceas înainte. „Oamenii unici sînt fatali".

— Ciracii mei, cum spui dumneata - murmură profesorul - sînt nişte excelente instrumente. Nu gîndesc, cred orbeşte, execută ordinele. Le-am explicat că instinctul lor e mai presus de cunoaşterea raţională, de ştiinţe şi de arte; cu astea, i-am descătuşat. Cei care I-au omorît pe Iorga îl dispreţuiau sincer pentru faptul că era om de ştiinţă.

— Dacă te-ar auzi altcineva decît mine, domnule profesor, s-ar îngrozi.

— Te cunosc; de aceea vorbesc aşa. E umilitor pentru o gîndire care a depăşit binele şi răul să se deghizeze în formule de ziar sau de piaţă publică, să-şi ascundă îndrăzneala, să decadă pînă la ipocrizie. Mă mai răcoresc şi eu, spuse profesorul. Vorbea cu un glas destul de slab, părea îmbătrînit, uzat.

— Mulţumesc, răspunse Dimitrie Cozianu.

— N-ai de ce. Te-am întîlnit o dată la o serată la Elisa Vogoride şi am stat mult de vorbă, nu-ţi mai aduci aminte...

— Ba da, îmi aduc aminte.

— Ei, ştii ce mi-ai spus? „Cine suportă să fie mai mic decît altul nu merită să trăiască". Ti-aduci aminte?

— Nu, rîse Cozianu. Am spus eu asta? Mă mir.

— Te miri, de ce?

— Că nu prea spun asemenea lucruri. Le gîndesc de mult, dar nu sînt făcute să fie spuse.

Profesorul rîse încet, fără putere:

— Şi dumneata îmi placi mie. Cu oameni ca dumneata vreau să lucrez. îţi aduci aminte de Iaşi? Ce nebunie... Din cîţi eram acolo, numai dumneata ai mai rămas. Negruzzi, oarecare; Duca, mort; ăilalţi, mediocri. Duca ăsta, dacă avea altă stofă, sau Romano, Şerban Romano, ăştia ar fi putut face lucruri mari. Dar moi, fără energie,

senzuali, crescuți în puf, în liniște, siguranță, lipsă de frică și de răspundere; rezultatul: moi. Și cît îmi trebuiau niște oameni tari! M-am servit de derbedeii ăștia de băieți ai mei, troglodiții ăștia; Calibani. Lui Prospero îi trebuie Ariei, nu Caliban. Ghighi Duca ar fi fost Ariei, dacă trăia.

— Ba ar fi fost chiar Lucifer: ți se suia în cap, domnule profesor; bine că a crăpat, zise Dimitrie Cozianu.

— Te-a rănit tare? întrebă profesorul.

— Cozianu nu răspunse. Profesorul urmă:

— Dumneata ești mai simplu, mai de rînd; dar ești mai tare ca alde Duca. Să încercăm cu dumneata.

— Dacă vorbești atît de deschis cu mine - zise Dimitrie Cozianu - înseamnă că te știi foarte puternic.

— Mîine cucerim puterea - spuse profesorul - cu același glas obosit, slab.

— Cum? Mîine?

— Da: ce-ai văzut dumneata azi pe stradă era prologul. *Prolog in derHdlle:* Faust, invers, zîmbi profesorul. Mîine în zori începe asaltul la toate punctele importante ale orașului, și probabil că în provincie a și început.

Urmă o tăcere. Apoi Cozianu murmură:

— îmi pare bine că am venit aici astă-seară.

— Cred și eu, rîse profesorul. Și mie mi-a făcut plăcere.

— Cînd mă gîndesc, la Iași! exclamă Cozianu zîmbind uimit. Cine-ar fi bănuit că Ghighi Duca n-are să fie nimic, Titel Negruzzi un ratat, iar dumneata dictator al României!

— Patriarh, spuse profesorul, serios. Mare sacerdot: trebuie ca statul nou să fie teocratic: masele de țărani sînt creștini ortodocși.

Dimitrie Cozianu își stăpîni un zîmbet. Profesorul îl privi cu ochii săi alburii într-o față sumbră deasupra căreia părul alb făcea o cască de argint. Murmură:

— Bine faci că nu rîzi.

Lui Cozianu i se făcu frică. Era singur cu omul ăsta și era prea mare singurătatea în casa asta goală, în cartierul liniștit, tăcut în orașul mare și calm, în care undeva pe o străduță cu case înalte mulțimea se înghesuia, urlînd. Mai spuse cîteva cuvinte ceva mai obișnuite ca să readucă la banalitate diapazonul convorbirii, apoi se ridică să plece.

— Doresc din toată inima să reușească lovitura, spuse el strîngîndu-i mîna pe care cellalt i-o dădu moale, inertă.

— Va reuși în mod inevitabil, zise profesorul, cu aerul de a-i spune: „Nu te mai obosi cu măruntele dumitale dorințe; eu și ceea ce am întreprins sîntem mult prea sus deasupra."

Cozianu înțelese și, la plecare, îi strînse mîna aplecîndu-se adînc, ca în fața regelui sau a patriarhului bisericii ortodoxe române autocefale. Profesorul îi puse mîna stîngă pe cap.

— Să vii la mine, spuse el pe un tor. părintesc.

III

Ce om! Ce om! Ce om cumplit! se gîndea Dimitrie Cozianu în mașina care-1 ducea spre centrul orașului. Se uita la trecători, la lumea din tramvaie, la prăvăliile cu vitrine luminate. „Nici nu știu ăștia că trăiesc în același oraș cu profesorul. Nici nu știu că mîine-poimîine o să se ducă toți în pelerinaj să stea în genunchi în piața mare, iar el să-i binecuvînteze!" îi venea să și rîdă, și-1 apuca și frica. „E nebun. Ei și? Hitler nu e nebun? Vorba nenorocitului de Șerban: ei sînt la putere acuma. Să fim și noi la putere. Nu e chiar atît de caraghios Șerban pe cît mi s-a părut mie." Acuma, însă, ce era de făcut? Știa ce era de făcut, dar nu îndrăznea să treacă încă la faptă. Ideea îi venise de cum se urcase în mașină. Dar trebuia gîndit întîi. Poate să-1 întrebe întîi... pe cine? în cine te poți încrede în asemenea împrejurări, și cu un asemenea risc? De cîteva ori se dusese să-i ceară sfat lui unchiu-său Șerbănică Lascari. Acuma, știa că n-are să-i ceară sfatul. La așa ceva nu se cere sfat nimănui.

Ședea în mașină, gîndindu-se încordat, simțind aproape fizic că în jurul lui, în orașul acesta București, se mișcă mase de forță care-1 pot zdrobi și nimici, sau îl pot purta în sus, mult mai sus decît era - oricît de sus^

— în Culmea Veche, îi spuse el șoferului. Și tot restul drumului se uită cu o atenție lacomă la trecătorii care se îmbulzeau parcă spre centrul orașului; apoi observă deodată că grupuri mici de oameni în civil îi opresc pe trecători pe trotuare, pe la colțuri. Se uită mai atent: aveau cămăși verzi și chiar un fel de scurte vătuite, cenușii. Mașina trecea înainte, intra pe străzi mai mici, pustii. în sfîrșit, se opri în fața grilajului monumental din fața casei lui Șerbănică Lascari, în care părea să nu fie nimeni: doar la o privire mai atentă se vedea filtrînd puțină lumină pe lîngă perdelele groase, care astupau toate ferestrele.

Intrînd, Cozianu îi dădu feciorului paltonul, şi se uită la hainele atîrnate pe cuierele din vestibul: erau vreo trei-patru persoane la nenea Şerbănică. într-adevăr, în marele salon, lustrele de cristal din tavan erau stinse şi nu luminau decît nişte lămpi făcute din vase vechi de Sevres, de Nymphenburg sau de porţelan rusesc de la 1840; un grup de domni era strîns în jurul fotoliului lui nenea Şerbănică Lascari. Albit de tot, cu obrazul pălit şi ofilit de cei peste şaptezeci de ani ai săi, bătrînul Lascari păstrase aceeaşi privire neagră, vie, inteligentă. Ceilalţi erau însuşi Vasilescu-Rîmnic, enorm, obez, pămîntiu din excese de mîncare, băutură şi tutun, apoi Cezar Lascari, elegant, distins, şi în fond indiferent, incapabil să se pasioneze pentru chestiuni politice, apoi Penele Mittescu, cărunt, cu părul lins, cu un aer sever, grav, îngrijit, cu gesturi stăpînite, cu coatele lîngă corp, şi în sfîrşit, Grigore Balotă, subsecretar de stat la un minister economic, bărbat tînăr, abia trecut de patruzeci de ani, mic, cu tocuri de trei degete, prea elegant, prea pieptănat, prea îngrijit, şi, spre uimirea neplăcută a unui privitor atent, pudrat ca o cucoană. Cozianu îi salută şi se aşeză. Nu era nici o femeie pe aproape: nu se vedea nici măcar Marion Lascari.

— Vii din oraş? întrebă Şerbănică Lascari.

Ceilalţi îl priveau pe Cozianu în tăcere: se opriseră din vorbit în clipa cînd intrase el.

— Da; nu ştiu de ce, pe oricine vezi astăzi, te întreabă: „vii din oraş?"

— Cine te-a mai întrebat aşa? întrebă Cezar rîzînd.

— Nu mai ştiu: o grămadă de lume; de ce mă întrebi? zise Cozianu silindu-se să zîmbească.

— Păi înseamnă că erau persoane avertizate, spuse Cezar.

Dimitrie Cozianu se gîndi că n-ar fi abil să facă pe neştiutorul.

— Ei, toată lumea simte că se petrece ceva: sînt adunări pe străzi, a fost, se pare o manifestaţie în faţa Prefecturii de Poliţie; lumea de pe stradă nu are acelaşi aer ca de obicei, nu sînt aceleaşi tipuri. E evident că se întîmplă ceva.

— Are să se întîmple chiar în noaptea asta, gîfîi astmatic domnul Vasilescu-Rîmnic, privindu-l cu ochi tulburi, cu buza de jos lăsată şi cu ţigara de foi între degetele care atirnau, inerte.

— Da? ce se întîmplă? întrebă Cozianu.

— O să ne masacreze pe toţi cum l-au masacrat pe gheneralul Argeşeanu, şi pe Gabriel Marinescu, şi pe Madgearu, şi pe Iorga! Dar astă-noapte o să fie arestări în masă, în toată opoziţia parlamentară la dictatura domnului Antonescu! Iar mîine, o să fim morţi! Dumneavoastră răspundeţi de moartea noastră! exclamă el, cu o urmă de retorică parlamentară, dar totodată aşa de îngrozit şi de descompus, atît de gras, verzui şi salivînd pe trabuc şi transpirînd, încît era într-adevăr înfricoşător.

Balotă îi răspunse uşurel, superior:

— V-am mai spus de-atîtea ori că Conducătorul statului detestă crimele care s-au făcut şi că vom împiedica repetarea lor! Toţi bărbaţii politici care ar putea fi vizaţi de atentatele legionarilor vor fi păziţi de armată la domiciliile lor. Cînd vă întoarceţi acasă, o s-o găsiţi cu gardă militară împrejur.

Şi surise, liniştit.

— îmi placi, domnule - zise Şerbănică Lascari - parcă nu ţi-ar tremura pămîntul sub picioare! Dacă mîine au puterea legionarii, ce faci?

— N-o să aibă puterea, coane Şerbănică, răspunse mereu zîmbitor Balotă.

— Ai ascultat azi la şapte la radio emisiunea postului Braşov? întrebă bătrînul Lascari.

— Nu.

Nici ceilalţi nu auziseră.

— Acum două ore a fost: au anunţat că Braşovul e în mîiniie lor şi că corpul de armată din Moldova a pornit spre Bucureşti.

— A! A! Poftim! exclamă pe un ton ascuţit domnul Vasilescu-Rîmnic, plesnindu-şi palmele una de alta. Şi strigă la Şerbănică Lascari: Poftim! Opera dumitale, şi a lui Auschnitt, şi a lui Gherson! Ţii minte acuma şase-şapte ani? Ţii minte cum vă spuneam să nu-l susţineţi pe şarlatanul ăla? N-aţi vrut să ascultaţi glasuri experimentate; v-aţi vîrîtîn pohtică, dumneavoastră, oameni de afaceri: uite ce-aţi făcut!

Şi domnul Balotă se tulburase; încerca să surîdă, dar cu mai palidă izbmdă. Şerban Lascari îl ţintea cu ochii săi negri, care acuma erau reci şi aproape dispreţuitori:

— în orice caz, nu pe dumneavoastră v-aş fi susţinut eu: tot dictatura e cea care ne poate salva. Dictatura militară.

— Eu am să vă las, zise domnul Balotă şi se ridică.

Se ridicară şi Cozianu şi Pericle Mittescu. Mittescu îl luă la o parte pe Balotă să-i ceară în şoaptă gardă militară şi pentru el. Era cam schimbat, nu mai avea calmul impunător, demnitatea suverană cu care obişnuise tot Bucureştiul, de ani de zile. Era febril, insistent.

— Da, da, puteți fi liniștit! exclama amabil, plictisit și nervos Balotă, înălțîndu-se mereu în vîrful pantofiorilor ascuțiți, și lăsîndu-se apoi ritmic în tocuri. în sfîrșit, scăpă de el și porni spre capătul salonului. Cozianu îl ajunse din urmă:

— Domnule ministru - spuse el cu glas scăzut - am informații dintr-o sursă absolut sigură că legionarii vor să dea mîine o lovitură de stat.

Știa că vine prea tîrziu. Totuși, încercă să dea oarecare poleială informației sale:

— Nu e ceva spontan și dezordonat, domnule ministru, urmă el; există un plan și o intenție precisă: vor puterea.

Balotă, cu un cap și jumătate mai mic decît Cozianu, îl ascultă întors spre el numai pe trei sferturi, fără să ridice ochii: îi privea vîrful batistei de mătase care ieșea din buzunarul de la piept.

— Și ce fel de surse de informații chiar atît de sigure ai? întrebă el cu un surîs ambiguu.

— Printr-o femeie care trăiește cu un legionar important, răspunse el prompt.

— Așa... Bine, am să-i transmit Președintelui Consiliului informația dumitale, spuse amabil Balotă și porni mai departe.

Cozianu se întoarse în colțul cu fotolii vechi și somptuoase. Pericle Mittescu își luă și el rămas bun și plecă. Rămaseră bătrînul Lascari, bătrînul Vasilescu-Rîmnic și Cozianu. Vasilescu-Rîmnic începu deodată să grohăie:

— Ce-mi pare mie bine e să-1 văd pe domnul Pericle în halul ăsta! Moare, domnule! Tremură izmenele pe el.

Și rîdea, gros. Șerban Lascari rîdea și el, subțire:

— Hi-hi-hi! Tremură toga pe jurisconsultul nostru! Hi-hi-hi!

— Ați văzut că și filfizonul de Balotă începuse să tremure? întrebă Vasilescu-Rîmnic.

— Nu știa chestia cu Brașovul și cu Iașii, spuse și Cozianu.

— Mă duc acasă, să-mi trec în revistă garda! grohăi Vasilescu-Rîmnic, ridicîndu-se greu, cu palmele pe coapse. Rîdea, dar frica îl ținea încă verde-pămîntiu; și nestatornicia privirii, și rîsul nesigur îl trădau.

Șerbănică Lascari îl petrecu pînă la ușă, apoi se întoarse:

— Ei, domnule, ce zici?

— Eu am venit la dumneata, nene Șerbănică, să aflu ce zici dumneata, spuse Cozianu.

— Mîine îți spun. Mîine la prînz. Pînă atunci, să vedem, spuse bătrînul Lascari.

Deodată casa începu să vibreze ușor: se auzea de afară un huruit înăbușit, metalic, ca și cum ar fi curs, într-o vale de fier, un fluviu de blocuri de fier rostogolite. Se ridicară amîndoi și se duseră să dea la o parte perdelele de mătase galbenă.

Pe strada întunecoasă și veche treceau niște vehicule masive: în lumina puțină a unui felinar eicctnc luceau mort forme semigeometrice, analoage cu formele exagonale ale carapacelor de broască țestoasă sau de crab; din ele ieșeau mădulare falice, ghioage abstractizate: erau tunuri. Blocurile plate de metal treceau înainte, alunecînd pe benzi rulante de oțel.

— Ce sînt astea? De-ale noastre? întrebă Șerbănică Lascari, privind cum treceau, gheboase, tunurile acestea apărute așa, clandestin, pe străzi dosnice, și mergînd nu se știa unde.

Dar Dim Cozianu zărise pe cuirasa unuia crucea făcută din patru perechi de L-uri albe, puse colț la colț.

— Nu, sînt nemțești. Trec nemții spre Dunăre, spre Bulgaria.

— Atunci n-o să le trebuiască dezordine pe liniile de operațiuni, mormăi bătrînul și lăsă perdeaua să cadă la loc, se întoarse la locul său și se așeză în fotoliu.

Dimitrie Cozianu îl urmă.

— Dacă legionarii încep tulburările, sînt pierduți, spuse bătrînul, și-1 privi pe nepotu-său în față.

— Da, murmură Cozianu. Plec și eu, nene Șerbane: mă așteaptă Colette acasă. O fi îngrijorată.

IV

Totuși, nu plecă acasă. Mințise. Voia să se ducă altundeva. Voia de mai multă vreme. Ideea i se trezise în minte adineauri, cînd Vasilescu-Rîmnic spusese „mîine o să fim toți masacrați". Unul dintre cei masacrați putea fi domnul Gherson. Dar putea să și scape. Poate că și el avea gardă militară. Iar dacă n-avea, poate că nu se gîndea nimeni la el. Deși asta era greu: era unul din cele mai cunoscute nume dintre bogătașii evrei. Și totuși, dacă nu se gîndea nimeni la el? Există asemenea hazarduri în viață. Există scăpări de la moarte prin cea mai simplă dar și mai neașteptată, neprevăzută întîmplare.

Dacă murea Gherson, toată averea lui din Elveţia era a celui care cunoştea numărul secret, cuvîntul-cheie, şi care dăduse o semnătură pe o bucăţică de carton. Sutele de săculeţe de napoleoni, stivele de lingouri de aur, pachetele de acţiuni. Nu erau multe averi de astea în România. Nici pe vremuri, cînd unchiul mare al lui Dimitrie, Bonifaciu Cozianu făcuse avere în ţara asta; chiar Bonifaciu Cozianu, sau Lăscăruş Lascari, alt nabab, ar fi socotit că e o avere respectabilă. Dar dacă bătrînul Gherson scăpa, şi era probabil că şi-a făcut rost de o gardă militară şi că va scăpa, atunci, bătrîn cum era, averea avea să-i revină doamnei Gherson, o femeie uşuratică, amatoare de dansatori profesionali: în zece-cincisprezece ani, avea să toace tot. în loc ca averea asta să fie temelia unei puteri politice, să fie forţa secretă a unei mari personalităţi. La peşti şi escroci avea să le pice în mînă: la peşti şi la escroci. Căci domnul Gherson şi-aşa era bătrîn: nu mai avea să trăiască mai mult de doi-trei ani. Şi pe urmă - la Paris în baruri, cu dansatorii care aveau totdeauna gata o pijama de mătase în buzunarul dinăuntru al smochingului; la Cannes sau la Lido cu înotători tineri cu corp frumos.

Da, dar domnul Gherson avea cu siguranţă o gardă militară.

Maşina trecea pe străzile din centrul Bucureştilor. Erau aproape pustii; obloanele erau trase. Grupuri mici de trecători priveau cum gonesc huruind pe bulevarde şiruri nesfîrşite de tancuri, camioane, automobile blindate, iarăşi camioane, iarăşi tancuri, totul cenuşiu-verzui, însemnat cu crucea albă cu miez negru. Motociclişti în mantale lungi şi cu casca în cap, opriţi la răspîntii lîngă motocicletele cu ataş (în ataş şedea alt soldat îndărătul unei mitraliere uşoare), semnalizau ca nişte agenţi de circulaţie. Coloanele veneau dinspre Braşov, Băneasa, pe bulevarde, spre şoseaua Giurgiului.

— Ia-o printr-altă parte! Să mergem la „Athenee Palace"! îi porunci Cozianu şoferului.

Dar nu reuşiră să treacă nici pe la colţul străzii Batiste cu bulevardul, nici pe la Muzeul Simu, nici pe Jules Michelet, nici prin piaţa Romană. Vardiştii dispăruseră, şi fiecare stradă era barată de o motocicletă şi o mitralieră. Chiar şi mai în sus, pe Grigore Alexandrescu, pe Dorobanţi, totul era pustiu, străzile barate, şi pe bulevarde se zărea şirul nesfîrşit de maşini, tancuri, camioane, şi iarăşi tancuri, şi iarăşi camioane şi maşini.

Şoferul, care era învăţat să nu adreseze stăpînilor cuvîntul decît cînd îl întrebau, uită totul şi murmură:

— Ăştia atacă Iugoslavia, conaşule.

— Da, îngînă Dimitrie Cozianu. Se gîndea la altceva: n-avea chef să vorbească banalităţi şi mai ales cu slugile: evident că germanii aveau să atace Iugoslavia, toată lumea ştia asta.

La ora unsprezece seara, trecuse prin oraş şi ieşea pe bariera Giurgiului coada unei coloane lungi de treizeci de kilometri. Altă coloană era cu primele tancuri la Ploieşti, în timp ce ultimele ieşeau din munţi pe la Cîmpina. Dar asta nu-l interesa pe Dimitrie Cozianu. El sosise la „Athenee Palace" şi telefona domnului Gherson acasă.

îi răspunse o voce îngrijorată de femeie:

— Alo! Cine e, doamna Gherson? Sărut mîinile, aici Cozianu. Ce face domnul Gherson? Da, dă-mi-1, mulţumesc.

Era îngrozită madam Gherson; putea să şi-o închipuie în marele ei salon cu două piane la capete, acuma pustiu, cum umbla frîngîndu-şi mîinile. Şi pe fată cum, pentru prima dată poate în viaţă, se gîndea că are un tată, că tatăl acesta e şi el un om, o fiinţă fragilă, uşor de nimicit, un sac de protoplasma uşor de spart... Şi îl săruta, desigur, domnişoara Ida, pe bătrînul ei tată, fata cu ochi mari, verzi şi strălucitori ca nişte smaragde prin care te uiţi la soare, şi cu părul lung şi buclat, lucios, metalic, de aur roşu, îl săruta pe bătrînul maimuţoi albit de vîrstă şi-şi lipea obrazul proaspăt de obrazul lui veşted şi rece. „Nişte curve amîndouă - se gîndi cu animozitate Cozianu - tremură pentru ele înseşi, şi pentru bani."

— Bună seara, spuse în telefon glasul lui Gherson. Un glas şters, obosit. Foarte, foarte obosit.

— Bună seara; ai aranjat să ai gardă militară la dumneata?

— Da... am primit doi soldaţi, zise Gherson, şi Cozianu îl auzi după glas că zîmbeşte, ironic şi ostenit, şi trist cum îi era aproape totdeauna zîmbetul.

— Pentru persoana mea, mi se pare mult prea mult; dar pentru nişte tîlhari hotărîţi, mi se pare mult prea puţin...

— E bine şi aşa, spuse iute Cozianu, pe un ton nervos şi preocupat, grăbit: aflase ce voia, ştia ce are de făcut. E bine deocamdată că-i ai pe ăştia; mă ocup eu să ţi se mai trimeată şi alţii, un zece-douăzeci de oameni! Nu ieşi din casă!

— Nu ies - rîse iar Gherson - mor pe poziţie!

— Ba nu muri deloc! răspunse Cozianu pe acelaşi ton de preocupare amicală dar febrilă. Noapte bună! Mai vorbim şi mîine!

•— Noapte bună. Mulţumesc că mi-ai telefonat, zise Gherson.

Dimitrie Cozianu puse receptorul în furcă şi se uită împrejur, cu un neastîmpăr, o atenţie încordată şi totodată o absenţă, ca a omului care

i
I

vrea să fugă din odaie şi se uită împrejur de parcă e gata să înghită totul cu ochii, dar în acelaşi timp nu vede decît că dacă există ieşire sau nu, tot restul nu există, nu pătrunde în ochii lui. Aşa era, febril, apucat de o însufleţire nemaipomenită, care fierbea în el. încă de cînd vorbise Vasilescu-Rîmnic îi venise ideea. Sigur că putea să nu iasă nimic. De aceea trebuia să nu se simtă, să nu rămîie nici o urmă - pe cît se poate să nu rămîie. Ştia şi *cum* avea să facă, şi cu *cine,* în aşa fel încît să-i rămîie numai lui sacii aceia de napoleoni şi lingourile şi teancurile de acţiuni din pivniţele băncii „Mercado". De aceea venise aici, la „Athenee Palace". Desigur că putea să nu se întîmple nimic, desigur că se putea ca Faber să nici nu fie aici, se putea ca garda aceea de doi soldaţi să fie cu totul suficientă pentru a intimida borfaşii de care aveau să se slujească legionarii la asemenea... dar Faber, dacă ştia, avea să-şi ia măsuri, şi pe urmă... dar Gherson avea să-1 dea de gol pe el, Cozianu! „Nu face nimic, mă apăr eu; dacă se dă peste cap Antonescu, sînt cu profesorul şi deci inatacabil; iar dacă rămîne generalul, sînt omul lui." Calcula cu înfrigurare dar luciditate şi precizie, ca un jucător de şah. Dacă Faber era aici, dacă Faber putea fi împins, dacă Faber reuşea, atunci totul era rezolvat, lucrurile mergeau bine, partida era cîştigată. Dar poate Faber nu era acolo, şi atunci trebuia reînceput totul dacapo, trebuia renunţat deocamdată şi aşteptat pînă se ivea altă ocazie, sau era creată altă ocazie, şi atunci rămînea de văzut: altă soluţie, alte riscuri. „Trebuie să obosească o dată şi hazardul, îşi spuse Dim Cozianu. Am să fac, pînă la urmă, cariera pe care o vreau, am să ajung cît de sus vreau, am să izbutesc ce vreau de atîta vreme: ce naiba, am trecut de patruzeci de ani: cînd o să izbutesc? Cînd să înving? Trebuie! Trebuie! Pînă la urmă, are să se facă ce vreau eu!"

Şi-i ceru omului de la poartă să telefoneze la apartamentul domnului Faber, şi să întrebe dacă domnul Faber e acolo.

— Doreşte să-i vorbească domnul Cozianu.

— Nu e sus domnul Faber. E la restaurant.

Cozianu îşi lăsă paltonul şi pălăria la vestiar şi intră, parcurgînd şirul de patru mari covoare persane dintre coloanele de falsă marmură roz-gălbuie. Se uita împrejur, la lumea din fotolii, din jurul măsuţelor; nu, Faber nu era aici. în fund la dreapta sclipeau multicolor sticlele barului. Cozianu intră la stînga.

Restaurantul era aproape gol. Două mese de ofiţeri germani, tineri, veseli, corecţi; două sau trei mese de români sau străini, nu se putea spune. Şi masa lui Faber. Pieptos, burtos, masiv, Faber, în smo-

ching, cu ţigara de foi în guriţa-i mică şi cu buze subţiri, trona în capul mesei cu nişte cucoane şi doi ofiţeri germani şi doi domni blonzi, cu părul lins, de la ambasadă; vorbeau tare, rîdeau; în frapierele de lîngă masă erau sticle de şampanie.

Cozianu îl salută de departe pe Faber cu un semn din cap, apoi îl chemă pe *maître d' hotel* şi-i dădu o carte de vizită de pe care şterse cu grijă numele pînă rămase o pată lungă de cerneală pe locul acela: scrisese pe englezeşte (nu ştia destul de bine nemţeşte): ***„I** need a talk with you, upon a very important matter".* Trebuie să-ţi vorbesc, într-o chestiune foarte importantă. Şi nu iscăli.

— Dă-i asta domnului Faber şi spune-i că-1 aştept aici în hol.

Şi se duse să se aşeze într-un fotoliu. Peste două minute, colosul apăru, roşu la faţă, lucios, cu trabucul în gură şi ochii sticloşi. Vorbea englezeşte tot aşa de bine ca nemţeşte: se spunea chiar despre el că-şi trădase patria, că era englez şi devenise cetăţean german după începutul războiului.

— A, dumneata erai? De ce nu vii la masă cu noi, să bei un pahar de şampanie: mîine sau poimîine Iugoslavia e pierdută, coloanele noastre o să intre pe la est şi sud-est! Nici să fugă nu mai au unde! O capodoperă de strategie, nu? *A fine piece of strategy, what?*

— Da, şi tot mîine ajung la putere prietenii *noştri,* zise Cozianu, zîmbind crispat.

Faber îl privi fix şi inexpresiv:

— Nu înţeleg, zise el.

— Nu importă, spuse Cozianu. Uite ce vreau să-ţi spun: pe scurt: amicul nostru comun domnul Gherson e pe cale să-şi lichideze averea şi să şi-o transfere în Elveţia.

Domnul Faber îşi scoase trabucul din gură şi-1 privi iarăşi fix pe Cozianu, dar de data asta atent, cercetător, întrebător, nu închis şi refuzînd să înţeleagă: de altfel, ochişorii săi de culoarea solzului de peşte nu-şi schimbară expresia, cîtă aveau, aproape deloc, iar faţa mare, grasă şi grea rămase de piatră - de piatră bine lustruită.

— Mi-a cerut mie, şi-a transferat o parte prin mine, zise Cozianu privindu-1 şi el ţintă pe cellalt. Ştia că spunîndu-i asta, îl convinge pe Faber. Ar fi.meritat să fie cineva care să-i vadă atunci, într-un colţ al holului, nu departe de perdeaua vişinie a îavaboului pentru doamne, un bărbat de vreo cincizeci şi ceva de ani, care chelea, cu un cap mare, înalt, în tîmple pătrate, greu în fălci, cu bărbie dublă şi triplă şi cu ochi albaştri-albieioşi, şi unul mai tînăr cu zece ani decît el, subţire,

uscățiv, brun, cu fața smeadă și ochi negri cufundați sub sprîncene negre, stufoase, și cu o gură roșie, moale, arcuită; se priveau liniștiți.

— Am înțeles, spuse domnul Faber. Dar ce mai e al lui?

— Nu știu mai mult, răspunse Dimitrie Cozianu. Totuși, instalațiile uzinelor, în orice caz... Șui că după uzinele de la Reșița și cele de la Hunedoara și uzinele Malaxa și fabricile lui Corfiotu, ale lui sînt cele mai importante? Dar trebuie împiedicat să mai transfere. Ai să te tfezești că acțiunile sînt proprietate sfrăină, să zicem elvețiană - și cine știe cine se ascunde sub asta?

Faber îl privea lung. Se întreba ce interes are Cozianu. Dar era clar: îi mărturisise. Gherson uansferase o parte prin el; și voia să rămînă stăpîn pe partea aceea.

— Bine, mulțumesc. Iartă-mă, dar mă așteaptă musafirii mei. La revedere.

— La revedere, zise Cozianu; se despărțiră fără șă-și dea mîna. Cozianu ieși, se sui în mașină și-i spuse șoferului: Acasă!

Pe drum, pe bulevardele pustii, văzu un tramvai oprit. Apoi încă unul. Apoi încă unul. La piața Rosetti erau patru, care astupau vederea spre statuia Brătianu ca și spre capătul bulevardului Carol. Și acolo abia înțelese: „Le-au lăsat anume, pentru mîine dimineață. O să facă baricade cu ele".

Se întoarse acasă tîrziu. în salon era lumină dar nu se afla nimeni, și în sufragerie era lumină și masa pusă pentru două persoane. Colette, în halat de casă, subțire, blondă, începînd să se ofilească, apăru în ușa care da spre salonașul ei.

— Ce faci? Am fost îngrijorată.

Veni la el și se lipi de pieptul lui.

— Mi-a fost frică, murmură Colette.

— De ce, nu-i nimic, zise el.

Ea ridică ochii albaștri și-1 privi:

— Ce ai? Arăți așa de rău!

— Ei, asta-i! Lasă-mă în pace! Cum arăt rău?

Și începu să se plimbe prin odaie, absorbit.

— Ești congestionat, vînăt, ți se vede o vînă pe tîmplă, arăți groaznic. Lucrezi prea mult. Menajează-te, odihnește-te, nu te distruge așa.

— Bine, bine...

— Nu vrei să mănînci ceva?

— Nu: da; cum vrei tu, dar lasă-mă în pace! spuse el enervat, dar fără să ridice glasul.

Ea îl luă de braț și-1 duse în sufragerie, apoi îl așeză la masă, îl servi ea (era unu noaptea, servitorii se culcaseră de mult). El mîncă, absent, mult de tot.

— Vezi - zise ea - și zici că nu-ți era foame! Ai mîncat ca un lup! Ai mîncat în oraș?

El nu răspunse.

— Ai mîncat în oraș?

— Poftim?

Ea rîse și repetă întrebarea. El stătu să se gîndească, mult, poate, o jumătate de minut, apoi îngînă nesigur:

— Nu... mi se pare că nu.

— Vai, Dim, mă sperii! exclamă Colette Cozianu. Ești surmenat, să nu ți se întîmple ceva. Ce se petrece în oraș? Lumea e îngrozită, să nu ieși mîine din casă, am auzit c-are să fie ceva...

— Lasă-mă acuma, zise Cozianu. Sînt obosit. Vorbim mîine. Ai un somnifer?

Colette Cozianu, îngrijorată, îl veghe pe bărbatu-său ore înuegi după ce adormise. De luni și luni de zile era tot mai închis (față de cum ajunsese, vechea lui rezervă și muțenie erau exuberanță), mai preocupat, i se întîmpla să vorbească singur, să vorbească în somn în rarele nopți cînd dormeau împreună. Și acuma: se zvîrcolea, uesărea, dădea din picioare, bolborosea. Nu se putea înțelege ce spune; nu izbutea să articuleze. „Dacă n-ar fi luat somniferul, cu siguranță că ar vorbi clar, aș putea să ghicesc ce are, ce-l frămîntă, și să-1 ajut", se gîndea doamna Cozianu. Apoi simți că i se închid și ei ochii și se duse să se culce.

Dar veni să-1 scuture și să-1 cheme îngrozită, pe la opt dimineața - o dimineață cenușie și rece, mereu fără zăpadă.

— Dim, scoală-te! Dim, scoală-te! Scoală-te, Dim!

îl apucase de umeri și-1 zgîlțîia, desperată. El deschise ochi tulburi, dar cînd auzi de-a binelea tonul ei, se dădu jos din pat, mormăind năclăit:

— Ei, ce e? Ce e? Ce țipi așa?

Și pe cînd vorbea, auzi izbituri surde, de o putere care făcea să treacă sunetul prin ferestre, prin ziduri. Ce era... Și deodată înțelese: tunul. Se trăgea cu tunul în oraș. Unde? De unde se auzea? Cine tră-

gea? în cine? Pe neaşteptate începură să pîrîie rafale de mitralieră, nu se putea spune cît de departe, poate la un kilometru, dar unde? în ce parte?

— Vor să intre în casă nişte indivizi suspecți, bat la uşă! exclamă îngrozită Colette Cozianu.

Atunci îşi dădu seama Cozianu că glasuri bărbăteşti zbiară brutal afară şi că alte bubuituri, mai mici şi mai apropiate, sînt bătăi turbate în uşa de la intrare. Se ridicase în picioare.

— întreabă de tine! spuse Colette, strîngîndu-se la pieptul lui. Ce vor? Ce au cu tine?

Afară, urlau mereu. Cozianu simți o tresărire în tot corpul şi i se făcu frig. Tremura nervos; strînse din măsele ca să nu înceapă să clănțăne din dinți. „Ce au cu mine? Au venit să mă aresteze; dacă mă las arestat sînt pierdut. Dar ce au cu mine? De ce cu mine? Prin ce-aş fi eu important?"

Stătu o clipă, apoi înțelese deodată. Ambiția e o boală a imaginației: Dim Cozianu ştia să-şi închipuie oamenii şi faptele. Ah, ce nebun fusese! Cum, te joci cu un om ca Faber? Faber e de luat drept unealtă? Dacă ar fi avut cît de cît minte, ar fi stat la o mie de kilometri de Faber şi de orice îl interesa pe Faber.

Uşa de la intrare se zguduia: o auzea prin hol, salon, scară, aici sus la etaj, în odaia lui. In oraş zvîcnea adînc, scurt, bubuitul tunurilor, intermitent; între loviturile de tun se auzeau mitralierele. Cozianu se repezi la un scrin din lemn de lămîi, cu mici mînere de bronz aurit la sertare; trase afară un sertar, şi căută în fundul lui; scoase un pistol şi se repezi afară:

— Dim, ce faci? Ce vrei să faci? țipă Colette Cozianu şi se luă după el.

Dar Cozianu n-o auzea; se gîndea. „M-am ars; nu m-am gîndit c-o să-1 tortureze şi-o să spună tot; acuma Faber ştie că eu am banii; şi are timp să pună mîna şi pe mine să mă stoarcă. Sînt pierdut. Mai bine crap cu pistolul în mînă. Nu-i dau nimic! Nu-i dau! Ce, să rămîn fără bani? Nu: mai bine crăp."

Cu mîinile tremurînd, scrîşnind din dinți de desperare şi de turbare, deschise uşa-fereastră şi ieşi pe balcon: îi văzu, erau vreo patru, cu cizme, cu paltoane, cu pălării şi cu puşti-mitraliere. Băteau cu paturile puştilor în uşă. îl ținti pe unul, cu pistolul tremurînd în mînă şi trase. Bufniturile încetară, unul strigă:

— Păzea, mă!

Cozianu se aplecă peste balcon şi mai trase o dată. Se grămădiseră toți sub balcon. El se retrase şi închise fereastra. Geamul se sparse: Cozianu văzu în aceeaşi clipă un om care trăgea în el de pe trotuarul cellalt. Se retrase în odaie, ferindu-se de ferestre, coborî în hol, şi zări pe şofer şi două servitoare speriate, grămădite în fundul unui coridor. Mîrîi la ei, cu limba împleticită:

— Nu vă mişcați de-acolo, că vă împuşc!

Apoi se duse la uşă şi trase prin lemn patru focuri unul după altul, pînă auzi țăcănind pistolul: se golise încărcătorul. De afară se auzi un geamăt, apoi peste cîteva secunde, împuşcături: apărură găuri aşchiate în uşă. El se ferise după prima. Se strecură iar sus, să-şi ia cartuşe. Gîfîia, hîrîind din gît.

— Dim! Dim! Eşti rănit! gemu stins Colette Cozianu. O zări pe burtă, lipită de pat: încercase să intre dedesubt, dar patul era prea scund, şi nu izbutise. Se uita la el de pe jos, pc unde era, încrețindu-şi fruntea: — Ce faci? Ce faci? gemu ea jalnic.

El nu răspunse. îşi şterse fața de sudoare cu mîncca, şi începu, cu mîinile tremurînd îngrozitor, să vîre cartuşe în încărcător: jumătate din ele îi cădeau printre degete, pe covor. „Ce tîmpit am fost. Ce tîmpit am fost. L-a omorît pe Gherson, sau poate nici măcar. Şi eu ce folos am? Nimic. Sînt pierdut. Banii o să rămîie acolo. N-o să mai fie nimeni să cunoască numărul contului. Pe veci." Jos, gloanțele treceau prin uşă, spărgeau oglinzi. El se repezi afară, şi se opri în capul scării. Pentru o clipă, împuşcăturile conteniseră. Ce se facă? Să coboare? „O să mă nimerească vreun glonț. Dacă intră, pot să-i ochesc de-aici. Să dea Dumnezeu să n-aibă grenade. Nu, n-au. Deocamdată n-au."

Un foc de puşcă plesni iar prin uşa din dos. Cozianu simți cum îi curg sudori pe tot corpul. „N-o să pot ținti. îmi tremură mîna." Ridică brațul şi ținti uşa: pistolul tremura în mîna lui îngrozitor. „N-o să nimeresc; sînt isprăvit, e gata", se gîndi el deznădăjduit. Şi aşteptă următorul foc. Dar nu se nuzi nimic, decît tunul bufnind surd departe, în oraş, şi răpăiturile unor mitraliere.

Peste un minut, Cozianu se duse la balcon, şi se uită, ferindu-se şi trăgînd imediat capul îndărăt. Apoi se uită a doua oară. Un şir rar de soldați în uniforme kaki şi cu căşti turtite, alungite în spate, umblau pe lîngă zidul casei de peste drum. Cozianu simți că-i vine să plîngă de bucurie: o bucurie atît dc delicioasă, de fericită, nu simțise niciodată. Ieşi în balcon. Alt şir de soldați se strecura pe lîngă zidul casei lui. După ei venea un ofițer cu cizme şi cu sabia în mînă; trecu, şi peste cîteva clipe apărură alți soldați; unul ducea de mîner o puş-

că-mitralieră, ca pe un lemn. Cozianu se întoarse în casă, cu genunchii moi, îndoit de spinare, sleit, şi trecu pe lîngă nevastă-sa care, pe jumătate vuită sub pat, suflă:

— Cee?

El nu răspunse şi se duse jos la telefon. Formă un număr, dar degetele îi tremurau în aşa hal, încît trebui să-1 repete. îi răspunse o voce înăbuşită. El spuse:

— Alo? Casa Gherson? Aici e Cozianu. Ce face domnul Gherson?

Un glas de femeie, pe care nu-1 recunoştea, hohoti sugrumat:

— Domnule Cozianu, l-au luat!

Apoi aparatul se închise.

— Alo! Alo! strigă Cozianu. Puse receptorul jos. Colette Cozianu cobora scările, lipită de perete.

— Dim? Cee? suflă ea.

— Am scăpat. Au plecat A venit armata, zise el. Mai tremura încă; slăbit de tot, era sleit, curgeau sudorile pe el şi nu se putea ridica de pe scaun.

— Cui ai telefonat?

— Lui Gherson, zise el, fără s-o privească. Şi la el au dat atacul, şi l-au luat.

— Vai, Doamne, o să-1 omoare! exclamă doamna Cozianu.

— Ei, nu stă scris nicăieri. Poate foarte bine să scape, zise el.

Dar domnul Gherson nu scăpă. Fu singurul bogătaş printre miile de evrei modeşti sau ceva mai înstăriţi sau de-a dreptul săraci, care fură ucişi în zilele acelea. Cadavrul său fu găsit gol, atîrnat de bărbie într-unui din cîrligele în care, la abator, se aurnă jumătăţile de vită. Nu era singur: toate cîrligele erau ocupate, ca şi al lui, de cadavre ale unor israeliţi mai puţin importanţi: mici negustori, funcţionari comerciali.

Astfel rămase Dimitrie Cozianu posesor al unei importante averi pe care nimeni, afară de domnul Faber, nu i-o ştia. Cozianu şi Faber se mai întîlniră şi după rebeliunea legionară, la recepţiile de la ambasada Reichului sau la cele date de preşedintele Consiliului, Mihai Antonescu. Dar nu-şi mai vorbeau. Se salutau rece, şi evitau să mai stea de vorbă.

Cît despre profesorul Fănică Niculescu, se află că fusese găsit mort de o criză de inimă, în locuinţa sa, într-a treia zi a luptelor de stradă. Alţii spuneau că a fugit sub paza unor trupe S.S. şi a murit mai tîrziu în Germania, tot de-o boală de inimă. în orice caz, nimeni nu l-a mai văzut de atunci.

Iar Dimitrie Cozianu se trezi înconjurat de bănuiala vagă de-a fi fost legionar. La asta nu s-ar fi aşteptat şi nu s-ar fi gîndit niciodată.

Dar domnul Balotă, ca şi Mihai Antoncscu, fuseseră informaţi că-l vizitase pe profesorul Niculescu în ajunul rebeliunii; asta-l făcu suspect pe Cozianu şi-i bară orice viitoare ascensiune; anul 1941 îi găsi nu mai sus decît era în 1941, dar îmbătrânit cu zece ani, de ciudă, de fiere, **de** îăcomia de putere, turbată **şi** nesalisfăcută. Sc simţea nedreptăţit, era indignai, revoltat. In slîişit, avu o explicaţie cu Balotă:

— De ce nu mi se dă nimic? De ce toţi se ridică, mai toţi sînt recompensaţi pentru devotamentul lor faţă de Mareşal (generalul Antoncscu era acum mareşal), numai eu nu, care am făcut mai mult decît cei mai mulţi dintre ei.

Explodase şi spusese tot. Balotă (care acuma era ministru plin) sc gîndea pnviiidu-i: „în fond, l-am barat destul; nu mai poale fi un concurent pentru mine." Şi-i promise că-l va ajuta:

— Voi insista să ţi se dea misiuni corespunzătoare cu capacitatea dumiUile; ai dreptate: ai fost nedreptăţit.

VI

In acelaşi timp, adică prin 1942 şi 1943, Dimitrie Cozianu începuse să se schimbe şi din alt punct de vedere; energia pe care nu i-o putea absorbi direcţia generală într-un minister, şi-o dc/.lănţui în chefuri şi aventuri amoroase. De altfel sc lăsa furat de beţia şi febra careţi cuprinsese pe mulţi în anii aceia, şi în anumite cazuri încă dinainte de război. E vorba fireşte de oameni bogaţi sau foarte bogaţi; ci, bărbaţi şi femei, trăiau în şiruri interminabile de chefuri, schimbau metresele şi amanţii, soţii îşi tolerau reciproc, mai mult sau mai puţin mărturisit, călcarea datoriei conjugale, femeile de familie bună şi măritate cu oameni de vază se ofereau pentru a facilita o tranzacţie de afaceri, pentru a obţine un posl cuiva sau aprobarea oficială a unei cereri abuzive; prostituatele profesioniste începuseră să nu mai aibă căutare, concurate de femeile de lume. Şi în lunile frumoase, ajunseseră la modă petrecerile la ferme. înainte cu un veac şi mai bine, pe vremea tinereţii lui Manolache Cozianu, bunicul Davidei, chefurile se făceau la mănăstiri; pe vremea copilăriei Davidei, la conac, la ţară, sau la Paris şi la Nizza, şi aşa rămaseră pînă în 1915; ca apoi să înceapă sfertul de veac al românilor trîndavi şi căutători de plăceri în toată Europa. în ultimii ani, oamenii care făcuseră averi sub domnia lui Carol al II-lca îşi clădiseră vile în stil mai mult

sau mai puțin rustic, înconjurate de vii, livezi și pomi roditori, plantații de flori și de zarzavaturi, de-a lungul șoselei București-Brașov. Aici veneau să petreacă, departe de oraș și de ochii curioșilor, dar destul de aproape ca să plece la prînz și să se întoarcă noaptea sau a doua zi dimineața, stăpînii României din 1940, 41, 42, 43.

La începutul verii 1943, Dimitrie Cozianu, care ajunsese cunoscut ca amator de asemenea petreceri și devenise prin asta simpatic multora, era invitat la ferma domnului Corfiotu, la prînz, într-o zi senină și strălucitoare, cu eîmpuri parfumate de flori aromatice, de ismă și pelin și lămîiță, a căror mireasmă o purta un vînt cald peste pămînturile acoperite de verdeață încălzită de soare: o zi de iunie în Cîmpia Dunării. Șiruri de mașini lucioase în soare ca niște armuri orientale, de lac, alunecau spre nord pe asfaltul vînăt, lustruit și el de mii de cauciucuri pe zi. Dim Cozianu îmbrăcase în mod excepțional niște haine de culoare mai deschisă, de șantung cenușiu ca argintul, și se rezemă de pernele mașinii. îi spuse Colettei:

— Am treabă azi toată ziua, o să mănînc pe undeva în fugă.

Iar ea, senină și cu desăvîrșire în lună, îi spusese:

— Vezi să nu mănînci lucruri prea grele, mai ales cînd lucrezi intelectual, știi că asta distruge ficatul, pe care tu îl ai și-așa destul de sensibil.

— Bine-bine, zise el grăbit, sărutîndu-i mîna.

Acuma, mașina îl ducea spre ferma lui Corfiotu; iar el se bucura de cheful care avea să urmeze; dar bucuria îi era de suprafață; se gîndea dușmănos, cu furie, la oamenii cu care avea să fie; se gîndea cu ură și cu furie la aproape oricare om cunoscut. „Canalia asta de Corfiotu, care s-a îmbogățit șperțuindu-1 pe rege, și fabricînd armament; care ne consideră niște curteni ai lui, niște măscărici sortiți să-1 amuzăm; și asta și sîntem. Imbecilul de Cezar Lascari, cu Alexandra și cu Ionel Haralamb, în trio, o să ajungă ridicoli cu atîta candoare, parcă lumea nu i-ar vedea. Cretinul de Giurgea-Roșcanu, care are rang de ministru, pe cînd eu sînt numai director general, deși sînt de vreo cinci sute de ori mai capabil decît el; dar tocmai de aia e folosit, că e cretin, nu îngrijorează pe nimeni. Dobitocul de Scarlat, invitat fiindcă e soțul Valentinei, și Valentina și cu el, invitați fiindcă are nevoie probabil Corfiotu de Mittescu, și l-a invitat pe el și vrea să se simtă bine și această bășică de săpun; și o să fie Balotă, care s-a suit peste capul meu deși e mai tînăr ca mine cu doi ani - da, dar el n-a pierdut atâția ani de tinerețe tocindu-și nervii pînă la desperare și demență cu Fifi Oprescu. Unde o mai fi, nenorocita?"

Ultima dată îi vorbise de ea Titel Negruzzi, care o văzuse la Paris, cocotă. Fusese o vreme măritată cu un francez, un om destul de bogat, dar îi dăduse cu piciorul: ei îi trebuia variație, aventuri. „Cîți ani o fi avînd? Patruzeci și doi? Patruzeci și trei are. Să-1 întreb pe Titel: și el e invitat, bineînțeles, el e la orice chef, oriunde se poate mînca sau bea sau cîștigă bani."

La orele șapte seara, masa de douăsprezece persoane era încă întinsă. Corfiotu, Scarlat și Mittescu beau Porto, Cezar Lascari se dusese să se plimbe în vie cu Valentina Scarlat, Dimitrie Cozianu se tolănise pe o canapea într-o odaie de musafiri și o auzea prin ușa despărțitoare pe Alexandra Lascari șușotind cu Ionel Haralamb, apoi alte zgomote foarte semnificative; dar cînd voia el să se ridice să plece, enervat și ațîțat de ce auzea, ușa se deschise încetișor și apăru Valentina Scarlat. Avea pe atunci vreo treizeci și cinci de ani, își lăsase părul să-i cadă pe umeri (moda fusese lansată de actrița de cinema Alida Valii), lucios, de culoarea lemnului de nuc, și purta o rochie largă de tot și scurtă pînă la genunchi cu o margine îngustă de dantelă vizibilă sub tivul rochiei; purta pantofii cu toc ortopedic la modă atunci, de parcă ar fi avut amîndouă picioarele deformate dar pulpele îi erau pline, elastice, și privirea directă, nerușinată, lacomă.

— Ce faci? Te odihnești? Dormi? întrebă ea și veni să se așeze lîngă el, atingîndu-1 cu șoldul. Nu mai lenevi atîta!

Cozianu întinse brațul și o trase spre el:

— Vino-ncoace - șopti el - și-ți arăt eu ce harnic sînt.

— Nu! șuieră ea ațîțată, speriată, ispitită. O să ne prindă!

— Nu ne prinde! Repede! suflă el și o trase jos.

După aceea, Valentina sări în picioare, își aranja hainele de pe ea, și, cu un surîs și o strîmbătură, se strecură afară. Cozianu se ridică și ieși; cei trei domni gravi ședeau mereu să discute, în jurul paharelor, sorții de victorie sau înfrîngere ai celui de al treilea Reich. Titel Negruzzi cu Cezar Lascari ședeau pe terasă (spre care dădea o ușă imensă ce intra în pereți) pe niște fotolii de paie, beau și fumau. Doamna Corfiotu, tînără și de o frumusețe vestită în București, vorbea încet într-un colț cu Balotă, care murmura insistent, făcînd-o să surîdă. Toată lumea era mai mult sau mai puțin beată.

— E imposibil să cîștige! O să fie zdrobiți! exclamă tunător Scarlat.

— Dar alianța cu japonezii - zise Mittescu - gîndește-te că japonezii i-au bătut pe englezi pe terenul lor, pe mare!

— Sînt pierduți! De la Stalingrad încoace, sînt pierduți!

— Balotă - strigă Corfiotu - auzi, că amicii dumitale sînt pierduți!

Balotă se apropie de masă; nu înțelegea despre ce e vorba; îi explicară:

— Ah, nu cunoașteți noile arme secrete ale germanilor, spuse el cu un surîs superior.

— Dumneata le cunoști? întrebă Mittescu.

Balotă rîse:

— Tocmai de aceea sînt secrete, că nu le cunoaște nimeni; totuși, pot să vă spun că Mareșalul a asistat la marele cartier general al Fiihrerului la niște experiențe impresionante.

Cozianu trecu pe lîngă ei și se apropie de doamna Corfiotu;

— Știi că eu sînt singurul aici care n-a vizitat livezile dumitale? Nu facem *le tour du propriâtaire* ?[1] Sînt gata să mă revanșez la Cozia.

Și, oferindu-i brațul, ieși cu ea pe terasă și începu să-i povestească ce frumos e la Cozia, și să-i descrie castelul care fusese al bunicului său Eustațiu; apoi, treptat, pe cînd ceilalți îi pierdeau din vedere, începu să vorbească de cu totul altceva. Peste trei sferturi de ceas, se întorceau spre vilă, în liniștea blîndă a înserării.

— Ești delicioasă, murmura el, sărutîndu-i mîna.

Ea zîmbi dulce, lipindu-se de dînsul:

— Te revanșezi la Cozia?

— Mă revanșez și aici - spuse el - hai să ne întoarcem.

— Nu, se face întuneric, și risc să-mi murdăresc rochia și să nu observ decît prea tîrziu, la lumină.

— Dar măcar la București...

— Ei, nu mai insista atîta, spuse doamna Corfiotu, pe un ton amabil dar destul de sec. Nu trebuie să ne luăm în serios; ne amuzăm, uităm, ne schimbăm, îi schimbăm și pe ceilalți. Nu?

Și rîse drăguț.

— Ai dreptate, zise și Cozianu și-i sărută iarăși mîna.

Cînd ajunseră în casă, Balotă îl întîmpină nemulțumit

— Unde ești, domnule? Mi s-a telefonat de la minister, trebuie să plecăm imediat la București într-o chestiune foarte importantă.

— Noi doi?

— Da, dumneata și cu mine.

Cozianu se gîndi: „Păcat; aș mai fi încercat s-o prind pe Valentina între două uși". Și spuse:

— Bine, să mergem. Mă întreb ce-or fi vrînd.

[1] înconjurul proprietății, sub călăuzirea proprietarului.

VII

Ceea ce voiau era transferul a douăzeci dc vagoane de aur în Portugalia, prin simplu virament, căci transportul materialului n-ar fi fost niciodată permis dc germani; iar cine voia asta, era însuși președintele Consiliului de Miniștri, domnul Mihai Antonescu. „Dumneata ești un om energic și abil, ai relații în Elveția: găsește o bancă dispusă să facă operația", îi spusese el.

— Știți că avem puține șanse? întrebase Cozianu.

— Asta vă privește, pe Balotă și pe dumneata, răspunsese sec Mihai Antonescu, apoi, cu un zîmbet pe care-1 voia seducător, spuse: Mareșalul cunoaște chestiunea și-i va fi recunoscător celui care va reuși în această misiune grea și delicată. I-am spus că ești cel mai bun colaborator al lui Balotă, și mi-a răspuns că te cunoaște, și că e sigur că vei reuși.

— Da, i-am fost prezentat o dată la unchiu-meu Șerban Lascari, răspunsese Cozianu.

— Așa e: ce mai face conul Șerbănică? întrebase amabil și familiar Mihai Antonescu.

„Mă întreb dacă ți-a făcut vreodată onoarea să te invite, saltimbancule", îi spuse în gînd Cozianu.

A doua zi plecă la Ziirich. Pe drum, se întrebă de mii de ori, cu o ciudă rece: „De ce m-aș întoarce? De ce să nu rămîn într-o țară neutră? M-au păcălit: Și Balotă, și Ică Antonescu, și toți. De ce să-i cred de data aceasta? De ce ar mai fi leali?" îl ispitea totuși ce-i spusese Mihai Antonescu: generalul venea pe vremuri în vizită pe la Șerbănică Lascari: era foarte posibil să fie adevărat că-și aducea aminte de el. Și atunci, erau deschise posibilități noi: portofoliul ministerial nu mai era atît de departe. „Da, dar dacă pierde Hitler războiul? Ar fi mai bine să mă refugiez din timp în Elveția. Dar dacă faimoasele arme secrete sînt o realitate, și nemții cîștigă războiul, sau obțin o pace avantajoasă, atunci nu mă mai întorc niciodată în țară și cariera mea e ruinată. Nu; trebuie să mai aștept, o să am tot timpul să fug, la nevoie." Așa se gîndea el, și cîntărea pe toate fețele, cu argumente noi, de zeci de ori, întrebarea dacă părăsește pentru totdeauna țara sau nu. Un domn grav și distins, într-un compartiment de tren; un domn care se uită pe fereastră și fumează.

Domnul RaphaeT Mercado îl primi a doua zi după sosirea la Zurich, şi anume cu aceeaşi politeţe rezervată |i rece cu care-1 primise de cîte ori avuseseră de-a face împreună. Ii ascultă propunerea, oferta, căci guvernul mareşalului Antonescu oferea un procent interesant asupra operaţiei, şi după ce isprăvi Cozianu de vorbit, stătu un minut să se gîndească. Era un bărbat de cincizeci şi ceva de ani, cu părul albit prematur, şi cu o faţă îngustă, uscăţivă, palidă; purta ochelari cu o ramă subţire de aur, şi-şi ţinea una într-alta, cu un gest de deplin repaus fizic, sau chiar de deplină slăbiciune a trupului, mîinile înguste, albe, cu unghiile îngrijite şi un inel subţire de căsătorie pe inelarul stîng. Vorbea calm, rece, fără efortul de-a scoate prea mult glas; făcea economie de putere, din care se părea că n-are prea multă.

— Domnule Cozianu, aveţi dreptate, eu pot face această operaţie. Poate sînt singurul bancher care ar risca să o facă.

— Mulţumesc! guvernul nostru va fi foarte bucuros şi...

— Dă-mi voie. Am spus că pot face această afacere. Dar vreau să vă atrag atenţia asupra faptului că sînt israelit şi religios. Guvernul dumneavoastră persecută în mod barbar pe coreligionarii mei şi e aliatul unui om care asasinează zilnic mii de evrei. De ce aş face eu un serviciu, fie chiar plătit, fie chiar bine plătit, guvernului dumneavoastră. Ar însemna o trădare din partea mea.

Cozianu îl privi mirat, apoi rîse şi dădu din umeri, încercînd totuşi să nu-1 jignească pe acest original.

— Bine, scumpe domnule Mercado, dar sînt foarte mulţi oameni de afaceri israeliţi care fac totuşi tranzacţii şi cu noi şi cu Germania, prin Elvetia şi Suedia! Chiar eu cunosc cîţiva!

— Eu nu, răspunse rece domnul Mercado. Treaba lor; eu nu-i imit. Totuşi, voi face transferul pe care mi-1 cereţi, pentru a obţine în prealabil de la guvernul dumneavoastră să-1 puie în libertate pe unul din cei mai învăţaţi coreligionari ai mei, rabbi Emmanuel Rubinstein, din Czernowitz. Ştiu că e deportat într-un lagăr de concentrare în teritoriile ruseşti ocupate. în momentul cînd rabinul Rubinstein va fi sănătos la Zurich la mine în casă, puteţi considera operaţia de care mi-aţi vorbit ca efectuată.

în biroul tapisat în culori calde, mobilat cu fotolii adinei şi moi şi cu mobile de preţ, un birou Louis XVI, un scrin făcut de Boulle, un covor de Şiraz, era tăcere. Domnul Mercado şedea într-un fotoliu, picior peste picior şi cu mîinile una peste alta, nemişcat, palid. Cozianu se gîndea: „Ce original e şi ăsta! în fond, ce-i pasă lui de un rabin ga-

liţian care poate e mort la ora asta! Ca şi cum eu aş fi gata să-mi sacrific un avantaj real de dragul episcopului de la Rîmnicul Vîlcii!"

— Bine, domnule Mercado, voi încerca să fac ce doreşti: dă-mi numele persoanei şi cîteva date, ca nu cumva să mă întorc cu altcineva!

Şi începu să rîdă. Domnul Mercado nici nu clipi din ochi, darmite să zîmbească. De rîs, părea în clipa aceea că n-a rîs niciodată.

Dimitrie Cozianu se întoarse la Bucureşti cu avionul, fu primit în audienţă de Mihai Antonescu, şi începu îndată căutarea după deţinutul Emmanuel Rubinstein. Sc află că era închis într-un lagăr german, un lagăr mic foarte aproape de linia frontului, care se afla acuma în plină mişcare îndărăt spre vest. Prin tratative de cîteva zile, se obţinu ca autorităţile germane să-1 predea pe deţinut celor române, şi un ofiţer român să-1 aducă la Bucureşti. Dar cînd totul era rezolvat, Balotă îl chemă într-o dimineaţă pe Cozianu la el în birou, se ridică la intrarea lui Cozianu şi-1 luă între perdelele unei ferestre;

— Ascultă, Coziene dragă. Am mai vorbit şi cu Ică: nu este exclus ca Faber, îl ştii, ăsta de la noi, spionul, să simtă ceva şi să-1 omoare pe ovrei pe drum.

— Faber e la Isţanbul în momentul ăsta, zise Cozianu.

— Nu, s-a întors ieri dimineaţă. Aş vrea să meargă un om cu împuterniciri speciale şi care să poată discuta chiar şi cu nemţii altfel decît un ofiţeraş oarecare.

— Adică eu? întrebă Cozianu.

— Da, dacă vrei, bineînţeles; dar m-am gîndit că tot urmăreşti dumneata toată afacerea, aşa că ar fi bine să... înţelegi?

— Bine, domnule ministru. Am înţeles.

— îţi mulţumesc. Trebuie să-ţi spun că Mareşalul se ţine personal la curent cu toată chestiunea.

— înţeleg, zise Cozianu.

Dar nu era sigur deloc că Balotă nu minte, că merită să se ducă pe front, că recompensa va fi potrivită cu ce făcea el. Totuşi, nu putea refuza. Poate că, făcînd tot ce i se cerea, îşi pregătea o ascensiune cum nu avusese pînă atunci; şi în acest caz ar fi fost o prostie să nu facă zel, darmite să refuze.

— Mîine dimineaţă plec, zise el.

vin

După trei zile de la această convorbire, spre seară, Cozianu se afla într-un automobil militar, vopsit verde ca măslina crudă; şedea lîngă un ofiţer tînăr, căpitan făcut pe front, care purta crucea de fier germană pe piept; în faţă, lîngă şofer, şedea altul, un ofiţer de la comandamentul corpului de armată, care cunoştea drumul.

în spatele ior soarele coborît la orizont lumina roşu prin geamul de celuloid; în faţă se întindea un cîmp nesfârşit, verde-cenuşiu, vălurit moale; pe ici, pe colo, mărăcini, tufişuri; scaieţi înalţi, cu nişte spini mari, necruţători şi măciulia liliachie a florii lor cu miros dulce de tot; cerul albastru îşi stingea strălucirea, era de un albastru-cenuşiu; şi praful ridicat de maşină venea îndărăt, gonit de vîntul fierbinte.

Praful galben intra prin toate deschizăturile în metal sau în prelată, prin crăpăturile celuloidului, pe lîngă geamul din faţă, pe care-l acoperea un strat foarte subţire, galben-cenuşiu. Praf gros se aduna în cutele mînecilor, pe epoleţi, pe umeri; toţi cei din maşină aveau sprîncenele galbene; Cozianu simţea praful în măsele, în gură, în ochi: la colţurile ochilor i se făcuseră mici gămălii de noroi, pe care le ştergea cu batista murdară, şi după aceea se făceau iar.

Cîmpia asta nu se isprăvea niciodată? Sigur că nu. Nu se isprăvea pînă la ţărmul Oceanului Pacific: stepă, praf, vînt cald, miros dc ierburi arse de soare, scaieţi cu flori palide şi cu mireasma dulce; şi cîmp, cît vezi cu ochii cîmpie, de dimineaţă pînă noaptea, şi de noaptea pînă dimineaţa, şi iarăşi de dimineaţă pînă noaptea; şi iarăşi, şi iarăşi, mereu-mereu, cîmpie fără margine.

Şi nici măcar nu era neted drumul. Mica maşină militară, cu arcuri tari, gonea cît putea motorul; sărea în gropi, peste gropi, o lua peste cîmp, pe marginea fluviului lat de praf. Cozianu îşi simţea măruntaiele la fiecare zdruncinătură; i se părea că i se zgîlţîie creierii în cutia craniului. „Măcar de ar merge mai încet." Dar nu se putea: şi-aşa era prea încet, şi-aşa era foarte tîrziu: toate etapele se trăgeau îndărăt, tot ce era îndărătul frontului pleca în fugă, să nu fie înconjurat şi surprins de tancurile ruseşti. Lagărul 308 fusese pînă acum trei zile într-un loc; acuma se mutase într-altul, cu un tren special.

„O să-l mai găsesc? se întreba Cozianu. Atîta încordare, atîtca eforturi, ca să-l găsesc poate mort, îngropat în vreun mormînt comun. Dar nu face nimic. O să fie alte lucruri, alte ocazii. Nu rămîn eu nici în întuneric, nici jos."

Somnola, ostenit de veşnicele zguduituri, sărituri, zgîlţîieli ale maşinii. La picioarele lor, între două cizme negre pudrate cu praf galben, stătea, vîrît cu patul într-un toc de tinichea anume făcut, un pistol-mitralieră cu oţelul vopsit negru, şi pudrat şi el cu un strat transparent de praf galben.

Maşina trecea pe lîngă şiruri de căruţe mînate de soldaţi bătrîni, mustăcioşi, grămădiţi şi gheboşiţi în capul căruţei ca nişte ţărani ce erau. Şiruri interminabile de căruţe; pc urmă, nori lungi de praf prin care nu se mai vedea nimic, gri înecăcios; şoferul o lua peste cîmp, depăşea un camion greu, apoi apărea din praf un tun pe patru roţi cauciucate, şi alt camion care-l trăgea; şi alte camioane, şi alte tunuri, pe urmă automobilele cu ofiţeri, pe urmă ieşeai din praf; şoferul lui Cozianu apăsa pe accelerator şi gonea înainte, pe drumul liber, larg, pustiu, care ducea spre orizontul plat, larg, cît lumea largă şi pustiu. Şi peste un ceas, iarăşi depăşeau o coloană de căruţe, sau se încrucişau cu o coloană de căruţe, sau treceau pe lîngă nişte tancuri nemţeşti pline de praf, cu tunuri enorme, lungi fiecare cît maşina lui Cozianu; şoferul, cu obrazul galben de praf, ocolea tancurile, se auzea huruitul lor şi duduitul motoarelor, un ofiţer blond în uniformă neagră, aşezat pe turelă, îi privea nepăsător, apoi totul rămînea în urmă şi maşina intra într-un sat pustiit, în care nu se vedeau decît oameni în uniformă kaki sau uniformă verde-gri, camioane oprite lîngă garduri, automobile în curţi cu gardurile căzute; la răspîntii erau stîlpi cu scînduri bătute în cuie, iar pe scînduri stăteau scrise pe nemţeşte nume de sate ucrainene şi distanţele în kilometri, şi mîzgălituri obscene cu creionul. Pe urmă maşina ieşea din sat (se zăreau la margine nişte copii cu şepci în cap şi cu mîinile în buzunare, care se uitau străini şi sălbăticiţi, la maşina cu ofiţeri duşmani).

Cozianu somnola; întredeschidea ochii: cîmpie; se făcea seară. Iarăşi îl apuca somnolenţa, simţea în creieri zdruncinăturile maşinii, îşi simţea oasele moi. „Sînt foarte obosit, se gîndea Cozianu. Ce bine ar fi acasă, într-un fotoliu. Tresări: Prostii. Trebuie să-l aduc, viu, şi să-l duc laZurich." Se îndreptă, deschise ochii. Intrau într-un sat, lătraţi cu turbare de cîini galbeni şi slabi.

— O să dormim aici, zise căpitanul Dobrescu, însoţitorul lui Cozianu. E mort şi şoferul, şi nici noi n-o să mai rezistăm.

Cozianu dădu din cap, morocănos şi mut. Maşina trecu pe uliţe pustii; zăriră nişte babe într-o curte; apoi nişte căruţe, o bucătărie de campanie şi soldaţi români pe lîngă ea. Se opriră la comandatură şi se dădură jos: o santinelă germană îi privea fără să se mişte, neprietenos. Intrară totuşi, şi Dobrescu ceru să vorbească cu comandantul de etapă; apăru un subofiţer cu ochelari, om de vreo patruzeci de ani, scurt, îndesat, cu ochelari, cu o guriţă cu buze subţiri şi dreaptă, ca o crăpătură de puşculiţă. Dobrescu îi arătă hîrtia dată de la Bucureşti de generalul von Râderer, şi actele lui, ale lui Cozianu (căpitan Cozianu Dimitrie, de la Marele Stat Major), ale locotenentului care le arăta drumul. Neamţul nu scosese nici un cuvînt. Dobrescu încercă să glumească, să-1 dezgheţe:

— Cum staţi cu mîncarea pe aici? Tot cal? Dar cu fetele? Se mişcă ceva?

Neamţul nici nu clipi din ochi; parc-ar fi fost surd. Avea şi el „Crucea de fier" clasa I, ca şi Dobrescu. Acesta arătă cu degetul tinicheaua neagră cu margini albe şi-1 întrebă, ridicînd glasul foarte tare:

— Unde ai primit-o? Eu în Kuban!

Neamţul se uită la el, rece ca gheaţa, apoi la Cozianu şi spuse, aproape fără să descleşteze fălcile:

— O să dormiţi aici, la comandatură. Vă arăt camera.

Şi trecu înainte, intrind pe un coridor văruit, cu podelele spălate proaspăt. Dobrescu îl urmă, înjurîndu-1 printre dinţi, apoi Cozianu, mut, apoi ceilalţi. Neamţul le arătă odaia, lampa cu gaz de pe masă, salută şi plecă.

— Ce ziceţi, domnule căpitan, de animalul ăsta? exclamă Dobrescu, indignat. Ce vită, ce dobitoc!

Cozianu însă n-avea chef de vorbă. Se spălă şi se culcă fără să mănînce: era frînt de oboseală; adormi îndată, un somn adînc, mort.

Se trezi în toiul nopţii, cu inima bătînd. Ce se întâmplase? Buimac, trase cu urechea. Atunci izbucni al doilea urlet, prelung, răguşit, spart, un urlet de groază cutremurătoare. Apoi glasuri care vorbeau nemţeşte.

— Ce e? Ce fu asta? întrebă, ameţit de somn, locotenentul. Dobrescu îşi căuta cizmele, gîfîind şi înjurînd.

— Mă duc să văd, gemu el trăgîndu-şi o cizmă.

Dar nu se mai auzea nimic, decît lătrat de cîini, aproape, altul mai departe, altul undeva, hăt departe, stins. Dobrescu ieşi tropăind şi se întoarse.

— N-am aflat nimic, mama şi dumnezeii lor. Cică nu e nimic. „Da, dar ce a fost? Ce s-a auzit?" Nimic. Treaba voastră, crucea şi parastasul cui v-a făcut.

Şi oftă, întinzîndu-se pe pat.

A doua zi dimineaţa, cînd maşina ieşea din sat, spre soarele mare şi roşu care atîrna jos de tot deasupra orizontului, Dobrescu îşi aduse deodată aminte:

— Domnule căpitan, ştiţi ce-a fost azi-noapte? Urletul ăla? I-am întrebat pe-ai noştri, care sînt în sat, cu bucătăria aia. Neamţul urlă, feldwebelul ăla, idiotul. A fost la un lagăr, şi şi-a scrîntit nervii, e ţicnit. Românaşii noştri zic că e om de treabă, nu e rău; dar se sperie din somn noaptea şi urlă, de parcă l-ar tăia. Mama lui de dobitoc!

— Au omorît nişte copii în lagărul ăla, zise soldatul-şofer.

— Ce, mă? De unde ştii tu? întrebă Dobrescu.

— Mi-au spus şi mie băieţii de la bucătărie, îngînă şoferul.

— Uite-al dracului nenorocit, spuse Dobrescu, mirat. Apoi adăugă: Poate nici nu-i adevărat, şi-au inventat ei. Ce, parcă poţi să ştii?

— Cine-i mai ştie şi pe ei? mormăi şoferul. Sînt altfel decît noi, don' căpitan.

— Voi vă-nţelegeţi mai uşor cu ruşii, ai? întrebă ironic Dobrescu.

Şoferul îngînă:

— Păi ai noştri sînt mai mult băieţi de la ţară.

— Păi da: ei ţărani, voi ţărani, sigur că da, risc Dobrescu.

Prudent, şoferul nu răspunse. Se prefăcea că e atent la şosea.

IX

Pe la amiază, începuseră să treacă pe deasupra lor avioane germane de bombardament, şi nu mai încetară de-a trece, la răstimpuri, pînă spre seară, spre est, apoi spre vest, şi iar spre est, şi iarăşi îndărăt. Pe deasupra, sau pe la cîţiva kilometri la stînga sau la dreapta şoselei. Cozianu însă nu era atent la ele. Observă că locotenentul care şedea lîngă şofer începe să fie neliniştit, că scoate apoi capul pe fereastră, se uită; la prima răspînue, îi spuse şoferului s-o ia la dreapta. Era patru după-amiază, şi o arşiţă înăbuşitoare cînd maşina se opri.

— De ce opreşti, domnule? întrebă Dobrescu.

Locotenentul, stînjenit se-ntoarse să-i răspundă peste umăr:

-4- Am greşit drumul. Trebuie s-o luăm îndărăt.

— Ei bravo! exclamă Dobrescu. Vezi să nu înnoptăm pe cîmp.

— Domnule locotenent, să nu mă faci să pierd nici un ceas! spuse Cozianu, deodată treaz şi încordat. Ce îţi închipui dumneata că facem aici? Turism?

Deodată trase cu urechea. Orizontul huruia înăbuşit, de undeva de departe.

— Ce s-aude? întrebă el. Parc-ar fi tunuri.

— Tunuri sînt, mînca-le-ar tata, spuse cu amărăciune Dobrescu.

Maşina porni îndărăt. După o jumătate de oră (avioane treceau mereu, vuind sus de tot în cerul albastru-cenuşiu de secetă), o luă pe un drum plin de gropi, unde se zguduia în aşa hal, încît Cozianu, din ce în ce mai îngrijorat, voia să strige: „Mai încet", dar şovăi cîteva minute, căci de două zile el era cel cu „mai repede, mai repede!" Cînd însă, alarmat de săriturile pe care le făcea maşina în gropi, se hotărî să dea glas, automobilul căzu într-o groapă, se auzi o trosnitură metalică îndărăt, şi rămase nemişcat, într-un nor de praf.

— Ce-ai făcut? Ce-ai făcut, nenorocitule? răcni Dobrescu, în timp ce şoferul sărea jos.

Coborîră şi ceilalţi. Şoferul era galben, îi era frică, se uita sub maşină.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Dobrescu, furios.

Şoferul răspunse de sub maşină:

— S-a rupt axul cardanic şi un arc, don' căpitan.

— Şi? Le repari? Cît ne ţii aici?

Urmă o tăcere. Cozianu spuse:

— Nu se poate repara decît în atelier. Am şi eu maşină, şi mă pricep. Rămînem împotmoliţi, adăugă el cu dintii strînşi.

Pe deasupra trecură bîzîind patru avioane de vînătoare, mereu spre est. Bubuitul tunurilor era înăbuşit dar cutremura aerul, de parcă se trăgea imediat dincolo de zare.

— Culcat, băă! răcni prelung cineva, nu departe de ei. Se uitară cine striga. Nu vedeau pe nimeni. Glasul răcni iar: Culcat, băă! Vino-ncoace, tîrîş!

Zăriră în sfîrşit muşuroiul de pămînt al unui soi de tranşee, şi un cap cu cască. Porniră într-acolo în goană, încovoiau, ajunseră şi săriră înăuntru: era o groapă scurtă, în formă de U, cu un tun în mijloc; un 47 „Bofors", scurt, vopsit kaki; în fundul gropii, lîngă săgeata tunului, erau înşirate în picioare obuzele cu cartuşul de alamă lucioasă şi vîrful vopsit roşu, sau doar de aliaj de oţel cu metale rare, alb şi strălucitor. Era singurul lucru curat în groapă: paUu soldau plini de

pămînt, asudaţi, şi un ofiţer la fel de murdar ca ei, brunei, buzat, cu mustăcioară neagră şi arălînd dinţi albi şi frumoşi cînd rîdea, îi primiră cu mustiări.

— De ce umblaţi în picioare, don' căpitan? Te vede aici pe cîmp de la doi-trei kilometri!

— Da' ce-i aici? Ce faceţi voi aici? înuebă Dobrescu.

— Stăm pe poziţie, răspunse locotenentul, şi se prezentă: locotenent Martinescu, din regimentul patruzeci şi şase infanterie. Se vedea pe el că e rezervist. întrebă, familiar şi neregulamentar: Da' unde vă duceaţi aşa?

Rîdea. Rîdeau, verde, şi cei patru soldaţi, culcau pe talazul gropii.

— La comandamentul diviziei, încolo! zise Dobrescu.

Martinescu, cu mutra lui de turc, rîdea:

— Păi divizia a lual-o încolo, e la vreo zece kilometri spre dreapta, în faţă sînt ruşii. Acum trebuie să pice: nu vedeţi praful? Alea-s tancuri.

Şi le arăta orizontul, unde se ridicase, înu-adevăr, un fel de ceaţă trandafirie.

— Aoleo, zise simplu Dobrescu.

— Păi da, rîse cellalt.

Cozianu înţelese acuma de ce se purta aşa, de-1 crezuse rezervist; avea ceva neobişnuit în glas, în rîs, în mişcări. Şi soldaţii fumau, cu ochii în gol. Aşteptau. Aşteptau toţi. Cozianu se uită la dreapta, la stînga: cîmpie nemărginită şi pustie. Tot aşa se uita şi Dobrescu.

— Cum, mă? întrebă el. Şi ce faceţi voi singuri aici?

— Barăm drumul ăsta. Că tancurile nu ştiu să vină peste cîmp.

Soldaţii riseră iar, slab.

— Cum, aşa, fără mitraliere, fără puşcaşi să vă păzească? Nimic?

— Nu mai sînt. S-au terminat, răspunse cellalt.

— Noi ce facem aici? înuebă Cozianu. Dacă sînt zece kilometri, îi facem în două ore! Hai să plecăm!

— Noroc, bă Martinescule! zise Dobrescu. Noroc, băieţi!

— Să trăiţi, murmurară soldaţii.

Cei paUu porniră repede peste cîmp; trecură pe lîngă maşină şi-şi scoaseră cele uei pistoale-miualieră. Şoferul şi locotenentul tăceau; Dobrescu înjură pînă obosi. Cozianu mergea repede, mut; „Trebuie să ajung la divizie; trebuie să ajung", îşi repeta el. Sc uită îndărăt: nici nu se mai vedea groapa în care cei cinci oameni aşteptau, pierduţi, singuri, în mijlocul cîmpiei imense.

După o jumătate de oră, pe cînd urcau o unduitură moale şi lungă a şesului, un obiect cenuşiu-verzui apăru peste marginea dîmbului din faţa lor. O turelă de tanc. „Acum m-am ars", se gîndi Cozianu, îngheţând, şi se uită încordat împrejur. Nu era nici un adăpost. Tancul se urcase pe dîmb, şi vreo cinci-şase turele se iviseră pe după culmea lui abia ridicată deasupra câmpiei.

— Don' căpitan! Vin nemţii! exclamă şoferul. Tancurile se urcaseră pe culme, iar primul cobora.

„ — Să stăm în picioare - zise Dobrescu - poate aşa ne văd!

Vorbise cu o înfrigurare care-l schimonosea, îl făcea să holbeze ochii. Toată lărgimea locurilor din faţa lor se umpluse de tancuri: erau zeci, poate sute; huruitul motoarelor începură să-l simtă toţi patru în diafragmă, că le face să vibreze corpul, carnea pe oase. Pămîntul se cutremura abia simţit. Primul tanc greu trecu nu departe de ei; îl văzură pe comandant, în picioare în turelă, cu mîinile pe capac, subţire, slab, blond, cu bonetă neagră, legat la gît cu o basma roşie; avea o faţă osoasă, îngustă, dură; se uita în depărtare: nici nu-i văzu.

— Asta-i contele Brederode! îi strigă Dobrescu în ureche lui Cozianu; a venit cu o divizie de tancuri din Franţa; nemţii îi zic *der Panzergraf!*

Cozianu abia îl auzi, asurzit de vibraţia şi duduitul enorm al motoarelor. Peste două minute nu mai vedeau nimic din pricina prafului prin care treceau fantome masive, zguduind pămîntul.

După ce trecu ultimul tanc şi se risipi praful, cei patru rămaseră ameţiţi, obosiţi. Se uitau după norii de praf care se tîrau spre est. Şoferul vorbi cel dintii:

— Numai să nu-i calce pe-ai noştri, săracii.

— Haideţi! exclamă Cozianu, tresărind din năuceală. Haideţi, repede!

Mai făcură un kilometru, şi ajunseră la un drum printre cîmpuri pustii. îndărătul lor izbucnise un bubuit necontenit, care părea atît de apropiat, încît se mirau că nu se vede nimic. Şi, deşi ei se depărtau, mergând cît puteau de repede, bubuitul nu scădea. „Ce caut aici? se întreba Cozianu. Totuşi, dacă ajung la comandantul diviziei, mai pot reuşi. Numai să nu sosească ruşii înaintea mea la lagărul acela." Simţea că e prea greu, că prea multe lucruri sînt împotriva lui. Dacă n-ar fi apărut tancurile acestea nemţeşti, poate că peste o oră era prizonier. Se uită peste umeri. Văzu două trâmbe de fum, departe una de alta; fum negru. Bubuitul tunurilor nu contenise; din când ân când o explozie mai tare âl spărgea.

— Mai repede! gîfîi Cozianu.

Peste zece minute se uită iarăşi peste umăr, şi se opri, apoi începu să meargă şi mai repede, aproape în fugă. Dindărăt, dc peste dîmb, sosea în mare viteză un tanc cu turela întoarsă cu tunul într-o parte. Alt tanc venea după el, fumegînd. Ceilalţi îl simţiseră pe Cozianu că se opreşte, se întoarseră şi ei, înţeleseseră şi acum goneau cu gurile căscate, gîfîind, cu sudoarea şiroaie sub hainele ude. Pe cînd ajungeau la drumul ce le tăia calea, auziră cum se apropie duduitul motoarelor. Se uitară îndărăt: vreo douăzeci de tancuri veneau de peste dîmb. Pe unele erau căţăraţi oameni în uniforme negre: probabil echipaje de tancuri lovite, care scăpaseră cu fuga. Un tanc astfel încărcat trecu pe lîngă cei patru români. Mergea încet, şi mirosea a benzină. Cozianu răcni la nemţi:

— Luaţi-ne şi pe noi!

Dc lîngă ei, locotenentul care rătăcise drumul se repezi să sară pe tanc din mers, dar unul din nemţi îi puse pistolul-mitralicră în faţă şi trase o rafală. Locotenentul căzu pe spate şi rămase nemişcat, mort. Cozianu se-ntoarse spre Dobrescu şi spre şofer:

— Haideţi! spuse el, şi porni mai departe, în pas aproape alergător.

Cînd ajunseră la drum, şoferul strigă:

— Don' căpitan! Vine o maşină!

într-adevăr, în vîrful unui nor prelung de praf se apropia un camion cu coviltir de prelată. Cozianu luă pistolul-mitralieră din mîna soldatului şi se repezi în drum, urmat de Dobrescu. Camionul se opri în faţa armelor'întinse. Pe prelata cenuşie era vopsită cu miniu o mare cruce roşie. Şoferul sări jos şi salută: era un soldat. Dindărăt sări în praful drumului şi o femeie măruntă, în uniformă kaki, cu legătură de cap albă.

— Luaţi-ne şi pe noi! strigă Cozianu.

— Două persoane în faţă, am loc, zise şoferul.

— Urcăm îndărăt! zise Dobrescu.

— Nu se poate! Am doisprezece operau! spuse femeia cu o linişte ciudată, obosită.

Era tânără, cu faţa triunghiulară, foarte palidă, gura mare şi desenată, o gură frumoasă şi dureroasă, şi ochi ca nişte bucăţi de lapis-lazuli, dure şi lucioase.

Cozianu se apropie de ea:

— Doamna Giurgea-Roşcanu?

Ea era, Isabela Giurgea-Roşcanu, nebuna care-l lăsase pe Giurgca-Roşcanu la chefurile şi recepţiile lui şi plecase ca infirmieră pe

front, o dezaxată, o maniacă. Nu era urîtă deloc; o frumusețe stranie; dar îmbrăcată ca un soldat, mototolită, palidă, parcă gata să moară și ea.

— Sărut mîna; eu sînt Dimitrie Cozianu. Trebuie să ajung imediat la comandamentul diviziei..

— Și eu mă duc acolo, că dacă nu-i suie în avion, îmi mor răniții. Sînt răniți grav, toți. Dar n-aveți decît două locuri!

— O să stăm pe margine, pe colț, sus pe coviltir, cum o fi! exclamă Cozianu.

Dobrescu se și urcase.

— Urcă-te! îi porunci Cozianu soldatului și trecu în spate, o ajută pe Isabela Giurgea-Roșcanu să se suie, o urmă și camionul porni.

înăuntru răniții zăceau pe tărgi pline de sînge, înfășurați în bandaje ca niște mumii; aveau fețe supte și galbene, țepoase de barbă rară, neagră; se uitau în gol, lăsîndu-se legănați și zguduiți de camionul în plină viteză.

— Dacă nu ajung la timp, o să moară toți, spunea doamna Giurgea-Roșcanu, înghesuindu-se să-i facă loc și lui.

— N-o să moară ei chiar așa ușor, zise Cozianu.

Aici era umbră, mirosea a sînge și a benzină; pe sub coviltir, îndărăt, se vedea doar un nor de praf galben-trandafiriu, străluminat de focul asfințitului.

— Aia doi au murit, murmură Isabela Giurgea-Roșcanu.

Cozianu întrebă mașinal:

— Care?

Ea îi arătă. Da, se uitau în gol, cu gura deschisă. Cozianu se gîndea: „Se duce dracului războiul; zboară și Mareșalul, și toată baraca; vin rușii; nu mai e cazul să fac zel; trebuie căutată o trambulină spre guvernul de după căderea Mareșalului".

— Cred că și ăsta a murit, murmură el.

Ea șopti:

— Moare acum.

„Care-o fi diferența? Eu aș fi jurat că e gata mort." Se uită cu coada ochiului la Isabela Giurgea-Roșcanu. Cu mîinile împreunate, stătea cu ochii închiși. „Se roagă, își spuse el. Mă întreb dacă mai merită să mă agit ca să-i fac domnului Balotă și domnului Ică Antonescu serviciul de a le transfera aurul în Portugalia. Ba nu: trebuie totuși făcut: poate să-mi rămîie ceva."

Lîngă el, ghemuită, în pantaloni mînjiți de motorină și de sînge de pe brancarde, slabă, cu gîtul subțire, cu mîinile albe, lungi, împreu-

nate, Isabela Giurgea-Roșcanu murmura fără glas cu ochii închiși. El îi aruncă o privire fugară: „E frumoasă; ce linie nobilă are fruntea și nasul; frumoasă; și stă aici, să-i păzească pe ăștia cum mor. Ce curios! Treaba ei: e nebună, e maniacă; altfel nu se explică."

Știa că se explică și altfel Dar nu voia să se gîndească; o goni cu dușmănie din minte și reîncepu să se gîndească la perspectivele pe care le avea cariera lui, în noile împrejurări.

X

Generalul Turtureanu era un bărbat înalt, gros, ciolănos, cu mîini mari și față mare, arsă de soare și de vînt. Striga obraznic la Cozianu, într-o odaie plină de geamantane, de saci, de mașini de scris, de lăzi cu telefoane de campanie, printre care trebăluiau niște soldați, împachetînd, legînd cu sîrmă, strîngînd curele.

— Ce crezi dumneata? Ce, crezi că o să sacrific eu o mașină acum, *acum* ! cînd mîine dimineață tancurile rusești pot să fie peste noi, să-ți dau eu o mașină pentru misiunea dumitale? Mai întîi că eu n-o cunosc! Cine știe ce căcănar de la București a inventat o prostie, și te-a trimis pe dumneata, alt prost, să te vîri în dezastrul ăsta! Dumneata știi...

Și se apropie de el, vorbind mai încet:

— Dumneata știi că mîine putem fi încercuiți?

Cozianu așteptă o secundă, apoi spuse fără să ridice glasul:

— Domnule general, vă rog să-mi lăsau o mașină. Domnul Mareșal cunoaște chestiunea și se interesează direct! Dacă vreți, telefonați la București pentru confirmare. Deși asta ar însemna o amînare de care ați fi responsabil dumneavoasUă personal. Ați văzut hîrtia iscălită de domnul ministru de Război și de Marele Stat Major. Ce vă mai ttebuie?

— Căpitane - răcni Turtureanu - cum îți permiți?...

Cozianu îi tăie vorba, insolent:

— Mai întîi nu sînt căpitan, ci director general înU-un minister, și al doilea, te rog să-mi dai mașina imediat, domnule general, dacă nu vrei să-ți pui în pericol cariera!

Turtureanu rămase cu gura căscată, cu ochii mari, încă furios. Apoi se stăpîni, și spuse:

— Bine, ți-o dau, dacă uebuie.

— Voi raporta domnului Mareşal că m-ai ajutat la vreme, spuse rece Cozianu.

— Bine, monşericule, nici nu poate fî vorba de altceva, e normal, dacă e o misiune importantă, zise Turtureanu descumpănit, gata să înceapă să bată cîmpii.

„îi e frică, se gîndi Cozianu. De ruşi. O să fie mîine aici. Cine a vorbit de ***panzerdivisionen?*** Uite la ăştia, ce mai ***panzerdivisionen.*** Războiul nu-l mai cîştigăm; trebuie să văd ce-i de făcut. Trebuie să văd ce-i de făcut"

Toată noaptea, în maşina care-l ducea peste cîmpia luminată de lună, ocolind coloane de tancuri, îngrămădiri de camioane, căruţe, cisterne, oprindu-se în faţa unor maşini răsturnate şi arse, înconjurate de cadavre, ca apoi să cotească peste cîmp şi să pornească mai departe prin noaptea de vară care fremăta de ţîrîitul greierilor şi de cutremurul adînc, stins, al tirului artileriilor, toată noaptea se gîndi că războiul poate va fi pierdut, nu numai că nu va fi cîştigat, dar va fi chiar pierdut. „Şi atunci? Să fiu într-un post mare, vizibil ca viitor candidat, sau discret, să intru în contact prin socru-meu şi prin bătrînul Lascari, cu opoziţia parlamentară? Dar comuniştii? Poate că ei vor avea poziţia cea mai puternică: dar cum să intru în contact cu ei? Cine-i ştie? Nimeni nu-i ştie, dacă nici Siguranţa nu-i ştie. Cu ei voi intra în contact în momentul cînd o să iasă la lumină. Dar cum voi apărea? Ca ministeriabil sau ca nedreptăţit, sau ca amîndouă?"

Adormi într-un tîrziu. Se trezi apoi spre dimineaţă, auzind urlete: văzu nişte soldaţi care se căţărau pe un tanc german, bătîndu-se cu soldaţii nemţi de pe tanc, care-i izbeau cu patul armei; trecură pe lîngă un tun autotractat pe a cărui ţeava călăreau nişte soldaţi descinşi şi fără arme. Maşina ieşise la lărgime. Cozianu adormi iar. Se trezi cînd intrau într-o pădure de brazi, care mirosea frumos a răşină. O poartă de sîrmă ghimpată, turnuri de lemn cu santinele germane în ele. Dobrescu, care-l însoţea mereu, scoase mîna cu hîrtia comandamentului german din Bucureşti. Soldaţii S.S. de santinelă la poartă deschiseră cadrul îmbrăcat într-o plasă de sîrmă ghimpată şi maşina intră în curte, între şiruri lungi de barăci de lemn; se încărcau în curte patru camioane mari „Diesel" cu baloturi, lăzi, saci. Munceau vreo zece oameni în haine vărgate, desculţi în nişte galenţi de lemn. Din pădurea de brazi se auzeau pocnete de pistol.

— Den Henri Lagerkommandanten! Rasch! Rasch![1] răcni Dobrescu, care făcuse în 1941 un stagiu într-un regiment german în sectorul central al frontului. Un subofiţer cu casca în cap îi ceru ***Ausweis***-ul, el îi arătă ordinul comandamentului german din Bucureşti.

— Kommen Sie mit[2], zise omul, un flăcău tînăr, cu obrajii trandafirii şi o gură roşie şi cărnoasă; avea un aer proaspăt şi tineresc, dar faţa şi ochii îi erau cu totul fără expresie; placid, inert pe dinăuntru. O luă înainte iar Cozianu şi Dobrescu îl urmară. Trecură printr-un coridor de sîrmă ghimpată, cu intrare şi ieşire în zig-zag, strimtă cît un singur om; la douăzeci de metri, dintr-un turn, îl privea o santinelă cu puşca-mitralieră culcată lîngă picior ca un cîine treaz şi atent.

După de ieşiră din incinta de sîrmă ghimpată, vîntul aduse un val de miros de excremente. Cozianu se grăbea pe urmele neamţului, ţinîndu-şi răsuflarea. Pocniturile seci (focuri de armă păreau să fie, dar destul de slabe, parcă se trăgea cu cartuşe de manevră) încetară deodată. Ş' peste cîteva clipe nu se mai simţi nici mirosul de latrine, ci iarăşi mireasma de cetină verde şi de răşină de brad.

După zece minute de mers repede ieşiră din pădure şi ajunseră în nişte luminişuri largi ce se înşirau între pădurea prin care trecuseră ei, şi-o altă perdea de brazi: între ele erau cîmpuri cu iarbă proaspăt cosită; din iarbă se ridica ici-colo cîte un brad, doi, şi într-un loc un pîlc mai stufos.

Aici, drept în faţă, se afla un grup mic de ofiţeri şi subofiţeri în uniforme verzi-gri, cu panglică neagră la şepci; cei mai mulţi purtau şi pistolul la şold; stăteau şi se uitau, cu mîiniie la spate, sau în centiron, sau în buzunare. Vreo doi-trei vorbeau între ei. Departe, la vreo trei sute de metri în dreapta şi în stînga, cîmpul era tăiat de un şir rar de soldaţi verde-gri, cu căşti de oţel în cap şi cu pistoale automate agăţate de umăr. Cozianu observă că şi marginea pădurii, de unde ieşiseră ei, era păzită la fel, şi în faţă, era alt şir de santinele, în marginea pădurii celeilalte.

Iar în mijlocul cîmpului era un şanţ mare şi adînc, cu un muşuroi proaspăt de pămînt rusesc, negru, înşirat pe lîngă şanţ şi înalt de vreun metru sau un metru şi jumătate. Jos, peste ultimii bulgări de pămînt, unde începea peria ţepoasă a finului cosit, erau aruncate tîrnăcoapele, lopeţile, cazmalele cu care se săpase şanţul: cîteve zeci de unelte.

Sus, pe muşuroiul de pămînt, cu spatele la grupul de ofiţeri şi la Cozianu care abia se apropia de acest grup, un şir de vreo douăzeci de

[1] La domnul comandant al lagărului. Iute! Iute!

[2] Veniţi cu mine.

oameni în haine sure vărgate. Era o dimineaţă de vară, rouă încă umezea fînul cosit de pe jos, umezeala nopţii spălase aerul şi din cerul albastru adînc, curat, de smalţ preţios, soarele lumina, puternic şi viu; astfel că se vedeau bine oamenii în gri, se vedea cum atîrnă hainele zdrenţuite pe corpurile lor scăzute, se vedeau cefile subţiate, cu două tendoane, cu pielea lipită pe ele, şi părul tuns cu maşina şi crescut mizer, fără luciu, şi pielea pămîntie, şi urechile rămase mari pe lîngă gîturile subţiate. Stăteau cam îndoiţi de spinare, cu şezutul tras înainte (sau poate prea slabi ca să mai aibă came pe şale) şi picioarele goale în gajenţi de lemn le erau pămîntii şi murdare. Cozianu vedea din ce în ce mai bine, căci se apropia mereu. (Nu-şi mai dădea seama, din pricina atenţiei brusc încordate de ce vedea, unde sînt subofiţerul neamţ şi Dobrescu.) Şi vedea foarte bine un subofiţer S.S. care mergea repede spre şirul de deţinuţi înşiraţi pe marginea gropii; unul din stînga, şi altul din dreapta. Cel din stînga era cel mai aproape. Era voinic, spătos, cu uniforma întinsă pe spinarea grasă, mai ales pe omoplaţii cămoşi, pe braţe, şi avea şi un şezut proeminent. Mergea sprinten, vioi. Se urcă şi el pe muşuroi, scoţînd pistolul din tocul de la şold, şi, cu şalele cambrate, în poziţie de drepţi, cu trupul încordat şi cu şezutul scos tare în afară, îi puse mîna stingă pe umăr primului deţinut, cu dreapta ridică pistolul mare şi greu spre ceafa omului. Se auzi o plesnitură seacă, omul se îndoi din genunchi şi, împins de mîna stingă a călăului, căzu grămadă în groapă. Subofiţerul trecu în spatele celuilalt, şi-i puse mîna stingă pe umăr, ridică pistolul; o detunătură, un brinci, şi cadavrul căzu cu capul înainte în groapă. Din dreapta se auzeau alte împuşcături. Cozianu rămase pe loc, cu ochii la şirul de oameni în zdrenţe parcă tăvăliţi în cenuşă, care stau acolo, cu umerii căzuţi, cu cefile costelive plecate puţin înainte. „De ce stau aşa? se întrebă el. De ce nu se-ntoarce unul să-i vîre ghearele în ochi ăluia, să-1 strîngă de gît, să..."

Paf! Paf! Paf! făceau pistoalele. Deţinuţii cădeau în groapă, îmbrînciţi de călăi. „Ce curios - se gîndi Cozianu - nu simt nimic". într-adevăr nu simţea absolut nimic. Un interes, o fascinaţie; dar atît. Apoi deodată se gîndi: „Dar dacă îl împuşcă în momentul ăsta pe omul meu?"

S.S.-istul care venise cu ei salută şi raportă unuia din ofiţeri, care se întoarse către Cozianu şi Dobrescu. Acesta din urmă îi dădu hîrtiile. Cozianu spuse cu glasul schimbat de crispare şi îngrijorare:

— Să nu fie printre ăştia! Spune-i să oprească execuţia!

Dobrescu îl privi mirat şi speriat. Paf! Interval de tăcere. Paf! Tăcere cîteva secunde. Paf! făceau pistoalele celor doi executori. Dobrescu îşi luă inima în dinţi şi traduse cererea lui Cozianu. Ofiţerul S.S., un om slab, zbîrcit, cu ochi suri, cu faţa sură, fără culoare, se uită la el ca la un obiect neînsufleţit:

— ***Was fälit Ihnen denn ein?***[1] întrebă el tăios, şi-i întoarse spatele. Cozianu rămase pînă căzu în groapă ultimul deţinut, unul mic şi pirpiriu, care plîngea, cu bărbia în piept şi acoperindu-şi faţa cu mîinile. Plîngea ca un copil. Paf! Nu se mai auzi nimic: îmbrîncit, căzu în groapă fără nici un sunet. Se auziră semnale de fluier. Lanţurile de santinele începură să se apropie. Soldaţii care sosiră cei dintîi apucară lopeţile şi se apucară să arunce pămîntul în groapă. Comandantul lagărului se-ntoarse şi le făcu semn celor doi români:

— ***Bitte, meine Herren.***[2]

Şi o luă înainte. Cozianu îl urmă. „Nu-1 mai găsesc. E mort. A fost degeaba."

Totuşi, îl găsiră: se telefonase de la Bucureşti la Berlin, de la Berlin spre est. Rabinul Rubinstein era un om scund, cu pielea galbenă, pămîntie, ras în cap şi cu ţepi de barbă neagră pe obrajii supţi. Avea nişte ochi mari, negri şi trişti. Cozianu încercă să-i vorbească, apoi Dobrescu; dar rabinul dădea din cap: nu înţelegea nici nemţeşte, nici româneşte, nici franţuzeşte, nici englezeşte. Cozianu rîdea la el, îl bătea pe umăr. Omul îl privea cu ochii aceia enormi şi adînci şi nocturni, şi nu dădea nici un semn, nici de bucurie, nici de satisfacţie; părea indiferent. Se **lasă** urcat în maşină şi cînd plecară, scoase afară capul şi murmură ceva, într-o limbă aspră şi stranie, apoi se rezemă iar de scaunul maşinii, lîngă Cozianu. „O fi ebraică asta, sau ce?" se întrebă Cozianu cu oarecare indiferenţă. Apoi îl uită pe rabinul Rubinstein şi începu iarăşi să se gîndească la sine însuşi. Din cînd în cînd, se trezea din această reflexiune îndîrjită şi se uita afară: cîmpuri pustii, sate, şi mereu dincolo de orizont, bubuitul tunurilor. Apoi, deodată, un pod peste un fluviu, la cîţiva kilometri în faţă, şi şoseaua plină de maşini, de camioane, de căruţe încărcate cu oameni, plini de noroi, bărboşi, îngroziţi. Săreau jos, alergau înainte să vadă dacă s-au oprit toate vehiculele; apoi urlete, împuşcături: un tanc răstumase o maşină şi trecuse peste ea. Deodată Cozianu îl auzi pe Dobrescu că murmură:

— Ia uite la ăia! pe un ton atît de sufocat de uimire, încît şi Cozianu tresări şi se întoarse brusc să vadă şi zări cîţiva soldaţi germani,

[1] **Ce-ţi trece prin cap?**

[2] **Poftiţi, domnilor.**

unii cu capetele goale, călări pe nişte vaci slabe; trăgeau din cînd în cînd focuri de armă în vînt. Iar dincolo de ei, pînă în cel mai depărtat orizont, risipită pe cîmpie, o mulţime nesfârşită de oameni răsfiraţi, mici linii, mici puncte, fire negre care veneau din toate părţile.

— S-a ântâmplat ceva prost de tot: or fi spart ruşii frontul - murmură Dobrescu - n-am mai văzut asemenea debandadă. Eu mă dau jos să vedem cum putem trece, domnule căpitan, că altfel rămânem aici şi ne-a văzut Dumnezeu.

Sări jos, trânti portiera şi dispăru ân ângrămădeala de oameni în uniformă care strigau, se mişcau, soseau mereu. Cozianu rămăsese cu ochii la acele mii sau zeci de mii de oameni risipiţi pe cîmpie ca un pumn de fire de praf spulberat de vînt peste o piaţă publică pustie. Erau curioşi: mii şi mii de linioare verticale: ca nişte fire de ceai, negre, în picioare, umblînd încet, foarte încet, peste imensa întindere a cîmpiei.

„A fost degeaba, se gîndi Cozianu. M-am agitat, am încercat tot ce s-a putut, şi n-a mers. Acuma domnul Ică Antonescu poate să-mi ofere şi locul lui de prim-ministru, nu mă mai interesează; chiar să vrea să mă recompenseze, nu mă poate recompensa. Va trebui să fac carieră cu urmaşii lui".

Dar peste o secundă, speranţa, dorinţa veche şi mereu dezamăgită, speranţa că poate totuşi atâţia ani de eforturi, şi de asemenea eforturi, n-a fost degeaba, il făcu să se ântrebe: „Dar noile arme secrete ale nemţilor? încă n-au intrat ân joc. Poate tot o să poată smulge, dacă nu victorie, măcar o pace cât de cât avantajoasă. Sau măcar un ***stătu quo.*** Da, poate totuşi. Mai trebuie aşteptat."

Se întoarse să-şi vadă omul: în hainele lui de deţinut, slab, scofîlcit, rabbi Emmanuel Rubinstein se uita la imensa cîmpie plină de mii şi zeci de mii de soldaţi în debandadă, se uita cu ochii lui negri şi încercănaţi, şi nu spunea nimic. Nici nu părea mulţumit sau nemulţumit: se uita numai.

XI

Peste o săptămînă, în biroul domnului Mercado, la Ziirich, domnul Mercado îi înmînă lui Cozianu o bucăţică de hîrtie mare cît un timbru poştal din cele mai mărişoare, pe care erau scrise cu cerneală roşie cîteva grupuri de cifre.

— Cu asta puteţi să vă prezentaţi la Lisabona persoanei despre care v-am vorbit.

— Mulţumesc foarte mult, spuse Cozianu şi se ridică să plece punînd hîrtiuţa ân portofoliu.

— Cineva ar vrea să vă vorbească, spuse domnul Mercado ridicîndu-se şi el, dar cu un surîs subţire şi palid. Se duse şi deschise o uşă, apoi, cu un gest, aşteptîndu-1 să treacă, îl pofti pe Cozianu înăuntru. Cozianu intră, şi se ridică dintr-un fotoliu un omuleţ cu un cap osos şi tuns, de ocnaş, dar îmbrăcat în anteriul de satin negru, cu ciorapii de mătase albi, ai unui rabin galiţiân; pe timplele tunse purta pălăria neagră, rotundă, cu boruri plate.

— A, protejatul meu! rîse Cozianu cu o jovialitate falsă, plictisită.

Rabinul spuse ceva în limba lui ciudată, hîrîită, aspră, cu accente melodice grandioase, sălbatice, primitive.

— Rabbi Emmanuel - spuse domnul Mercado pe franţuzeşte - se scuză că nu ţi-a vorbit atîtea zile: dar nu ştie decît ebraica, arameeana şi jargonul; îţi mulţumeşte că i-ai scăpat viaţa.

— Dumneata i-ai scăpat-o, zise Cozianu dînd din umeri.

Rabinul îl privea cu ochii săi negri, enormi, cu cearcăne vinete. Spuse altă frază.

— Vrea să te binecuvînteze, zise domnul Mercado.

Rabinul se apropie de Cozianu şi-i puse amîndouă mîiniie pe cap, apoi rosti, aproape cîntînd, o frază foarte lungă.

— S-a rugat lui Dumnezeu pentru dumneata, îi zise domnul Mercado lui Cozianu care stătea în picioare, cu capul plecat, simţind pe creştet mîiniie amîndouă ale omului care vorbea numai ebraica, arameeana şi jargonul. „Curios, se gîndi Cozianu. Nu simt nimic. De fapt nu simt niciodată nimic. Uite la ovreiul ăsta, are lacrimi în ochi. De ce? Eu probabil că aş simţi ceva dacă aş fi stăpîn ân ţară: patriarh, cum voia profesorul". Şi-i veni să rîdă: „I-aş binecuvânta şi eu pe alţii". Dar nu rîse, din politeţe, şi poate mai ales din plictiseală obosită.

Aceeaşi oboseală şi plictiseală îl însoţiră după aceea în tot cursul anului 1943 şi începutul lui 1944; se ţinea de chefuri, de aventuri rapide şi fără consecinţe; se tăvălea în nebunia şi haosul care domneau în lumea oamenilor ataşaţi prin avere şi situaţie de dictatura mareşalului Antonescu; dar se gîndea neîncetat la posibilităţile de-a sări din echipa care avea să se prăbuşească, în cea nouă. O să fie o combinaţie parlamentară de tip anglo-saxon, cu o influenţă enormă a americanilor şi englezilor, şi cu destul de mare importanţă a comuniştilor şi socialiştilor." Şi începu să se apropie de oamenii pe care-i bănuia

candidați la viitoarea putere: numai comuniști nu putea cunoaște, căci nu făceau nici parte din lumea lui și erau urmăriți cu atîta îndîrjire încît trebuiau să se ascundă cu grijă. „Dar nu ei sînt importanți", se gîndea el. Calculele astea și le făcea la petreceri, la el la birou, în tren spre Lisabona, spre Zurich, spre Istambul, unde-1 purtau misiunile pe care și le făcea conștiincios, dar fără zel. Și, bineînțeles, fu numit secretar al unui minister; dar refuză.

— Sînt obosit, am muncit foarte mult în ultimii ani, aș vrea să mă odihnesc, îi răspunse el rece lui Mihai Antonescu, și nu se mai vorbi de secretariatul general: îl mai uimiseră o dată la Ziirich, și se întoarse cu trenul: urma să sosească la București în 5 aprilie 1944; și într-adevăr, sosi în 5 aprilie, dar nu la București, ci la Chiuia. Era o zi frumoasă, strălucitoare, senină.Vagonul de dormit în care se afla Dimitrie Cozianu era plin de oameni cu care nu vorbise. își luase un compartiment întreg pentru el: n-avea chef de vecinătatea nimănui, nici de conversație. Păduri de brad, munți, cîmpuri verzi și alături costișe stîncoase cu zăpadă pe ele: Elveția, Tirol, Austria, cîmpia cu sate curate și șosele drepte și clopotnițe ascuțite: Ungaria, pe urmă Curtici, Arad, noaptea întreagă prin țară, gări cu luminile stinse, orașe cufundate în beznă. Și acum, gara Chitila, soarele, cerul albastru. Auzea glasuri afară, călătorii ceilalți vorbeau mai tare decît era normal.

— Cînd, ieri? întrebă unul pe coridor.

— Ieri dimineață, zise cineva. Adică spre prînz.

— Cum, și trebuie să ne dăm jos?

— Da, păi nu se poate mai departe, răspunse al doilea glas, apoi ușa compartimentului lui Cozianu se deschise și apăru conductorul vagonului:

— Toată lumea coboară la Chitila: trenul nu merge mai departe! zise el.

Cozianu, mirat, îl întrebă:

— Dar de ce? Ce s-a întâmplat?

— A fost bombardament ieri la București, arde gara.

Cozianu se ridică și ieși pe coridor; călătorii ceilalți discutau cu aprindere. înțelese în două minute că, cu o zi înainte, fusese bombardat Bucureștiul. Se dădu jos, pe linia pe care se aduna o mulțime pestriță coborîtă și din celelalte vagoane. Un domn gras din compartimentul de alături coborîse și el pe terasament și spunea:

— Cum, domnule, altă zi n-au găsit?

Cozianu se uită însă înspre București. Se zăreau niște trîmbe de fum cum atîrnă oblic în văzduh departe.

— Arde, zise cineva.

— E făcută praf Grivița, și gara, spunea un ceferist în uniformă.

Cozianu nu se tulburase. Nu se mira; era normal să se întîmple așa. Frontul era aproape, Italia capitulase, aerodroamele inamice se apropiau. Căută pe cineva să-i care valiza, se duse să telefoneze din gară acasă, să-i vie mașina să-1 ia de la Chitila. Camerista Colettei, care răspunse la telefon, începu să plîngă.

— Ce e cu dumneata? întrebă el, sever.

— Conașule, conița e foarte rău, sughița fata.

— Cum foarte rău? Ce are?

înțelesese. Nu-i venea să creadă.

— Nu-nțelegeți, conașule? S-a prăpădit ieri, la bombardament, spunea fata, plîngînd.

El tăcu o clipă, apoi întrebă:

— Și casa?

— Nu, casa n-are nimic! dar dumneaei era poftită la masă în oraș și-a căzut o bombă pe restaurant.

Altă tăcere. Apoi, Cozianu spuse:

— Bine, spune-i lui Vasile să vie imediat cu mașina. Sînt la Chitila, în gară.

Agăță receptorul și ieși afară. Lumea furnica printre linii, în lumina splendidă a dimineții de primăvară. „Ce frumoasă vreme", se gîndi Cozianu. Apoi își luă seama. Colette murise. „Ce curios: nu simt nimic". Și era adevărat Nu simțea nimic.

Cînd intră în București, văzu cum ard încă unele case incendiate de explozii, și-i intră în nări pentru prima oară mirosul de oraș distrus de bombardament, mirosul de moloz și de ars, văzu fațadele de case ciupite de schije ca o față de om ciupită de vărsat; mașina trebui să ocolească, fiindcă străzile erau pe alocuri întrerupte de gropi mari, de tramvaie răsturnate, cu toate geamurile sparte. Cozianu văzu, pe strada unde locuia, trei piramide de cărămizi, pietre și moloz, unde fuseseră trei case. Nu simți nimic. Casa lui era curată, în ordine^ hainele în dulapuri, un birou și un ***secrătate*** încă închise cu cheia. în odaia Colettei mirosea a parfum de al ei; dulapul era încuiat: rochiile, blănurile atirnau la locurile lor, rafturile erau pline de rufe. Totul se afla în cea mai perfectă ordine. „Ce curios. Parcă n-ar fi murit, se întreba Cozianu. Numai mobilele acelea încuiate, ale căror chei erau la Colette; numai ele încurcau lucrurile. Cozianu ieși și se urcă iar în mașină.

— Unde era invitată conița? întrebă el.

— La „Floarea- Soarelui", conaşule.

— Du-mă acolo.

Şi nu mai suflă nici un cuvînt. Faţada palatului regal era ciupită de schije, Piaţa Palatului plină de gropi enorme. Peste case se zărea de departe cum fumegă pe la Griviţa incendiile. Şi aici, hotelul „Athenee Palace" avea toate geamurile sparte, trotuarul era acoperit de sticlă spartă; hotelul „Splendid" nu mai era decît o ruină înnegrită, se vedea cerul strălucitor, albastru, prin găurile ferestrelor. Iar în faţă, în spatele lui „Athenee Palace", era o grămadă de moloz, de bare de fier, de bîme arse, de scînduri făcute aşchii; vitrina lui Djaburov era zburată în ţăndări, rămăseseră numai cioburi de jur împrejur; şi toate zidurile, şi spatele clădirii hotelului „Athenee Palace" erau împroşcate de schije. Mulţimea stătea pe trotuare şi se uita la nişte soldaţi cu târnăcoape. Aici, în molozul ăsta, era Colette, cu cheile de la scrin şi de la birou. Cozianu stătu un sfert de oră să se uite; apoi se întoarse, se urcă în maşină şi spuse:

— Acasă.

Ajuns acasă, trimise după un lăcătuş să descuie mobilele şi să-i facă chei noi. Şi, singur, se aşeză într-un fotoliu în bibliotecă, sună să i se aducă o sticlă de vin şi o bău singur. „Ce curios", se gîndea el. Colette nu mai era. Parcă nici nu fusese niciodată. îşi aducea aminte de momente intime, de relaţiile lor conjugale. Şi acuma, gata. Suflată. Feciorul intră şi spuse:

— Vă cheamă la telefon domnul Şerban.

— Care Şerban?

— Roman5.

— Dă-1 în mă-sa! Nu sînt acasă.

îl mai chemară cîţiva. Dar el nu voia să fie acasă. Voia să stea şi să se gîndească. Ce era cu armele secrete? Deci totuşi nimic? Nordul Africii şi Italia erau pierdute. Ruşii erau la Prut şi în Polonia. Şi atunci? Trebuia sărit din mers, în echipa cîştigătoare. Atâţia ani, risipiţi, pierduţi. Atîta energie, cheltuită degeaba. Trebuia să-şi reînceapă cariera, la patruzeci şi ceva de ani. „Bine. Nu face nimic. O luăm da capo, se gîndea el, cu măselele strînse. Tot o să reuşesc. Nu se poate să nu reuşesc. Am să reuşesc!"

CUPRINS

Redactor: MIRCEA VASILESCU
Tehnoredactor: CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar 27 IV 1993, Apărut 1993
Coli tipar: 36

Tiparul executat sub comanda nr. 30.303
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria CORES1
Piaţa Presei Libere, 1, Bucureşti
ROMÂNIA

